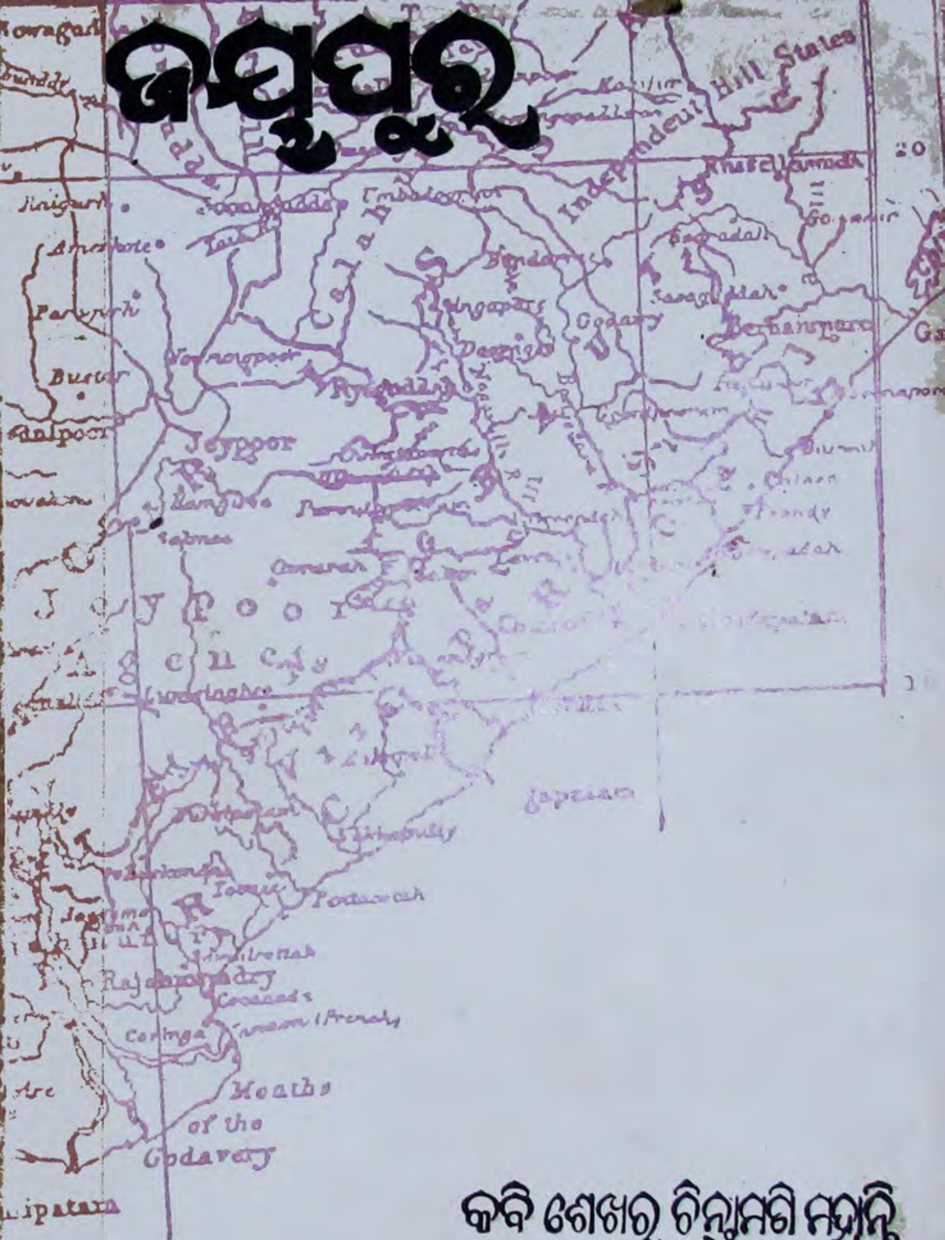
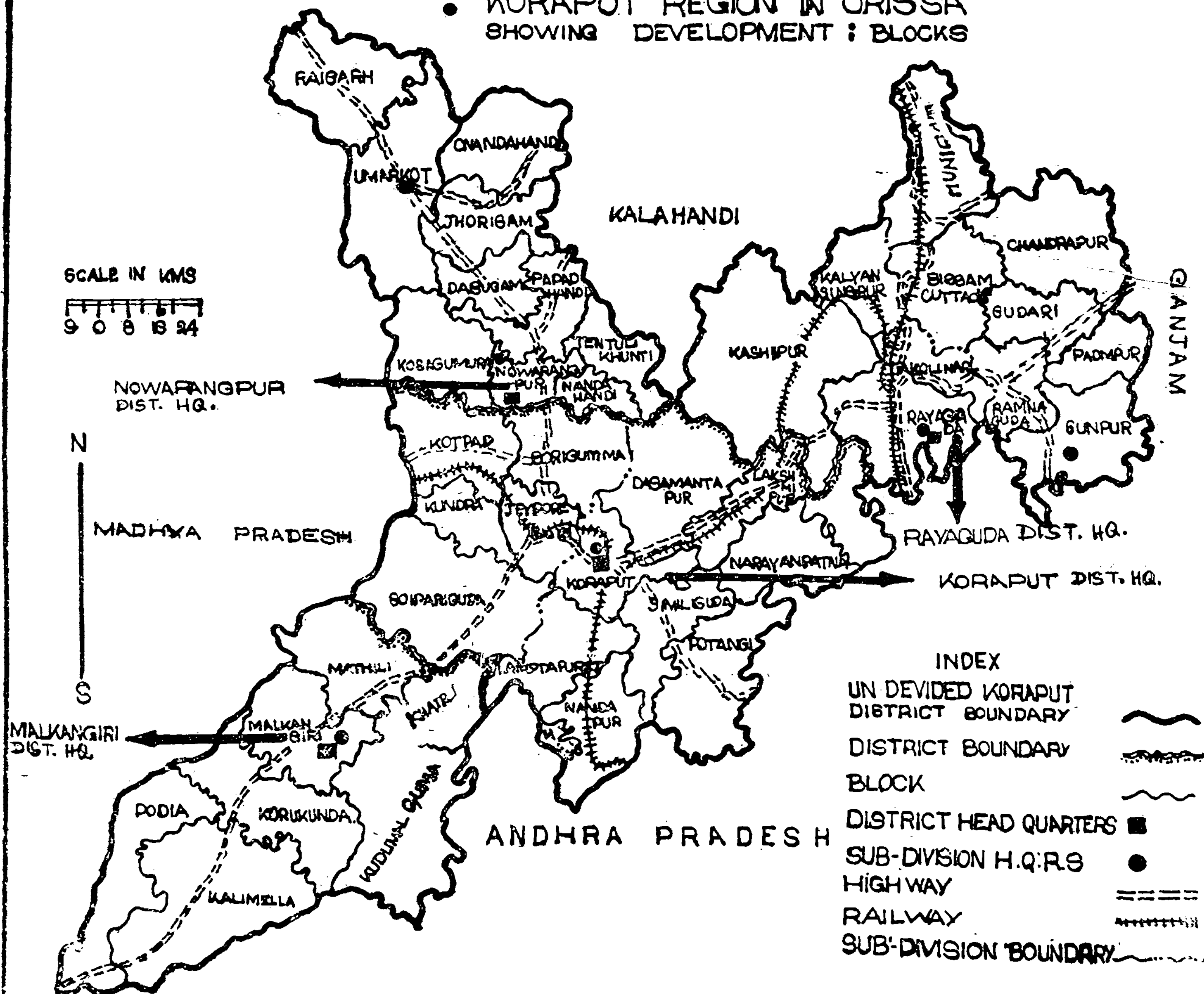

ଜୟପୁର

କବି ଶେଖର ଚିନ୍ତାମଣି ମହାନ୍ତି

KORAPUT REGION IN ORISSA
SHOWING DEVELOPMENT BLOCKS
RAIGARH
CHANDAHANDI
UMARKOT
JHORIGAM
KALAHANDI
DABUGAM
PAPADAHANDI
TENTULI KHUNTI
KOSAGUMUDA
NOWARANGPUR
NANDAHANDI
KOTPAD
BORIGUMMA
DASAMANTAPUR
KUNDRA
JEYPORE
KORAPUT
NARAYANPATNA
SEMILIGUDA
POTANGI
BOIPARIGUDA
MATHILI
KHAIRAPUT
LAMTAPUT
NANDAPUR
MALKANGIRI
PODIA
KORUKUNDA
KALIMELA
KUDUMULGUMMA
KASHIPUR
KALYANSINGPUR
BISSAMCUTTACK
GUNUPUR
CHANDRAPUR
GUDARI
PADMAPUR
KOLNARA
RAYAGADA
RAMNAGUDA
GUNPUR
LAKSHMIPUR
GANJAM
MADHYA PRADESH
ANDHRA PRADESH
SCALE IN KMS
9 0 8 16 24
N
S
NOWARANGPUR DIST. HQ.
MALKANGIRI DIST. HQ.
RAYAGUDA DIST. HQ.
KORAPUT DIST. HQ.
INDEX
UN DEVIDED KORAPUT DISTRICT BOUNDARY
DISTRICT BOUNDARY
BLOCK
DISTRICT HEAD QUARTERS
SUB-DIVISION H.Q.R.S
HIGH WAY
RAILWAY
SUB-DIVISION BOUNDARY

ଜୟପୁର

* ଲେଖକ

୰ କବିବର ଚିନ୍ତାମଣି ମହାନ୍ତି ।

* ପ୍ରକାଶକ

ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ପାଣିଗ୍ରାହୀ ।
ତରଫେ—ଶାବର ସଂସ୍କୃତି ଗବେଷଣାକେନ୍ଦ୍ର ।
ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର ପ୍ରକଳ୍ପ
ଶାବର ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର : କୋରାପୁଟ (ଓଡ଼ିଶା)

* ମୁଦ୍ରଣ

ମଙ୍ଗଳ ପ୍ରିଣ୍ଟର୍ସ, କୋରାପୁଟ

* ପ୍ରକାଶନ

୧୯୯୬, ଜାନୁୟାରୀ ପହିଲା ।

* ମୂଲ୍ୟ

ଶୋଭନ- ଟ Rs. 75/-
ବନ୍ଧେଇ- ଟ [illegible]
(ଲାଇବ୍ରେରୀ ସଂସ୍କରଣ)

JAYAPUR

* **Author**

୰ Kabibara Chintamani Mohanty

* **Publisher**

Sri Krushna Chandra Panigrahi
Care-Sabara Calture Research centre.
Sri Jagannath Temple Complex
Sabara Srikhetra,
KORAPUT-764020, Orissa.

* **Printer**

Mangal Printers, Koraput.

* **Published on**

1st January, 1996

* **Cost**

Paper back- Rs [illegible]
Library Edition- Rs [illegible]

(ରାଜର୍ଷି ୰ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା)

ପ୍ରାକ୍ କଥନ

ଅଶୋକଙ୍କ ଜଉଗଡ ଶିଳାଲେଖରୁ କଳିଙ୍ଗକାନନର ଅରଣ୍ୟବାସୀଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇଥିବା ଜଣାଯାଏ । ଏହି କଳିଙ୍ଗକାନନ ବା କଳିଙ୍ଗବନ ବର୍ତ୍ତମାନର କୋରାପୁଟ, ବା ପୂର୍ବତନ ଜୟପୁର ଜମିଦାରୀ, କାଶୀପୁର ଜମିଦାରୀ, ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡି ଓ ଗଞ୍ଜାମ ମାଳ, କନ୍ଧମାଳ, କଳାହାଣ୍ଡିର ମାଳ ଏବଂ ଆନ୍ଧ୍ରର ମାଳ ଅଞ୍ଚଳ ପାଇଁ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ । ପୁରାଣରେ ଏହି ଅଞ୍ଚଳ ମହାକାନ୍ତାର ରୂପେ ପରିଚିତ ଏବଂ ଏଠାକାର ଅଧିବାସୀଙ୍କୁ ଆଟବିକ କୁହାଯାଇଛି । ଏହି ଅଞ୍ଚଳ ଆଟବିକ ରାଜ୍ୟ ରୂପେ ମଧ୍ୟ ନାମିତ । ଏହି ପୁରାଣ ଓ ଇତିହାସ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଅଞ୍ଚଳର ବହୁଳାଂଶକୁ ନେଇ ପ୍ରାଚୀନ ଜୟପୁର (ନନ୍ଦପୁର) ରାଜ୍ୟ ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୟପୁର ଜମିଦାରୀ ଓ ସାଂପ୍ରତିକ କାଳର କୋରାପୁଟ ।

ଏ ଅଞ୍ଚଳର ସାଂସ୍କୃତିକ ତଥା ଐତିହାସିକ ତଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରିବା ସମୟରେ ଅନେକେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ଶାସନ କାଳରେ ସଂକଳିତ ଗେଜେଟିୟର ଗୁଡ଼ିକରେ ପରିବେଷିତ ବିଷୟବସ୍ତୁକୁ ହିଁ ପ୍ରାମାଣିକ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରିଥାନ୍ତି । ଇଂରେଜମାନେ ଏ ଅଞ୍ଚଳ ମଧ୍ୟକୁ ପ୍ରବେଶକରି ରାଜନୈତିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ହିଁ ଏ ଅଞ୍ଚଳ ଉପରେ ଲେଖା, ରିପୋର୍ଟ ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ସ୍ୱାଧୀନତା ପ୍ରାପ୍ତିପରେ ଗବେଷଣାର ଅନ୍ତନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଗବେଷକଗଣ ବିଶେଷ କିଛି ନୂତନ ତଥ୍ୟ ପାଇଁ ଗବେଷଣାରତଥିବା ଦେଖା ଯାଉନାହିଁ । ଓଡ଼ିଶାର ଦକ୍ଷିଣାଞ୍ଚଳ ପାଇଁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟଟିଏ ହୋଇ ଅନେକ ଦିନ ବିତିଯିବା ପରେ ବି ଆମେ ଯେଉଁ ତିମିରରେ ସେହି ତିମିରରେ । ଏ ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରତ୍ନତାତ୍ତ୍ୱିକ ବିଭାଗର ଅନୁଧ୍ୟାନ ତଥା ସମ୍ଭାବିତ ସ୍ଥାନ ଖନନ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ନାହିଁ । ବିଦେଶୀ ଗବେଷକଙ୍କ ବିନା ଆମେ କଣ ନିଜକୁ ନିଜେ ଚିହ୍ନି ତଉଲି ପାରିବା ନାହିଁ ? ଅନେକ ଦିନ ପରେ ଏ ଅଞ୍ଚଳ ଉପରେ ଜର୍ମାନ ଗବେଷକ Barkhard Schnepel ଙ୍କ ଏକ ମୌଳିକ ନିବନ୍ଧ "The Nandapur Surya Vansi's Origin and Consolidation of South Orissan Kingdom ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆସେ । ଏହି ନିବନ୍ଧଟି The Orissa Historical Research Journal Vol. XXXVIII, No 1to 4, 1993 ସଂଖ୍ୟାରେ ପ୍ରକାଶିତ ।

ବ୍ରିଟିଶ୍ ଶାସକଗୋଷ୍ଠୀ ଭାରତରେ ଶାସନ ଭାର ସମ୍ଭାଳିବା ଅବକାଶରେ ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳର ଭୌଗୋଳିକ ଅବସ୍ଥିତି, ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଧର୍ମାଚରଣି ତଥା ସାଂସ୍କୃତିକ ପରମ୍ପରା ଏବଂ ଐତିହାସିକ ତଥ୍ୟ, ଲୋକ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ତା' ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ପରମ୍ପରା ଇତ୍ୟାଦି ସଂଗ୍ରହ କରିବା ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ମନେ କରିଥିଲେ । ଏ ସମସ୍ତ ସୂଚନାର ଅବଗତି ବିନା ଇଂରେଜ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ପକ୍ଷେ ଏକ ଦୃଢ ଏବଂ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଜାହିର୍ କରିବା ସମ୍ଭବପର ହୋଇ ପାରୁନଥା ନାହିଁ । ଏ ପ୍ରସଙ୍ଗ ବିଶିଷ୍ଟ ଐତିହାସିକ ଁ ଡକ୍ଟର କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ପାଣିଗ୍ରାହୀଙ୍କ ଉକ୍ତି ଉଦ୍ଧାର କରଯାଇପାରେ ।

"ଇଂରେଜମାନେ ଭାରତ ଅଧିକାର କଲା ପରେ ଦେଖିଲେ ଯେ ଭାରତର ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥାଗାରେ ଇତିହାସ ଛଡା ସମସ୍ତ ଉପାଦାନ ରହିଛି । ସେମାନେ ଏତେ ବଡ଼ ପ୍ରାଚୀନ ସଭ୍ୟଦେଶକୁ ପରାଧୀନ କରି ତାକୁ ଶାସନ କଲାବେଳେ ଏହାର ଅତୀତ ଇତିହାସ ଓ ସଂସ୍କୃତି ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବା ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି ମନେ କରିଥିଲେ । ଏହି ଆବଶ୍ୟକତା ବୋଧରୁ ହିଁ ଆରମ୍ଭ ହେଲ ଭାରତର ପ୍ରାଚୀନ ଇତିହାସକୁ ପୁନର୍ଗଠନ କରିବାର ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ।

1815 ମସିହାରେ Walter Hemilton ଙ୍କ ଦ୍ୱାରା East India Gazetteer ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ । 1854 ମସିହାରେ Edward Thornton ଙ୍କ Gazetteer of the Territories under the Government of East India Company ପ୍ରକାଶ ପାଏ । ପରେ ପରେ ଭାରତର ସମସ୍ତ ଅଞ୍ଚଳର ତଥ୍ୟ ସଂକଳନ ପାଇଁ Imperial Gazetteer of Indiaର ସମ୍ପାଦନା ଦାୟିତ୍ୱ William Hunterଙ୍କୁ ଦିଆଯାଇଥିଲା । 1881 ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଏହାର ପ୍ରଥମ ଖଣ୍ଡ ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ । ଏହା ପୂର୍ବରୁ Col. Collin Macknzie ମାଡ୍ରାଜ ପ୍ରେସିଡେନ୍ସିର ବିଶେଷ ତଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ ପାଇଁ ବହୁ ଗବେଷକ, ପଣ୍ଡିତ ଓ ଐତିହାସିକଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତ କରିଥିଲେ । ସେ ସମସ୍ତ ସଂଗୃହୀତ ତଥ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ମାଡ୍ରାଜସ୍ଥ Oriental Manuscripts Libraryରେ ସଂରକ୍ଷିତ ରହିଅଛି । 1862 ମସିହାରେ ପ୍ରକାଶିତ D. F. Cormicalଙ୍କ Vizagpatnam Manual ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳ ପାଇଁ ବୈଜ୍ଞାନିକଭିତ୍ତିରେ ଗେଜେଟିୟର ପ୍ରକାଶନର ପଥ ଉନ୍ମୁକ୍ତ କରିଦିଏ । ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥଟିରୁ ହିଁ କୋରାପୁଟ ଅଞ୍ଚଳ

ଉପରେ ବିଶେଷ ଆଲୋକପାତ କରୁଥିବା ପ୍ରଥମ ଗ୍ରନ୍ଥ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇ ପାରେ । ଖ୍ରୀ:୧୯୦୭ରୁ ଖ୍ରୀ:୧୯୦୯ ମଧ୍ୟରେ "ଇମ୍ପିରିୟଲ୍ ଗେଜେଟିୟର୍" ୨୬ ଖଣ୍ଡରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ । W, Francis ଙ୍କ ଖ୍ରୀ:୧୯୦୭ରେ ପ୍ରକାଶିତ 'ଭିଜାଗାପାଟନମ୍ ଜିଲ୍ଲା ଗେଜେଟିୟର', ଖ୍ରୀ:୧୯୪୦ରେ ପ୍ରକାଶିତ R.C.S. Bell ଙ୍କ 'କୋରାପୁଟ ଜିଲ୍ଲା ଗେଜେଟିୟର' ଏବଂ ଖ୍ରୀ:୧୯୬୬ରେ ଶ୍ରୀ ନୀଳମଣି ସେନାପତି ଓ ଡଃ ନବୀନ କୁମାର ସାହୁଙ୍କ ଯୁଗ୍ମ ସଂପାଦନାରେ ପ୍ରକାଶିତ 'କୋରାପୁଟ ଗେଜେଟିୟର' ଗ୍ରନ୍ଥ ଗୁଡ଼ିକରେ ସାମସାମୟିକ ନୂଆ ପ୍ରଶାସନିକ ପରିସଂଖ୍ୟାନକୁ କେବଳ ଯୋଡ଼ିଦିଆଯାଇଛି । D. F. Carmical ଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସଂଗୃହୀତ ତଥ୍ୟ ଉପରେ ଉପରୋକ୍ତ ସମସ୍ତ ଗେଜେଟିୟର ଆଧାରିତ ।

କୋରାପୁଟ ଅଞ୍ଚଳ ଉପରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ କେବଳ କବିବର ୰ଚିନ୍ତାମଣି ମହାନ୍ତିଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ । ସବିଶେଷ ତଥ୍ୟ ସମ୍ବଳିତ 'ଜୟପୁର' ପୁସ୍ତକ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପୁସ୍ତକ ନାହିଁ କହିଲେ ଚଳେ । ୰ ମହାନ୍ତି ୧୯୩୪ ମସିହା ଫାଲଗୁନ ମାସ (ମାର୍ଚ୍ଚ)ରେ ତତ୍କାଳୀନ ଜୟପୁର ମହାରଜା ରାଜର୍ଷି ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ନିମନ୍ତ୍ରଣକ୍ରମେ କୋରାପୁଟ ଅଞ୍ଚଳ ଭ୍ରମଣରେ ଆସିଥିଲେ । ଜୟପୁରର ସ୍ଥାନୀୟ ଉଚ୍ଚବିଦ୍ୟାଳୟ ପଡ଼ିଆରେ ସହରବାସୀଙ୍କ ତରଫରୁ ତାଙ୍କୁ ଉଚ୍ଛ୍ୱସିତ ସଂବର୍ଦ୍ଧନା ଦିଆଯାଇଥିଲା । ତତ୍କାଳୀନ ଜୟପୁର ଜମିଦାରୀର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳ ପରିକ୍ରମା କରି କବିବର ଚିନ୍ତାମଣି 'ଜୟପୁର'ର ପାଣ୍ଡୁଲିପି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲେ ଏବଂ ମହାରାଜାଙ୍କ କର କମଳରେ ଅର୍ପଣ କରିଥିଲେ । ଆମ ନିକଟରେ ଥିବା ତଥ୍ୟ ଅନୁଯାୟୀ ଏହି ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟି ୧୯୪୨ ମସିହାରେ ପ୍ରଥମେ ଭଦ୍ରକସ୍ଥ ବାଣୀ ସାହିତ୍ୟ ମନ୍ଦିର ଆନୁକୂଲ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶିତ 'ଚିନ୍ତାମଣି ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ'ର ତୃତୀୟ ଖଣ୍ଡରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଥିଲା । ପରେ ୧୯୪୭ ମସିହାରେ ୰ଗୋପୀନାଥ ମହାନ୍ତି (ଅମୃତର ସନ୍ତାନ, ପରଜା ଇତ୍ୟାଦିର ସ୍ରଷ୍ଟା ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ପ୍ରଖ୍ୟାତଯଶା ଔପନ୍ୟାସିକ)ଙ୍କ ଉଦ୍ୟମରେ ଶ୍ରୀବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା 'ରଚନାଳୀ'ର ଦ୍ୱିତୀୟ ଖଣ୍ଡର ଶେଷ ଭାଗରେ ସ୍ଥାନପାଇ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଉପରୋକ୍ତ ଦୁଇଟି ଗ୍ରନ୍ଥ ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ । ଉପରୋକ୍ତ ଗ୍ରନ୍ଥ ଦ୍ୱୟର ଅଂଶ ବିଶେଷ ରୂପେ 'ଜୟପୁର' ପ୍ରକାଶିତ ହେବା ବ୍ୟତୀତ ତାହା ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପୁସ୍ତକାକାରରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିବା ଆମ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆସିନାହିଁ ।

କବିଶେଖର ଚନ୍ଦ୍ରମଣି ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟାକାଶରେ ଏକ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରକା, ମଧ୍ୟାମାଂଶ ଯୁଗର ଶେଷ ଓ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କବି ପ୍ରତିଭା । ତାଙ୍କର ବିପୁଳ ସାହିତ୍ୟକୃତି ମଧ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରାକୃତିକ ବୈଚିତ୍ର୍ୟ, କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଓ ଇତିହାସ ଉପରେ ଆଧାରିତ ବର୍ଣ୍ଣନାର କାବ୍ୟଗ୍ରନ୍ଥମାନ ଐତିହାସିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ଉପାଦେୟ । ବିଭିନ୍ନ ରାଜନ୍ୟମଣ୍ଡଳୀ ଦ୍ୱାରା ନିମନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇ କବି ଓଡ଼ିଶାର ବହୁ ଅଞ୍ଚଳ ପରିକ୍ରମା କରିଥିବା ଜଣାଯାଏ । ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟ, ଅରଣ୍ୟ ଓ ପର୍ବତ ପ୍ରତି ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ଦୁର୍ବଳଥିବା କବିଟିଏ ଚନ୍ଦ୍ରମଣି । ସୁଯୋଗକ୍ରମେ ବହୁ ଅନୁଭବର ଗୁରୁଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟରେ ଅଜସ୍ର ଧାରା ତାଙ୍କର ଲେଖନୀ । ଉତ୍କଳ ସାରସ୍ୱତ ଭଣ୍ଡାର ତାଙ୍କର ବିପୁଳ ଦାନରେ ଋଦ୍ଧ ମନ୍ତ । 'ଧୁମୁସର' 'ସୁରଙ୍ଗୀ', 'ଉଦ୍ୟାନଖଣ୍ଡ,' 'ଧରାକୋଟ ଦର୍ଶନ' ଗଞ୍ଜାମ ଭ୍ରମଣ' ତାଙ୍କର ଅସାଧାରଣ ସାଧନାର ପ୍ରତୀକ । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଚନ୍ଦ୍ରମଣି ସାଧକ-କବି । କବିଶେଖରଙ୍କ ଅଜସ୍ରକୃତି ମଧ୍ୟରେ 'ଜୟପୁର' ଏକ ବ୍ୟତିକ୍ରମ । ଏହା ସର୍ବାଙ୍ଗୀ ଏକ କାବ୍ୟ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ କବି ସୁଲଭ ବର୍ଣ୍ଣାଢ୍ୟ ଭାଷା, ମନୋଜ୍ଞ ଶୈଳୀ ଓ ବର୍ଣ୍ଣନା ପରିପାଟୀରେ ଏହା ଏକ ଅନନ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥ । ଏହା ଏକ ଗଦ୍ୟଗ୍ରନ୍ଥ ହେଲେହେଁ କବିଙ୍କ ଅନ୍ୟ ଗଦ୍ୟଗ୍ରନ୍ଥ ତୁଳ୍ୟ ଏଥିରେ ଉପନ୍ୟାସ ସୁଲଭ ଭାବବୈଚିତ୍ର୍ୟ ଅପେକ୍ଷା ବର୍ଣ୍ଣନା ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ଅଧିକ ସ୍ପଷ୍ଟ । ଏହା ସର୍ବୋପରି କୋରାପୁଟ ଅଞ୍ଚଳର ଭୌଗୋଳିକ, ପ୍ରାକୃତିକ, ସାମାଜିକ, କିମ୍ବଦନ୍ତୀଭିତ୍ତିକ ବିବରଣୀ ସହ ଜୟପୁର ରାଜବଂଶାବଳୀର ଇତିହାସ ଏବଂ ତତ୍କାଳୀନ ମହାରାଜା ରାଜର୍ଷି ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ଜୀବନ ପଞ୍ଜିକା ସମ୍ବଳିତ ସାହିତ୍ୟ ରସୋତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ସୁଖପାଠ୍ୟ ଏକ ଉପାଦେୟ ଇତିହାସ ଗ୍ରନ୍ଥ ।

କୋରାପୁଟ ଅଞ୍ଚଳ ଉପରେ ପୂର୍ବରୁ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ପ୍ରକାଶିତ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଗେଜେଟିୟର, ହେମନ୍ତ କୁମାର 'ବିଦ୍ୟାଧର ସିଂହଦେଓଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ Nandapur, a Forsaken Kingdom' ବର୍ତ୍ତମାନ ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ । କବିଶେଖର ଚନ୍ଦ୍ରମଣିଙ୍କ 'ଜୟପୁର' ଗ୍ରନ୍ଥକୁ ବହନ କରିଥିବା 'ଚନ୍ଦ୍ରମଣି ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ' ତଥା 'ଶ୍ରୀବିକ୍ରମଦେବବର୍ମ ରଚନାଳି' ମଧ୍ୟ ସୁଲଭ ନୁହେଁ ବୋଲି ପୂର୍ବରୁ ସୂଚନା ଦେଇଛୁ । ଏଣୁ କୋରାପୁଟସ୍ଥ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର ପରିଚାଳନା ସଂସ୍ଥା ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ 'ଶାବରସଂସ୍କୃତି ଗବେଷଣାକେନ୍ଦ୍ର' ଆନୁକୂଲ୍ୟରେ 'ଜୟପୁର'କୁ ପୁସ୍ତକାକାରରେ ପୁନଃ ପ୍ରକାଶ କରାଗଲା । R.C.S.Bell ଙ୍କ ଗେଜେଟିୟରକୁ

ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର ପରିଚାଳନା ସଂସ୍ଥା, କୋରାପୁଟର ମାସିକ ପତ୍ରିକା 'ଶାବର ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର'ରେ ଧାରାବାହିକ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଉଛି ।

ସମାଜ ଓ ଇତିହାସ ମଧ୍ୟରେ ସଂପର୍କ ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ । ସମାଜ ଏକ ଗତିଶୀଳ ଜୀବନ୍ତ ଅନୁଷ୍ଠାନ । ଇତିହାସ ସେ ଗତିଶୀଳତାର ଅଭ୍ରାନ୍ତ ସାକ୍ଷ୍ୟ ବହନ କରେ । କାଳବକ୍ଷରେ ଘଟଣାର ଆବୃତ୍ତି ଓ ପୁନରାବୃତ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ଏକ ସତ୍ୟ ସନ୍ଧାନ କରେ ଓ ଶାଶ୍ୱତ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ରୂପରେଖ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରେ ଇତିହାସ । ମନୁଷ୍ୟର ବିବର୍ତ୍ତନ ଅପେକ୍ଷା ବିବର୍ତ୍ତିତ କାଳବକ୍ଷରେ ତାର ଚେତନାର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଧାରଣ କରେ ଇତିହାସ । ସମାଜ ଏକ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଧାରା, ଇତିହାସ ତାର ଏକ ପ୍ରମାଣୋତ୍ତର ପ୍ରତିଭୂ, ଏକ ସଂକେତାତ୍ମକ ପ୍ରତିରୂପ । ଏହି ପ୍ରତିରୂପର ପ୍ରସ୍ତୁତି କାଳରେ ଐତିହାସିକ ବହୁ ପ୍ରାମାଣିକ ଗ୍ରନ୍ଥର ଆଶ୍ରୟ ନିଅନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେ ଗୁଡ଼ିକ ଅଭ୍ରାନ୍ତ ଏବଂ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ବୋଲି ସର୍ବଦା ସ୍ୱୀକାର କରିହୁଏ ନାହିଁ । ତଥାପି ଏହାହିଁ ଯୋଗାଇଥାଏ ଗବେଷକଙ୍କୁ ସମ୍ବଳ, ଗବେଷଣାରେ ଅଗ୍ରସର ହେବାର ପାଥେୟ । ପ୍ରସ୍ତୁତ 'ଜୟପୁର'ର ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ପୁନଃ ପ୍ରକାଶ ଏବଂ ଗ୍ରନ୍ଥର ପରିଶିଷ୍ଟରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ତଥ୍ୟ ଓ ସୂଚନା ଗବେଷକଙ୍କ ସହାୟକ ହୋଇ ପାରିଲେ ଶ୍ରମ ସାର୍ଥକ ହେବ ।

ପାଠକଙ୍କ ସଦିଚ୍ଛା ଲାଭକଲେ ଏହି ଗବେଷଣା କେନ୍ଦ୍ର ଅନେକ ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟଗ୍ରନ୍ଥ ଲୋକଲୋଚନକୁ ଆଣିବାରେ ପ୍ରେରଣା ପାଇବ ।

କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ପାଣିଗ୍ରାହୀ

ପ୍ରକାଶକ

ଉପହାର

କୋବିଦବୃନ୍ଦବନ୍ଦିତ, ସାହିତ୍ୟ-ସମ୍ରାଟ୍,
ଜୟପୁରାଧୀଶ୍ୱର ମହାରାଜ
ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା ।
ମହୋଦୟ　　ମହତ୍ସନ୍ନିଧାନେଷୁ ।

ପୂଜାସ୍ପଦ ଶ୍ରୀମନ୍ମହାଭାଗ,

ଶ୍ରୀଛାମୁ ବିଶାଳରାଜ୍ୟର ଅଧୀଶ୍ୱର, ଶ୍ରୀଛାମୁଙ୍କର ରାଜପୂଜା ଧନରତ୍ନ ସାପେକ୍ଷ; ମାତ୍ର ସାରସ୍ୱତ ରାଜ୍ୟର ସମ୍ରାଟ ଭାବରେ ଶ୍ରୀଛାମୁଙ୍କର ପୂଜା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର । ସାରସ୍ୱତ ପୂଜା ସାରସ୍ୱତ ଉପାଦାନରେ ହିଁ ହୁଏ । ଏହି ବିଶ୍ୱାସର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ମୁଁ ଏହି "ଜୟପୁର" ପୁସ୍ତକଖଣ୍ଡିକ ପୂଜା ଫୁଲରୂପେ ଶ୍ରୀଛାମୁଙ୍କ ପୁଣ୍ୟ-ପୂତକର-କମଳରେ ଭକ୍ତ୍ୟୁପହାର ଅର୍ପଣ କରୁଅଛି । ଏହା ଶ୍ରୀଛାମୁଙ୍କ ପ୍ରଥମ ଦର୍ଶନର ସ୍ମାରକ ନିଦର୍ଶନ ସ୍ୱରୂପ । ଶ୍ରୀଛାମୁଙ୍କ ପୂଜାର ଏହା ଉପଯୁକ୍ତ ଉପାଦାନ ନହେଲେହେଁ, ସୁନ୍ଦର ସୌରଭମୟ ଚମ୍ପକ ଅପେକ୍ଷା ରୂପଗନ୍ଧହୀନ ଧୂସ୍ତୁରଫୁଲ ଶିବଙ୍କର ସମଧିକ ପ୍ରୀତିପ୍ରଦ ହୁଏ-ଏହି ଶାଶ୍ୱତ ସତ୍ୟ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ମୁଁ ଏ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସାହସୀ ହୋଇଅଛି, ଏଥିରେ ଶ୍ରୀଛାମୁଙ୍କ ରାଜ୍ୟ, ବଂଶ ଏବଂ ଶ୍ରୀଛାମୁଙ୍କ ପବିତ୍ର ଆଖ୍ୟାନ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ଛୁଞ୍ଚି, ସୂତା, ଫୁଲ ସବୁ ଶ୍ରୀଛାମୁଙ୍କର, ମୁଁ କେବଳ ହାର ଗୁନ୍ଥିଅଛି ମାତ୍ର । ସଦୟ ଗ୍ରହଣାନୁମତି ହେଉ — ଏତିକି ସବିନୟ ମାଗୁଣି । ବସନ୍ତ ସ୍ପର୍ଶ-ବିକଶିତ ମଲ୍ଲିକା କୁସୁମରେ ହିଁ ସେହି ଋତୁ ସମ୍ରାଟ୍ ବସନ୍ତ ଦେବଙ୍କୁ ପୂଜା କଲାପରି ମୋର ଏ ଭକ୍ତି ପୂଜା ଶ୍ରୀଛାମୁରେ ଗୃହୀତ ହେଲେ ମୁଁ ନିଜକୁ କୃତାର୍ଥ ମଣିବି ।

ଭଦ୍ରକ
ତା ୨୫।୧୧।୧୯୩୪

ଶ୍ରୀଛାମୁଙ୍କର
ସ୍ନେହ-ସହାନୁଭୂତି-ପ୍ରାର୍ଥୀ
ଶ୍ରୀ ଚିନ୍ତାମଣି ମହାନ୍ତି

ଆତ୍ମକଥା

"ଜୟପୁର ଏଜେନ୍‌ସି ଉତ୍କଳ-ସମ୍ମିଳନୀ"ର ପ୍ରଥମ ଅଧିବେଶନ ପରେ ଲବ୍ଧପ୍ରତିଷ୍ଠ ଐତିହାସିକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବ୍ରଜବନ୍ଧୁ ଦାଶ, ଏମ୍. ଏ., ବି. ଏଲଙ୍କର "ଜୟପୁର ସମ୍ମିଳନୀ" ଶୀର୍ଷକ ପ୍ରବନ୍ଧ "ସହକାର" ପତ୍ରରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ସେଥିରେ ସେ ଲେଖିଥିଲେ—"ପ୍ରତ୍ୟେକ ଓଡ଼ିଆର ଜୟପୁର ଅଞ୍ଚଳ ଥରେ ଯାଇ ଦେଖି ଆସିବା ଦରକାର । × × × × × × ଉତ୍କଳର ପ୍ରାକୃତିକ ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ଜୟପୁରରେ, ଉତ୍କଳର ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ସମ୍ପତ୍ତି ଜୟପୁରରେ, ଉତ୍କଳର ଅନାବିଳ ଉତ୍କଳତ୍ତ୍ୱ ସେହି ଜୟପୁରରେ ।" ମୁଁ ପ୍ରଥମ ବିଶେଷତ୍ୱଟି ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହେଲି । ଜୀବନର ଅଧିକାଂଶ ସମୟ ମୁଁ ବନପର୍ବତରେ ବୁଲି କଟାଇଅଛି । ବନ ପର୍ବତହିଁ ମୋର ପ୍ରିୟ—ମୋ ପକ୍ଷରେ ଲୋଭନୀୟ । ଜୟପୁର ଦେଖିବାର ବାସନା ବଳବତୀ ହୋଇଉଠିଲା । ଅଧୀର ଉତ୍କଣ୍ଠା ବିଳମ୍ବ ସହିପାରେ ନାହିଁ—ଏହା ସ୍ୱତଃସିଦ୍ଧ କଥା । ସ୍ଥାନ ବିଶେଷର ବର୍ଣ୍ଣନା ପଢ଼ି ମନ ମଧ୍ୟରେ ଅଜ୍ଞାତରେ ଯେଉଁ ସୁନ୍ଦର ଛବି ସ୍ୱତଃ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଯାଏ, ତାହାର ଆକର୍ଷଣ ବଡ଼ ପ୍ରବଳ । ଅତୃପ୍ତ ଆକାଂକ୍ଷାର ତୀବ୍ର ଭର୍ତ୍ସନା ବାରମ୍ବାର ସହ୍ୟ କରିବାକୁ ହେଉଥାଏ । ଇଚ୍ଛା ଅବସ୍ଥାର ପ୍ରତିକୂଳ ହେଲେ ଏହିପରି ଘଟିଥାଏ । ଜୟପୁର ମହାରାଜା, ସାହିତ୍ୟସମ୍ରାଟ୍ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା ମହୋଦୟ ଦଶହରା ପର୍ବ ସମୟରେ ମୋତେ ଜୟପୁର ଯିବା ପାଇଁ ଲେଖିଲେ । ସେଥର ଦଶହରା ସମୟରେ ପ୍ରବଳ ବୃଷ୍ଟି ହେଲା । ଚିର ଆଶଙ୍କାମୟ ଜୀବନ ହେଲା ସେହି ଦୁର୍ଯୋଗରେ ସୁଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ଜୟପୁର ଯିବାକୁ ମୋର ସାହସ କୁଳାଇଲା ନାହିଁ । ତହୁଁ ବସନ୍ତକାଳରେ ଯିବାପାଇଁ ମହାରାଜା ମହୋଦୟଙ୍କୁ ଆନ୍ତରିକ ଧନ୍ୟବାଦ ସହ ଜଣାଇଦେଲି । ଗତ ଫାଲଗୁନ ମାସର ଶେଷ ସପ୍ତାହରେ ମୁଁ ଜୟପୁର ଯାଇଥିଲି । ସଙ୍ଗରେ ମୋର ଅନୁଜ ସୋମନାଥ ଏବଂ ପୁତ୍ର ଉପେନ୍ଦ୍ର ଯାଇଥିଲେ । ରାଜାଙ୍କଠାରେ ସୁଖ ସୁବିଧାରେ ଯିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥିଲା । ଜୟପୁରରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଏଗାର ଦିନ ଅବସ୍ଥାନ କରିଥିଲୁଁ । ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ଐତିହାସିକ ସ୍ଥାନ ଏବଂ ଦର୍ଶନୀୟ ସ୍ଥାନ ଦେଖିବାର ସୁବ୍ୟବସ୍ଥା ଷ୍ଟେଟପକ୍ଷରୁ ହୋଇଥିଲା । ଯାନ, ବାହନର ଏରୂପ ସୁନ୍ଦର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥିଲା ଯେ, ଜରାଜର୍ଜର ଶରୀରରେ ମୁଁ କୌଣସି ଅସୁବିଧା ଅନୁଭବ କରି ନାହିଁ । ଏହା ମୋ ପ୍ରତି ବିଶେଷ ରାଜ ଆନୁକୂଲ୍ୟର ନିଦର୍ଶନ ।

ଜୟପୁର ଅବସ୍ଥାନ କାଳରେ ମୁଁ ଯେଉଁ ଦର୍ଶନୀୟ ସ୍ଥାନସମୂହ ଦେଖିଥିଲି, ରାଜା ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯାହାଯାହା ଲୋକମୁଖରୁ ସଂଗ୍ରହ କରିଥିଲି ତାହାହିଁ ଏ ପୁସ୍ତକର ବର୍ଣ୍ଣନୀୟ ବିଷୟ । ତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ରାଜ୍ୟର ଭୌଗୋଳିକ, ପ୍ରାକୃତିକ, ସାମାଜିକ, କୈମ୍ବଦନ୍ତୀକ ବିବରଣୀ ରାଜବଂଶର ଇତିହାସ ବର୍ତ୍ତମାନ ମହାରାଜାଙ୍କ ଜୀବନପଞ୍ଜିକା ପୁସ୍ତକରେ ସନ୍ନିବେଶିତ ହୋଇଅଛି । ମୋର ଜୟପୁର ଦର୍ଶନର ସ୍ମାରକ ସ୍ୱରୂପ ପୁସ୍ତକର ନାମ "ଜୟପୁର" ରଖିଅଛି ।

ପୁସ୍ତକ ଲେଖିବା ସମୟରେ ଜୟପୁର ରାଜବଂଶାବଳୀ; ମହାରାଜଜାମାତା କୁମାର ବିଦ୍ୟାଧର ସିଂହଦେବଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ "Jeypore in VIzagapattam" ବିଶାଖପଟ୍ଟଣ ଜିଲ୍ଲାର ଗେଜେଟିୟର ଏବଂ ଉତ୍କଳର ସୁପରିଚିତ ଐତିହାସିକ ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞ, ସାହିତ୍ୟିକ ଡ଼ାକ୍ତର ରାଧାଚରଣ ପଣ୍ଡାଙ୍କ ବିରଚିତ "ରାଜକବି ବିକ୍ରମଦେବ" ନାମକ ପୁସ୍ତକମାନଙ୍କରୁ ଆବଶ୍ୟକ ମତେ ସାହାଯ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିଅଛି । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ଗ୍ରନ୍ଥକାରମାନଙ୍କ ନିକଟରେ କୃତଜ୍ଞ । ଏହା ଭିନ୍ନ ନୂତନ, ପୁରାତନ, ମାସିକ, ସାପ୍ତାହିକ ଏବଂ ଦୈନିକ ପତ୍ରପତ୍ରିକାରୁ ଜୟପୁର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଅନେକ ବିଷୟ ସଂଗୃହୀତ ହୋଇଅଛି । ସ୍ୱୟଂ ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ରାଟ୍ ମହାରାଜା ମହୋଦୟ ମଧ୍ୟ ଇତିହାସ ସଙ୍କଳନ ବିଷୟରେ ଯଥେଷ୍ଟ ସାହାଯ୍ୟ କରି ମୋର ଅତୁଳଭକ୍ତି ଏବଂ ଧନ୍ୟବାଦଭାଜନ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଏହି ପୁସ୍ତକ-ପାଠକଙ୍କ ବହୁ ପୁରାତନ ବିଶାଳ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କେହି ଯତ୍‌କିଞ୍ଚିତ୍ ଅଭିଜ୍ଞତା ଲାଭକଲେ ମୁଁ ଶ୍ରମ ସାର୍ଥକ ମଣିବି ।

ଶ୍ରୀ ଚିନ୍ତାମଣି ମହାନ୍ତି

ପ୍ରଥମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ବିଶାଖପଟ୍ଟଣ ଜିଲ୍ଲାସ୍ଥ [1]ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟ ପ୍ରାକୃତିକ ଉତ୍କଳର ଗୋଟିଏ ବିଶାଳ, ବଳିଷ୍ଠ, ବିଶିଷ୍ଟ ଅଙ୍ଗ । କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ମୁଖରେ ପ୍ରକାଶ, ଜଣେ ଆନ୍ଧ୍ର ରାଜା କାଶୀ ଯାଉଁ ଯାଉଁ ପଥରେ ଏହିଠାରେ ଅବସ୍ଥାନ କରିଥିଲେ । ସ୍ଥାନଟି ତାଙ୍କର ଏପରି ପ୍ରୀତିପଦ ହେଲା ଯେ, ସେ ଏଠାରେ ତାଙ୍କର ଆରାଧ୍ୟ ଦେବତା ବୈଶାଖ ଅର୍ଥାତ୍ କାର୍ତ୍ତିକେୟଙ୍କ ନାମରେ ଗୋଟିଏ ଦେବାଳୟ ନିର୍ମାଣ କରାଇ ଦେବତା ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ତଦନୁସାରେ ସ୍ଥାନର ନାମ ବୈଶାଖପତ୍ତନ ହୋଇଥିଲା । ବିଶାଖପାଟଣ ତାହାର ଅପଭ୍ରଂଶ । ବିଶାଖପଟ୍ଟଣ କଳିଙ୍ଗ ରାଜ୍ୟର ଗୋଟିଏ ଅଂଶ ଥିଲା । ବିଶାଖପଟ୍ଟଣ ଜିଲ୍ଲା ପାଞ୍ଚଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ, ଯଥା—ବିଶାଖପଟ୍ଟଣ, ବିଜୟନଗର, ନାରସାପତ୍ତନ, ମାଡ଼ଗୋଲ ଏବଂ କୋରାପୁଟ । କୋରାପୁଟ ଛ ଅଂଶରେ ବିଭକ୍ତ, ଯଥା—କୋରାପୁଟ, ଜୟପୁର, ପାଦୁଆ, ପୋଟାଙ୍ଗି, ମାଲକାନଗିରି ଏବଂ ନବରଙ୍ଗପୁର । ବିଶାଖପଟ୍ଟଣର ଏଜେନ୍ସି ବା ମାଳମଧ୍ୟରେ ଜୟପୁର । ଏଜେନ୍ସି ବିଭାଗ ୧୮୩୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଆଇନ ବଳରେ ଜଣେ ବିଶେଷ କ୍ଷମତାପ୍ରାପ୍ତ କଲେକ୍ଟରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଶାସିତ ହୁଏ । ତାଙ୍କୁ ଏଜେଣ୍ଟ କହନ୍ତି । ଏଜେନ୍ସି ବା ମାଳ ଅଞ୍ଚଳ ସ୍ୱଭାବତଃ ଗିରିକାନନ ସଙ୍କୁଳ । ଲୋକେ ସାଧାରଣତଃ ଆଦିମ ଜାତୀୟ । ସାଧାରଣ ଆଇନ ବଳରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଶାସନ କରିହେବ ନାହିଁ ବୋଲି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଆଇନର ପ୍ରୟୋଜନ ହୋଇଅଛି ।

ନନ୍ଦପୁରାଧୀଶ୍ୱର ବୀର ବିକ୍ରମ ଦେବ ୧୬୩୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରୁ ୧୬୬୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ । ସେ ନନ୍ଦପୁର ଠାରୁ ନିଜର ରାଜଧାନୀ ବର୍ତ୍ତମାନ ଜୟପୁରକୁ ଉଠାଇ ଆଣିଥିଲେ । ନନ୍ଦପୁରରେ ରାଜବଂଶ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ହେଲା ନାହିଁ, ଏକ ପୁରୁଷ ହୋଇଆସିଲା । ରାଜଧାନୀ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଏହା ହିଁ କାରଣ. ରାଜଧାନୀ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଜୟପୁରରେ ଜୈନମାନେ ବାସ କରୁଥିଲେ । ଜୟପୁରର ପ୍ରାୟ ଅର୍ଦ୍ଧ ମାଇଲ ପଶ୍ଚିମରେ ଜୈନନଗର ନାମକ ପଲ୍ଲୀ ଅଦ୍ୟାପି ବିଦ୍ୟମାନ । ତାହାର ପ୍ରାଚୀନ ନାମ ଜୟ୍ନାନ ବା ଜୈନନଗର, ପରେ କିଛି କାଳ ଜୈନନଗର ନାମ ଧାରଣ କଲା । ତହିଁ ପରେ ଜୟନଗର

ଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଜୟପୁର ନାମ ପରି ରାଜଧାନୀ ଥିଲା । [illegible] ନବାବ ଜୟପୁରର ଜଣେ ରାଜାଙ୍କ "ଝାଡ଼ଖଣ୍ଡ ବାଦସା" ଉପାଧି ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ସେହି ହେତୁରୁ ଜୟପୁରକୁ "ଝାଡ଼ଖଣ୍ଡ ବାଦସାହ ମୂଲକ" ବୋଲି କହନ୍ତି । ଏହି ଉପାଧିପ୍ରାପ୍ତ ରାଜା ପ୍ରଥମ ବାଉନ ଦେବ । ସେ ୧୭୫୮ ରୁ ୧୭୮୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ । ଏହି ରାଜା ୧୭୭୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ କୋଟପାଡ଼ର ବର୍ତ୍ତମାନ ଭଗ୍ନାବଶେଷ ଦୁର୍ଗ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ ।

ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟ ଉତ୍ତରରେ ଛତିଶଗଡ଼ ଦେଶ । ପୂର୍ବରେ [illegible] ଫୁଟ ଉଚ୍ଚତାବିଶିଷ୍ଟ ପୂର୍ବଘାଟ ପର୍ବତମାଳା, ଦକ୍ଷିଣରେ ମାଲକାନଗିରି ତାଲୁକା । ପଶ୍ଚିମରେ କୋଲାବ ନଦୀ ଏବଂ ବସ୍ତର ରାଜ୍ୟ । ଜୟପୁର ଏକ ବିରାଟ ବିସ୍ତୃତ ରାଜ୍ୟ ଏହାର ପରିମାଣ ଫଳ ପ୍ରାୟ ୧୩୦୦ ବର୍ଗ ମାଇଲ୍ । ଲୋକସଂଖ୍ୟା ପ୍ରାୟ ୧୧୦୦୦୦୦ । ସେଥି ମଧ୍ୟରେ ଶତକରା ୯୬ ଜଣ ଓଡ଼ିଆ ଅଧିବାସୀ । ରାଜ୍ୟରେ ଅରଣ୍ୟ ଓ ପାର୍ବତ୍ୟ ଭୂମି ଅଧିକ । ବସତିଯୋଗ୍ୟ ସ୍ଥାନ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଊଣା ହେତୁ ଅଧିବାସୀ ସଂଖ୍ୟା ଊଣା ହୋଇଅଛି; ମାତ୍ର ରାଜ୍ୟର ପରିମାଣ ଫଳ ଓଡ଼ିଶାର ପୁରୀ, କଟକ, ବାଲେଶ୍ୱର, ସମ୍ବଲପୁର, ଏବଂ ଅନୁଗୁଳର ଏକତ୍ର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ସଙ୍ଗେ ସମାନ । ଉତ୍କଳର ଗୋଟାଏ ଏତେ ବଡ଼ ଶକ୍ତି ତାହାଠାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇ ରହିଛି, ଏହା ଉତ୍କଳ ପକ୍ଷରେ ଅତୀବ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟର ବିଷୟ ।

ବନ୍ୟ ଏବଂ ଖଣିଜ ସମ୍ପଦରେ ଜୟପୁର କୁବେର ପ୍ରତିମା ଭୂମି ପ୍ରାକୃତିକ ନିୟମରେ ଉର୍ବରା ବାସ୍ତବରେ ଜୟପୁର ରତ୍ନପ୍ରସୂ ରାଜ୍ୟ । ନୈସର୍ଗିକ ସୁଷମାରେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟର ଅମରାବତୀ । ଜୟପୁରକୁ ଯିବା ପାଇଁ ପଥ ଘାଟର ବଡ଼ ଅଭାବ ଥିଲା । ବିଶେଷତଃ ନିବିଡ଼ ଅରଣ୍ୟମୟ ଗିରିସଙ୍କୁଳ ପ୍ରଦେଶ ହେତୁ ତାହା ମାନବର ଅଗମ୍ୟ ସ୍ଥାନ ହୋଇଥିଲା; ଏମନ୍ତ କି ଅତି ଦୁଃସାହସୀ ସୁଦ୍ଧା ଯିବାକୁ ଭୟ କରୁଥିଲା । ଏ ହେତୁ ଲୋକେ ଜୟପୁରକୁ ଯମ ଆଖ୍ୟା ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗୋଟାଏ ପ୍ରବାଦ ଅଛି । ତାହାକୁ ପ୍ରବାଦ ନ କହି ସତ୍ୟ ଘଟଣା କହିଲେ ମଧ୍ୟ ଅତିରଞ୍ଜିତ ହେବ ନାହିଁ । ଗଞ୍ଜାମ ଅଞ୍ଚଳର ଜଣେ ଲୋକ ସଙ୍କଟ ପୀଡ଼ାରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ମରଣାପନ୍ନ ଅବସ୍ଥାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ତାକୁ ଯେ ଦେଖିଲା ସେ ଯମପୁରର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଯାତ୍ରୀ ବୋଲି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କଲା । ତେବେ ସେ ଜଣେ ଜ୍ୟୋତିଷକୁ କୋଷ୍ଠୀ ଗଣନା କରିବାକୁ କହିବାରୁ ଜ୍ୟୋତିଷ କହିଲା— "ତୁ ଆଉ ବଞ୍ଚିବୁ ନାହିଁ, ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ତୋର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିବ ।" ତହୁଁ ସେ ଯମକୁ

ଠକାଇବା ପାଇଁ ମନେ ମନେ ଚିନ୍ତା କରି କହିଲା, ଜୟପୁରକୁ ତ ଲୋକେ ଯମପୁର ବୋଲି କହନ୍ତି । ମୁଁ ସେହିଠାରେ ଯାଇ ରହିଲେ ଆଉ ମୋତେ ଯମ କାହିଁରେ ନେବ ? ଏହି କୌଶଳରେ ମୁଁ ଯମକୁ ଠକାଇ ଦେଇ ପାରିବ । ଏହା ଭାବି ସେ ଜୟପୁରରେ ଯାଇ ରହିଲା । ସୌଭାଗ୍ୟକ୍ରମେ ସେ କିଛି ଦିନ ପରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୋଗମୁକ୍ତ ହୋଇ ଆଉ ଘରକୁ ନ ଫେରି ସେହି ଜୟପୁରରେ ରହିଲା । ଲୋକଟି ଅଦ୍ୟାପି ଜୀବିତ । ତାହାର ମୂଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ତାକୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଫଳ ପ୍ରଦାନ କଲା ! ବାସ୍ତବରେ ଏହା ସତ୍ୟ ଘଟଣା !

ଜୟପୁରକୁ ଘାଟିପଥ ଫିଟିଲା ଦିନୁ ତାର ଯମପୁର ଅପବାଦ ତିରୋହିତ ହୋଇଅଛି । ଏବେ ଜୟପୁର ବାଣିଜ୍ୟତୀର୍ଥରେ ପରିଣତ ହୋଇ ଅମରାବତୀ ଏବଂ ଅଳକାପୁରୀକୁ ନୀରବରେ ପରିହାସ କରୁଅଛି । ନୀରବ ପରିହାସ ବାସ୍ତବରେ ଉଗ୍ର ବିଷ ପରି ବଡ଼ ଖରା । ତାହା ପ୍ରାଣର ଅନ୍ତଃପୁରକୁ ଜାଳିଦିଏ ।

ଜୟପୁର ଯିବାକୁ ହେଲେ ରେଲଗାଡ଼ିରେ ବିଜୟନଗର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇ ସେଠାରୁ ରେଲ ବା ମୋଟର ବାସରେ ସାଲୁର ଯିବାକୁ ହୁଏ । ଉଭୟର ଭଡ଼ା ସମାନ । ବିଜୟନଗର ଗୋଟିଏ ସୁସଜ୍ଜିତ ସହର । ସେଠାରେ ସ୍କୁଲ, କଲେଜ, ଡାକ୍ତରଖାନା ଏବଂ ବଡ଼ ବଡ଼ ସରକାରୀ ଅଫିସ ପ୍ରଭୃତି ନାଗରିକ ଉପାଦାନ ପୂର୍ଣ୍ଣମାତ୍ରାରେ ବିଦ୍ୟମାନ । ବିଶାଖପଟ୍ଟଣ ସହର ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ । ଏକ ଅଂଶ ଓ୍ୱାଲଟିଅର, ଅପର ଅଂଶ ବିଜୟ ନଗର । ବିଜୟ ନଗରରେ ଜଣେ ମହାରାଜା ଅଛନ୍ତି । ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ କଲେଜଟି ଉକ୍ତ ସଦାଶୟ ମହାରାଜାଙ୍କ ବ୍ୟୟରେ ପରିଚାଳିତ । ବିଜୟ ନଗରଠାରୁ ସାଲୁରର ଦୂରତ୍ୱ ୩୬ ମାଇଲ । ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ତାଳଗଛ ଦେଖାଯାଏ । ଘନ ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ ତାଳତରୁପଂକ୍ତି ଶସ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସୀମାବାଡ଼ ହୋଇଅଛି । ଗ୍ରାମ, ବିଲ, ପ୍ରାନ୍ତର ସବୁ ତାଳବନ– ମୟ । ଯେଉଁ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲେ ଦୈତ୍ୟରାଜ ପରି ବୋଧହୁଏ । ତାଳଗଛଗୁଡ଼ାକ ଭୀଷଣ ଭୂତମୂର୍ତ୍ତି ପରି ଉଭା, ମସ୍ତକରେ ସ୍ଥୂଳ ରୁକ୍ଷ ଘନକେଶ ଫର ଫର ହୋଇ ଉଡ଼ୁଅଛି । ଏ ଅଞ୍ଚଳର ତାଳ ପତ୍ରରେ ଅନେକ ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ଶିଳ୍ପ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ତାଳପତ୍ରରେ ଘର ଛୁଆଁ ଯାଏ । ପଲ୍ଲୀର ଅଧିକାଂଶ ଗୃହ ତାଳ ବରଡ଼ା ନିର୍ମିତ । ଅର୍ଦ୍ଧବୃତ୍ତାକାରରେ ତାଳପତ୍ରରେ ଠୋଲ ତିଆରି କରି ସେଥିରେ କୂଅଁରୁ ପାଣି କଢ଼ାଯାଏ । ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଠୋଲରେ କଳସୀଏ ଲେଖାଏଁ ପାଣି ଧରେ । ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଭୂମି ଖୁବ୍ ଉର୍ବର । ଶସ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରମାନ ବାରମାସଯାକ

ବିବିଧ ଶସ୍ୟରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଥାଏ । (ରେଳ ମଝିରେ କଦଳୀବନ ଦୂରରୁ ମାଳପାଟ ଶୃଙ୍ଖଳା ପ୍ରାୟ ଅତି ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ) ସତେ ଯେପରି ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ ବୃକ୍ଷଗୁଡ଼ିକ ଶାଖା ସଞ୍ଚାଳନ ଛଳରେ ପଥିକକୁ ଅତିଥି ହେବା ପାଇଁ ହାତ ଠାରି ଡାକୁଅଛନ୍ତି । ସାନ ସାନ ଗଛରେ ଖୁବ୍ ବଡ଼ ବଡ଼ କାନ୍ଦି କଦଳୀ ଫଳେ । କାନ୍ଦିଗୁଡ଼ିକ ଦୁଇ ପାଖରୁ ଝୁଲିପଡ଼ି ମଝିରେ ବିଚିତ୍ର ମେହେରାବଯୁକ୍ତ ମନୋରମ କୁଞ୍ଜ ସୃଷ୍ଟି କରିଥାଏ । ସେ ଶୋଭା କେବଳ ଉପଭୋଗ୍ୟ, ତୂଳିକାରେ ସେ ଦୃଶ୍ୟଚିତ୍ର ଅଙ୍କିତ ହେବାର ନୁହେଁ ।

ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ବହୁତର ଆଖୁଚାଷ ହୁଏ । କୃଷକମାନେ ବାଡ଼ରେ ପାଳ ଗଦା ପରି ଆଖୁପତ୍ର ଗଦା କରି ଚତୁର୍ମାସ୍ୟାରେ ଜାଳ ସକାଶେ ସାଇତି ରଖିଥାଆନ୍ତି । ପଥପାର୍ଶ୍ୱରେ ତାଳପତ୍ର ଛାଉଣିଗୁଡ଼ିକ ଋଷି ଆଶ୍ରମ ପରି ମନୋରମ ଏବଂ ଶାନ୍ତିପ୍ରଦ । ତେନ୍ତୁଳି ଗଛମାନ ବରଗଛଠାରୁ ବଡ଼ ହୁଏ । ଏହା ସ୍ଥାନୀୟ ଜଳବାୟୁର ପ୍ରଭାବ । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ କଇଁମି ଆମ୍ବର ମାନ ବଡ଼ ତୋଟା ଦେଖାଯାଏ । ଗଛଗୁଡ଼ିକ ଝାମ୍ପୁରିମୁଣ୍ଡିଆ ଶିଶୁ ପରି ପବନରେ ଫକ୍ ଫକ୍ ହୋଇ ନାଚିଉଠୁଥାନ୍ତି । ଲଙ୍କାଆମ୍ବ ତୋଟାର ମଧ୍ୟ ଅଭାବ ନାହିଁ । ପଥ ପାର୍ଶ୍ୱର ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟ ନେତ୍ରରସାୟନ ଏବଂ ମନୋମୁଗ୍ଧକର ।

[2]ସାଲୁରରେ ଜଣେ ଓଡ଼ିଆ ରାଜା ଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଅଧିକାଂଶ ପ୍ରଜା ତେଲୁଗୁ । ସାଲୁର ପରି ମହଙ୍ଗା ସ୍ଥାନ ଭୂମଣ୍ଡଳରେ ଅଛି କି ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ, ବୋଧ ହୁଏ ନଅଙ୍କ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ସେଠାରେ ବସା କରି ରହିଛି । ପାନ ପଇସାରେ ଖିଲେ, ଏହିଥିରୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପଦାର୍ଥର ମୂଲ୍ୟ ଅନୁମେୟ । ହୋଟେଲରେ ଥରକୁ ପଚିଶ ପଇସା ଦେଇ ଉପବାସ ବ୍ରତ ଧାରଣ କରିବାକୁ ହୁଏ । ଅନ୍ନଦେବତାଙ୍କୁ କେବଳ ସ୍ପର୍ଶ କରି ତାଙ୍କର ଗୌରବ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ହୁଏ, ଉଦରସ୍ଥ କରି-ବାର ସାଧ ନାହିଁ । ଅନ୍ନବ୍ୟଞ୍ଜନ ମିଶି ପେଟେ, ଲୁଣି, ଲଙ୍କାମରିଚ, ଖଟା, ହେଙ୍ଗୁ ଏବଂ ମେରଣିଙ୍ଗାପତ୍ର ପ୍ରାୟ ତାହାର ଅର୍ଦ୍ଧେକ । ଉପାଦାନ ମାତ୍ର ହୋଇଗଲା, ସ୍ୱାଦୁ ଏବଂ ରୁଚିର କଥା ନ କହିବା ହିଁ ନିରାପଦ । ଲଙ୍କାମରିଚ ପୃଷ୍ଠରେ ଶତପୃଷ୍ଠିତ ତରବାରୀ ଭୃଣ୍ଡିକୁ ନେଇଲକ୍ଷଣି ନେତ୍ରରୁ ଶ୍ରାବଣର ଧାର ଗଡ଼-ପଡ଼େ । ଦୁଷ୍ଟ ପିଲା ଅବଧାନଠାରୁ ଗ୍ରୁଠି ଖାଇ "ଉହୁ" ହେଲା ପରି ଭୋଜନ କର୍ତ୍ତାର ପଞ୍ଚଆତ୍ମା ଶୀତଳ ହୋଇଯାଏ । ଦକ୍ଷିଣଦେଶ ହୋଟେଲର ବିଶେଷତ୍ୱ, ଏହି ଯେ, ଥରେ ସେଥିରେ ଆହାର କଲେ ଖାଦକର ସପ୍ତପୁରୁଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ

କେହି ହୋଟେଲର ସୀମା ସ୍ପର୍ଶ କରିବାକୁ ସାହସୀ ହେବେ ନାହିଁ । ଗୃହର ଗୁଣ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଭାଷାର ଏକାନ୍ତ ଅଭାବ । ଗୃହୁତ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ତପସ୍ୟା କରି କେ ଜାଣି ଦକ୍ଷିଣ ଦେଶଠାଯାକ ଏକଛତ୍ର ଆଧିପତ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରି ବସିଅଛି । ବ୍ୟଞ୍ଜନ ମଧ୍ୟରେ ସେ ସୌଭାଗ୍ୟବାନ ।

ସାଲୁରଠାରୁ ଜୟପୁର ପ୍ରାୟ ୭୫ ମାଇଲ । ଛ'ମାଇଲ ସମଭୂମିରେ ଯିବାକୁ ହୁଏ । ଅବଶିଷ୍ଟ ପୂର୍ବଘାଟ ପର୍ବତର ଘାଟି ପଥରେ ଅତିକ୍ରମ କରାଯାଏ । ପ୍ରାୟ ପଚିଶ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ସରକାର କୋଡ଼ିଏ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟରେ ଏହି ଘାଟିପଥ ନିର୍ମାଣ କରାଇଥିଲେ । ସାଲୁରଠାରୁ ଜୟପୁରକୁ ପ୍ରତ୍ୟହ ନିୟମିତ ରୂପେ ମୋଟର ବସ ଯାତାୟାତ କରେ । ୩୦୦୦ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚ ପର୍ବତ ଉପରେ କପରି ଅପୂର୍ବ କୌଶଳରେ ପଥ ନିର୍ମିତ ହୋଇଅଛି, ତାହା ଦେଖିଲେ ମନେ-ହୁଏ, ବୋଧହୁଏ ବିଜ୍ଞାନର ଅସାଧ୍ୟ କିଛି ନାହିଁ । ପଥେ ଯେପରି ତାହା ମାୟାର ସରଣୀ । ଘାଟିପଥ ଘୂରି ଘୂରି ପର୍ବତ ଚୂଡ଼ାକୁ ଉଠିବାର ଦୃଶ୍ୟ ଅତୀବ ଲୋଭ-ନୀୟ । ପଥେ ଯେପରି ଫଣିଭୂଷଣ ଶିବଙ୍କ ଜଟାମୁକୁଟରେ ମଣିଭୂଷଣ ସର୍ପ ଜଡ଼ି-ହୋଇ ରହିଅଛି । ଅଥବା ଯୋଗୀବର ପର୍ବତର କଷାୟ ଉଷ୍ଣୀଷ ଶ୍ଳଥ ହୋଇ ପଡ଼ିଅଛି । ସ୍ଥବିରତାସୁଲଭ ଶିରାଳ ଦେହର ଶିରକୁ ସୂଚନା ବୋଲି ସଙ୍କେତରେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରୁଅଛି । ଘାଟିପଥ ଯେପରି ଉଲ୍ଲାସପ୍ରଦ, ସେହିପରି ଭୀତିଜନକ, ମାତ୍ର ଦୃଶ୍ୟ ଅତି ଚମତ୍କାର । ଭୀଷଣତା ବିନା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ମହତ୍ତ୍ୱ, ଅନନ୍ତ ବାରିଧି ତୁଙ୍ଗତରଙ୍ଗତାଣ୍ଡବରେ ଭୀଷଣ ହୋଇ ନ ଥିଲେ ଏତେ ସୁନ୍ଦର ହୋଇଥାଆନ୍ତା କି ? ଘାଟିର ଏକପାର୍ଶ୍ୱରେ କାଟିହେଲା ପ୍ରାୟ ପର୍ବତ ଠିଆ ହୋଇଅଛି, ଅନ୍ୟ ପାର୍ଶ୍ୱର ଗଭୀରତା ଏତେ ଯେ, ସେଠାକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେଖା ପାଏ ନାହିଁ । ବାସ୍ତବରେ ଘାଟିର ସଙ୍କଟନାମ ସାର୍ଥକ । ସେଠାରୁ ଖସିଲେ ବଳରାମଙ୍କ ସ୍ୱ-ଧାମ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟତ୍ର ଫେରିବା ଅସମ୍ଭବ; କିନ୍ତୁ ସେ ଆଶଙ୍କା କଳ୍ପନା ମାତ୍ର । ମୋଟର ଚାଳକ-ମାନେ ଅଦ୍ଭୁତ ସାହସ ଏବଂ କୌଶଳରେ ଯାନ ଚଳାଇନିଅନ୍ତି । ତଳକୁ ଚାହିଁ ଦେଲେ ଅତି ଦୁଃସାହସୀର ସୁଦ୍ଧା ମୁଣ୍ଡ ଘୂରାଇ ଦିଏ, ମାତ୍ର କିଛି ଅମଙ୍ଗଳ ଘଟି ନାହିଁ । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ପ୍ରସ୍ତର ଖଣ୍ଡ ଗିରିଗାତ୍ରରେ ଅଟକି ରହି ପତନର ଭୟ ଦେଖାଉଅଛନ୍ତି, ମାତ୍ର ପ୍ରକୃତରେ ଗଡ଼ିଆସୁ ନାହାନ୍ତି । ମହାଜନମାନେ ଧମକ ଦିଅନ୍ତି ଦିନା, ମାତ୍ର ଅନିଷ୍ଟ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଠେମକାଣ ଗୋଟାଏ ଅଦ୍ଭୁତ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ରସିକତା । ଘାଟିପଥ ଉଚ୍ଚାବଚତନ୍ମୟ । ଉନ୍ନତର ପଥ

ଯେପରି ଦୁର୍ଗମ ଅଧୋଗତିର ପଥ ସେହିପରି ସହଜ, ଏହି ସତ୍ୟଟିକୁ ବାଉଁଶ ଘାଟିପଥ ନୀରବରେ ପ୍ରଚାର କରୁଅଛି । ଖାଲି ପ୍ରଚାର କରୁନାହିଁ, ତାହାର ଆଦର୍ଶ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଉଅଛି । ଅବନତିରେ ପଥ ବନ୍ଧୁଶୂନ୍ୟ ହେତୁ ଅଧିକାଂଶ ତାହା ପ୍ରତି ଅନୁରକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ହେଁଲୁ ସ୍ୱଭାବକର୍ମ ପଥରେ ମୋଟର ବସ ଯାଉଥିବା ବେଳେ ନୀଳ ଆକାଶରେ ଉଡାଜାହାଜ ଉଡ଼ିଯାଉଥିବା ଭଳି ତାକୁ ଦେଖାଯାଏ । ଘାଟିର ଦୃଶ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନାତୀତ । ଉପରକୁ ଉଠି ତଳକୁ ଚାହିଁ ଦେଖିଲେ ସ୍ୱପ୍ନରାଜ୍ୟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲ ପରି ପ୍ରତୀୟମାନ ହୁଏ । ବସନ୍ତକାଳରେ ସେଠାରେ ଶୋଭା ଉପରେ ମହାଶୋଭା ବୃଷ୍ଟି ହୁଏ । କେଉଁଠାରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଜାତ "କବକ" ଫୁଲ ଫୁଟି ବହୁଦୂରଯାଏ ଘାଟିର ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ୱ ଆଲୋକିତ କରି ରହିଅଛି । କେଉଁଠାରେ ପୀତଶାଳ୍ମଳୀ ବସନ୍ତରାଜର ବିଜୟପତାକା ଉଡାଇ ଅଛି । କେତେ ସ୍ଥାନରେ ଲତାପଲାଶ ଆପାଦମସ୍ତକ ପୁଷ୍ପମଣ୍ଡିତ ହୋଇ ସାଗରବେଳାରେ ପ୍ରବାଳଲତା ମାଡ଼ିଲ ପ୍ରାୟ ଦିଶୁଅଛି । କେଉଁଅଂଶରେ ବିବିଧ ବର୍ଣ୍ଣର ପୁଷ୍ପ ବହୁଳ ଭାବରେ ଫୁଟି ବେତରାଜରେ ତରଙ୍ଗ ଉଠୁଥିଲ ଭଳି ଉପମା ଧାରଣ କରିଅଛି । ବ୍ୟାଘ୍ରଧାତୁକୀ ପୁଷ୍ପିତା ଧାତୁକୀ ଗୁଚ୍ଛମାଳାରେ ମଣ୍ଡିତ ବନ୍ୟବାଳା ପ୍ରାୟ ଚିତ୍ରିତଗୁଚ୍ଛରେ ଉଦ୍ଭାସିତ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ହାସ୍ୟ ବିସ୍ତାର ପୂର୍ବକ ବ୍ୟାଘ୍ରକୁଳକୁ ଭୟ ଦେଖାଉଅଛି । ଧାତୁକୀ ଫୁଲରେ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ମହୁ ଥାଏ । ତାହା ଖୁବ୍ ମଧୁର ଏବଂ ଅତି ଅଠାଳିଆ । ସେ ଅଠା ଲଗିଲେ ବାଘ ଦେହରେ ଘା' ହୋଇଯାଏ । ଘା କୁଣ୍ଡାଇହେଲେ ବାଘ ତାକୁ କାମୁଡ଼ି ଆହୁରି କ୍ଷତବିକ୍ଷତ କରିପକାଏ; ଶେଷରେ ଘାରେ ପୋକ ପଡେ, ବାଘ ମରି-ଯାଏ । ଏହି ହେତୁ ଫୁଲ ଫୁଟିଥିବାବେଳେ ବାଘ ଧାତୁକୀବଣକୁ ଭୟରେ ପଶେ ନାହିଁ । ବସନ୍ତକାଳରେ ଧାତୁକୀ ଫଳ ଫୁଟେ । ପଥ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଆମ୍ବ, ପଣସ, ପିଜୁଳିର ସୁବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ତୋଟା ପ୍ରଚୁର ଅଛି । ସେଠାରେ ବନ୍ୟ ସଭ୍ୟତାରେ ନାଗରିକ ସଭ୍ୟତା ମିଶାମିଶି ହୋଇଅଛି । ବନ୍ୟତରୁ ଗ୍ରାମ୍ୟତରୁ ଉଭୟେ ପ୍ରଣୟ-ପାଶରେ ଛନ୍ଦାଛନ୍ଦି ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଏ ମିଳନ ବଡ ସୁନ୍ଦର, ବଡ ମଧୁର । ବନ୍ୟତରୁର ସଙ୍କୋଚ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଗ୍ରାମ୍ୟତରୁର ସଭ୍ୟତା ଦମ୍ଭ ନାହିଁ । ଉଭୟେ ପ୍ରାଣେ ପ୍ରାଣେ ମିଶି ବନ୍ଧୁଭାବରେ ପରସ୍ପରକୁ ପ୍ରେମାଲିଙ୍ଗନ କରିଅଛନ୍ତି ।

ଘାଟି ଉପରୁ ତଳକୁ ଚାହିଁଲେ ନଦୀମାନେ ଶାଖା ପ୍ରଶାଖାବିଶିଷ୍ଟ ରୌପ୍ୟ-ଲତା ପରି ଅତି ସୁନ୍ଦର ଦିଶନ୍ତି । ପ୍ରତୀତହୁଏ, ଗିରିଯୋଗୀର ପରିପକ୍ୱ ଚନ୍ଦ୍ରାର

ଅମର ଭାବଧାରା ନଦୀରୂପରେ ବହିଯାଉଅଛି କି ? କିମ୍ବା ତାହାର ପବିତ୍ର ବିଭୂ-
ତପ୍ରେମ ଅଶ୍ରୁଧାରାରେ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଅଛି । ନିମ୍ନସ୍ଥ ପାଦପବୃନ୍ଦ ବାମନ ମୂର୍ତ୍ତି
ଧରିଲା ପ୍ରାୟ ଉପରୁ ଦେଖାଯାଏ । ଗ୍ରାମଗୁଡ଼ିକ ଭୂଇଁ ପଲପରି କ୍ଷୁଦ୍ର ଦିଶେ । ବୃଦ୍ଧ
ଶିଶୁ ପରି ଦିଶେ. ଯୁବକ ବି ଶିଶୁ ପରି ଦିଶେ । ସତେ ଯେପରି ସେଠାରେ ଶିଶୁ
ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ବସିଅଛି । ଗୋରୁପଲ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିସ୍ୟାରେ ବେଙ୍ଗଛତାର ସାଦୃଶ୍ୟ ଧାରଣ
କରେ । ଚନ୍ଦ୍ରଜ୍ଞାନ ମହାମାନବମାନେ ଉନ୍ନତିର ଚରମସୀମାକୁ ଉଠିଲେ ସେମା-
ନଙ୍କ ନେତ୍ରରେ ତଳସ୍ଥ ସଂସାରବ୍ୟାପାର ଏହିପରି କ୍ଷୁଦ୍ର ନଗଣ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ ।
ଘାଟିପଥ ପ୍ରଶସ୍ତ, ସେଥିରେ ଏକ ସଙ୍ଗରେ ଦୁଇଟୋଟା ମୋଟର ଅନାୟାସରେ
ଯାତାୟାତ କରିପାରେ । ପର୍ବତ କାଟି ଘାଟିପଥକୁ ଆହୁରି ପ୍ରଶସ୍ତ ଏବଂ ନିରାପଦ
କରିଯାଉଅଛି । ଶତଶତ କୁଲି ପଥରକଟାରେ ଲାଗିଅଛନ୍ତି, ପାଖରେ କମାର-
ଶାଳ ଲାଗିଛି । ଯେଉଁ ଯନ୍ତ୍ରମାନ କୁନ୍ଥା ହୋଇଯାଉଅଛି, ସେହିକ୍ଷଣି ଶାଣରେ
ବସାଇ ତାହାର ଧାର ଚଢାଇ ଦିଆଯାଉଅଛି । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ କଳାମୁଗୁନି
ପଥର କଟାଯାଉଅଛି । ତାହା ଅତି କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ । ଏହି ଘାଟି ଜୟପୁରର ଏକ-
ମାତ୍ର ବାଣିଜ୍ୟପଥ । ଶଗଡ ଓ ବଳଦ ପିଠିରେ ନାନାବିଧ ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ଘାଟି-
ପଥରେ ଚାଲିଅଛି, ବଡ ବଡ ମୁଣ୍ଡିକାଠ, ସିଲିପଟ ଏବଂ ଧାନ ବିଶେଷ ପରି-
ମାଣରେ ରପ୍ତାନି ହୁଏ । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଗାଈ ସୁଢା ଛେଳି ବୁହନ୍ତି, ଏହା
ଗୋଟାଏ ନିଷ୍ଠୁର ବର୍ବର ପ୍ରଥା । ପାଟଲବର୍ଣ୍ଣର ଗୋରୁ ସଂଖ୍ୟା ସବୁଠାରୁ
ଅଧିକ । ଛେଳି ବଳଦର ଶିଙ୍ଗରେ ଘାଲୁଘୁଲ ଏବଂ ମୟୂରପୁଚ୍ଛ ମୁକୁଟ ଆକା-
ରରେ ବନ୍ଧା ହୋଇଥାଏ । ବାୟୁରେ ଆନ୍ଦୋଳିତ ହୋଇ ତାହା ସଚଳ ଇନ୍ଦ୍ର-
ଧନୁ ପରି ଦେଖାଯାଏ । କଉଡ଼ିକମଯୁକ୍ତ ପଲାଣ, ପେଟୀ, ଲଞ୍ଜା, ଝୁଣ୍ଡି ପ୍ରଭୃତି
ବଳଦଗୁଡ଼ିକୁ ଅଳଙ୍କାର ପରି ଖୁବ୍ ମାନେ । ବନ୍ୟଜାତିର ପୁରୁଷମାନେ
ଲେଙ୍ଗୁଟିମାରି ହାତରେ ଲାଉତୁମ୍ବା ଧରି ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ଚାଲିଆସନ୍ତି । ଲାଉ-
ତୁମ୍ବା ସେମାନଙ୍କ ଜଳପାତ୍ରର କାର୍ଯ୍ୟକରେ ।

ଘାଟି ଉପରୁ ଚାହିଁଲେ ଚାରିଆଡେ ବହୁସ୍ତର ଗିରିମାଳାର ସୁନ୍ଦର ଦୃଶ୍ୟ
ଦୃଷ୍ଟିର ତୃପ୍ତି ସମ୍ପାଦନ କରେ । ସଂସାର ମାୟା ଜାଲରେ ଛନ୍ଦିହେଲା ପ୍ରାୟ
ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟ ପର୍ବତଜାଲରେ ଛନ୍ଦିହୋଇଅଛି । ରାଜ୍ୟର ତିନିଭାଗ ଭୂମି
ପର୍ବତମୟ । ଏହି ସବୁ ପର୍ବତରେ ମହାର୍ଘ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ସମ୍ପତ୍ତି ରୂପାନ୍ତରିତ ହୋଇ

ରହିଛି । ଅନେକ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ କାଠ ଏବଂ ପଥର ଏହାର ପ୍ରକାଶ୍ୟ ହେବ; ମାତ୍ର ଗୁପ୍ତଭାବେ ଭିତରେ ଅଛି । ଶାଳ, ପିଆଶାଳ, ଶିଶୁ, ମହୁଲ ପ୍ରଭୃତି ବୃକ୍ଷ ପରି ସ୍ଥୂଳ କମ୍ବୁକାଣ୍ଡ ବୃକ୍ଷ ଅନ୍ୟତ୍ର ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ, ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସୁବିଧା ଜନକ ସ୍ଥାନ ହୋଇ-କେବଳ ଧାତୁକି ଫୁଲରୁ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଟଙ୍କା ଅର୍ଜ୍ଜ ହୋଇଥାନ୍ତା । ଧାତୁକି ଫୁଲ ଅନେକ ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ଏବଂ ସେଥିରେ ଅଧିକ ଟେକ୍ସାର ରଙ୍ଗ ମଧ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ ।

୩୦୦୦ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚ ପର୍ବତ ଉପତ୍ୟକାରେ ଗ୍ରାମ, ଶସ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର, ପର୍କୋର ଅଫିସ ଏବଂ ପ୍ରକୃତିର ନାନାବିଧ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଦେଖିଲେ ଚିତ୍ତ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାତେ ଅଭିଭୂତ ହୋଇଯାଏ । ମନେହୁଏ ଯେପରି ସ୍ୱପ୍ନ ବା ଭୋଜବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଏହା ସବୁ ଦେଖାଯାଉଅଛି କିମ୍ବା ଏହା ଗୋଟାଏ ଅଦୃଷ୍ଟ ଅଶ୍ରୁତ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସୃଷ୍ଟି ଦର୍ଶକ ସମ୍ମୁଖରେ ଅନାବୃତ ହୁଏ । ଅଧିତ୍ୟକାରେ ନୀଳାମ୍ବୁଦଙ୍କର ଏହି ଚଞ୍ଚଳ ଲୀଳା ଦେଖିଲେ ମନ ସ୍ୱତଃ ଭାବପ୍ରବଣ ହୋଇ ଉଠେ । ଦର୍ଶକ ମାୟା ରାଜ୍ୟରେ ବିଚରଣ କଲା ଭଳି ଜ୍ଞାନ କରେ । ଅପୂର୍ବ ରାଜ୍ୟରେ ସବୁ ଅପୂର୍ବ । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ନାନା ପ୍ରକାର ନୂତନ ପକ୍ଷୀ ଦେଖାଯାଆନ୍ତି, ଯାହା ପରି ଏକା ଜାତିର କାଉ ଅଛନ୍ତି; ସେମାନଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣ ଶୁକ୍ଳ, ପେଟ ଧଳା । ସେହି ପେଟ ମଧ୍ୟରେ ଡାମରା କାଉର କର୍କଶ ଶବ୍ଦର ଆଭାସ ମିଳେ । ଏ ପକ୍ଷୀ ଭଲ ଅପେକ୍ଷା ବଡ଼ । କେତେ ଅଦୃଷ୍ଟପୂର୍ବ ସୁନ୍ଦର ପକ୍ଷୀ ତପସ୍ୱୀଛନ୍ଦରେ ସଙ୍ଗୀତ ଗାନ କରନ୍ତି । ପକ୍ଷୀ-ଭାଷା ପକ୍ଷୀମାନେ ବୁଝନ୍ତି; ମାତ୍ର ସ୍ୱର ବଡ଼ ମଧୁର । ସ୍ୱରପ୍ରିୟ ମାନବ ସେହି ସ୍ୱରରେ ମୁଗ୍ଧ ହୁଏ । ନବାଗତ ଦର୍ଶକ ସେ ଅବୋଧ ସଙ୍ଗୀତର ମଧୁର ମାଦ-କତାରେ ଏଭଳି ବିଭୋର ହୋଇଉଠେ ଯେ, ସେ ସ୍ଥାନ ଛାଡ଼ି ସହଜେ ଅନ୍ୟତ୍ର ଯିବାକୁ ଏକାନ୍ତ ସଙ୍କୁଚିତ ହୁଏ । ସେଠାରେ ସେହି ପକ୍ଷୀମେଳର ସଙ୍ଗୀ ହୋଇ ରହିବାକୁ ଇଚ୍ଛାହୁଏ । ମନ ସେମାନଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରି ରଖିବା ବିଷୟରେ ସେ ସ୍ଥାନର ପ୍ରଭାବ ଅଦ୍ୱିତୀୟ ।

ଘାଟି ପଥରେ ମୋଟର ଯାନରେ ଗଲାବେଳେ ଗୋଟାଏ ମଧୁର ଆଘ୍ରାଣ ବୋଧ ହୁଏ । ପଥ ଆକୁଳ ଫୁଲର ମଧୁର ସୌରଭରେ ଆମୋଦିତ । କେଉଁ ଅଂଶ ଅଜ୍ଞାତନାମା ଶୁଭ୍ରପୁଷ୍ପରାଜି ଦ୍ୱାରା ଆଚ୍ଛାଦିତ । କେଉଁଠି ବକୁଳ ଏବଂ

ବଣରାଜି ସ୍ୱଭାବସୁନ୍ଦରୀ ବନ ପ୍ରକୃତିର ନାସାରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ବସଣୀ ପିନ୍ଧାଇ ଦେଇ-
ଅଛି । ଭ୍ରମର ସେ ବସଣୀର ମାଳ ମଧ୍ୟମଣି ପ୍ରାୟ ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଅଛି । ଦୋ ଦୂର
ପବନ ପୁଷ୍ପପରିମଳ ବୋଳହୋଇ ଧୀରେ ଧୀରେ ବହୁଅଛି । ସେ ସ୍ଥାନର ପବନ
ପାର୍ଥିବ ବାସନା, କାମନାର ଉତ୍ତାପରେ ଉଷ୍ଣ ନୁହେ, ତାହା ସ୍ୱଚ୍ଛ, ପୂତ, ଅମୃତ
ପରି ମଧୁର ଏବଂ ଶୀତଳ । ସେ ବାୟୁ ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତାକଳୁଷିତ ମନକୁ ଶୁଦ୍ଧପୂତ ଏବଂ
ନିର୍ମଳ କରିଦିଏ । ସେଠାରେ ସ୍ୱାର୍ଥ, କ୍ରୋଧ, ଦ୍ୱେଷ ଏବଂ ପରଶ୍ରୀକାତରତାର
ପ୍ରଚଣ୍ଡ କୋଳାହଳ ନାହିଁ, ତାହା ଶାନ୍ତିମୟ ପବିତ୍ର ଦେବଧାମ । ମନୁଷ୍ୟ
ସେଠାରେ ଦେବତ୍ୱ ଲାଭ କରେ । ପୃଥିବୀସୁଲଭ ମାୟା, ମମତା ସ୍ନେହର ନଶ୍ୱ
ବନ୍ଧନ ସେଠାରେ ନାହିଁ । ଅଛି କେବଳ ଅନାବିଳ ଦେବତ୍ୱ ଏବଂ ଶାଶ୍ୱତ ଧର୍ମ
ଭାବ । ସ୍ଥାନ ପ୍ରଭାବରେ ମନବର ଦୁଷ୍ଟ ପ୍ରକୃତି ସୁଦ୍ଧା ସେଠାରେ ଧର୍ମପ୍ରବଣ
ହୋଇଉଠେ । ମାନବର କ୍ଷୁଦ୍ରତା ସେଠାରେ ମିଳାଇଯାଏ ଏବଂ ପ୍ରକୃତ ମହତ୍ତ୍ୱ
ପ୍ରାଣରେ ଫୁଟିଉଠେ । ମାନବ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣତା ଛାଡ଼ି ବିଶ୍ୱପ୍ରେମରେ ପ୍ରମତ୍ତ ହୁଏ ।
ତାହାର ଦୁର୍ବଳତା ସେହି ବିଶ୍ୱପ୍ରେମରେ କୁଆଡେ ଉଭେଇଯାଏ । ସେ ନିଜକୁ
ଚିହ୍ନିପାରେ ଏବଂ ନିଜର ଶକ୍ତି ବୁଝିପାରେ । ସେ ମହାଶକ୍ତି ଦେବୀଙ୍କର ପୁତ୍ର
ହୀନତା, ଦୁର୍ବଳତା ତାହା ସ୍ୱଭାବର କଳଙ୍କ, ଏହି ସତ୍ୟ ସେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି
ବାକୁ କ୍ଷମ ହୁଏ । ସେ ଅମୃତର ପୁତ୍ର, ତାହାର ମୃତ୍ୟୁ ନାହିଁ; ଏ ବିଷୟରେ
ସନ୍ଦେହଶୂନ୍ୟ ହୁଏ । ଯେତେବେଳେ ସେ ବୁଝିପାରେ, ତାହାର ନିଜଠାରୁ ଶିଖିବା
ବିଷୟ ଅନେକ ଅଛି । ସହସ୍ର ପୁସ୍ତକ ପାଠରେ, କୋଟିଏ ଗୁରୁ ଉପଦେଶରେ
ସେ ଯେତେ ଶିଖେ, ନିଜଠାରୁ ସେଥିରୁ ଅଧିକ ଶିଖେ । ତାହାର ଶରୀରମଧ୍ୟ
ଭିତରେ ଯେଉଁ ଗୁରୁ ଅଛନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ସେ ଚିହ୍ନିପାରେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ଅନ
ମହିମା ପ୍ରାଣରେ ଉପଲବ୍ଧି କରିପାରେ । ସୁତରାଂ ସେ ଅପାର ଆନନ୍ଦ ଅନୁ
ଭବ କରି ସେହି ପରମଗୁରୁଙ୍କ ପାଦପଦ୍ମରେ ଶରଣ ପଶେ । ସେହି ସର୍ବଜ୍ଞ ମ
ଗୁରୁଙ୍କ ନାମ—ଶ୍ରୀମତ୍ ସ୍ୱାମୀ ବିବେକାଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ।

ଏହି ଘାଟି ଜୟପୁରର ନନ୍ଦନକାନନ ବା ଚୈତ୍ରରଥ ବନ । ଉଦ୍ଭି
ଜଗତରେ ଯେତେ ପ୍ରକାର ତରୁ, ଲତା, ଗୁଳ୍ମ, ତୃଣ, ଶୈବାଳ ପ୍ରଭୃତି ଅ
ତାହା ପ୍ରାୟ ଏହିଠାରେ ଏକାଧାରରେ ବିଦ୍ୟମାନ । ଏଠାରେ ଯାହା
ତାହା ବୋଧ ହୁଏ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ନ ଥିବ । ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ଏବଂ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ମଧ
ସମାବେଶ ଏହିଠାରେ । ସ୍ୱର୍ଗର ନିଶୁଣୀ ପ୍ରାୟ ଗିରିମାଳ ନେତ୍ରାନ୍ତରାଳରୁ ଚ

ବାଳ ଯାଏ ବିସ୍ତୃତ । ଏଠାରେ ବିଗତର ଚକ୍ରବାଳ ନାହିଁ, ଗିରିମାଳହିଁ ଚକ୍ରବାଳ । ବିଶାଳ କନ୍ଦରମାନ ଭୀଷଣ ଜନ୍ତୁ ମୁଖ ବ୍ୟାଦାନ କଲା ପରି ଦିଶୁଅଛି । ବୋଧ ହୁଏ ସେଗୁଡ଼ିକ ଗିରିରାଣୀଙ୍କର ନିଭୃତ ଅନ୍ତଃପୁର । ବାସ୍ତବରେ ଏହି କନ୍ଦରମାନ ଆର୍ଯ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣର ଅନୁଶୀଳନଶାଳ । ଆର୍ଯ୍ୟ ଧର୍ମମାନ ଏହିଠାରୁ ଜାତ ହୋଇ ଜଗତରେ ପୂଜିତ ଏବଂ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇଅଛି । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଅରଣ୍ୟ ଏତେ ଗମ୍ଭୀର ଏବଂ ନିର୍ଜନ ଯେ, ସେଠାରେ ନିସ୍ତବ୍ଧତାର ଭୈରବ ରାଗିଣୀ "ସାଏଁ ସାଏଁ" ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କିଛି ଶବ୍ଦର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ନାହିଁ । ସାଧକ ପକ୍ଷରେ ଏହା ସାଧନର ଉପଯୁକ୍ତ କ୍ଷେତ୍ର । ଭାବୁକ ପକ୍ଷରେ ନିବିଡ଼ ନିକୁଞ୍ଜ ତପ୍ତ ଭବମରୁଭୂମିରେ ଦଗ୍ଧ ଶ୍ରାନ୍ତ ପାନ୍ଥକୁଳର ଶାନ୍ତିମୟ ପାନ୍ଥନିବାସ । ରସିକ ନେତ୍ରରେ କେଳି କୌତୁହଳର ବିଳାସମନ୍ଦିର; ମାତ୍ର ଅରସିକ ଭୀରୁ ନେତ୍ରରେ ଭୀଷଣ ଅରଣ୍ୟ ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ନୁହେଁ । ସଲପଗଛ ମଦ୍ୟଦାୟୀ ପ୍ରାୟ ନିଶା ଖୋଲରେ ଝୁଲୁଅଛି । ମହୁଲଗଛର ମଦ୍ୟ ବାହାରେ. ତାହା ବନ୍ୟଜାତିର ପ୍ରିୟ ପାନୀୟ । ଏହି ଗଛର ମଞ୍ଜିକୁ ଚୂନା କରି ଯାଉ, ପିଠା ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରଯାଏ । ଏହି ବୃକ୍ଷ ତାଳୀପର୍ଯ୍ୟାୟଭୁକ୍ତ । ପଳାଶଗଛ ଉଦ୍ଧତ କ୍ରୋଧୀ ପରି ନିଜର ବକ୍ଷ ଚିରି ନଖ-ପଙ୍କ୍ତି ରକ୍ତାକ୍ତ କରିଅଛି । ଗିରିଚୂଡ଼ାସ୍ଥ କାଞ୍ଚିଆ ପଥରର ଦୃଶ୍ୟ ଅତି ରହସ୍ୟପ୍ରଦ । ତାହା ପଥରରେ ଫୁଲ ଫୁଟିଲା ପରି ଦିଶୁଥାଏ । ଗିରି କାବ୍ୟରେ ଏହା ବିଷମ ସମସ୍ୟା, ଗିରି ଦେହରେ କୃଷିକ୍ଷେତ୍ରର ଶୋଭା ଅନିର୍ବଚନୀୟ । ନବକର୍ଷିତ ଲୋହିତ ବର୍ଣ୍ଣର କିଆରୀମାନ ଭକ୍ତଦ୍ୱାରା ଗିରି ଦେହରେ ନାମାବଳୀ ପ୍ରାୟ ଅଙ୍କାଦିତ । ଉଆଁଶ ମଧ୍ୟସ୍ଥ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୁଳ୍ମଗୁଡ଼ିକ ଅମଳ ସୁରଙ୍ଗ ଦିଶୁଅଛି । ପ୍ରକୃତି ରହସ୍ୟମୟୀ, ସେ ପଥର ଦେହରେ କେତେ ମୂର୍ତ୍ତି ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛି, କେତେ ଚିତ୍ର ଅଙ୍କିତ କରିଅଛି, ତାହାର ଇୟତ୍ତା ନାହିଁ । କେଉଁ ପର୍ବତର ଚୂଡ଼ା ହସ୍ତୀ ସଦୃଶ, କେହି ଭଲ୍ଲୁକ ସଦୃଶ, କେହି ସିଂହ ସଦୃଶ, କେହି ବା ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ ଦୈତ୍ୟ ସଦୃଶ । ନାନାରଙ୍ଗର ଶୈବାଳ ପ୍ରସ୍ତର ଉପରେ ମାଡ଼ିଅଛି । କେହି ମଖମଲ ପରି ଚିକ୍କଣ, କେହି ଗାଲିଚା ପରି କୋମଳ, କେହି ବା କମ୍ବଳ ପରି ରୁକ୍ଷ । ଏହିପରି ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ଦେଖି ଘାଟିପଥ ଅତିକ୍ରମ କଲାବେଳେ ମନ ପୃଥିବୀରେ ଥିଲା ପରି ବୋଧହୁଏ ନାହିଁ । କେଉଁ ଅଦ୍ଭୁତ ରଙ୍ଗିଆ ସ୍ୱପ୍ନ-ରାଜ୍ୟରେ ଯାଇ ନାଚି ଖେଳି ବୁଲୁଥାଏ । ବାସ୍ତବରେ ଏହା ଶୋଭାରାଜ୍ୟ ନୁହେଁ; ସ୍ୱପ୍ନସ୍ୱର୍ଗ । ପକ୍ଷାନ୍ତରେ ଏହା କବିତାମୟ ରାଜ୍ୟ । ଏଠାରେ ପଶୁ ପକ୍ଷୀଙ୍କଣ୍ଠରୁ କବିତାର ଛନ୍ଦ ବାହାରିଆସୁଛି, ପବନ କବିତା ଆବୃତ୍ତି କରୁଛି । ବୃକ୍ଷ ଲତା କବିତା ଗାନରେ ବିଭୋର, ଗୁହା

ମୁଖରେ ଗିରି କବିତା ପାଠ କରୁଅଛି । ପୂର୍ଣ୍ଣ କବିତାମୟୀ; ସ୍ୱୟଂ କବିତାଦେବୀ ଏଠାରେ ଫୁଲ ରୂପ ଧରି ହସୁଅଛନ୍ତି । ଏଠାରେ କବିତା ଉପରେ କବିତା ବର୍ଷି-ଯାଉଅଛି । ଏ କବିତାମୟୀ ରାଜ୍ୟ ଉତ୍କଳ ବିକ୍ରମାହାତ୍ମ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ-ସମ୍ରାଟ ରାଜକବି ରାଜର୍ଷି ବିକ୍ରମଦେବଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ବିଧିସୃଷ୍ଟ । ବାଣୀବରପୁତ୍ରଙ୍କର ସାରସ୍ୱତ ସିଂହା-ସନ ବାଣୀ ଦେବୀ ଏହିଠାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିଅଛନ୍ତି । ସେହି ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ସିଂହା-ସନର ବିମଳ ଜ୍ୟୋତିରେ ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳ ଆଲୋକିତ । ସୌରଭ ଯୋଗୁ ପୁଷ୍ପ ଧନ୍ୟ ହେଲା ପ୍ରାୟ ବିକ୍ରମ ଦେବଙ୍କ ଯୋଗେ ସିଂହାସନ ଧନ୍ୟ ହୋଇଅଛି । ସେ ଗଜ-ମୋତି, ଏ ଜ୍ୟୋତି; ସେ କବିତା, ଏ ଭାବ; ସେ ପିଣ୍ଡ, ଏ ଆତ୍ମା ।

ଏକ ଦିଗରେ ଅରଣ୍ୟ ଭୀଷଣ ଉଚ୍ଚ ଗିରିଶୃଙ୍ଗର ନିଶୁଣି ପ୍ରାୟ ନେତ୍ରର ଅନ୍ତରାଳକୁ ଉଠିଯାଇଅଛି, ଅନ୍ୟ ପାଖରେ କ୍ରମଶଃ ଗଡ଼ାଣିଆ ଅତଳ ପାତାଳ । ମେଘ ମଣ୍ଡନମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ମୋଟର ବସ ଖାଲି ମାଖିକି ଉଜାଣି ଚଳେ । ସେତେବେଳେ ଆରୋହୀର ସାହସ ଉଡ଼ିଯାଏ—ଜଣାଯାଏ ସତେ ଯେପରି ମୋଟର ବାସୁକିଭୁବନକୁ ଗଡ଼ିଯିବ; ମାତ୍ର ମୁହୂର୍ତ୍ତକେ ପୁଣି ସଳଖିଯାଏ, ମନେ-ହୁଏ ପ୍ରାଣଟା ଯାଉଁ ଯାଉଁ ଅଟକିଗଲା, ଭୟରେ ଛାତି ଦୁଲୁକଉଠେ, ମୁହୂର୍ତ୍ତକେ ପୁଣି ସେ ଭୟ କୁଆଡ଼େ ଉଭେଇଯାଏ । ମନ ଅପୂର୍ବ ଉଲ୍ଲାସରେ ନାଚିଉଠେ । ନଟବର ମୋଟର ବସ୍ ଆରୋହୀଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ରସିକତା କରେ ପରି । ଖେଳ କୌତୁକ ଜଡ଼ ପଦାର୍ଥ ପ୍ରାଣରେ କି ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରେ ମଙ୍ଗଳମୟଙ୍କ ମହାକରୁଣାର ଅମ୍ଳାନମାଳ ସଦ୍ୟ ଅନୁଭବ କରି-ପ୍ରାଣ କୃତଜ୍ଞତାରେ ପୂରିଉଠେ ଏବଂ ସାତ୍ତ୍ୱିକଭାବପ୍ରବଣ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ତାହା କ୍ଷଣସ୍ଥାୟୀ । ଭ୍ରାନ୍ତ ମାନବକୁ ବିପଦ ଏହିପରି ସତର୍କ କରାଇଦେଇ ଈଶ୍ୱରସତ୍ତା ସ୍ମରଣ କରାଇଦିଏ । ଏ ହିସାବରେ ବିପଦ ହିଁ ମାନବର ବନ୍ଧୁ । କିନ୍ତୁ ମାନବ ତ ଭୋଳାମହେଶ୍ୱର, ବିପଦ କଟିଗଲା କ୍ଷଣି ପୁଣି ସବୁ ପାଶୋରିଯାଏ । ମନୁଷ୍ୟର ଦୁର୍ବଳତା ଏହି-ଠାରେ । ଅଭ୍ୟାସ ଗୋଟିଏ ମହାଯୋଗ, ତାହାର ଶକ୍ତି ଅମାନୁଷୀ । ଅଭ୍ୟାସ-ଯୋଗ ଅସାଧ୍ୟସାଧନରେ ଦକ୍ଷ । ସେହି ଅଭ୍ୟାସଯୋଗବଳରେ ଚାଳକଟି ଯାତ୍ରୀଙ୍କର ଏଭଳି ଆସନ୍ନମୃତ୍ୟୁର ଆଶଙ୍କା ହେଉନଥିବ । ସେମାନେ ଅଭ୍ୟାସ-ଯୋଗୀ । ତେବେ ଯୋଗୀଦେହ ଲାଭର ଏତେ ସହଜ ଉପାୟ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ଯୋଗାଭିଳାଷୀମାନେ ଗ୍ରନ୍ଥସାଗର ମନ୍ଥନକରି ଆୟୁ କ୍ଷୟ କରନ୍ତି କାହିଁକି ? ଯେ ଯାହା ହେଉ ଅଭ୍ୟାସଯୋଗ ସୁପ୍ତାବସ୍ଥାରେ ସୁଦ୍ଧା ଅଭ୍ୟସ୍ତ ଉପରେ ପ୍ରଭାବ

ହସ୍ତାର୍ପଣ କରେ । ଗୋଟିଏ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଘଟଣା ଏସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ଜଣେ ପେନ୍‌ସନ୍‌ପ୍ରାପ୍ତ ରାଜକର୍ମଚାରୀ ବହୁବର୍ଷ ପୂର୍ବରୁ ବୃକର ଛୁଡ଼ି ଘରେ ବସି-ଅଛନ୍ତି । ସେ ଅଦ୍ୟାବଧି ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖନ୍ତି—କମିସନର କଲେକ୍ଟର ଆସିଅଛନ୍ତି, ଅଫିସ ପରିଦର୍ଶନ ଲଗିଅଛି, ନଥି ଦେଖାହେଉଅଛି; ବହୁ କାଗଜପତ୍ର ଖୋଜିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ଏହିପରି ଉତ୍କଣ୍ଠାଯୋଗୁଁ ସେ ସ୍ୱପ୍ନ ରାଜ୍ୟରେ ଅଫିସ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ଏହା ଅଭ୍ୟାସଯୋଗର ପରିପକ୍ୱତାର ଫଳ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯୋଗ ଅଭ୍ୟାସ ସାପେକ୍ଷ; ସୁତରାଂ ଅଭ୍ୟାସହିଁ ଯୋଗ ।

ଘାଟିପଥରେ ମେଘ ମାନବର କ୍ରୀଡ଼ା ଗୋଟାଏ ଅପୂର୍ବ ଦୃଶ୍ୟ । ଧୂମାକାରରେ ମେଘ ଧାଇଁଆସି ମୋଟର ଭିତରେ ପଶି ଖରଗତିରେ ବାହାରି ଚାଲିଯାଏ । ତାକୁ ଧରିବାକୁ ପ୍ରବଳ କୌତୁହଳ ଜାତ ହୁଏ; ମାତ୍ର ଧରିହୁଏ ନାହିଁ— ଧରୁଁ ଧରୁଁ ସେ ଦେହ ଆର୍ଦ୍ର କରିଦେଇ ପଳାଇଯାଏ । ଆକାଶର ମେଘ ସଙ୍ଗରେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟମାନବର ଏ କୌତୁକ ଦେଖି ପରିହାସପ୍ରିୟ ପାର୍ବତ୍ୟ ବାୟୁ କର୍ କର୍ ସ୍ୱରରେ ହସିଉଠି ପରିହାସ କରେ । ସେ କୌତୁକ ଯେପରି ମଧୁର; ସେ ପରିହାସ ସେହିପରି ମଧୁମୟ, ଏଣେ ମେଘବାନ୍ଧବ ଚାତକ ମହ୍ଲାର ରାଗିଣୀରେ ତାହାର ମେଘମିତର ସ୍ୱାଗତଗୀତିକା ଗାନ କରୁଥାଏ । "ମିତ ମିତ" ବୋଲି ଆର୍ଦ୍ର ବ୍ୟାକୁଳ କଣ୍ଠରେ ମିନତିଭରା ଛନ୍ଦରେ ବନ୍ଧୁଏ ଉଷ୍ଣ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଥାଏ; ମାତ୍ର ନିଷ୍ଠୁର ମିତ ମେଘ ସେଥିରେ କର୍ଣ୍ଣପାତ ନ କରି ପର୍ବତକୁ ଉଠିଯାଏ । ଦର୍ପୋଦ୍ଧତ କୃପଣ ଧନୀ ଦାନ ଯାଚକର କରୁଣ ପ୍ରାର୍ଥନା ଏହିପରି ବ୍ୟର୍ଥ କରେ ସିନା । ମେଘ ଗିରିରାଜର ବେଶକାରି, ସେ କେତେବେଳେ ତାକୁ ଚନ୍ଦନଚର୍ଚ୍ଚିତ କରୁଅଛି, କେବେ ମୟୂରକଣ୍ଠୀ ପରିଚ୍ଛଦ ପିନ୍ଧାଇ ତାକୁ ରାଜବେଶରେ ସଜାଇଦେଉଅଛି, ପୁଣି କେତେବେଳେ ବା ତାହା ମସ୍ତକରେ ହୀରକମୁକୁଟ ପିନ୍ଧାଇଦେଉଅଛି । ତାହାର ଛାୟା ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଦୈତ୍ୟ ପରି ଟିଲାକୁ ଗିଳିଦେଉଅଛି; କିନ୍ତୁ ରୌଦ୍ରର ରୁଦ୍ର ଜ୍ୱାଳା ସହିନପାରି ତାକୁ ଉଦ୍‌ଗାର କରିଦେଇ ଉପରେ ଲୁଚିଯାଉଅଛି । ଗିରିଗାତ୍ରରେ ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ମଧ୍ୟରେ ଏହିପରି କେତେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଯାଉଛି । ପୁଣି ପ୍ରତିମୁହୂର୍ତ୍ତରେ କେତେ ଧ୍ୱଂସପ୍ରାପ୍ତ ହେଉଅଛି । ବୈଚିତ୍ର୍ୟର ସୃଷ୍ଟି, ପ୍ରଳୟର ମହାଲୀଳା ଅନବରତ ଲାଗିରହିଛି । ଶୈଳ ଖଣ୍ଡିଏ ଦୃଶ୍ୟ ମହାକାବ୍ୟ । ତାହାର ପଟ୍ଟପରିବର୍ତ୍ତନ ସର୍ବଦା [illegible] ଘଟୁଅଛି, ତାହାସ୍ଥାନରେ ନୂତନ

ଦର୍ଗର ସଂଯୋଗ ହୋଇଅଛି, ସେଥିରେ କଳନା ନାହିଁ । ଏହି ପରିବର୍ତ୍ତନରେ କାବ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏହି ମହାପରିବର୍ତ୍ତନର ଶେଷ କେଉଁଠାରେ, ତାହା କିଏ କହି ପାରିବ ? ଏହି ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ହେତୁ ଗିରି ଏତେ ସୁନ୍ଦର । ବୈଚିତ୍ର୍ୟବିହୀନ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଅଳଙ୍କାର ଶୂନ୍ୟ ବାକ୍ୟ ପରି ବିଶେଷତ୍ୱ ବର୍ଜିତ । ବୈଚିତ୍ର୍ୟହିଁ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ମୂଳ ଏବଂ ପ୍ରାଣ । ଯେଉଁ ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ସର୍ବତ୍ୟାଗୀ ମୁନିଋଷିମାନଙ୍କର ଚିତ୍ତ ବଶ କରିଥିଲା ତାହାର ଶକ୍ତି, ଗମ୍ଭୀରତା ଏବଂ ମହତ୍ତ୍ୱ କେତେ, ତାହା ଭାବିଲେ ଚିତ୍ତ ବିସ୍ମୟରେ ସ୍ତବ୍ଧ ହୋଇଯାଏ । କିନ୍ତୁ ସ୍ଥଳକୂଳ ମିଳେ ନାହିଁ । ଏହି ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ହେତୁ ଘାଟି ହରିତ । ସବୁ ଅବସ୍ଥାରେ ସବୁଶ୍ରେଣୀର ଲୋକ ପ୍ରାଣରେ ସେ ଅସୀମ ଆନନ୍ଦ ଦାନ କରେ ।

ଘାଟିର ଧାରରେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ବନ୍ୟଜାତିର ଗ୍ରାମ ଅବସ୍ଥିତ । ଆବାଳବୃଦ୍ଧ ଗ୍ରାମବାସୀ ଘାଟିରେ କୁଲିକାମ କରନ୍ତି । ଶରୀର ଦୃଢ଼, ସବଳ ଏବଂ ସୁଗଠିତ, ବର୍ଣ୍ଣ କୃଷ୍ଣ, ଆକୃତି ଖର୍ବ । ଅଖଣ୍ଡ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟର ଆଭାସ ତାଙ୍କ ସବଳତା ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ ଶରୀରରୁ ବେଶ ବୁଝାଯାଏ । ସେମାନେ ବନଗିରିର ଜ୍ଞାତି ପରିବାର । ବନଗିରି ତାଙ୍କର ରକ୍ଷକ, ପାଳକ ଏବଂ ଶିକ୍ଷକ । ନିରାଡମ୍ବର ସରଳ ଜୀବନ ଯାପନ ସେମାନଙ୍କର ଚିର ଅଭ୍ୟାସ । ସେମାନେ ଧର୍ମର ସୂକ୍ଷ୍ମ ସୂକ୍ଷ୍ମତର ଅର୍ଥ ବୁଝନ୍ତି ନାହିଁ— ଯାହା ସେମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ, ତାହାହିଁ ଧର୍ମ । ନବଯୁଗ ସଭ୍ୟତାର ଶଙ୍ଖଧ୍ୱନି ସେ ଜାତିର କାନରେ ବାଜିନାହିଁ । ସ୍ୱଭାବ ବଡ ତୁଷ୍ଟ, ଏକବୁଝା । ଏ ଜାତି ମଧ୍ୟରେ ଶିକ୍ଷାର ଆଲୋକପାତ ବାଞ୍ଛନୀୟ । ପୁରୁଷମାନେ ଲେଙ୍ଗୋଟି ମାରନ୍ତି, ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଆବରଣ ଅଛି । ଚୋରି, ଜୁଆଚୋରି, ମିଥ୍ୟା, ପ୍ରବଞ୍ଚନା ସେମାନଙ୍କର ଘୃଣ୍ୟ, ଚକ୍ଷୁଶୂଳ । ସେମାନେ ବ୍ୟଭିଚାରର ପ୍ରତି ସତତ ଖଡ୍ଗହସ୍ତ । ଅସଭ୍ୟ ଅଶିକ୍ଷିତ ହେଲେହେଁ ସତ୍ୟପ୍ରିୟ ଜାତି । ସେମାନଙ୍କର ଏକତା ଜାତୀୟତା ସଭ୍ୟ ଶିକ୍ଷିତନାମଧାରୀ ଅନେକ ଜାତିର ଶିକ୍ଷଣୀୟ । ସେ ଜାତିର ସ୍ତ୍ରୀ-ସ୍ୱାଧୀନତା ଅଛି; ମାତ୍ର ତାହା ଦୂଷିତ ବା ବିକୃତ ନୁହେଁ । ସୀମାବଦ୍ଧ ଦୋଷ ଦେଖିଲେ ଅଗ୍ନିଶର୍ମା । କ୍ଷମାର ମୂଲ୍ୟ ଏମାନଙ୍କଠାରେ କଣ୍ଟାକର ନୁହେଁ । କ୍ଷମା ସ୍ୱର୍ଗୀୟ, ଦଣ୍ଡ ପୈଶାଚିକ, ଏହା ବୁଝିବାର ଶକ୍ତି ସେମାନଙ୍କର ନାହିଁ । ସେମାନେ ସାହସୀ, କର୍ମଠ । ସ୍ଫୂର୍ତ୍ତି ଏବଂ ଉତ୍ସାହର ଜୀବନ୍ତ ମୂର୍ତ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ମୁଖମଣ୍ଡଳରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ରୂପେ ମୁଦ୍ରିତ; ମାତ୍ର ଟିକ୍ୱ ରମ୍ଭା ଜଳୁବଣେତକୁ ପିଠା

ଲାଗିଲା ପରି କମ୍ବା ଅନେକ ପକ୍ଷବିଶାରଦ ପକ୍ଷୀବିଜ୍ଞାନୀ ରକ୍ଷଣଶୀଳଙ୍କୁ ଅମିତ୍ରଛନ୍ଦ ପିତା ଲାଗିଲା ପରି ଟିକା ଏମାନଙ୍କୁ କୋଡଲ ଭଳି ପିତା ଲାଗେ । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନୃତ୍ୟ-ଗୀତ, ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦ ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି; ମାତ୍ର ତାହା ସୀମାବଦ୍ଧ ଏବଂ ସାମ-ୟିକ । ଏମାନଙ୍କର ସମାଜବନ୍ଧନ ଦୃଢ଼ ଏବଂ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ।

ବନ୍ୟ ଜାତିମାନେ ଦେବତା ମାନନ୍ତି । ଯାହାଠାରୁ ଉପକାର ପାଆନ୍ତି ସେହି ତାଙ୍କର ଦେବତା । ବନ, ପର୍ବତ, ଶସ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରଠାରୁ ଉପକାର ପାଆନ୍ତି ବୋଲି ଦେବତା ବିଶ୍ୱାସରେ ସେମାନଙ୍କୁ ପୂଜାକରନ୍ତି । ଯେ ଦିଏ ସେ ଦିଅଁ ଅର୍ଥାତ୍ ଦେବତା । ବାସ୍ତବରେ ଯେ ମଙ୍ଗଳ ଦାନକରେ ସେ ଦେବତା । ଅସଭ୍ୟ ଆଦିମ ଅଧିବାସୀ ଜାତିର ଏହି ସରଳ ବିଶ୍ୱାସ ମୂଳରେ ପ୍ରକୃତ ଗଭୀର ସତ୍ୟ ନିହିତ ଅଛି । ଅଧିକନ୍ତୁ ସିଦ୍ଧି ପାଇବା ପାଇଁ ଏହି ଦେବତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଜୀବବଳି ମାନସିକ କରନ୍ତି । ଏହା ଅବଶ୍ୟ ନିନ୍ଦନୀୟ ନିଷ୍ଠୁର ଯୋଗଥିଆ, ମାତ୍ର ସଭ୍ୟ, ଶିକ୍ଷିତ ସମାଜରୁ ବଳିପ୍ରଥା ଅଦ୍ୟାବଧି ଉଠିଯାଇନାହିଁ. ଘୋର ଅସଭ୍ୟ ବନ୍ୟ ଜାତିକୁ ବା କିଏ କେଉଁ ମୁହଁରେ ବାରିବ । ହତ୍ୟା ସପକ୍ଷରେ ସଭ୍ୟ ସମାଜ ଶାସ୍ତ୍ରର ପ୍ରମାଣ ଦେଖାନ୍ତି, ଏହା ଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରତି ଅବମାନନା ସିନା । ବେଦରେ ଜୀବହତ୍ୟାର ବିଧି ଅଛି ବୋଲି ସତ୍ୟଧର୍ମର ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ମହାତ୍ମା ବୁଦ୍ଧଦେବ ବେଦକୁ ମାନୁନଥିଲେ । ହତ୍ୟା ହିଂସା ଯେବେ ବୈଧ ହୁଏ, ତେବେ ପାପ ମଧ୍ୟ ବୈଧ । ବୈଧ ହିଂସା ମଧୁର କେବଳା ପର କଥନ ଯୁକ୍ତ । ଜୀବ ବ୍ରହ୍ମ ହେଲେ, ତେବେ ଜୀବହତ୍ୟା ବ୍ରହ୍ମହତ୍ୟା ନୁହେଁ କି ? ଏହି ହେତୁରୁ କୌଣସି ଧର୍ମ ହତ୍ୟାକୁ ସମର୍ଥନ କରି ନାହିଁ । ପର ପ୍ରାଣ ବଧ ନିଜର ଶ୍ରେୟ ସାଧନ ବର୍ବର ପୈଶାଚିକ ବ୍ୟବହାର । ପ୍ରାଣୀ ହୋଇ ପ୍ରାଣୀକୁ ବଧ କରିବା ଆତ୍ମହତ୍ୟା ସଙ୍ଗେ ସମାନ; ଏହା ଶଠତା କମ୍ବା ଉଚ୍ଚାଭିଳାଷ ଉଚ୍ଚପ୍ରକୃତିର ନୁହେଁ ।

୨୩ ମାଇଲ ପରେ ପୋଟଙ୍ଗୀ ଗ୍ରାମ । ତାହା ଜୟପୁରସ୍ଥ ପୋଟଙ୍ଗୀ ତାଲୁକର କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳ । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଆଦିମ ଜାତିଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଅଧିକ । ଏଠାରେ ଫରେଷ୍ଟ ଅଫିସ, ପୋଲିସ ଅଫିସ, ପୋଷ୍ଟ ଓ ଟେଲିଗ୍ରାଫ ଅଫିସ ପ୍ରଭୃତି କେତେକ ଅଫିସ ଅଛି । ଏଠାରେ ବିସ୍ତୃତ ଆମ୍ବ ବଗିଚା ଅନେକ ଦେଖାଯାଏ । ଗ୍ରାମଟି ମେଲେରିଆର ଉତ୍ପତ୍ତି ଭୂମି । ସେଠାରୁ କୋରାପୁଟ ୩୪ ମାଇଲ । ଏହା ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ସହର । ଉପଯୁକ୍ତ ଅଫିସ ଅଦାଲତ ଏଠାରେ

ଅଛି । ସେଠାରୁ ଜୟପୁର ବାର ମାଇଲ । ଏହି ପଥ "ଦେଉଘାଟି" ଉପରେ ଯିବାକୁ ହୁଏ । ଘାଟି ତିନି ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ—ସାଲୁର ଘାଟି, ଶୁଙ୍କି ଘାଟି ଏବଂ [illegible] ଘାଟି । ଏହି ତିନି ଘାଟି ପାର ହେଲେ ଜୟପୁର ।

---

1. ପଞ୍ଚଦଶ ଶତାବ୍ଦୀବେଳକୁ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟ ଉତ୍ତରରେ କଳାହାଣ୍ଡିର ବୁଢାଲିଗଡ଼ଠାରୁ ଦକ୍ଷିଣରେ କାମ୍ବାମେଟ୍ଟୁ ପଶ୍ଚିମରେ ଶବରୀ ନଦୀଠାରୁ ପୂର୍ବରେ ସମତଳ ଅଞ୍ଚଳଯାଏ ବିସ୍ତୃତ ଥିଲା । 1775 ମସିହା ବେଳକୁ ଏ ଅଞ୍ଚଳ ବ୍ରିଟିଶ ଶାସନାଧୀନକୁ ଆସିଥିଲେହେଁ ଜୟପୁର ରାଜାହିଁ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଶାସନ ଚଳାଉଥିଲେ । 1863 ମସିହାରେ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଜୟପୁରଠାରେ ଜଣେ ସହକାରୀ ଏଜେଣ୍ଟଙ୍କୁ ଅବସ୍ଥାପିତ କରିଥିଲେ । ସେ ବର୍ତ୍ତମାନର ମାଲକାନଗିରି, ନବରଙ୍ଗପୁର ଓ କୋରାପୁଟ (ନାରାୟଣପାଟଣା ଥାନା ବ୍ୟତୀତ) ସବ୍‌ଡିଭିଜନର ଦାୟିତ୍ୱରେ ଥିଲେ । ଅନ୍ୟ ଜଣେ ସହକାରୀ ଏଜେଣ୍ଟ ପାର୍ବତୀପୁରଠାରେ ରହି ନାରାୟଣପାଟଣା ଥାନା, ରାୟଗଡ଼ା ଓ ଗୁଣୁପୁର ସବ୍‌ଡିଭିଜନର ଶାସନ ଦାୟିତ୍ୱ ଚଳାଉଥିଲେ । କବିଶେଖର ଚିନ୍ତାମଣି "ଜୟପୁର" ଗ୍ରନ୍ଥ ଲେଖିଲାବେଳକୁ ଅବିଭକ୍ତ କୋରାପୁଟ ଅଞ୍ଚଳ 'ଜୟପୁର' ଇଷ୍ଟେଟ୍ ରୂପେ ପରିଚିତ ଥିଲା ।

2. ସାଲୁର ଜୟପୁର ଇଷ୍ଟେଟ୍‌ର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଥିଲା ଏବଂ ଏହାର ରାଜା ଓଡ଼ିଆ ଥିଲେ ।

3. ବର୍ତ୍ତମାନ ପୂର୍ବପରି ଘଞ୍ଚ ଜଙ୍ଗଲ ଆଉ ନାହିଁ । ଅତଏବ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଦୃଶ୍ୟ ବିରଳପ୍ରାୟ ।

4. ଅଧୁନା ଏ ଦୃଶ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏନାହିଁ ।

5. 1863 ମସିହାରେ ଜୟପୁର ଇଷ୍ଟେଟ୍ ଇଂରେଜଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଶାସନକୁ ଆସିବାବେଳକୁ ଏହି ପାର୍ବତ୍ୟାଞ୍ଚଳରେ ବନ୍ୟରାସ୍ତା ବ୍ୟତୀତ ବସ୍ତୁତଃ ଯଥାର୍ଥ ଗମନାଗମନ ପାଇଁ ସୁବିଧା ନଥିଲା । ଜୟପୁରଠାରୁ ଗୋଦାବରୀ ଦେଇ ଭଦ୍ରାଞ୍ଚଳଯାଏଁ ଏବଂ ଗୁଣୁପୁରଠାରୁ ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡିଯାଏ ଯୋଗାଯୋଗ ସମ୍ଭବ ଥିଲା । ଜୟପୁରଠାରୁ ନନ୍ଦପୁର ଓ ଅନନ୍ତଗିରି ଦେଇ ବିଶାଖାପାଟଣା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାସ୍ତାତିଆରି କାମ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । 1866 ମସିହାରେ ଜୟପୁରର ତତ୍କାଳୀନ ସହକାରୀ ଏଜେଣ୍ଟ ଲେଫ୍ଟନାଣ୍ଟ ସ୍ମିଥ୍ ସାଲୁର–ଜୟପୁର ରାସ୍ତାର ନିର୍ମାଣ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । 1878 ମସିହାରେ ପୁଣି କୋରାପୁଟର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସହକାରୀ ଏଜେଣ୍ଟ ଏଇଚ୍. ଜି. ଟର୍ଣ୍ଣର ଶଗଡ଼ ରାସ୍ତାକୁ ଓସାରିଆ କରି ପ୍ରଥମଥର ପାଇଁ ପଟାଙ୍ଗୀଠାରୁ ଡାଡ଼ିବାରସାଯାଏଁ ରାସ୍ତା ନିର୍ମାଣ କଲେ । 3000 ଫୁଟ ଉଚ୍ଚରେ ଥିବା ଏହି ଘାଟିରାସ୍ତାର ଦୈର୍ଘ୍ୟ 20 ମାଇଲ । ଲେଫ୍ଟନାଣ୍ଟ ସ୍ମିଥ୍ ପୁଣି କୋରାପୁଟଠାରୁ ରଣାଗଡ଼ ଘାଟି, ବରିଗୁମା ଦେଇ ଜୟପୁରକୁ ରାସ୍ତା ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । 1874 ମସିହାରେ ସାଲୁରଠାରୁ ଘାଟି ଅତିକ୍ରମ କରି ପ୍ରଥମଥର ପାଇଁ ଜୟପୁର

ଯାଏଁ ଶଗଡ଼ ଯିବାଆସିବା କରିପାରିଲା । 1857 ମସିହାରେ କୋରାପୁଟ–ଜୟପୁର ଘାଟିରାସ୍ତା ନିର୍ମିତହେଲା । ମହାରାଣୀ ଭିକ୍ଟୋରିଆଙ୍କ ଜୁବୁଲି ଉତ୍ସବ ଉପଲକ୍ଷେ ଏହା ଉନ୍ମୋଚିତ ହୋଇ-ଥିବାରୁ ଏହାକୁ 'ଜୁବୁଲି ଘାଟି' କୁହାଯାଏ ।

୬. ଏବେ ମଧ୍ୟ ଏ ଅଞ୍ଚଳ ଦୁର୍ଗମପ୍ରାୟ । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରସାର ପାଇଁ ପ୍ରଣୀତ ଯୋଜନା-ମାନ ସଫଳରୂପନେଇ ପାରିନାହିଁ । ଆଦିବାସୀ ଅଧ୍ୟୁଷିତ ଏ ଭୂମିରେ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରସାର ପାଇଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଆବଶ୍ୟକ ଯାହା ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ନେଇ ଜୀବିକା ଉପାର୍ଜନରେ ଲୋକଙ୍କୁ ଦକ୍ଷତା ଯୋଗାଇ ପାରିବ । ଅଧିବାସୀଙ୍କର ଅର୍ଥନୈତିକ ଅବସ୍ଥା, ସାଂସ୍କୃତିକ ଓ ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା, ଜୀବନଧାରଣର ଶୈଳୀ ଓ ମାନକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ପରିବର୍ତ୍ତିତ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଜୀବିକା ଉପଯୋଗୀ ଧନ୍ଦାଭିତ୍ତିକ ଶିକ୍ଷାବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଇପାରେ । ଜୀବନ ଓ ଜୀବିକା ସହିତ ସମ୍ପର୍କିତ ନହେଲାଯାଏଁ ଶିକ୍ଷା ଯେ ଏକ ମୌଳିକ ଆବଶ୍ୟକତା, ଏକଥା ଲୋକେ ବୁଝି ପାରିବେନି । ଅତଏବ ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଜନସମାଜର ଜୀବନ ଓ ଜୀବିକାକୁ ଭିତ୍ତି କରି ପ୍ରାଥମିକ ସ୍ତରଠାରୁ ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଆବାସିକ ଶିକ୍ଷାବ୍ୟବସ୍ଥା ଆବଶ୍ୟକ ମନେହୁଏ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଜୟପୁର ଦୁର୍ଗ ପର୍ବତ ମେଖଳା ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ । ତାହାର ଦକ୍ଷିଣ ପଟରେ ଅତର୍ସମାନ ନଭସ୍ପୃଶୀ ଗିରିମାଳା, ପଶ୍ଚିମରେ ଦୁଇମାଇଲବ୍ୟାପୀ ଜଗନ୍ନାଥସାଗର ନାମକ ବିସ୍ତୃତ ଦୀର୍ଘିକା ସେହି ମେଖଳାର ସୁନ୍ଦର ସ୍ମାରକ ମୁଦ୍ରାଙ୍କ ରୂପେ ବିରାଜିତ । ତାହା ଜୟପୁର ରାଜଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ବିଶାଳ ଲୀଳାଦର୍ପଣ କିମ୍ବା ନିଭୃତ କେଳିସରୋବର । ଜଗନ୍ନାଥ ସାଗର ପଦ୍ମଫୁଲରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ତାରକାଗୁମ୍ଫିତ ନୈଶ ଆକାଶରୁ ଖଣ୍ଡେ ଖସିପଡ଼ିଲା ପରି ଦେଖାଯାଏ । ଫୁଲକୁଳେଶ୍ୱରୀ ସରୋଜ ଜେମା ପଦ୍ମିନୀ ସୁନ୍ଦରୀ ନିଜର ଅତୁଳ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ହସୁଅଛି । ବୋଧହୁଏ ବିଧି ଅମୃତରେ ଅହ୍ଲାଦ ମିଶାଇ ଏହି ଲାବଣ୍ୟନିଧି ସର୍ଜନା କରିଅଛି । ପୁଣି ସେହି ରୂପକୁ ବାସନ୍ତୀ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାରେ ରସାଣି ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ଏବଂ ନିର୍ମଳ୍ୟ କରିଅଛି ଅଥବା ନିଖିଳ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରୁ ସାର ସଙ୍ଗ୍ରହ କରି ତହିଁରେ ପୁଷ୍ପ ନିର୍ମିତ ଦେବଙ୍କ ଉଷାରାଗରେ ରଞ୍ଜିତ କରିଅଛି । ବିଧାତା ତାକୁ କରରେ ନିର୍ମାଣ କରିନାହିଁ, କଳ୍ପନାରେ ନିର୍ମାଣ କରିଅଛି । ସେ ସୁନ୍ଦର ତନୁ ରସରେ ଢଳଢଳ । ତାହାର ନିଃଶ୍ୱାସ ପୂତ ଓ ପରିମଳ । କୂଳରେ ବସି ସେହି ପରିମଳ ସେବନ କଲେ ଶୋକତପ୍ତ ହୃଦୟ ମଧ୍ୟ ଶାନ୍ତ ସୁଶୀତଳ ହୁଏ । ରାଜାଙ୍କର ପୋଷା ହାତୀମାନେ ବେଳେବେଳେ ଦୀର୍ଘିକାରେ ଜଳକେଳି ରଚନା କରନ୍ତି ଏବଂ ପଦ୍ମବନ ଧ୍ୱଂସକରି ଗଜମୂର୍ଖ ଆଖ୍ୟାର ସାର୍ଥକତା ପ୍ରମାଣ କରନ୍ତି । ସେମାନେ ଶୋଭାର ଯମ, ସୁରୁଚିର ଶତ୍ରୁ । ଗ୍ରୀଷ୍ମ ପରି ସରୋବରର ଶୀତଳ ସଳିଳରେ ଦାହ, ତୃଷ୍ଣା ଶାନ୍ତକରି ତାହାର ପଦ୍ମ ଅପ-ହରଣ କରନ୍ତି ଏବଂ ତାହାର ଶୋଭା ଉଦରସ୍ଥ କରନ୍ତି । ଜଳାଧାର ସୁନ୍ଦର; କିନ୍ତୁ ତାହାର ସ୍ୱଭାବ ସୁନ୍ଦର ନୁହେଁ । ନବାଗନ୍ତୁକ ଲୋକ ସେଥିରେ ଥରେମାତ୍ର ସ୍ନାନକଲେ କିମ୍ବା ତାହାର ଜଳ ପାନକଲେ ମାଳଜ୍ୱରକୁ ସାଦର ନିମନ୍ତ୍ରଣ କଲା ପରି ହୁଏ । ସାଗର କ୍ରମଶଃ ପୋତିହୋଇ ପଡ଼ୁଅଛି । ପଦ୍ମବନ ଯୋଗୁଁ ତାହାର ଏ ଦୁର୍ଗତି । ଶୋଭା ତାହାର ପ୍ରାଣର ବୈରୀ ହୋଇଅଛି । ସାଗରରେ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ମତ୍ସ୍ୟ ଏବଂ କୁମ୍ଭୀର ପ୍ରଚୁର ଅଛନ୍ତି । ସାଗରର ଅନତି ଦୂରରେ ବସ୍ତି ଅନେକ ଉଦ୍ୟାନ, ସେଥିରେ ହାତୀ ଘୋଡ଼ା ରହନ୍ତି । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରାକୃତିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ

ବାସ୍ତବରେ ଚମତ୍କାର । ସାଗରର ପଙ୍କୋଦ୍ଧାରର ଚେଷ୍ଟା ରାଜସରକାର ଦ୍ୱାରା ହେଉଅଛି । 'ଜଗନ୍ନାଥ ସାଗର ସାତ ମାଇଲବ୍ୟାପୀ କୃଷି ଭୂମିକୁ ଜଳ ଯୋଗାଏ । ଇଷ୍ଟ ଇଣ୍ଡିଆ କୋମ୍ପାନୀ ଅମଳରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ସାହେବମାନେ ଏହି ସାଗରର ଭୂୟସୀ ପ୍ରଶଂସା କରିଅଛନ୍ତି ।

ଜୟପୁର ଗଡ଼ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ସୁସଜ୍ଜିତ ନାତିକ୍ଷୁଦ୍ର ନାତିବୃହତ୍ ସହର । ତାହାର କ୍ରମୋନ୍ନତି ଦୃଷ୍ଟିରେ ବୋଧହୁଏ ଅଦୂର ଭବିଷ୍ୟତରେ ତାହା ପ୍ରଥମଶ୍ରେଣୀର ସହରରେ ପରିଣତ ହେବ । ତାହାର ସୌଭାଗ୍ୟବିଧାତା ବର୍ତ୍ତ-ମାନ ରାଜା ସେ ବିଷୟରେ ବିଶେଷ ଚେଷ୍ଟିତ । ଦୁର୍ଗଟି "ନାକେଇ" ପର୍ବତର ଉପକଣ୍ଠରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଗିରି ଏବଂ ଦୁର୍ଗ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷରର ଉପମା ଧାରଣ କରି-ଅଛନ୍ତି ଅଥବା ଗିରୀନ୍ଦ୍ର କୋଳରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରିୟତମା ନଜମା ପ୍ରେମବଦ୍ଧ ଦେବୀ ଉପବିଷ୍ଟା ନହୁବା ଶୌର୍ଯ୍ୟ କୋଳରେ କ୍ଷମା ଆସୀନା ।

ନାକେଇ ପର୍ବତର ଆଜିକା ନାମିକା ମତ । ତାହାର ଅପର ନାମ ନାକଟି । ପ୍ରବାଦ ଅଛି—ପୂର୍ବେ ଜେଲ ବା ଜୋରିମାନା ଦଣ୍ଡ ନ ଥିଲା । ତାହାର ପରି-ବର୍ତ୍ତରେ ଅପରାଧୀମାନଙ୍କର ନାକ, କାନ ବା ଅଙ୍ଗୁଳି କଟା ଯାଉଥିଲା । ଯେଉଁ-ମାନେ ନାକକଟା ଦଣ୍ଡାଦେଶ ପାଉଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ଏହି ପର୍ବତ ଉପରକୁ ନେଇ ସୂର୍ପଣଖା କରାଯାଉଥିଲା । ଏହି ହେତୁରୁ ପର୍ବତର ନାମ "ନାକଟି" ହୋଇଅଛି । କେଉଁ ସୁଦୂର ଅତୀତ ବର୍ବର ଯୁଗରେ ଏ ଭଳି ପୈଶାଚିକ ରାଜ-ଦଣ୍ଡର ବିଧାନ ଥିଲା, ଜନଶ୍ରୁତିର ତାହା ଅଜ୍ଞାତ । ଏହି ପର୍ବତରେ ଚନ୍ଦନ ବୃକ୍ଷ ଅଛି । ଜୟପୁରର ଆହୁରି ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ମଧ୍ୟ ଚନ୍ଦନବନ ଅଛି । ଷ୍ଟେଟ ଦେୱାନ ସାହେବଙ୍କ ଆବାସଭବନ ନିକଟରେ ରୋପିତ ଚନ୍ଦନ ତରୁ ଦେଖାଯାଏ । ଚନ୍ଦନର ଡାଳ, ପତ୍ର, ଫୁଲ ବା ବଲ୍କଳ ବାସେ ନାହିଁ, କେବଳ ଗଛର ମଞ୍ଜ ବାସେ । ଏହି ଗଛ ସଙ୍ଗରେ ଶିଶୁଷ ଗଛର ସୌସାଦୃଶ୍ୟ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ଅଛି । ଚନ୍ଦନବୃକ୍ଷର ମଞ୍ଜିକୁ ନିମ୍ବ, ବଇଞ୍ଚ, ପିଦୁଡ଼ ପ୍ରଭୃତି କାଠ ସଙ୍ଗରେ ସିଝାଇଲେ ତାହା ଚନ୍ଦନର ସ୍ୱଭାବ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ । ବଜାରରେ ଯେଉଁ ଚନ୍ଦନକାଠ ବିକ୍ରି ହୁଏ, ସେଥିରୁ ଅଧିକାଂଶ ଏହି କୃତ୍ରିମ ଚନ୍ଦନ । ବିଶୁଦ୍ଧ ଚନ୍ଦନର ମୂଲ୍ୟ ଅଧିକ । ଜୟପୁରରେ ଚନ୍ଦନ ଗଛର ସଂଖ୍ୟା କ୍ରମଶଃ ବଢ଼ୁଅଛି । ସମୟରେ ଏହି ଚନ୍ଦନକାଠ ବହୁ ଲାଭଜନକ ବିସ୍ତୃତ ବ୍ୟବସାୟରେ ପରିଣତ ହେବ । ଜୟପୁରରେ ଏହିପରି ପ୍ରଚୁର ବନ୍ୟବିଭବ ଅଛି । ଜୟପୁରକୁ ରେଲ ସୁବିଧା ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବନ୍ୟ ବାଣିଜ୍ୟର ଉନ୍ନତି ସୁଦୂର

ଦେଖନ୍ତ । ରେଳପଥର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥିଲା, ମାତ୍ର ପୃଥିବୀବ୍ୟାପୀ ଅର୍ଥସଙ୍କଟ ଏଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବାରୁ ସେ ପ୍ରସ୍ତାବ ସ୍ଥଗିତ ରଖାଯାଇଅଛି ।

ରାତରେ ଏଇ ନାରିକେଳ ପର୍ବତରେ ଦାବାନଳ ଜଳଉଠି ବିବିଧ ଅପୂର୍ବ ଦୃଶ୍ୟର ମନୋହର ସୃଷ୍ଟି କରେ । କେବେ ଦାବାନଳରେଖା ମୁକ୍ତାମାଳର ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ପଥ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଦେଖାଯାଏ, କେବେ ବା ପର୍ବତ କଣ୍ଠର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ସୂତ୍ରହାର ପ୍ରାପ୍ତ ହସେ, କେବେ ଅବା ପର୍ବତ ଗାତରେ ନାନା ଭଙ୍ଗୀରେ ତର ଚୁକ୍ତି ବର୍ଣ୍ଣମାଳା ଅଙ୍କନ କରେ । ସାହିତ୍ୟ ବିଭବରେ କୁବେର ସମ ଏହି ପର୍ବତ ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ରାଟଙ୍କର ଜଣେ ସାହିତ୍ୟିକ ପ୍ରଜା; ସୁତରାଂ ତାଙ୍କର ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ଶ୍ଳୋକ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାକ୍ଷରରେ ଲେଖି ଦେଖାଉଅଛି ଅଥବା ବିଧାତା ନିଜେ ମହାମାନବର କପାଳଫଳକରେ ଯାହାର ପ୍ରତିଭାର ଜ୍ୟୋତି ଫୁଟିଉଠିଅଛି । କଣ୍ଟାମାଳ, ଜୁଙ୍ଗଝୁଣ୍ଟି କୁଟାପର୍ବତ, ପେଠାଗୁଡ଼ାର ପ୍ରଭୃତି ଉତ୍ତର, ପୂର୍ବ ଓ ଦକ୍ଷିଣଦେଶରେ ପର୍ବତମାନ ନାରିକେଳର ଅଧିବାସୀ ହୋଇଥାଆନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଦେହରେ ହିଁ ଦାବା-ନଳ ଜଳଉଠେ । ସତେ ଯେପରି ପର୍ବତମାନେ ଏକ ସଙ୍ଗରେ ଜୟପୁର ରାଜ-ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ ଭକ୍ତିରେ ଆଳତି କରୁଅଛନ୍ତି କିମ୍ବା ରାତିର ଅନ୍ଧାର ସମୁଦ୍ର ବକ୍ଷରେ ବଡ଼ବାନଳ ଜଳଉଠିଅଛି ଅଥବା ଅନ୍ଧାର ତମସାଚ୍ଛନ୍ନ ହୃଦୟରେ ସଦୁପଦେଶ ଜ୍ଞାନାଲୋକର ରେଖାପାତ କରିଅଛି । ପର୍ବତ ପର୍ବତନ୍ତ୍ରରେ ଅନେକ ରୂପେ ରହି ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ସେତୁବନ୍ଧ ପରି ବିସ୍ତୃତ । ଏହି ଗିରିମାଳା ରାଜ୍ୟର ଶ୍ରୀ, ସମ୍ପଦ ଏବଂ ଶକ୍ତି । ପର୍ବତମାନ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ନିବିଡ଼ ଅରଣ୍ୟମୟ । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଗର୍ଭସ୍ତରେ ମଣିପଦରେ ହୀରାପଲ ରହି ପାରନ୍ତି । ଜୟପୁରସ୍ଥ ନବରଙ୍ଗପୁର ବଣରେ ହାତୀ ଅଛନ୍ତି, ସେଠାରେ ହାତୀଧରା ହୁଏ । କଥାରେ କହନ୍ତି—"ହାତୀ ଜୀଇଁଥିଲେ ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କା, ମଲେ ବି ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କା," ସୁତରାଂ କେନ୍ଦୁଝର ରାଜ୍ୟର ପାଳିତ ସମ୍ପଦ ।

ରାଜପ୍ରାସାଦ ନିକଟରୁ ବିପଣୀମାଳା ବାହାରି ଶାଖା ପ୍ରଶାଖା ବିସ୍ତାର କରିଅଛି । ନାନାବିଧ ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟରେ ବିପଣୀ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ । ବହୁ ଦୋକାନଗୁଡ଼ିକ ଟଙ୍ଗାହୋଇଥିବା ନାନାବର୍ଣ୍ଣର ବସ୍ତ୍ରରେ ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁର ହାରି ସିନ୍ଧିଳ ପାଏ ଦେଖାଯାଏ । ଏ ଅଞ୍ଚଳର ପିତ୍ତଳ ବାସନ ଅତି ସୁନ୍ଦର । କେତେ ଗଦାଗୁଡ଼ିକ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ବର୍ଣ୍ଣ ପରି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଏବଂ ଚକ୍‌ଚକ । ପଥର ଦୁଇପାର୍ଶ୍ୱରେ ହର୍ମ୍ୟମାଳା ନଗର ଦୁଇପାର୍ଶ୍ୱରେ ବନ୍ଧ ପ୍ରାପ୍ତ ବିସ୍ତୃତ । ଜନ ଶ୍ରେଣୀର ଗତାଗତ ଅବିରଳ

ଲାଗିଥାଏ — ସତେ ଯେପରି କବିବର୍ଣ୍ଣିତ କୃଷ୍ଣ ପ୍ରେମ ଲୀଳା ସେହି ଛନ୍ଦରେ କବିତା ଲେଖିଯାଉଅଛି । ନାନାଜାତିର ବଣିକମାନେ ବଜାରମାନରେ ବାଣିଜ୍ୟ କରନ୍ତି । ତେଲଙ୍ଗା, ମୁସଲମାନ, ଶିଖ୍, ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ ପ୍ରଭୃତି ନାନାଜାତିର ଲୋକେ ଚାକରୀ ଏବଂ ବ୍ୟବସାୟସୂତ୍ରରେ ଏଠାରେ ଅବସ୍ଥାନ କରନ୍ତି । ସ୍ଥାନୀୟ ସାଧାରଣ ଭାଷା ଓଡ଼ିଆ । ଅନ୍ୟଭାଷାର ପ୍ରଭାବ ସେଥିରେ ଖୁବ୍ ଅଳ୍ପ । କେତେକ ବାଦ ଦେଲେ ଅବଶିଷ୍ଟ ଖାଣ୍ଟି ଓଡ଼ିଆ । ରାଜବଂଶ ଓଡ଼ିଆ, ସେମାନେ ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ । ଓଡ଼ିଶାର ଗଜପତି ରାଜବଂଶ ସଙ୍ଗରେ ଜୟପୁର ରାଜବଂଶର ବନ୍ଧୁତାତ୍ମକ ଅଛି ।

ରାଜଦୁର୍ଗ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ । ପୁରୁଣାଗଡ଼ ଏବଂ ନୂଆଗଡ଼[2] । ମହାରାଜ ବିକ୍ରମଦେବ ପୁରୁଣା ଗଡ଼ରେ ଅବସ୍ଥାନ କରନ୍ତି । ନଅର ମଧ୍ୟରେ ରାଜବଂଶର ଇଷ୍ଟଦେବୀ କନକ ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ମନ୍ଦିର ଅଛି । ସେଥିରେ ହିରଣ୍ମୟୀ ଦୁର୍ଗା ମୂର୍ତ୍ତି ବିରାଜିତା । କି ସୁନ୍ଦର ମାତୃମୂର୍ତ୍ତି, ପ୍ରସନ୍ନ ବଦନମଣ୍ଡଳରୁ ମାତୃତ୍ୱର ମହିମା ଝରି ପଡ଼ୁଅଛି । ଦେବୀଙ୍କ ଦକ୍ଷିଣ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ସାନ କନକଦୁର୍ଗା ଅବସ୍ଥିତ । ସମ୍ମୁଖରେ ବୃହତ୍ ପିତ୍ତଳ ସିଂହ ଆଜ୍ଞା ପ୍ରତୀକ୍ଷାରେ ଉଭା ହୋଇଅଛି । ଦୁଇ ପାଖରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣନିର୍ମିତ ବିଜୟ ମୂର୍ତ୍ତି । ମୂଳ ମୂର୍ତ୍ତିଦ୍ୱୟ ପଦାକୁ ବାହାରନ୍ତି ନାହିଁ, ଏହି ବିଜୟପ୍ରତିମା ଯାତ୍ରା ପର୍ବରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧିରୂପେ ବାହାରନ୍ତି । କଥିତ ହୁଏ — 'ଉତ୍କଳ ସମ୍ରାଟ ପ୍ରତାପୀ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବ କାଞ୍ଚି ଜୟକରି ଏହି କନକଦୁର୍ଗା ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ପୁରୀକୁ ନେଇ ଯାଉଥିଲେ । ସେ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟଦେଇ ଯିବାବେଳେ ଜୟପୁରର ତତ୍କାଳୀନ ରାଜା ଏହି ମୂର୍ତ୍ତି ଛଡ଼ାଇ ଆଣିଥିଲେ ।' ଏ ଜନଶ୍ରୁତି ନିତାନ୍ତ ଅସମ୍ଭବ ବୋଧହୁଏ । ବିଶାଳ ଉତ୍କଳର ରାଜଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ କାଞ୍ଚି ବିଜେତା ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବଙ୍କଠାରୁ ମୂର୍ତ୍ତି ଛଡ଼ାଇ ନେବା ଭଳି ଦୁଃସାହସ ଜୟପୁରର ରାଜା କଦାପି କରି ନ ଥିବେ । ମହାରାଜ ବିକ୍ରମଦେବ ମଧ୍ୟ ଏ କଥା ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେ କହନ୍ତି — 'ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବ ସୈନ୍ୟସାମନ୍ତ ନେଇ ଆଗରୁ ବାହାରି ଯାଇଥିଲେ । ମୂର୍ତ୍ତିବାହକମାନେ ସମସ୍ତଙ୍କ ପଛରେ ଥିଲେ । ସୈନ୍ୟ ଏବଂ ଯାନବାହନର କୋଳାହଳ ଶୁଣି ଜୟପୁରର ଲୋକେ ଦେଖିବାକୁ ଧାଇଁଲେ । ଅତି ଅଳ୍ପସଂଖ୍ୟକ ପ୍ରତିମାବାହକ ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ଜୟପୁର ସେନା ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଆସୁଛନ୍ତି ଭାବି ଭୟରେ ପ୍ରତିମା ସେହିଠାରେ ରଖିଦେଇ ପଳାଇଲେ । ଜୟପୁରର ଲୋକେ ତହୁଁ କନକଦୁର୍ଗାଙ୍କୁ [illegible] ଆଣି ରାଜାଙ୍କୁ ଦେଲେ । ରାଜା ନଅର ମଧ୍ୟରେ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରି ଦେବୀଙ୍କୁ

ଇଷ୍ଟଦେବୀ ରୂପେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କଲେ, ବାସ୍ତବରେ ମହାବଳାଙ୍କର ଏ ଉକ୍ତି ସମୀଚୀନ ଏବଂ ସମ୍ଭବ ।

କନକଦୁର୍ଗାଙ୍କ ଡାହାଣ ପାଟରେ ବୃନ୍ଦାବନରୁ ଆନୀତ ମଦନମୋହନ ଦେବଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ମନ୍ଦିରରେ ଅଧିଷ୍ଠିତ । ମଦନମୋହନଙ୍କ ରତ୍ନପାଟରେ ରାଧିକା, ରାଧାକାନ୍ତ, ଲଳିତା, ସୀତା, ରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ନାରାୟଣ, ନୃସିଂହ, ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ, ଚୈତନ୍ୟ, ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ, ଗରୁଡ, ଲହୁଣିଆ ଗୋପାଳ, ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର, ପାର୍ବତୀ, ସୂର୍ଯ୍ୟନାରାୟଣ, ସୂର୍ଯ୍ୟାବର୍ତ୍ତ ଶଙ୍ଖ ପ୍ରଭୃତି ଏବଂ ଶତାଧିକ ଶାଳଗ୍ରାମ ମୂର୍ତ୍ତି ଅବସ୍ଥିତ । ମଦନମୋହନ ଯେପରି ଦେବ, ଦେବୀ, ଭକ୍ତ, ସିଦ୍ଧ ସାଧକଗଣଙ୍କୁ ନେଇ ସଭା କରି ବସିଅଛନ୍ତି । ପିତ୍ତଳ ଗରୁଡମୂର୍ତ୍ତି ସମ୍ମୁଖରେ ଉଭା ହୋଇଅଛି ।

ନଅରର ସିଂହଦ୍ୱାରରେ ଦୁଇଟି ବୃହତ୍ ପିତ୍ତଳ ସିଂହ ଦ୍ୱାରରକ୍ଷୀ ସ୍ୱରୂପ ଉପବିଷ୍ଟ । ଧାତୁ ସିଂହର ଗ୍ରୀବାଭଙ୍ଗୀ, ଠାଣି ଅତି ଚମତ୍କାର । ସିଂହଦ୍ୱାର ସମ୍ମୁଖରେ ରଘୁନାଥ ମନ୍ଦିର । ରାଜା ଦ୍ୱିତୀୟ ବିକ୍ରମଦେବଙ୍କ ଧର୍ମପ୍ରାଣା ଜନନୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ମାଟମା ଗୋସାଇଁ ଏହି ମନ୍ଦିର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଇ କାଶୀରୁ ଶଙ୍ଖମର୍ମର ପ୍ରସ୍ତରନିର୍ମିତ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୀତାଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତି ଅଣାଇ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ ।

ଅନ୍ୟ ଏକ ମନ୍ଦିରରେ ରାଜବଂଶର ଇଷ୍ଟଦେବ ବଲ୍ଲଭନାରାୟଣ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ଶଙ୍ଖ, ଚକ୍ର, ଗଦା, ପଦ୍ମଧାରୀ ଚତୁର୍ଭୁଜ ମୂର୍ତ୍ତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ମନୋରମ । ଦୃଷ୍ଟି ସ୍ନେହକୋମଳ ଏବଂ ମଧୁର । ସତେ ଯେପରି ସେ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସ୍ନେହ, ପ୍ରେମ, ଦୟାର ତ୍ରିବେଣୀଧାରା ନିଗିଡ଼ି ପଡୁଅଛି । ବଲ୍ଲଭନାରାୟଣ ରୌପ୍ୟ ମେଢ଼ରେ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ସତେ ଯେପରି ସାକ୍ଷାତ୍ ମୂର୍ତ୍ତି ଦେହରୁ ଶୁଭ୍ର ସ୍ୱଚ୍ଛ ଜ୍ୟୋତି ନିର୍ଗତ ହୋଇ ମନ୍ଦିରକୁ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ କରୁଅଛି । ଦୁଇ ପାଖରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ସରସ୍ୱତୀ ଅବସ୍ଥିତ । ରାଧାକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ଲଳିତା ତାଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧି ଦୋଳ ଏବଂ ଚନ୍ଦନଯାତ୍ରା ସମୟରେ ବାହାରନ୍ତି । ବଲ୍ଲଭନାରାୟଣଙ୍କ ଦକ୍ଷିଣପାର୍ଶ୍ୱରେ ସୂର୍ଯ୍ୟନାରାୟଣ ମୂର୍ତ୍ତି । ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଅନ୍ୟ ଏକ ମନ୍ଦିରରେ ଜଗନ୍ନାଥ, ବଳଭଦ୍ର, ସୁଭଦ୍ରା ଏବଂ ପତିତପାବନ ବିରାଜିତ । ବଲ୍ଲଭନାରାୟଣ ଏବଂ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଆଗରେ ଗରୁଡ ଦୁଇ ଅଡକୁ ମୁହାଁ କରି କର ଯୋଡ଼ି ଉଭୟ ଦେବତାଙ୍କ ନୀରବ ସ୍ତବରେ ନିଯୁକ୍ତ । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଭୋଗ ଖୁବ୍ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଧରଣର । ପ୍ରଥମ ବିକ୍ରମ ଦେବ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ବଡ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଜାମୁଗ୍ରାରୁ ନାରାୟଣ ମୂର୍ତ୍ତି ଏବଂ

ଭଗବତୀ ମୂର୍ତ୍ତି ଆଣି ଜୟପୁରରେ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ଭଗବତୀଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରକାଣ୍ଡ ପ୍ରସ୍ତର ନିର୍ମିତ । ତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ବାହନ କେଶରୀ ଦେବୀଙ୍କ ଧ୍ୟାନରେ ନିମଗ୍ନ । ବଲ୍ଲଭନାରାୟଣଙ୍କ ମନ୍ଦିରର ପ୍ରକାଣ୍ଡ ସିଂହଦ୍ୱାର ଶିଶୁ କାଠରେ ନିର୍ମିତ । ଦେହଳୀରେ ଜୟ, ବିଜୟ, ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ସରସ୍ୱତୀ, ଗଣେଶ, ଗଜ, ଅଶ୍ୱ ଏବଂ ପଗର ସୁନ୍ଦର ମୂର୍ତ୍ତି ଖୋଦିତ ହୋଇଅଛି । ଉକ୍ତ ଦେହଳୀରେ ଲେଖାଅଛି, ଯଥା—"ଶ୍ରୀବଲ୍ଲଭନାରାୟଣ, ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ, ଶ୍ରୀବଳଭଦ୍ର, ଶ୍ରୀସୁଭଦ୍ରା ବିଜୟନ୍ତେ, ଶ୍ରୀଶାଳି-ବାହନ ଶକାବ୍ଦ ୧୮୩୯ ପିଙ୍ଗଳା ନାମ ସମ୍ବତ୍ସରେ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଶୁକ୍ଳ ଦଶମୀ ଗୁରୁବାର ଇଂରାଜୀ ୧୯୧୭ ସାଲ ମଇ ମାସ ତା ୩୧ ରିଖରେ ଏହି ବଲ୍ଲଭନାରାୟଣ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା । ମନ୍ଦିର କାରୟିତା ଶ୍ରୀମାନ ମହାରାଜ ସାର୍ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବାହାଦୁର, କେ, ସି, ଆଇ, ଇ, ଜୟପୁର ସଂସ୍ଥାନ । ନିର୍ମାଣ କର୍ମପରୀକ୍ଷକ—ଲିଙ୍ଗରାଜ ପାତ୍ର ।" ଜୟପୁର ରାଜାମାନଙ୍କର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଦେବାର୍ଚ୍ଚନ ହେଉଛି ନାହିଁ । ବଲ୍ଲଭନାରାୟଣଙ୍କ ମନ୍ଦିରରେ ଦେବାର୍ଚ୍ଚନ ହୁଏ । ମହାରାଜା ବିକ୍ରମ ଦେବଙ୍କ ପିତାମହ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କୁ ଦେବତା ରୂପେ ପୂଜାକରିବା ବିଷୟର ଏକାନ୍ତ ବିରୋଧୀ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଅମଳରୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଦେବାର୍ଚ୍ଚନ ରହିତ ହୋଇ ଇଷ୍ଟଦେବଙ୍କ ମନ୍ଦିରରେ ହେଉଅଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେବାଳୟରେ ଦେବମୂର୍ତ୍ତି ଏବଂ ପୂଜା ଆଡମ୍ବରରେ ହୁଏ । ନଅରର ପୂର୍ବଭାଗରେ ଯାତ୍ରାବନ୍ଧ ନାମରେ ଗୋଟିଏ ବନ୍ଧ ଅଛି ।

ଜୟପୁର ଗଡରେ ଗୋଟିଏ ମସଜିଦ୍ ଦେଖାଯାଏ । ରାଜଧାନୀରେ ପ୍ରାୟ ଏକଶତ ଘର ମୁସଲମାନ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଉପାସନା ସକାଶେ ମହାରାଜ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା ଏହି ଧର୍ମମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରିଦେଇ ଅଛନ୍ତି । ମହାରାଜାଙ୍କର ଏ ଉଦାର ସାମ୍ୟନୀତି ବାସ୍ତବିକ୍ ପ୍ରଶଂସନୀୟ । ଧର୍ମରେ ଇତର ବିଶେଷ ନାହିଁ, ସବୁ ଧର୍ମ ମୂଳରେ ଏକ ବ୍ରହ୍ମ ବିଦ୍ୟମାନ । ଏହା ଯେ ବୁଝନ୍ତି, ସେ ପ୍ରକୃତ ଧର୍ମଜ୍ଞ । ବିଧର୍ମୀକୁ ଘୃଣା ବା ଅବମାନନା କରିବା ମାନବର ଆଚରଣ ନୁହେଁ, ତାହା ପୈଶାଚିକ ବ୍ୟବହାର ।

ଜୟପୁର ସହର ସ୍ୱଭାବସୁନ୍ଦର, ପୁଣି ତାହାର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗସ୍ଥ ପ୍ରକୃତି ସେହି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ବହୁଗୁଣିତ କରିଅଛି । ଗତ ଭାରତବ୍ୟାପୀ ମହାଭୂମିକମ୍ପ ଜୟପୁରକୁ ନାମମାତ୍ର ଅନୁଭୂତ ହୋଇଥିଲା । ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ତାହା ଜାଣି-ପାରି ନାହାନ୍ତି । ଜୟପୁର ଉପରି ପର୍ବତମୟ ପ୍ରଦେଶ, ତାହା ସହଜରେ ଅନୁ-

ମେୟ । ଯେଉଁଠି ପର୍ବତ, ସେହିଠି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ; ସୁତରାଂ ଜୟପୁରରେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଅଶେଷ ମୂର୍ତ୍ତିରେ କ୍ରୀଡ଼ା କରେ । କେବଳ ନିସର୍ଗ ସମ୍ପଦ ନୁହେଁ—କୃତ୍ରିମ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ସେ ଶ୍ରୀସମ୍ପନ୍ନ । ଯେଉଁ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଗଲେ ମେଡ଼, ମଣ୍ଡପ, ଦେଉଳ, ଅଟାଳୀ ପ୍ରଭୃତି ନେତ୍ରର ତୃପ୍ତି ସାଧନ କରେ । ସହର ପୁଷ୍ପୋଦ୍ୟାନମଣ୍ଡିତ ପ୍ରଭୃତି ଅଫିସ କମ୍ପା ରାଜକୀୟ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ପାଖରେ ସୁନ୍ଦର ଉପବନ ଅଛି । କେବଳ ନାନା ଶ୍ରେଣୀୟ ଗୋଲାପ ଉଦ୍ୟାନ ଅନେକ ଦେଖାଯାଏ । ଫୁଲର ସୌରଭ ସୁନ୍ଦର ସହରକୁ ପଟ୍ଟା ନେଇଅଛି । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଗୋଲାପ ଫୁଲ ଫୁଟେ ବଡ଼ ହୁଏ । ରାଜକୀୟ ଉପବନ ଲୋଭନୀୟ ଦର୍ଶନୀୟ ସ୍ଥାନ । ବିବିଧ ବର୍ଣ୍ଣର ପୁଷ୍ପରେ ତାହା ଚାପିଅଛି । ବକୁଳ, କଦମ୍ବ, ବାସନ୍ତୀ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାର ଜହ୍ନରେ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଏବଂ ଶାଳପାଣ୍ଡୁ ଲତାର ମୋହନ ମାଧୁରୀ ସେଠାରେ ଏକାଧାରରେ ମିଳେ । ତାହା ପୁଷ୍ପରାଜ୍ୟ ।

ସରକାରୀ କୋର୍ଟ, ପୋଲିସ ଅଫିସ, ଚତୁଷ୍ପାଠୀ, ଡାକ୍ତରଖାନା, ଆୟୁର୍ବେଦ ଔଷଧାଳୟ, ଚିକିତ୍ସାଳୟ, ଧର୍ମଶାଳା, ଡାକ ଟେଲିଗ୍ରାଫ ଅଫିସ, ଫରେଷ୍ଟ ବିଭାଗୀୟ ଅଫିସ, ବଡ଼ ବଡ଼ ବ୍ୟବସାୟୀଙ୍କ ବାଣିଜ୍ୟ ଗୃହ ପ୍ରଭୃତି ସାହସିକ ଉପକରଣରେ ରାଜଧାନୀ ସୁଷମାମଣ୍ଡିତ । ଜୟପୁରରେ ସରକାର ତରଫରୁ ଜଣେ ଡେପୁଟି କଲେକ୍ଟର ଅଛନ୍ତି । ରେଜେଷ୍ଟ୍ରି ବିଭାଗ ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କର ହାତରେ ଅଛି । ଜୟପୁରରେ ଇଉନିୟନ ବୋର୍ଡ଼ ମଧ୍ୟ ଅଛି ।

ମହାରାଜ ବିକ୍ରମ ଦେବଙ୍କର ଜଣେ ଆଇ· ସି· ଏସ୍· ଦେୱାନ ଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ନାମ D. Pulla Reddi Esq M. A, I. C S. । ତାଙ୍କର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଆବାସଗୃହ ଅଛି । ରାଜକୀୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଭାଗ ସୁଶୃଙ୍ଖଳାରେ ପରିଚାଳିତ ହୁଏ । ବିକ୍ରମ ଦେବଙ୍କ ରାଜତ୍ୱରେ ଜୟପୁର ବର୍ତ୍ତମାନ ରାମରାଜ୍ୟରେ ପରିଣତ ହୋଇ ଅଯୋଧ୍ୟାର ସୌଭାଗ୍ୟ ଲାଭ କରିଅଛି ।

ରାତ୍ରରେ ନଗରୀ ବୈଦ୍ୟୁତିକ ଆଲୋକମାଳାରେ ବିଭୂଷିତ ହୋଇ ଅପୂର୍ବ ଶ୍ରୀ ଧାରଣ କରେ । ନଗରୀ ବହୁଦୂରରୁ ଫେଡ଼ ନଜର ଶୋଭା ଦେଖି ହସୁଥିବା ପ୍ରାୟ ବୋଧହୁଏ ଅଥବା ଜୟପୁର ରାଜଲକ୍ଷ୍ମୀ ରାଜରାଜେଶ୍ୱରୀ ବେଶରେ ସୁସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇଥିଲା ପରି ପ୍ରତୀତ ହୁଏ । ତେତେବେଳେ ନୈଶ ଅନ୍ଧକାର ଉପରେ ପଳାଇଯାଇ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଗିରିଗୁହାରେ ଲୁଚି ରହେ

କମ୍ପା ମାୟାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଆଶ୍ରୟ ନଏ । ଦେବୀଙ୍କ ସ୍ୱର ବିବିଧ ବାଦ୍ୟସ୍ୱରରେ ଗଜଗାମୀର ମଧୁମୟ ହୋଇଉଠେ । ଦୂର ବନ୍ତ ଅନ୍ଧାରରେ ମିଳାଇ ଯାଇ-ଥାଏ । ଗିରିଗୋଷ୍ଠୀ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଅଜ୍ଞାତ ସ୍ଥାନକୁ ଉଠିଚାଲି ଯାଇଥିବା ଭ୍ରମ ଜାତହୁଏ । ବେଳେ ବେଳେ ତାହାର ଜଳଉଠି ଗିରିର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ପ୍ରମାଣ କରେ ।

ଜୟପୁରରେ ଶିଳ୍ପ ବାଣିଜ୍ୟ ଅଭିବୃଦ୍ଧିର ଚେଷ୍ଟା ଚାଲିଅଛି । ସେହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏକ କାରଖାନା ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଅଛି । ଏହା ଗୋଟିଏ ମହତ ଆଦର୍ଶ । ଦେଶକୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ରୂପେ ଗଠନ କରିବାକୁ ହେଲେ ଏହିପରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ଥଳରେ ଆଦର୍ଶ ଦେଖାଇବା ଉଚିତ । ଏହାହିଁ ଗଠନମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟ । ଦେଶର ଅର୍ଥ ଦେଶରେ ନ ରହିଲେ ଜନସାଧାରଣ ହେବ କିପରି ? ବାହାରୁ ଅର୍ଥ ଆଣି ନ ପାରିଲେ ଦେଶର ଅବସ୍ଥା ସ୍ୱଚ୍ଛଳ ହେବ ନାହିଁ । କାରଖାନାଟି ବିଶ୍ୱକର୍ମଙ୍କର କର୍ମଶାଳା । ସେଥିରେ ବଢ଼େଇ, କମାର, କୁମ୍ଭାରମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ହେଉଅଛି । ସେଠି ନୂତନ ନୂତନ ଶିଳ୍ପ ଗଠିତ ହେଉଅଛି । ଜୟପୁରରେ ଶିଳ୍ପର ଉପଯୋଗୀ ପ୍ରସ୍ତର, ମୃତ୍ତିକା ଏବଂ କାଷ୍ଠ ପ୍ରଭୃତିର ଅଭାବ ନାହିଁ । ଦୂର ସ୍ଥାନରୁ ମାଟି ଆଣି ଗୁରି ପ୍ରକାର ମାଟି ମିଶାଇ ଚୀନା ବାସନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଉଅଛି । ଅପରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଯେଉଁ ବାସନ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଅଛି ତାହା ଚିକ୍କଣରେ ଅତି ଚମତ୍କାର । ତାହା ବଜାରର ଚୀନା ବାସନଠାରୁ କୌଣସିରେ ଊଣାକୁ ଏବଂ ନୋହୁଏ । କରତ କଳର କାଠକାଟ ବଡ଼ କୌତୁକପ୍ରଦ ଦୃଶ୍ୟ । ଦୁଇ ତିନି ମିନିଟ ମଧ୍ୟରେ ଘାତ ହାତ ଲମ୍ବର ବେଡିଆ କାଠ ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ଚିରା ହୋଇଯାଉଅଛି । କରତଟି ଚକାକାରରେ ଘୂରୁଅଛି । ସୁଦର୍ଶନ ଚକ୍ର ବିଷ୍ଣୁ ଦୈତ୍ୟଙ୍କୁ ଦୁଇଫାଳ କଲାପରି ଏହା ବଡ଼ ବଡ଼ କାଠକୁ ଅବଲୀଳାକ୍ରମେ ଚିରି ଦେଉଅଛି । କରତର ଧାର ବସିଗଲେ ଶାଣି ଯନ୍ତ୍ରେ ଯନ୍ତ୍ରେ ଅନ୍ୟ କଳ ତାକୁ ଶାଣ ଦେଇ ଦେଉଅଛି । କରତ ଶାଣ ଦେଲାବେଳେ ଭୂଇଁଚମ୍ପା ଫୁଲ ପରି ସୁନ୍ଦର ଅଗ୍ନିଫୁଲ ପୃଷ୍ଟ ହୋଇ ଉପରେ ଝଡ଼ି ଝଡ଼ି ଯଦୁବଂଶର ଦୃଶ୍ୟ ପରି ମୁହୂର୍ତ୍ତକେ ମିଳାଇ ଯାଉଅଛି । ଉହାପରି ଲୁହା ଢାଳିବ ପରି କଲାଅଛି । ଏହି ଲୁହା କଳରେ କାରଖାନାର ଆବଶ୍ୟକୀୟ ଯନ୍ତ୍ରପାତି ମଧ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଅଛି । ଅନ୍ୟ ଏକ କଳରେ ମହୁଲ ମଞ୍ଜି ପେଡ଼ି ତେଲ ବାହାର କରାଯାଉଛି । କାମଫେନୁ ପରି କ୍ଷୀର ନର୍ଗତ ହେଲା ପ୍ରାୟ ମେ ଦୃଶ୍ୟ ବଡ଼ ଭାବପ୍ରବଣ । ଏହାକୁ ଟୋଲି ତେଲ କହନ୍ତି । ଏହି

ତେଲ ଜଳାଯାଏ । ଏହାର ଆଲୋକ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ, ସେଥିରେ ଚକ୍ଷୁର ପୀଡ଼ା ହୁଏ ନାହିଁ । କଳକାରଖାନାରେ ଏହି ତେଲ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ଓ ଦେଖିବାକୁ ଘିଅ ପରି ବହଳ । ବନ୍ୟଜାତିମାନେ ଘିଅ ପରିବର୍ତ୍ତରେ ଏହି ଟଳ ତେଲ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।[6] କଳରେ ଇଟା ଏବଂ ଟାଇଲ ତିଆର ହେଉଅଛି । ଦିନରେ ନ୍ୟୂନ ହଜାର ଇଟା ତିଆର ହୁଏ । ଟାଇଲଗୁଡ଼ିକ ପଶୁ ପକ୍ଷୀ, ଲତା, ପୁଷ୍ପ ଏବଂ ହିନ୍ଦୁ ଦେବ ଦେବୀଙ୍କର ଶିଳ୍ପକଳାରେ ମଣ୍ଡିତ । ପୋଡ଼ାହେଲା ପରେ ସେଗୁଡ଼ିକ ବେଶ୍ ଲାଲ ହୁଏ । ମାଟିର ସଦୃଶ୍ୟ ଫୁଲକୁଣ୍ଡ ମଧ୍ୟ ମେସିନ ସାହାଯ୍ୟରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଅଛି । ବରଫ କଳରେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ବରଫ ତିଆର ହେଉଅଛି । ସମସ୍ତ କଳ ଗୋଟାଏ ବୃହତ୍ ଇଞ୍ଜିନ ଶକ୍ତିରେ ଚାଳିତ ହୁଏ । ମିଲମେନେଜର ମିଷ୍ଟର ଏଇଚ୍. ଏଇଚ୍. ଉଇଲସନ୍ ଏବଂ ସିଂହଳବାସୀ ଭୂତତ୍ତ୍ୱବିତ୍ ଡ଼ି. ଏସ୍. ପିଲାଇ ଉଭୟେ ଦକ୍ଷତାର ସହିତ କାରଖାନା ପରିଚାଳନ କରୁଅଛନ୍ତି । ଦୁହେଁ ସରଳ ସାଧୁପ୍ରକୃତିବିଶିଷ୍ଟ ଏବଂ ଅମାୟିକ । ସେମାନେ ଦର୍ଶକଙ୍କୁ ଆଗ୍ରହର ସହିତ ସେକ କାରଖାନା ଦେଖାନ୍ତି ଏବଂ ପୁରାତନ ସୁବନ୍ଧୁ ପରି ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଏହି ଶିଶୁ କାରଖାନାଟି ବଟବୃକ୍ଷର ଅଙ୍କୁର ପରି ଦିନେ ବିରାଟ ମହାବୃକ୍ଷରେ ପରି-ଣତ ହୋଇ ଶାଖାପ୍ରଶାଖା ବିସ୍ତାରପୂର୍ବକ ଦେଶବିଖ୍ୟାତ ହେବ, ଏ ଭରସା ସମୀଚୀନ । ଏ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଯୁଗରେ ପ୍ରକୃତିର ଶକ୍ତି ପୁଞ୍ଜୀଭୂତ ହୋଇ ଅଦ୍ଭୁତ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରୁଅଛି । ମନୁଷ୍ୟର ବୁଦ୍ଧିବୃତ୍ତି, ପ୍ରତିଭା, କର୍ମଶକ୍ତି ବିଜ୍ଞାନ ବଳରେ କେତେ ଦୂର ବିକଶିତ ହୋଇଅଛି, ତାହା କଳନା କରିହୁଏ ନାହିଁ । ବିଜ୍ଞାନ ବଳରେ ଅସାଧ୍ୟ କର୍ମ ସୁସାଧ୍ୟ ହେଉଅଛି ଏବଂ ଜଟିଳ କର୍ମପଥ ସରଳ ହେଉଅଛି । ବିଜ୍ଞାନର ଶକ୍ତି ଦୈବୀ ଶକ୍ତି ପରି ଅଦ୍ଭୁତ । ମନୁଷ୍ୟର ଶାରୀରିକ ବଳ ତାହା ତୁଳନାରେ ହେୟ ଏବଂ ନଗଣ୍ୟ ।

ଏହି କାରଖାନାର କରତକଳ ବର୍ତ୍ତମାନ ମହାରାଜ ସାହିତ୍ୟସମ୍ରାଟ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା ମହୋଦୟଙ୍କର ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପିତୃବ୍ୟପୁତ୍ର ସ୍ୱର୍ଗତ ମହାରାଜ ସାର ତୃତୀୟ ବିକ୍ରମଦେବ କେ. ସି. ଆଇ. ଇ. ଙ୍କଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ତାଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କର ସୁଯୋଗ୍ୟ ପୁତ୍ର ମହାରାଜ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଚାଉଳକଳ ସ୍ଥାପନ କରି-ଥିଲେ । ଚୀନାମାଟିର କଳ ବର୍ତ୍ତମାନ ମହାରାଜ ଚତୁର୍ଥ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ଅମଳରେ ହୋଇଅଛି । କରତ କଳରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କଡ଼, ବଗା, ପଟା ପ୍ରଭୃତି ରାଜ୍ୟବାସୀମାନେ ସୁଲଭ ମୂଲ୍ୟରେ କ୍ରୟ କରନ୍ତି । ମାତ୍ର ତାହା ବିଦେଶକୁ ଯିବା

ସୁବିଧା ଜନକ ନୁହେଁ । ଘାଟିପଥରେ ରେଳଷ୍ଟେସନକୁ ନେଲେ ଟର୍ଣ୍ଣା କଣା ମୂଲ୍ୟକୁ ବଳି ପଡ଼ିବ । ଜୟପୁରକୁ ରେଳପଥ ନ ହେବାଯାଏ ଏ ଅସୁବିଧା ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ । 'ସାଲୁରଠାରୁ ଜୟପୁରକୁ ରେଳପଥ ହେଲେ କୌଣସି ବିଶେଷ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଘଟିବ ନାହିଁ—କେବଳ ଇନ୍ଦ୍ରାବତୀ ନଦୀ ଏବଂ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି କ୍ଷୁଦ୍ର ନାଳ ଉପରେ ପୋଲ କରିବାକୁ ହେବ । ସେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଅତି ନଗଣ୍ୟ । ଅର୍ଥସଙ୍କଟ କାଳ ପଡ଼ି ନ ଥିଲେ ଏତେବେଳକୁ ଜୟପୁର ଶାଖା ରେଳର କାର୍ଯ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ ଅଗ୍ରସର ହୋଇଥାଆନ୍ତା । ଯାହା ହେଉ ଅଦୂରଭବି-ଷ୍ୟତରେ ଯେ ଜୟପୁରକୁ ଶାଖାରେଳପଥ ପଡ଼ିବ; ଏହା ନିଃସନ୍ଦେହ । ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ରାଜ୍ୟର ବକ୍ସବାଣିଜ୍ୟର ଉନ୍ନତି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ରେଳଓ୍ୱେ କୋମ୍ପାନୀର ମଧ୍ୟ ଆୟ ବୃଦ୍ଧି ହେବ । ସେତେବେଳେ ଏହି କାରଖାନା ବିରାଟ ଆକାର ଧାରଣ କରିବ ।

'ବିଶାଳ ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ଗୃହ ଜୟପୁରର ବିଶେଷତ୍ୱ । ଜୟପୁରରେ ଯାହା ଅଛି, ତାହା ଏହି ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ଗୃହରେ ପୁଞ୍ଜୀଭୂତ । ସୁତରାଂ ପ୍ରଦର୍ଶନୀଟି ଜୟପୁରର କ୍ଷୁଦ୍ର ସଂସ୍କରଣ ବା ସଂକ୍ଷିପ୍ତସାର । ତାହା ଦେଖିବା ବିଷୟ. ଲେଖି ଶେଷ କରି-ହେବ ନାହିଁ । ଜୟପୁରରେ ଯେତେ ପ୍ରକାର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ କାଠ ଅଛି, ସେ ସବୁର ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଦର୍ଶନୀରେ ସଜ୍ଜିତ ଏବଂ ରକ୍ଷିତ ହୋଇ ରହିଅଛି । କେବଳ ଚନ୍ଦନ କାଠର ନମୁନା ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ରାଜ୍ୟରେ ଚନ୍ଦନ ଗଛର ଅପ୍ରଚୁରତା ନାହିଁ; ତଥାପି ତାହା କାହିଁକି କେଜାଣି ରକ୍ଷିତ ହୋଇ ନାହିଁ । ଦୁଇଟି ମୃତ ବ୍ୟାଘ୍ରକୁ ଜୀବନ୍ତ ପରି ରଖାଯାଇଅଛି । ସେମାନେ ଶିକାର ଠାଣିରେ ଠିଆହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ଶରୀର ଏବଂ ଚେହେରା ଟିକିଏ ହେଲେ ଶୁଷ୍କ ବା ମଳିନ ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ । ପ୍ରଥମ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଜୀବନ୍ତ ପ୍ରାୟ ଭୟ ବୋଧହୁଏ । ଜୟପୁରୀ ବାଘ ଖୁବ୍ ଲମ୍ବ । ଗୋଟିକର ଲମ୍ବ ଏଗାର ଫୁଟ ତିନିଇଞ୍ଚ ଏବଂ ଅନ୍ୟଟି ଦଶଫୁଟ ନ ଇଞ୍ଚ । ଗୃହ ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ମହାବଳ ବାଘର ଖୋଲ ମୁଣ୍ଡ ସହିତ ଟଙ୍ଗା ହୋଇଅଛି । ତାହାର ଦାନ୍ତ ସ୍ଥୂଳ ବ୍ୟକ୍ତିର ବୁଢ଼ା ଅଙ୍ଗୁଳିଠାରୁ ମୋଟା । ସେ ବ୍ୟାଘ୍ରଲୀଳା ସମ୍ବରଣ କରି ହାଡ ମାଂସ ଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୟଙ୍କର । ସେହିପରି ଦୁଇଗୋଟା ମୃତ ଭାଲୁ ଜୀବନ୍ତ ପ୍ରାୟ ଠିଆହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ଗୋଟାକର ଲମ୍ବ ଛଅ ଫୁଟ ଛଅଇଞ୍ଚ, ଅନ୍ୟଟି ତାହାଠାରୁ ଟିକିଏ ସାନ । ଦୁଇଟା ବୃହତ୍ ହାତୀ ଦାନ୍ତ ରକ୍ଷିତ ହୋଇଅଛି । ଗୋଟାକର ଓଜନ ୩୪ ପାଉଣ୍ଡ, ଦ୍ୱିତୀୟଟା ୩୧ ପାଉଣ୍ଡ । ବଡଦାନ୍ତର ଲମ୍ବ ପାଞ୍ଚ ଫୁଟ ତିନି ଇଞ୍ଚ, ମୋଟ ଏକ ଫୁଟ ଦୁଇଇଞ୍ଚ ।

ଗୋଟାଏ କଳଥାଟି ଦନ୍ତର ଓଜନ ୩୬ ପାଉଣ୍ଡ ବା ୧୮ ସେର । ଏଥିରୁ ଅନୁମିତ ହୁଏ ହାତୀଟାର ଆକାର ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଶିଖରଡ଼ା ପରି ହୋଇଥିବ । ତାହାର ଦନ୍ତଭୂଷଣ ପିତ୍ତଳକଡ଼ାମାନ ବଡ଼ ଗଜମୁଦ୍ଧଠାରୁ ବଡ଼ । ଶତାବାଘ ଓ ମାର୍କଣ୍ଡର ଅସ୍ଥି କଙ୍କାଳ ପ୍ରେତରାଜ୍ୟର ପ୍ରଜା ପ୍ରାୟ ଠିଆହୋଇଅଛନ୍ତି । କଣମଁଛି, ମାଲ ଗାଈ, ଗଧିଆର କିଙ୍ଗୋଲ ମୁଣ୍ଡ ଏବଂ ଗୋଟାଏ ମୃତ ଶିଆଳ ରକ୍ଷିତ ହୋଇଅଛି । ପରଜା, ଗାଦବା ଶବର ପ୍ରଭୃତି ବନ୍ୟ ଜାତିର ଉପ୍ରବଶାଥ ଭିତ୍ତିଗାଥରେ ବିଲମ୍ବିତ । ପରଜା ଜାତି ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ । ଯୋଡ଼ିଆ ପରଜା ଏବଂ ବାଦା ପରଜା । ଯୋଡ଼ିଆ ପରଜାଜାତୀୟ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ହାତ ଗୋଡ଼ରେ ରସ ଓ ପିତ୍ତଳର ଅଳଙ୍କାର ପିନ୍ଧନ୍ତି ଏବଂ ଝିଙ୍କ ଝଟକାଠି ମୁଣ୍ଡରେ ବାନ୍ଧନ୍ତି । ବନ୍ଧା ପରଜା ଜାତିର ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଶର ଜିଙ୍ଗା । ବନ୍ଧା ଶବର ଅର୍ଥ ଉଲଗ୍ନ । ସେମାନେ ୮/୯ ଆଙ୍ଗୁଳ ଓସାରର ଖଣ୍ଡେ କନା ଅଣ୍ଟାରେ ବାନ୍ଧିଥାଆନ୍ତି । କାଚ ଏବଂ କଉଡ଼ିମାଳରେ ସେମାନଙ୍କର ବେକଠାରୁ ଆଣ୍ଠୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଢାଙ୍କି ହୋଇଥାଏ । ପ୍ରବାଦ ଅଛି—"ମାଚେରୁ ନଦୀରେ ସୀତା ସ୍ନାନ କଲାବେଳେ ସେମାନେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ହସିଥିଲେ । ତହୁଁ ସୀତା ବିରକ୍ତ ହୋଇ ଅଭିଶାପ ଦେଇଥିଲେ, ତୁମ୍ଭେମାନେ ଜନ୍ମଜନ୍ମାନ୍ତରରେ ଉଲଗ୍ନ ହୋଇ ରହିବ । କେବଳ ଅଣ୍ଟାରେ ଖଣ୍ଡିଏ ଅଣଅସାରିଆ କନା ବାନ୍ଧିବ" ।

ଯୋଡ଼ିଆ ପରଜା ଜାତିର ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ହାତ ଗୋଡ଼ରେ ଶଡ଼ା କୁଟାନ୍ତି । ସେମାନେ ପିତ୍ତଳର ଭରି ଭରି ଅଳଙ୍କାର ପିନ୍ଧନ୍ତି । ସେମାନେ ପରିଷ୍କାର, ପରିଚ୍ଛନ୍ନ ମୂର୍ତ୍ତି ସଦାନନ୍ଦମୟ । ପ୍ରଦର୍ଶନୀର ଏକ ସ୍ଥାନରେ ବନ୍ୟଜାତିର ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଅଳଙ୍କାର ସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ରହିଅଛି । କଂସାପିତ୍ତଳର ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଖଡୁ, ଗୋଡ଼ବଳା ଦେଖିଲେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେବାକୁ ହୁଏ । ପଟେ ୨ ତାଡ଼, ଖଡୁ ଏବଂ ଗୋଡ଼ବଳାର ଓଜନ ସେରେ ଦୁଇସେରରୁ ଊଣା ନୁହେଁ । ନାକର ଲୁହାଦଣ୍ଡି ଦେଖିଲେ ହାସ୍ୟ ସମ୍ବରଣ କରି ହୁଏ ନାହିଁ । ତାହା ତିନ ଆଙ୍ଗୁଳ ପରିମିତ ଲମ୍ବ ଏବଂ ତଦୁପଯୋଗୀ ଓସାର । ସେ ଦଣ୍ଡୀ ପାଟି ଉପରେ ତାଙ୍କୁଣୀ ପରି ଝୁଲୁଥାଏ । ଖାଇବାବେଳେ ତାକୁ ବାମହସ୍ତରେ ଟେକି ଧରିବାକୁ ହୁଏ । ଏହା ଦଣ୍ଡୀ ପିନ୍ଧିବାର ଦଣ୍ଡ । ଏରୂପ ଅଳଙ୍କାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବଢ଼ାଏ କି ବିକୃତ କରେ, ତାହା ସେହି ଦଣ୍ଡୀଧାରିଣୀ ମାନେ ଜାଣିଥିବେ । ମାଡ଼ିଆ କଙ୍ଗା ଜାତୀୟ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ବି ଉଲଗ୍ନ । ସ୍ବରିଆଙ୍ଗ ଲ ବହଳର ଗଣ୍ଡିକଉଡ଼ିମାଳରେ ଛାତିଠାରୁ

ଆଣ୍ଠୁ ଯାଏ ଆଚ୍ଛାଦନ କରି ରହନ୍ତି । ସେମାନେ କଂସାପିତ୍ତଳର ଅଳଙ୍କାର ଧାରଣ କରନ୍ତି । ବେକ ଓ କାନର ଅଦ୍ଭୁତ ଗହଣା ବେଶ୍ ଦେଖିଲେ ସତେ ଯୋଥି ହେବ ।

ବନ୍ୟ ଜାତିମାନଙ୍କ ପୁତୁଳା ଗାଳିଆ ଅଧ ଚେହ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ଗୃହରେ ରଖାଯାଇଛି । ଧନୁ, ବାଣ, ଶାର୍ଙ୍ଗ, ଖଡ଼୍ଗ, ଢାଲ ପ୍ରଭୃତି କେତେ ଅଛି, ତାହା ସଂଖ୍ୟା କରିହେବ ନାହିଁ । ମାଛ ଧରିବାର ନାନା ପ୍ରକାର ଯନ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ରହିଅଛି । ସେହିପରି ଅଗ୍ନି ଚେଞ୍ଚ, ଫେଣା, ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟ ତ୍ରୁଟି ହୋଇ ନାହିଁ । ନାନାଜାତିର ବନ୍ୟଜାତ ପଦାର୍ଥ ପ୍ରଦର୍ଶନୀରେ ଦେଖାଯାଏ । ଝୁଣା, ଲୁହା, କୁନ୍ଦୁରୁକ୍ତି, ଶୁଖୁଆ, ମଣ୍ଡୁର, ମହୁଫେଣା, ଡେଙ୍ଗକ-ପଥର, ହୋଳ, କୁସୁମତେଲ, ଝୁଣା, ବେଣାଚେର, ହରିଡ଼ା, ବାହାଡ଼ା, ଅଁଳା, ଭାଲିଆ, ପାଲୁଅ ଚୂନ, କାଫିମଞ୍ଜି ଟୁଲ, ମସିନା, କୁନ୍ଦେଇବୋଷ ପ୍ରଭୃତି କେତେ ଯେ ଅଛି, ସେଥିର କଳନା ନାହିଁ । ଧାନ, ମାଣ୍ଡିଆ, ଗବଦେଷ୍ୟ, ହୁଅଁ, ଗାଣ୍ଡିଆ, ଜନା, (ବାଜରା) କାଙ୍ଗ, ଖଇର ପ୍ରଭୃତି ପାତ୍ରରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ହୋଇ ରହିଅଛି । ମାଟିର ପାତ୍ର; ପଥର ପିଆଲା, କଂସା ପିତ୍ତଳ ଓ ତମ୍ବା ବାସନ, ବେତ ଡିଙ୍ଗାର ବାକ୍ସ, କାଠର ସମାନ, କଳାମହାଭାରତ ସୁନ୍ଦର ବାକ୍ସ, ସେତୁଅ ପ୍ରଭୃତି ପାଣିବୁହା ଯନ୍ତ୍ର, କାଉଁଶପାଳୁଆ, ଡେଙ୍ଗ, ଡ଼ାଲ, ଜଉଘେଞ୍ଚ, ଜଉମାଳ, ଜଉ-ଚାମର, ମୟୂର ପୁଚ୍ଛ, ବନ୍ୟଜାତ ଔଷଧ ଚେର, ଛାଲି, ପତ୍ର, ଫଳ, ଫୁଲ ପ୍ରଭୃତି ସୁରକ୍ଷିତ ହୋଇଅଛି । ମୂଳରେ ଏତିକି କହିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ଯେ, ପ୍ରଦର୍ଶନରେ ଯାହା ଅଛି, ମାତ୍ର ଦେଖିଲେ ତାହା ଚେରେ ଚେରେ ଜାଣିହେବ ନାହିଁ ।

[1]ଦରବାର ହଲ ଜୟପୁରର ଆଉ ଗୋଟିଏ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଦୃଶ୍ୟ । ପ୍ରକାଣ୍ଡ ହର୍ମ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ହଲ ଅବସ୍ଥିତ । ହର୍ମ୍ୟଟି ସୁନ୍ଦର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ଦୂରରୁ ଅତି ମନୋହର ଦିଶେ, ଯେପରି ନାଟକର ବାହୁକ ବହୁ ପଣ ହେଉ କି ପ୍ରବେଶକୁ ଟାଣୁଅଛି । ବହୁବର୍ଷ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଚିତ୍ରକଳାରେ ହଲ ଅଳଙ୍କୃତ । ଭିତରକୁ ପ୍ରବେଶ କଲେ ବୋଧହୁଏ, ଏହା ମହେନ୍ଦ୍ର ଭବନ କିମ୍ବା କୁବେରର ଭଣ୍ଡାର ହେବ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ରୌପ୍ୟ ନିର୍ମିତ ଛତ୍ର, ଚାମର, ରାଜଦଣ୍ଡ, ଦରବାର, ଆଡାଣୀ, ପତାକା, ବିମାନ, ଅମାରି, ପାଲିଙ୍କି, ଦୋଳି, ଚୌକି, ଅର୍ଦ୍ଧଚୌକି, ସିଂହାସନ ଜ୍ୟୋତିରେ ଝଲକ ଉଠୁଅଛି । ସଜ୍ଜିତ ଝରଯୁକ୍ତ କାଚଦୀପର ଜ୍ୟୋତି ସେ ସମସ୍ତ ଜ୍ୟୋତିକୁ ପ୍ରଜ୍ଜ୍ୱଳ କରୁଅଛି । ମହାଆଡ଼ମ୍ବରରେ ଜ୍ୟୋତିରେ ମହୋତ୍ସବ ଲାଗିଅଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦାର୍ଥ ମନୋରମ ସୂକ୍ଷ୍ମ କାରୁକଳାରେ ଅଳଙ୍କୃତ ।

ହୀରାଗାଣ୍ଠ ବହୁମୂଲ୍ୟ ବସ୍ତ୍ରାବ ଆଚ୍ଛାଦିତ । ତାହା ଉପରେ ଥୋଡ଼ ଥୋଡ଼ ହୋଇ ସୁନ୍ଦର ଫ୍ରେମ ବେଷ୍ଟିତ ଫଟୋ ଟଙ୍ଗା ହୋଇଛି । ଫଟୋରେ କାନ୍ଥ ଦିଶିବାକୁ ନାହିଁ । ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଲାଟଙ୍କ ସହିତ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ରାଜା ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କର କର ମର୍ଦ୍ଦନ ଚିତ୍ର ଖଣ୍ଡେ କିନ୍ତୁ ଅତି ସ୍ୱାଭାବିକ ପ୍ରକାରରେ ଉଠାଇଅଛି । ମହାରାଜା ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମାଙ୍କର ଦରବାର ବେଶ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ପରି ସରଳ, ନିରାଡମ୍ବର । ସେ ଜନକ-ରାଜାଙ୍କ ପରି ଆଦର୍ଶ ଗୃହୀ ଏବଂ ଆଦର୍ଶ ତପସ୍ୱୀ ମୂର୍ତ୍ତିରେ ସେହି ଭାବ ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କରୁଅଛି । ଯେ ସାରସ୍ୱତ ରତ୍ନକୋଷରେ ମହାର୍ଘ ଦୁର୍ଲଭ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ଭୂଷଣ ମଣି, ତାହାର ପାର୍ଥିବ ରତ୍ନାଲଙ୍କାରରେ କି ପ୍ରୟୋଜନ ? ଜୟପୁରର ଭୂତପୂର୍ବ ରାଜାମାନଙ୍କର ତୈଳମୂର୍ତ୍ତି ଅନେକ ସୁନାମଧନ୍ୟ ବରେଣ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଫୋଟ ଅତି ସତର୍କଭାବରେ ସୁରକ୍ଷିତ ହୋଇଅଛି । ଗୋଟିଏ ରୌପ୍ୟସିଂହର ଠାଣି ବଡ଼ ଚମତ୍କାର । ପଶୁରାଜାର ନିର୍ଭୀକ ଉଦାର ଦୃଷ୍ଟି, ଗମ୍ଭୀର ମୂର୍ତ୍ତି ଯଥାଯଥ ହୋଇଅଛି । ହସ୍ତୀଦନ୍ତ ଖୋଦିତ ଭକ୍ତି ଆକର୍ଷଣୀ ଦଶା-ବତାର ମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖିଲେ ତାହା ହସ୍ତନିର୍ମିତ ବୋଲି ବୋଧ ହୁଏ ନାହିଁ । ତାହା ରାଜାଙ୍କ ଆରାଧ୍ୟ ଦେବତା ରାଧାକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଯୁଗଳ ମୂର୍ତ୍ତିର ପ୍ରଭାମଣ୍ଡଳ ହୋଇଅଛି । ହଲ୍ ତଳେ ବହୁରଙ୍ଗୀ ମସୃଣ ମାର୍ବଲ ପଥର ବିଛା ହୋଇଅଛି । ସତେ ଯେପରି ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ ଆକାଶରୁ ଖସିପଡ଼ି ଗୁରୁ ଅଘାତରେ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଇ ରହିଅଛି । ଦ୍ୱାରର ଭିତର ପାଖରେ ଦୁଇଜଣ ସୈନିକ ପୁରୁଷ ବନ୍ଧୁକ ଧରି ଦଣ୍ଡାୟମାନ । ଲୌହ ସାଞ୍ଜୁରେ ତାଙ୍କର ଆପାଦମସ୍ତକ ଆବୃତ । ଆଖି ଉପରେ ସୁଦ୍ଧା ସୂକ୍ଷ୍ମ ଲୌହଜାଲର ଆବରଣ ରହିଅଛି । ଗୋଡ଼ରେ ବୁଟ, ଜୋତା, ମୁଣ୍ଡରେ ଲୌହନିର୍ମିତ ସାହେବ ଟୋପି, ରୁଧାଁଣି ବାରେଟତ, ଖାଷଣ ଏବଂ ଗଞ୍ଜର, ହଠାତ୍ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦୁଇଜଣ ସଶସ୍ତ୍ର ଦୌବାରିକ ବୋଲି ଭ୍ରମ ଜାତ ହୁଏ । ମୂର୍ତ୍ତି ଦୁଇଟି ଦରବାର ବେଳେ ଦ୍ୱାରଦେଶରେ ରକ୍ଷିତ ହୁଏ । ଦରବାରର ସମସ୍ତ ସାଜ ସରଞ୍ଜାମ ହଲରେ ଗଚ୍ଛିତ ଥାଏ, ସାହା ଏରୂପ ଯତ୍ନ ସହ ରକ୍ଷିତ ଯେ, ସେଥିରୁ କେହି ପୁରୁଣା ହେବାକୁ ନାହିଁ—ସର୍ବଦା ନୂତନ ପରି ଦେଖାଯାଏ । ଦରବାର ହଲରେ ଯେତେ ଉପକରଣ ସଜ୍ଜିତ ଅଛି ତାହାସବୁ ଲେଖିଲେ ଖଣ୍ଡିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପୁସ୍ତକ ହେବ । ସେଠାରେ ପ୍ରାଚୀନ ଏବଂ ଆଧୁନିକ ଉଭୟ ଶିଳ୍ପ ହାତ ଧରାଧରି ହୋଇ ରହିଅଛି । ପ୍ରାଚୀନ ପଦାର୍ଥସମୂହରେ ଇତିହାସର ଉପାଦାନ ଯଥେଷ୍ଟ ବିଦ୍ୟମାନ ।

ଦରବାର ହଲକୁ ଲାଗି ଅସ୍ତ୍ରାଗାର [10] । ତାହା ଦେଖିବାକୁ କୌତୁକପ୍ରଦ ହେଲେହେଁ ଯମପୁରୀ ସଦୃଶ ଭୀଷଣ । ସେଥିରେ ଯେତେ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ସାଜିହୋଇ ରହିଅଛି, ସ୍ୱୟଂ ମୃତ୍ୟୁର ଅସ୍ତ୍ରଶାଳରେ ସୁଦ୍ଧା ସେତେ ଥିବ କି ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ । ତାହା ଦେଖିଲେ ମନୁଷ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟମାରଣ ବିଦ୍ୟାରେ କେତେ ଉନ୍ନତି କରିଅଛି, ତାହା ସହଜରେ ଜଣାଯାଏ । ବିଜ୍ଞାନର ଅଦ୍ଭୁତ ଶକ୍ତି ଯେତେ ପ୍ରକାର ଉନ୍ନତି ଉଦ୍ଭାବନ କରିଅଛି, ସେଥି ମଧ୍ୟରେ ମାରଣ ଯନ୍ତ୍ରର ଉନ୍ନତି ସର୍ବାଧିକ ବିକାଶପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଅଛି । ଆଧୁନିକ ଯୁଗରେ ତାହା ମୂର୍ତ୍ତି କିମ୍ବା ସଭ୍ୟତାର ପରିମାପକ ହୋଇଅଛି । ଯେଉଁ ଜାତି ମୃତ୍ୟୁଅସ୍ତ୍ରର ଉଦ୍ଭାବନ ଯେତେ ଅଧିକ କରିପାରିଅଛି, ସେ ଜାତି ଜଗତରେ ସେତେ ଉନ୍ନତ ଏବଂ ସେତେ ସଭ୍ୟ । ଏଣିକି ନାନା ପ୍ରକାର ବିଷାକ୍ତ ମୃତ୍ୟୁବାଷ୍ପ ଅଣୁ ସାଂଘାତିକ ଅସ୍ତ୍ର ହୋଇ ବସିଲାଣି । ବୈଜ୍ଞାନିକ ଯୁଗରେ ମନୁଷ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଖୁବ ମାରିଶିଖିଅଛି । ନିଜର ବଂଶଧ୍ୱଂସ ବିଦ୍ୟାରେ ମନୁଷ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରବୀଣ ହୋଇଉଠିଛି — ଏହା ତାହାର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଉନ୍ନତି !! ପୂର୍ବକାଳରେ ମୁନିଋଷିମାନେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମବିଦ୍ୟାର ଚରମ ସୀମାକୁ ଉଠିଥିଲେ; ମାତ୍ର ଏକାଳରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଋଷିପୁଙ୍ଗବମାନେ ହତ୍ୟାବିଦ୍ୟାର ଚରମ ସୀମାକୁ ଚାଲିଗଲେଣି । ଏ ଚକ୍ରବୃଦ୍ଧିର ଶେଷ କେଉଁଠାରେ, ତାହା ଭାବିଲେ ଭୟରେ ଆତ୍ମା ଥରିଉଠେ । ଏ ଉନ୍ନତିର ଶେଷ କେଉଁଠିରେ ବୋଲି ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ ଶୂନ୍ୟରୁ ଉତ୍ତର ମିଳେ — ଧ୍ୱଂସରେ । ତେବେ ମନୁଷ୍ୟ ସଭ୍ୟ ଶିକ୍ଷିତ ଏବଂ ଉନ୍ନତ ହୋଇ ଧ୍ୱଂସ ଆଡ଼କୁ ଧାଇଁଅଛି । ଧ୍ୱଂସହିଁ ତାହାର ଲକ୍ଷ୍ୟ । ଧ୍ୱଂସହିଁ ତାହାର ଆଦର୍ଶ । ଏହାପରେ ମନୋବୃତ୍ତି ଦେଖି ସଂସାରରେ ରହିବା ଅପେକ୍ଷା ବଣକୁ ପଳାଇ 'ହାହା ମଧୁସୂଦନ' ମନ୍ତ୍ର ଜପ କରିବା ମନ୍ଦ ନୁହେଁ । ହିଂସା, ହତ୍ୟା ଯେବେ ମାନବଜନ୍ମର ଚରମ ଲକ୍ଷ୍ୟ, ତେବେ ମନୁଷ୍ୟ ଜନ୍ମ ଅପେକ୍ଷା ପଶୁ ପକ୍ଷୀ ଜନ୍ମ ସହସ୍ର ଗୁଣରେ ଶ୍ରେୟ ।

ଅସ୍ତ୍ରାଗାରଟି ସ୍ୱୟଂ ରଣଚଣ୍ଡୀଙ୍କର ଆଖଡ଼ାଶାଳା । ତାହା ଭିତରେ ମୃତ୍ୟୁ ମୁଖବ୍ୟାଦାନ କରି ରହିଥିବା ପ୍ରାୟ ବୋଧ ହୁଏ । ସଂସାରର ଅନିତ୍ୟତା, କାଳର କରାଳ ତାଣ୍ଡବ ଲୀଳା, ନରପ୍ରାଣରେ ଦେବତ୍ୱ ସ୍ୱରୂପ ଦୟା କ୍ଷମାର ଅବହେଳା ପ୍ରଭୃତି ନାନା ଭାବ ଆସି ମନକୁ ଘେରି ପକାଏ । ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନରେ ମନୁଷ୍ୟ ମଧୁମହୋତ୍ସବ ଉପଭୋଗ କରେ, ଏହା ଭାବି ମନୁଷ୍ୟ ଜନ୍ମକୁ ଧିକ୍‌କାର କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହୁଏ । ଏଣେ କିଏ କେଜାଣି ଅଲକ୍ଷ୍ୟରେ

ଯାଇ ଅଗଣିତ ସ୍ତୂପର କେତେ ଅଲୌକିକ କାହାଣୀ କାନେ କାନେ କହି ବୁଲୁଥାଏ — ଇତିହାସର କେତେ ଅମାପୋର ପାଠ ମନେ ପଡ଼ିଯାଉଥାଏ । ଅସ୍ତ୍ରାଗାରରେ ବିଭିନ୍ନ ଢଙ୍ଗର ଦୁଇ ଶତାଧିକ ବନ୍ଧୁକ ଅଛି । ବାଡ଼ ବନ୍ଧୁକ ଖଣ୍ଡେ ସୁନ୍ଦର ହାତବାଡ଼ ପରି; ମାତ୍ର ଗୁପ୍ତରେ ତାହା ଭିତରେ ଯମ ଦୂତ ପରି ଆଗ୍ନେୟାସ୍ତ୍ର ରହିଅଛି । ଖଣ୍ଡା ସଂଖ୍ୟା ଗଣ୍ଡାକୁ ଅତିକ୍ରମ କରି ପଣର ଅନ୍ତର୍ଗତ ହୋଇଅଛି । ନଖରେ ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ଜହ୍ନମାଛ ସପିଲ ପରି କାନ୍ଥରେ ମାଳ ମାଳ ଖଣ୍ଡା ସଜ୍ଜିତ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ମିତ ପାଟଖଣ୍ଡା ଅତି ଗୌରବରେ ଘୋଡ଼ାହୋଇ ସୁନାଖାପ ଭିତରେ ନିଦ୍ରିତ । ଦରବାର ବେଳେ ଏହି ଖଣ୍ଡା ସିଂହାସନ ତଟରେ ରକ୍ଷିତ ହୁଏ । ସୁନାର ଢାଲ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ବାଘ ନଖୀ ଛୁରି ତଳେ ଲୁହାର ତୀକ୍ଷ୍ଣ ନଖ ଲାଗିଅଛି, ତାହା ଅଙ୍ଗୁଳି ତଳେ ଲୁଚିରହେ । ସେହି ନଖରେ ଶତ୍ରୁକୁ ଭାଲୁ ପରି ଆମ୍ପୁଡ଼ି ଆଣିଲେ ସେ ଶୀଘ୍ର କ୍ଷତବିକ୍ଷତ ହୋଇ ଇହଲୀଳା ସମ୍ବରଣ କରେ । ମୂଳତଃ ଅସ୍ତ୍ରାଗାରରେ ୬୮ ପ୍ରକାର ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଅଛି । ପ୍ରତି ପ୍ରକାରର ଅସ୍ତ୍ର ଅନେକ ସଂଖ୍ୟାରେ ଅଛି । କେତେକ ପ୍ରକାର ଅସ୍ତ୍ରର ନାମ ନିମ୍ନରେ ଅଙ୍କିତ ହେଲା:—

୧ । ଖଣ୍ଡା—ଗୁପ୍ତ ଖଣ୍ଡା, ଖାମଣା ଖଣ୍ଡା, ସୁଟରଇ ଖଣ୍ଡା, ଧୂପ ଖଣ୍ଡା, କଟି ଖଣ୍ଡା । ୨ । କାଣ୍ଡ—କଇଁଚାଣ୍ଡି, ପୋଗା, ଯମଦାଢ଼, କଟାରି, ଗାଗଡ଼ା, ବୁର୍ଜୁଳା, ଗୁଳୁ, ବରେଇ, ଝଙ୍ଗାଡ଼କାଣ୍ଡ । ୩ । ଟାଙ୍ଗି— ପର୍ଶୁରାମ ଟାଙ୍ଗି, ଚଲପଛିଆ ଟାଙ୍ଗି, ମୋଟା ଟାଙ୍ଗି । ୪ । ଟାଙ୍ଗିଆ—ମୁଣ୍ଡି ଟାଙ୍ଗିଆ, ଫାଣ୍ଡି ଟାଙ୍ଗିଆ । ୫ । ଢାଲ—ପଟା, ଫରି । ୬ । ଭୂଷଣ—ପାବେଲୀ, ପଟିଛେଲ, ମୁକୁନ୍ଦପୁର ଛେଲୁ, ଭଲ, ଶିର୍ଙ୍ଗ ବାନାଟି । ୭ । ଧନୁ—କଷଣୀ ଧନୁ, ବାଟୁଳି ଧନୁ । ୮ । କାଣ୍ଡ—କେନା କାଣ୍ଡ, କଷଣୀ କାଣ୍ଡ, ଶଉର କାଣ୍ଡ, ହଟା କାଣ୍ଡ । ୯ । ଚକ୍ର । ୧୦ । ନଳୀ—ଓଡ଼ିଆ ନଳୀ, କେପୁ ନଳୀ, ଝକମକ ନଳୀ, ବାର ନମ୍ବର ନଳୀ, ବାଡ଼ ନଳୀ, ପବନ ନଳୀ, ରାଇଫୁଲ, ମେଗାବନ୍, ହାଣ୍ଡ୍ରମାର୍ଟିନ, ସଇଡର, ବ୍ରିଚଲୋଡ଼, କାମେଣ୍ଡ, ଓଡ଼ିଆ ପିସ୍ତଲ, କେପୁପିସ୍ତଲ, ରଭଲଭର, ତୋପ, ଟୋଟା ତୋପ । ୧୧ । କଡ଼ାବନ୍ଧୁ— ଟୋପର, ପଟୀ, ଦୋସ୍ତନା । ୧୨ । ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର ।

ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ନାନାପ୍ରକାର କମାର, ଲୁହା ସାଞ୍ଜୁଣ ସାହେବ ଟୋପି ପରି ଲୁହା ଟୋପି, ପିତ୍ତଳ ଟୋପି, ଯମଦାଢ଼ ଅସ୍ତ୍ର, ଛଅଗାଁ ଛୁରୀ, ବର୍ଚ୍ଛା ଏବଂ

ହାତରେ ଧରି ଠିଙ୍ଗିବା ଅସ୍ତ୍ର ପ୍ରଭୃତି ଅସ୍ତ୍ରର ଅନେକ ଅଂଶ ଅଛି । ତନ୍ମଧ୍ୟ ବନ୍ଧୁକ ଖୁବ୍ ବଡ଼ ଏବଂ ମୋଟା । ଗୋଟାଏ ବନ୍ଧୁକକୁ ଦୁଇଜଣ ଟେକିବା କଷ୍ଟକର । ତାକୁ ଗଛରେ ବାନ୍ଧି ମାରିବାକୁ ହୁଏ । ସେହିପରି ବନ୍ଧୁକ ହାତରେ ଧରି ଲଢ଼ିବା ଭଳି ବୀରପୁରୁଷ ପୂର୍ବେ ଜୟପୁରରେ ଥିଲେ ବୋଲି ପ୍ରାଚୀନ ଲୋକେ କହନ୍ତି । ଅସ୍ତ୍ରକଣ୍ଟକିତ ଅସ୍ତ୍ରାଗାର ବିଷୟ ଅସ୍ତ୍ରର ଜ୍ୟୋତିରେ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ । ସେ ଜ୍ୟୋତିରେ ଯାତକେକ ପଡ଼ିଲେ ଅତି ଉଗ୍ର ଜ୍ୟୋତି ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ । ସେତେବେଳେ ଅସ୍ତ୍ରାଗାରକୁ ଚାହିଁଲେ ଆଖି ବୁଜିହୋଇଯାଏ । ଅସ୍ତ୍ରା-ଗାରରେ କେତୋଟି ସୈନିକ ପୁରୁଷର ମୂର୍ତ୍ତିଅଛି । ସେମାନେ ଲୁହା ସାଞ୍ଜୁ ଓ ଲୁହା ଟୋପି ପିନ୍ଧି ସଦର୍ପ ବୀରଭଙ୍ଗୀରେ ଠିଆହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ସାଞ୍ଜୁରେ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଖଞ୍ଜାହୋଇଅଛି । ହସ୍ତରେ ଧନୁବାଣ ଧରି ଠିଆହୋଇଅଛନ୍ତି । ପୃଷ୍ଠଭାଗରେ ଶରପୂର୍ଣ୍ଣ ତୂଣୀର ବନ୍ଧା ହୋଇଅଛି । ମୂର୍ତ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ଦୈତ୍ୟଦାନବ ମୂର୍ତ୍ତିର କ୍ଷୁଦ୍ର ସଂସ୍କରଣ । ଦେଖିଲେ ଭୟ ବୋଧ ହୁଏ । ପୂର୍ବେ ଏ ଦେଶରେ ଏହିପରି ପ୍ରକାଣ୍ଡକାୟ ବୀର ଥିଲେ, ଏହି ମୂର୍ତ୍ତି ସେଥିରେ ନୀରବ ସାକ୍ଷ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରୁଅଛି । ଏ ଅସ୍ତ୍ରାଗାରର ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ଅଗଣ୍ୟ ନ ହେଲେହେଁ ସାମାନ୍ୟ ନୁହେଁ । ପୂର୍ବେ ଉତ୍କଳୀୟ ବୀରମାନେ କିପରି ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ, କିପରି ରଣବେଶରେ ସଜ୍ଜିତ ହେଉଥିଲେ, ସେଥିର ଐତିହାସିକ ପ୍ରମାଣ ଅସ୍ତ୍ରାଗାରରୁ ଯଥେଷ୍ଟ ମିଳେ । ଯେଉଁ ଜାତିର ବୀରତ୍ୱରେ ଗଙ୍ଗାଠାରୁ ସେତୁ-ବନ୍ଧଯାଏ ଅର୍ଦ୍ଧଭାରତ ବିକମ୍ପିତ ହେଉଥିଲା, ସେହି ବିଜୟୀ ବୀରମାନଙ୍କର ବଂଶଧରମାନେ ଖର୍ବକାୟ, ଭୀରୁ ଏବଂ କ୍ଲୀବ, ଏହା ଭାବିଲେ ଦାରୁଣ କ୍ଷୋଭ ଏବଂ ଦୁଃଖରେ ନେତ୍ର ଅଶ୍ରୁସିକ୍ତ ହୋଇଆସେ । ଯେଉଁମାନେ ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ମହାବଳ ବ୍ୟାଘ୍ର ଏବଂ ମତ୍ତ ଦନ୍ତାବଳକୁ ପିମ୍ପୁଡ଼ି ପରି ହେୟ ଜ୍ଞାନ କରୁଥିଲେ, ସେହି-ମାନଙ୍କର ବଂଶଧର ଏବେ କୁକୁର ଭୁକିଲେ ଭୟ କରୁଅଛନ୍ତି । ହାୟ ସର୍ବଗ୍ରାସୀ କାଳର ଅସାଧ୍ୟ କଅଣ ଅଛି ? ଏ ଅଧୋଗତି—ଏ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟର ସାନ୍ତ୍ୱନା କଅଣ ଅଛି । ସାନ୍ତ୍ୱନା କେବଳ ହାହାକାର ଏବଂ ମର୍ମଦାହୀ ଉଷ୍ଣ ନିଃଶ୍ୱାସ ସିନା ! "କାଳସ୍ୟ କୁଟିଳା ଗତିଃ" ଏ ପ୍ରବଚନ ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ସତ୍ୟ ଏବଂ ସାର୍ଥକ ।

ନିଜ ପୂର୍ବପୁରୁଷଙ୍କ ଖ୍ୟାତି ଗୌରବ ବର୍ଣ୍ଣନା ଏକାଳରେ ସ୍ୱପ୍ନ ବା କାଳ୍ପନିକ ଉପନ୍ୟାସ ପରି ବୋଧ ହେଉଅଛି । ନିଜେ ଯେ ସେହି ମହିମିତ ବୀର ବଂଶର ବଂଶଧର, ଏହା ସ୍ୱପ୍ନରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିହେଉନାହିଁ । ନିଜ ପ୍ରତି ନିଜର ଅବ-

ଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମ ଅଛି । ଏ ଦୁର୍ଗତି ରଖିବାର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଜାତିର ଅନୁପମ ବିପୁଳ କୀର୍ତ୍ତିକୁ ବିଦେଶୀୟମାନେ ମନୁଷ୍ୟର କୀର୍ତ୍ତି ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ କୁଣ୍ଠିତ, ସେହି ଜାତି ଏବେ ଦରିଦ୍ର୍ୟପଞ୍ଚାକ୍ଷରୀ ମନ୍ତ୍ର ଜପ କରୁଅଛନ୍ତି । ଏହା କେଉଁ ପାପ ବା କେଉଁ ଅପଦେବତାର ଅଭିଶାପ ଫଳ, ତାହା କିଏ କହି-ପାରିବ ? ନାଗ ଶାବକ ମହାଳତା ହେଉଅଛି, ପୂର୍ବପୁରୁଷର ପ୍ରତିଷ୍ଠାକୁ ସଙ୍ଗାଳି କରି ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରୁଅଛି; ମାତ୍ର ଅଳଣା ଗର୍ବରେ କିଛି ଫଳ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଦିନ ସେ ବଂଶୀୟ ଗୌରବରେ ଖାଲି ଗର୍ବ ଅନୁଭବ ନ କରି ନିଜେ ସେହି ବଂଶର ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇପାରି ନାହିଁ ବୋଲି ଅସହ୍ୟ ଲଜ୍ଜା ଅନୁଭବ କରିବ, ସେହିଦିନ ସେ ସେହି ବଂଶର ଯୋଗ୍ୟ ସନ୍ତାନ ହେବ ଓ ସେହିଦିନ ସେ ଅତୀତ ଉଚ୍ଚାଦର୍ଶର ଅନୁକରଣରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ନିଜକୁ ଉନ୍ନତ ଭାବରେ ଗଠନ କରିବାକୁ ଶିଖିବ ।

[1] ଅସ୍ତ୍ରାଗାର ନିକଟରେ ନୂତନ ନଅର ତୋଳା ହେଉଥିଲା । କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରାୟ ଶେଷ ହୋଇଆସିଥିଲା; କେବଳ ଉପରକାମ ସାମାନ୍ୟ ଅବଶିଷ୍ଟ ଥିଲା; ମାତ୍ର କି ଅମଙ୍ଗଳ ସୂଚନା ହେତୁ ତାହା ପରିତ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଅଛି । ଯେଉଁ ରାଜନ-ବର ମଣିମାଣିକ୍ୟରେ ଝଲମଲ ହେଉଥାଆନ୍ତା, ଗୀତ ବାଦ୍ୟ, ଜନ କୋଳା-ହଳରେ ଚିରମୁଖରିତ ହେଉଥାଆନ୍ତା, ତାହା ଏବେ ଶୂନ୍ୟ ପୁରୀ ହୋଇଅଛି । ଭାଗ୍ୟ କେବଳ ମନୁଷ୍ୟର ନୁହେଁ, ଜଡପଦାର୍ଥର ବି ଭାଗ୍ୟ ଅଛି ।

---

1. କଥିତ ଅଛି ମହାରାଜା ରାମଚନ୍ଦ୍ରଦେବ ଜଗନ୍ନାଥ ସାଗର ଖୋଳାଇଥିଲେ । ଏହି ସରୋବରର ଆୟତନ ବର୍ତ୍ତମାନ ସଙ୍କୁଚିତ । ଏହା ପୋତି ହୋଇଯିବା ଭୟରେ । ଏହାର ପୁନରୁଦ୍ଧାର ସହରର ବହୁ ପ୍ରକାର ଆବଶ୍ୟକତା ପୂରଣ କରିବ ।

2. ବର୍ତ୍ତମାନ ପୁରୁଣାଗଡ଼ ଏକ ଧ୍ୱଂସସ୍ତୂପ ମାତ୍ର । ଜୟପୁର ସହରର ପୂର୍ବଦିଗରେ ପ୍ରାଚୀର ସଦୃଶ ଏକ ପର୍ବତମାଳାର ପାଦଦେଶରେ ବର୍ତ୍ତମାନର ସରକାରୀ ବାଳକ ଉଚ୍ଚ ବିଦ୍ୟା-ଳୟର ଅନତିଦୂରରେ ଏହା ଅବସ୍ଥିତ ଥିଲା । ମାଟି ନିର୍ମିତ ଏହି ସୁଦୃଢ଼ ଦୁର୍ଗ 1775 ମସିହାରେ ଇଂରେଜ କ୍ୟାପଟେନ୍ ମାଥ୍ୟୁସଙ୍କ ଆକ୍ରମଣରେ ବିଶେଷ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ପରେ ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣର ଅଭାବରୁ ଏହା ଧ୍ୱଂସସ୍ତୂପରେ ପରିଣତ ହୋଇଅଛି । ଏହି ଦୁର୍ଗର ପ୍ରାଚୀରର ଉଚ୍ଚତା 20 ଫୁଟ ଥିଲା ଏବଂ 20 ଫୁଟ ଗଭୀରର ଏକ ପରିଖା ଦ୍ୱାରା ଏହା ସୁରକ୍ଷିତ ଥିଲା । ମହାରାଜା ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା ନୂଆ ରାଜପ୍ରାସାଦ ନିର୍ମାଣ

କଲେ ଏବଂ ଦରବାର ହଲର ପଥପଟକୁ ଏହା ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହାର ସମ୍ମୁଖ ଦ୍ୱାର ରାମେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର ଅଭିମୁଖେ ଥିଲା । ଏହା ଅତି ଉଚ୍ଚ ଦୃଢ଼ ପ୍ରାଚୀର ପରିବେଷ୍ଟିତ । କବିଶେଖରଙ୍କ ଜୟପୁର ଆଗମନକାଳରେ ଏହା ନିର୍ମାଣାଧୀନ ଥିଲା ।

3. ଜୟପୁରର ପୁରୁଣା ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରର ନାମ ବଲ୍ଲଭ ନାରାୟଣ ମନ୍ଦିର । ଏହି ମୁଖ୍ୟ ମନ୍ଦିରରେହିଁ ଜଗନ୍ନାଥାଦି ଚତୁର୍ଦ୍ଧାମୂର୍ତ୍ତି ସମେତ ଅନ୍ୟ ଦେବଦେବୀ ପୂଜିତ ହେଉଥିଲେ । ବଲ୍ଲଭ ନାରାୟଣଙ୍କ ଗୌରବ୍ୟ ମେଢ଼ କିମ୍ବା ସେଦିନର ମନୋରମ ପରିବେଶ ଆଜି ଅଉ ନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ଅଦୂରରେ ନିର୍ମାଣାଧୀନ ଏକ ସୁଦୃଶ୍ୟ ମନ୍ଦିରରେ ଜଗନ୍ନାଥାଦି ଚତୁର୍ଦ୍ଧାମୂର୍ତ୍ତି ବିରାଜିତ । ସମସ୍ତଙ୍କ ସହଯୋଗର ହାତ ବଢ଼ି ଆସିଲେ ଏ ସ୍ଥଳ ପୁଣି ମନୋରମ ହୋଇଉଠିବ ।

4. **O. Pulla Reddy, I. C. S.,** ଯଏକି ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ନବଗଠିତ ଆନ୍ଧ୍ର ପ୍ରଦେଶର ପ୍ରଥମ ଚିଫ୍ ସେକ୍ରେଟାରୀ ଏବଂ ପରେ ଚୀନ୍-ଭାରତ ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ଦେଶରକ୍ଷା ବିଭାଗର ସଚିବ ରହିଥିଲେ, କିଛିକାଳ ପାଇଁ ଜୟପୁର ଜମିଦାରୀରେ ଦେବାନ୍‌ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତି ପାଇଥିଲେ । ଜୟପୁର ଜମିଦାରୀକୁ ଓଡ଼ିଶା ସହିତ ମିଶାଇବା ଦିଗରେ ବିକ୍ରମଦେବଙ୍କ ସମସ୍ତ ଉଦ୍ୟମକୁ ପଣ୍ଡ କରିବା ପାଇଁ ସେ ଚକ୍ରାନ୍ତ ଚଳାଇଥିବା ଜଣାଯାଏ ।

5. ବଜାରର ଚୀନାବାସନଠାରୁ ବହୁଗୁଣରେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଏବଂ ଲୋଭନୀୟଭାବେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଜୟପୁରର ଚୀନାବାସନ ଶିଳ୍ପର ପୁନରୁଦ୍ଧାର ପାଇଁ ସରକାରୀ ତଥା ବେସରକାରୀ ସ୍ତରରେ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ଆରମ୍ଭ ହେବା ଉଚିତ୍ ମନେହୁଏ ।

6. କଳ ତିଆରି ଇଟା ଓ ଟାଇଲ କାରଖାନା କ'ଣ ପୁଣି ଖୋଲାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ?

7. କବି ଶେଖର ଚିନ୍ତାମଣି ମହାନ୍ତି ସାଲୁରୁଠାରୁ ଜୟପୁରକୁ ରେଳରାସ୍ତାର ସ୍ୱପ୍ନ ସେତେବେଳେ ଦେଖିଥିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀକାଳରେ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତରେ ଜୟପୁର, କୋରାପୁଟ ଦେଇ ବିଶାଖାପାଟଣାଯାଏ ରେଳରାସ୍ତା ତିଆରି ହୋଇ ପ୍ରତ୍ୟହ ମାଲବୁହା ଚାଲିଛି । କିନ୍ତୁ ଏହି ଅଞ୍ଚଳ ଏହାଦ୍ୱାରା କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଉପକୃତ ହୋଇନାହିଁ । କଲିକତା ଓ ମାନ୍ଦ୍ରାଜକୁ ଯୋଡ଼ିବା ପାଇଁ ଯେପରି ଓଡ଼ିଶା ଦେଇ ରେଳପଥ ତିଆରି କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇଥିଲା, ସେପରିହିଁ ଜୟପୁର, କୋରାପୁଟଦେଇ ରେଳପଥ ତଥା ନିର୍ମାଣାଧୀନ ରାୟଗଡ଼ା ରେଳପଥ ଏ ଅଞ୍ଚଳର ତଥାକଥିତ ଉନ୍ନତିକଳ୍ପେ ତିଆରି ହୋଇଥିବା ଦେଖାଯାଏ । ବଡ଼ ଲୋକେ କୁହନ୍ତି, 'ଶୋଇଲା ପୁଅର ଭାଗ ନାହିଁ' । କୋରାପୁଟିଆ କେବେ ଉଠିବେ କିଏ ଜାଣେ ?

8. ବର୍ତ୍ତମାନର ସୂର୍ଯ୍ୟମହଲହିଁ ଥିଲା ବର୍ଣ୍ଣିତ ବିଶାଳ ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ଗୃହ । ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ଜିନିଷ ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ସଂଗ୍ରହାଳୟ ଏବଂ ରେକର୍ଡ ପତ୍ର ରାଜ୍ୟ ଅଭିଲେଖାଗାରକୁ ଚାଲିଯାଇଛି । ଏହାର ପୁନରୁଦ୍ଧାର ପାଇଁ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ଆବଶ୍ୟକ ମନେହୁଏ ।

9. ଦରବାର ହଲ ଓ ନୂଆଗଡ କୋଠା (ବର୍ତ୍ତମାନ ଯାହାକୁ ପୁରୁଣା ରାଜପ୍ରାସାଦ କୁହାଯାଉଛି) ବର୍ତ୍ତମାନ ଶ୍ରୀହୀନ । ଜୟପୁର ରାଜପରିବାରର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀଗଣଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏହାର ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ ସଂଭବପର ମନେ ହୁଏନି । ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ଏ ଦିଗରେ ଆଗେଇ ଆସିବା ଉଚିତ ।

10, ଅସ୍ତ୍ରାଗାରର କେତେକ ଅସ୍ତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ପୁଲିସ୍ ସୁପରିଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟରେ ସୁରକ୍ଷିତ ରହିଛି । ଅନ୍ୟସବୁ ରାଜ୍ୟ ସଂଗ୍ରହାଳୟରେ । କୋରାପୁଟରେ ନବ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଆଦିବାସୀ ସଂଗ୍ରହାଳୟରେ ଏହାର ସ୍ଥାୟୀ ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ପାଇଁ ସରକାରଙ୍କ ସହ ଯୋଗାଯୋଗ ଚାଲିଛି ।

11. ନୂଆଗଡର ନୂଆ ନଅର କଥା ପୂର୍ବରୁ କୁହାଯାଇଛି । ସେସମୟରେ ତିଆରି ହୋଇଥିବା ନୂଆ ନଅର ଆଜି ଶ୍ରୀହୀନ ।

ତୃତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ

ମହାରାଜ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱରେ ଜୟପୁର ଉତ୍କଳରେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟିମାଶୋଭା ଧାରଣ କରିଅଛି । ସେଠାରେ ପ୍ରକୃତି କୋଟି କୁବେରର ଅନନ୍ତ ଅମୂଲ୍ୟ ନିଧିର ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ବସାଇଅଛି । ଜୟପୁର ଅମରା ଅଳକା ଉଭୟର ଶ୍ରୀସମ୍ପଦ ଲୁଟିକରି ଆଣିଅଛି । କେଉଁଠାରେ କେତେ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ବୈଚିତ୍ର୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଅପୂର୍ବ ସୁଷମା ବନ ପଶୁପକ୍ଷୀର ଉପଭୋଗ୍ୟ ହୋଇଅଛି, କେଉଁଠି କେତେ ଅମୂଲ୍ୟ-ରତ୍ନ ଲୋକଲୋଚନର ଅଗୋଚରରେ ପଡ଼ିରହିଅଛି, କେଉଁଠାରେ ବା ପ୍ରକୃତିର କେତେ ମହାଶକ୍ତି ବନପର୍ବତରେ ମିଳାଇ ଯାଉଅଛି, ତାହାର ଇୟତ୍ତା ନାହିଁ । ଜୟପୁରରେ ଅନେକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସ୍ଥାନ ଏବଂ ତୀର୍ଥ ସ୍ୱରୂପ ଶିବମନ୍ଦିର ବିଦ୍ୟମାନ । ମାଲ-କଣ୍ଠେଶ୍ୱର ପ୍ରତାପୀ ମହାଦେବ । ଏକାଗ୍ରଚିତ୍ତରେ ତାଙ୍କର ଧ୍ୟାନଧାରଣା କଲେ ରୋଗ, ବିପଦରୁ ମୁକ୍ତି ମିଳେ । ଦିନେ ଦିନେ ତାଙ୍କ ପୀଠସ୍ଥାନକୁ ତୀର୍ଥ-ଯାତ୍ରୀ ପରି ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ଲୋକ ଧାଇଁବାରେ ଦେଖାଯାଏ । ଏହି ଶିବ ଜୟ-ପୁରର କ୍ଷେତ୍ରପାଳ ରୂପେ ଗଡ଼ର ଉପକଣ୍ଠବର୍ତ୍ତୀ ଶାନ୍ତିମୟ ନିର୍ଜ୍ଜନ ସ୍ଥାନରେ ଅବ-ସ୍ଥିତ । ସ୍ଥାନଟି ଯୋଗ ସାଧନର ଉପଯୁକ୍ତ । ତେଣୁ ମହାଯୋଗିବର ଶଙ୍କର ସେ ସ୍ଥାନକୁ ନିଜର ପ୍ରିୟ ଯୋଗପୀଠ ରୂପେ ବାଛିନେଇଅଛନ୍ତି । ଗଡ଼ର ଦକ୍ଷିଣରେ ପଞ୍ଚମୁଖେଶ୍ୱର ବା ପଞ୍ଚାନନ ନାମଧେୟ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଶିବଙ୍କର ମନ୍ଦିର ଧରଣୀର ମାନଦଣ୍ଡ ରୂପେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ । ପଞ୍ଚାନନ ଠାକୁରର ଗୁହାରି ଦକ୍ଷିଣ କର୍ଣ୍ଣରେ ଶୁଣନ୍ତି । ଶିବଙ୍କର ମହିମାରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକଙ୍କର ପୂର୍ଣ୍ଣବିଶ୍ୱାସ । ତାଙ୍କର ସେବା ପୂଜାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ରାଜୋଚିତ ବିଧିରେ ଚଳେ । ଜୟପୁର ରାଜଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ଷୋଡ଼ଶୋପଚାରରେ ପୂଜା ପାଇ ଏବଂ ରାଜଭୋଗରେ ଭୋଳ ହୋଇ ଭୋଳାନାଥ ପ୍ରିୟ ରାଜଧାନୀ କୈଳାସ ପାଟଣାକୁ ଭୁଲିଯାଇଅଛନ୍ତି । କେହି କେହି ପଞ୍ଚାନନ ମନ୍ଦିରରେ ଜପ କରି ସିଦ୍ଧମନୋରଥ ହୋଇଥିବାର ଶୁଣାଯାଏ । ସେଠାରେ ପ୍ରବେଶ ମାତ୍ରେ ସ୍ଥାନ ପ୍ରଭାବରେ ଗୋଟାଏ ଅଦ୍ଭୁତ ପବିତ୍ରତା ଏବଂ ଦେବଭାବ ଆସି ଚାରିଆଡ଼ୁ ଘେରିପକାଏ । ଶୁଦ୍ଧ, ସାତ୍ତ୍ୱିକ ଭାବ ସଂସାରଚିନ୍ତା ହାରାହାନ୍ତ ମନକୁ ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ କରିଦିଏ । ଏହା ହିଁ ତୀର୍ଥସ୍ଥାନର ମାହାତ୍ମ୍ୟ ଏବଂ ବିଶେଷତ୍ୱ ।

ଗଡ଼ରୁ ସାତ ମାଇଲ ଦୂରରେ ବାଗରା [1] ଜଳପ୍ରପାତ । ସେଠାରେ ବାଗରା ନାମରେ ବନ୍ୟ ଜାତିର ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମ ଅଛି । ଗ୍ରାମପାଖରେ ନିରନ୍ଧ୍ର ଅରଣ୍ୟ,

ଘେଣେ ଦେବତମାଳା । ସେଠାରେ ବ୍ୟାଘ୍ର ଉପଦ୍ରବ ସୁଲଭ । ସୁତରାଂ ତାର ବାଘରା ନାମ ସାର୍ଥକ ହୋଇଅଛି । ଗ୍ରାମର ନାମକରଣ ଅନୁସାରେ ପ୍ରପାତର ନାମ ହୋଇଅଛି, କି ପ୍ରପାତର ନାମାନୁସାରେ ଗ୍ରାମର ନାମକରଣ ହୋଇଅଛି, ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକେ ତାହା କହିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ବୋଧ ହୁଏ ଗ୍ରାମଟି ପ୍ରପାତଠାରୁ ନାମ ଧାର କରିଅଛି । ପ୍ରପାତ କେଉଁ ଯୁଗର ପୁରାତନ, ତାହା ତୁଳନାରେ ବାଘରା ଗ୍ରାମ ସଦ୍ୟଜାତ ଅନାଭିଜ୍ଞ ଶିଶୁ । ପ୍ରପାତ ଏହାପରି କେତେ ଗ୍ରାମର ଉତ୍ଥାନ ପତନ, ଜନ୍ମ ବିଲୟ ଦେଖିଥିବ । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରପାତକୁ "ଡୁଡୁମା" କହନ୍ତି । ବୋଧହୁଏ ଏହା ବନ୍ୟଜାତିର ଭାଷା । ସେଠାକୁ ଯିବାକୁ ହେଲେ ଘାଟି ପଥରେ କିଛି ଦୂର ଯାଇ ସେଠାରୁ ବାଟ ଭାଙ୍ଗି ଯିବାକୁ ହୁଏ । ପ୍ରପାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗାଡ଼ି, ମୋଟର ପ୍ରଭୃତି ଯାନ ଯାଇପାରେ । ପ୍ରାୟ ୩୦୦ ହାତ ଓହ୍ଲା ଯିବାକୁ ହୁଏ । କେତେକ ପଥ ଅତି ଗଡ଼ାଣିଆ ଏବଂ ପିଚ୍ଛିଳ ଖଣ୍ଡୋପଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଓହ୍ଲାଇବା ବେଳେ ଗୋଡ଼ ଚଟ୍ ଚଟ୍ ହୋଇଯାଏ । ଦୁର୍ବଳ ଲୋକ ସେ ପଥରେ ଓହ୍ଲାଇ ପାରେ ନାହିଁ । ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କୁ ସାମାନ୍ୟ କିଛି ପାରିଶ୍ରମିକ ଦେଲେ ସେମାନେ ଡୋଲା କରି ନେଇଯାଆନ୍ତି । ଦୁଇଜଣ ଲୋକ ଶିକାରେ ବସାଇ ଟଙ୍ଗୀ କରି ମଧ୍ୟ ନେଇପାରନ୍ତି । ପ୍ରପାତ ଯାତ୍ରାପଥରେ ଦୁଇପାର୍ଶ୍ୱର ଶୋଭା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଲୋଭନୀୟ । ବନଦେବୀଙ୍କ ଅଧରରୁ ହାସ୍ୟ ଝରିଲା ପ୍ରାୟ କୁନ୍ଦ ଫୁଲ ରାଶି ଝଡ଼ି-ପଡ଼ୁଥାଏ । କୁନ୍ଦ ସଭ୍ୟ ସମାଜରୁ ଆସି ଏଠାରେ ଅସଭ୍ୟ ସମାଜରେ ମିଶି ରହିଅଛି । ନଗର ଛାଡ଼ି ବନକୁ ସେ ନିଜର ଆବାସ କରିନେଇଅଛି । ସଭ୍ୟ ଅସଭ୍ୟର ଏ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ମିଳନ ବଡ଼ ଅଦ୍ଭୁତ ଦୃଶ୍ୟ । କେହି କାହାକୁ ଘୃଣା କରିବାକୁ ନାହିଁ, ଅଧିକନ୍ତୁ ପରସ୍ପର ସମତାବଦ୍ଧ । ବୋଧହୁଏ କୁନ୍ଦସୁନ୍ଦରୀ ନାଗରିକ ସଭ୍ୟତାର "କୁନ୍ଦଦନ୍ତୀ" ଉପମା ସହି ନ ପାରି ପୁଣି ଆଦିମ ଅବସ୍ଥାକୁ ଫେରି ଆସିଅଛି । କବିମାନେ ତାକୁ ଦନ୍ତ ସଙ୍ଗରେ ଉପମା ଯୋଖି ତାହାର ନିର୍ମଳତା ଏବଂ ପବିତ୍ରତା ହ୍ରାସ କରିବାକୁ ବସିବାରୁ ସେ ଅତିଷ୍ଠା ହେବା ଭୟରେ ପଳାଇଆସି ବନରେ ଲୁଚିଅଛି ପରା ! ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ହୁଙ୍ଗା କୁହୁମ ଏବଂ ଧାତୁକାବଣ ବିଶେଷ ଦେଖାଯାଏ । ଘାଟି ଉପରୁ ନିମ୍ନସ୍ଥ କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳାଧାର ବନଦେବୀଙ୍କର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଚକ୍ଷୁ କିମ୍ବା ତ୍ରିବର୍ଣ୍ଣୀଙ୍କର ଫର୍ମୀବନ୍ଧା ଦର୍ପଣ ପରି ଅତି ମନୋରମ ଦିଶେ ।

"ଝୋଲାବ" ନଦୀ ଗର୍ଭରେ ବାଘର ଜଳପ୍ରପାତ । ଦୁଇ ପାଖରେ ପର୍ବତ ଅଜଗର ଶୋଇଲା ପରି ଲମ୍ବମାନ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରସ୍ତର ଶଯ୍ୟାରେ ନଦୀ ବହି-ଯାଉଅଛି । ଗତି ପଥରେ ବୃହତ୍ ଶିଳା ଅତିକ୍ରମ କରି ତଳକୁ ଗଡ଼ି ଆସିବା-ବେଳେ ସ୍ରୋତ କଳ କଳ ନାଦରେ ହୁଳହୁଳୀ ଦେଇ ଚାଲିଅଛି । କେଉଁଠାରେ ବହୁ ପ୍ରସ୍ତର ଖଣ୍ଡରେ ସ୍ରୋତ ପ୍ରତିହତ ହୋଇ ବହୁ ତ୍ରିବେଣୀ ଏବଂ ପଞ୍ଚନଦର ସୃଷ୍ଟି କରୁଅଛି । କେଉଁଠାରେ ବା ପ୍ରସ୍ତର ଛିଦ୍ରରେ ଗଳିଆସି ଐରାବତ ଦନ୍ତାଘାତରେ ଗଙ୍ଗାବତରଣର ଦୃଶ୍ୟ ଅନୁକରଣ କରୁଅଛି । ସ୍ରୋତ ଜଳଲତା ସୃଷ୍ଟି କରି ଚାଲିଅଛି । ଫେନପୁଞ୍ଜ ସେହି ଲତାରେ ଫୁଲ ଫୁଟିଲା ଭଳି ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଅଛି । ନଦୀ ଯେଉଁ ଅମର କବିତା ଗାଇ ଗାଇ ଚାଲିଅଛି, ଏହି ଜଳଲତାମାନ ସେହି କବିତାର ଜଟିଳ କୁଟିଳ ଛନ୍ଦ ଏବଂ ଫେନପୁଷ୍ପ ତାହାର ମୂର୍ଚ୍ଛନା । କେଉଁଠାରେ ଗଙ୍ଗା ପାତାଳ ଗାମିନୀ ହେଲା ପରି ପର୍ବତରେ ଯାକ ହୋଇ ସ୍ରୋତ କେଉଁଆଡେ ଗଳିଯାଇଅଛି, କିଛି ଜାଣିହେଉ ନାହିଁ । ଗଣ୍ଡକୀନଦୀରେ ଶାଳଗ୍ରାମ ଗଡ଼ିଲା ପରି ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ରୋତ ବେଗରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଚିକ୍କଣ ପ୍ରସ୍ତରଗୋଲକ ଗଡ଼ ଗଡ଼ ଖେଳୁଅଛନ୍ତି । ସ୍ରୋତ ବହୁଶାଖା ପ୍ରଶାଖା ବିସ୍ତାର କରି ଧାଉଁଅଛି, ମନୁଷ୍ୟର ଆଶାସ୍ୱପ୍ନ ଶାଖା ପ୍ରଶାଖାରେ ଛିନ୍ନହୋଇ ଆଗକୁ ଧାଉଁ-ଥାଏ, ପଛକୁ ଫେରିବା ତାହାର ସ୍ୱଭାବବିରୁଦ୍ଧ । ସ୍ରୋତମଧ୍ୟସ୍ଥ ବିଶାଳ ବିସ୍ତୃତ ଶିଳାଖଣ୍ଡ ବନଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳୀନ ଜଳଯନ୍ତ୍ରପୁରର ପାଷାଣମେଳ ପ୍ରାୟ ବିରାଜିତ. ଏକସ୍ଥାନରେ ସ୍ରୋତ ବିଶାଳ ଶିଳା ଡେଇଁ ସ୍ତମ୍ଭାକାରରେ ବହୁ ହସ୍ତ ନିମ୍ନରେ କଚଡ଼ହୋଇ ପଡ଼ୁଅଛି ଏବଂ ଭୀଷଣ ଶବ୍ଦରେ ବନଭୂମି ବିକମ୍ପିତ କରୁଅଛି । ପତନ ସ୍ଥାନରେ ଖଇଫୁଟିଲା ପ୍ରାୟ ରାଶି ରାଶି ଫେନ ଛିଡ଼ିକି ପଡ଼ୁ-ଅଛି, ଏହାହିଁ ବାଘର ପ୍ରପାତ ନାମରେ ଖ୍ୟାତ । ପ୍ରପାତର ଦୃଶ୍ୟ ବଡ଼ ମନୋହର । ଭୀଷଣତା ତାହାର ଶୋଭାର ଉପାଦାନ ହୋଇଅଛି । ଦୁଇପାଖର ଅରଣ୍ୟ ପ୍ରପାତକୁ ଭୟରେ କମ୍ପା ଭକ୍ତିରେ ପୁଷ୍ପାଞ୍ଜଳି ଦେଉଅଛନ୍ତି, ତାହା ସେହି ଏକା ଜାଣନ୍ତି । ମନୁଷ୍ୟର କଳ୍ପନା ସେଠାରେ ମୂକ । ପ୍ରପାତ ସମୀପସ୍ଥ ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟ ଅତି ବିଚିତ୍ର । କେଉଁଠାରେ ମୁଚକୁନ୍ଦ ମୂରକି ମୂରକି ହସୁଅଛି । କେଉଁଠାରେ ନବପଲ୍ଲବିତ ବଣଜାମୁ ପାଟଲୁଗା ଘୋଡ଼ି ହୋଇ କ୍ଲାନ୍ତ ପଥିକ ପରି ପ୍ରସ୍ତର ଉପରେ ଅଙ୍ଗ ଢାଳିଦେଇ ବିଶ୍ରାମ କରୁଅଛି । ଦୋଦୁଲ୍ୟକଣ୍ଠଧାରୀ କୃଷ୍ଣଚୂଡ଼ା କୃଷ୍ଣପ୍ରେମରେ ବିଭୋର ହୋଇ ଝୁଲୁଅଛି । ଶରଗୁଳ୍ମ ଶୁକ୍ଳପତାକା

ଧରି ଦୋହଲଉଅଛି । ଏହାର ଅପର ନାମ ଗିରିଶୃଙ୍ଗ । ସାଧାରଣତଃ ଏହା
“ଫୁଲଝୁଣ୍ଟୀ” ନାମରେ ପରିଚିତ । ଗିରିଚୂଡ଼ା ଛଳେ ଶୁକ୍ଲମେଘ ଲାଗିରହି
ପର୍ବତର ଚନ୍ଦନପାଟି ପ୍ରାୟ ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଅଛି । ଏଠାରେ ସଲପ ଏବଂ ଚନ୍ଦନ
ଗଛ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଦେଖାଯାଏ । ଅମ୍ବ ଗଛମାନ ଚୈତ୍ରମାସରେ ବଉଳେ,
ଆଷାଢ଼ ମାସରେ ଆମ୍ବ ପାଚେ । ସ୍ଥୂଳ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ବୃକ୍ଷ ସଙ୍ଗରେ ଆମ୍ବଫଳର
ତୁଳନା କଲେ ହିମାଳୟ ମୂଷିକ ପ୍ରସବ କଲାପ୍ରାୟ ବୋଧ ହୁଏ । ପଲ୍ଲବପାଟଳ
ଶାଳଗଛମାନ ବଉଳ ଭାରରେ ଝୁଙ୍କିପଡ଼ି ନମ୍ରସ୍ୱଭାବ ସଜ୍ଜନ ପରି ଦିଶୁଅଛନ୍ତି ।
ଘନପଲ୍ଲବ ଭିତରେ ଶାଳ ବଉଳ ତ୍ରିଶୂଳାରୂଢ଼ଙ୍କ ପଦ୍ମଗତ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ମୁକୁଟ
ଥୁଆ ହେଲା ପରି ଦିଶେ । ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ପର୍ବତରେ ଦାବାନଳର ଦୃଶ୍ୟ
ବାସ୍ତବରେ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ । ସତେ ଯେପରି ଗିରିରାଣୀ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ହୀରାରେ ମଣ୍ଡିତ
ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଅଥବା ରୂପେଶ୍ୱରୀ ବିଜୁଳି ବଜ୍ରର ଅଜସ୍ର କର୍ଣ୍ଣଦାହୀ ଶବ୍ଦରେ
ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ନିର୍ଜନରେ ଆସି ସୁଖନିଦ୍ରା ଉପଭୋଗ କରୁଅଛି ।

ଜୟପୁର ଏବଂ ମାଡଗୋଲରାଜ୍ୟର ସୀମା ସ୍ଥଳରେ ରାମଗିରି ଥାନା
ଇଲାକାରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଜଳପ୍ରପାତ ଅଛି । ପାର୍ବତ୍ୟ ପ୍ରକୃତି
ମାଚ୍ଛେରୁ ବା ମହାନଦୀ ଗର୍ଭରେ ସେହି ଜଳପ୍ରପାତ ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛି । ତାହାର
ନାମ ବାଘଗଡ଼ ପ୍ରପାତ, ଅପରନାମ ବଡ଼ଡୁଡୁମା ବା ବଡ଼ଜଳପ୍ରପାତ । ବୋଧ
ହୁଏ ଦୁଡୁମ ଦୁଡୁମ ଶବ୍ଦରେ ଜଳ ପଡ଼ିବାରୁ ପ୍ରପାତର ନାମ ଡୁଡୁମା
ହୋଇଥିବ । ତାହା ଭାରତବର୍ଷର କାହିଁକି, ପୃଥିବୀର ଦ୍ୱିତୀୟ ଜଳପ୍ରପାତ ।
ପ୍ରାୟ ଦୁଇଶ ହାତ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରୁ ଜଳସ୍ତମ୍ଭ ଖସିପଡ଼ି କ୍ଷୁଦ୍ଧ ମହାବଳ ବ୍ୟାଘ୍ରପରି
ଅନବରତ ଭୀଷଣ ଗର୍ଜନ କରୁଅଛି । ସେହି ରୁଦ୍ରଗର୍ଜନରେ ବନ ପର୍ବତ
ଅନର୍ଗଳ ପ୍ରକମ୍ପିତ ହେଉଅଛି । ଏହି ମହାପ୍ରପାତ ଦୃଷ୍ଟିରେଖାରୋଧୀ ଗଭୀର
ଅରଣ୍ୟ ଗର୍ଭରେ ଅବସ୍ଥିତ । ସେଠାକୁ ଯିବା ନିରାପଦ ନୁହେଁ । ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ
ମହୁମାଛିର ପ୍ରବଳ ଉପଦ୍ରବ । ବିଶେଷତଃ କାର୍ତ୍ତିକମାସରେ ସେଠାକୁ ଗଲେ
ମଧୁମକ୍ଷିକାର ଆକ୍ରମଣରୁ ନିସ୍ତାର ପାଇବା ଅସମ୍ଭବ ହୋଇ ଉଠେ । ପ୍ରପାତର
ଗର୍ଜନ ବହୁଦୂରଯାଏ ଶ୍ରୁତିଗୋଚର ହୁଏ । ଦୃପ୍ତ ଦାନବର ଗର୍ଜନ ପ୍ରାୟ ସେ
ଶବ୍ଦ ବଡ଼ ଭୟାନକ । ତାହା ଶୁଣି ଅତି ଦୁଃସାହସୀ ହୃଦୟରେ ସୁଦ୍ଧା ଭୟ
ଜାତ ହୁଏ । ପ୍ରକୃତିର ଏଡ଼େ ଗୋଟାଏ ମହାଶକ୍ତି ସେଠାରେ ବନରେ ମିଳାଇ
ଯାଉଅଛି । କୌଣସି ଉନ୍ନତ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦେଶରେ ଏପରି ଗୋଟାଏ ବିରାଟ

ଜଳପ୍ରପାତ ଥିଲେ, ତାହାର ଶକ୍ତିକୁ ଧରି କେତେ ବୃହତ୍ କଳକାରଖାନା ଚାଳିତ ହୋଇଥାଆନ୍ତା ଏବଂ କେତେ ଅସାଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ସୁସାଧ୍ୟ ହୋଇଥାଆନ୍ତା, ଧନାଗମର କେତେ ପଥ ଯେ ଉଦ୍ଭାବିତ ହୋଇଥାଆନ୍ତା, ତାହା କଳନା କରିହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ । କେବଳ ସେହି ଶକ୍ତି ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଲୋକର ସଂସାରଯାତ୍ରାର ପଥ ସରଳ କରିଦେଇଥାଆନ୍ତା । ସେ ଶକ୍ତି ତୁଳନାରେ କୋଟି ମାନବଶକ୍ତି ପିମ୍ପୁଡ଼ିଠାରୁ ଊଣା । ସେ ଶକ୍ତିକୁ ଦେଖିଲେ ଦର୍ପୀର ଦର୍ପ ଏବଂ କ୍ଷମତା କେଉଁଆଡ଼େ ମିଳାଇଯାଏ । ମନୁଷ୍ୟର ଶକ୍ତି ଯେ କେତେ କ୍ଷୁଦ୍ର ସୀମାରେ ଆବଦ୍ଧ, ତାହା ସ୍ୱତଃ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ । ବଡ଼ ପ୍ରପାତର ଶକ୍ତି ଏକା ଜୟପୁର ଶକ୍ତି ନୁହେଁ, ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳ ସେହି ଶକ୍ତିରେ ଦେବ-ଗୌରବ ଅନୁଭବ କରିବ । ଆଶା ହୁଏ, ମହାରାଜ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ ସମୟରେ ଏ ମହାଶକ୍ତି କଦାଚ ବ୍ୟର୍ଥ ହେବ ନାହିଁ । ସେ ଏହାକୁ ଉପଯୁକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲଗାଇ ରାଜ୍ୟର ଉନ୍ନତି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନିଜର କୀର୍ତ୍ତି ଚିରସ୍ମରଣୀୟ ରଖିବେ । ଦୃଢ଼ବିଶ୍ୱାସ ଏତେ ଗୋଟାଏ ମହାପୂର୍ଣ୍ଣ ଶକ୍ତି ପ୍ରଚଳନରେ କଦାଚ ବନମାଳର ଚିର ବଳୟ ଭଳିବ ନାହିଁ । ଦିନେ ଏହି ମହାପ୍ରପାତ ଆଫ୍ରିକାସ୍ଥ ଜାମ୍ବେଜୀ ନଦୀର ଭିକ୍ଟୋରିଆ ପ୍ରପାତ କମ୍ବା ଆମେରିକାର ନାଏଗ୍ରା ପ୍ରପାତର ଗୌରବମୟ ସୌଭାଗ୍ୟ ଲାଭ କରିବ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହର ଅବକାଶ ନାହିଁ । ସେତେବେଳେ ପୃଥିବୀର ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଦୃଶ୍ୟର ଖ୍ୟାତି-ମୟ ତାଲିକାରେ ଏହାର ନାମ ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ-ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାକ୍ଷରରେ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିବ । ପ୍ରପାତ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏତିକି କହିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ଯେ, ସହସ୍ର ମତ୍ତ-ହସ୍ତୀର ଶକ୍ତି ତାହା ତୁଳନାରେ ତୁଚ୍ଛ ଏବଂ ନଗଣ୍ୟ । ବିକ୍ରମର ଏହି ଏକଛତ୍ର ରାଜତ୍ୱ ଯୁଗରେ ଜୟପୁର ପ୍ରପାତ ବୈଜ୍ଞାନିକମାନଙ୍କର ଲୀଳାକ୍ଷେତ୍ର ହେବ ଏବଂ ଏହି ପ୍ରପାତ କେତେ ଜଣଙ୍କୁ କୋଟିପତି କୁବେର କରିଦେବ ।

ବାଘରା ପ୍ରପାତକୁ ଯିବା ପଥର ବାମପାର୍ଶ୍ୱରେ ନୂଆବନ୍ଧ ଚୋଟା ନାମରେ ଗୋଟାଏ ବୃହତ୍ ଆମ୍ରୋଦ୍ୟାନ ଅଛି । ମହାରାଜ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା ଉକ୍ତ ବଗିଚାରେ ହାଟ ବସାଇଅଛନ୍ତି । ତଦ୍ୱାରା ନଗରବାସୀ ଏବଂ ମଫସଲବାସୀ-ମାନଙ୍କର ବିଶେଷ ସୁବିଧା ହୋଇଅଛି । ହାଟଟି କୃଷି, ଶିଳ୍ପ, ବାଣିଜ୍ୟର ଗୋଟିଏ ସାମୟିକ କ୍ଷୁଦ୍ର ପ୍ରଦର୍ଶନୀ । ଅନ୍ତର୍ବାଣିଜ୍ୟୋନ୍ନତିର ତାହା ଗୋଟିଏ କଲ୍ୟାଣପ୍ରଦ ଅନୁଷ୍ଠାନ । ଯେଉଁଠାରେ ଯାହା ଅଭାବ; ତାହା ପୂରଣ କରିବା ବିଷୟରେ ମହାରାଜାଙ୍କର ତତ୍ପରତା ଏଥିରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ସୂଚିତ ହେଉଅଛି । ରାଜ୍ୟର

ନବାଗତଙ୍କ ଉନ୍ନତି ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ ସ୍ୱଭାବିକ । ଏହି ତୋରଣ ମଧ୍ୟରେ ବିସ୍ତୃତ ଦରବାର ମଣ୍ଡପ 3 ଅବସ୍ଥିତ । ସେଠାରେ ଲୋକଯାଉଥିବା ପ୍ରଭୃତି ବିଶିଷ୍ଟ ଆଗନ୍ତୁକମାନଙ୍କୁ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରାଯାଏ । ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା ରାଜା ହୋଇ ଜୟପୁରକୁ ବିଜେ ହେବାବେଳେ ଏହିଠାରେ ଅଭ୍ୟର୍ଥିତ ହୋଇଥିଲେ । ପ୍ରଜା-ବର୍ଗ ଏବଂ ରାଜକର୍ମଚାରୀମାନେ ତାଙ୍କୁ ଏହି ମଣ୍ଡପରେ ଅତୀବ ଆଗ୍ରହ ସହ ମହା ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ଅଭିନନ୍ଦନ ପ୍ରଦାନ କରି ପାଛୋଟି ନେଇଥିଲେ । ମଣ୍ଡପ ନୀରବରେ ସେହି ଦିବସ ସ୍ମୃତି ଘୋଷଣା କରୁଅଛି । ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟରେ ଆମ୍ବ, ପଣସ ପ୍ରଭୃତି ଫଳବୃକ୍ଷର ସୁବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ଉଦ୍ୟାନ ବହୁତ ଦେଖାଯାଏ । ସାଧାରଣତଃ ଏତେ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟକ ଉଦ୍ୟାନ ଅନ୍ୟତ୍ର ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଉଦ୍ୟାନର ବହୁଳତା ଦୃଷ୍ଟିରେ ଜୟପୁରକୁ ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳମଣ୍ଡଳର "ମଧୁବନ" କହିଲେ ଅତିରଞ୍ଜିତ ହେବ ନାହିଁ । ଉଦ୍ୟାନ ପରି ହାଟ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଚୁର ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ହାଟକୁ ବନଜାତ ପଦାର୍ଥ ବିଶେଷ ପରିମାଣରେ ବିକ୍ରୟ ସକାଶେ ଆସେ । ଜନା, ମାଣ୍ଡିଆ ପ୍ରଭୃତି ଖାଦ୍ୟ ଶସ୍ୟର ସ୍ତୂପ ଦେଖିଲେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହେବାକୁ ହୁଏ । କୁରାଡ଼ି, କାତି, ନାନା ଧରଣର ଠାଙ୍ଗିଆ ପ୍ରଭୃତିର ସଂଖ୍ୟା କରିବା ଦୁରୂହ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥାନ ତୁଳନାରେ ତାହା ସବୁ ଖୁବ୍ ଶସ୍ତାରେ କିଣିବାକୁ ମିଳେ । ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିବାରରେ ହାଟ ହୁଏ । ତିଥିଶୂନ୍ୟ ବାର ଥାଇପାରେ, ମାତ୍ର ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟରେ ହାଟଶୂନ୍ୟବାର 4 ପ୍ରାୟ ନାହିଁ କହିଲେ ଅସଙ୍ଗତ ହେବ ନାହିଁ ।

ଜୟପୁରର ପ୍ରାଚୀନ ରାଜଧାନୀ ନନ୍ଦପୁର 5 । ଜୟପୁର ରାଜଧାନୀଠାରୁ ତାହାର ଦୂରତା ୪୨ ମାଇଲ । ସେଠାରେ ବତ୍ରିଶପାବଚ୍ଛବିଶିଷ୍ଟ ପ୍ରସ୍ତର ସିଂହାସନ ଅଛି । ପୂର୍ବେ ରାଜାମାନେ ସେହି ସିଂହାସନରେ ବସି ରାଜ୍ୟାଭିଷିକ୍ତ ହେଉଥିଲେ । ସିଂହାସନ ତଳେ ଶାଳଗ୍ରାମ ଅଛନ୍ତି । ଯେଉଁ ଶାଳଗ୍ରାମ ଦେବତା ରୂପେ ପୂଜିତ ହୁଅନ୍ତି, ସେହି ଦେବତାଙ୍କ ଉପରେ ପାଦ ସ୍ଥାପନ କରିବା ଅଧର୍ମ ଭାବି ବର୍ତ୍ତମାନ ମହାରାଜାଙ୍କ ପ୍ରପିତାମହ ମହାରାଜ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଉକ୍ତ ଅକଲ୍ୟାଣ ପ୍ରଥା ଉଠାଇ ଦେଇଅଛନ୍ତି । ସେଠାରେ ଆଉ ଅଭିଷେକୋତ୍ସବ ହେଉ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ନନ୍ଦପୁରରେ ଶ୍ରାବଣେ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ଧାରାରେ ପ୍ରତି-ପାଳିତ ହୁଏ । ନନ୍ଦପୁରସ୍ଥ ପର୍ବତର ନାମ—କୋଟନି ମାଳ । ସେହି ପର୍ବତରେ ଖାଲ ଜମି ଅଛି । ସେଥିରେ ଯେଉଁ ଧାନ ହୁଏ, ତାହାର ରାଜପରିବାରର ନୂଆ ଖିଆ ହୁଏ । ଅଦ୍ୟାବଧି ସେହି ରୀତି ଚଳିଆସୁଅଛି । ଜୟପୁରର ଜନେ-

ରାଜା ନନ୍ଦପୁରସ୍ଥ କନକଦୁର୍ଗାଙ୍କ ପ୍ରସାଦ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କିଛୁ ଆହାର କରୁ ନ ଥିଲେ । ସେଠାରୁ ଦେବୀଙ୍କର ପ୍ରସାଦ ପ୍ରତ୍ୟହ ଆସିଲେ ରାଜାଙ୍କର ଯୋଗାଣ ପଡ଼େ । ଥରେ ଝଡ଼ ବର୍ଷାର ଦୁର୍ଯୋଗରେ ପଥ ଘାଟ ବନ୍ଦ ହୋଇ ଯିବାରୁ କେତେ ଦିନଯାଏ ପ୍ରସାଦ ଆସିପାରିଲା ନାହିଁ । ରାଜା ନିରମ୍ବୁ ଉପବାସ ରହିଲେ । ଦିନେ ଦେବୀ ସ୍ୱପ୍ନରେ ରାଜାଙ୍କୁ ଆଦେଶ କଲେ ଆଉ ଏତେ କଷ୍ଟ ସହିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ, ମୋର ମୂର୍ତ୍ତି ଜୟପୁର ଗଡ଼ରେ ସ୍ଥାପନ କର ମୁଁ ସେହିଠାରେ ତୁମ୍ଭର ଭକ୍ତିପୂଜା ଗ୍ରହଣ କରିବ । ତହୁଁ ରାଜା ଦେବୀଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟପୂର୍ବକ ସତ୍ୱର ପ୍ରତିପାଳନ କଲେ । ନନ୍ଦପୁରରେ ଏବେ ଗୋଟିଏ ଶିବଙ୍କର ମନ୍ଦିର ଅଛି । ରାଜବଂଶର ଆଦ୍ୟ ପୁରୁଷ ବିନାୟକ ଦେବ ପ୍ରଥମେ ସେହି ଦେଉଳରେ ଆସି ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ନନ୍ଦପୁର ଶିଳା ବଂଶୀୟ ରାଜାଙ୍କର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା । ବିସ୍ତୃତ ବିବରଣୀ ପରବର୍ତ୍ତୀ ପରିଚ୍ଛେଦର ରାଜବଂଶାବଳୀରେ ଲିଖିତ ହେବ । ନନ୍ଦପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ଜୈନ ଏବଂ ବୌଦ୍ଧ ମନ୍ଦିର ଓ ମୂର୍ତ୍ତି ଅନେକ ଅଛି । ବୋଧ ହୁଏ ସମୟରେ ସେ ଅଞ୍ଚଳ ଏହି ଦୁଇ ଧର୍ମର ଗୋଟାଏ ଉପକେନ୍ଦ୍ର ଥିଲା । ଇତିହାସର ଉପାଦାନ ନନ୍ଦପୁରରେ ମୂର୍ତ୍ତି ଧରି ରହିଅଛି । ସେଠାରେ "ଗଙ୍ଗେଇଶ୍ୱରୀ" ନଦୀ ପ୍ରବାହିତ ହୁଏ । ପାର୍ବତ୍ୟ ଜାତି ଉଲଗ୍ନ ବନ୍ଦାଚରିଜା ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଅନେକ ଅଛନ୍ତି । ନନ୍ଦପୁରରେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଲେମ୍ବୁ ଯଥେଷ୍ଟ ମିଳେ । ପାଡ଼ୁଆ ଏବଂ ନାରାୟଣପୁର ପାଟଣାରେ ମଧ୍ୟ ଭଲ କମଳା ଲେମ୍ବୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ । ନନ୍ଦପୁର ଶୋଭା ମନୋରମାପୂର୍ଣ୍ଣ ବାଞ୍ଛନୀୟ ଉପାସନା ତୀର୍ଥ ଏବଂ ରାଜଧାନୀର ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ । ସେଠାରେ ଶତ୍ରୁ ଆକ୍ରମଣ ପ୍ରତିହତ କରିବାର ପ୍ରାକୃତିକ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଯଥେଷ୍ଟ ଅଛି । ବଂଶର ଆଦ୍ୟ ପୁରୁଷ ବିନାୟକ ଦେବଙ୍କଠାରୁ ଛ' ପୁରୁଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜାମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପୁତ୍ର ହେବାରୁ ସପ୍ତମ ରାଜା ବୀର ବିକ୍ରମଦେବ ସେଠାରୁ ଜୟପୁରକୁ ରାଜଧାନୀ ଉଠାଇଆଣିଥିଲେ । ବୀର ବିକ୍ରମଦେବ ୧୬୩୭ ରୁ ୧୬୬୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ । ଏହି ବୀର ବିକ୍ରମଦେବଙ୍କ ସମୟରେ ନନ୍ଦପୁରରୁ ଜୟପୁରକୁ ରାଜଧାନୀ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଥିବାର ବିଶାଖପଟ୍ଟଣ ଜିଲା ଗେଜେଟିୟରରେ ଲିଖିତ ହୋଇଅଛି । ପ୍ରାଚୀନ ଲେଖା ରାଜବଂଶାବଳୀ ସଙ୍ଗରେ ମଧ୍ୟ ତାହା ଠିକ୍ ମିଳୁଅଛି । ମାତ୍ର ଐତିହାସିକ ରମଦାସ ପାନ୍ତୁଲୁଙ୍କ ମତରେ ଗେଜେଟିୟରରେ ବୀର ବିକ୍ରମଦେବଙ୍କର ଯେଉଁ ରାଜତ୍ୱ କାଳ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଅଛି, ତାହା ପ୍ରକୃତରେ ରାଜାଧିରାଜ କୃଷ୍ଣଦେବଙ୍କ ଅମଳ । ଏହି କୃଷ୍ଣଦେବଙ୍କ ଅମଳରେ

ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟର ବିପୁଳ ବିସ୍ତୃତି ଘଟିବା ଯୋଗୁଁ ରାଜଧାନୀ ନନ୍ଦପୁରରୁ ଜୟପୁରକୁ ଘୁଞ୍ଚିଆସିଲା । କାରଣ ଜୟପୁର ରାଜଧାନୀ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରାୟ କେନ୍ଦ୍ର-ସ୍ଥଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏ ମତ ତେତେ ପ୍ରାମାଣିକ ବୋଧ ହୁଏ ନାହିଁ । ରାଜଧାନୀ ରାଜ୍ୟର ଠିକ୍ କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳରେ ହେବ ବୋଲି କୌଣସି ଧରାବନ୍ଧା ନିୟମ ନାହିଁ । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଶତ୍ରୁ ଆକ୍ରମଣ ପ୍ରଭୃତି ନାନା ଆଡ଼କୁ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ ରାଜଧାନୀର ସ୍ଥାନ ନିର୍ବାଚନ କରିବାକୁ ହୁଏ । ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରେ ନନ୍ଦପୁରଠାରୁ ଜୟପୁର ରାଜଧାନୀର ଅଧିକତର ଉପଯୁକ୍ତ । କୃଷ୍ଣ ଦେବ ବୀର ବିକ୍ରମଦେବଙ୍କ ପରବର୍ତ୍ତୀ ରାଜା । ସେ ୧୬୬୯ରୁ ୧୬୭୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜପଣ କରିଥିଲେ । କେଉଁ ପ୍ରମାଣ ବଳରେ ସେ ବୀର ବିକ୍ରମଙ୍କ ରାଜତ୍ୱକାଳକୁ କୃଷ୍ଣଦେବଙ୍କ ରାଜତ୍ୱକାଳ ବୋଲି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରୁଅଛନ୍ତି, ତାହା ଅଜ୍ଞାତ ହେତୁ ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆଲୋଚନା କରିବାର ସୁବିଧା ହେଲା ନାହିଁ; ତଥାପି ତାହା ଐତିହାସିକମାନଙ୍କ ପ୍ରଣିଧାନର ଯୋଗ୍ୟ ହେବା ଉଚିତ । ଆଶା ହୁଏ, ତାହା ଶୀଘ୍ର ମୀମାଂସିତ ହୋଇଯିବ ।

ଆଉ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ଗୁପ୍ତେଶ୍ୱର ଗୁହା । ଏହା "କୋଲାବ" ନଦୀ ଧାରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଗୁହା ମୁଖର ଓସାର ନ ଫୁଟ ନ ଇଞ୍ଚ, ଉଚ୍ଚତା ଆଠ ଫୁଟ । ଗୁହାଟି ପ୍ରାୟ ବୃତ୍ତାକାର ଗୃହ ସ୍ୱରୂପ । ତାହାର ଉଚ୍ଚତା ୧୦ ଫୁଟ ଏବଂ ଦୀର୍ଘପ୍ରସ୍ଥ ପ୍ରାୟ ୪୦ ଫୁଟ । ଭିତରେ ଗୁପ୍ତେଶ୍ୱର ଶିବ ଅଧିଷ୍ଠିତ । ଏହା ଖୋଦିତ ମୂର୍ତ୍ତି ନୁହେଁ; ଲିଙ୍ଗାକାରରେ ସ୍ୱାଭାବିକ ପ୍ରସ୍ତରଖଣ୍ଡ । ଜୟପୁରର ରାଜା ବିକ୍ରମ-ଦେବଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ କାଳରେ ଆବିଷ୍କୃତ । ପାଞ୍ଚଶ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚ ପର୍ବତ ଉପରେ ଏହି ଗୁମ୍ଫା ଅବସ୍ଥିତ । ପର୍ବତ ତଳୁ ଗୁମ୍ଫା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାହାଚ ବନ୍ଧା ହୋଇଅଛି । ଏଠାରେ ରାମାୟଣବର୍ଣ୍ଣିତ ଅନେକ ଘଟଣା ଘଟିଥିବାର କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଛି । ଏଠାରେ ଅଦ୍ୟାବଧି ଶିବରାତ୍ରି ଯାତ୍ରା ମହାସମାରୋହରେ ହେଉଅଛି । ଗାଈ ଆକୃତିର ଖଣ୍ଡେ ପ୍ରସ୍ତରରୁ ଅନବରତ ଟୋପା ଟୋପା ହୋଇ ପାଣି ଝରୁଅଛି । ତାକୁ କାମଧେନୁ ଥଣରୁ କ୍ଷୀର ଗଡ଼ୁଅଛି ବୋଲି ଲୋକେ କହନ୍ତି ଏବଂ ଅତି ପବିତ୍ର ଜ୍ଞାନ କରି ଭକ୍ତିରେ ତାହା ପାନ କରନ୍ତି । ସ୍ଥାନଟି ଯୋଗୀ ଋଷିମାନଙ୍କର ଲୋଭନୀୟ । ବୋଧ ହୁଏ ଏହା ଯୋଗାଶ୍ରମ ଥିଲା । ସେହି ପବିତ୍ରତା, ସେହି ପୁଲକକୋଳା ଶାନ୍ତି ଅଦ୍ୟାପି ସେଠାରେ ବିଦ୍ୟମାନ ରହିଅଛି, ଏବଂ ତାହା ଦର୍ଶକଙ୍କ ଅନ୍ତରରେ ପ୍ରଭାବିତ କରୁଅଛି । ଏ ନିର୍ଜନ ସ୍ଥାନର ନିର୍ମଳ ପବିତ୍ର ବାୟୁ ନରପ୍ରାଣରେ ଶୁଦ୍ଧ ସାତ୍ତ୍ୱିକ ଭାବ ଉଦ୍ରେକ କରିଦିଏ । ମନୁଷ୍ୟ ଏଠାରେ

ବସିଲେ ସଂସାରକୁ ଏକାବେଳକେ ଭୁଲିଯାଏ । ଏ ସ୍ଥାନର ବନ୍ୟ ବିହଙ୍ଗମାନେ ସୁଦ୍ଧା ଋଷିପ୍ରକୃତିର । ମଧୁର କୂଜନ ଛଳରେ ସେମାନେ ଆଗନ୍ତୁକଙ୍କୁ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରନ୍ତି । କୁଳୁ କୁଳୁ ଶବ୍ଦରେ ନଦୀ ସ୍ୱାଗତସମ୍ଭାଷଣ କରେ । ଚକ୍‌କଣ ପ୍ରସ୍ତର ଖଣ୍ଡ ସୁଖାସ୍ତରଣରୂପେ କ୍ଳାନ୍ତି ଅପନୋଦନ କରେ । ସେପରି ଶିବଙ୍କ ସଦ୍‌ଭାବରେ ସମସ୍ତେ ଶିବତ୍ୱ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଶିବଙ୍କର ମହିମା ଦୂର ଦୂରାନ୍ତରେ ବିଘୋଷିତ ହୁଏ । ବିପଦ କାଳରେ ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କର ଶରଣାପନ୍ନ ହୁଅନ୍ତି । ଶଙ୍କର ନିଜର ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଦେବତ୍ୱରେ ଲୋକଙ୍କର ଭକ୍ତି ଏବଂ ବିଶ୍ୱାସ ଆକର୍ଷଣ କରନ୍ତି । ଶିବଙ୍କୁ ଆଶ୍ରୟ କରି ଅନେକ ଅସାଧ୍ୟ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୋଗମୁକ୍ତ ହୋଇଥିବାର ଜନଶ୍ରୁତି ଅଛି । ଦେବତା ବିଶ୍ୱାସ କେହି କରୁ ବା ନ କରୁ; ମାତ୍ର ମନୁଷ୍ୟ ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ଦେବତ୍ୱ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ଅଭୀଷ୍ଟ ଫଳ ପ୍ରଦାନ କରେ, ଏହା ସ୍ୱତଃସିଦ୍ଧ ସତ୍ୟ । ଭକ୍ତପ୍ରବର ରାଜପୁତ୍ର ଶିଶୁ ଧ୍ରୁବର ଅଟଳ ବିଶ୍ୱାସ ତାଙ୍କୁ ହରି ରୂପରେ ଦେଖାଦେଇ ଚେତୁବର ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲା । ସାଧକମଣି ପ୍ରହ୍ଲାଦର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ନରସିଂହ ରୂପରେ ସ୍ତମ୍ଭ ବିଦାରି ପିତୃ ଦୌରାତ୍ମ୍ୟରୁ ତାକୁ ଉଦ୍ଧାର କରିଥିଲା । ଏହା ଅପେକ୍ଷା ବିଶ୍ୱାସର ଶୁଭ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଆଉ କଅଣ ହୋଇପାରେ ? ଏଠାରୁ ନ ମାଇଲ ଦୂରରେ 7 ରାମଗିରି ପର୍ବତ । ଏହାକୁ ପଣ୍ଡିତମାନେ କାଳିଦାସ ବିରଚିତ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମେଘଦୂତ କାବ୍ୟର ରାମଗିରି ବୋଲି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରନ୍ତି । ଏହାର ପାଦଦେଶରେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ବେଗ ନଦୀ ପ୍ରବାହିତା । ଏହିଠାରୁ ହିଁ ନିର୍ବାସନ ଦଣ୍ଡପ୍ରାପ୍ତ ବିରହୀ ଯକ୍ଷ "ଆଷାଢ଼ସ୍ୟ ପ୍ରଥମଦିବସେ" ମେଘକୁ ଦୂତପଦରେ ବରଣ କରି ପ୍ରିୟା ନିକଟକୁ ଯକ୍ଷପୁରକୁ ପଠାଇଥିଲା ।

ଜୟପୁରର ଧର୍ମଶାଳା ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ରାଜବାଟୀ ପରି ଦିଶେ । ସାଜସଜ୍ଜା ରାଜୋଚିତ । ଅତିଥିମାନଙ୍କ ସୁଖ ବିଶ୍ରାମର ଭଲ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି । ସମ୍ମୁଖରେ ଫୁଲ ବଗିଚା । ଅଧିକାଂଶ ଗଛ ଗୋଲାପ । ଫୁଲଗୁଡ଼ିକ ଅଳିଅଳ ବାଳିକା ପରି ଗେଲ କୌତୁକରେ ପରସ୍ପର ଉପରେ ଢଳାଢଳି ମଧୁର ହାସ୍ୟରେ ଦିଗ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କରି ବସିଅଛନ୍ତି । ବେଳେ ବେଳେ ସମୀରଣ ଆସି ସେବକ ପରି ସେମାନଙ୍କୁ ପୁଷ୍ପ ଦୋଳିରେ ଝୁଲାଇ ଦେଇ ଯାଉଅଛି । ବାଳିକାଗୁଡ଼ିକ ହସି ହସି ଅରି ଉଠୁଅଛନ୍ତି । ପାଖୁଡ଼ାଛଳରେ ସେ ହାସ୍ୟରୁ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଝରିପଡୁଅଛି । ସେହି ଫୁଲସୁନ୍ଦରୀଗୁଡ଼ିକ ଆଗନ୍ତୁକଙ୍କୁ ପ୍ରଥମେ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରନ୍ତି । ପ୍ରଶ୍ୱାସ ସୌରଭର ବନ୍ୟା ଖେଳାଇଦେଇ ଆଗନ୍ତୁକର କ୍ଳାନ୍ତି, ବିଷାଦ ଧୋଇ ଦିଅନ୍ତି ।

ଏହି ଧର୍ମଶାଳା ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ମହାରାଜ ବିକ୍ରମଦେବ, କେ. ସି. ଆଇ. ଇ.ଙ୍କ ଅମଳରେ ନିର୍ମିତ। ମହାରାଜଙ୍କ ଗୃହଶିକ୍ଷକ ମହାମତି ମାର୍ସ ସାହେବଙ୍କ ସ୍ମୃତି-ରକ୍ଷା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏହା ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଅଛି। ମହାରାଜ ତାଙ୍କୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭକ୍ତି ଓ ସମ୍ମାନ କରୁଥିଲେ। ଭୂତପୂର୍ବ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଲାଟ ଲର୍ଡ଼ ପେଣ୍ଟଲଣ୍ଡ ଏହି ପାନ୍ଥନିବାସର ଦ୍ୱାରୋଦ୍‌ଘାଟନ କଲାବେଳେ ମହାରାଜ ସ୍ୱୀୟ ଶିକ୍ଷାଗୁରୁଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କହିଥିଲେ — "ସେ ପିତା ପରି ମୋର ଯତ୍ନ ନେଉଥିଲେ। ସେ ବଡ ଜନପ୍ରିୟ ଥିଲେ। ଗୁରୁସାହେବ ନାମରେ ସେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜୟପୁରବାସୀଙ୍କ ନିକଟରେ ପରିଚିତ ଥିଲେ। ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ ମୁଁ ଅତି ମର୍ମାହତ ହୋଇପଡିଥିଲି। ମୋର ପିତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଆଉ ଏତେ ବଡ କଷ୍ଟ ମୁଁ ଭୋଗ କରି ନ ଥିଲି। ଏହି ପାନ୍ଥନିବାସ ସ୍ଥାପନ କରିବାରେ ମୋର ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନିହିତ ଅଛି ଯେ, ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଳାନ୍ତ ପଥିକ ଏଠାରେ ବିଶ୍ରାମ ନେଲାବେଳେ ତାଙ୍କୁ ମନେ ପକାଇବେ ଏବଂ ଆଶୀର୍ବାଦ କରିବେ।"

ମହାରାଜାଙ୍କର ଏହି ଉକ୍ତି ତାଙ୍କ ଅଗାଧ-ଗୁରୁଭକ୍ତିର ପରିଚାୟକ ଏବଂ ଆଦର୍ଶ ସ୍ଥାନୀୟ। ଶିଷ୍ୟ ହୃଦୟରୁ ଏରୂପ ଅନାବିଳ ଭକ୍ତି ଆକର୍ଷଣ କରିବା ଭଳି ସଦ୍‌ଗୁରୁ ସାଧାରଣରେ ଅତି ଅଳ୍ପ ଦେଖାଯାନ୍ତି। ମହାରାଜଙ୍କର ଏହି ବ୍ୟଥାଶ୍ରୁ-ତର୍ପଣକୁ ଗୁରୁଦେବ ତୀର୍ଥବାରି ତୁଲ୍ୟ ଆଗ୍ରହରେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବେ। ପର-ଲୋକରେ ତାହା ତାଙ୍କର ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଆନନ୍ଦର କାରଣ ହୋଇଥିବ। ଉପଯୁକ୍ତ ଶିଷ୍ୟ ଉପଯୁକ୍ତ ଗୁରୁଙ୍କର ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ମୃତିରକ୍ଷା କରି ଧନ୍ୟ ହୋଇଅଛନ୍ତି। ଗୁରୁଶିଷ୍ୟର ପିତାପୁତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧ ଏହିପରି ଆନ୍ତରିକତାଦ୍ୱାରା ସାର୍ଥକ ହୁଏ। "ପିତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପରେ ଆଉ ଏତେ ବଡ କଷ୍ଟ ମୁଁ ଭୋଗ କରି ନ ଥିଲି।" ରାଜଶିଷ୍ୟଙ୍କର ଏହି କଥାପଦକ ଗୁରୁପ୍ରୀତିର ଚୂଡାନ୍ତ ସୀମା ସ୍ପର୍ଶ କରିଅଛି।

ଅଶାନ୍ତ ଆବାସ ପାୱାର ହାଉସ୍ କଳଘୁଣ୍ଡା ପରି ସବୁବେଳେ ମୁଖର। ଘର୍ ଘର୍, ଠକ୍ ଠକ୍, ଧୁସ୍ ଧୁସ୍ ଧ୍ୱନି କର୍ଣ୍ଣରେ କଳକ ବନ୍ଧ କରେ ସେଠାରେ ବିଜ୍ଞାନର ଲୀଳା, ଅଜ୍ଞାନ ପାଇଁ ଠାବ ନାହିଁ। ଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ତଡିତ୍ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ଗୃହଆଦିକୁ ବୈଦ୍ୟୁତିକ ହୁଏ। ତାରଦ୍ୱାରା ପ୍ରେରିତ ହୁଏ। ଆଲୋକ-ରାଣୀ ସୌଦାମିନୀ ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ମଧ୍ୟରେ ପଥ, ଘାଟ, ଗୃହ, ପ୍ରାଙ୍ଗଣ ଆଲୋକମୟ କରିଦିଏ। ଶକ୍ତିପୁଞ୍ଜଟି ଚକମକି ପଥର କିମ୍ବା ମଶ୍ରୁରର ଉଦର ପରି ବାହାରେ ଶୀତଳ; ମାତ୍ର ଭିତରେ ଅଗ୍ନିଗର୍ଭ। ସେହି ଐନ୍ଦ୍ରଜାଳିକ ପୁଟରେ ଦେହବନ

ବିଦ୍ୟାବିଶାରଦ କେତେ ଜଣ କର୍ମଚାରୀ ଅଛନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକର ଏକାଧିକ ସହକର୍ମୀ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ ବିଦେଶୀ । ଗୋଦାବରୀ ଜିଲାବାସୀ ଜଣେ ମୁସଲମାନ କର୍ମଚାରୀର ଦକ୍ଷତା ଅତି ଚମତ୍କାର । ଓୟାର୍‌ଲେସ୍ ବା ବେତାର-ଯନ୍ତ୍ର ଏହିଠାରେ ଅଛି, ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହା ଅଚଳ ।

ଜୟପୁରର ପ୍ରଧାନ ପର୍ବ ଦଶହରା; ତାହା ଅତି ସମାରୋହରେ ପାଳିତ ହୁଏ । ପର୍ବଟି ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ — ବଡ଼ ଉତ୍ସବ ଏବଂ ସାନ ଉତ୍ସବ । ଉତ୍ସବର ଅର୍ଥ ଉତ୍ସବ । ଉତ୍ସବର ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଦିନ ବଡ ଉତ୍ସବ ଏବଂ ଷୋଡ଼ଶ ଦିନ ସାନ ଉତ୍ସବ ଆଖ୍ୟାରେ ଅଭିହିତ ହୁଏ । କନକଦୁର୍ଗାଙ୍କର ପୂଜା ଦଶହରା ଷୋଳ ଦିନଯାଏ ଲାଗିଥାଏ । ପୂର୍ବେ ଦେବୀଙ୍କ ନିକଟରେ ନରବଳି ଦିଆଯାଉଥିଲା, ତାହାକୁ ମେରିଆ କହୁଥିଲେ । ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଶୁବଳି ପୂର୍ବରୁ ଦେବୀଙ୍କୁ ପୃଷ୍ଠ-ଦେଶରେ ସଜ୍ଜିତ କରଯାଏ, ତାହାକୁ ମେରିଆ ବୋଲି କହନ୍ତି । ପର୍ବର ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଦିନ ମହାରାଜାଙ୍କର ଦରବାର ହୁଏ । ଏହି ଦିନକୁ ବଡ ଉତ୍ସବ କହନ୍ତି । ଅଠର ଦିନରେ ପଟ୍ଟୁଆର ହୁଏ । କନକ ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ବିଜେ ପ୍ରତିମା ବିପୁଳ ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ବିଜେ ହୁଅନ୍ତି । ତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ବସ୍ତରରୁ ଆନୀତ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଶ୍ୱେତ ପତାକା ଚାଲେ । ବିଜେ ପ୍ରତିମା ସହାସ୍ୟମୁଖ ଅଭିଷେକରେ ଦରବାର ହାଲକୁ ବିଜେ କରନ୍ତି । ତତ୍ପରେ ମହାରାଜ ହସ୍ତୀପୃଷ୍ଠରେ ବିଜେ କରନ୍ତି । ତାଙ୍କ ପଛରେ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ କର୍ମଚାରୀମାନେ ହାତୀରେ ବସି ଯାଆନ୍ତି । ଗଡ଼ର ଉତ୍ତର ପଟରେ ଦଶହରା ପଦା ନିରୂପିତ ଅଛି । ସମସ୍ତେ ବିରାଟ ପଟ୍ଟୁଆର ସହ ସେହିଠାରେ ଯାଇ ରୁଣ୍ଡହୁଅନ୍ତି । ମହାରାଜ ଦେବୀଙ୍କ ଉପାସନା କଲା ପରେ ଗୋଟାଏ ଲମ୍ବା ବାଉଁଶ ପୋତା ହୁଏ । ତାହା ଉପରେ ଗୋଟାଏ ବାଇଗଣ ରଖି ତାକୁ କାଣ୍ଡ ମରାହୁଏ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ବସନ୍ତ ନବରାତ୍ର ଉତ୍ସବ ମଧ୍ୟ ଜୟପୁରରେ ଅତି ଜାକଜମକରେ ପାଳିତ ହୁଏ ।

ବସ୍ତରରୁ ଆନୀତ ଧଳା ପତାକାର ଇତିହାସ ଏହି ଯେ, ବସ୍ତରର ରାଜା ଦରିଯ୍ୟାଲ ସିଂହ ଦେବ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଭାଇ ଦଳଗଞ୍ଜନ ସିଂହ ଦେବଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମନାନ୍ତର ଘଟିଲା । ଦଳଗଞ୍ଜନ ବିଦ୍ରୋହୀ ହୋଇ ରାଜ୍ୟରେ ମେଳ ଜାତକଲେ । ରାଜା ସେଠାରେ ରହିବା ନିରାପଦ ନ ମଣି ନନ୍ଦପୁର ଆସି ତତ୍କାଳୀନ ରାଜା ପ୍ରଥମ ବିକ୍ରମ ଦେବଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଲେ । ତହୁଁ ନନ୍ଦପୁରର ରାଜା ସସୈନ୍ୟ

ବସ୍ତର ଅଭିମୁଖରେ ଅଭିଯାନ କରି ବିଦ୍ରୋହ ଦମନ ପୂର୍ବକ ବସ୍ତର ରାଜାଙ୍କୁ ରାଜ୍ୟରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କଲେ । ବସ୍ତର ରାଜା ଦରିୟାଳ ସିଂହ ଦେବ ବନ୍ଧୁତ୍ୱ ଏବଂ କୃତଜ୍ଞତାର ନିଦର୍ଶନ ସ୍ୱରୂପ ୧୭୭୭-୭୮ ସାଲରେ କୋଟପାଡ଼ ପ୍ରଗଣା ବିକ୍ରମଦେବଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ସେହି ସମୟରେ ବସ୍ତରର ବିରାଟ ଟୋକା ଜୟପୁରକୁ ଆଣିତ ହୋଇଥିଲା । ବୋଧହୁଏ ନନ୍ଦପୁର ସୈନ୍ୟ ବସ୍ତରର ମେଳିଆମାନଙ୍କଠାରୁ ତାହା ଛଡ଼ାଇ ଆଣିଥିଲେ । ସେହି ଟୋକା ଦଶହରା ଉତ୍ସବକୁ ନିବା ସମୟରେ ଜୟପୁରର ବୁରଖଣ୍ଡ ଗ୍ରାମର ଲୋକେ ତାକୁ ଜଗି ରହନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ସେମାନେ ଜାଗୀର ଭୋଗ କରନ୍ତି ।

ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟରେ ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ସାମୟିକ ମେଳା ଓ ଯାତ୍ରା ହୁଏ । ତାହା ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ପ୍ରଦର୍ଶନୀ । ତଦ୍ୱାରା ଅନ୍ତର୍ବାଣିଜ୍ୟ କୁଟୀରଶିଳ୍ପ ପ୍ରଭୃତିର ସୁବିଧା ହୁଏ । ଭାଗବତ ସପ୍ତା, ହରିହାଟ ପ୍ରଭୃତି ଅନେକ ଦେବୋତ୍ସବ ଦେଖାଯାଏ । ସପ୍ତାରେ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସଙ୍କ ନବାକ୍ଷରୀ ଓଡ଼ିଆ ଭାଗବତ ପାଠ ହୁଏ । ଜୟପୁର ଓଡ଼ିଶାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ନିଜର ଜାତୀୟତା ହରାଇ ନାହିଁ । "ଯେତେ ଦୂରେ ଥିଲେ ଯେ ଯାହାର ସେ ତାହାର" ଓଡ଼ିଆ କବିଙ୍କର ଏ ଉକ୍ତି ସାର୍ଥକ । ଜୟପୁର ଓଡ଼ିଶାର ଏବଂ ଓଡ଼ିଶା ଜୟପୁରର । ଶତ ଶତ ବର୍ଷବ୍ୟାପୀ ବିଜାତୀୟ ପ୍ରବଳ ପ୍ରଭାବ ଏବଂ ଶାସନଗତ ବିଚ୍ଛେଦ ସହି ସୁଦ୍ଧା ସେ ତାହାର ନିଜତ୍ୱ, ମହତ୍ତ୍ୱ, ରକ୍ଷା କରି ଆସିଅଛି — ଏହାହିଁ ଜୟପୁରର ବିଶେଷତ୍ୱ । ଯେଉଁଠାରେ ଓଡ଼ିଆ ଶାସ୍ତ୍ରପୁରାଣ କାବ୍ୟ ଭାବରେ ପୂଜିତ ଏବଂ ପଠିତ ହୁଏ । ଓଡ଼ିଆ ରୀତିରେ ଜନ୍ମପତ୍ରିକା ଲିଖିତ ହୁଏ । ସେଥିରେ ପୁରୀ ଗଜପତି ରାଜାଙ୍କର ଅଙ୍କ ବସେ । ଓଡ଼ିଶାର ଓଷା, ବାର, ପର୍ବ ଜୟପୁରରେ ଚଳେ । ଏତେ ସାମ୍ୟ ଏତେ ପ୍ରମାଣ ଥାଇ ସୁଦ୍ଧା ଆନ୍ଧ୍ରମାନେ ଜୟପୁରକୁ ଓଡ଼ିଆ ରାଜ୍ୟ କହିବାକୁ କୁଣ୍ଠିତ । ଏହା ସ୍ୱାର୍ଥର ଉତ୍କଟ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ନୁହେଁ କି ? ଜଣେ ଆନ୍ଧ୍ର ଭ୍ରାତାଙ୍କର ବିଚିତ୍ର ଯୁକ୍ତି ଶୁଣିଲେ ହାସ୍ୟ ସମ୍ବରଣ କରି ହୁଏ ନାହିଁ । ସେ କହନ୍ତି — ଜୟପୁରର ଓଡ଼ିଆମାନେ "କଅଣ" ନ କହି "କଣ" ବୋଲି କହନ୍ତି । କଣ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ନୁହେଁ, ବଙ୍ଗଳା ଶବ୍ଦ । କେହି କେହି କହନ୍ତି — ଜୟପୁର ଦ୍ରାବିଡ଼ ରାଜ୍ୟ; ମାତ୍ର ଏ ଅଦ୍ଭୁତ ଭାଷା ତତ୍ତ୍ୱବିଦ୍‌ଟି ତାଙ୍କୁ ଟିପି ବଙ୍ଗଳା ପ୍ରତି ସୁପ୍ରସନ୍ନ ହେଲେଣି । ତାଙ୍କର ଏ ଯୁକ୍ତିକୁ ପଟାନ୍ତର ନାହିଁ । ବଙ୍ଗ ଭାଷାରେ ତାଙ୍କର ଅସାଧାରଣ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ଥିଲାପରି ମଧ୍ୟ ବୋଧ ହୁଏ ।

ଙ୍କ ଭାଷାରେ "କପେ" ଶବ୍ଦକୁ ବୋଧହୁଏ ସେ "କଫ" ବୋଲି ଭାବିଥିବେ । ଏ ଅଦ୍ଭୁତ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଭାଷ୍ୟରପର ଗୋଟିଏ ମୂଲ୍ୟବାନ ଉପାଦାନ । କପେ ଅର୍ଥ କଅଣ ନୁହେଁ— କାହିଁରେ । କମ୍ ଶବ୍ଦରୁ କପ ହୁଏ, ତାହା ସଂସ୍କୃତଜ ଶବ୍ଦ । ଭଗ୍ୟେ ଆମ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କୁ ଆନ୍ଧ୍ର ପଣ୍ଡିତ ବଙ୍ଗଳା ସାମିଲ କରିନାହାନ୍ତି— ଏହାକ ଓଡ଼ିଶାର କଠୋର ଉଦ୍ୟୋଗର ଫଳ । ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ କପ ଶବ୍ଦ ଅପ୍ରଚୁର ନୁହେଁ । ଅନ୍ଧ୍ରଭ୍ରାତାଙ୍କ କପୋଳକଳ୍ପିତ ମତ ଶୁଣି ଏତିକି କହିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ଯେ—'କପଂ ପୁଣି ଦେଖା ନ ଯାଉ ଯେତେ ଥାଇ ଜୀବରେ, ବିଷମ ସମସ୍ୟା ପୂରଣ ହେଲା ଏହି ଠାବରେ ।' ଏହିପରି ଅଖାଡ଼ୁଆ ବିତଣ୍ଡା ଯୁକ୍ତିଦ୍ୱାରେ ବିଦେଶୀ ସରକାରକୁ ଠକିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିବା କମ୍ ବାହାଦୁରୀ ନୁହେଁ । ଗୋଟାଏମାତ୍ର ଶବ୍ଦର୍ଥ ଗୋଟାଏ ପ୍ରାଚୀନ ମହାଜାତିର ମୌଳିକ ତତ୍ତ୍ୱ ବୁଝିନେବା ଏବଂ ତାହାର ପ୍ରାଣ, ଆତ୍ମା ଜାଣିନେବା ବାସ୍ତବରେ ବିଚକ୍ଷଣ ବୁଦ୍ଧିର ପରିଚୟକ । ଏହିପରି କେତେକ ପ୍ରତାରଣା ସୃଷ୍ଟି କଲେ ଉତ୍କଳଙ୍କ ଜ୍ୟାମିତିର କଲେବରର ପୁଷ୍ଟି ହୋଇପାରେ । ଏକଥା ଏତିକି ଥାଉ । ଚଷୁକୁଷ୍ଟାରେ କିଛି ଫଳ ନାହିଁ ।

ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଜୟପୁର ଏବଂ ନବରଙ୍ଗପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ କୃଷିଯୋଗ୍ୟ ଉର୍ବର ଭୂମି ବିଶେଷ ପରିମାଣରେ ଅଛି । ସେଥିରେ କଣ୍ଡା, ସରୁଗ, ଡୋକଟା, ସୋରିଷ, ରାଶି, ଚୀନାବାଦାମ, ଧାନ, ମାଣ୍ଡିଆ, କନା, ସୁଆଁ, କୋଦୁଅ, ଝୋଟ, ତୁଳା ପ୍ରଭୃତି ନାନା ପ୍ରକାର ଶସ୍ୟ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ଫଳେ । ଜୟପୁରରେ ବିଲାତି ଅଙ୍ଗୁର ଚାଷ ହୁଏ । ତାହା ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଅଙ୍ଗୁରଠାରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ମାତ୍ର ଶସ୍ତା । ପର୍ବତମାନଙ୍କରେ ବାବେଇ ତୃଣ ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଜାତହୁଏ । ସେଥିରେ କାଗଜ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇପାରେ । ମୁଗା ସୂତାର ମଧ୍ୟ ଅଭାବ ନାହିଁ । ବନ୍ୟସମ୍ପଦ ଯେ କେତେ ଅଛି, ତାହାର କଳନା ନାହିଁ । ଖଣିଜ ସମ୍ପଦର ମଧ୍ୟ ସୀମା ନାହିଁ । ଜୟପୁରରେ ଚିନିକଳ କାରଖାନା ଅନେକ ଚଳପାରେ ।

ଜୟପୁର ବାସ୍ତବରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପ୍ରସୂ ରାଜ୍ୟ । ମାଲକାନଗିରି ତାଲୁକାସ୍ଥ ନଦୀରେ, ପାଣିର ସ୍ରୋତରୁ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣରେଣୁ ସଂଗୃହୀତ ହୁଏ । ସେ ସୁନା କେଉଁଠାରୁ ଆସି ଏହି ବାଲୁକାରେ ମିଶିଥାଏ, ତାହା କାହିଁରେ ଉପାୟ ନାହିଁ । ଜଣେ ଲୋକ ଦିନରେ କେତେକ ସୁନା ସଂଗ୍ରହ କରେ, ତାହାର ମୂଲ୍ୟ ଦୈନିକ ମଜୁରି

ଟଙ୍କରେ ତାମ୍ର ସମାନ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣରେଣୁଗୁଡ଼ିକ ଖାଣି ଏବଂ କାନ୍ତବୋନ । ବୋଧହୁଏ କୌଣସି ଅଜ୍ଞାତ ଅଗମ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଖଣି ଅଛି । ସେହି ବାଟେ ନଦୀ ବୋହି ଆସି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣରେଣୁ ଭସାଇ ଆଣିଅଛି । ଯାହା ହେଉ, ଦିନେ ତାହା ନିଶ୍ଚେ ଆବି-ଷ୍କୃତ ହେବ । ବିଜ୍ଞାନର ଅଜ୍ଞାତ କିଛି ନାହିଁ । ବିଜ୍ଞାନ ଗୋଟାଏ ଅଦ୍ଭୁତ ଜିନିଷ । ଧରଣୀ ରାଣୀ ତାହାର ଅନନ୍ତ ସୁରୁଣା ଗର୍ଭାନ୍ତରରେ ଯେଉଁଠାରେ ଯେଉଁ ରତ୍ନ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନରେ ସାଇତି ରଖିଅଛି, ଏ ଅଦ୍ଭୁତ ଜିନିଷ ଅଦ୍ଭୁତ କୌଶଳରେ ତାହା ସନ୍ଧାନ କରି ଲୁଟି ନେଉଅଛି ।

ନବରଙ୍ଗପୁର ଅନ୍ୟତମ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ନଗର । ସେଠାରେ ନାଗରିକସୁଲଭ ଉପକରଣମାନ ଅଛି । ଅଧିକନ୍ତୁ ସେଠାରେ ଓଡ଼ିଆ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ ଅଛି । ସେଥିରେ ଓଡ଼ିଆ ନାଟକ ଅଭିନୀତ ହୁଏ । ଅଭିନୟ ଚିତ୍ତାକର୍ଷକ ବୋଲି ଅନେକ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମୁଖରୁ ଶୁଣାଯାଏ । ଏହି ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ ହେତୁ ସେ ଅଞ୍ଚଳର ଓଡ଼ିଆଭାଷା କ୍ରମଶଃ ମାର୍ଜିତ ହୋଇଆସୁଅଛି । କୋଟପାଡରେ ମଧ୍ୟ ରଙ୍ଗାଳୟ ଅଛି । କେତେ ଜଣ ଦେଶପ୍ରାଣ ଶିକ୍ଷିତ ଓଡ଼ିଆ ମାତୃସମାଜ ମାତୃଭାଷାର ପରିପୁଷ୍ଟିରେ ଦେହପ୍ରାଣ ସମର୍ପଣ କରିଅଛନ୍ତି । ନବରଙ୍ଗପୁରର ଜଉଶିଳ୍ପ ଉତ୍କଳବିଖ୍ୟାତ । ହାର, ଚଅର, ଟେଡ଼ି, ଶଙ୍ଖା, ବାଉଁର ଦୃଶ୍ୟ ଲୋଭନୀୟ । ତାହାର ସବୁ କୁଟି-କମ ଦେଖି ଆବଶ୍ୟକ ନ ଥିଲେ ହେଁ କିଣିବାକୁ ମନ ବାଧ୍ୟ କରେ । ଗୁମରରେ ବିଶେଷତ୍ୱ ଅଛି । ଜଉ ସ୍ୱଭାବତଃ ଭଙ୍ଗପ୍ରବଣ; ମାତ୍ର ଏ ଜଉର ଚଅଁର ସାଧା-ରଣ ଚଅଁର ପରି ଆନ୍ଦୋଳିତ ହେଲେହେଁ ଭାଙ୍ଗେ ନାହିଁ । ଶିଳ୍ପକଳାର ନବ-ରଙ୍ଗ ହେତୁ ନବରଙ୍ଗପୁର ନାମ ସାର୍ଥକ ହୋଇଅଛି । ଏ ଶିଳ୍ପଗୁଡ଼ିକ ବେଲ-ଗୁଣ୍ଠାର ପିତଳମାଛ ପରି ବିଦେଶକୁ ଗଲେ ସେଠାରେ ଉଚ୍ଚମୂଲ୍ୟରେ ବିକ୍ରୟ ହୋଇ ପାରନ୍ତା । ତଦ୍ୱାରା ଉତ୍କଳର ଶିଳ୍ପ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ମଧ୍ୟ ଘୋଷିତ ହୁଅନ୍ତା । ନବରଙ୍ଗପୁରସ୍ଥ ପୂଜାରିଗୁଡ଼ାର ଲୌହ ଶିଳ୍ପ ଯେ କୌଣସି ଦେଶ ପକ୍ଷରେ ପ୍ରଶଂସାର୍ହ । ଟାଙ୍ଗିଆ, ଛୁରୀ, ଦେଶୀ ବନ୍ଧୁକ ପ୍ରଭୃତି କଳ କଉଶଳ ପରି ବୋଧ-ହୁଏ । ଏହାପରି ଜୟପୁରର ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ଅନେକ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଶିଳ୍ପ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ ।

ବଂଶଧାରା, ନାଗାବଳୀ, ଇନ୍ଦ୍ରାବତୀ, ତେଲ, ଗୋଳାବ ଜୟପୁରର ପ୍ରଧାନ ନଦୀ । ଅନାମିତ, ସନାମିତ ନାଳ, ଘୋର କେତେ ଅଛି, ତାହାର

ସଂଖ୍ୟା ନାହିଁ । ଏ ସମସ୍ତ ନଦୀ ବନ ପର୍ବତରୁ କାଦୁଆର ସାର ଆଣି ସମ ଭୂମିରେ ଢାଳି ଦେଇ ଅଛନ୍ତି । ସେଥି ହେତୁ ମୃତ୍ତିକାର ଶକ୍ତି ବଢ଼ି ଉଠୁଅଛି । ନଦୀଗୁଡ଼ିକ· ଜୟପୁର ଭାଗ୍ୟରେ ପ୍ରକୃତି ଦେବୀଙ୍କର ଆଶୀର୍ବାଦଧାରା । ଇନ୍ଦ୍ରାବତୀର ଦୃଶ୍ୟ ଅତି ମନୋହର । ବାଲୁକା ଶଯ୍ୟାରେ ନଦୀର ଧାର ବହିଯାଉଅଛି—ଯେମନ୍ତ କି ଶାରଦୀୟ ଶୁକ୍ଳ ଘନ ଫାଟିଯାଇ କୃଷ୍ଣରେଖା ପରି ଆକାଶର କେତେକ ଅଂଶ ଦେଖାଯାଉଅଛି ଅଥବା ସତ୍ୟ, ଧର୍ମ ମଧ୍ୟରେ ଦୟାର ଧାରା ବହୁଅଛି ।

ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ପର୍ବତର ନାମ 10 ଦେଓମାଳୀ, ତାହାର ଉଚ୍ଚତା ପ୍ରାୟ ୫୪୭୦ ଫୁଟ । ଏହା ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାସ୍ଥ ପୌରାଣିକ ମହେନ୍ଦ୍ର ଗିରିର ସମକକ୍ଷ । ଦେଓମାଳୀ ଜୟପୁର ମହାରାଜାଙ୍କର ପାଟହସ୍ତୀ । ଅନ୍ୟ ଏକ ପର୍ବତ ନିୟାମଗିରିର ଉଚ୍ଚତା ପ୍ରାୟ ୫୦୦୦ ଫୁଟ । ମାଳଅଞ୍ଚଳରେ ଯଥେଷ୍ଟ ବୃଷ୍ଟି ହୁଏ । ଜୟପୁରରେ ବୃଷ୍ଟିର ପରିମାଣ ହାରାହାରି ବାର୍ଷିକ ୭୫ ଇଞ୍ଚ । ଗ୍ରୀଷ୍ମର ଉତ୍ତାପ ମଧ୍ୟ ଊଣା ନୁହେଁ । ଏବର୍ଷ ଅର୍ଥାତ୍ ୧୯୩୪ ସାଲର ରୌଦ୍ର ଉତ୍ତାପ ୧୦୭ ଡିଗ୍ରୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼ିଥିଲା । ଶୀତ ମଧ୍ୟ ପ୍ରବଳ ହୁଏ । ମୂଳତଃ ଜୟପୁରରେ ତିନି ଋତୁ ଯାକ ପ୍ରବଳ । ମାତ୍ର ଏହା କହିଲେ ବସନ୍ତ ଋତୁ ପ୍ରତି ଅବିଚାର କରାହେବ । ସେଠାରେ ଫଗୁଣ ଚୈତ୍ରରେ ତ ବସନ୍ତ ହୁଏ, ଅଧିକନ୍ତୁ ଖରା, ବର୍ଷା, ଶୀତକାଳ ମଧ୍ୟରେ ବି ଋତୁସମ୍ରାଟଙ୍କର ପ୍ରଭାବ ଫୁଟିଉଠୁଥାଏ । ସୁତରାଂ ଜୟପୁର ବସନ୍ତର ଚିରପ୍ରିୟ ଲୀଳାସ୍ଥଳ । ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ରାଟ ଯେଉଁଠି, ଋତୁସମ୍ରାଟ ସେହିଠି । ଅନ୍ୟଥା ତାଙ୍କୁ ଚଉପଟ ଦେଖି ସାହାଯ୍ୟ କରିବ କିଏ ? ଋତୁସମ୍ରାଟ ସାହିତ୍ୟସମ୍ରାଟଙ୍କର ବିଜ୍ଞ ବିଶ୍ୱାସୀ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ । ତାଙ୍କର ସୁମନ୍ତ୍ରଣାରେ ସାହିତ୍ୟସମ୍ରାଟ ସାହିତ୍ୟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପରିଚାଳନ କରନ୍ତି ।

ଜୟପୁରର ଜଳବାୟୁ ପୂର୍ବେ ଅତି ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ଥିଲା । ମାତ୍ର ଏଣିକି ନାନା ଚେଷ୍ଟାରେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟୁଅଛି । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ବିଷୟ, ଏହି ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ଜଳବାୟୁରେ ବି ୯୦ ବର୍ଷର ସବଳ ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ କର୍ମକ୍ଷମ ବୃଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତି ଦେଖାଯାନ୍ତି । ପଙ୍କିଳ ପୁଷ୍କରିଣୀରେ ମଧ୍ୟ କମଳ ଫୁଟି ଉଠେ ନାହିଁକି ?

---

1. ବାଘରା (ବାଗ୍ରା)—ଅପର କୋଲାବ ନଦୀବନ୍ଧ ଯୋଜନା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବାପରେ ଏହି ଜଳପ୍ରପାତ ଲୁପ୍ତ । ସାଲୁର–ଜୟପୁର ରାସ୍ତା (ଅଧୁନା ନଂ 43 ଜାତୀୟ ରାଜପଥ) ନିର୍ମିତ ହେବାପରେ ଜୟପୁର ଘାଟି ଆରମ୍ଭରେ ବାମପଟରେ 3 ମାଇଲ ଭିତରକୁ ଗଲେ ବାଗ୍ରାପ୍ରପାତ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେଉଥିଲା ।

2ଓ3. ଜୟପୁର-କୋରାପୁଟ ରାସ୍ତାରେ ଜୟପୁର ସୀମାନ୍ତରେ ବାମ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ନୂଆରଙ୍ଗତୋଟା ପଡ଼େ । ଏଠାରେ ମଙ୍ଗଳବାର ଦିନ ପୂର୍ବପରି ହାଟବସେ । କିନ୍ତୁ ହାଟର ସେଇ ମନ-ମତାଣିଆ ପରବେଶ ଏବେ ଆଉ ନାହିଁ । ଏହି ଅଞ୍ଚଳଟିକୁ ସହର ଏବେ ଗ୍ରାସ କରିବାକୁ ବସିଲାଣି । ଦରବାର ମଣ୍ଡପ ଏବେ ପରିତ୍ୟକ୍ତ ଓ ଭଗ୍ନପ୍ରାୟ ।

4. ହାଟ—ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ବିଭିନ୍ନ ଦିନରେ ହାଟ ବସୁଥିଲା । ହାଟ ବସୁଥିବା ବାରକୁ ନେଇ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକେ ସପ୍ତାହର ଧାରଣା କରୁଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଏହି ହାଟମାନ ବିଧିବଦ୍ଧ ବସୁଛି । ତେବେ ସେତେବେଳେ ହାଟ କେବଳ କ୍ରୟବିକ୍ରୟର ସ୍ଥଳୀ ନ ଥିଲା ଏହାଥିଲା ଏକ ସାଂସ୍କୃତିକ ମିଳନ ମଞ୍ଚ । ଏବେ ବଜାର ସଂସ୍କୃତିର ଅନୁପ୍ରବେଶ ଫଳରେ ହାଟର ମାହାତ୍ମ୍ୟ କମିଆସୁଛି ।

5. ନନ୍ଦପୁର— ନନ୍ଦପୁରରେ କୋଟନୀ ପାହାଡ଼ ରହିଛି; କିନ୍ତୁ ପାହାଡ଼ ତଳେ ଥିବା କନକ ଦୁର୍ଗାଙ୍କ ମନ୍ଦିର ଏବେ ଏକ ଧ୍ୱଂସସ୍ତୂପ । ଅବଶ୍ୟ କନକ ଦୁର୍ଗା ରାଜପରିବାରର ଇଷ୍ଟଦେବୀ ହେତୁ ରାଜଧାନୀର ପରିବର୍ତ୍ତନପରେ କନକଦୁର୍ଗାଙ୍କ ପାଇଁ ଜୟପୁରଠାରେ ମନ୍ଦିର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ତାଙ୍କୁ ସ୍ଥାପନ କରାଯାଇଥିଲା । ରାଜବାଟୀ ମଧ୍ୟରେ କନକ ଦୁର୍ଗାଙ୍କ ମନ୍ଦିର ବର୍ତ୍ତମାନ ରହିଛି । କିନ୍ତୁ କିଛିଦିନ ତଳେ ଏହି ମନ୍ଦିରରୁ ପ୍ରାଚୀନ ତଥା ଅତି ମନୋହର ଦେବୀ ପ୍ରତିମାଟି ଅପହୃତ ହୋଇଯାଇଛି ।

6. ଗୁପ୍ତେଶ୍ୱର ଗୁହା— କୋଲାବ ନଦୀ ତୀରରେ ଏକ ପ୍ରାକୃତିକ ଗୁମ୍ଫା ମଧ୍ୟରେ ଗୁପ୍ତେଶ୍ୱର (ଶିବ) ଲିଙ୍ଗ ଆରାଧିତ । ସମ୍ପ୍ରତି ଗୁପ୍ତେଶ୍ୱର ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଏକ ପ୍ରଧାନ ଶିବ ପୀଠରୂପେ ପ୍ରଖ୍ୟାତ । ଏ ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରାକୃତିକ ଶୋଭା ଦର୍ଶକଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରେ । 'ଗୁପ୍ତେଶ୍ୱର'କୁ ଯିବା ପାଇଁ ଅଳ୍ପ କିଛି ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ରାସ୍ତାଘାଟର ବିଶେଷ ଉନ୍ନତି ଘଟିଛି । ଏଠାରେ ରାଜ୍ୟ ସରକାରଙ୍କର ପର୍ଯ୍ୟଟନ ବିଭାଗ ଆନୁକୂଲ୍ୟରେ ଏକ ସୁରମ୍ୟ ପାନ୍ଥନିବାସ ନିର୍ମିତ ହୋଇଛି । ଶିବରାତ୍ରି ଦିନ ଏଠାରେ ଏକ ବିରାଟ ମେଳା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ । ଏବେ ଶାବର ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର, କୋରାପୁଟସ୍ଥ 'ନିଶାଣୀମୁଣ୍ଡା' ଏବଂ 'ଗୁପ୍ତେଶ୍ୱର' ଉଭୟ ସ୍ଥାନରେ ଏହି ସମୟରେ ଏକ ବିରାଟ ଆଦିବାସୀ ମେଳାର ଆୟୋଜନ କରି କୋରାପୁଟ ଅଞ୍ଚଳ ପ୍ରତି ବିପୁଳ ସଂଖ୍ୟକ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ 1995 ମସିହାଠାରୁ 'ଡ଼ଙ୍ଗର' ଉତ୍ସବର ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି । ପ୍ରତିବର୍ଷ ଏହି ଉତ୍ସବର ଆୟୋଜନ କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ଅବ୍ୟାହତ ରହିଛି ।

7. ରାମଗିରି— ମହାକବି କାଳିଦାସ ତାଙ୍କର ଅମର କାବ୍ୟ 'ମେଘଦୂତ', ଏହିଠାରେ ରଚନା କରିଥିବା ଜଣାଯାଏ । 'ରାମଗିର୍ଯ୍ୟାଶ୍ରମେଷୁ' ଏବଂ 'ସାନୁମାନାମ୍ରକୂଟଃ'— ସ୍ପଷ୍ଟ ରାମଗିରି ଓ ଆମ୍ରକୂଟ (ଅମରକୋଟ)ର ସୂଚନା ଦିଏ । ଆଷାଢ଼ସ୍ୟ ପ୍ରଥମ ଦିବସେ

ରାମଗିରିର ପ୍ରାକୃତିକ ଶୋଭା ମେଘଦୂତରେ ରୂପନେଇଛି । ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ବିଶିଷ୍ଟ ବିଦ୍ୱାନ ତଥା ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ଗେଜେଟିଅର କମିଟିର ସଦସ୍ୟ ପଣ୍ଡିତ ସୁନ୍ଦରଲାଲ ତ୍ରିପାଠୀ ବହୁ ତଥ୍ୟକୁ ଭିତ୍ତି କରି କ୍ରୋଡ଼ପୋଷରେ ପ୍ରମାଣିତ କରନ୍ତି ଯେ ଏହି ସ୍ଥଳୀହିଁ କାଳିଦାସକୃତ ମେଘଦୂତ ବର୍ଣ୍ଣିତ ରାମଗିରି । ଶ୍ରୀ ତ୍ରିପାଠୀ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଶୀତି ଅତିକ୍ରମ କରିସାରିଲେଣି । ତାଙ୍କର ଆଶା ଯେ କାଳିଦାସଙ୍କ କୃତିକୁ ନେଇଁ ଗବେଷଣା କରୁଥିବା ଦେଶର ବିଦ୍ୱାନ ତଥା ଐତିହାସିକମାନଙ୍କୁ ଏକତ୍ର କରି ଯଦି ଏକ ଆଲୋଚନା ଚକ୍ରର ଆୟୋଜନ କରାଯାଇପାରନ୍ତା ତେବେ ସେଠାରେ ସେ ତାଙ୍କର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଉପସ୍ଥାପନ କରି ପାରନ୍ତେ । ରାଜ୍ୟ ସରକାରଙ୍କ ସଂସ୍କୃତି ଓ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ବିଭାଗ ତଥା ବ୍ରହ୍ମପୁର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ମିଳିତ ଉଦ୍ୟମରେ ଏପରି ଏକ ଆଲୋଚନାଚକ୍ରର ଆୟୋଜନ କରାଯାଇପାରନ୍ତା । ଏହାଦ୍ୱାରା ବହୁ ଗବେଷଣା ଲବ୍ଧ ଜ୍ଞାନ ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆସିପାରନ୍ତା ।

୪. ମେରିଆ— ଧରଣୀ ଦେବତାଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବାକୁ ଆଦିବାସୀମାନେ ବଳିଦେଉଥିବା କଥା କୁହାଯାଏ । ଏହା ମେରିଆ' ନାମରେ ପରିଚିତ । କିନ୍ତୁ ଏହି ବଳି ନରବଳି କି ? ଆଦିବାସୀ ସମ୍ପ୍ରଦାୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଚଳିତ କିମ୍ବଦନ୍ତୀମାନଙ୍କରେ କିମ୍ବା ବଳି ମନ୍ତ୍ରରେ— କୁତ୍ରାପି ନରବଳି ଉଲ୍ଲେଖ ନାହିଁ । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କଳହରୁ ହତ୍ୟା କେତେକ ଗୋଷ୍ଠୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ସାଧାରଣ ବ୍ୟାପାର ହୋଇଥାଏ । ଅତୀତରେ ଇଂରେଜମାନେ ବିଶେଷ କରି ରସେଲ ସାହେବ ଆଦିବାସୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମେରିଆ (ନରବଳି)ର ଉଲ୍ଲେଖ କରି ସେମାନଙ୍କର ଉଦ୍ଧାର ସକାଶେ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ଏକ ମାନବିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ପ୍ରଚାର କରିଥିବା ଜଣାଯାଏ । ବୈଦେଶିକମାନଙ୍କର ଆମର ନିଘଞ୍ଚ ଅରଣ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳମାନଙ୍କରେ ପ୍ରବେଶ କରି ଶାସନ ଜାରି କରିବା ପାଇଁ ଏପରି ପ୍ରଚାର ଏକ ସୁଚିନ୍ତିତ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହଁ । ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଆମର ଦେଶୀ ଗବେଷକମାନେ ସେଇ ବୈଦେଶିକମାନଙ୍କୁ ଅନୁକରଣ କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ସେହି ଦୃଷ୍ଟିନେଇ ଆମର ଲୋକଙ୍କୁ ଦେଖିଛନ୍ତି । ଏହା କମ୍ ନିନ୍ଦନୀୟ ନୁହେ ! ସଭ୍ୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟରେ ଚଳୁଥିବା ଛେଳି, ମେଣ୍ଢା, କୁକୁଡ଼ା, ମଇଁଷି ବଳିପରି ଆଦିମ ଅଧିବାସୀମାନେ ମଧ୍ୟ ବିଭିନ୍ନ ପଶୁବଳି ଦେଉଥିଲେ । ବଳିପ୍ରଥା ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କଠାରୁ ଅନାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଭିତରକୁ କିମ୍ବା ଅନାର୍ଯ୍ୟଙ୍କଠାରୁ ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କ ଭିତରକୁ ପ୍ରବେଶ କରିଥିଲା କିଏ କହିବ ? ଏଥିପାଇଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଗବେଷଣା ଆବଶ୍ୟକ । ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଲେଖାକୁ ଭିତ୍ତି କରି ମେରିଆ ପର୍ବକୁ ନରବଳି ପର୍ବ ବୋଲି ଧରିନେଇ ଅଗ୍ରସର ହେବା ଆଦୌ ନିରାପଦ ନୁହେଁ ।

୨. ଦଶହରା— ରାଜାଙ୍କ ଅମଳରେ ଜୟପୁରର ପ୍ରଧାନ ପର୍ବଥିଲା ଦଶହରା । ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଛେଦ ପରେ ଏହି ପର୍ବ ଲୁପ୍ତ ପ୍ରାୟ ! ମହୀଶୂର ରାଜାଙ୍କ ଦଶହରା ପର୍ବଠୁ ଯେପରି

କୋଣ ଦେଖି ତାହାକୁ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରାଯାଉଛି ଜୟପୁର ଦଶହରାର ସେହି ପ୍ରାଚୀନ ଐତିହ୍ୟକୁ ପୁନର୍ଜୀବିତ କରି ସେହିପରି ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରାଯାଇ ପାରନ୍ତା । ଇତିମଧ୍ୟରେ ଶାବର ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରସ୍ଥ 'ନିଶାଣୀମୁଣ୍ଡା'ଠାରେ ଜୟପୁରର ଅତୀତ ପରମ୍ପରାର ଅନୁକରଣରେ ଦଶହରା ଉତ୍ସବ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି । ଦଶହରା ଦିନ ନିକଟସ୍ଥ ଗାଁମାନଙ୍କରୁ ଶହ ଶହ ଆଦିବାସୀ ଗ୍ରାମଦେବୀଙ୍କ ଲଠି (ଦେବୀଙ୍କ ପ୍ରତୀକ ସ୍ୱରୂପ ଏକ ଉଚ୍ଚ ବାଉଁଶ ଦଣ୍ଡ । ଏହି ଦଣ୍ଡରେ ଅଗ୍ରଭାଗ ପତାକା ଶୋଭିତ) ନେଇ ବାଦ୍ୟବାଜଣା ଓ ନୃତ୍ୟଗୀତ ସହ ଶାବର ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରସ୍ଥ ଅନ୍ୟତମ ପୀଠେଶ୍ୱରୀ ପର୍ଣ୍ଣ-ଶବରୀଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୁଅନ୍ତି । ସେଠାରୁ ପର୍ଣ୍ଣଶବରୀଙ୍କ ବିଜେପ୍ରତିମାକୁ ଦୋଳରେ ବସାଇ ଲଠିମାନଙ୍କୁ ଧରି ସାରା ସହର ପରିକ୍ରମା କରି ଶେଷରେ ନିଶାଣୀ-ମୁଣ୍ଡାଙ୍କ ଅଧିଷ୍ଠାନଠାରେ ପହଞ୍ଚନ୍ତି । ସେଠାରେ ଏକ ବିରାଟ ସମାବେଶ ହୁଏ । ରାତିସାରା ନୃତ୍ୟଗୀତ ଲାଗିରହେ । ଏହି ପର୍ବର ପ୍ରଧାନ ଆକର୍ଷଣ ଥାଏ ଆଦିବାସୀ ଯୁବକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଲକ୍ଷ୍ୟବିନ୍ଧା ପ୍ରତିଯୋଗିତା ।

10. ଦେବମାଳି (ଦେଓମାଳି) — ଏହାଟି ଆମ ରାଜ୍ୟର ଉଚ୍ଚତମ ପର୍ବତ । ଏହି ପର୍ବତ ଶୃଙ୍ଗଟି ପଟାଙ୍ଗୀ ତହସିଲ୍ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଦୁଧାରୀ ଗ୍ରାମ ନିକଟରେ ଅବସ୍ଥିତ । ସମୁଦ୍ର ପତନ ଠାରୁ ଏହାର ଉଚ୍ଚତା 5486 ଫୁଟ । ଶାବର ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରସ୍ଥ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର ବେଢ଼ାରେ ଥିବା ଦୋଳବେଦୀରେ ଠିଆ ହୋଇ ପୂର୍ବଦିଗକୁ ଚାହିଁଲେ ଏହି ପର୍ବତର ଯମଳଶୃଙ୍ଗ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ ।

ଚତୁର୍ଥ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳର ସୀମାନ୍ତ ଦେଶ ତୋରଣ ସ୍ୱରୂପ । ଜୟପୁର ବିଶାଳ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଓଡ଼ିଆ ରାଜ୍ୟ । ତାହାର ଆୟତନ ତ୍ରିବାଙ୍କୋଡ଼ ରାଜ୍ୟର ଦୁଇଗୁଣ, ପରିମାଣଫଳ ତେର ହଜାର ବର୍ଗମାଇଲ, ଅଧିବାସୀର ସଂଖ୍ୟା ଦଶଲକ୍ଷ ଓ ବାର୍ଷିକ ଆୟ ୨୦ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା । ସ୍ଥୂଳରେ କହିଲେ ଉତ୍ତରରେ କଳାହାଣ୍ଡିଠାରୁ ଦକ୍ଷିଣରେ ଗୋଦାବରୀ ଜିଲ୍ଲାସ୍ଥ ରେଖାପଲ୍ଲୀ ଏବଂ ପଶ୍ଚିମରେ ବସ୍ତରଠାରୁ ପୂର୍ବରେ ବିଶାଖପଟ୍ଟଣ ଜିଲ୍ଲାର ସମତଳଭୂମି ଏବଂ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତୃତ । ଏହାକୁ ବିଶାଖପଟ୍ଟଣର ଏଜେନ୍ସି ବା ମାଳଅଞ୍ଚଳ କହନ୍ତି । ଜୟପୁର ପୁରାଣ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ନଳରାଜାଙ୍କର ନିଷାଦରାଜ୍ୟ ଥିଲା ବୋଲି କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଛି । ଚତୁର୍ଥ ଶତାବ୍ଦୀର ତାମ୍ରଶାସନରୁ ଜଣାଯାଏ, ନଳ-ବଂଶଧର ରାଜା ଭବଦତ୍ତ ଏଠାରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ । ସେହି ସମୟରେ ଏହା "ମହା-କାନ୍ତାର" ନାମରେ ଅଭିହିତ ହେଉଥିଲା । ତହିଁ ପୂର୍ବର ଇତିହାସ ଅନୁଧ୍ୟାନ କଲେ ଜଣାଯାଏ, ମହାଭାରତୀୟ ଯୁଗରେ ଓଡ଼ରାଜାଙ୍କର ରାଜଧାନୀ ଏହି ଜୟପୁର ଅନ୍ତର୍ଗତ କୋରାପୁଟରେ ଥିଲା । ଏହି ଓଡ଼ରାଜା ପାଣ୍ଡୁ ରାଜାଙ୍କୁ ହାତୀଦାନ୍ତ ଉପହାର ଦେଇଥିଲେ । କନ୍ଧ, ଶବର, ଭୂଇଁଆ, ଜୁଆଙ୍ଗ, ଭତରା, ଗାଦବା, ପରଜା ପ୍ରଭୃତି ଓଡ଼ିଆଭାଷୀ ଆଦିମ ଜାତୀୟ ଲୋକମାନେ ଓଡ଼ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଜା ଥିଲେ । ଗାଦବା ଜାତି ସବାଣ୍ଟିବାସୀ । ସେମାନେ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରୁ ଆସିଥିଲେ । ଏମାନେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ଭାଷା, ଆଚାର, ବ୍ୟବହାର, ରୀତି ନୀତି ଅନୁକରଣ କରନ୍ତି । ଗାଦବା ଜାତି କୃଷି କରନ୍ତି ପୁଣି ସୈନ୍ୟ ହୋଇ ଯୁଦ୍ଧ ମଧ୍ୟ କରନ୍ତି । ଜୟପୁରର ପୂର୍ବ ରାଜଧାନୀ ନନ୍ଦପୁରରେ ଜୈନ ଏବଂ ଶିଳା ବଂଶୀୟ ରାଜାମାନଙ୍କର ନିଦର୍ଶନ ଅଛି । ମୌର୍ଯ୍ୟବଂଶ ପୂର୍ବରୁ ନନ୍ଦବଂଶୀୟ ରାଜା-ମାନେ ଜୟପୁରରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିବାର ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ପ୍ରାଚୀନ ଇତିହାସରେ ମିଳେ । ବିଜୟନଗର, ବବୁଲି, ସାଲୁର ଜୟପୁରର କରଦରାଜ୍ୟ ଥିଲା, ଏହା ମଧ୍ୟ ଇତିହାସ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେଉଅଛି ।

ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ—ଉଚ୍ଚ ବିଭାଗ ଏବଂ ନିମ୍ନବିଭାଗ । ଜୟପୁର ଉଚ୍ଚ ବିଭାଗ ଏବଂ ଗୁଣପୁର ନିମ୍ନ ବିଭାଗ । ଜୟପୁର ବିଭାଗ ମଧ୍ୟରେ

ଜୟପୁର, କୋରାପୁଟ, ନନ୍ଦପୁର, ରାମଗିରି, ମାଲକାନଗିରି, କୋଟପାଡ଼, ଅମରକୋଟ, ଭୈରବସିଂହପୁର ଏବଂ ନବରଙ୍ଗପୁର ପ୍ରଧାନ ସ୍ଥାନ । ଗୁଣୁପୁର ବିଭାଗରେ ଗୁଣୁପୁର, ଗୁଡ଼ାରି, ରାୟଗଡ଼ା, କଲ୍ୟାଣସିଂହପୁର ଏବଂ ନାରାୟଣପାଟଣା । ଜୟପୁର ଏଜେନ୍‌ସି ୧୮୩୯ ସାଲର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଆଇନବଳରେ ଜଣେ କଲେକ୍ଟରଙ୍କଦ୍ୱାରା ଶାସିତ ହୁଏ । ଏହି କଲେକ୍ଟରଙ୍କ କ୍ଷମତା ସାଧାରଣ କଲେକ୍ଟରଙ୍କଠାରୁ ଢେର ବେଶୀ । ତାଙ୍କୁ କେତେକ ବିଶେଷ କ୍ଷମତା ଦିଆଯାଇଅଛି । ତାହାଙ୍କର ଉପାଧି ଲାଟସାହେବଙ୍କର ଏଜେଣ୍ଟ । ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟର ଅଧିବାସୀ ଅଧିକାଂଶ ଆଦିମ ଜାତୀୟ । ସେମାନଙ୍କୁ ସାଧାରଣ ଆଇନ ଦ୍ୱାରା ଶାସନ କରିହେବ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କର ସାମାଜିକ, ରାଜନୈତିକ, ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ଏବଂ ସ୍ୱଭାବ ଚରିତ୍ର ଭିନ୍ନ ହୋଇଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଆଇନର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଅଛି । ଅନୁଗୁଳ ଓ କନ୍ଧମାଳ ଅଞ୍ଚଳରେ ଯେଉଁପରି ଆଇନ ପ୍ରଚଳିତ, ଜୟପୁରରେ ସେହିପରି ଆଇନ ଚଳେ । ଏହାକୁ ଜୟପୁର ଜମିଦାରୀ ନ କହି ଜୟପୁର ସମସ୍ଥାନ ବୋଲି କହନ୍ତି । ପୂର୍ବେ ଇଷ୍ଟଇଣ୍ଡିଆ କୋମ୍ପାନୀ ଅମଳରେ ଏହାକୁ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଗଣନା କରାଯାଉଥିଲା । ସୁତରାଂ ଜୟପୁରକୁ ସାଧାରଣ ଜମିଦାରୀ ସହିତ ତୁଳନା କରାଯାଇ ନ ପାରେ । ବିଶାଖପଟ୍ଟଣ ଜିଲ୍ଲାର କଲେକ୍ଟର ଜୟପୁର ଏଜେନ୍‌ସିର ଏଜେଣ୍ଟ । ପଟ୍ଟପେଟା ଏବଂ ମାଡ଼ଗୁଳା ଜମିଦାରୀ ମଧ୍ୟ ଜୟପୁର ଏଜେନ୍‌ସିର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ବିଶାଖପଟ୍ଟଣ ଏଜେଣ୍ଟଙ୍କ ଅଧୀନରେ କୋରାପୁଟ ଏବଂ ପାର୍ବତୀପୁରରେ ଦୁଇଜଣ ସହକାରୀ ଏଜେଣ୍ଟ ଅଛନ୍ତି । କୋରାପୁଟର ସହକାରୀ ଏଜେଣ୍ଟଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଜୟପୁର, କୋରାପୁଟ, ନବରଙ୍ଗପୁର, ପାଡ଼ୁଆ, ପୋଟାଙ୍ଗୀ, ମାଲକାନଗିରି ଏହି ଛଅଟି ତାଲୁକ ଅଛି । ପାର୍ବତୀପୁର ସହକାରୀ ଏଜେଣ୍ଟଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଗୁଣୁପୁର, ରାୟଗଡ଼ା, ବିଷମକଟକ ଏହି ତିନିଗୋଟି ତାଲୁକ ଅଛି । ଏହା ଛଡ଼ା ସାଲୁର ଓ ପାର୍ବତୀପୁରର କେତେକ ଅଂଶ ଏବଂ ମାଡ଼ଗୁଳା ରାଜ୍ୟ ଜୟପୁର ଏଜେନ୍‌ସିର ଅନ୍ତର୍ଗତ ।

ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟ ନଅଗୋଟି ତାଲୁକା ଏବଂ ଚଉଦଗୋଟି ପ୍ରଗନାରେ ବିଭକ୍ତ । ପ୍ରତି ତାଲୁକା ଜଣେ ଜଣେ ତହସିଲଦାରଙ୍କ ଅଧୀନ ଏବଂ ପ୍ରତି ପ୍ରଗନା ଜଣେ ଲେଖାଏଁ ଅମୀନଙ୍କ ଅଧୀନ । ସହକାରୀମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ସେମାନେ ନିଜ ନିଜର ଇଲାକା ଶାସନ କରନ୍ତି । ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ ଜୟପୁର ସହରର ଅଧିବାସୀ ସଂଖ୍ୟା ପ୍ରାୟ ୧୩ ହଜାର । ସେଠାରେ ଇଉନିୟନ ବୋର୍ଡ ଅଛି ଏବଂ

ଜଣେ ସବ୍‌ଡେପୁଟି କଲେକ୍‌ଟର ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ପ୍ରାୟ ୩୦୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ କଳା-
ହାଣ୍ଡି, ବିଜୟାନଗର, ଖଡ଼ିଆଳ, କୁରୁପାମ, ମେରିଅ, ଧାଙ୍ଗବାଲସା, ପାର୍ବତୀ-
ପୁର, ଚଞ୍ଚୁପେଣ୍ଟା, ପାଲକୁଣ୍ଡା ଏହି ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଜୟପୁରର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଥିଲା ।
ଜୟପୁର ସହରରେ ଗୋଟିଏ ବୋର୍ଡ଼ପରିଚାଳିତ ଉଚ୍ଚ ଇଂରାଜୀ ସ୍କୁଲ ଅଛି ।
ଛାତ୍ରାବାସର ଯାବତୀୟ ବ୍ୟୟ ରାଜ୍ୟସର୍କାରରୁ ପ୍ରଦତ୍ତ ହୁଏ । ଏହା ଛଡ଼ା ମହାରାଜ
ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା ମହୋଦୟ ଅନେକ ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ବୃତ୍ତି ଦିଅନ୍ତି । ସ୍କୁଲର ଛାତ୍ର ସଂଖ୍ୟା
ପ୍ରାୟ ତିନିଶତ, ସେଥି ମଧ୍ୟରୁ ଓଡ଼ିଆ ଛାତ୍ର ଅର୍ଦ୍ଧେକରୁ ଅଧିକ । ସ୍କୁଲରେ ଜଣେ
ବାଲେଶ୍ୱରବାସୀ ଓଡ଼ିଆ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଉମେଶଚନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତି, ଏମ. ଏ. ବି. ଟି.
ସହକାରୀ ଶିକ୍ଷକ ଅଛନ୍ତି । ଉମେଶ ବାବୁ ସାହସୀ ଯୁବକ, ସେ ବହୁ ଦୂରରୁ ଯାଇ
ସେଠାରେ ଶିକ୍ଷକତା କରୁଅଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆ ଯୁବକମାନଙ୍କର ଏହିପରି ସାହସ
ଦେଖାଇବା ଉଚିତ । ଉମେଶ ବାବୁ ଦେଶମିଶ୍ରଣ ଅପେକ୍ଷା ହୃଦୟ ମିଶ୍ରଣରେ
ଅଧିକ ପକ୍ଷପାତୀ; ସେ ଗଞ୍ଜାମରେ ବିବାହ କରି ସେଥିରେ ଆଦର୍ଶ ଦେଖାଇ-
ଅଛନ୍ତି । ସ୍କୁଲର ଓଡ଼ିଆ ପଣ୍ଡିତ ଜଣେ ଚିର କୁମାର ନିଷ୍ଠାପର ସୁବ୍ରାହ୍ମଣ ।
ସ୍କୁଲର ଓଡ଼ିଆ ଛାତ୍ରସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ବିଷୟରେ ସେ ସର୍ବଦା ଚେଷ୍ଟିତ । ତାଙ୍କର
ସ୍ୱଭାବ ଜାତୀୟ ଅଙ୍ଗମାନରେ ଗଢ଼ା । ବୃଦ୍ଧ ହେଡ୍‌ମାଷ୍ଟର ରାମ ଦାସ ପାନ୍ତଲୁ ଜଣେ
ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଐତିହାସିକ । ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ସରକାରଙ୍କ ଐତିହାସିକ ଆଲୋଚନା ବିଭାଗ
ସମୟ ସମୟରେ ତାଙ୍କର ମତ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ଜୟପୁର ହାଇସ୍କୁଲର ମାସିକ
ତିନି ହଜାର ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହୁଏ ।

ନବରଙ୍ଗପୁର ଏବଂ କୋଟପାଡ଼ରେ ଦୁଇ ଗୋଟି ମାଇନର ସ୍କୁଲ ଅଛି ।
ଗୁଣୁପୁରରେ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ହାଇସ୍କୁଲ ଅଛି । ଏ ସ୍କୁଲଗୁଡ଼ିକ ବୋର୍ଡ଼ ଦ୍ୱାରା
ପରିଚାଳିତ ହୁଏ । ନିମ୍ନ ବା ପ୍ରାଥମିକ ପ୍ରାଇମେରୀ ଶିକ୍ଷା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଜୟପୁର
ରାଜ୍ୟସରକାର ବାର୍ଷିକ ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚହଜାର ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରନ୍ତି । [1] ଆଦିମ ଜାତିଙ୍କ
ମଧ୍ୟରେ ଶିକ୍ଷାର ଆଦର ଆଦୌ ନାହିଁ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ତେଣୁ
ରାଜ୍ୟର ବିଶାଳତା ତୁଳନାରେ ବିଦ୍ୟାଳୟର ସଂଖ୍ୟା ସମୁଦ୍ରକୁ ଶଙ୍ଖେ ପାଣି
ତୁଲ୍ୟ । ଆଦିମ ଜାତିର ଅନ୍ଧ ବିଶ୍ୱାସ ସେମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ଧ କରି ରଖିଅଛି । ପାଠ
ପଢ଼ିଲେ ମରିଯିବେ ବୋଲି ଅଧିକାଂଶଙ୍କର ଦୃଢ଼ ଧାରଣା । ଯାହାହେଉ
ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶିକ୍ଷାର ଆଲୋକ ବିସ୍ତାର ଯେ ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ, ଏହା

ବୋଲିବା ବାହୁଲ୍ୟମାତ୍ର । ତାହା "ଶନୈଃ ପନ୍ଥା" ଶବ୍ଦରେ ଆରବ୍ଧ ହେବା ଉଚିତ । ଜୟପୁରର କଚେରୀ ଏବଂ ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ପ୍ରଚଳନ ଅଛି । ମାତ୍ର ତେଲିଙ୍ଗୀୟ କର୍ମଚାରୀଙ୍କର ବହୁଳତା ହେତୁ ତେଲୁଗୁ ଭାଷାର ପ୍ରବଳ ପ୍ରଭାବରେ ତାହା ଉନ୍ନତି ପାରୁନାହିଁ । ବାସ୍ତବରେ ଜୟପୁରରେ ଓଡ଼ିଆ ଶକ୍ତି ଅତୀବ ସଙ୍କୁଚିତ ।

ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଐତିହାସିକମାନଙ୍କ ମତରେ ଜୟପୁରକୁ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ବୋଲି-ଯାଇପାରେ । ଶିଳାଲେଖରୁ ଓ ତାମ୍ରଶାସନମାନଙ୍କରୁ ଜଣାଯାଏ, ପୂର୍ବେ ଜୟପୁର ଅଞ୍ଚଳକୁ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ାବାଡି କୁହାଯାଉଥିଲା । ଏ ଅଞ୍ଚଳ ପ୍ରାଚୀନ ଦକ୍ଷିଣ କୋଶଳର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ । ବିଖ୍ୟାତ ଐତିହାସିକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବ୍ରଜବନ୍ଧୁ ଦାସ, ଏମ୍. ଏ. ବି. ଏଲ୍. କହନ୍ତି— 'ସହସ୍ରାଧିକ ବର୍ଷ ପୂର୍ବରୁ ଜୟପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ଓଡ଼ିଆମାନେ ବାସ କରି ଆସୁଅଛନ୍ତି । ଏତେ କାଳ ହେଲା ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ତେଲୁଗୁ ପ୍ରଭାବରୁ ଆତ୍ମରକ୍ଷା କରି ଆସୁଅଛି । ଏହା ହିଁ ତାହାର ପ୍ରାଚୀନତାର ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ନୁହେଁ କି ? କୌଣସି ପ୍ରାଚୀନ ଭାଷା ଅନ୍ୟ ପ୍ରତିବେଶୀ ଭାଷା ସଙ୍ଗେ ଘର୍ଷଣ ଉତ୍ପାତ ଯେତେ ପାଉ ପଛେ, ସେ ସ୍ୱତ୍ୱରୁ ଉଭେଇ ଯାଏ ନାହିଁ । ତାହାର ପ୍ରାଚୀନତା ତାକୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖେ । ଜୟପୁରବାସୀଙ୍କର ଜାତୀୟତା ଜୀବିତ ଅଛି, ଭାଷା ମଧ୍ୟ ଜୀବିତ ଅଛି ।'

ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟ ପ୍ରାଚୀନ କଳିଙ୍ଗ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଅଙ୍ଗୀଭୂତ ଥିଲା । ତାହା ଉତ୍କଳର ଗଙ୍ଗାବଂଶୀୟ ଏବଂ ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ରାଜାମାନଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଥିଲା । ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ୱାଧୀନତା ଲୋପ ପରେ ତାହା ଗୋଲକୁଣ୍ଡା ରାଜ୍ୟର ଅଧୀନରେ ରହିଲା । କିନ୍ତୁ ସେ ନାମମାତ୍ର ଅଧୀନ ଥାଇ ନିଜର ସ୍ୱାଧୀନତା ଅକ୍ଷତ ରଖି-ଥିଲା । ଊନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ଭାଗରେ ଇଂରେଜ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ ହୋଇ ଏଜେନ୍‌ସି ବିଭାଗ ନାମରେ ଶାସିତ ପାଳିତ ହେଉଅଛି । କିନ୍ତୁ ବିଖଣ୍ଡିତ ହୋଇ ରହିଥିବାରୁ ଆଶାନୁରୂପ ଉନ୍ନତି କରିପାରୁ ନାହିଁ । [2]ଯେଉଁ ଦିନ ସେ ଓଡ଼ିଶାରେ ମିଶିବ, ସେହିଦିନଠାରୁ ଉନ୍ନତିର ନିର୍ମଳ ଜ୍ୟୋତି ତାହାର ଲଲାଟ-ଫଳକରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହେବ । ସେ ସୌଭାଗ୍ୟର ଶୁଭଦିନ କେତେ ଦୂରରେ ଅଛି, ତାହା ସେହି ଅନନ୍ତମଙ୍ଗଳମୟ ସର୍ବଜ୍ଞ ପୁରୁଷ ବିଶ୍ୱକର୍ତ୍ତାଙ୍କୁହିଁ ଗୋଚର ।

ଜୟପୁରରେ "ଓଡ଼ିଆ ସମାଜ" ନାମରେ ଗୋଟିଏ ଜାତୀୟ ସଦନୁଷ୍ଠାନ ଅଛି । [3]ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଗୌରଚନ୍ଦ୍ର ସାମନ୍ତରାୟ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଜଣେ ନିଷ୍ଠାରେ ଖ୍ୟାତି

ଜାତୀୟ ନେତା । ଯୁବକ ଉତ୍କଳ 4ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଦଣ୍ଡଧର ମିଶ୍ର ଜାତୀୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଜକୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଅଛନ୍ତି । ଆଉ କେତେ ଜଣ ଉତ୍ସାହୀ ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକ ଦେଶ-ସେବାରେ ସେ ଉଭୟଙ୍କର ପନ୍ଥାନୁସାରୀ । ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ଓଡ଼ିଆ ସମାଜର ବିଶିଷ୍ଟ କର୍ମୀ । ଏମାନଙ୍କ ଅକ୍ଳାନ୍ତ ଚେଷ୍ଟାରେ ଜୟପୁରରେ ଦୁଇ ଥର ଏଜେନସୀ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀର ବିରାଟ ଅଧିବେଶନ ହୋଇ ସରକାରଙ୍କ ନିକଟରେ ଜୟପୁର ଉତ୍କଳରେ ମିଶିବାକୁ ଦୃଢ଼ ଦାବୀ କରାଯାଇଅଛି । ଏହି ସମ୍ମିଳନୀ ଫଳରେ ଏ ଅଞ୍ଚଳସ୍ଥ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଜାତୀୟ ଭାବ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇ ଉଠିଅଛି । ଓଡ଼ିଶା ସଙ୍ଗରେ ମିଶିବା ପାଇଁ ସମସ୍ତଙ୍କ ମନ ବ୍ୟାକୁଳ । ଏହି ଜାତୀୟ ଜାଗରଣ ମୂଲ୍ୟ ଅକଳିତ । ଏହି ଜାଗୃତି ଦିନେ ଜୟପୁରକୁ ଓଡ଼ିଶା ସଙ୍ଗରେ ମିଶାଇ ପାରିବ ଏ ବିଶ୍ୱାସ ସମୀଚୀନ । ଗୌରଚନ୍ଦ୍ର ବାବୁ ଏବଂ ଅପର୍ଣ୍ଣା ଦାସଙ୍କ ପୁତ୍ରମାନେ ସମ୍ମିଳନୀର ଜନ୍ମଦାତା ଏବଂ ଧରଣୀଧର ବାବୁ ପ୍ରାଣସଞ୍ଚାରକର୍ତ୍ତା । ସମ୍ମିଳନୀରେ ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳର କେତେଜଣ ବିଶିଷ୍ଟ ନେତା ଯୋଗ ଦେଇ ଜୟପୁରବାସୀଙ୍କୁ ଉତ୍ସାହିତ କରିଥିଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କ ସାଗ୍ରହ ସମ୍ମତିକ୍ରମେ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଉତ୍କଳର ଏକୀକରଣ ପ୍ରସ୍ତାବ ବହୁ ଅନୁମୋଦନ ସମର୍ଥନ ସହ ଗୃହୀତ ହୋଇ ସରକାରଙ୍କୁ ଜଣାଇ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ମିଶ୍ରଣର ଅନୁକୂଳ ପ୍ରମାଣ ଏବଂ ଯୁକ୍ତି ପଥ ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୋଇଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହା ସରକାରଙ୍କ ବିଚାରାଧୀନ । ଜୟପୁରରେ ଜାତୀୟଭାବର ଯେଉଁ ବହୁମୁଖୀ ସ୍ରୋତ ବହୁଅଛି, ତାହା କଦାପି ମରିବ ନାହିଁ । ଅଧିକନ୍ତୁ ସବୁ ବାଧା ବିଘ୍ନ କୁଅଡ଼େ ଉଡ଼ାଇ ନେଇଯିବ । ସେ ସ୍ରୋତ ମିଳନ ସିନ୍ଧୁରେ ଯାଇ ଅଙ୍ଗ ଢାଳିଦେବ । ନିଶ୍ଚୟ ଶତାବ୍ଦୀ ମିଛି ଏକ ହେଲ ପ୍ରାୟ ଓଡ଼ିଶା ଜୟପୁର ମିଶି ଏକ ହୋଇ-ଯିବ । ଜୟପୁରର ରଜା ପ୍ରଜା ଉଭୟ ଓଡ଼ିଆ, ଜୟପୁର ଉତ୍କଳର ମସ୍ତକ; କିନ୍ତୁ କି ଦାରୁଣ କ୍ଷୋଭର ବିଷୟ, ତାହା ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇ ରହିଅଛି । ଶରୀର ବିନା ମସ୍ତକର ଏବଂ ମସ୍ତକ ବିନା ଶରୀରର ଯେ ଦୁର୍ଗତି ହୁଏ, ଉଭୟେ ସେହି ଅସହ୍ୟ ଦୁର୍ଗତି ଭୋଗ କରୁଅଛନ୍ତି । ଏ ଦୁଃଖ ରଖିବାର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ତାହା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଓଡ଼ିଆର ଅନ୍ତଃକରଣରେ ଅନ୍ତସ୍ତଳରେ ଗଭୀର କ୍ଷତ ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛି । ସେ ମହାକ୍ଷତର ଅମୃତ ପ୍ରଲେପ ଭୈଷଜ୍ୟ ବାହାରେ ନାହିଁ । ଜାତି ଜାତିଠାରୁ ଅନ୍ତର ହୋଇ ରହିଅଛି, ଭାଇ ଭାଇର ଅପରିଚିତ ହୋଇ ରହିଅଛି, ଚନ୍ଦ୍ରାଶକ୍ତ ମନଠାରୁ ଅନ୍ତର ହୋଇ ରହିଅଛି, ଗନ୍ଧ ଅଭାବରେ ଫୁଲ ସମ୍ପଦହୀନ

ହୋଇଅଛି, ଜଳ ଅଭାବରେ ଗଛ ନାଶପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ରହିଅଛି, ଏହା ହେବାର ଅସହ୍ୟ ବ୍ୟଥାରେ କ... । ଦେହେ ଜରେ, ହେମ ଠାକୁରଙ୍କ ଜରେ, ପ୍ରାଣ ନିଧନ ଜରେ, ଆତ୍ମା କାନ୍ଦ ଜରେ । ଏ ଦୁର୍ବିପାକ କେବେ ଦୂର ହେବ, ଏ କ୍ଲ ହ ନିବାରିବ ଛୁଟିବ, ତାହା ଅନ୍ଧକାରରେ ଆଚ୍ଛନ୍ନ । ସଙ୍କଟରେ ମଧୁସୂଦନ ସ୍ମରଣ ଛଡ଼ା ଆଉ ଉପାୟ କିଅଛି କହ ? ହାହି ମଧୁସୂଦନ ।

ଗୁଣୁପୁର ଶବର୍ ଧନୀ ଅଞ୍ଚଳ, ସେଠାରେ ଅନେକ ବଡ଼ ବଡ଼ ମହାଜନ ଅଛନ୍ତି । ଗୁଣୁପୁରର ପଶ୍ଚିମରେ "କୈଳାସ-କୂଟ" ପର୍ବତମାଳା । ତାହାର ଉଚ୍ଚତା ହାରାହାରି ୨୫୦୦ ଫୁଟ । ପର୍ବତରେ ଅନେକ ଶବରପଲ୍ଲୀ ଅଛି । ଗୁଣୁପୁର ବଂଶଧାରା ନଦୀ ତୀରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଗୁଡାରି ଗୁଣୁପୁର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସ୍ଥାନ । ଗୁଡାରି ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ଏବଂ ବାଣିଜ୍ୟର କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳ । ତାହା ମଧ୍ୟ ବଂଶଧାରା କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ସେ ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟ ଅତି ମନୋହର । ସେଠାରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଶାଳ କାଠ ପ୍ରଚୁର ମିଳେ । ବିଶାଳ ଶାଳବନର ରୂପସୁନ୍ଦର ଦୃଶ୍ୟ ଦର୍ଶକର ପ୍ରିୟ ଉପଭୋଗ୍ୟ । ସରଳ ଶ୍ୟାମକାନ୍ତ ଶାଳତରୁଗୁଡ଼ିକ ବାୟୁହିଲ୍ଲୋଳରେ ଶାଖା ପ୍ରଶାଖା ସଞ୍ଚାଳନ କରି ଦୋହଲିବା ବେଳେ ଛନ୍ଦକାଠଗୁଡ଼ିକ ନିର୍ମଳ ହୃଦୟ ସାଧୁ ସାଧକ ବିଭୁ ପ୍ରେମରେ ବିଭୋର ହୋଇ ଭବାବେଶରେ ଝୁଲିଲା ପ୍ରାୟ ବୋଧ ହୁଏ । ବାସ୍ତବରେ ପାଦପକୁଳ ବ୍ୟତୀତ ଆଜୀବନ ବିଶ୍ୱପ୍ରେମୀ ବିଶ୍ୱ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରେ ଆଉ କିଏ ଅଛି ? ସେମାନେ ବିଶ୍ୱ ହିତରେ ଆତ୍ମୋତ୍ସର୍ଗ କରନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଜୀବନ ନିଜ ପାଇଁ ନୁହେଁ—ତାହା ବିଶ୍ୱ ସେବାରେ ଉତ୍ସୃଷ୍ଟ । ସେମାନେ ସେବାଯୋଗୀ, ଆଜନ୍ମ ଅଖଣ୍ଡ ସେବା ହିଁ ସେମାନଙ୍କ ଧର୍ମ । ଗୁଣୁପୁର ବଂଶଧାରା ନଦୀର ପଶ୍ଚିମ କୂଳରେ ଥିଲା । ପରେ ନଦୀ ଦକ୍ଷିଣ ପଶ୍ଚିମ ଆଡ଼କୁ ଗତି କରି ଗୁଣୁପୁରର ଅପର ପାର୍ଶ୍ୱରେ ପ୍ରବାହିତ ହେଲା । ଗୁଣୁପୁରରେ "ବାଲାଜୀ ମଠ" ନାମରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମଠ ଅଛି । ବଳରାମ ଦାସ ନାମକ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରଥମେ ମଠ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ; ମାତ୍ର ମଠ ନିର୍ମାଣ ଶେଷ ନ ହେଉଣୁ ସେ ମଠ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଗଲେ । ଜୟପୁର ରାଜା ନିଜେ ଧର୍ମକର୍ତ୍ତା ବୋଲି ତାଙ୍କ ନାମରେ ମୋକଦ୍ଦମା କରିଥିଲେ, ରାଜାଙ୍କର ଡିକ୍ରୀ ହୋଇଥିଲା । ମଠର ଉତ୍ତର ଦିଗରେ ପ୍ରାଚୀନ ଗଡ଼ର ଭଗ୍ନାବଶେଷ ଦେଖାଯାଏ । କଥିତ ହୁଏ, ଖେମଣ୍ଡିର ରାଜାମାନେ ଉକ୍ତ ଗଡ଼ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ଖେମଣ୍ଡିର କେଉଁ ରାଜା କେବେ କାହିଁକି ସେଠାରେ ଦୁର୍ଗ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ, ସେ

ସମ୍ବନ୍ଧରେ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ମୂକ । ଗୁଣୁପୁରର ଉତ୍ତର ପୂର୍ବ ଭାଗରେ "ନାମଣ୍ଡା" ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ପାହାଡ଼ ଉପରେ ମଲ୍ଲିକେଶ୍ୱର ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ଦେବ ପୀଠ ବିରାଜମାନ । ମଲ୍ଲିକେଶ୍ୱରଙ୍କର ଦେଉଳ ବୃହତ୍ ପ୍ରସ୍ତରଖଣ୍ଡରେ ନିର୍ମିତ । ଏଥିରେ ଚୂନ ଆଦୌ ଲଗି ନାହିଁ । ପଥର ଉପରେ ପଥର ଥୁଆ ହୋଇ ବସିଅଛି । ମହେନ୍ଦ୍ରଗିରିର ଭୀମ ଦେଉଳ ଏହି ରୀତିରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଅଛି । ଗୁରୁଭାରବିଶିଷ୍ଟ ପ୍ରସ୍ତର ଉପରେ ଗୁରୁଭାରବିଶିଷ୍ଟ ପ୍ରସ୍ତର ରଖାଯାଇଅଛି । ବଜ୍ର ପଡ଼ିଲା ତାକୁ ସୁଦ୍ଧା ଦୋହଲାଇପାରିବ ନାହିଁ । ଲୋକଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ କୁଷ୍ଠ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦୁଷ୍ଟ କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ କଠିନ ରୋଗୀମାନେ ମଲ୍ଲିକେଶ୍ୱର ପୀଠରେ ପଡ଼ିରହି ଦିନ ଅଧା ପଡ଼ି ରହିଲେ ମାଂସ କାଟି ଦେବତାଙ୍କ ନିକଟରେ ବଳି ଦେଲେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ରୋଗମୁକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ଗୁଣୁପୁର ତାଲୁକାର ମେଘମାଳ ତୋଟା ବହୁ — କ୍ରୋଶବ୍ୟାପୀ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଅନ୍ଧକାନନ । ଦୂରରୁ ତାହା ନିବିଡ଼ ଘନମାଳା ପ୍ରାୟ ପ୍ରତୀୟମାନ ହୁଏ । ଉଦ୍ୟାନର ଏକ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଗୋଟାଏ ବୃକ୍ଷ ଉପରେ ବନ୍ୟ-ଦେବୀ ଅଛନ୍ତି । ସେଠାରେ ଛେଳି, ପାରା ବଳି ଦିଆଯାଏ । ବନ୍ୟଜାତିର ଲୋକ-ମାନେ ଦେବୀଙ୍କର ସେବକ । ସେବକର ଅମାନୁଷୀ ବିଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟ ଅତି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ-ଜନକ । ତାଙ୍କୁ ଦେବତା ଲାଗିଲାବେଳେ ସେ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଜୀବନ୍ତ ଛେଳି ଏବଂ ପାରାର ମୁଣ୍ଡ ଚୋବାଇ ଖାଇଦିଏ । ଏହାର ସତ୍ୟମିଥ୍ୟା ଅନୁସନ୍ଧେୟ । ଗୁଣୁପୁର ମାଲରେ ହାତୀଅଛନ୍ତି । ସମୟ ସମୟରେ ସେଠାରେ ହାତୀ ଧରାହୁଏ । 5ପାରଳାଖେମଣ୍ଡି ଶାଖା ରେଳପଥ ଗୁଣୁପୁର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇଅଛି ।

ନବରଙ୍ଗପୁର—ଏଠାରେ ପାଞ୍ଚଭାଗରୁ ଗୃହଭାଗ ଲୋକ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷୀ । ନବରଙ୍ଗପୁରର ତେଲ ନଦୀକୂଳରେ ଅନେକ ବଙ୍ଗାଳୀ ବାସକରନ୍ତି । ସେଠାରୁ ଧାନ ବହୁତ ପରିମାଣରେ ରପ୍ତାନି ହୁଏ । ଲକ୍ଷରେ ଡିଅର ଝେଲଣା ଜଙ୍ଗଲ ଦୂରର ମିଳେ । ଏଠାର ସୂକ୍ଷ୍ମ କାରୁକଳା ଅତି ଚମତ୍କାର । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଅନେକ ବଡ଼ ବଡ଼ ବଟିଗ୍ରାମ ଅଛି । ଅଧିକାଂଶ ଚୈତନ୍ୟ ଦେବଙ୍କ ଅମଳରେ ହୋଇଥିଲା । ନବରଙ୍ଗପୁରର ଅଠମାଇଲ ଉତ୍ତରରେ ପାପଡ଼ାହାଣ୍ଡି । ପାପଡ଼ା-ହାଣ୍ଡି ନବରଙ୍ଗପୁରର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ସ୍ଥାନ । ଏଠାରେ ନିବେଧର ଲୁବେଶ୍ୱର ଦେଉଳ ଚୂନରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଅଛି । ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ଇତିହାସର ଅନେକ ଉପାଦାନ ଅଛି । "ଦେବଘର" ପୁଷ୍କରିଣୀ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ କୀର୍ତ୍ତି । କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ମୁଖରେ ପ୍ରକାଶ—ଯେତେବେଳେ ଗ୍ରାମର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଦେବତା ଭୈରବସ୍ୱାମୀଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତି ଜୀର୍ଣ୍ଣ

ହୋଇଥାଏ, ଯେତେବେଳେ ନୂତନ ମୂର୍ତ୍ତି ନିର୍ମାଣ ସକାଶେ ଏହି ପୁଷ୍କରିଣୀରେ ଆକସ୍ମିକଭାବରେ କାଠ ଭାସି ଉଠେ । ନବରଙ୍ଗପୁର ଏବଂ ପାପଡାହାଣ୍ଡି ଉଭୟ ସ୍ଥାନରେ ଭୈରବ ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତି ଅଛି । ଭାସି ଉଠିବା କାଠ ଉତ୍ତର ଆଡ଼କୁ ହଳିଥିଲେ, ପାପଡାହାଣ୍ଡିରେ ନୂଆ ମୂର୍ତ୍ତିର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୁଏ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଆଡ଼କୁ ଢଳିଥିଲେ ନବରଙ୍ଗପୁର ମନ୍ଦିରରେ ନୂତନ ମୂର୍ତ୍ତିର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୁଏ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଡ଼ମ୍ବର ସହ ପୋଖରୀରୁ କାଠ ଉଠାଇ ନିଆଯାଏ । କାଠକୁ ନବବସ୍ତ୍ର ପିନ୍ଧାଇ ସେଥିରେ ରୂପାର ଆଖି, କାନ, ନାକ, ଦାନ୍ତ ପ୍ରଭୃତି ଲଗାଇ ମୂର୍ତ୍ତି ନିର୍ମାଣ କରାଯାଏ । ତହିଁ ଉତ୍ତାରୁ ଦେବମୂର୍ତ୍ତି ଚୌଡ଼ଳରେ ଯାଇ ମନ୍ଦିରରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୁଅନ୍ତି । ଏହି ନବକଳେବର ମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠା ସମୟରେ ବହୁତ ବଳି ପଡ଼େ । ନବରଙ୍ଗପୁରରେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ କମଳା ଲେମ୍ବୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ । ଫଳ ପାଚିଥିବା ସମୟରେ କମଳା ତୋଟାର ଦୃଶ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଲୋଭନୀୟ ହୁଏ । ଯେତେବେଳେ କେଉଁ ଦେବ ଦେବତା ସ୍ୱର୍ଗରୁ ଅମୃତ ଆଣି ନବରଙ୍ଗପୁରରେ ଟାଙ୍କୁଣୀ ଦେଇ ନରଲୋକରେ ବିତରଣ ସକାଶେ ସଜାଡ଼ି ରଖିଅଛନ୍ତି । ମଧୁର ଫଳର ମଧୁର ସୁବାସ ଉପଭୋଗ କଲେ ପ୍ରକୃତିର ପ୍ରତିମାର ପ୍ରକୃତିଜନ୍ୟା ସୁଧା [illegible] ସାମ୍ନାରେ ନ ପାରି ଆବିର୍ଭୂତ ହୋଇଯିବ । ଉଦରଦେବପୂଜକ ରସରଙ୍କ ମନୁଷ୍ୟର କଥା ନ କହିବା ହିଁ ନିରାପଦ ।

ପାଡ଼ୁଆ — ମାଚେରୁ ନଦୀ ଏହି ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବାହିତ ହୁଏ । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ବଗଠା ଜାତିର ଲୋକେ ଅଧିକସଂଖ୍ୟାରେ ବାସ କରନ୍ତି । ଗୁପ୍ତ-ଗୁହା, ମତ୍ସ୍ୟକୁଣ୍ଡ ଦୁଇଟି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସ୍ଥାନ । ଗୁପ୍ତଗୁହାରେ ଶିବଙ୍କର ଅଧିଷ୍ଠାନ । ଗୁପ୍ତେଶ୍ୱର ପରି ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ବିପୁଳ ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ଶିବରାତ୍ରୀ ଉତ୍ସବ ପାଳିତ ହୁଏ । ଯନ୍ଦ୍ରିକ ପର୍ବତ ନିକଟରେ ମାଚେରୁ ନଦୀ ଗର୍ଭରେ ମତ୍ସ୍ୟକୁଣ୍ଡ ଅବସ୍ଥିତ । ମାଚେରୁ ନଦୀ ପର୍ବତ ଉପରୁ ଆସୁ ଆସୁ ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଗହ୍ୱର ଭିତରେ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇ ଶତହସ୍ତ ତଳେ ପୁଣି ବାହାରି ଅଛି ଗହ୍ୱରଟା ବୋଧ ହୁଏ ନଦୀରାଣୀର ଗୁପ୍ତ ଅନ୍ତଃପୁର । ସେହିଠାରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରସ୍ତର ଘରର ଚିହ୍ନ ଅଛି । ଏଅଞ୍ଚଳର କେତେକ ସ୍ଥାନ ନିବିଡ଼ ଜଙ୍ଗଲପୂର୍ଣ୍ଣ । ଜଙ୍ଗଲରେ ଭୂଇଁଖଜୁର ଗଛ ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଦେଖାଯାଏ । ସେ ଗୁଡିକ ଖଜୁରି ଗଛର ପକେଟ ସଂସ୍କରଣ ବା ବାମନ ଅବତାର । ତାହା ଫଳ ଧରିଥିବା ସମୟରେ ପ୍ରବାଳଗୁଚ୍ଛର ଭ୍ରାନ୍ତି ଦେଖାଯାଏ । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଅଧିବାସୀଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଖୁବ୍ ଅଳ୍ପ । ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଏବଂ

ବର୍ଷା ସମାନପରିମାଣରେ ହୁଏ ଅର୍ଥାତ୍ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଯେପରି ପ୍ରଚଣ୍ଡ, ବର୍ଷା ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ପ୍ରବଳ ହୁଏ ।

କୋଟପାଡ — ଏହି ପ୍ରଗନା ଜୟପୁର ଗଡ଼ର ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ କୋଣରେ ୨୫ ମାଇଲ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ବସ୍ତର ରାଜାଙ୍କ କୃତଜ୍ଞତାର ନିଦର୍ଶନ ସ୍ୱରୂପ କୋଟପାଡ ଜୟପୁରଙ୍କୁ ଦେଇଥିବା ବିଷୟ ପୂର୍ବେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଅଛି । ସେହି ସମ୍ପର୍କରେ ଜୟପୁର ବସ୍ତରଙ୍କୁ ବାର୍ଷିକ ୨୫ ଟାକସ ଦେବାର ଚୁକ୍ତି ହୋଇଥିଲା; ମାତ୍ର ଜୟପୁର ରାଜା ବସ୍ତରଙ୍କୁ କେବେ ଟଙ୍କା ଦେଇ ନାହାନ୍ତି । ସେହି ଟାକ୍ସ "ମହାଦାନ" ନାମରେ ଅଭିହିତ ଥିଲା । କୋଟପାଡ଼ ପାଞ୍ଚ ଗୋଟି ଦୁର୍ଗର ସମଷ୍ଟି । ଯଥା— କୋଟପାଡ, ଚୁରୁଚୁଣ୍ଡା, ପରଗଡ, ଅମରକୋଟ ଏବଂ ବସ୍ତ-ଗଡ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଦୁର୍ଗଗୁଡ଼ିକର ଭଗ୍ନାବଶେଷ ପୂର୍ବସୌଭାଗ୍ୟ ସ୍ମରଣ କରି ନୀରବ ଶୋକରେ ଝୁରୁଅଛି । କୋଟପାଡ ଉପନଗରଟି ଜୟପୁର ଏବଂ ବସ୍ତର ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ । ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ବୋର୍ଡ଼ ପରିଚାଳିତ ମାଇନର ସ୍କୁଲ ଅଛି ଏବଂ ଗୋଟିଏ ଓଡ଼ିଆ ରଙ୍ଗାଳୟ ଅଛି । ସେଠାକାର ଓଡ଼ିଆ ନାଟକର ଅଭିନୟ ଦେଖି ଅନେକ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ତୃପ୍ତି ଲାଭ କରିଅଛନ୍ତି । ଅଭିନୟର ଭାଷା ଠିକ ଓଡ଼ିଆ ଅଞ୍ଚଳର ଭାଷା ପରି । ଦମୟନ୍ତୀ ପୁଷ୍କରିଣୀ କୋଟପାଡର ପ୍ରଧାନ ଦୃଶ୍ୟ । ଜୟପୁର ନଳରାଜାଙ୍କର ନିଷାଦ ରାଜ୍ୟ ଥିଲା ବୋଲି ଯେଉଁ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଛି, ଏହି ଦମୟନ୍ତୀ ସରୋବର ସେହି କିମ୍ବଦନ୍ତୀର ପୋଷକ ହୋଇପାରେ କି ନାହିଁ, ତାହା ଐତିହାସିକମାନଙ୍କର ବିଚାର୍ଯ୍ୟ ହେବା ଉଚିତ । କୋଟପାଡର ମାଟି ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ସହର ପୋତି ହୋଇ ରହି-ଅଛି । ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଶ୍ୱନାଥ ମହାପାତ୍ର ୭ । ୪ । ୩୪ ତାରିଖର ଦୈନିକ ସମାଜରେ ଲେଖିଅଛନ୍ତି —

" ବର୍ତ୍ତମାନ କୋଟପାଡ ଗୋଟିଏ ଭଗ୍ନାବଶିଷ୍ଟ ଦୁର୍ଗ । ଏହି ଦୁର୍ଗଟି ଗୋଟିଏ ବିସ୍ତୃତ ପ୍ରାନ୍ତର ଉପରେ ଅବସ୍ଥିତ । ପ୍ରାନ୍ତରଟି ହେଲେ ଗୋଟିଏ ବିଶାଳ ସହର ହୋଇଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ଏହି ପ୍ରାନ୍ତର ଗର୍ଭରୁ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ କୂପ ଓ ଅଟ୍ଟା-ଳିକାମାନଙ୍କରେ ଭିତ୍ତି ବାହାରୁଅଛି । କୋଟପାଡ ଗ୍ରାମବାସୀ ସେହି ପ୍ରାନ୍ତର ଗର୍ଭରୁ ଇଟାମାନ ଖୋଳିଆଣି ନିଜ ନିଜ ଗୃହ ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଲୋକେ କହନ୍ତି — ଏହି ପ୍ରାନ୍ତରସ୍ଥ ସହରଟି କୋଟପାଡ ଦୁର୍ଗାଧିପ-ତିଙ୍କର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା ଦୁର୍ଗଟି ଗୋଟିଏ ପରିଖାବେଷ୍ଟିତ । ତାହାର ଉତ୍ତର

ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ସୁନାର୍ଘ ଦମୟନ୍ତୀ ଜଳାଶୟ ଏହାର ଉତ୍ତର ପରିଖା ରୂପେ ବିଦ୍ୟମାନ । ଆଉ ଏହି ଜଳାଶୟଟି କୌଣସି ଓଡ଼ିଆ ରାଜାଙ୍କ କୀର୍ତ୍ତି ବୋଲି ଅଦ୍ୟାବଧି ଲୋକଙ୍କ ମୁଖରେ ପ୍ରକାଶ ପାଉଅଛି । କୋଟପାଡ ଗ୍ରାମଟି ଜୟପୁର ଓ ବସ୍ତର ରାଜ୍ୟର ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହି ସବୁ ପ୍ରମାଣମାନଙ୍କରୁ ଜଣାଯାଏ, କୋଟପାଡ ଉକ୍ତ ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା । ଜୟପୁର, କଳାହାଣ୍ଡି ଓ ବସ୍ତରର ରାଜାମାନେ ନିଜ ନିଜ ରାଜଧାନୀମାନ ଯଥାକ୍ରମେ ନନ୍ଦପୁରରୁ ଜୟପୁରକୁ, କଳାହାଣ୍ଡିରୁ ଭବାନୀପାଟଣାକୁ ଓ ବସ୍ତରରୁ ଜଗଦଳପୁରକୁ ଘୁଞ୍ଚାଇଆଣିଥିବା ହେତୁ ଅନେକ ଆହୁରି ଅନୁମାନ କରନ୍ତି ଯେ, ଜୟପୁର, କଳାହାଣ୍ଡି ଓ ବସ୍ତର ଉତ୍କଳରାଜ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଥିଲା ଓ ଉକ୍ତ ରାଜାମାନେ ଶାସନସୁବିଧା ପାଇଁ ନିଜ ନିଜର ରାଜଧାନୀମାନ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ କୋଟପାଡ ନିକଟକୁ ଘୁଞ୍ଚାଇଆଣିଅଛନ୍ତି । ଯେ ଯାହା ହେଉ ବର୍ତ୍ତମାନ କୋଟପାଡ ସହର ଗୋଟିଏ ଭଗ୍ନାବଶିଷ୍ଟ ଦୁର୍ଗ । ତାହା ଯେଉଁ ବିଶାଳ ପ୍ରାନ୍ତର ଉପରେ ଅବସ୍ଥିତ, ସେହି ପ୍ରାନ୍ତର ଗର୍ଭରେ ଏକ ବିଶାଳ ସହରର ଭିତ୍ତି ଲୁକ୍କାୟିତ ରହିଅଛି ଓ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଅସ୍ତ୍ରାଗାର ମଧ୍ୟ ମୂର୍ବ ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ପ୍ରାନ୍ତର ଗର୍ଭରେ ଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ଏହି ସବୁ ନିଦର୍ଶନମାନଙ୍କରୁ ଓ ୧୯୨୪ ସାଲ ୧୯ଶ ଭାଗ ମାର୍ଗଶିର ୮ମ ସଂଖ୍ୟା "ମୁକୁର" ର ୧୬୩ ପୃଷ୍ଠାରେ "ଉତ୍କଳଜାତିର ପ୍ରସାର" ପ୍ରବନ୍ଧରେ ବ୍ରଜବନ୍ଧୁ ବାବୁ ଉତ୍କଳରାଜ୍ୟ ସ୍ଥିର କରିବାକୁ ଯାଇ ଯେଉଁ ପ୍ରମାଣମାନ ଦର୍ଶାଇଅଛନ୍ତି, ତହିଁରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣାଯାଏ ଯେ, କୋଟପାଡ ଦିନେ ଉତ୍କଳ ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା । ଆଶାକରୁ, ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞମାନେ ଏହାର ସତ୍ୟତା ସ୍ଥିର କରି ଉତ୍କଳ ଇତିହାସର ପୃଷ୍ଠା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କରିବେ ।

ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଜୟପୁରର ବର୍ତ୍ତମାନ ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ମହୋଦୟ କହନ୍ତି — "କୋଟପାଡର ଭଗ୍ନାବଶିଷ୍ଟ ଦୁର୍ଗ ଜୟପୁରର ରାଜା ପ୍ରଥମ ବିକ୍ରମ ଦେବଙ୍କ ଅମଳରେ ୧୭୭୭ ସାଲରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରଥମ ବିକ୍ରମ ଦେବ ୧୭୫୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରୁ ୧୭୮୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ ।" ଏହା ମୁକୁରରେ ମଧ୍ୟ ଲିଖିତ ହୋଇଅଛି ।

କୋଟପାଡର "ମିରଗାଡ" ଜାତି ସୂତାରେ ସ୍ଥାୟୀରଙ୍ଗ ଦେଇ ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ରଙ୍ଗାଇ ପାରନ୍ତି । ଲୁଗା ଚିରିଯିବାଯାଏ ରଙ୍ଗର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତା ଅକ୍ଷତ

ଥାଏ । ଏହା ଗୋଟିଏ ଲଜ୍ଜାଜନକ ଶିଳ୍ପ; କିନ୍ତୁ ସେହି ନିରଗାଜା ଜାତି ହାତରେ
ଏକଚୂଳିଆ ହୋଇ ରହିଅଛି । ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଜାତି ତାହା ଶିକ୍ଷା କରି ଜୀବିକା
ନିର୍ବାହର ଏତେ ସହଜ ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କରୁନାହିଁ । ଫଳତେ ତ ସଂଖ୍ୟା
ସୀମାବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହେ; ସେଥିର ହ୍ରାସବୃଦ୍ଧି ଘଟେ ନାହିଁ । ବ୍ୟବସାୟ ନୀଚ
ଜୀବିକା ନୁହେଁ, ମାତ୍ରଶାସ୍ତ୍ର ବଜ୍ରନିର୍ଘୋଷରେ ଘୋଷଣା କରୁଅଛି— "ବାଣିଜ୍ୟେ
ବସତେ ଲକ୍ଷ୍ମୀଃ ।" ଏକା ଦରଜି ଲୁଗା ସିଇଁବ, ଅନ୍ୟଜାତି ସିଇଁଲେ ତାହାର
ମାନ ହାନି ହେବ, ଏ ବିଶ୍ୱାସ ଗୋଟାଏ କୁସଂସ୍କାର । ଏକ ଜାତିର ଲୋକ
ଅନ୍ୟଜାତିର ବ୍ୟବସାୟ କଲେ ଯେ ତାହାର [illegible]—ସେଥିରେ ସମୃଦ୍ଧି
ବଢ଼େ । ଏଣିକ ଯେଉଁଭଳି ଅର୍ଥସଙ୍କଟ ବଢ଼ୁଅଛି, ସେଥିରେ ନାନା ବ୍ୟବସାୟର
ଆଶ୍ରୟ ନ ନେଇ କେବଳ ପୈତୃକ ବ୍ୟବସାୟଟି ଧରି ବସିଲେ ପ୍ରତି ପଦକ୍ଷେପରେ
ସଂସାରରେ ଝୁଣିବା ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ । ଅମଚକୋଟ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ
ଦରିଣା ମଠି ବୁଣାଯାଏ । ତାହା ଖଦଡଠାରୁ ଶକ୍ତ ଏବଂ କାରୁକଳାରେ ସୁନ୍ଦର ।
ସର୍ବପ୍ରକାର ଶିଳ୍ପରେ ଜୟପୁରର ମହତ୍ତ୍ୱ ଊଣା ନୁହେଁ । ସୁବିଧାଜନକ ପଥ ନ
ଥିବାରୁ ଏବଂ ଜୟପୁର ଓଡ଼ିଶାରୁ ବହୁ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ଏକ କୋଣରେ ଅବସ୍ଥିତ
ହେତୁ ତାହାର ମହତ୍ତ୍ୱ ସମ୍ୟକ ରୂପେ ଉପଲବ୍ଧ ହୋଇପାରୁ ନାହିଁ ।
ବିଶେଷତଃ ଯେ ଓଡ଼ିଶାରୁ ବହୁକାଳରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇ ରହିଅଛି । ସେହି ହେତୁ
ତାହା ସଙ୍ଗରେ ଓଡ଼ିଶାର ଜାତୀୟ ବନ୍ଧନ ଶିଥିଳ ହୋଇପଡ଼ିଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ
ମହାରାଜ ସାହିତ୍ୟସମ୍ରାଟ ରାଜର୍ଷି ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ଅମଳରେ ଜୟପୁରର
ନାମ ଓଡ଼ିଶାରେ ଯେପରି ବ୍ୟାପିଯାଇଅଛି, ପୂର୍ବେ କେବେ ସେପରି ବ୍ୟାପି ନ
ଥିଲା । ବିକ୍ରମଦେବ ପୂର୍ବର ସେହି ସ୍ୱାଭାବିକ ଶ୍ଳଥ ଜାତୀୟ ବନ୍ଧନକୁ ଦୃଢ଼ୀଭୂତ
କରୁଅଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାର ଅର୍ଦ୍ଧେ ବଳ ଜୟପୁରରେ ରହିଅଛି । ତାହା ବିନା
ଓଡ଼ିଶା ଯେପରି ହୀନବଳ, ଓଡ଼ିଶା ବିନା ସେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ହୀନବଳ ହୋଇ-
ପଡ଼ିଅଛି । ସେଥିପାଇଁ ଉଭୟର ନେତ୍ର ଅଶ୍ରୁଭାରାକ୍ରାନ୍ତ ଏବଂ ପ୍ରାଣ କ୍ରନ୍ଦନଶୀଳ
ହୋଇ ରହିଅଛି । ଏ ତୀବ୍ର ବେଦନା, ଏ ଉଗ୍ର ଯନ୍ତ୍ରଣା ସର୍ବଥା ଅସହ୍ୟ ।
ଉଭୟର ମସ୍ତକରେ ମଙ୍ଗଳ ମିଳନର ଦେବଆଶୀର୍ବାଦ ଅଚିରେ ବର୍ଷିତ ହେଉ,

ମଙ୍ଗଳମୟ ବିଧାତାଙ୍କ ଶ୍ରୀଚରଣରେ ଏହାହିଁ କାତର ଭିକ୍ଷା ।

ଜୟପୁରର ପୂର୍ବରେ କୋରାପୁଟ ସହର । କେହି କେହି କୋରପୁଟ,
କରପଟ, କରପଟ୍ ବୋଲି ମଧ୍ୟ କହନ୍ତି । କାହାରି କାହାରି ମତରେ କର ଶବ୍ଦର

ଅର୍ଥ ତୈଲଙ୍ଗ ଭାଷାରେ କୋଶଲ୍ ଫଟ ବା ପୁଟ ଟକେଣ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ । ପୁଣି ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ଅନେକ କୋଶଲ୍ ବଣ ଥିବାରୁ ଏରୂପ ନାମକରଣ ହୋଇଅଛି । କିମ୍ବା କୋରାପୁଟ ନାମର ଅନ୍ୟ କାରଣ ମଧ୍ୟ ଥାଇପାରେ; ମାତ୍ର ସବୁ ଗ୍ରାମ ନାମର ଅର୍ଥ ହୁଏ ନାହିଁ । ନାମର ମୂଳ ତତ୍ତ୍ୱ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା ମଧ୍ୟ ସହଜ ନୁହେଁ । କୋରାପୁଟ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ସହର । ସେଠାରେ ସହକାରୀ ଏଜେଣ୍ଟଙ୍କ ଅଫିସ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଅଫିସ କଚେରୀ, ଜେଲ ରିଜର୍ଭ ପୋଲିସ ଅଫିସ ଓ ପୋଷ୍ଟାଫିସ ପ୍ରଭୃତି ଅଛି । ସହରଟି କ୍ଷୁଦ୍ର ହେଲେହେଁ ସ୍ଥାନୀୟ ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟ ମନୋହର । ଜୟପୁର ଯାତାୟାତ କରୁଥିବା ମୋଟର ବସ ସେଠାରେ ବିଶ୍ରାମ କରେ । ସେଠାରେ ହୋଟେଲ ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣୀ ଜଳଖିଆର ଦୋକାନ ଅଛି । ଜଳବାୟୁ ଅତି ଶୀତଳ ଏବଂ ମେଲେରିଆପୂର୍ଣ୍ଣ । ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ଜଙ୍ଗଲ ନାହିଁ, ମୃତ୍ତିକା ଲାଲବର୍ଣ୍ଣ । ଅନେକ ଅନେକ ବଗିଚାରେ ବିଶେଷତଃ କଲମୀ ଆମ୍ବର ତୋଟାମାନ ଅଛି । ପ୍ରସ୍ତରମୟ ସ୍ଥାନ ହେଲେ ମଧ୍ୟା ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଯଥେଷ୍ଟ ଚାଷଜମି ଦେଖାଯାଏ । ସାପ୍ତାହିକ ହାଟବସେ, ଟ୍ରୋଟ ଟ୍ରୋଟ ଲାଲ ପାହାଡ ଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରକୃତି ଦେବୀଙ୍କ ବକ୍ଷରେ ମଣିହାର ପରି ପ୍ରାୟ ବଡ ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ । ଶିବ ପାର୍ବତୀ ପରି ସେଥିରୁ ଝରଣା ବହିଆସୁଥାଏ । ଜୟପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ମାଟିର ପର୍ବତ ଅନେକ ଦେଖାଯାଏ । ସେ ଗୁଡିକ ଗିରି ରାଜ୍ୟର ଦୀନ ହୀନ ପ୍ରଜା, ସେମାନଙ୍କର ସାଧାରଣଙ୍କ ପରି ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି ନାହିଁ, ତଥାପି ପଲ୍ଲବ ନାରିକୂଳ ପରି ସେମାନେ ପର୍ବତକୁ ବିଦ୍ରୂପ କରୁ ଅଛନ୍ତି । କୋରାପୁଟ ପର୍ବତମୟ ପ୍ରଦେଶ, ସୁତରାଂ ଉଚ୍ଚସ୍ଥାନ ହେଲେ ମଧ୍ୟା କାହିଁକି କେଜାଣି ମେଲେରିଆ ଦେବୀଙ୍କ ପ୍ରଭାବ ସେଠାରେ ଅଧିକ । ସୁନ୍ଦର ଶରୀରର ତାହା ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କଳଙ୍କ । ଚନ୍ଦନ ବୃକ୍ଷ ବି ସର୍ପର ନିବାସ ହୁଏ । ସଂସାରରେ ଅନନ୍ତ କଅଣ । କୋରାପୁଟ ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗୃହସ୍ଥଗଣ ତିନିହିଁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଭାଷୀ, ଅବଶିଷ୍ଟ ଅଦିମ ଜାତୀୟ । ସେମାନେ ନିଜ ନିଜର ଜାତୀୟଭାଷା ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।

ମାଲକାନଗିରି —ଏହାର ଆକୃତି ଅତି ବିଶାଳ, ମାତ୍ର ଅଧିବାସୀ ସଂଖ୍ୟା ସ୍ୱଳ୍ପ ଅଛି । ଉତ୍ତର ଦିଗରେ ବହୁଦୂର ବିସ୍ତୃତ ଶ୍ୟାମକାନ୍ତ ଶାଳବଣ ଏତେ ନିବିଡ ଯେ ଦୂରରୁ ପର୍ବତମାଳା ପରି ପ୍ରତୀୟମାନ ହୁଏ । ଏ ତାଲୁକା ପ୍ରାୟ ଅରଣ୍ୟମୟ । ସୁନ୍ଦରବର୍ଣ୍ଣ ଶାଳିଗ୍ରାମ ଧଳା ସନ୍ଧ୍ୟା ପ୍ରାୟ ... । ... ମାଳା

ଓ ଗୋଲ୍‌ଗୁଣ୍ଡାରେ ପ୍ରଚୁର ବାଉଁଶବଣ ଦେଖାଯାଏ । ଭେଙ୍କଟାଚଲ୍ଲୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏକ ପ୍ରକାର ଘାସ ବହୁତ ହୁଏ । ଏହି ଘାସର ଲମ୍ବ ଅଠ ଫୁଟଠୁ ଅଧିକ । ଏହି ଘାସ ଦ୍ୱାରା ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକେ କୌଣସି କୁଟୀରଶିଳ୍ପ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରନ୍ତି କି ନାହିଁ ତାହା ଅଜ୍ଞାତ । ଘାସବଣରେ ସାପର ଭୟ ଅଧିକ । ଜୟପୁର ମଧ୍ୟରେ ଏ ସ୍ଥାନରେ ସର୍ବାପେକ୍ଷା ବହୁତ ବୃଷ୍ଟି ହୁଏ । ବର୍ଷା କାଳରେ ପଥ ପ୍ରାନ୍ତର କର୍ଦ୍ଦମିତ ଏବଂ ଜଳମୟ ହୋଇ ଲୋକ ଯାତାୟାତର ଅଗମ୍ୟ ହୋଇଉଠେ । ଏଠାରେ ଛ ମାସ ପ୍ରବଳ ବର୍ଷା ଏବଂ ଛ ମାସ ପ୍ରବଳ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ହୁଏ, ତଥାପି ମେଲେରିଆର ପ୍ରଭାବ ଜଣା ନୁହେଁ । ଉତ୍ତର ଓ ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ଦିଗରେ "ମଣ୍ଡିଆ" ନାମକ ବନ୍ୟଜାତି ବାସ କରନ୍ତି । ପୂର୍ବଦିଗରେ ପାହାଡ଼ ପୋଡ଼ରଜା ଜାତିର ବାସସ୍ଥାନ । ତାହା ଜଙ୍ଗଲୀ ରାଜ୍ୟ । ମାଲକାନଗିରି ଏବଂ କୁରକୁନ୍ଦା ମଧ୍ୟରେ ରଣା ପାଇକମାନଙ୍କର ନିବାସସ୍ଥାନ । ସେମାନେ ନିଷ୍କର ଭୂମି ଜାଗିର-ରୂପେ ଭୋଗ କରନ୍ତି । ଦକ୍ଷିଣଭାଗରେ "କୋୟା" ନାମକ ବନ୍ୟ ଜାତି ଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଭାଷା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର, ତାହା ଅନ୍ୟ କେହି ବୁଝିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ସିଲେରୁ ନଦୀକୂଳରେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଦୋବତା ଚାଷ ହୁଏ ଏବଂ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ କମଳା ଲେମ୍ବୁର ଚାଷ ମଧ୍ୟ ହୁଏ । ଦେବଡଙ୍ଗର ପର୍ବତରେ ପୁରାତନ ଦୁର୍ଗର ଭଗ୍ନାବଶେଷ ଅଛି । ପୂର୍ବେ ଦୁର୍ଗର ଗୁପ୍ତଦ୍ୱାରରେ ନରବଳି ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଦୁର୍ଗର ରାଣୀ ପୀଡ଼ିତା-ବସ୍ଥାରେ ନରବଳି ମାନସିକ କରି ରୋଗମୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଦଶବର୍ଷର ଗୋଟିଏ ବାଳିକାକୁ ବଳି ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଏହି ଘଟଣା ୧୮୫୪ ସାଲରେ ଘଟିଥିଲା ବୋଲି ଭିଶାଖପଟ୍ଟଣ ଗେଜେଟିଅରରେ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ମାଲକାନଗିରି ଅଞ୍ଚଳର ଆଦିମ ଜାତିମାନେ ମହୁ ଚାଷ କରନ୍ତି । ଖାଦ୍ୟର ଅଭାବ ହେଲେ ହୁଙ୍କା ମାଟିରେ ମହୁ ମିଶାଇ ଖାଆନ୍ତି ।

ପରଜା ଜାତିର ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ସମସ୍ତେ ପ୍ରାୟ ସମାନ ଉଚ୍ଚ । ସେମାନଙ୍କର କେଶବିନ୍ୟାସ ଅତି ଅଦ୍ଭୁତ ପ୍ରକାର । ସେମାନଙ୍କର ଅଧର ଲୋଉଟି ପଡ଼ିଲା ପରି ବହଳ ଦିଶେ । ସେମାନେ ଅଳଙ୍କାର ପ୍ରିୟା, ଧାତୁ ନିର୍ମିତ ଭାରି ଅଳଙ୍କାରକୁ ସେମାନେ ଖୁବ୍‌ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି । ଏ ଜାତି ନନ୍ଦପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ବାସ କରନ୍ତି । ନନ୍ଦପୁର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଏକ ଗୁମ୍ଫା ଭିତ୍ତିରେ ନାନା ପ୍ରକାର ସୂକ୍ଷ୍ମ କାରୁକଳା ଖୋଦିତ ହୋଇଅଛି । ଜୟପୁରର ଉତ୍ତର ଦିଗସ୍ଥ ପ୍ରଶସ୍ତ ଉଚ୍ଚ ଭୂଖଣ୍ଡ ନବମ ଶତାବ୍ଦୀ ପୂର୍ବରୁ ତ୍ରିକଳିଙ୍ଗ ନାମରେ ଅଭିହିତ ହେଉଥିଲା । ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲା ମହେନ୍ଦ୍ର ପର୍ବତର ପଶ୍ଚିମସ୍ଥ ଉକ୍ତ ଭୂଖଣ୍ଡର ଅଂଶାବଶେଷକୁ

ଟାଙ୍ଗବାଡ଼ି ବୋଲି କହୁଥିଲେ । ଉକ୍ତ ପ୍ରଦେଶରୁ କଳିଙ୍ଗର ଗଙ୍ଗମାନେ ଆସିଥିବାର କଥିତ ଅଛି । ପୂର୍ବକାଳରେ ଜୟପୁରର ଉତ୍ତର ପୂର୍ବ କୋଣସ୍ଥ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ତ୍ରିପୁରଠାରୁ ବସ୍ତର ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁସବୁ ରାଜ୍ୟ ମୁଣ୍ଡ ଟେକିଥିଲା, ସେହି ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଜୟପୁରର ଐତିହାସିକ ସମ୍ପର୍କ ଅଛି । ବାହ୍ମୀଭାଷାର ଶିଳାଲିପିରୁ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟର ପ୍ରାଚୀନ ରାଜଧାନୀ ନନ୍ଦପୁରର ନାମ ତିନି ସ୍ଥାନରୁ ମିଳିଅଛି । ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟର ନାମ ମହାକାନ୍ତାର ଥିଲା, ଏହା ପୂର୍ବରୁ ଲିଖିତ ହୋଇଅଛି । ମହାକାନ୍ତାର ଅର୍ଥ—ମହାବନସ୍ଥଳ । ମହାକାନ୍ତାରର ପୂର୍ବରେ ପୁରାପ୍ରସିଦ୍ଧ ଉତ୍କଳ ହିମାଳୟ ମହେନ୍ଦ୍ରଗିରି ଅବସ୍ଥିତ ।

ଜୟପୁର ଉତ୍କଳଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ରତ୍ନ ଭଣ୍ଡାର । ଉତ୍କଳର ସାହିତ୍ୟ, ଇତିହାସ, ବିଜ୍ଞାନ, ଦର୍ଶନ, ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱ, ଶୋଭା ସମ୍ପଦ, ଶକ୍ତି ଶୌର୍ଯ୍ୟ, କୀର୍ତ୍ତି, ଗୌରବ, ସୁଖ୍ୟାତି, ପୌରୁଷ, ଅମର ଅତୁଳ ଶିଳ୍ପକଳା, ଜୟପୁରରେ ଏକାଧାରରେ ପୁଞ୍ଜୀଭୂତ । ଏହି ରାଜ୍ୟରୁ ଅନେକ ପ୍ରାଚୀନ ଶିଳାଲିପି, ତାମ୍ରଫଳକ, ପ୍ରାଚୀନ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ରୌପ୍ୟର ମୁଦ୍ରା ମିଳିଅଛି ଏବଂ ଅଦ୍ୟାବଧି ସ୍ଥାନ ବିଶେଷରୁ ମିଳୁଅଛି । ଅମରକୋଟ ନିକଟସ୍ଥ ପଦାଗୁଡ଼ାରୁ ଯେଉଁସବୁ ଶିଳାଲିପି ମିଳିଅଛି ସେଥିରୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଚତୁର୍ଥ ଶତାବ୍ଦୀର ରାଜାମାନଙ୍କ ବିଷୟ ଜଣାଯାଏ । ନଳବଂଶର ଜନୈକ ଯୁବରାଜ ଭବଦତ୍ତ ପିତା ହରାଇଥିବା ରାଜ୍ୟର ପୁନରୁଦ୍ଧାର କରିଥିଲେ । ସେ ହରିହରଙ୍କୁ ମନ୍ଦିରରେ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଗୋଟିଏ ପାନ୍ଥଶାଳା ସ୍ଥାପନ କରି କୀର୍ତ୍ତି ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ । ଉକ୍ତ ଶିଳାଲିପିରୁ ଏହିସବୁ ଐତିହାସିକ ପ୍ରମାଣ ମିଳେ । ୧୮୯୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଭୈରବସିଂହପୁର ନିକଟସ୍ଥ ଗୁମୁଡା ନାମକ ସ୍ଥାନରୁ କେତେ ଗୁଡ଼ିଏ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ମୋହର ମିଳିଥିଲା । ଉକ୍ତ ମୁଦ୍ରାଗୁଡ଼ିକ ଚତୁର୍ଥ ଶତାବ୍ଦୀର ବିଜୟପୁରୀ ରାଜାମାନଙ୍କ ଅମଳର ଅଟେ । ୧୯୧୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ କୋଟପାଡଠାରେ ରୋମାନମାନଙ୍କ ସମୟର ରୌପ୍ୟମୁଦ୍ରା ମିଳିଥିଲା । ଉକ୍ତ ମୁଦ୍ରା କି ସୂତ୍ରରେ ଆସି ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରଚଳିତ ହେଉଥିଲା, ତାହା ଐତିହାସିକମାନଙ୍କର ଅନୁସନ୍ଧେୟ । ଗୁମୁଡାରେ କେତେକ ଜୈନ ମନ୍ଦିରରେ ଜୈନମୂର୍ତ୍ତି ସ୍ଥାପିତ ରହିଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ସେ ଅଞ୍ଚଳର କୃଷକ ଅଧିବାସୀମାନେ ଉକ୍ତ ମୂର୍ତ୍ତି ଗୁଡ଼ିକୁ ହିନ୍ଦୁ ଦେବମୂର୍ତ୍ତି ଜ୍ଞାନରେ ହିନ୍ଦୁ ରୀତିରେ ପୂଜା କରନ୍ତି । ପ୍ରାକୃତିକ ଉପଦ୍ରବରେ କେତେ ଜୈନମୂର୍ତ୍ତି ନଷ୍ଟ ଏବଂ କେତେ ବିକଳାଙ୍ଗ ହୋଇଯାଇଛି । ପୁଣି ଲତା ଓ ଶୈବାଳଦ୍ୱାରା ଆଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ କେତେ

ମୂର୍ତ୍ତି ଅଦୃଷ୍ଟ ହୋଇ ରହିଅଛି । ଅନେକ କୋଠରେ ଦେବମୂର୍ତ୍ତି [illegible] ଉତ୍ସବ ସମୟରେ ଜୟପୁରକୁ ଆଗତ ହୁଅନ୍ତି । ଉତ୍ସବ ଶେଷରେ ପୁଣି ଯଥା-ସ୍ଥାନକୁ ଫେରିଯାଆନ୍ତି । ହରପ୍ପା ଏବଂ ମହେଞ୍ଜୋଦାରୋ ନାମକ ଦୁଇ ସ୍ଥାନରୁ ମୃତ୍ତିକା ଗର୍ଭରୁ ମୃତ୍ତିକା ନିର୍ମିତ ମୂର୍ତ୍ତିମାନ ବାହାରୁଅଛି । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ମାଟି ଖୋଳିଲେ ନାନା ପ୍ରକାର ପଶୁର ମୂର୍ତ୍ତି ଅଦ୍ୟାବଧି ମିଳୁଅଛି । ଏହିପରି କେତେ ଲିପି, କେତେ ମୁଦ୍ରା, କେତେ ମୂର୍ତ୍ତି ଜୟପୁରର ନାନା ସ୍ଥାନରୁ ସଂଗୃହୀତ ହୋଇଅଛି । ଆହୁରି କେଉଁଠାରେ ଯେ କେତେ ଲୁପ୍ତ ରତ୍ନ, କେତେ ଐତିହାସିକ ଉପାଦାନ ମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରସ୍ତର ଗର୍ଭରେ ପୋତି ହୋଇ ରହିଛି ତାହା କିଏ କହି ପାରିବ । ସମୟର ଗତିରେ ତାହା କ୍ରମଶଃ ଉଦ୍ଧାର ସାଧନ ହେବ । ଏହା ଦୃଢ଼ରୂପେ କୁହାଯାଇପାରେ । କିନ୍ତୁ ସେ ଶୁଭଦିନ ନିକଟରେ କି ଦୂରରେ ତାହା ଭବିତବ୍ୟଙ୍କୁ ଗୋଚର । ତାହାସବୁ ଆବିଷ୍କୃତ ହେଲେ ଉତ୍କଳର ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଇତିହାସ ଲେଖକଙ୍କୁ ବହୁତ ଉପାଦାନ ମିଳିବ । ଜୟପୁର ବିବିଧ ରତ୍ନର ଆକର । ଧରଣୀ ଦେବୀ ଜୟପୁରରେ ବସୁନ୍ଧରା ନାମକୁ ସାର୍ଥକ କରି ଅଛନ୍ତି । ଦେଶର ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱ ଅନୁସନ୍ଧାୟୀ ଐତିହାସିକ ଅଧିକ ନ ଥିଲେ ହେଁ ଏହା ଏକାନ୍ତ ଅଭାବ ନୁହନ୍ତି । କେତେଜଣ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକ ସେ ଦିଗରେ ଚେଷ୍ଟା କରି ଆସୁଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଚେଷ୍ଟା ଇତିହାସର ମୂଳପିଣ୍ଡ ହୋଇ ରହିଅଛି । ସୁତରାଂ ଇତିହାସର ଭବିଷ୍ୟତ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ବୋଧ ହେଉଅଛି । ଜୟପୁରର ରାଜା ଓଡ଼ିଆ, ପ୍ରଜା ଓଡ଼ିଆ ଏବଂ ପ୍ରାଣ ଓଡ଼ିଆ । ସେ ଦେଶର ଅନେକ ଆଦିମ ଜାତି ସୁନ୍ଦର ଓଡ଼ିଆ କହିପାରନ୍ତି । ଜୟପୁର ଭ୍ରମଣ ସମୟରେ ଲେଖକ ସେଥିର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପ୍ରମାଣ ଉପଲବ୍ଧି କରିଅଛି । 'ରୂପା' ନାମକ ଜଣେ ପରଜା ଜାତିର ଲୋକକୁ ତାହାରି ସନ୍ତାନ ସଂଖ୍ୟା ପ୍ରଶ୍ନ କରିବାରୁ, ସେ କହିଲା— ଦିଟା ମଣିଷ ପିଲା, ଦିଟା ମାଈପିଲା ମାହାପ୍ର (ମହାପ୍ରଭୁ) । ତାହାର ବାପକୁ ପ୍ରଶ୍ନ କରାଗଲା, ତୁ ରୂପାର କିଏ ହେଉ ? ସେ କହିଲା-ମି ରୂପାର ବୋପା ଲଗେ ମାହାପ୍ର । ଆଉ ଜଣକର ନାମ ଆଇତୁ । ଆଇତୁ କୌତୁକିଆ ଜଙ୍ଗଲିଆ ଭେଣ୍ଡା, ବର୍ଣ୍ଣ ପାଳିସ କଲା ଜାମ୍ବୁମଞ୍ଜି ପରି । ସେ ଶରୀର, ମସ୍ତକ ଓ ହସ୍ତ ହଲାଇ ସୁନ୍ଦର ଭଙ୍ଗୀରେ କଥା କହିପାରେ । ଆଇତୁ ମାଣ୍ଡିଆ ଜାଉ ଖାଏ । ତା ଦେହ [illegible] । ସେ ପାଣିପିଏ ନାହିଁ । ଦିନଥର ଏକାଦିକ୍ରମେ ଭାତ ଖାଇଲେ କାରଲ ଫାଟି ଯିବ ବୋଲି ଆଶଙ୍କା କରେ । ତାକୁ ପଚାରିବାରୁ ହେଲେ-ଆଇତୁ ତୁ ବଣକୁ ଯାଉ, ବାଘ ଖାଇ ଯିବ ବୋଲି [illegible] ନାହିଁ ? ସେ ନିର୍ଭୀକଚିତ୍ତରେ କହିଲା— 'କାଇଲେ

କାଳିବ ମାହାତ୍ମ୍ୟ । ତାଙ୍କି କୋଅଣ କରିବା, ସେ ତ ଗୋଟେ ଲୋକ
ମାହାତ୍ମ୍ୟ ।” ଏହା କହି ସେ କପାଳରେ ହାତ ମାରିଲା । ପୁଣି ପ୍ରଶ୍ନ ହେଲ—
‘ଆଉତୁ ତୁ ବାଘକୁ ମାରିପାରିବୁ ନାହିଁ ?’ ସେ ଉତ୍ତର କଲା-‘ବାଘକୁ ? ତାକୁ
ମାରିବାକୁ କିଏ ଅଛି ପାହାନ୍ତୁ । ସେ ତ ଆସିବ, ନେଇ ଚାଲିବ ।’’ ସେମାନେ
ଏହିପରି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା କେବଳ କହିପାରନ୍ତି । ଖାଲି ତେଲଗୁ ଢଙ୍ଗରେ ଗୁରୁ-
ପ୍ରାଣ ବର୍ଣ୍ଣକୁ ଲଘୁପ୍ରାଣ ଏବଂ ଲଘୁପ୍ରାଣକୁ ଗୁରୁପ୍ରାଣ କରି ଉଚ୍ଚାରଣ କରି
ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ମହତ୍ତ୍ୱ ବୁଡ଼ାଇବସନ୍ତି । ସେ ଯାହା ହେଉ ସେମାନଙ୍କ ଭିତ
ଯେ ବିଶୁଦ୍ଧ ଓଡ଼ିଆ, ଏହା କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ ମାତ୍ର । ଜୟପୁରରେ ଓଡ଼ିଆ
ଭାଷାଭାଷୀଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଶତକଡ଼ା ୯୬ଜଣ, ଏହା ପୂର୍ବରୁ ଲିଖିତ ହୋଇଅଛି;
ମାତ୍ର ଓଡ଼ିଆ ସଂଖ୍ୟା ଅତ୍ୟଧିକ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଓଡ଼ିଆ ଜନଶକ୍ତି ସେଠାରେ
ଅତି ସଙ୍କୁଚିତ । ସେଥିର କାରଣ ପ୍ରତିବେଶୀ ଜାତିର ସ୍ୱାର୍ଥପରତା ଏବଂ
ଦୁର୍ଜୟ ପ୍ରଭାବ । ଜୟପୁରକୁ ପାଇବା ପାଇଁ ଉତ୍କଳର ପ୍ରାଣ ବ୍ୟାକୁଳ ଏବଂ
ଉତ୍କଳରେ ମିଶିବାପାଇଁ ଜୟପୁରର ପ୍ରାଣ ତତୋଧିକ ବ୍ୟାକୁଳ । ଜୟପୁରର
ଉତ୍କଳ ଏକେନମି ସମ୍ମିଳନୀ ଦୁଇଥର ଅଧିବେଶନରେ ତାହା ସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖାଇ-
ଦେଇଅଛି । ଯେଉଁଠାରେ ପ୍ରାଣର ବ୍ୟାକୁଳତା ଚରମସୀମାକୁ ଲଙ୍ଘି ଯାଇଅଛି,
ସେଠାରେ ଜାତୀୟ ବନ୍ଧନ ଯେ ଖୁବ୍ ଦୃଢ଼, ଏହା କିଏ ଅସ୍ୱୀକାର କରିବ ?
ଉଭୟର ସେହି ପ୍ରାଣର ପ୍ରବଳ ଆକର୍ଷଣ ଦିନେ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ଏକ କରିଦେବ
ଏହା ସ୍ୱାଭାବିକ ସତ୍ୟ । ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଯୋଗୁଁ ନଈ ଦୁଇଧାର ହୋଇପଡ଼େ,
ଦୁଇଟା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍ରୋତବହେ । ଦୁହେଁ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇପଡ଼ନ୍ତି; ମାତ୍ର ପ୍ରାଣର ଆକ-
ର୍ଷଣ କିଛି ଦୂର ପରେ ପୁଣି ଦୁହିଁଙ୍କୁ ମିଶାଇଦିଏ । ଦୁଇଟା ସ୍ରୋତ ପୁଣି ଏକ
ହୋଇଯାଏ । ଯେଉଁ ପ୍ରକୃତି ଗୋଟାକୁ ଦୁଇଟା କରିଦିଏ, ସେହି ରହସ୍ୟମୟୀ
ପ୍ରକୃତି ପୁଣି ଦୁଇଟାକୁ ଗୋଟାଏ କରିଦିଏ । ସେତେବେଳେ ତାହାର
ଶରୀର ପୂର୍ଣ୍ଣ ପୂର୍ବ ପରି ପୁଷ୍ଟ ଏବଂ ସବଳ ହୋଇଉଠେ, ଶକ୍ତି ଅସମ୍ଭାଳ ହୋଇ-
ଉଠେ । ବିଂଶ ବର୍ଷାଧିକ କାଳର ଜାତୀୟ ଆନ୍ଦୋଳନ କଦାପି ବିଫଳ ହେବ
ନାହିଁ, ଏହି ଆଶା ଖଣ୍ଡବିଖଣ୍ଡିତ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିକୁ ବଞ୍ଚାଇରଖିଅଛି । ଏ ଭଳି
ଗୋଟାଏ ଏକପ୍ରାଣ ମହାଜାତିକୁ ପ୍ରତିବେଶୀ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦୀ ଜାତିମାନେ କେତେ
ଦିନ ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡ କରି ରଖିପାରିବେ । ସ୍ୱାର୍ଥ ପାଇଁ ଗୋଟାଏ ଜାତିକୁ ଦୁର୍ବଳ
କରି ରଖିବା କୌଣସି ହୃଦୟବାନ୍ ସଭ୍ୟଶିକ୍ଷିତ ଜାତିର ଲକ୍ଷଣ ନୁହେଁ ।
ସେହି ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦୀ ଜାତିକୁ କେହି ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡ କରି ରଖିଲେ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରାଣର

ଆତ୍ମା ନ ଜାଣି ତାହା ସମ୍ଭବ କି ? ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାତି ପରସ୍ପରକୁ ନିଜ ପରି ଜ୍ଞାନ କରିବା ହିଁ ମାନବ ଧର୍ମ । ଉଦାରତା ସ୍ୱର୍ଗର ଦୁର୍ଲଭ ଅମୃତ ଏବଂ ସ୍ୱାର୍ଥ, ଭେଦନୀତି ନରକର ପ୍ରାଣଘାତୀ ପୂତିଗନ୍ଧ । ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ତ କାହାରିକୁ ଭିକ୍ଷା ମାଗୁ ନାହିଁ, ସେ ତାହାର ଅଧିକାର ଦାବୀ କରୁଅଛି । ସେ ଦାବୀ ସବୁ ଜାତିର ଜନ୍ମଗତ । ତାହା ପ୍ରାକୃତିକ ଅଧିକାର । ତାହାକୁ ଛଡ଼ାଇ ନେବାର ଶକ୍ତି କାହାରି ନାହିଁ । ସମସ୍ତ ମାନବ ଏକ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ସନ୍ତାନ । ସମସ୍ତଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭ୍ରାତୃଭାବ ନୀତି, ଧର୍ମ ଦୃଷ୍ଟିରେ ସମୀଚୀନ । ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ମଧ୍ୟ ତାହାହିଁ ଆଦେଶ । ସେ ପୁଣ୍ୟାଦେଶ ଲଂଘନ କରିବା ପିତୃଦ୍ରୋହ ମହାପାପ ନୁହେଁକି ? ମନୁଷ୍ୟ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଉନ୍ନତ ହେଉଅଛି । ସଭ୍ୟତାର ଗର୍ବ କରୁଅଛି । ମାତ୍ର ତାହାର ସ୍ୱାର୍ଥ ବିଷାପ୍ଲୁତ ଭେଦଭାବ ଦୂର ହେଉନାହିଁ କାହିଁକି ? କୌଣସି ଉଚ୍ଚ ଆଦର୍ଶ ଜାତି ପକ୍ଷରେ ଏହା କଳଙ୍କ ନୁହେଁକି ? ଏ କଳଙ୍କ ଦୂର ହେଲେ ଧରା ସ୍ୱର୍ଗ ହୁଅନ୍ତା । ଯେତେ ପ୍ରବଳ ହେଉ ପଛକେ କାହାକୁ ସହଜାତ ଅଧି-କାରରୁ ବଞ୍ଚିତ କରିବାର ଶକ୍ତି କାହାରି ନାହିଁ । ଅନ୍ୟାୟ ଶକ୍ତି ପ୍ରୟୋଗ କଲେ ତାହା ସର୍ବଦା ବିଘ୍ନ ହୁଏ । ଏହା ସ୍ୱତଃସିଦ୍ଧ ସତ୍ୟ, ଅପ୍ରସଙ୍ଗ ବାକ୍ୟର ଉପକଥା ନୁହେଁ ।

ସମସ୍ତ ଫୁଟ୍‌ନୋଟ୍ ପୁସ୍ତକ ଶେଷରେ ପରିଚ୍ଛେଦ ଅନୁକ୍ରମେ ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇଛି ।

ପଞ୍ଚମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ପୂର୍ବକାଳରେ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟର ନାମ ନନ୍ଦପୁର ଥିଲା । ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷାର୍ଦ୍ଧରେ ଶିଳାବଂଶୀୟ ରାଜାମାନେ ନନ୍ଦପୁରରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ । ସେମାନେ କି ସୂତ୍ରରେ ନନ୍ଦପୁର ହସ୍ତଗତ କରିଥିଲେ, ସେ ବିଷୟରେ ଅଦ୍ୟାବଧି କୌଣସି ବିଶେଷ ଗବେଷଣା ହୋଇ ନାହିଁ । ଗଙ୍ଗରାଜୁଙ୍କ ପୁତ୍ର ବିଶ୍ୱନାଥ ରାଜୁ ପ୍ରାୟ ୧୩୫୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ନନ୍ଦପୁରରେ ରାଜପଣ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଅନ୍କମ୍ମା ଦେବୀଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଭୈରବ ରାଜ ନାମକ ପୁତ୍ର ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କଲେ । ଭୈରବ ରାଜୁ ୧୩୭୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରୁ ୧୩୯୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱନାଥ ରାଜୁ ୧୩୯୭ରୁ ୧୪୨୭ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜପଣ କରିଥିଲେ । ସେ ଏଡ଼ଡାଡ଼ ରାଜାଙ୍କ କନ୍ୟା ସିଙ୍ଗାମାଙ୍କୁ ବିବାହ କରି ସେ ବଂଶ ସହିତ ଘନିଷ୍ଠ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ଏହି ଏଡ଼ଡାଡ଼ ଦେଶ ଏକ ଓଡ଼ିଆ ଦେଶ ବୋଲି କଥିତ ହୁଏ । ଓଡ଼ଡାଡ଼ ଶବ୍ଦ ଓଡ଼ବାଡ଼ି ବା ଓଡ଼-ବାଡ଼ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ । ଏହି ଓଡ଼ଡାଡ଼ ରାଜକନ୍ୟାଙ୍କ ଗର୍ଭଜାତ ପୁତ୍ର ପ୍ରତାପ ଗଙ୍ଗ ରାଜୁ ୧୪୪୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜପଣ କରିଥିଲେ । ଏହି ପ୍ରତାପଗଙ୍ଗ ରାଜୁ ଶିଳାବଂଶର ଶେଷ ରାଜା । ଆଧୁନିକ ଜୟପୁର ରାଜବଂଶର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ବିନାୟକ ଦେବ ଏହି ପ୍ରତାପଗଙ୍ଗ ରାଜୁଙ୍କ କନ୍ୟାଙ୍କୁ ବିବାହ କରି ଯୌତୁକ ସ୍ୱରୂପ ନନ୍ଦପୁର ରାଜ୍ୟ ପାଇଥିଲେ । ଜୟପୁର ରାଜବଂଶାବଳୀରୁ ଜଣାଯାଏ, ଏହି ବିନାୟକ ଦେବ କାଶ୍ମୀରରାଜା କନକ ସେନଙ୍କ ସପ୍ତବିଂଶ ବଂଶଧର ।

ବିନାୟକ ଦେବଙ୍କ ପିତାଙ୍କ ନାମ କୁମ୍ଭରାଜ ଦେବ । ସେ ନାନା ଭାଗ୍ୟବିପର୍ଯ୍ୟୟ ପରେ କାଶ୍ମୀର ଏବଂ ଜମ୍ମୁ ପ୍ରଦେଶର ରାଜା ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ତିନି ଗୋଟି ପୁତ୍ର ଥିଲେ—ସ୍ୱରୂପ ବା ପ୍ରାଣନାଥସିଂହ ଦେବ, ବିନାୟକସିଂହ ଦେବ ଏବଂ ଯୁଗଳ ଦେବ । ଏହି ତିନି ପୁତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ବିନାୟକ ମଧ୍ୟମ । ରାଜା କୁମ୍ଭରାଜଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ସିଂହାସନ ପାଇଁ ଭ୍ରାତୃ ବିବାଦ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ସ୍ୱରୂପ ବିନାୟକ ଉଭୟେ ରାଜ୍ୟ ପାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ; କିନ୍ତୁ ପରିଶେଷରେ ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ର ସ୍ୱରୂପହିଁ ସିଂହାସନ ଲାଭ କଲେ । ସେ ରାଜ୍ୟରେ ରହିଲେ ଆତ୍ମସମ୍ମାନ ନଷ୍ଟହେବ

ବିନାୟକ ଦେବ କାର୍ତ୍ତିକ ମାସରେ କାଶୀରେ ଅଭିଷେକିତ ହେଲେ ଏବଂ ସେଠାରେ ଦେବାଧିଦେବ ବିଶ୍ୱେଶ୍ୱର ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଧ୍ୟାନ କରି କଠୋର ତପଶ୍ଚରଣରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଲେ । ତାଙ୍କର ଭକ୍ତି ଓ ସାଧନାରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ପ୍ରଭୁ ବିଶ୍ୱନାଥ ଏକଦା ଶେଷ ପହର ରାତିରେ ତାଙ୍କୁ ସ୍ୱପ୍ନରେ ଦେଖାଦେଇ କହିଲେ "ବତ୍ସ, ତୋର ତପସ୍ୟାରେ ମୁଁ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇଅଛି, ମୋର ଆଦେଶରେ ତୁ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ ପ୍ରଦେଶସ୍ଥ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ନନ୍ଦପୁର ରାଜ୍ୟକୁ ଗମନ କର । ସେଠାରେ ଅଚିରେ ତୋର ଭାଗ୍ୟୋଦୟ ହେବ ।" ବିନାୟକ ଦେବ ଏହି ଦେବାଦେଶ ପାଇ ହୃଷ୍ଟଚିତ୍ତରେ ବିଶ୍ୱେଶ୍ୱରଙ୍କ ଚରଣରେ ଭକ୍ତି ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିବେଦନ ପୂର୍ବକ ସେଠାରୁ ବାହାରିଲେ । ସେ ଉତ୍ତରଭାରତର ନାନା ସ୍ଥାନ ପରିଭ୍ରମଣ କରି ଶେଷରେ ୧୮୪୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ନନ୍ଦପୁରରେ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ସେଠାରେ ସେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅପରିଚିତ ହେତୁ ନନ୍ଦପୁରସ୍ଥ ସର୍ବେଶ୍ୱର ଶିବମନ୍ଦିରରେ ରାତ୍ରି ଯାପନ କଲେ । ଏଣେ ସେହି ରାତ୍ରିରେ ନନ୍ଦପୁର ଭୂପତିଙ୍କୁ ପ୍ରଭୁ ସର୍ବେଶ୍ୱରଙ୍କର ସ୍ୱପ୍ନାଦେଶ ହେଲା । ସଦାଶିବ ସ୍ୱପ୍ନରେ ଆବିର୍ଭୂତ ହୋଇ ରାଜାଙ୍କୁ କହିଲେ—"ବତ୍ସ ପ୍ରତାପ ଗଙ୍ଗ, ଆଜି ମୋର ଦେଉଳରେ ଜଣେ ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ରାଜକୁମାର ଅତିଥି ହୋଇଅଛନ୍ତି, ସେ ରୂପରେ ଓ ଗୁଣରେ ମହୀୟାନ । ତୁ ତାଙ୍କୁ ବହୁତ ସମ୍ମାନପୂର୍ବକ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରି ନେଇ ତୋର କନ୍ୟାକୁ ତା ହସ୍ତରେ ସମର୍ପଣ କର । ସେ ସର୍ବାଂଶରେ ତୋର ଜାମାତା ହେବାର ଉପଯୁକ୍ତ ।" ଏହି ଦେବାଦେଶ ମତେ ତହିଁ ପରଦିନ ରାଜା ସର୍ବେଶ୍ୱର ଦେଉଳକୁ ସପାରିଷଦ ବିଜେହୋଇ ସେଠାରେ ବିନାୟକ ଦେବଙ୍କୁ ଭେଟିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କଠାରୁ ତାଙ୍କର ବିସ୍ତୃତ ପରିଚୟ ପାଇ ପରମ ପରିତୋଷ ଲାଭ କଲେ । ତହୁଁ ତାଙ୍କୁ ବିରାଟ ପଟୁଆରରେ ରାଜନଗରକୁ ଘେନିଯାଇ ତାଙ୍କ ହସ୍ତରେ ନିଜର ସର୍ବଗୁଣାଳଙ୍କୃତା, ସର୍ବାଙ୍ଗ ସୁନ୍ଦରୀ କନ୍ୟାକୁ ସମ୍ପ୍ରଦାନ କରି ସେ ନିଜକୁ ଧନ୍ୟ ମଣିଲେ; ପୁଣି ଏହି ଶୁଭବିବାହର ଯୌତୁକ ସ୍ୱରୂପ ନନ୍ଦପୁର ରାଜ୍ୟ ନବଜାମାତାଙ୍କୁ ସମର୍ପଣ କଲେ । ବୋଧ ହୁଏ ରାଜାଙ୍କର ପୁତ୍ର-ସନ୍ତାନ ନ ଥିଲେ । ନଚେତ ରାଜ୍ୟଟାକୁ ଜାମାତାଙ୍କୁ ଅର୍ପଣ କରିଥାନ୍ତେ କାହିଁକି ? ଏ ବିଷୟରେ ରାଜବଂଶାବଳୀରେ କିଛି ଉଲ୍ଲେଖ ନାହିଁ । ଜନଶ୍ରୁତି ମଧ୍ୟ ନୀରବ । ବିଶ୍ୱେଶ୍ୱରଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ବର ସଫଳ ହେଲା । ସେହି ଦିନ ବିନାୟକଙ୍କ ଭାଗ୍ୟରେ ନବଦିବାକର ଉଦିତ ହେଲେ । ପୁଣି ସର୍ବେଶ୍ୱରଙ୍କ କୃପାରୁ

ସେ ଦିବ୍ୟ କନ୍ୟା ଲଭ କରି ନିଜକୁ ଭାଗ୍ୟଧର ମନେକଲେ । ତାଙ୍କ ଭାଗ୍ୟରେ ହାସନ୍ତୀ ଚନ୍ଦ୍ରଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଉପରେ ଦୁର୍ଲଭ ଅମୃତ ବୃଷ୍ଟି ହେଲା । "କିଂ ନ କରୋତି ବିଧିଃ ଯଦି ରୁଷ୍ଟଃ କିଂ ନ କରୋତି ସ ଏବ ତୁଷ୍ଟଃ ?"

ଏହି ବିବରଣୀ ବର୍ତ୍ତମାନ ଜୟପୁର ରାଜବଂଶର ମୂଳଭିତ୍ତି । ଏଥିରେ ସତ୍ୟାସତ୍ୟ ଯେତେ ଦୋଷମାନେ ଥାଉ ନଥାଉ, ବିନାୟକ ଦେବ ଯେ ଏହି ବଂଶର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ବା ଆଦି ପୁରୁଷ, ଏଥିରେ ତିଳେମାତ୍ର ସନ୍ଦେହର ଅବକାଶ ନାହିଁ । ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ "A Short account of the tour of His Ex. the Governor of Madras to Jeypore" ନାମକ କ୍ଷୁଦ୍ର ଇଂରେଜୀ ପୁସ୍ତକର ମୁଖବନ୍ଧରେ ଏହିପରି ଲିଖିତ ଅଛି— ୧୪୪୩ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ କାଶ୍ମୀର ରାଜାଙ୍କ କନିଷ୍ଠ ସହୋଦର ବିନାୟକ ଦେବ ତୀର୍ଥ ଭ୍ରମଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କାଶୀଧାମକୁ ଯାତ୍ରା କରିଥିଲେ । ସେ ନାନାତୀର୍ଥ ଭ୍ରମଣ କରି ଶେଷରେ ନନ୍ଦପୁରରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ସେ ନନ୍ଦପୁରର ତଦାନୀନ୍ତନ ରାଜାଙ୍କ କନ୍ୟାକୁ ବିବାହ କରି ନନ୍ଦପୁର ରାଜ୍ୟର ରାଜା ହେଲେ । ସେହି ସମୟରେ ନନ୍ଦପୁର ରାଜ୍ୟ ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡିଠାରୁ ବସ୍ତରମ୍ ହବସିଙ୍ଗି ତାଲୁକା ଏବଂ ସିକାକୋଲଠାରୁ ଭଣ୍ଡୋଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତୃତ ଥିଲା । ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱବିଶାରଦ ମହାରାଜ ଜାମାତା ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଦ୍ୟାଧର ସିଂହ ଦେବ, ବି.ଏ.ଏମ.ଆର୍.ଏ.ଏସ୍.ବି.ଏଲ.ମହାଶୟ ତାଙ୍କର— "Jeypore in Vizagapatam" ନାମକ ପୁସ୍ତକରେ ଏହି ବିଷୟ ଯଥେଷ୍ଟ-ଆଲୋଚନା କରିଅଛନ୍ତି । ଜୟପୁର ରାଜବଂଶାବଳୀରେ ମଧ୍ୟ ବିନାୟକ ଦେବ ବଂଶର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ବୋଲି ଲିଖିତଅଛି । ଏହି ସବୁ ପ୍ରମାଣ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିନାୟକଦେବ ବଂଶର ଆଦିପୁରୁଷ ବୋଲି ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରତୀୟମାନ ହେଉଅଛି । ବିନାୟକ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍, ଗୁଣବାନ୍ ଏବଂ ବଶିଷ୍ଟ ବଂଶୋଦ୍ଭବ; ସୁତରାଂ ସେ ନନ୍ଦପୁର ଭୂପତିଙ୍କର କୃପା-ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିପାରିଥିବେ, ଏହା ବିଚିତ୍ର କଥା ନୁହେ । ନନ୍ଦପୁର ରାଜ-ଜେମାଙ୍କ ପାଣିଗ୍ରହଣ କରିବା ମଧ୍ୟ ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ରାଜାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପରେ ସେ ଜାମାତୃସୂତ୍ରରେ ରାଜଗାଦି ଲଭ କରିଥିବେ, ଏଭଳି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଇତିହାସରେ ବିରଳ ନୁହେଁ । ଏଥିରେ ଅସ୍ୱାଭାବିକତା କିଛି ନାହିଁ ।

ବିନାୟକ ଦେବଙ୍କ ସିଂହାସନାରୋହଣର ୩।୪ ବର୍ଷପରେ ରାଜ୍ୟରେ ଘୋର ପ୍ରଜା ବିଦ୍ରୋହ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ଏହି ପ୍ରଜାମେଳି ଏପରି ଭୀଷଣ ଆକାର ଧାରଣ କଲା ଯେ, ବିନାୟକ ଦେବ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ସିଂହାସନ ତ୍ୟାଗ କରି ପଶ୍ଚିମାଞ୍ଚଳରେ ବଣେ ବଣେ ଲୁଚିଛପି ବୁଲିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଯାଉଁ ଯାଉଁ ଛତିଶଗଡ଼ ଇଲାକାରେ ଲବଣିଆ ନାମକ ଜଣେ ପରାକ୍ରମୀ ବଞ୍ଜାରା ବଣିକ ସର୍ଦ୍ଦାରଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ତାଙ୍କର ଭେଟହେଲା । କ୍ରମେ କ୍ରମେ ପରିଚୟରୁ ଉଭୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଘନିଷ୍ଠ ବନ୍ଧୁତା ଜାତ ହେଲା । ବଣିକ ସର୍ଦ୍ଦାର ତାଙ୍କ ଭାଗ୍ୟ ବିପର୍ଯ୍ୟ-ୟର କଥାଶୁଣି ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଯଥେଷ୍ଟ ସହାନୁଭୂତି ପ୍ରଦର୍ଶନପୂର୍ବକ ତାଙ୍କର ରାଜ୍ୟୋଦ୍ଧାର ନିମନ୍ତେ ଚେଷ୍ଟିତ ହେଲେ । ସେ ବିନାୟକ ଦେବଙ୍କୁ ଦଶହଜାର ବଳଦ ଏବଂ ଚାରି ହଜାର ଲସ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ଏହି ବଳଦବୃନ୍ଦ ବୋଧହୁଏ ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ର, ସୈନ୍ୟ ବହରରେ ଖାଦ୍ୟ ଏବଂ ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ପ୍ରଭୃତି ବହନ ସକାଶେ ଅର୍ପିତ ହୋଇଥିଲା । ବିନାୟକ ଏହି ସୈନ୍ୟବଳ ସହ ନନ୍ଦପୁରକୁ ଫେରିଆସି ଦୁଷ୍ଟ ମେଳିଆମାନଙ୍କୁ ଦମନପୂର୍ବକ ରାଜ୍ୟ ସ୍ୱାୟତ୍ତ କଲେ । ପ୍ରବଳ ବିଦ୍ରୋହାଗ୍ନି ନିର୍ବାପିତ ହୋଇ ପୂର୍ବପରି ରାଜ୍ୟରେ ଶାନ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା । ଭାଗ୍ୟଲକ୍ଷ୍ମୀ ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରତି ପୁଣି ଅନୁକୂଳ ହେଲେ । ପ୍ରଜା-ମାନେ ସୁଖରେ ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏହି ବିଜୟର ସ୍ମୃତିଚିହ୍ନ ଏବଂ ବଣିକ ବନ୍ଧୁ ପ୍ରତି କୃତଜ୍ଞତାର ନିଦର୍ଶନ ସ୍ୱରୂପ ସେହିଦିନଠାରୁ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ରଜ୍ଜୁ (ଗୋରୁପଘା ବା ଗୋରୁ ପଘା) ରାଜ ସନ୍ତକ ରୂପେ ଚଳିଆସୁଅଛି ।

ବିନାୟକ ଦେବଙ୍କ ଅମଳରେ ନନ୍ଦପୁର ରାଜ୍ୟର ସୀମା ସୁପ୍ରସାରିତ ହୋଇଥିଲା । ସେ ନିଜ ବାହୁବଳରେ ମାଡ଼ଗୁଲ, ଗୋଲକୁଣ୍ଡା, ଡ଼ିପି ଏବଂ ଗୁଣୁପୁର ପ୍ରଭୃତିର ରାଜାମାନଙ୍କୁ ଜୟକରି ସେମାନଙ୍କଠାରୁ କର ଗ୍ରହଣ କରୁ-ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସମୟରେ ନନ୍ଦପୁର ରାଜ୍ୟର ସୀମା ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରକାର ବିସ୍ତୃତି ଲାଭ କରିଥିଲା । ପୂର୍ବରେ ଚିକାକୋଲ ନାଗରଖାନା, ଦକ୍ଷିଣରେ କାମ୍ବାମେଟ୍ଟୁ ; ସର୍ବସିଦ୍ଧି ରାୟବାର, ପଶ୍ଚିମରେ ବସ୍ତର ରାଜ୍ୟର ଭାସ୍କର ନଦୀ, ଉତ୍ତରରେ କଳାହାଣ୍ଡି, ତେଲି ବୁଢ଼ାଲିଙ୍ଗ ବଡ଼ଖେମୁଣ୍ଡି ସମୀପସ୍ଥ ଫଟାଗୁଡ଼ା ଏବଂ ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡି ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଗୁମାଗଡ଼ । ବିନାୟକ ଦେବ ଏହି ସୁବିଶାଳ ରାଜ୍ୟର ଏକଛତ୍ରାଧିପତି ରାଜା ଥିଲେ । ସେ ନନ୍ଦପୁରର ସର୍ବେଶ୍ୱର ଶିବଙ୍କର

"ମହାମନ୍ଦିର" ବହୁ ଧନବ୍ୟୟରେ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ଆହୁରି ଅନେକ ସତ୍‌-କୀର୍ତ୍ତି ମଧ୍ୟ ସେ ଉପାର୍ଜନ କରିଥିଲେ ବୋଲି ଲୋକଙ୍କ ମୁଖରୁ ଶୁଣାଯାଏ । ଧାର୍ମିକ ବିଦ୍ୱାନ ରାଜନୀତିବିଶାରଦ ରାଜା ବିନାୟକଦେବ ୧୪୪୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରୁ ୧୪୭୬ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ୩୩ ବର୍ଷ ରାଜତ୍ୱ କରି ନିୟତିର ଅବ୍ୟର୍ଥ ନିମନ୍ତ୍ରଣରେ ପରଲୋକକୁ ପ୍ରୟାଣ କଲେ । ସେ ଜଣେ ପ୍ରଜାପ୍ରାଣ ରାଜା, ପୁତ୍ରନିର୍ବିଶେଷରେ ପ୍ରଜା ପାଳନ କରି ନିଜକୁ ଅମର କରିଯାଇଅଛନ୍ତି । ପ୍ରଜାମାନେ ତାଙ୍କ ଗୁଣରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ପିତୃତୁଲ୍ୟ ଭକ୍ତି ଓ ସମ୍ମାନ କରୁଥିଲେ ।

ବିନାୟକ ଦେବଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କର ସୁଯୋଗ୍ୟ ପୁତ୍ର ବିଜୟଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ୧୪୭୬ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ନନ୍ଦପୁର ସିଂହାସନରେ ଅଭିଷିକ୍ତ ହେଲେ । ସେତେବେଳକୁ ତାଙ୍କର ବୟଃକ୍ରମ ୨୭ ବର୍ଷ ହୋଇଥିଲା । ବିଜୟଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଶାସନ ପାଳନରେ ପ୍ରଜାମାନେ ଶାନ୍ତି ସୁଖରେ କାଳ ଯାପନ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ କାଳରେ ବଲ୍ଲଭନାରାୟଣ ଏବଂ କନକ ଦୁର୍ଗା ନନ୍ଦପୁରକୁ ଆଣୀତ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ବିବରଣୀ ପୂର୍ବରୁ ଲିଖିତ ହୋଇଅଛି । ସେ ୪୪ ବର୍ଷ ରାଜତ୍ୱ କରି ୧୫୧୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ । ମୃତ୍ୟୁ ସମୟକୁ ତାଙ୍କର ବୟସ ୭୧ ବର୍ଷ ହୋଇଥିଲା । ସେ ପିତୃ ସଦ୍‌ଗୁଣର ଉପଯୁକ୍ତ ଦାୟାଦ ଥିଲେ । ସେ ଜଣେ ଧାର୍ମିକ ନରପତି, ଭଗବନ୍ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରୁ କରୁ ସଜ୍ଞାନ ଅବସ୍ଥାରେ ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଥିଲା ।

ଅନନ୍ତର ବିଜୟଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପୁତ୍ର ଭୈରବ ଦେବ ବିଂଶ ବର୍ଷ ବୟଃକ୍ରମ ସମୟରେ ୧୫୧୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସିଂହାସନାରୋହଣ କଲେ । ସେ ଜଣେ ବୀର ପୁରୁଷ ଥିଲେ । ଧନୁର୍ବେଦ ବିଦ୍ୟାରେ ତାଙ୍କର ଅସାଧାରଣ ପାରଦର୍ଶିତା ଥିଲା । ସେ ନିଜ ରାଜ୍ୟାନ୍ତର୍ଗତ ବୋବଲି ଗଡରେ 'ଭୈରବ ସାଗର' ନାମକ ସୁବୃହତ୍ ପୁଷ୍କରିଣୀ ଖୋଳାଇଥିଲେ । ରାଜା ଭୈରବଦେବ ୧୭ ବର୍ଷ ରାଜପଣ କରି ୧୫୨୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସ୍ୱର୍ଗାରୋହଣ କଲେ । ସେ ୧୪୮୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ, ୪୦ ବର୍ଷ ବୟସରେ ମାନବଲୀଳା ସମ୍ବରଣ କଲେ ।

ତାଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କର ପୁତ୍ର ବିଶ୍ୱନାଥ ଦେବ ୧୫୨୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପୈତୃକ ରାଜ୍ୟରେ ଯଥାବିଧି ଅଭିଷିକ୍ତ ହେଲେ । ସେତେବେଳକୁ ତାଙ୍କର ବୟସ ୧୮ ବର୍ଷ ମାତ୍ର ହୋଇଥିଲା । ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ରାଜା ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ସେ

ପ୍ରବୀଣ ନରପତିଙ୍କ ପରି ଅତି ଦକ୍ଷତାର ସହିତ ରାଷ୍ଟ୍ର ଯନ୍ତ୍ର ସୁପରିଚାଳନା କରୁ-
ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସମୟରେ କୌଣସି ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ଘଟଣା ଘଟି ନ-
ଥିଲା । ସେ ୪୪ ବର୍ଷକାଳ ଶାନ୍ତିରେ ରାଜତ୍ୱ କରି ୧୫୭୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସାଧୁଜ-
ନୋଚିତ ଧାମକୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ ୬୨ ବର୍ଷ ସମୟରେ ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଲା ।
ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ପ୍ରଥମ ବଳରାମ ଦେବ ପିତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ୩୧ ବର୍ଷ ସମୟରେ
ରାଜଗାଦିରେ ବସି ୨୬ ବର୍ଷ ରାଜତ୍ୱ କରି ୧୫୯୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଦେହ ତ୍ୟାଗ
କଲେ । ସେ ପିତାଙ୍କ ପରି ଶାନ୍ତିପ୍ରିୟ ରାଜା ଥିଲେ ।

ବଳରାମ ଦେବଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଯଶୋବନ୍ତ ଦେବ ୧୫୯୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ
ପିତୃସିଂହାସନରେ ଅଧିରୂଢ଼ ହେଲେ । ତାହାଙ୍କ ସମୟରେ ଏକାଧିକ୍ରମେ ତିନି
ବର୍ଷ ଯାଏ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପଡ଼ିଥିଲା । ତିନି ବର୍ଷ କାଳ ମେଘରୁ ବୃଷ୍ଟି ହେଲା ନାହିଁ ।
ଶସ୍ୟୋତ୍ପତ୍ତିର ସ୍ରୋତ ଏକାବେଳକେ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ଫଳରେ ଭୀଷଣ
ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ରାଜତ୍ୱ କଲା । ସେହି ଦାରୁଣ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷରେ ଲୋକମୃତ୍ୟୁ କେତେ ହୋଇ
ଥିଲା, ତାହା ଅଜ୍ଞାତ । ରାକ୍ଷସକୁ ଆହାର ମିଳିଥିଲା । ସୁତରାଂ ସେ ଅଳ୍ପରେ
ତୃପ୍ତ ହୋଇ ନଥିବ । ତିନି ବର୍ଷ ଯାଏ ଅନାବୃଷ୍ଟି ଏବଂ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ, ଏହା ଶୁଣିଲେ
ଦେହ ଛାଙ୍କୁରି ଉଠେ । ରାଜା ଯଶୋବନ୍ତ ୪୦ ବର୍ଷ ରାଜତ୍ୱ କରି ୧୬୩୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟା-
ବ୍ଦରେ ପରଲୋକ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ । ସିଂହାସନାରୋହଣ ବେଳକୁ ତାଙ୍କର ବୟସ
ଷୋଳ ବର୍ଷ ମାତ୍ର ହୋଇଥିଲା । ସେ ୫୬ ବର୍ଷ ଜୀବିତ ଥିଲେ ।

ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ବୀର ବିକ୍ରମ ଦେବ ୧୬୩୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ରାଜପଦରେ
ଅଭିଷିକ୍ତ ହେଲେ ସେତେବେଳକୁ ତାଙ୍କର ବୟସ ୨୪ ବର୍ଷ ହୋଇଥିଲା ।
ଜୟପୁର ରାଜବଂଶର ସେ ଜଣେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ରାଜା । ତାଙ୍କର ଅମଳରେ ଗୁପ୍ତେଶ୍ୱର
ଶିବ ଆବିର୍ଭୂତ ହୋଇଥିଲେ । ରାଜା ଗୁପ୍ତେଶ୍ୱରଙ୍କର ନିଷ୍ଠାପର ଭକ୍ତ ଥିଲେ ।
ତାଙ୍କରି କୃପାରେ ସେ ଅତୁଳ ଶ୍ରୀ, ଶୌର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟର ଅଧିକାରୀ ହୋଇ-
ଥିଲେ । କଥିତ ଅଛି— 'ଗୁପ୍ତେଶ୍ୱରଙ୍କ ସ୍ୱପ୍ନାଦେଶରେ ସେ ଜୟପୁର ଦୁର୍ଗ
ସଂସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ ।' ପୁଣି କେହି କେହି କହନ୍ତି— 'ବିନାୟକ ଦେବଙ୍କଠାରୁ
ଛପୁରୁଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜାମାନଙ୍କର ଏକାଧିକ ପୁତ୍ର ସନ୍ତାନ ନ ହେବାରୁ ସପ୍ତମ
ରାଜା ବୀର ବିକ୍ରମ ନନ୍ଦପୁର ଛାଡ଼ି ଜୟପୁରକୁ ରାଜଧାନୀ ଉଠାଇ ଆଣିଥିଲେ ।'
ଯାହା ହେଉ ଏହି ବୀର ବିକ୍ରମଙ୍କ ଅମଳରେ ଯେ ଜୟପୁର ରାଜଧାନୀ ହେଲା,
ଏଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ରାଜା ବୀରବିକ୍ରମ ହାଇଦ୍ରାବାଦ ନବାବଙ୍କର

ଅଧୀନ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସମୟରେ ରାଜ୍ୟର ଜମାବନ୍ଦି ୨୪୦୦୦ ଟଙ୍କା ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ସେ ତାଙ୍କର ବୈମାତ୍ରିକ ଭ୍ରାତାଙ୍କୁ ଗୁଣୁପୁର ତାଲୁକା ଜାଗିର ଦେଇ ଭ୍ରାତୃବାତ୍ସଲ୍ୟର ପରାକାଷ୍ଠା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଥିଲେ । ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡିର ଗଜପତି ରାଜକେମାଙ୍କର ପାଣି ଗ୍ରହଣ କରି ସେ ତାଙ୍କ ଦ୍ୱିତୀୟ ପଟ୍ଟମହିଷୀ ପଦରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିଥିଲେ । ପୁଣି ଉଦାରତା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ନିଜର ଅଧୀନସ୍ଥ ଗୁମାଗଡଠାରୁ କଟିଗାଁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭୂଖଣ୍ଡ ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡିର ରାଜାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଦେଇଥିଲେ । ହାଇଦ୍ରାବାଦ ନବାବଙ୍କଠାରୁ ବୀର ବିକ୍ରମ ବିଶେଷ ସମ୍ମାନ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ଜଣେ ରାଜଧର୍ମୀ ରାଜା । ରାଜନ୍ୟବାଞ୍ଛିତ ସମସ୍ତ ସଦ୍‌ଗୁଣ ତାଙ୍କଠାରେ ଏକାଧାରରେ ବିଦ୍ୟମାନ୍ ଥିଲା । ତାଙ୍କ ଅମଳରେ ପ୍ରଜାମାନେ ପରମ ସୁଖଶାନ୍ତିରେ କାଳ ଯାପନ କରୁଥିଲେ । ସେ ୩୭ ବର୍ଷ ରାଜତ୍ୱ କରି ୧୬୬୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଜୀବଯଜ୍ଞ ସାଙ୍ଗ କଲେ । ଗୋଲକୁଣ୍ଡାର ଜଣେ ରାଜା କୌଣସି କାରଣରୁ ଜୟପୁର ଆକ୍ରମଣ କଲେ । ପରେ ମିଳାମିଶା ହୋଇ-ଯାଇଥିଲା । ଗୋଲକୁଣ୍ଡାର ରାଜା ବୀର ବିକ୍ରମଦେବଙ୍କୁ ଖଣ୍ଡେ ତରୁଆଲ ଏବଂ ତାମ୍ରଫଳକ ଉପହାର ଦେଇଥିଲେ । ବୀର ବିକ୍ରମ ତାଙ୍କଠାରୁ ମହାରାଜ ଉପାଧି ପାଇଥିଲେ ।

ଅନନ୍ତର ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ୩୯ ବର୍ଷ ବୟସରେ ୧୬୬୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟର ଅଧୀଶ୍ୱର ହେଲେ । ସେ ଆଦର୍ଶ ପିତୃଭକ୍ତ, ପିତୃଦେବଙ୍କ ଅନୁସରଣପୂର୍ବକ ରାଜ୍ୟ ସୁପରିଚାଳନା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତାଙ୍କ ସମୟରେ ବୋବଲ, ଦେଉପଲ୍ଲୀ, ରେକପଲ୍ଲୀ, ମରୁଆମୁଠା, କଠକାମୁଠାରେ ଜମିଦାରମାନେ ସ୍ଥାପିତ ହେଲେ । ସେହି ସମୟରେ ପୁଷପାଟୀ ମହାରାଜ ଜୟପୁର ଆସି କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ସହିତ ମିତ୍ରତା ବନ୍ଧନରେ ଆବଦ୍ଧ ହେଲେ । ରାଜା କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ତାଙ୍କୁ ଯୋଥଚିତ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା କରି ବନ୍ଧୁ ପ୍ରୀତିର ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିଚୟ ଦେଇଥିଲେ । ସେ ତିନିବର୍ଷ ମାତ୍ର ରାଜତ୍ୱ କରି ୧୬୭୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଅମର ଧାମକୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ ।

ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱମ୍ଭର ଦେବ ୧୬୭୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ୨୪ ବର୍ଷ ବୟସରେ ରାଜସିଂହାସନ ଅଲଙ୍କୃତ କଲେ । ସେ ଜଣେ ବିଶେଷ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ନରପତି ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱକାଳରେ ପେଦାପେଦେଂ ଦେଶ, ରାମଭଦ୍ରପୁର,

ମାକୁଆ ତାଲୁକା, ଛତ୍ରଖ ତାଲୁକା, କୁରୁପାମ, ମେରଙ୍ଗି ତାଲୁକା, ପାର୍ଲାମୁଠା, ତାଲକୋଣ୍ଡା, ମାରକୋଟ, ଦାଢ଼ଁଶପେଣ୍ଡା, ପୋଗମ୍ ତାଲୁକା, ରେଙ୍ଗବଲସା, ଅଣ୍ଡ୍ରାମୂଠା, କୋଡ଼ରୁ ତାଲୁକା, ଶମ୍ବାମୁବଣ୍ଡାପଲ୍ଲୀ, କଳାହାଣ୍ଡୀ, ନୂଆଗଡ଼ ଓ ଖଡ଼ଆଳର ଅଧିପତିମାନେ ଜମିଦାର ରୂପେ ରହିବାକୁ ବାଧ ହେଲେ । ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱମ୍ଭର ଦେବ ଗ୍ରଶବର୍ଷ ମାତ୍ର ରାଜପଣ କରି ୧୬୭୬ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଦେହ ତ୍ୟାଗକଲେ । ବୋଧହୁଏ ସେ ଅପୁତ୍ରିକ ଥିଲେ ।

ବିଶ୍ୱମ୍ଭର ଦେବଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କର ଦ୍ୱିତୀୟ ସହୋଦର ମଲ୍ଲିକାମର୍ଦ୍ଦନ କୃଷ୍ଣଦେବ ୧୬୭୬ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଜୟପୁର ନରପତି ହେଲେ । ସେ ୧୬୫୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ରାଜା ହେବାବେଳକୁ ତାଙ୍କର ବୟସ ୧୬ ବର୍ଷ ହୋଇଥିଲା । ଏହାଙ୍କ ସମୟରେ ଫରାସୀମାନେ ଜୟପୁର ଆକ୍ରମଣ କରି ପରାସ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ସେହି ଯୁଦ୍ଧରେ ଜୟପୁର ସୈନ୍ୟ ଫରାସୀମାନଙ୍କର ଅନେକ କମାଣ ଛଡ଼ାଇ ଆଣିଥିଲେ । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଚଉଦଗୋଟି କମାଣ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଛି । ମଲ୍ଲିକାମର୍ଦ୍ଦନ କୃଷ୍ଣଦେବ ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ମାତ୍ର ରାଜ୍ୟ ପରିଚାଳନା କରି ୧୬୮୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ କାଳଗ୍ରାସରେ ପତିତ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ନାମରୁ ତାଙ୍କର ଦୁର୍ଜୟ ପ୍ରଭାବ ସୂଚିତ ହେଉଅଛି ।

ତାଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କ ତୃତୀୟ ସହୋଦର ହରିଦେବ ୧୬୮୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସିଂହାସନରେ ଉପବେଶନ କଲେ । ସେ ତିନି ବର୍ଷ ମାତ୍ର ରାଜତ୍ୱ କରି ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ପ୍ରାଣ ତ୍ୟାଗକଲେ । ମୃତ୍ୟୁ ସମୟକୁ ତାଙ୍କର ବୟସ ୩୨ ବର୍ଷ ମାତ୍ର ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କ ସମୟରେ କିଛି ବିଶେଷ ଘଟଣା ଘଟି ନାହିଁ ।

ତହିଁ ଉତ୍ତାରୁ ତାଙ୍କ ଚତୁର୍ଥ ସହୋଦର ଦ୍ୱିତୀୟ ବଳରାମ ଦେବ ୧୬୮୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ରାଜା ହେଲେ । ସେ ନିଜର ପିତୃବ୍ୟ ଯଶୋବନ୍ତ ଦେବଙ୍କ ପୌତ୍ର ରଘୁନାଥ କୃଷ୍ଣଦେବଙ୍କୁ ଗୁଣୁପୁରରୁ ଆଣି ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଏବଂ ନିଜେ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ତାଙ୍କୁ ରାଜା କରି ୧୬୮୬ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ମାନବଲୀଳା ସମ୍ବରଣ କଲେ ଏବଂ ରାଜା ହେବା ସମୟକୁ ରଘୁନାଥ କୃଷ୍ଣଦେବଙ୍କର ବୟସ ୧୬ ବର୍ଷ ମାତ୍ର ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କ ସମୟରେ ବିଷ୍ଣୁକଟକ ଏବଂ ମେରଙ୍ଗିର ଭୂପତିଦ୍ୱୟ ଜମିଦାର ରୂପେ ରହିଲେ । ସେ ୨୨ ବର୍ଷ ରାଜତ୍ୱ କରି ୧୭୦୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସ୍ୱର୍ଗାରୋହଣ କଲେ ।

ରଘୁନାଥଙ୍କର ପୁତ୍ର ପ୍ରଥମ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ୧୭୦୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ରାଜ୍ୟାଧିକାର ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ଅମଳରେ ସାଙ୍ଗବାଲସା ଜମିଦାର ରୂପେ ସ୍ୱୀକୃତ ହେଲେ । ସେ ତିନିବର୍ଷ ମାତ୍ର ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଭାଇ ବଳରାମ ଦେବ ନାରାୟଣପୁର ପାଟଣାରେ ତାଙ୍କ ସହ ଯୁଦ୍ଧ କରିଥିଲେ । ୧୭୧୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଲା । ତହୁଁ ତାଙ୍କ ଭାଇ ତୃତୀୟ ବଳରାମ ଦେବ ରାଜ୍ୟରେ ଅଭିଷିକ୍ତ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱର ଅବସରରେ କଲାହାଣ୍ଡୀ, ଖଡ଼ିଆଳ ଓ ନୂଆଗଡ଼ର ଜମିଦାରମାନେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ହେଲେ । ସେ ଦୁଇବର୍ଷ ମାତ୍ର ରାଜ୍ୟ ପରିଚାଳନା କରି ୧୭୧୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସ୍ୱର୍ଗଗାମୀ ହେଲେ । ଅତି ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଲା । ସେ ଚବିଶ ବର୍ଷ ମାତ୍ର ବଞ୍ଚିଥିଲେ ।

ତାଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କ ଭାଇ ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱମ୍ଭର ଦେବ ୧୭୧୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସିଂହାସନ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ । ସେ ବହୁ ବିବାହପ୍ରିୟ ଥିଲେ, ତପସ୍ୟାଦ୍ୱାରା ସେ ଭଗବତୀଙ୍କୁ ପ୍ରସନ୍ନ କରାଇଲେ । ସେହି ଦେବୀଙ୍କ ପ୍ରସାଦରୁ ଶତ୍ରୁମାନେ ତାଙ୍କୁ ଜିଣିପାରୁ ନଥିଲେ । ସେ ଉଗ୍ରତାରା ଯନ୍ତ୍ର ଏବଂ ସାନ କନକ ଦୁର୍ଗାଙ୍କୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ହାଇଦ୍ରାବାଦର ନିଜାମ ଆସଫଜାହ ତାଙ୍କୁ ଝାଡ଼ଖଣ୍ଡ ବାଦଶାହ ଉପାଧି ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କ ଆକ୍ରମଣ ଦମନରେ ରାଜା ବିଶ୍ୱମ୍ଭର ଦେବ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିବାରୁ ଏହି ଉପାଧି ଲାଭ ଘଟିଥିଲା । ସେ ୩୯ ବର୍ଷ ରାଜତ୍ୱ କରି ୧୭୫୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଗତାୟୁ ହେଲେ । ସେ କୂପ, ପୁଷ୍କରିଣୀ ପ୍ରଭୃତି ଅନେକ ଜଳକୀର୍ତ୍ତି କରିଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ଆଦେଶରେ ଝଞ୍ଜାବତୀ ନଦୀ ଉପରେ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ପୋଲ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କର ଅନେକ ରାଣୀ ଥିଲେ । ରାଣୀମାନେ ଯେଉଁଠାରେ ଚିତାରୋହଣ କରି ସତୀ ହୋଇଥିଲେ, ତାହାକୁ ସତୀଗର୍ଭ ବୋଲି କହନ୍ତି । ସେହି ସତୀ ତୀର୍ଥ ପୁରୁଣା ଗଡ ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱମ୍ଭର ଦେବଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କ ବୈମାତ୍ରେୟ ଭାଇ ଲାଲ କୃଷ୍ଣ ଦେବ ୧୭୫୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ରାଜା ହେଲେ । ସେ ୪୭ ବର୍ଷ ବୟସରେ ସିଂହାସନାରୋହଣ କରିଥିଲେ । କଲ୍ୟାଣସିଂହପୁରରେ ରହି ସେ ଛବର୍ଷ ମାତ୍ର ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ । ସେ ନିଜର ନାମାନୁସାରେ ଚଧୁରପଲ୍ଲୀ ଇଲାକା ଗୁଡ଼ିଲଡ଼ା ଶାସନରେ ଲଲତେରୁଗୁ ନାମକ ବିଖ୍ୟାତ ପୁଷ୍କରିଣୀ ଖୋଳାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଭାଇ ପ୍ରଥମ ବିକ୍ରମଦେବ ରାଜ୍ୟ ଦାବୀକରି ଗୋଳମାଳ ଆରମ୍ଭ କଲେ ।

ବିଜୟ ନଗର ରାଜା ବିଜୟ ରାମ ରାଜୁ ତାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କଲେ । ତହୁଁ ରାଜା କୃଷ୍ଣ ଦେବ ରାଜ୍ୟ ପୁଣି ପ୍ରତିଷ୍ଠାପନ କଲେ । ବିକ୍ରମ ଦେବ ବିଜୟ ନଗର ରାଜାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟର ପ୍ରତିଦାନ ସ୍ୱରୂପ ମାଡ଼ଗୁଳ ଏବଂ ପାଲୁରର କେତେକ ଅଂଶ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ଲାଲକୃଷ୍ଣ ଦେବ ୧୭୫୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ । ତାଙ୍କ ସହୋଦର ପ୍ରଥମ ବିକ୍ରମ ଦେବ ୧୭୫୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଜୟପୁର ରାଜ-ସିଂହାସନ ଅଳଙ୍କୃତ କରି ଦକ୍ଷତାର ସହିତ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳନା କଲେ । କିଛି କାଳ ପରେ ବିଜୟରାମ ରାଜୁ ବିକ୍ରମଦେବଙ୍କୁ ମାଡ଼ଗୁଳ ଏବଂ ପାଲୁର ଫେରାଇଦେଲେ । ସେହି ବାବଦକୁ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବାର୍ଷିକ ୪୦୦୦୦ ଟଙ୍କା ରାଜସ୍ୱ ଦେବାକୁ ସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ ଚତୁର୍ଥଭାଗରୁ ତିନିଭାଗ ମାତ୍ର ଦେଉଥିଲେ । ଜଗନ୍ନାଥ ପାତ୍ର ତାଙ୍କର ସୁଦକ୍ଷ ମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ । ପ୍ରଥମ ବିକ୍ରମ ଦେବଙ୍କ ସମୟରେ ଫ୍ରେଞ୍ଚଯୁଦ୍ଧ ଏବଂ ମହାରାଷ୍ଟ୍ର ସମର ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଘଟଣା । ଦେଶର ଜମାବନ୍ଦି ନବାବଙ୍କ ପରିବର୍ତ୍ତରେ ବ୍ରିଟିଶ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କୁ ଦିଆଗଲା । ଏହି ସମୟରେ ବସ୍ତର ରାଜ୍ୟ ସଙ୍ଗରେ ଭୀଷଣ ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା ଜୟପୁର ସୈନ୍ୟ ବସ୍ତର ସେନାକୁ ହଟାଇ ଅଣିଥିଲେ । ଏହି ଯୁଦ୍ଧର ବିସ୍ତୃତ ବିବରଣ ପୂର୍ବରୁ ଲିଖିତ ହୋଇଅଛି । ବିକ୍ରମ ଦେବ ସ୍ୱୀୟ ପ୍ରିୟ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ନାମରେ ଜଗନ୍ନାଥପୁର ଗ୍ରାମ ବସାଇଥିଲେ । ସେହି ଗ୍ରାମର ଅନେକ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ଶାଢ଼ୀ ପୁରସ୍କାର ଦିଆଯାଇଥିଲା । ସେ ୨୩ ବର୍ଷ ରାଜତ୍ୱ କରି ୧୭୮୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଇହଲୀଳା ସମ୍ବରଣ କଲେ । ତହୁଁ ଉତ୍ତାରୁ ତାଙ୍କର ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୁତ୍ର ଦ୍ୱିତୀୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ୧୭୮୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଜୟପୁର ରାଜପଦରେ ଅଭିଷିକ୍ତ ହେଲେ । ୧୭୬୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରୁ ପିତାଙ୍କର ଆଦେଶ ଅନୁସାରେ ସେ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳନା କରୁଥିଲେ । ପିତା ଜୀବିତାବସ୍ଥାରେ ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ରାଜ-ମନ୍ତ୍ରି ହିସାବରେ ଧୁରନ୍ଧର କରିଯାଇଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ଅମଳରେ ସରକାରର ରାଜସ୍ୱ ୧୬୦୦୦ ଟଙ୍କା ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ଦ୍ୱିତୀୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ନାଗପୁର ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ଅନେକ ହସ୍ତୀ ପୁରସ୍କାର ପାଇଥିଲେ । ଜଗନ୍ନାଥ ସାଗର ଏହାଙ୍କର ପ୍ରସିଦ୍ଧ କୀର୍ତ୍ତି । ରାଜାଦେଶରେ ମନ୍ତ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ପାତ୍ରଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ଏହି ସୁବୃହତ୍ ଦୀର୍ଘିକା ଖୋଳା ହୋଇଥିଲା । ଏ ରାଜା ନାମ ପ୍ରୟାସୀ ନ ଥିଲେ; ତେଣୁ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ନାମାନୁସାରେ ପୁଷ୍କରିଣୀର ନାମ ଜଗନ୍ନାଥ ସାଗର ଦେଇଥିଲେ । ଜଗନ୍ନାଥ ପାତ୍ରଙ୍କ ଭ୍ରାତା ନୀଳକଣ୍ଠ ପାତ୍ରଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ବୃହତ୍ ପୁଷ୍କରିଣୀ ଖୋଦିତ ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କର ନାମାନୁସାରେ

ତାହା ନୀଳକଣ୍ଠ ସାଗର ନାମରେ ଖ୍ୟାତ ହୋଇଅଛି । ଉଭୟ ଭ୍ରାତା ପାର୍ବତୀ-ପୁର ନିବାସୀ ଅଟନ୍ତି । ଏହାଙ୍କ ଅବସରରେ ମେଘମାଳ ତୋଟା ଓ ଅହାର ତୋଟା ନାମରେ ଦୁଇଗୋଟି ଅତି ବୃହତ୍ ଆମ୍ରୋଦ୍ୟାନ ରୋପିତ ହୋଇଥିଲା ତୋଟାଦ୍ୱୟ ଅଦ୍ୟାବଧି ତାଙ୍କର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଅମର କୀର୍ତ୍ତି ବହନ କରି ରହିଅଛି । ମେଘନାଥ ତୋଟାର ପରିଚୟ ପୂର୍ବ ପରିଚ୍ଛେଦରେ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ । ଜଗନ୍ନାଥପୁର ଶାସନ ଏବଂ ଶାଙ୍ଖନାପୁର ଶାସନ ଏହି ରାଜାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ଦ୍ୱିତୀୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ପାଟଣାଠାରୁ ବଲ୍ଲଭନାରାୟଣଙ୍କ ଏବଂ ନନ୍ଦପୁରରୁ ବଡ଼ କନକ ଦୁର୍ଗାଙ୍କୁ ଆଣି ଜୟପୁର ଦୁର୍ଗରେ ବିଜେ କରାଇଲେ । ଏ ରାଜା ଇଂରେଜ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ଠାରୁ ସ୍ଥାୟୀ ପଟ୍ଟା ପାଇଥିଲେ । ୧୭୯୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଇଷ୍ଟ ଇଣ୍ଡିଆ କୋମ୍ପାନୀ ସହିତ ବିଜୟ ନଗରର ରାଜା ବିଜୟରାମ ରାଜୁଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧ ସଂଘଟିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ବିଜୟରାମ ରାଜୁ ନିହତ ହୋଇଥିଲେ । ଜୟପୁର ବିଜୟନଗରକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରି ନ ଥିବାରୁ କମ୍ପାନୀ ଦ୍ୱିତୀୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କୁ ବାର୍ଷିକ ୨୫ ହଜାର ଟଙ୍କା ରାଜସ୍ୱରେ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟକୁ ଚିରସ୍ଥାୟୀ ସନନ୍ଦ ଦେଇଥିଲେ । ଏ ରାଜା ୪୭ ବର୍ଷ ରାଜତ୍ୱ କରି ୧୮୨୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଭବଲୀଳା ସାଙ୍ଗ କଲେ । ଏହାଙ୍କର ତୃତୀୟ ରାଣୀ ପ୍ରଭୁ-ପଦ ଅନୁଗମନ କରି ସତୀତ୍ୱର ଆଦର୍ଶ ଦେଖାଇଥିଲେ ।

ଅନନ୍ତର ତାଂକ ପୁତ୍ର ଦ୍ୱିତୀୟ ବିକ୍ରମ ଦେବ ୧୮୨୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ରାଜମୁକୁଟ ଧାରଣ କଲେ । ତାଂକ ସମୟରେ ଗୁପ୍ତେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିରର ଦ୍ୱାର ବୃହଦାକାର ଧାରଣ କଲା । କାଶୀକ୍ଷେତ୍ରରୁ ଆଗତ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଶୂଳପୀଡ଼ିତ ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବିକ୍ରମ ଦେବଂକ ସିଦ୍ଧୋପାୟ ବଳରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୋଗମୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଏଥିରୁ ବୋଧ ହୁଏ, ରାଜା ଜଣେ ସିଦ୍ଧସାଧକ ଥିଲେ । ପୁରୁଣା ପିତୁଳ ବାରମାନେ ଏହାଂକ ଅଦ୍ଭୁତ କୌଶଳରେ ଧରାପଡ଼ିଥିଲେ । ଏହାଂକ ସମୟରେ ଜୟପୁରରେ ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟ ଦେବଂକ ମୂର୍ତ୍ତି ଏବଂ ମନ୍ଦିର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଜାମ୍ବମୁଣ୍ଡା ଗ୍ରାମରୁ ଶ୍ରୀ ଭଗବତୀ ଦେବୀ ଜୟପୁରକୁ ଆନୀତ ହୋଇଥିଲେ । ଦ୍ୱିତୀୟ ବିକ୍ରମ ଦେବ ଜଣେ ଉଦାର ରାଜପୁରୁଷ ଥିଲେ । ତାଂକ ପଶୁଶାଳାରେ ହାତୀ ଘୋଡ଼ାଠାରୁ ଗଣ୍ଡା ଗୟଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନାନା ଜାତୀୟ ପଶୁ ନାନା ସ୍ଥାନରୁ ସଂଗୃହୀତ ହୋଇ ପୋଷା ହୋଇଥିଲେ । ଚନ୍ଦନଯାତ୍ରା ଏବଂ ଦୋଳଯାତ୍ରା ଏହାଂକ ଅମଳରେ ଅତି ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ହେଉଥିଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଏବଂ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ନାମରେ ଏହାଂକର ଦୁଇ ପୁତ୍ର ଥିଲେ । ସେ ୩୫

ବର୍ଷ ରାଜତ୍ୱ କରି ୧୮୭୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ନଶ୍ୱର ଦେହ ପରିତ୍ୟାଗ ପୂର୍ବକ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଲୋକକୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ ।

ପିତାଂକ ମହାପ୍ରସ୍ଥାନ ପରେ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ କୁମାର ତୃତୀୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ୧୮୭୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଜୟପୁର ରାଜସିଂହାସନ ଅଳଂକୃତ କଲେ । ସେ ଜଣେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ନରପତି ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ସ୍ୱଜନପ୍ରୀତି ଏବଂ ଦାନଶୀଳତା ଅଦ୍ୟାପି ଲୋକେ ଭୁଲିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏହାଂକ ରାଜତ୍ୱ କାଳରେ ମାନ୍‌କାପଡ଼ିଶ ଇଲାକାର ରମ୍ପା ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଗୋଟିଏ ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା । କେଉଁକି କାହା କାହା ମଧ୍ୟରେ ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ଘଟିଥିଲା, ତାହା କିଛି ଉଲ୍ଲେଖ ନାହିଁ । ତୃତୀୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କଠାରୁ ମେଡାଲ ଏବଂ କେତେକ ପୁରସ୍କାର ପାଇଥିଲେ । ଏ ରାଜା ବଡ଼ ଧର୍ମପରାୟଣ । ଗୟା, ପ୍ରୟାଗ, ମଥୁରା, ବୃନ୍ଦାବନ, କାଶୀ ପ୍ରଭୃତି ବହୁ ତୀର୍ଥ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କରି ଅନେକ ଦାନ କରିଥିଲେ । ସେ ବହୁତ ଧନ, ଧାନ୍ୟ, ରତ୍ନାଳଂକାର ଏବଂ ଅନେକ ଦନ୍ତୀ ଦାସୀ ସଂଗ୍ରହ କରିଥିଲେ । ଏହି ଯୋଗଜନ୍ମା ରାଜାଂକ ସମୟରେ ନାନା ସ୍ଥାନରୁ ଅନେକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପଣ୍ଡିତ, ଶିଳ୍ପି ଗୁଣୀ ଏବଂ କେତେକ ମୂଦଙ୍ଗମାନ ଆସି ଜୟପୁରରେ ବାସ କଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଂକ ଅନୁଜ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଜଣେ ଧାର୍ମିକ ଦୟାଳୁ ଏବଂ ସୁପଣ୍ଡିତ ବ୍ୟକ୍ତି । ତାଂକର ଅକ୍ଷୟ କୀର୍ତ୍ତି ଦକ୍ଷିଣ ଦେଶରେ ଘୋଷିତ ହେଉଛି । ୧୮୬୬ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଆନ୍ଧ୍ର କୂର୍ମ ଦର୍ଶନ ମାନସରେ ସେ ଶ୍ରୀକୂର୍ମକ୍ଷେତ୍ରକୁ ବିଜେ ହୋଇଥିଲେ । ସେଠାରେ ସେ ଅନେକ ଦାନ ଧର୍ମ କରିଥିଲେ ତାଂକର ସେହି ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଅଦ୍ୟାପି ଶ୍ରୀ କୂର୍ମନାଥଂକ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଶିଳାମନ୍ଦିର ଗାତ୍ରରେ ଖୋଦିତ ରହି ଅଛି । ସେହି ଶିଳା ଲିପିରେ ଲେଖାଅଛି–
"୧୭୮୮ ଶାଲୀବାହନ ଶକ ସମ୍ୱତ୍ସରରେ କ୍ଷୋଧନ ନାମ ସମ୍ୱତ୍ସର ଆଶ୍ୱିନ ଶୁକ୍ଳ ପୌର୍ଣ୍ଣମୀ ବୁଧବାରେ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଜୟପୁର ଜମିଦାର ବିକ୍ରମ ଦେବଂକ ଦ୍ୱିତୀୟ ପୁତ୍ର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ କୂର୍ମନାଥ ଦେବ ଶ୍ରୀଚରଣ ସନ୍ନିଧାନରେ ଉପସ୍ଥିତ ପୂର୍ବକ ସେବା କରୁ ଅଛନ୍ତି ।"

ତୃତୀୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ୧୮୮୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଗତାୟୁ ହେଲେ । ତାଂକ ପରେ ତାଂକ ପୁତ୍ର ତୃତୀୟ ବିକ୍ରମଦେବ ନାମ ଧାରଣ କରି ରାଜ୍ୟାଭିଷିକ୍ତ ହେଲେ । ସେତେବେଳକୁ ତାଂକର ବୟସ ୧୦ ବର୍ଷ ମାତ୍ର ହୋଇଥିଲା ।

ରାଜା ନାବାଳକ ହେତୁ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟ କୋର୍ଟ ଅଫ ଓ୍ୱାର୍ଡସ ଅଧୀନରେ ରହିଲା । ମଧ୍ୟାନ୍ତେ ଏଟ୍ରେଡ୍ ଟେଲର ସାହେବ ମେନେଜର ରୂପେ ରାଜ୍ୟ ପରିଚାଳନା କଲେ । ତାଙ୍କର ମାର୍ସ ସାହେବ ନାବାଳକ ରାଜାଙ୍କର ଗୃହ ଶିକ୍ଷକ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ । ଉଭୟ ସାହେବ ନିଜ ନିଜ ଗୁଣରେ ଜୟପୁର ବାସୀଙ୍କର ଚିରସ୍ମରଣୀୟ ହୋଇଅଛନ୍ତି । କୋର୍ଟ ଅଫ୍ ଓ୍ୱାର୍ଡସ ଅଧୀନରେ ରାଜ୍ୟ ସୁଶୃଙ୍ଖଳାରେ ପରିଚାଳିତ ହେଲା । ଅରଣ୍ୟ ବିଭାଗର ଆୟ ବିଶେଷ ବୃଦ୍ଧି ଲାଭ କଲା । ରାମଗିରି ନିକଟସ୍ଥ ମାଚ୍ଛୁପାଦ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ କରତ କଳ ସଂସ୍ଥାପିତ ହେଲା । ପ୍ରଜାମାନେ ଖଜଣା ସ୍ୱରୂପ ଧାନ ଦେଉଥିଲେ । ସେହି ଧାନ ରଖିବା ପାଇଁ ଅନେକ ଅମାର ତିଆରି ହୋଇଥିଲା । ମେନେଜର ଟେଲର ସାହେବ ଜଣେ ବିଚକ୍ଷଣ ବ୍ୟକ୍ତି । ରାଜ୍ୟର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ଉନ୍ନତି ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟି ଥିଲା । ସେ ସାଲୁରଠାରୁ ଜୟପୁର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଘାଟି ଉପରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶସ୍ତ ସଡ଼କ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଇଥିଲେ । ତାହା "ଟେଲର ଘାଟି ରୋଡ଼"ନାମରେ ଅଭିହିତ । ସେହି ଘାଟିପଥ ଜୟପୁରର ବାଣିଜ୍ୟର ପ୍ରଧାନ ସହାୟ । ସେହି ସମୟରେ ଜୟପୁରରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ମହଲ ନାମକ ରମଣୀୟ ପ୍ରାସାଦ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ଟେଲର ସାହେବ ସୁଶାସକ, ସୁଚାଳକ ଏବଂ ସାଧାରଣ ପ୍ରୀତି-ଭାଜନ ଥିଲେ । ରାଜା ପ୍ରଜା ଉଭୟଙ୍କ ମଙ୍ଗଳଦୃଷ୍ଟିରେ ସେ ଚିରବ୍ୟସ୍ତ । ମାର୍ସ ସାହେବ ମଧ୍ୟ ଲୋକପ୍ରିୟ ପ୍ରବୀଣ ବହୁଦର୍ଶୀ ଶିକ୍ଷକ । ସେ ନାବାଳକ ରାଜା-ଙ୍କର ନୈତିକ ଜୀବନ ଗଠନରେ ଉପଯୋଗୀ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରତି ବିଶେଷ ଦୃଷ୍ଟି ରଖି-ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଶିକ୍ଷା ଦାନ ଫଳରେ ତୃତୀୟ ବିକ୍ରମ ଦେବ ଜଣେ ଆଦର୍ଶ ରାଜା ହୋଇପାରିଥିଲେ । ୧୮୯୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ରାଜାଙ୍କର ନାବାଳକ ଅବସ୍ଥା ଶେଷ-ହେଲା । ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ତାଙ୍କୁ ଉପଯୁକ୍ତ ମଣି ତାଙ୍କ ହସ୍ତରେ ରାଜ୍ୟ ସମର୍ପଣ କଲେ । ୧୮୯୬ ସାଲରେ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟପ୍ରଦତ୍ତ ମହାସମ୍ମାନସୂଚକ "ମହାରାଜ" ଉପାଧିରେ ଅଳଙ୍କୃତ ହେଲେ । ତୃତୀୟ ବିକ୍ରମ ଦେବ ଗ୍ରେଟନାଗପୁର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଉଦୟପୁରର ରାଜକନ୍ୟାଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ । ସେ ଅନେକ ନୂତନ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଆଣାଇ ଅସ୍ତ୍ରାଗାରରେ ରଖିଥିଲେ । ସମସ୍ତ ପାଇକଙ୍କର ପୋଷାକ ଏକ ପ୍ରକାର କରିଥିଲେ । ସେ ସୁନାରୂପାର ହସ୍ତୀ ଅମାରି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଇଥିଲେ । ଶାସନ କାର୍ଯ୍ୟର ସୁବିଧା ସକାଶେ ରାଜ୍ୟକୁ ଦୁଇଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରି ଜୟପୁର ଏବଂ ଗୁଣୁପୁରରେ ଆବଶ୍ୟକ କୋର୍ଟ କଚେରୀ ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାପନ କଲେ । ପାଞ୍ଚ-ପେଣ୍ଟ ରାଜା ଲେଖିଦେଇଥିବା ହାଲ ଜମିଦାରୀ ବିଷୟ ଓଡ଼ିଆରେ ମୁଦ୍ରଣ କରାଇ-

ଥିଲେ । ଭୂତପୂର୍ବ ବିକ୍ରମ ଦେବ ଲଣ୍ଡନ ପ୍ରିଭି କାଉନ୍‌ସିଲ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଅନୁସାରେ ଜୟପୁରଯୁକ୍ତ ହୋଇ ନବରଙ୍ଗପୁର, ଖଣ୍ଡକଟକ ଏବଂ ମାଡଗୁଲ ଜମିଦାରୀ ସ୍ୱାଧୀନ କରିନେଲେ । ମେରିଙ୍ଗ ରାଜ୍ୟ ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମୀପୁରର ଅଂଶବିଶେଷ ପ୍ରତିବଦଳରେ ସେ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଗୁଣଗ୍ରାହୀ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ତାଙ୍କ ଶୁଭଗୁଣରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ୧୯୧୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ତାଙ୍କୁ କେ. ସି. ଆଇ. ଇ. ଉଚ୍ଚ ଉପାଧିରେ ସମ୍ମାନିତ କଲେ । ସର୍ବଗୁଣାଧାର ରାଜାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଉପାଧି ଅଲଙ୍କୃତ ହେଲା, କି ଉପାଧିଦ୍ୱାରା ରାଜା ଅଲଙ୍କୃତ ହେଲେ ତାହା କିଏ କହିବ । ଅବଶ୍ୟ ଉଭୟ ଦ୍ୱାରା ଉଭୟେ ଅଳଙ୍କୃତ—ଏହା ସହଜ ବିଚାର୍ଯ୍ୟ । ସାଧାରଣ ଯାତାୟାତର ସୁବିଧା ସକାଶେ ପ୍ରଶଂସିତ ମହାରାଜ ଇନ୍ଦ୍ରାବତୀ ନଦୀ ଉପରେ ଶଙ୍କ ନିର୍ମାଣାର୍ଥେ ଦେଢ଼ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଦାନ କରିଥିଲେ । ଜୟପୁରର ବାଳିକା ବିଦ୍ୟାଳୟ ପାଇଁ ରାଜକୋଷରୁ ତିନିହଜାର ଟଙ୍କା ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ନିଜର ଶିକ୍ଷାଗୁରୁ ମାର୍ସ ସାହେବଙ୍କ ସ୍ମୃତି ମନ୍ଦିର ରୂପେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଧର୍ମଶାଳା ସ୍ଥାପନ କରି ମହାରାଜ ଗୁରୁଭକ୍ତିର ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଯାଇ ଅଛନ୍ତି । ସେ ପ୍ରସଙ୍ଗ ପୂର୍ବେ ଲିଖିତ ହୋଇଅଛି । ଜର୍ମାନ ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ୧୯୧୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ମହାରାଜ ଭୂତପୂର୍ବ ବିକ୍ରମ ଦେବ ମାନ୍ଦ୍ରାଜର ସରକାର ହସ୍‌ପିଟାଲକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ଅର୍ଥ ପ୍ରଦାନ କରି ବଦାନ୍ୟତାର ପରିଚୟ ଦେଇଥିଲେ । ଜୟପୁର ନାମକ ଉଡ଼ାଜାହାଜ ନିର୍ମାଣ ପାଇଁ ସେ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କୁ ୨୫ ହଜାର ଟଙ୍କା ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଅକାତର ଦାନ ଦୃଷ୍ଟିରେ ତାଙ୍କୁ ଦାନଶୌଣ୍ଡ କହିଲେ ଅତିରଞ୍ଜିତ ହେବ ନାହିଁ । ୧୮୯୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରୁ ୧୯୨୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରାୟ ୨୫ ବର୍ଷ ରାଜତ୍ୱ କରି ଯଶସ୍ୱୀ ଧାର୍ମିକ ଭୂତପୂର୍ବ ବିକ୍ରମ ଦେବ ଅମରଧାମକୁ ପ୍ରୟାଣ କଲେ । ସେ ଅଯୋଧ୍ୟା ଧାମରେ ଦେହତ୍ୟାଗ କରି ତୀର୍ଥମୃତ୍ୟୁର ସୌଭାଗ୍ୟ ଲାଭ କରିଥିଲେ । ମୃତ୍ୟୁ ସମୟକୁ ତାଙ୍କର ବୟସ ପ୍ରାୟ ୪୫ ବର୍ଷ ହୋଇଥିଲା । ସଜ୍ଜନ ସ୍ୱଳ୍ପାୟୁ ଏହା ଆୟୁଶାସ୍ତ୍ରର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ।

ତାଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କର ସୁଯୋଗ୍ୟ ଗୁଣବାନ ପୁତ୍ର ଚତୁର୍ଥ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ୧୯୨୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ରାଜମୁକୁଟ ପରିଧାନ କଲେ । ତୁଳସୀ ଦୁଇପତ୍ରରୁ ବାସିଲା ପରି ତାହାଙ୍କର ସଦ୍‌ଗୁଣସୌରଭ ଚହଟି ଉଠୁଥିଲା; କିନ୍ତୁ ନିଷ୍ଠୁର ନିୟତି ତାହା ସହିପାରିଲା ନାହିଁ; ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ତାଙ୍କୁ ସଂସାରରୁ ନେଇଗଲା । ମଧ୍ୟାହ୍ନରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅସ୍ତ ହୋଇଗଲେ, ଜୟପୁରର ଦଶା ପ୍ରଦୋଷ ପଦ୍ମ ମାର

ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାକୁ ନେଇଗଲା । ମହାରାଜ ଚତୁର୍ଥ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଏକାଧିକ ଥର ଭାରତର ଅନେକ ତୀର୍ଥ ଭ୍ରମଣ କରିଥିଲେ । ଶେଷ ଥର ସେହି ମୁକ୍ତିକ୍ଷେତ୍ର ପତିତପାବନୀ ଗଙ୍ଗା ଯମୁନାର ସଙ୍ଗମ ତୀର୍ଥ ପ୍ରୟାଗ ଧାମରେ ୧୯୩୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ତାଙ୍କର ତିରୋଧାନ ଘଟିଲା । ଜୟପୁର ଅଯୋଧ୍ୟା ହଠାତ୍ ରାମଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ନିବିଡ଼ ଶୋକାନ୍ଧକାରେ ସମାଚ୍ଛନ୍ନ ହେଲା । ଅଶ୍ରୁ ପଙ୍କିଳ ରାଜଧାନୀ ଆର୍ତ୍ତ ହାହାକାରରେ ମୁଖରିତ ହୋଇ ଉଠିଲା । କେତେକ ପୂର୍ବରୁ ଯେଉଁଠାରେ ସୁଖାନନ୍ଦର ଶୀତଳ ଜାହ୍ନବୀଧାରା ମଧୁର କୁଳୁକୁଳୁ ଶବ୍ଦରେ ଖୋଜି ବୁଲୁଥିଲା, ହାୟ, ସେହି ସ୍ଥାନକୁ ମର୍ମଦାହୀ ଶୋକଦୁଃଖର ଉତ୍କୂଳା ତପ୍ତ-ବୈତରଣୀ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବନ୍ୟାପରିପ୍ଳାବିତ କରିଦେଲା । ହାୟ,କି ଦୁର୍ବିପାକ ! ମଧ୍ୟାହ୍ନକାଳରେ ଦୁଷ୍ଟ ମୃତ୍ୟୁରାହୁ କାହିଁ ଆସି ତରୁଣ ରବିଙ୍କୁ ଚିରକାଳ ପାଇଁ ଗ୍ରାସ କରିବସିଲା । ନିୟତିର ଲେଖା ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ।

କିନ୍ତୁ କାହାରି ସୁଖଦୁଃଖ, ହର୍ଷବିଷାଦ ସଂସାରରେ ସ୍ଥାୟୀ ନୁହେଁ । ନେତା ପରି ସମସ୍ତେ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ନିଜ ନିଜର ଅଭିନୟ ଶେଷରେ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହୁଅନ୍ତି । ଋତୁପର୍ଯ୍ୟାୟ ପରି ସୁଖ ଦୁଃଖ, ହର୍ଷ ବିଷାଦ ଜନ୍ମ ମରଣର ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଅଛି । ସେମାନେ ହାତ ଧରାଧରି ହୋଇ ଚକାଭଉଁରୀ ଖେଳରେ ସର୍ବଦା ନିଯୁକ୍ତ ଅଛନ୍ତି । ଆଲୁଅ ପରେ ଅନ୍ଧାର ଆସେ, ପୁଣି ଅନ୍ଧାର ପରେ ଆଲୁଅ ଆସେ; ଏହା ନିୟତିର ଚିରନ୍ତନ ଧାରା । ସେହି ମହାପର୍ଯ୍ୟାୟ ଜଗତକୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିଅଛି । ସେହି ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଜୟପୁର ଭାଗ୍ୟରେ ପୁଣି ପୂର୍ବ ସୁଖ, ଶାନ୍ତି ଏବଂ ଆନନ୍ଦ ଫେରାଇ ଆଣିଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଅନପତ୍ୟ ଥିଲେ ତାଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କର ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ତାତ ସାହିତ୍ୟସମ୍ରାଟ ଋଷିପ୍ରତିମ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ନିରୂପିତ ହୋଇ ୧୯୧୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଜୟପୁର ସିଂହାସନାରୋହଣ କଲେ । ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ପରେ ବାସନ୍ତୀ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶଶଧର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଷୋଳକଳାରେ ଉଦିତ ହୋଇ ଜଗତକୁ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ କଲେ । ଜୟପୁରର ନନ୍ଦନପାଦପୁର ମୁଖରେ ପୁଣି ହାସ୍ୟଶ୍ରୀ ଫୁଟି ଉଠିଲା । ସେ ମହାତ୍ମାଙ୍କ ବିବରଣ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପରିଚ୍ଛେଦରେ ଲିଖିତ ହେବ ।

ଉଲ୍ଲିଖିତ ରାଜବଂଶାବଳୀରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରତୀୟମାନ ହୁଏ ଯେ, ଜୟପୁର ରାଜବଂଶ ଏକ ପ୍ରାଚୀନ ରାଜବଂଶ । ଏହି ବଂଶର ଖ୍ୟାତି, ପ୍ରତିପତ୍ତି ମଧ୍ୟ ବଂଶର

ଅନୁରୂପ । ଏହି ବଂଶର କୌଣସି ଅସାଧାରଣ ଶୌର୍ଯ୍ୟ ବୀର୍ଯ୍ୟର ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କରିଅଛନ୍ତି । ଏକ ସମୟରେ ଜୟପୁର ବସ୍ତରକୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ପରାସ୍ତ କରି ତାହାର ଜାତୀୟ ପତାକା ଛଡ଼ାଇ ଆଣିଥିଲେ । ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦଶହରା ପର୍ବ ଉପଲକ୍ଷରେ ଉକ୍ତ ପତାକା ବ୍ୟବହାର ହୋଇ ଆସୁଅଛି । ବସ୍ତର ସେ ସମୟରେ ବଡ ପ୍ରତାପଶାଳୀ ରାଜ୍ୟ ଥିଲା । ବଳପୂର୍ବକ ତାହାର ପତାକା ଛଡ଼ାଇ ଆଣିବା ଜୟପୁର ପକ୍ଷରେ ସାମାନ୍ୟ ଗୌରବର କଥା ନୁହେଁ । ଏହା ଛଡ଼ା ହାଇଦ୍ରାବାଦର ନିଜାମ ଆସଫଜାହ ଜୟପୁର ରାଜା ବିଶ୍ୱମ୍ଭର ଦେବଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ମରହଟ୍ଟା ଆକ୍ରମଣ ବିଫଳ କରିଥିଲେ ଏବଂ ସେହି ସାହାଯ୍ୟର ପ୍ରତିଦାନ ସ୍ୱରୂପ ତାଙ୍କୁ "ଝାଡ଼ଖଣ୍ଡ ବାଦସାହ" ଉପାଧି ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ ଜୟପୁରର ରାଜାମାନେ ସେହି ଗୌରବ ଉପାଧି ବ୍ୟବହାର କରି ଆସୁଅଛନ୍ତି । ଆଉ ଜଣେ ରାଜା ପ୍ରବଳ ଫ୍ରେଞ୍ଚବାହି-ନୀକୁ ପରାସ୍ତ କରି ଅନେକ କମାଣ ଛଡ଼ାଇ ଆଣିଥିଲେ । ଏହି ଜୟପୁରର ଉତ୍କଳୀୟ ବୀରଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ବିପୁଳ ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ବିଷୟ ନୁହେଁ କି ? ଏହି ସବୁ ଘଟଣାରୁ ଜୟପୁର ରାଜବଂଶର ପ୍ରାଧାନ୍ୟର ଯଥେଷ୍ଟ ପରିଚୟ ମିଳେ । ଜଗ-ନ୍ନାଥ ସାଗର ପରି ଅତୁଳନୀୟ ଜଳକୀର୍ତ୍ତି ଯାହାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇଥିଲା, ତାଙ୍କର ହୃଦୟ କେତେ ଉଦାର ଏବଂ କେତେ ଗମ୍ଭୀର, ତାହା କଳନା କରିବା ଦୁରୂହ, ତାହା ଅତିମାନୁଷିକ କାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେ, ମହାମାନୁଷିକ କାର୍ଯ୍ୟ । ବିଶାଳ ବିସ୍ତୃତ ଜଗନ୍ନାଥ ସାଗରକୁ ଦୈବକୃତ ନ କହି ମନୁଷ୍ୟକୃତ ବୋଲି କିଏ କହିବ ? ଜଗନ୍ନାଥ ସାଗର ବାସ୍ତବରେ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ସାଗର ।

ଜୟପୁର ରାଜବଂଶ ଭାରତସମ୍ରାଟଙ୍କର ଅକୃତ୍ରିମ ଭକ୍ତ । ସେମାନଙ୍କ ରାଜ ଭକ୍ତିରେ ଇଂରେଜ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ପ୍ରୀତହୋଇ କାହାର କାହାରକୁ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଉଚ୍ଚ ଉପାଧିରେ ପୁରସ୍କୃତ କରିଅଛନ୍ତି । ମହାରାଜ ଏ ବଂଶର ସାଧାରଣ ଉପାଧି, ଅଧି-କନ୍ତୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିକ୍ରମ ଦେବ କେ. ସି. ଆଇ. ଇ. ଉପାଧି ପାଇଥିଲେ । ଉତ୍କଳୀୟ ରାଜନ୍ୟମଣ୍ଡଳୀ ମଧ୍ୟରେ ବାମଣ୍ଡା ରାଜା ସୁଢ଼ଳ ଦେବ ସର୍ବ ପ୍ରଥମେ ଏହି ଉଚ୍ଚ ସମ୍ମାନିତ ପଦବୀ ଲାଭ କରିଥିଲେ । ତହିଁ ପରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିକ୍ରମ ଦେବ ପାଇଲେ ।

କେବଳ ବଳବିକ୍ରମ ଏବଂ ରାଜ ଭକ୍ତିରେ ଜୟପୁରର ରାଜବଂଶ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ନୁହେଁ, ଦୟା, ଦାନ, ଧର୍ମାଦିରେ ମଧ୍ୟ ଜୟପୁର ରାଜାମାନଙ୍କ ଅତୁଳନୀୟ କୀର୍ତ୍ତି

ଉପାର୍ଜନ କରିଯାଇ ଅଛନ୍ତି । ଜୟପୁର ରାଜବଂଶର ଦାନଶୀଳତା ଏବଂ ଅତିଥି-ସତ୍କାର ଅତି ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ତାହା ଅଦ୍ୟାବଧି ଅକ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣ ରହିଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ମହାରାଜ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ସେହି ପ୍ରଶସ୍ତ ଦାନଶୀଳ ବଂଶର ଉପଯୁକ୍ତ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ଓ ବଂଶଭୂଷଣ ।

ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ଉତ୍କଳସମ୍ରାଟ୍ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବ କାଞ୍ଚି ବିଜୟ ପରେ ଫେରିଲା ବେଳେ ଜୟପୁରର ରାଜା ବିଜୟଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ତାଙ୍କଠାରୁ କନକ ଦୁର୍ଗା ମୂର୍ତ୍ତି ଛଡାଇ ଆଣିଥିଲେ ବୋଲି କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଛି ମାତ୍ର ତାହା ଅସମ୍ଭବ, ଅତି ଅସମ୍ଭବ !! ଇତିହାସ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଏ କିମ୍ବଦନ୍ତୀର ମୂଲ୍ୟ କିଛି ନାହିଁ,ଏହା ତୁଚ୍ଛା କପୋଳକଳ୍ପିତ । ମହାରାଜ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା ସୁଦ୍ଧା ଏ ଅସାର ଜନରବ ପ୍ରତି ତାଚ୍ଛଲ୍ୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମତରେ ଅତୁଳ ପରାକ୍ରମୀ, କାଞ୍ଚିବିଜେତା, ଉତ୍କଳ ରାଜଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ, ଗଜପତି କୁଳତିଳକ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ନନ୍ଦପୁର ରାଜା ବିଜୟଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ କଦାଚ ଦୁଃସାହସୀ ହୋଇ ନ ଥିଲେ । ସାମାନ୍ୟ ଯେଉଁ କେତେ ଜଣ ମୂର୍ତ୍ତିର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ ଥିଲେ, ସେମାନେ କ୍ରମଶଃ ପୁରୁଷୋତ୍ତମଦେବଙ୍କ ବିଜୟ ବାହିନୀଠାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନହୋଇ ପଛରେ ପଡିଥିଲେ । ସମ୍ଭବତଃ ଏହି ସୁଯୋଗରେ ଜୟପୁର ଫୌଜ କନକଦୁର୍ଗାଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ନେଇ ଆସିଥିଲେ । ଅତ୍ରତ୍ୟାଶିତ ଭାବରେ ଜୟପୁର ଫୌଜ ଦ୍ୱାରା ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ କେତେଜଣ ମାତ୍ର ମୂର୍ତ୍ତି ରକ୍ଷକ ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ଛାଡି ଦେଇ ପଳାଇଥିଲେ । ମହାରାଜ ଜମାତା ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଦ୍ୟାଧର ସିଂହଦେବ ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଲେଖି ଅଛନ୍ତି,—

'Raja Vijayachandrakhaya of jaypore captured the image of Kanaka Durga from Gajapati Purushotam Deb when he was on his way back to Orissa through this country after his success in the great expedition lead against Conjeevaram. (Gazetteer of the Vizagapatam District, P. 262) But this story seems to be rather incredible. As a student of history I confess my inability to rely upon it. The prowess of Purushottam Gajapati is too well known to need any repetition. Hespread his suzerainty as for as Conjeevaram. Even the mighty Kingdom of vijayanagar had to lay prostrate before him. Therefore, jaypure's opposition to Purushottam and taking away the image is out of the question.'

ଷଷ୍ଠ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଦ୍ୱିତୀୟ ବିକ୍ରମଦେବଙ୍କର ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଏବଂ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ନାମରେ ଦୁଇ ପୁତ୍ର ଥିଲେ । ପିତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦ୍ୱିତୀୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ନାମ ଧରି ରାଜ୍ୟାଭିଷିକ୍ତ ହେଲେ । କିଛିଦିନ ପରେ ଦୁଇଭାଇଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମନୋମାଳିନ୍ୟ ଘଟିବାରୁ କନିଷ୍ଠ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଜୟପୁରରେ ରହିବା ନିରାପଦ ମଣିଲେ ନାହିଁ । ଅଶାନ୍ତି ଓ ଉପଦ୍ରବ ମଧ୍ୟରେ ରହି ରାଜସୁଖ ଭୋଗ କରିବା ଅପେକ୍ଷା ଅନ୍ୟତ୍ର ଦୀନଭାବରେ ରହି ଶାନ୍ତି ଭୋଗ କରିବା ସହସ୍ର ଗୁଣରେ ଶ୍ରେୟସ୍କର ଭାବି ସେ ଜୟପୁରରୁ ବାହାରି ଗଲେ । ଜୀବନରେ ସେ ଆଉ ଜୟପୁରକୁ ଫେରିନାହାନ୍ତି । ଦୃଢ଼ବ୍ରତ, ସତ୍ୟନିଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ମନ ନଦୀସ୍ରୋତ ପରି ଅଗ୍ରମୁଖୀ, ସେ ଆଉ ପଛକୁ ଫେରେ ନାହିଁ । ଗୁଣୁପୁର ଏବଂ ମାଡ଼ଗୁଲ ରାଜ ବଂଶରେ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କର ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ ମାନେ ଥିଲେ; ସୁତରାଂ ସେ ସେହି ସ୍ଥାନମାନଙ୍କୁ ଗମନ କଲେ । ତାଙ୍କର ବନ୍ଧୁମାନେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ସମାଦରପୂର୍ବକ ଗ୍ରହଣ କଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ସୁଖ ସୁବିଧାର ଯଥେଷ୍ଟ ସୁବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଦେଲେ । ମାଡ଼ଗୁଲର ଅବସ୍ଥାନ କାଳରେ ତାଙ୍କର ପତିପ୍ରାଣା ସହଧର୍ମିଣୀ ରେଖାଦେବୀଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଗୋଟିଏ କନ୍ୟା ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କଲେ । ଏହି କନ୍ୟାଟି ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ସନ୍ତତି, ତାଙ୍କର ନାମ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଦେବୀ । ମାଡ଼ଗୁଲ ରାଜାଙ୍କର ଦୁଇରାଣୀ । ସୀତା ପାଟମହାଦେବୀ ଏବଂ ନୀଳମଣି ଦେବୀ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କର ମାଉସୀ ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ସ୍ନେହତଳେ ସେ ପୁଅ ପରି ତୋଷି ରହିଲେ, ବିଶେଷତଃ ମାତୃସମା ବଡ଼ମାଉସୀଙ୍କ ଯତ୍ନରେ ସେ ସବୁ ଦୁଃଖ ଭୁଲି ଯାଇଥିଲେ ।

ରାଜକୁମାର କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଗୁଣୁପୁର ଏବଂ ମାଡ଼ଗୁଲରେ କେତେକ କାଳ କଟାଇ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ସିକାକୋଲ ପ୍ରଗଣାସ୍ଥ ଚନ୍ଦ୍ରତଲପେଟା ଗ୍ରାମରେ ଯାଇ ଅବସ୍ଥାନ କଲେ । ଉକ୍ତ ଗ୍ରାମଟି ପୁଣ୍ୟତୋୟା ବଂଶଧାରା ନଦୀ କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ତାହା ଗୋଟିଏ ତେଲୁଗୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶାସନ । ଗ୍ରାମଟି ଋଷ୍ୟାଶ୍ରମ ପରି ପବିତ୍ର ଏବଂ ମନୋହର । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ସେହି ଗ୍ରାମରେ ଘର ଭଡ଼ା ନେଇ ବାସକଲେ । ପ୍ରାଚୀନ କଳିଙ୍ଗ ମହାରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ ମୁଖଲିଙ୍ଗନଗର ସେଠାରୁ

ପ୍ରାୟ ଦୁଇମାଇଲ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ସେଠାରେ ଅନେକ ନିଷ୍ଠାବନ୍ତ
ଉତ୍କଳୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ବସତି ଥିଲା । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ପୁତ୍ର ଲାଭ କାମନାରେ
ସେହି ମଠକୋଣଠାରେ ଶିବୋପାସନାରେ ନିୟୁକ୍ତ ହେଲେ । ନିଶାଖାବିଶିଷ୍ଟ
ଏକଲକ୍ଷ ଅକ୍ଷତ ବିଲ୍ୱପତ୍ରରେ ଚନ୍ଦନଦ୍ୱାରା ଶିବପଞ୍ଚାକ୍ଷର ମନ୍ତ୍ର ଲେଖି ଶିବପୂଜା
କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଭକ୍ତ ଭାବଗ୍ରାହୀ ଦେବାଧିଦେବ ଆଶୁତୋଷ ଭକ୍ତର
ସନ୍ତୋଷ ଲାଭ ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲେ । ସେହି ତପସ୍ୟା ଫଳରେ ୧୮୭୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ
ଜୁନ ମାସ ୨୮ ତାରିଖ ରବିବାର ରାତ୍ର ୨ ଘଣ୍ଟା ସମୟରେ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କର
ଗୋଟିଏ ପୁତ୍ର ସନ୍ତାନ ଜାତ ହେଲେ । ନବଜାତ ଶିଶୁର ଶରୀର ଜ୍ୟୋତିରେ
କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କର ନିବାସ ଗୃହ ଆଲୋକିତ ହୋଇଉଠିଲା । ସେହି ଶିଶୁ
ବିଶାଳ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟର ବର୍ତ୍ତମାନ ମହାରାଜ ଶ୍ରୀବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା । ବିପୁଳ-
ସୀମ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟର ଭାବୀ ସୌଭାଗ୍ୟ ବିଧାତା, ଭାବୀ ରାଜର୍ଷି, ଭାବୀ ସାହିତ୍ୟ-
ସମ୍ରାଟ କ୍ଷୁଦ୍ର ପଲ୍ଲୀଗ୍ରାମର ଏକ ନିଭୃତ କୁଟୀରରେ ଭୂମିଷ୍ଠ ହେଲେ । ମହାତ୍ମା
ଶ୍ରେଣୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଜନ୍ମ ପ୍ରାୟଶଃ ଏହିଭଳି ନିଭୃତ କକ୍ଷରେ ହୋଇ-
ଥାଏ । ପ୍ରକୃତିପୂଜାରୀ କବି ପ୍ରକୃତିର କୋଳ ପଲ୍ଲୀଗ୍ରାମରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହେଲେ ।
ପ୍ରକୃତିଦେବୀ ବାଲ୍ୟ କାଳରୁ ତାଙ୍କୁ ନିଜର ମୋହନ ମଧୁର ମାତୃରୂପ ଦେଖାଇ
ସାହିତ୍ୟ କଳାର ଆଦ୍ୟ ସନ୍ଧି ପ୍ରଦାନ କଲେ । ମହାମତି ବିକ୍ରମ ଦେବଙ୍କ ଜନ୍ମ
ଦିବସ ଜୟପୁର ପକ୍ଷରେ ବିଶେଷତଃ ଆନ୍ଧ୍ରୋତ୍କଳ ପକ୍ଷରେ ସୌଭାଗ୍ୟର ଶୁଭ
ଦିନ । ଶିଶୁର ବୟୋବୃଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପିତାମାତାଙ୍କର ଆନନ୍ଦ ବଢ଼ିବାକୁ
ଲାଗିଲା । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କର ଅଭୀଷ୍ଟ ସିଦ୍ଧହେଲା । ଶିବପୂଜା ସାର୍ଥକ ହେଲା ।
ଗୃରବର୍ଷ ଯାଏଁ ସେହି ପଟତଲ ଗ୍ରାମର ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶିଶୁସଖାମାନଙ୍କ ମେଳରେ ଶିଶୁ
ବିକ୍ରମ ଦେବଙ୍କର ବାଲ୍ୟଲୀଳା ଚାଲିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତହିଁ ଉତ୍ତାରୁ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର
ଦେବନଗରୀ ଯାଇ କଟକରେ ଯାଇ ଅବସ୍ଥାନ କଲେ । ଉକ୍ତ ଗ୍ରାମ ବଂଶ-
ଧାରାର ଅପର ତୀରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ବିକ୍ରମ ଦେବ ସେହିଠାରେ ବଢ଼ିବାକୁ
ଲାଗିଲେ । ତାଙ୍କର ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା ପିତାମାତାଙ୍କ ଠାରୁ ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କର
ପିତା ଯେଉଁ ପରି ବିଦ୍ୱାନ, ମାତା ସେହିପରି ବିଦୁଷୀ । ସାଧାରଣତଃ ବିଦ୍ୱାନ
ବିଦୁଷୀ ପିତାମାତାଙ୍କଠାରୁ ଶିଶୁ ସନ୍ତାନମାନେ ଯେଉଁପରି ଶିକ୍ଷା ପାଇଥାନ୍ତି,
ବିକ୍ରମଦେବ ସେହିପରି ଶିକ୍ଷା ପାଇଥିଲେ । ଭବିଷ୍ୟତରେ ଯେ ବାଳକ ବିକ୍ରମ
ଦେବ ଯେ ଅସାଧାରଣ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ହେବେ, ତାହାର ସୂଚନା ତାଙ୍କ ବାଲ୍ୟ

ଜୀବନରୁ ଜଣା ପଡ଼ୁଥିଲା । ତୁଳସୀର ସୁବାସ ଦୁଇପତ୍ରରୁ ହିଁ ପ୍ରକାଶ ପାଏ । ନଗରୀ କଟକରେ ଯେଉଁ ଘରେ ବନମ ଦେବ ଜନିତ ପାଳିତ ହୋଇଥିଲେ, ଅତୀତର ସମ୍ବତ୍ସରର ପ୍ରବଳ ନଦୀ ବନ୍ୟାରେ ସେ ଘର ସମୂଳରେ ନଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଇଅଛି । ଯାହାର ସ୍ମୃତିସୌଧ ମହାମହ, ଦୁର୍ଲଭ ପାରିଜାତ ମଣିରତ୍ନରେ ନିର୍ମିତ ହେବ, ଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ମୃତ୍ତିକା କୁଟୀର ତାହାର ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ହୋଇ ରହିଥିବ କାହିଁକି ? ବୋଧହୁଏ ଏହି ବିଚାରରେ ବଂଶଧାରା ତାକୁ ଉଦରସାତ୍ କରିଅଛି । ଅନେକ ପ୍ରବୀଣ ଜ୍ଞାନି ବ୍ୟକ୍ତି ଶିଶୁ ବିକ୍ରମ ଦେବଙ୍କ ଲକ୍ଷଣ ଦେଖି ତାଙ୍କର ଭବିଷ୍ୟତ ଅତି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ବୋଲି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିଥିଲେ ।

ସେ ସମୟରେ ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ଇଂରେଜୀ ସ୍କୁଲ ବା ଓଡ଼ିଆ ପାଠଶାଳାର ନିତାନ୍ତ ଅଭାବ ଥିଲା । କେବଳ ନଗରୀ କଟକରେ ଗୋଟିଏ ତେଲୁଗୁ ଏଲିମେଣ୍ଟାରୀ ସ୍କୁଲ ଥିଲା । ତାହା ଓଡ଼ିଶାର ନିମ୍ନ ପ୍ରାଇମେରୀ ସ୍କୁଲର ସମକକ୍ଷ । ବାଳକ ବିକ୍ରମ ଦେବ ସେହି ତେଲୁଗୁ ସ୍କୁଲରେ ଅଧ୍ୟୟନ କଲେ । ଓଡ଼ିଆ ରଜାଘରର ପୁଅ ତେଲୁଗୁ ଭାଷାରେ "ସିଦ୍ଧିରସ୍ତୁ" ଆରମ୍ଭ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଘରେ ଓଡ଼ିଆ ଶିକ୍ଷା କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପୁରୋହିତଙ୍କ ଭ୍ରାତା ରଘୁନାଥ ରଥ "କହନ୍ତି ମାଏ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଆଗେ", "କେଶବ କୋଇଲି", "କାନ୍ତ କୋଇଲି" "ବାରମାସୀ କୋଇଲି" ତାଳପତ୍ର ଲିଖିତ "ଗୋପୀ ଭାଷା", "ରସକଲ୍ଲୋଳ ଅଧ୍ୟାୟ", "ଦଶମସ୍କନ୍ଧ ଗୋପଲୀଳା" ପ୍ରଭୃତି ପଢ଼ାଉଥିଲେ । ବୁଚି ରାଜୁ ତେଲୁଗୁ ପଢ଼ାଉଥିଲେ । ବାଳକ ବିକ୍ରମ ଦେବଙ୍କର ସ୍ମରଣଶକ୍ତି ଅତୀବ ପ୍ରଖର ଥିଲା । ସେ ଯାହା ପଢ଼ୁଥିଲେ ବା ଶୁଣୁଥିଲେ ତାହା ତାଙ୍କ ସ୍ମୃତିପଟରେ ଦୃଢ଼ଭାବରେ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଯାଉଥିଲା । ତାଙ୍କର ଅପୂର୍ବ ମେଧାଶକ୍ତିରେ ଶିକ୍ଷକମାନେ ବଳେ ବେଳେ ମୁଗ୍ଧ ଏବଂ ବିସ୍ମିତ ହୋଇଯାଉଥିଲେ । ମେଧାବୀ ବାଳକର ଏହି ଅଦ୍ଭୁତ ଧାରଣାଶକ୍ତିକୁ ସେମାନେ ପୂର୍ବ ଜନ୍ମର ସଂସ୍କାର ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲେ । ପୂର୍ବ ଜନ୍ମର ସଂସ୍କାର ପାଇଁ ପାଠ ପରି ଆପେ ଆପେ ମନେ ହୋଇଯାଏ । ମହାକବି କାଳିଦାସଙ୍କର ଅମରସୂକ୍ତି ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ସତ୍ୟ— "ପୂର୍ବଜନ୍ମନି ଯା ବିଦ୍ୟା ଅଗ୍ରେ ଧାବତି ଧାବତି ।" ଶିଶୁ ବିକ୍ରମ ଦେବ ତେଲୁଗୁ ଭାଷାରେ ବାଲରାମାୟଣର ସଂସ୍କୃତ ଶ୍ଳୋକ, କୃଷ୍ଣଶତକ, ନୀତିମଞ୍ଜରୀ, ତେଲୁଗୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପଢ଼ି ଆୟତ୍ତ କରିଥିଲେ । ସଂସ୍କୃତ ଶ୍ଳୋକର ପଦ୍ମାର ମଧ୍ୟ ଅଭ୍ୟାସ କରିଥିଲେ । ଅମରକୋଷ ଅଭିଧାନ ଆମୂଳଚୂଳ କଣ୍ଠସ୍ଥ

କରିଥିଲେ । ସେହି ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ସେ ତିନି ବର୍ଷ ମାତ୍ର ଅଧ୍ୟୟନ କରିଥିଲେ । ସେଠାରେ ତେଲୁଗୁ ଭାଷା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କିଞ୍ଚିତ୍ ଇଂରାଜୀ ମଧ୍ୟ ଶିଖିଥିଲେ । ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରଚଳିତ ଇଂରେଜୀ ଫାଷ୍ଟ ଏବଂ ସେକେଣ୍ଡ ଭଉଁର ପୁସ୍ତକ ପଢ଼ି ଶେଷ କରିଥିଲେ । ପୁରୋହିତ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ରଥଙ୍କଠାରୁ ଜ୍ୟୋତିଷଶାସ୍ତ୍ର ଅଧ୍ୟୟନ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପିତା କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଜ୍ୟୋତିଷ ବିଦ୍ୟାରେ ଅସାଧାରଣ ପଣ୍ଡିତ ଥିଲେ । ସେ ମଧ୍ୟ ସମୟ ସମୟରେ ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଜ୍ୟୋତିଷ ଶାସ୍ତ୍ର ଶିକ୍ଷା ଦେଉଥିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀକାଳରେ ତାହା ଏପରି ବିକଶିତ ହୋଇ ଉଠିଲା ଯେ, ସେ ଜଣେ ଲବ୍ଧପ୍ରତିଷ୍ଠ ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଦ ବୋଲି ଗଣମାନ୍ୟ ହେଲେ । ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଆଜି ଜ୍ୟୋତିଷ ମାନେ ଜଟିଳ ବିଷୟମାନ ତାଙ୍କଠାରୁ ସମାଧାନ କରାଇ ନିଅନ୍ତି । ସେ ଅଞ୍ଚଳର ପାଞ୍ଜିକାରମାନେ ତାଙ୍କ ଉପଦେଶ ଏବଂ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ୍ରମେ ପାଞ୍ଜି ଗଣନା କରନ୍ତି । ଯେଉଁ ପଞ୍ଜିକାରେ ତାଙ୍କର ସମ୍ମତି ନାହିଁ, ତାହା ବିଶୁଦ୍ଧ ନୁହେଁ ବୋଲି ଉପେକ୍ଷିତ ହୁଏ । ଜ୍ୟୋତିଷଶାସ୍ତ୍ରର ଅନେକ ଦୁରୂହ ଜଟିଳ ଶ୍ଳୋକ ସେ ମୁହେଁ ମୁହେଁ ସମାଧାନ କରିପାରନ୍ତି ।

ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ବାଲ୍ୟଜୀବନରେ କେବେ ହେଲେ ବାଲସୁଲଭ ଚପଳତା ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇ ନାହିଁ । ସେ ଦେବ- ଶିଶୁ ପରି ସବୁ ବେଳେ ଧୀର , ଶାନ୍ତ ଗମ୍ଭୀର । ଶିଷ୍ଟାଚାରବିରୁଦ୍ଧ ନୀତି ତାଙ୍କ ହୃଦୟକୁ କେବେବେଳେ କଳୁଷିତ କରିପାରି ନାହିଁ । ପିଲାକାଳରୁ ସେ ଗର୍ବ ଅଭିମାନ ବର୍ଜିତ । ସତୀର୍ଥମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ସେ ମଧୁର ଭ୍ରାତୃ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । ସାଧାରଣ ବାଳକ ପରି ସେ କ୍ରୀଡ଼ା କୌତୁକରେ ପ୍ରମତ୍ତ ନ ହୋଇ ସର୍ବଦା ଅଧ୍ୟୟନ ନିରତ ଥାଆନ୍ତି । ଅଧ୍ୟୟନ ବେଳେ ସେ କ୍ଷୁଧା ତୃଷ୍ଣା ପାଶୋରି ଯାଉଥିଲେ । ଉତ୍ତର କାଳରେ ସେହି ଅଧ୍ୟୟନଶୀଳତା ବର୍ଦ୍ଧିତା ତଟିନୀ ପରି କ୍ରମଶଃ ବୃଦ୍ଧି ହିଗକୁହିଁ ଧାବିତ ହେଉଅଛି । ଅଦ୍ୟାବଧି ୬୪ ବର୍ଷ ବୟସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ ଅଧ୍ୟୟନ ଅକ୍ଷତ ଅଛି । ସେ ଆବାଲ୍ୟବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥ, ଏହା ତାଙ୍କ ଜୀବନର ଏକ ବିଶେଷତ୍ୱ । ବିନୟ ଏବଂ ସାଧୁତା ତାଙ୍କ ସ୍ୱଭାବର ଦୁର୍ଲଭ ଅଳଙ୍କାର । ସେ ସ୍ୱଳ୍ପଭାଷୀ ଏବଂ ମଧୁର ଭାଷୀ । ବାଲ୍ୟଜୀବନରେ ମିଥ୍ୟା ତାଙ୍କ ପବିତ୍ର ଜିହ୍ୱାକୁ କେବେ ଅପବିତ୍ର କରିପାରି ନାହିଁ । ସ୍ପଷ୍ଟ କଥା କହିବାକୁ ସେ ଭୀତ ବା ସଙ୍କୁଚିତ ହେଉ ନଥିଲେ । ତାଙ୍କର ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାଷା କଠୋରତା ବିବର୍ଜିତ ଏବଂ ମଧୁରତାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଉତ୍ତେଜନା କାହାକୁ କହନ୍ତି, ତାହା ସେ ଜାଣି ନଥିଲେ ।

ତାଙ୍କର ସୌମ୍ୟ ସହାସ୍ୟ ବଦନ ସବୁ ଶ୍ରେଣୀୟ ଲୋକଙ୍କର ସ୍ନେହ ଆକର୍ଷଣ କରୁଥିଲା ! ରୋଗ, ପୀଡ଼ା, ଦୁଃଖ, ଆପଦ କେହି ତାଙ୍କ ମୁଖଶ୍ରୀକୁ ମଳିନ କରିବା କେବେ କେହି ଦେଖି ନାହାନ୍ତି । ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାରେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ପ୍ରବୀଣ ପରି ଧୈର୍ଯ୍ୟବାନ ଥିଲେ । ଅନ୍ୟକୁ ହତାଦର କରିବା ତାଙ୍କ ସ୍ୱଭାବର ବହିର୍ଭୂତ, ପରର ଦୁଃଖ ଦେଖିଲେ ତାଙ୍କର ହୃଦୟ ଦୟା ଏବଂ ସମବେଦନାରେ ଆର୍ଦ୍ରୀଭୂତ ହୋଇ ଉଠେ । ନିଜର ଅବସ୍ଥା କେତେ ସ୍ୱଚ୍ଛଳ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଦୁଃଖୀ ରଙ୍କୀ ଅକ୍ଷମ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ସେ ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ଯଥାସାଧ୍ୟ ଦାନ କରୁଥିଲେ, ଶିକ୍ଷାଗୁରୁଙ୍କୁ ଭକ୍ତି କରିବା ବିଷୟରେ ସେ ସବ୍ୟସାଚୀ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ତୁଲ୍ୟ ଥିଲେ । ସ୍ଥୂଳରେ ଏତିକି କହିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ଯେ, ଆଦର୍ଶ ବାଳକର ଯେଉଁ ସମସ୍ତ ଗୁଣ ଏବଂ ଲକ୍ଷଣ ଥିବା ଉଚିତ, ତାହା ତାଙ୍କଠାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣମାତ୍ରାରେ ଥିଲା । ଖେଳରେ ବା କୌତୁକରେ ସୁଦ୍ଧା ସେ କେବେ ହେଲେ ସହପାଠୀମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ କଳହରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇନାହାନ୍ତି ଏବଂ ଭ୍ରମରେ ସୁଦ୍ଧା କାହାର ମନରେ କଷ୍ଟ ଦେଇନାହାନ୍ତି । ବିଧାତାଙ୍କର ଯାହାକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ମାନବ କରିବାର ଇଚ୍ଛାଥାଏ, ତାଙ୍କୁ ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ସମସ୍ତ ଶୁଭ ଗୁଣରେ ସେ ମଣ୍ଡିତ କରନ୍ତି । ମହାରାଜ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କର ବାଲ୍ୟଜୀବନ ବାସ୍ତବରେ ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ଏବଂ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟମୟ । ବୈଚିତ୍ର୍ୟବିହୀନ ଜୀବନ ଅସାର, ନିସ୍ପନ୍ଦ ଏବଂ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ । ବାଲ୍ୟ ଜୀବନରେ ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ସର୍ବଦା ସୁଲଭ ନୁହେଁ । ଏହା ସ୍ୱତଃସିଦ୍ଧ କଥା ଆକାଶରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଜ୍ୟୋତିଷ୍କ ଅଛନ୍ତି; ମାତ୍ର ସମସ୍ତଙ୍କର ଜ୍ୟୋତି ସୂର୍ଯ୍ୟଚନ୍ଦ୍ର ପରି ନୁହେଁ । ଉଦ୍ୟାନରେ କେତେ ଫୁଲ ଫୁଟେ; କିନ୍ତୁ ସବୁ ଫୁଲରେ ସୁବାସ, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ନ ଥାଏ । ସାଧାରଣ ମାନବ ଶ୍ରେଣୀରୁ ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ଉଚ୍ଚକୁ ଉଠାଇବାର ବିଧାତାଙ୍କର ଅଭିପ୍ରାୟ, ସେମାନେ ସେହି ବିଧିଦତ୍ତ ବିଶେଷ କଳା ଘେନି ଜନ୍ମଲାଭ କରନ୍ତି । ନିମ୍ନରେ ସେହି କ୍ଷଣଜନ୍ମା ମହାପୁରୁଷଙ୍କର ଜନ୍ମ କୋଷ୍ଠୀ ଗ୍ରହସ୍ଥିତିର ଫଳ :—

ମଙ୍ଗଳ—ପଞ୍ଚମ ସ୍ଥାନରେ ଥିବାରୁ ପୁତ୍ରହୀନ ।

ଚନ୍ଦ୍ର—କର୍କଟରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଫଳ—ଯାନବାହନ ସୁଲଭ । କିନ୍ତୁ ଶତ୍ରୁଦୃଷ୍ଟି ହେତୁ ତରୁଣାବସ୍ଥାରେ ଦୁଃଖଭୋଗ ।

ବୃହସ୍ପତି — ଭାଗ୍ୟାଧିପତି ଏବଂ ବ୍ୟୟାଧିପତି । ସେ ଲଗ୍ନରେ ଥିବାରୁ ଶାରୀରିକ ସୁଖ, ବିଦ୍ୟା ଏବଂ ସମ୍ମାନ ବୃଦ୍ଧି ପ୍ରଭୃତି ଫଳ ଘଟିବ ।

ଶନି — ଦଶମାଧିପତି, ଅଷ୍ଟମ ସ୍ଥାନରେ ସ୍ଥିତ ଫଳ—ଦୀର୍ଘାୟୁ ଲାଭ କିନ୍ତୁ ବାଲ୍ୟ କାଳରେ ବିଶେଷ ଦୁଃଖ ଭୋଗ ।

ବୁଧ—ତୃତୀୟାଧିପତି ଓ ଷଷ୍ଠାଧିପତି । ସେ ତୃତୀୟ ସ୍ଥାନରେ ପୁଣି ରବି ସଙ୍ଗରେ ଥିବାରୁ ସହୋଦର ଭ୍ରାତା କେହି ନଥିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ବୁଧ ସ୍ୱଗୃହରେ ଥିବାହେତୁ ବୁଧଦଶାରେ ଶୁକ୍ର ଅନ୍ତର ପୀଡ଼ା କଟିଯିବ ।

କେତୁ—ଦଶମ ସ୍ଥାନରେ ଥିବାରୁ ଅତୁଳ ଯଶ, ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଭ; କିନ୍ତୁ ଚନ୍ଦ୍ର ସଙ୍ଗରେ ଥିବାରୁ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ନିନ୍ଦା ରଚନା କରି ପାରନ୍ତି ।

ଶୁକ୍ର—ଧନାଧିପତି ଓ ସପ୍ତମାଧିପତି ତୃତୀୟ ସ୍ଥାନରେ ଥିବାରୁ ପିତାର୍ଜିତ ଧନ ସମ୍ପତ୍ତିର ଅଭାବ ହେବ । କିନ୍ତୁ ସ୍ୱୋପାର୍ଜିତ ଧନର ଅଭାବ ହେବନାହିଁ ।

ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ କୋଷ୍ଠୀର ଫଳ ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଦମାନେ ଏହିପରି ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିଅଛନ୍ତି । ଯେଉଁମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶର ସତ୍ୟତା ପ୍ରତିପନ୍ନ ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷୀଭୂତ ହୋଇଅଛି । ମଙ୍ଗଳ ଗ୍ରହର ଫଳ ଅନୁସାରେ ପୁତ୍ର ନାହାନ୍ତି । ଏକମାତ୍ର କନ୍ୟା ବିଦ୍ୟମାନ । ରାହୁ ଗ୍ରହର ଗଣିତ ଫଳ ଅନୁସାରେ କୈଶୋରାବସ୍ଥାରେ ସେ ପିତୃମାତୃଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ୯ବର୍ଷ ବୟସରେ ମାତୃଦେବୀ ଏବଂ ପନ୍ଦର ବର୍ଷ ସମୟରେ ପିତୃଦେବ ସ୍ୱର୍ଗ ଗମନ କରି ଅଛନ୍ତି । ସେହି ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ମାଡ଼ଗୁଳ ରାଜ୍ୟର ପୋଷ୍ୟ ପୁତ୍ରତ୍ୱରୁ ସେ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଏହିପରି ତାଙ୍କୁ ଅନେକ ଶୋକ ଦୁଃଖ ଭୋଗ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଅଛି । ଲଗ୍ନରେ ବୃହସ୍ପତି ଥିବାରୁ ସେ ଅସାଧାରଣ ପଣ୍ଡିତ, ବହୁଭାଷାଭିଜ୍ଞ, ଉଚ୍ଚ ସମ୍ମାନ ପ୍ରାପ୍ତ କବି, ବିଶାଳ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟର ଏକଛତ୍ରାଧିପତି ଏବଂ ଦୀର୍ଘାୟୁ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ଶନିଗ୍ରହ ଫଳରେ ତାଙ୍କର ବାଲ୍ୟଜୀବନ ଦୁଃଖମୟ ହୋଇଥିଲା । ବୁଧ ଗ୍ରହ ଫଳରେ ତାଙ୍କର ସହୋଦର ଭାଇ ନାହାନ୍ତି । କେତୁ ଦଶମ ସ୍ଥାନରେ ଥିବାରୁ ତାଙ୍କର ଖ୍ୟାତି ବିଶେଷରୂପେ ବୃଦ୍ଧି ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଅଛି ଏବଂ ଦେଶ ବିଦେଶରେ ସେ ସମାଦୃତ ହେଉଅଛନ୍ତି । ଶୁକ୍ର ଗ୍ରହ ଫଳରେ ତାଙ୍କର ପିତାର୍ଜିତ ଧନ କିଛି ନଥିଲା । ତାଙ୍କର ପିତା କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଭାଇ ରାଜା ତୃତୀୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କଠାରୁ ମାସିକ ପାଞ୍ଚଶତ ଟଙ୍କା ଡଉଜି

ପାଉଥିଲେ । ଏ ସାହାଯ୍ୟ ଜଣେ ରାଜଭ୍ରାତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସମୁଦ୍ରକୁ କୁଶାଗ୍ର ଜଳ-ବିନ୍ଦୁ ତୁଲ୍ୟ ସାମାନ୍ୟ ପାଞ୍ଚଶ ଟଙ୍କାରେ ନିଜର ମାନ ସମ୍ଭ୍ରମ ଏବଂ ବଂଶୀୟ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଅକ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣ ରକ୍ଷା କରିବା ଜଣେ ରାଜକୁମାର ପକ୍ଷରେ କଷ୍ଟକର ନୁହେଁ କି ? କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଜଣେ ଦାତା ବୋଲି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଲାଭ କରିଥିଲେ । ସେ ବିଷୟ ପୂର୍ବରୁ ଲିଖିତ ହୋଇଅଛି । ପାଞ୍ଚଶ ଟଙ୍କା ତାଙ୍କ ଦାନକୁ ନିଅଣ୍ଟ—ଏହା ବୋଲିବା ଅନ୍ତିକର ନୁହେଁ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ସେ ସଞ୍ଚୟ କରି ରଖନ୍ତେ ବା କିଅବା ? କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ପରମ ଧାର୍ମିକ ଥିଲେ । ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟରେ ସେ ମୁକ୍ତ ହସ୍ତ ହୋଇ ବ୍ୟୟ କରୁଥିଲେ । ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଓଷା ପର୍ବରେ ପାଞ୍ଚଶ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହେବା କୌଣସି ରାଜପରିବାର ପକ୍ଷରେ ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ତାହା ବୈଧ ଖର୍ଚ୍ଚ ଅବୈଧ ହେଲେ ତ ହଜାର ହଜାର ସୁଦ୍ଧା ଅଣ୍ଟିବ ନାହିଁ । ପିତାଙ୍କର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ଅସ୍ୱଚ୍ଛଳ ବୋଲି ବାଳକ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିକ୍ରମ ଦେବ ଦୁଃଖିତ ହେଉ ନଥିଲେ । ସେ ପାଠ ପଢ଼ି ଖେଳି ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ମାନସରେ କାଳ ହରଣ କରୁଥିଲେ ନିଜେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ରାଜବଂଶସମ୍ଭୂତ ବୋଲି ଇତର ସାଧାରଣଙ୍କୁ ଘୃଣା ବା ଅବଜ୍ଞା ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖୁ ନଥିଲେ । ପିଲାଦିନରୁ କବିତା ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ବିଶେଷ ଆଗ୍ରହ ଥିଲା । କବିତା ପୁସ୍ତକ ପଢ଼ିବାକୁ ସେ ଖୁବ୍ ଭଲ ପାଉଥିଲେ । ସେଥିରେ ସେ ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କରୁଥିଲେ ବୋଲି ଲୋକ ମୁଖରୁ ଶୁଣାଯାଏ ।

ମାଡଗୁଳ ରାଜ୍ୟ ବହୁକାଳରୁ ଜୟପୁରର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ତେଲୁଗୁ ଭାଷାରେ "ମାଡ଼ଗୁ" ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ପକ୍କା କୋଠା, "ଲ" ବହୁବଚନର ଚିହ୍ନ । ପୂର୍ବେ ସେଠାରେ ବହୁତ ପକ୍କା କୋଠାଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ସ୍ଥାନର ନାମ "ମାଡଗୁଲ" ହୋଇଥିଲା । ସେହି ମାଡ଼ଗୁଲାରୁ ମାଡଗୁଳ ହୋଇଅଛି । କଥିତ ହୁଏ ଜୟପୁରର ପ୍ରଥମ ରାଜା ବିନାୟକ ଦେବ କାଶୀରୁ ନନ୍ଦପୁର ଆସିବା-ବେଳେ ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ତାଙ୍କର ଜଣେ ଭାଇ ଆସିଥିଲେ । ବିନାୟକ ଦେବ ରାଜା ହେଲାପରେ ସେହି ଭାଇଙ୍କୁ ମାଡଗୁଳର ରାଜା କରି ଅସାଧାରଣ ଭ୍ରାତୃ-ବାତ୍ସଲ୍ୟର ପରିଚୟ ଦେଇଥିଲେ । ସେହି ରାଜ ଭ୍ରାତା ଶୈଳଭୂପତି ଦେବ ନାମ ଧରି ରାଜ୍ୟ ଶାସନ କଲେ । ସେହିଦିନଠାରୁ ମାଡଗୁଳର ରାଜାମାନେ ଭୂପତି ଆଖ୍ୟାରେ ଆଖ୍ୟାୟିତ ହେଲେ । ସେମାନେ ଜୟପୁରର କରଦ ରାଜା ରୂପେ ଶାସନ ପାଳନ ନିର୍ବାହ କରନ୍ତି । ସେହି ବଂଶର ଚତୁର୍ବିଂଶ ରାଜା କୃଷ୍ଣ

ଭୂପତି ଦେବ ୧୮୩୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରୁ ୧୮୭୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ । ସେ ଖଣ୍ଡପଡ଼ା ରାଜବଂଶରୁ ଦୁଇଟି କନ୍ୟା ବିବାହ କରିଥିଲେ । କନ୍ୟାଦ୍ୱୟ ପରସ୍ପରର ସହୋଦରା । ଜ୍ୟେଷ୍ଠା କନ୍ୟାଙ୍କର ନାମ ସୀତା ପାଟମହାଦେବୀ ଏବଂ କନିଷ୍ଠାଙ୍କର ନାମ ନୀଳମଣି ଦେବୀ । ସେମାନେ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କର ମାଉସୀ; ସୁତରାଂ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କର ପିତାମହୀ । ରାଜା କୃଷ୍ଣଭୂପତି ଦେବଙ୍କର ପୁତ୍ର ସନ୍ତାନ ନଥିଲେ, କେବଳ ଦ୍ୱିତୀୟା ରାଣୀଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଆମ୍ବୀ ଦେବୀ ନାମକ ଗୋଟିଏ କନ୍ୟା ଜାତ ହୋଇଥିଲେ । ଔରସଜାତ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ଅଭାବରୁ କୃଷ୍ଣ ଭୂପତି ଦେବ ତାଙ୍କ ରାଣୀଙ୍କର ନାତିସମ୍ପର୍କୀୟ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମାଙ୍କୁ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ରାଜା ହେବେ ବୋଲି ଉଇଲ୍ ମଧ୍ୟ କରିଯାଇଥିଲେ । ୧୮୭୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ କୃଷ୍ଣ ଭୂପତି ଦେବ ସ୍ୱର୍ଗାରୋହଣ କରିବାରୁ ବିକ୍ରମ ଦେବ ମାଡ଼ଗୁଳକୁ ନୀତ ହୋଇ ସେଠାରେ ରାଜପୁତ୍ର ପରି ପ୍ରତିପାଳିତ ହେଲେ । ସେତେବେଳକୁ ତାଙ୍କର ବୟସ ଆଠବର୍ଷ ମାତ୍ର ହୋଇଥିଲା । ବଡ଼ ରାଣୀ ସୀତା ପାଟମହାଦେବୀ ତାଙ୍କୁ ପୁତ୍ରାଧିକ ସ୍ନେହ କରୁଥିଲେ । ବିକ୍ରମ ଦେବ ୧୮୭୬ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପିତାମାତାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ମାଡ଼ଗୁଳ ଯାତ୍ରା କରିଥିଲେ । ଦୁଃଖର ବିଷୟ, ତିନିବର୍ଷ ପରେ ତାଙ୍କର ମାତୃଦେବୀ ସ୍ୱର୍ଗପ୍ରୟାଣ କରିବାରୁ ସେ ଏହି ଦୁଃସମ୍ବାଦ ଶୁଣି ନିଜ ପିତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସିଲେ । ସେହି ସମୟରେ କୃଷ୍ଣ ଭୂପତିଙ୍କର ଦ୍ୱିତୀୟା ରାଣୀ ନୀଳମଣି ଦେବୀ ଦୁଷ୍ଟ ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରରୋଚନାରେ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଓ ଉଇଲ ମିଥ୍ୟା ବୋଲି ପ୍ରଚାର କଲେ ଏବଂ ଉଇଲ ରଦ୍ଦ କରିବା ପାଇଁ ୧୮୮୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ମୋକଦ୍ଦମାରେ ନିମ୍ନ ଆଦାଲତରେ ରାଣୀଙ୍କର ଜୟ ହେଲା । ତହୁଁ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ନିମ୍ନ ଆଦାଲତର ରାୟ ବିରୁଦ୍ଧରେ ୧୮୮୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ହାଇକୋର୍ଟରେ ଅପିଲ କଲେ ଏବଂ ନିଜେ ଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରତିବାଦୀ ରୂପେ ଠିଆ ହେଲେ । ଦୁଇ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋକଦ୍ଦମା ଚାଲିଲା । ୧୮୮୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ହାଇକୋର୍ଟର ରାୟ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ହାଇକୋର୍ଟ ତଳଅଦାଲତର ରାୟ ରଦ୍ଦକରି ରାଜା କୃଷ୍ଣ ଭୂପତି ଦେବଙ୍କ ଉଇଲ ସତ୍ୟ ବୋଲି ରାୟ ଦେଲେ; କିନ୍ତୁ ଗଭୀର ଦୁଃଖର ବିଷୟ ହାଇକୋର୍ଟ ରାୟ ପ୍ରକାଶ ପୂର୍ବରୁ ୧୮୮୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଚୈତ୍ରମାସ ଶୁକ୍ଳ ଚତୁର୍ଥୀରେ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କର ତିରୋଧାନ ଘଟିଲା । ସେତେବେଳକୁ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ବୟସ ପନ୍ଦର ବର୍ଷ ମାତ୍ର ହୋଇଥିଲା । ସେ ପୂର୍ବରୁ ମାତୃହୀନ ହୋଇଥିଲେ ଏବେ ପିତାଙ୍କୁ ହରାଇ ନିଦାରୁଣ ଶୋକରେ ଅଭିଭୂତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ଏଣିକି ସେ ସଂସାର

ମରୁଭୂମିର ସହାୟସ୍ଥାନ ଏକୁଟିଆ ଗାଛଟାଏ । କେ ଦୋର ଅତିକ୍ରମ ନ କରୁଣୁ ଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦ ର ବିପଦ ଆସି ତାଙ୍କର ଅସ୍ଥିପଞ୍ଜର ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିଦେଲା । ବାଳକର କୋମଳ ହୃଦୟରେ ଏ ଶୋକ ବାସ୍ତବରେ ଅସହ୍ୟ । ଦୁଇବର୍ଷ ପୂର୍ବରୁ ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ଭଗିନୀ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଦେବୀଙ୍କର ଅକାଳମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଥିଲା । ସେ ଶୋକର କ୍ଷତ ଶୁଷ୍କନ ହେଉଣୁ ପିତୃଶୋକ ବଥଉପରେ ବିସ୍ଫୋଟକ ତୁଲ୍ୟ ହେଲା । ଭଗିନୀ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଦେବୀ ୧୮୮୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡିର ଗଜପତି ମହାରାଜ ଗୌରଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ସହ ପରିଣୟସୂତ୍ରରେ ଆବଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲେ, ମାତ୍ର ଗଭୀର ଦୁଃଖର ବିଷୟ, ପ୍ରାୟ ବର୍ଷକ ପରେ ସେ ୧୮୮୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଆଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳ ଦ୍ୱାଦଶୀରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ । ଆର୍ସେନିକ ପ୍ରୟୋଗରେ ତାଙ୍କର ଅପମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଥିଲା ବୋଲି ପ୍ରକାଶ । ସେଥିପାଇଁ ପାରଳା ରାଜପରିବାରର କେତେଜଣ ଦଣ୍ଡିତ ହୋଇଥିଲେ । ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ନେହମୟୀ ଜନନୀ ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ଭଗିନୀ ଏବଂ ପିତାଙ୍କୁ ହରାଇ ବିକ୍ରମ ଦେବ କି ଭଳି ମର୍ମ ବେଦନା ଅନୁଭବ କରିଥିଲେ ତାହା ଭୁକ୍ତଭୋଗୀ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କିଏ ବୁଝିବ ? ଏ ମହାଶୋକର ସାନ୍ତ୍ୱନା ନାହିଁ ।

ହାଇକୋର୍ଟ ବିଗ୍ରହ ଫଳରେ ବିକ୍ରମ ଦେବଙ୍କ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ରତ୍ୱ ବଜାୟ ରହିଲା । ତହୁଁ ସେ ପୁନଶ୍ଚ ମାଡଗୁଲରେ ଯାଇ ରହିଲେ; ମାତ୍ର ସେ ନାବାଳକ ହେତୁ ହାଇକୋର୍ଟର ଆଦେଶାନୁସାରେ ମାଡ଼ଗୁଲ ରାଜ୍ୟ କୋର୍ଟ ଅଫ୍ ଓ୍ୟାର୍ଡ଼ସ୍ ଅଧୀନରେ ରହିଲା । ନାବାଳକ ରାଜକୁମାର ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ମିଷ୍ଟର ଜେ. ଏଚ୍. ବାଉ ନାମଧେୟ ଜଣେ ସିଭିଲିଆନଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ମାଡଗୁଲରୁ ଆସି ବିଶାଖାପାଟଣାରେ ଅବସ୍ଥାନ କଲେ । ସେଠାରେ ବୌଡ଼ ସାହେବ ତାଙ୍କର ଗୃହ ଶିକ୍ଷକ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ଠାରୁ ସେ ଅଠର ମାସ ଇଂରେଜୀ ଶିକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ଅନ୍ୟର ବିନା ସାହାଯ୍ୟରେ ନିଜେ ନିଜେ କିଛି ସଂସ୍କୃତ ମଧ୍ୟ ପଢ଼ିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ ।

କୃଷ୍ଣ ଭୂପତି ଦେବଙ୍କର ଦ୍ୱିତୀୟା ରାଣୀ ନୀଳମଣି ଦେବୀଙ୍କ କନ୍ୟା ଆମ୍ମା ଦେବୀ ଜୟପୁରର ତତ୍କାଳୀନ ରାଜା ତୃତୀୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ଭାଇ ବିଶ୍ୱମ୍ଭର ଦେବଙ୍କର ପାଣିଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ମାଡଗୁଳ ଜୋ ହେଉନ୍ତୁ ଏହା ମହାରାଜା ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କର ଇଚ୍ଛାନୁହେଁ; ସୁତରାଂ ସେ ବିକ୍ରମ ଦେବଙ୍କର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ଆରମ୍ଭ କଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଏବଂ

ବିଶ୍ୱମ୍ଭର ଦେବ ଉଭୟେ ହାଇକୋର୍ଟ ରାୟ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲଣ୍ଡନ ପ୍ରିଭି
କାଉନ୍‌ସିଲରେ ଅପିଲ କରିବା ସକାଶେ ନୀଳମଣି ଦେବୀଙ୍କୁ ପ୍ରରୋଚନା ଦେବାକୁ
ଲାଗିଲେ ଏବଂ ପ୍ରଭୂତ ଅର୍ଥସାହାଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଦେଲେ । ସେମାନଙ୍କ କୁପ୍ରବର୍ତ୍ତନାରେ
ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇ ନୀଳମଣି ଦେବୀ ୧୮୮୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପୁଣି ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର କାଏମ
ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିଲାତ ପ୍ରିଭିକାଉନ୍‌ସିଲରେ ଅପିଲ ମୋକଦ୍ଦମା ଦାଏର କଲେ ।
ଈର୍ଷା ବୋଲି ଯେଉଁ ଦୁଇଟି ଅକ୍ଷର, ତାହାର ପ୍ରଭାବ ଊଣା ନୁହେଁ । ଈର୍ଷାଳୁର
ବୁଦ୍ଧିକୁ ସେ ସର୍ବଦା ଗୋଷ୍ଠଫଳା ବର୍ଚ୍ଛାରେ ବିଦ୍ଧ କରୁଥାଏ । ମହାରାଜ ରାମଚନ୍ଦ୍ର
ଦେବଙ୍କର ଏ କୁଚକ୍ର ପୂର୍ବର ବିରୁଦ୍ଧରେ, ସୁତରାଂ ପୁତ୍ର ବିରୁଦ୍ଧରେ କହିଲେ
ଅସଙ୍ଗତ ହେବ ନାହିଁ । ଜଣେ ଧର୍ମନ୍ୟାୟଦଣ୍ଡଧାରୀ ରାଜାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏହାଠାରୁ
ବଳି କଳଙ୍କର କଥା କଅଣ ଅଛି ? ତାଙ୍କ ହାତରେ ପୁଣି ବିଧାତା ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ
ଲୋକର ଧନ, ଜୀବନର ଭାର ଅର୍ପଣ କରିଅଛନ୍ତି । ଆଉ ନୀଳମଣି ଦେବୀ ତ
ଅବଳା, ତାଙ୍କ କଥା ନ କହିବା ହିଁ ପୁଣ୍ୟ । "ଅବଳା ଯତ୍ର ପ୍ରବଳା ଶିଶୁର-
ବନୀଶୋ ନିରକ୍ଷରୋ ମନ୍ତ୍ରୀ, ନା ବା ତତ୍ର ଧନାଶା ଜୀବନମପି ଦୁର୍ଲଭଂ ମନ୍ୟେ ।"
ନୀଳମଣି ଦେବୀ ନାତି ବିକ୍ରମ ଦେବଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ଭଲ ପାଉଥିଲେ, ମାତ୍ର ମହାରାଜ
ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ଚକ୍ରାନ୍ତରେ ଭୁଲି ଶେଷକୁ ତାଙ୍କୁ ବିଷନେତ୍ରରେ ଦେଖିଲେ ।
୧୮୮୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପ୍ରିଭି କାଉନସିଲର ରାୟ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ପ୍ରିଭି
କାଉନସିଲ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ହାଇକୋର୍ଟଙ୍କୁ "ଭର୍ତ୍ତାର ଅନୁଜ୍ଞାରେ ବିଶ୍ୱାସ ଅଛି କି"
ବୋଲି ପ୍ରଶ୍ନ କରି ନିମ୍ନ ଅଦାଲତର ରାୟକୁ ମଞ୍ଜୁର କଲେ । ଫଳତଃ
ବର୍ମାଙ୍କ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଉଇଲ ନାମଞ୍ଜୁର ହେଲା । ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା
ପୁଣି ବିଷମ ସଙ୍କଟରେ ପଡିଲେ; କିନ୍ତୁ ପ୍ରିଭିକାଉନସିଲର ରାୟ ବାହାରିବା
ପୂର୍ବରୁ ନୀଳମଣି ଦେବୀଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଥିଲା । ତାଙ୍କ ଷଡଯନ୍ତ୍ରର ଫଳ ସେ ଭୋଗ
କରିପାରିଲେ ନାହିଁ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ସ୍ଥାୟିତ୍ୱ ପଦ୍ମପତ୍ରସ୍ଥ ଜଳବିନ୍ଦୁ ପରି ସର୍ବଦା
ଟଳ ଟଳ । ଏକ୍ଷଣି ଅଛି ତ ଏକ୍ଷଣି ନାହିଁ; ତଥାପି ଅଢେଇ ଦିନ ପାଇଁ ଏତେ
ଈର୍ଷା, ଏତେ ଚକ୍ରାନ୍ତ, ଏହା ହିଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ବିଷୟ । ଦେବତୁଲ୍ୟ ସ୍ୱାମୀଙ୍କର କୀର୍ତ୍ତି
ନାଶକରି କେଉଁ ଶୁଭଫଳ ମିଳିଲା ? ପାପର ଫଳ ଅବଶ୍ୟ ମିଳିବ, ଏଥିରେ
ସନ୍ଦେହ କଅଣ ଅଛି ? ନୀଳମଣି ଦେବୀ ଶେଷ ଜୀବନରେ ଦୁର୍ନାମର କାଳୀ
ମୁହଁରେ ବୋଳି ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଧାମରୁ ଚିର ବିଦାୟ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ତାଙ୍କର ଈର୍ଷା,
ଦ୍ୱେଷ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ବାୟୁମଣ୍ଡଳରେ ମିଳାଇଗଲା । ତାହା ମଧ୍ୟ ସେ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ
ଯାଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଜୀବନର ପରିଣାମ ମନୁଷ୍ୟ ଭାବୁଥିଲେ ସଂସାରରେ
ଏତେ ପାପ, ପ୍ରମାଦ ଥାଆନ୍ତା ନାହିଁ । ଏ ସଂସାର ବିଷବୃକ୍ଷ ନ ହୋଇ ଅନା-

ବିଲ ଅମୃତବୃକ୍ଷ ହୋଇ ଥାଆନ୍ତା। ମାନବ ପ୍ରତାପ ଦ୍ୱାରା ଯନ୍ତ୍ରଣାଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ଥାଆନ୍ତା। ମନୁଷ୍ୟର ଇଚ୍ଛା ଏକ ଅଭେଦ ଯାଏ; ମାତ୍ର ବିଧାତାର ଇଚ୍ଛା ଭିନ୍ନମୂର୍ତ୍ତି। ଈଶ୍ୱରେଚ୍ଛା ନିରଙ୍କୁଶା, ତାହାର ଅଙ୍କୁଶ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଗତିର ପରି- ବର୍ତ୍ତନ ନାହିଁ। ବିକ୍ରମ ଦେବ ଦର୍ଶନ୍ତି ତ ବିଶାଳ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟର ଏକ ଛତ୍ରାଧିପତି କରିବାକୁ ବିଧାତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା; ସେଥିପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ସେ ପ୍ରେରଣ କରିଅଛନ୍ତି। ସବୁ ପରି ଖଣ୍ଡେ କ୍ଷୁଦ୍ର ମାଡ଼ଗୁଳା ରାଜ୍ୟର ସେ ରାଜା ହୁଅନ୍ତେ କାହିଁକି? ଲକ୍ଷପୋଷୀ ହସ୍ତରେ ଶତପ୍ରାଣୀ ପୋଷଣର ଭାର ଅସୁନ୍ଦର ନୁହେଁ କି? କେତେ ସାମନ୍ତ ନୃପତିଙ୍କ ମସ୍ତକୋନ୍ନତମୁକୁଟ ଯାହାଙ୍କ ଚରଣରେ ବିଲୁଣ୍ଠିତ ହେବ, ସେ କାହିଁକି ସାମନ୍ତ ରଜା ହୁଅନ୍ତେ? ଭବିଷ୍ୟତର ସିଂହଦ୍ୱାର ଉନ୍ମୁକ୍ତ କରି ନିଜର ଭାଗ୍ୟ ଲିପି ଦେଖିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ; ସୁତରାଂ ନିଜକୁ ଚିହ୍ନି ହୁଏ ନାହିଁ।

ବିକ୍ରମ ଦେବଙ୍କ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ରତ୍ୱ ପ୍ରିଭି କାଉନସିଲ ଦ୍ୱାରା ରହିତ ହେଲା ପରେ କୋର୍ଟ ଅଫ ଓ୍ୱାର୍ଡ଼ସ ବଡ଼ ରାଣୀ ସୀତା ପାଟମହାଦେଈଙ୍କ ହସ୍ତରେ ମାଡ଼ଗୁଳ ରାଜ୍ୟଭାର ଅର୍ପଣ କଲେ। ସୀତା ପାଟ ମହାଦେଈ ଜୀବିତ ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦକ୍ଷତା ସହିତ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ଚଳାଇଥିଲେ। ୧୯୦୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ମେ ମାସ ୨୪ ତାରିଖରେ ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଲା; ମାଡ଼ଗୁଳ ରାଜ୍ୟ ପୁଣି ଅନ୍ଧକାରଚ୍ଛନ୍ନ ହେଲା। ଅନ୍ୟ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ଅଭାବରେ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ମଣି ଦେବୀ ରାଜ୍ୟର ଅଧି- କାରିଣୀ ମନୋନୀତ ହେଲେ। ରାଜେନ୍ଦ୍ରମଣି ଦେବୀ ପୂର୍ବୋକ୍ତ ଅମ୍ନୀ ଦେବୀଙ୍କର କନ୍ୟା। ଅର୍ଥାତ୍ ଜୟପୁରର ରାଜଭ୍ରାତା ବିଶ୍ୱମ୍ଭର ଦେବଙ୍କ ଦୁହିତା। ଅମ୍ନୀ ଦେବୀ ୧୮୯୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ। ରାଜେନ୍ଦ୍ରମଣି ଦେବୀ ମାଡ଼ଗୁଳ ରାଜସିଂହାସନରେ ଅଧିଷ୍ଠିତା ହେଲେ। ସେ ଜଣେ ତେଜସ୍ୱିନୀ ନାରୀବାଳା। ରାଜେନ୍ଦ୍ରମଣି ବିଦୁଷୀ, ରାଜନୀତିନିପୁଣା ଏବଂ ତୀକ୍ଷ୍ଣବୁଦ୍ଧିମତୀ। ସେ ସୁନ୍ଦର ଶୃଙ୍ଖଳାରେ ରାଷ୍ଟ୍ରଯନ୍ତ୍ର ପରିଚାଳନ କରି ଖ୍ୟାତି ମତୀ ହୋଇଥିଲେ। ପ୍ରଜାମାନେ ତାଙ୍କୁ ମାତୃତୁଲ୍ୟ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଭକ୍ତି କରୁଥିଲେ। ସେହି ଗୁଣବତୀ ରାଣୀ ମାଡ଼ଗୁଳ ରାଜ୍ୟର କେତେକ ଉନ୍ନତି କରିଯାଇଅଛନ୍ତି। ଏହି ରାଜେନ୍ଦ୍ରମଣି ଦେବୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ଖୁଡ଼ୁତା ଝିଅଭଉଣୀ ଓଡ଼ିଆ ରାଜବଂଶର କନ୍ୟା, ରାଜ୍ୟ ରକ୍ଷା ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ସୁପରିଚାଳନ କରି ଯଶୋପାର୍ଜନ କରିଥିବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ପ୍ରାଚୀନ ଇତିହାସରେ ବିରଳ ନୁହେଁ। ଓଡ଼ିଆ ନାରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବି ରାଣୀ ଦୁର୍ଗାବତୀଙ୍କ ପରି ବିଚକ୍ଷଣ ନାରନାରୀ ଥିଲେ। ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ ସେମାନେ

ସାହେବଙ୍କ ବେଶରେ ସଜ୍ଜିତହୋଇ ସମର କ୍ଷେତ୍ରରେ ସାହସରେ ଶତ୍ରୁ ସଂହାର କରୁଥିଲେ । ଏ କାଳରେ ତାହା ଉପନ୍ୟାସର କପୋଳକଳ୍ପିତ କଥା ପରି ପ୍ରଶସ୍ତ୍ର- ମାନ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଏଥିରେ ମିଥ୍ୟା ବା ଅତିରଞ୍ଜିତ ନାହିଁ । ପ୍ରାୟ ୩୦୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ବୀରତ୍ୱ ଗୌରବାବସ୍ଥା ଥିଲା । ଇତିହାସ ସେଥିର ସାକ୍ଷ କଳ୍ପନାଦରେ ପ୍ରଦାନ କରୁଅଛି । ଗଜେନ୍ଦ୍ରମଣିଙ୍କ ଗଳ୍ପଗୁଡ଼ିକ ସମସ୍ତ ବହୁ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ନୁହେଁ, ତାହା ଏହି ବଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରାରମ୍ଭ କାଳର ଘଟଣା ।

ପ୍ରିଭି କାଉନସିଲ ରାୟ ବାହାରିଲା ପରେ ବିକ୍ରମ ଦେବଙ୍କ ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ଅତି ଶୋଚନୀୟ ହୋଇଉଠିଲା । ତାଙ୍କ ପିତା ରାଜା ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ- ଙ୍କଠାରୁ ମାସିକ ପାଞ୍ଚଶ ଟଙ୍କା ପାଉଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପରେ ତାହା ବନ୍ଦ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ଫଳେ ବିକ୍ରମ ଦେବ ମଧ୍ୟ ଜୟପୁରରୁ କିଛି ସାହାଯ୍ୟ ପାଉ ନ ଥିଲେ । ଏଣେ ମାଉଗୁଳରୁ ଏକାବେଳେକେ ସ୍ୱଳ୍ପଗଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ନିଃସ୍ୱ ଜୀବନର ଏତେ ବଡ଼ କଠୋର ପରୀକ୍ଷାରେ ସୁଦ୍ଧା ବିକ୍ରମ ଦେବର ଅଧୀନ ହେଲେ ନାହିଁ । ସେ ଯୋଗୀ ଋଷି ପରି ଧୀର, ସ୍ଥିର, ଅଟଳ । ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ଲୋକେ ହତଜ୍ଞାନ ହୋଇ ଦୀନ ପଞ୍ଚାକ୍ଷରୀ ମନ୍ତ୍ର ଜପ କରନ୍ତି, ବିକ୍ରମ ଦେବ ସେହି ଅବସ୍ଥାରେ ମହାବୀର ପରି ବିପଦ ସଙ୍ଗରେ ସମ୍ମୁଖ ସମରରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ । କି ଅଗାଧ ଧୈର୍ଯ୍ୟ, କି ଦୁର୍ଜୟ ସାହସ, କି ଅସୀମ ବୀରତ୍ୱ ! ତାଙ୍କର ପ୍ରକୃତ କ୍ଷାତ୍ରତେଜ ଏହିଠାରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ସହସ୍ର ଶତ୍ରୁଜୟୀ ଜନବୀର ନୁହେଁ, ଅଜେୟ ଶତ୍ରୁ ବିପଦକୁ ବା ନିଜର ଅବାଧ୍ୟ ମନକୁ ଯେ ଜୟ କରି ପାରେ ସେହି ଏକା ପ୍ରକୃତ ବୀର, ପ୍ରକୃତ ତେଜସ୍ୱୀ । ଯେ ବିପଦକୁ ନ ଡରି ଗୁଡ଼ି ପଡାଇଦିଏ, ବିପଦ ତାକୁ କରଯୋଡ଼ି ଉପରେ ଜୁହାର କରେ । ଦୁଃଖ ମନୁଷ୍ୟର ଶତ୍ରୁ ନୁହେଁ, ପରମ ମିତ୍ର । ଦୁଃଖାଗ୍ନି କୁଣ୍ଡରେ ଦଗ୍ଧହୋଇ ମନୁଷ୍ୟର ଶୁଦ୍ଧ ପୂତ ନୈତିକ ଜୀବନ ଗଠିତ ହୁଏ । ମନୁଷ୍ୟ ଆଘାତ ପାଏ । ଆଘାତ ପାଇ ଉଠିବାକୁ ଶିଖେ । ବହୁବାର ଆଘାତ ସହ୍ୟ ନ କଲେ ଦେହ ଶକ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଧର୍ମଭାବ ବିକ୍ରମ ଦେବଙ୍କର ସହଜାତ ବୃତ୍ତି । ଦୃଢ଼ ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସ ବଳରେ ସେ ଏହି ବିଷମ ଆଘାତ ସହିଗଲେ । ଧର୍ମଭାବ ତାଙ୍କ ଜୀବନକୁ ବୃକ୍ଷକୁ ଲତା ଛନ୍ଦିଲା ପରି ଦୃଢ଼ଭାବରେ ଛନ୍ଦିଅଛି । ଏହି ଦାରୁଣ ଦୈନ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ହିଁ ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟାରମ୍ଭ । ଦୈନ୍ୟର ଭିତ୍ତି ଉପରେ ଜୀବନର କାର୍ଯ୍ୟ ଶାଖା ପ୍ରଶାଖା ବିସ୍ତାର କରି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ସେହି ଦୈନ୍ୟ ଭିତରେହିଁ ତାଙ୍କର ସାହିତ୍ୟ ସେବା ଏବଂ

ଦେଶ ସେବାର ବୀଜ ଅଙ୍କୁରିତ ହେଲା । ତାହା ତାଙ୍କର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନ-ପଞ୍ଜିକାରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଉପଲବ୍ଧ ହେବ । ଅତଏବ, ବହୁଦିନର ଏହି ମହାନନ୍ଦ ସମୟରେ ସେ କାତର ବା କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ ନ ହୋଇ ନିଜ ହାତରେ ନିଜର ଭବି ଉନ୍ନତ ଆଦର୍ଶ ଜୀବନ ଗଠନରେ ମନୋଯୋଗୀ ହେଲେ ।

୧୮୯୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ମାଡ଼ଗୁଳ ରାଜଧାନୀରେ ବିକ୍ରମ ଦେବଙ୍କ ବ୍ରତୋପନୟନ ସମାହିତ ହୋଇଥିଲା । ସେତେବେଳକୁ ତାଙ୍କର ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଦାବୀ ନାମଞ୍ଜୁର ହୋଇଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ବ୍ରତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ମାଡ଼ଗୁଳ ଷ୍ଟେଟରୁ କିଛି ସାହାଯ୍ୟ ମିଳି ନ ଥିଲା । ତଥାପି ତଥା ସମାରୋହରେ ବ୍ରତୋତ୍ସବ ସମାହିତ ହୋଇଥିଲେ । ଉକ୍ତବର୍ଷ ତାଙ୍କ ପିତୃବ୍ୟ ମାଡ଼ଗୁଳର ଦ୍ୱିତୀୟା ରାଣୀ ନୀଳମଣି ଦେବୀଙ୍କର କନ୍ୟା ବିବାହ କରିଥିଲେ । ତତ୍ପୂର୍ବରୁ ୧୮୮୯ ସାଲରେ ବିକ୍ରମ ଦେବ ତାଙ୍କ ବଡ଼ ମାଆଙ୍କୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ଥରେ ଜୟପୁର ଯାଇଥିଲେ । ଏହା ହିଁ ତାଙ୍କର ଜୟପୁରରେ ପ୍ରଥମ ପଦାର୍ପଣ । ତାହା ଆଗରୁ ସେ କେବେ ଜୟପୁର ଦେଖି ନ ଥିଲେ ।

୧୮୮୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଜୟପୁରର ମହାରାଜ ତୃତୀୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ମାନବଲୀଳା ସମ୍ବରଣ କଲେ । ତାଙ୍କ ଉତ୍ତାରୁ ତାଙ୍କର ନାବାଳକ ପୁତ୍ର ତୃତୀୟ ବିକ୍ରମ ଦେବ ରାଜସିଂହାସନରେ ଉପବିଷ୍ଟ ହେଲେ । ସେ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କର ପିତୃବ୍ୟପୁଅ ଭାଇ । ଦୁହିଁଙ୍କ ନାମ ଏକ ହେବାରୁ ଅସୁବିଧା ଘଟିବାର ସମ୍ଭାବନା । ସେଥିପାଇଁ ବିକ୍ରମ ଦେବ ନିଜ ନାମକୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଚିହ୍ନିତ କରିବା ସକାଶେ ନିଜନାମଶେଷରେ ବର୍ମା ପଦ ଯୋଗ କରିଅଛନ୍ତି । ରାଜପୁତ୍ର ବିକ୍ରମଦେବ ନାବାଳକ ହେତୁ ରାଜ୍ୟ କୋର୍ଟଅଫ୍ ୱାର୍ଡ଼ସ ଅଧୀନରେ ରହିଲା । ସେହି କୋର୍ଟଅଫ୍ ୱାର୍ଡସ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କୁ ମାସିକ ୫୩୫୦ ଙ୍କା ବୃତ୍ତି ପ୍ରଦାନ କଲେ । ୧୮୮୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦଠାରୁ ସେ ଟଙ୍କା ମିଳିଲା । ସେଥିରେ ତାଙ୍କର ଆର୍ଥିକ ସଙ୍କଟ କେତେକ ପରିମାଣରେ ତିରୋହିତ ହେଲା । ଭଗବାନ୍ କାହାକୁ ଅବଲମ୍ବନ ଦାନରୁ ବଞ୍ଚିତ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ସୃଷ୍ଟ ପ୍ରାଣୀର ଯେତେବେଳେ ଯାହା ଅବଶ୍ୟକ ବୋଲି ମଣନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ତାହା ବଳେ ବଳେ ଆଣି ଦିଅନ୍ତି । ଏକ ରାଜାର ଦୁଇ ପୁଅ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ପୁଅ ସମ୍ପତ୍ତି ଭୋଗ କରିବ, ଆଉ ଜଣେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ବରଣ କରିବ ଏହା ତାଙ୍କର ସୃଷ୍ଟିର ନିୟମ ନୁହେଁ ।

ଜୟପୁରାନ୍ତର୍ଗତ ନବରଙ୍ଗପୁର ତାଲୁକାରେ ଚୈତନ୍ୟ ଦେବ ନାମଧାରୀ ଜଣେ ରାଜା ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ । ସେ ଜୟପୁର ରାଜବଂଶର ଜଣେ ବଂଶଧର । ୧୮୭୬ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଥିଲା । ତାଙ୍କର ଦୁଇଗୋଟି ରାଣୀଥିଲେ । ବିକ୍ରମଦେବ କୋର୍ଟଅଫ୍ ଓ୍ୱାର୍ଡସ ହସ୍ତରୁ ରାଜ୍ୟ ଫେରି ପାଇଲା ପରେ ୧୮୯୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ରାଣୀ ଦ୍ୱୟଙ୍କୁ ରାଜ୍ୟରୁ ବଞ୍ଚିତ କରି ନବରଙ୍ଗପୁରକୁ ସ୍ୱରାଜ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରିନେଲେ; ମାତ୍ର ୧୯୦୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ରାଣୀମାନେ ଉପଯୁକ୍ତ ଅଦାଲତରେ ମୋକଦ୍ଦମା କରି ଜୟଯୁକ୍ତ ହେଲେ । ନବରଙ୍ଗପୁର ପୁଣି ରାଣୀମାନଙ୍କର ହସ୍ତଗତ ହେଲା । ସେହି କାରଣରୁ ରାଣୀମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ରାଜା ତୃତୀୟ ବିକ୍ରମ ଦେବଙ୍କର ମନୋମାଳିନ୍ୟ ଘଟିଲା । ରାଜରୋଷ, ରାଜବିରକ୍ତି ସହଜରେ ମିଳାଇ ଯାଏ ନାହିଁ—ତୁଷାନଳ ପରି ତାହା ଭିତରେ ଭିତରେ କୁହୁଳୁ ଥାଏ । ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ବଡ ରାଣୀଙ୍କର ତିରୋଧାନ ଘଟିଲା । ସାନ ରାଣୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ଦୁରବସ୍ଥାରେ ବ୍ୟଥିତ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ସ୍ୱତଃ ପ୍ରବୃତ୍ତି ହେଲେ । ସାନ ରାଣୀଙ୍କ ଭ୍ରାତୃଷ୍ପୁତ୍ର ପାଟଣା ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ ବଲାଙ୍ଗିରରେ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଗୁଣବତୀ ରୂପସୀ କନ୍ୟା ଥିଲେ । ସାନ ରାଣୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ସେହି କନ୍ୟାଙ୍କୁ ବିବାହ କରାଇବାର ସଂକଳ୍ପ କଲେ । ମହାରାଜ ତୃତୀୟ ବିକ୍ରମ ଦେବ ଏହା ଶୁଣି ପୂର୍ବ ବୈରିତା ହେତୁ ବର୍ମାଙ୍କୁ ସେଠାରେ ବିବାହ କରିବାକୁ ନିଷେଧ କଲେ । ଏତିକରେ ରାଜରୋଷ ଶାନ୍ତ ଭଜିଲା ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ଅନ୍ୟଥା ହେଲେ ସେ ବର୍ମାଙ୍କର ଟ ୩୫୦ଙ୍କା ତଉଜି କାଟିଦେବା ପାଇଁ ଭୀତି ପ୍ରଦର୍ଶନ ମଧ୍ୟ କଲେ; ମାତ୍ର ତାଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ପାଳିତ ହେଲା ନାହିଁ । ବିଧାତାର ନିର୍ବନ୍ଧକୁ ଭାଙ୍ଗିଦେବାର ଶକ୍ତି କାହାର ଅଛି ? ମହାରାଜଙ୍କର ଶତ ବାଧା ବିଘ୍ନ ସତ୍ତ୍ୱେ ନିରାପଦରେ ବିବାହ ହୋଇଗଲା । ୧୯୦୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଶୁକ୍ଳ ଦ୍ୱାଦଶୀରେ ନବରଙ୍ଗପୁର ରାଜପ୍ରାସାଦରେ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କର ଶୁଭ ବିବାହ ରାଜୋଚିତ ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ସୁସମ୍ପନ୍ନ ହେଲା । ବିବାହର ବିପୁଳ ବ୍ୟୟ ନବରଙ୍ଗପୁରର ଦ୍ୱିତୀୟା ମହିଷୀ ବହନ କରିଥିଲେ । ବିବାହୋତ୍ସବ ନିର୍ବିଘ୍ନରେ ସମ୍ପନ୍ନ ହେବାର ଶୁଣି ମହାରାଜ ବିକ୍ରମ ଦେବଙ୍କର କ୍ରୋଧାନଳ ଉତ୍ଶିଖ ହୋଇ ଉଠିଲା । ସେ ବର୍ମାଙ୍କର ତଉଜି କାଟିଦେଇ ପ୍ରତିଶୋଧ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ବିବାହ ଶେଷରେ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ସସ୍ତ୍ରୀକ ବିଶାଖପଟ୍ଟଣରେ ଯାଇ ବାସକଲେ । ସର୍ବଗୁଣସମ୍ପନ୍ନ ମହାରାଜ

ଭୃଗୁପୁ ବଳଭଦ୍ର ଦେବ ଯେ ପ୍ରତିଶୋଧ ପରାୟଣ ହେଲେ, ଏହାଠାରୁଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ବିଷୟ ଆଉ କଅଣ ହୋଇ ପାରେ ? ସେ ପ୍ରତିଶୋଧ ଅନ୍ୟ କାହାର ଠାରୁ ନୁହେଁ—ନିଜର ଘରଠାରୁ, ଏହା ତାଙ୍କ ନିର୍ମଳ ଚରିତ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରର କଳଙ୍କ ଚିହ୍ନ । ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଧର୍ମତଃ, ନ୍ୟାୟତଃ ସହାୟତା କରିବା ତାଙ୍କର ଅବଶ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ସେହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ସେ ବିରୁଦ୍ଧାଚରଣ କଲେ, ଏହା ବିଜାତିକୃତିର ଗୋଟାଏ ଦୁର୍ବଳତା । ଏରୂପ ସଜ୍ଜନ ଘୃଣିତ ଦୁର୍ବଳତା ତାଙ୍କ ଭଳି ମହାମନା ରାଜ ପୁରୁଷଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ବଡ ଅସୁନ୍ଦର । କର୍ପୂରରେ ତିକ୍ତତା କାହିଁକି ରହିଲା, ତାହା କିଏ କହିପାରିବ ? ଗୁଣ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦୋଷ ବି ଥାଏ, ନଚେତ୍ ପବିତ୍ର ଗଙ୍ଗାଜଳରେ ହାଙ୍ଗର କୁମ୍ଭୀର ବାସ କରନ୍ତେ କାହିଁକି ? ପୁଷ୍ପରେ କେବଳ ମକରନ୍ଦ ନ ଥାଏ—କୀଟାଣୁ ବି ଥାଆନ୍ତି ।

୧୯୦୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ବଳଭଦ୍ର ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କର ବୃତ୍ତି କଟାଗଲା । ପୁନଶ୍ଚ ସେ ସଙ୍କଟାପନ୍ନ ହେଲେ । ବିଧାତାଙ୍କ ବିଧାନର ରହସ୍ୟ କଅଣ କେଜାଣି, ସେ ନିଜର ଆଶ୍ରିତଙ୍କୁ ବାରମ୍ବାର କଠୋର ପରୀକ୍ଷାରେ ପକାନ୍ତି । ନିଃସ୍ୱ ଅବସ୍ଥାରେ ପରିବାର ପୋଷଣ ଚଳିବା କି ଭଳି କଷ୍ଟକର, ତାହା ବୁଝାଇବା ପାଇଁ ଟୀକା ଟିପ୍ପଣୀ ବା ବିଶଦ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଅନାବଶ୍ୟକ । ଏହି ବୃତ୍ତିଚ୍ଛେଦ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବର୍ମା ମହୋଦୟ ଜୟପୁରର ସରକାରୀ ଏଜେଣ୍ଟଙ୍କ ନିକଟରେ ୧୯୦୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ମୋକଦ୍ଦମା ଦାଏର କଲେ । ଫଳରେ ସେହିବର୍ଷ ଡିସେମ୍ବର ମାସରେ ଏଜେଣ୍ଟ ତାହାଙ୍କୁ ମାସିକ ଟ ୮୦୦ଙ୍କା ବୃତ୍ତି ଦେବାକୁ ମଞ୍ଜୁର କଲେ । ଧର୍ମର ଜୟ ସ୍ୱାଭାବିକ, ଅସହାୟର ଧର୍ମହିଁ ସହାୟ । ଦୁର୍ବଳ ଉପରେ ପ୍ରବଳର ପୀଡନ ଧର୍ମ କଦାପି ସହିପାରେ ନାହିଁ । ପ୍ରବଳ ବହୁବ୍ୟୟରେ ବଡ ବଡ ଓକିଲ ବାରିଷ୍ଟର ନିଯୁକ୍ତ କରେ; ମାତ୍ର ଦୁର୍ବଳର ଓକିଲ ବାରିଷ୍ଟର ଏକ ଧର୍ମଦେବତା । ଯାହା ହେଉ ଏ ଘଟଣା ଏତିକରେ ଶେଷ ହେଲା ନାହିଁ । ଏଜେଣ୍ଟଙ୍କର ଏ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମହାରାଜ ବଳଭଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ପ୍ରତିଶୋଧାନଳର ଆହୁତି ସ୍ୱରୂପ ହେଲା ସେ ଏଜେଣ୍ଟଙ୍କ ରାୟ ବିରୁଦ୍ଧରେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ହାଇକୋର୍ଟରେ ଅପିଲ ଦାଏର କଲେ । ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବିଫଳ ହେଲେ ସେ ଦ୍ୱିଗୁଣ ଉତ୍ସାହରେ ମାତିଉଠେ । ଗନ୍ତପଥରେ ନଦୀ ବାଧା ପାଇଲେ ଦ୍ୱିଗୁଣ ତେଜରେ ଗର୍ଜିଉଠେ ବାଧା ଅତିକ୍ରମ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରେ । ମହାରାଜ ଭୃଗୁପୁ ଦେବଙ୍କର ବ୍ୟବହାର ସେହିପରି ହେଲା; କିନ୍ତୁ

ଧର୍ମର ଦାବ ପଙ୍କର ଭିତରରେ ରହିଲେ । ତାହାର ଚତ୍ତ ପ୍ରତିହତ କରିବାର ଶକ୍ତି କାହାର ଅଛି ? ହାଇକୋର୍ଟ ବଗୁରରେ ବକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା କଯ୍ଯୁକ୍ତ ମନ୍ତ୍ରିତ ହେଲେ ହାଇକୋର୍ଟ ଏବେକେଙ୍କ ରାୟ ଅନୁମୋଦନ କଲେ । ଏହ ମୋକଦ୍ଦମାରେ ବକ୍ରମଦେବ ବର୍ମାଙ୍କର ବହୁ ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟିତ ହୋଇଥିଲ । ତଥାପି ରାଜା ତୃଷ୍ଣାରୁ ବକ୍ରମଦେବ ନବୃତ୍ତ ହେଲେ ନାହିଁ । ସେ ହାଇକୋର୍ଟ ରାୟ ବରୁଦ୍ଧରେ ପୁଣି ବଳାତ ପ୍ରିଭିକାଉନସିଲରେ ଅପିଲ ମୋକଦ୍ଦମା ଦାଏର କଲେ ।

ବକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ୧୯୦୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଶୁକ୍ଳ ଦ୍ୱାଦଶୀରେ ବବାହ କରିଥିଲେ । ଠିକ୍ ଦୁଇ ବର୍ଷ ପରେ ଅର୍ଥାତ୍ ୧୯୧୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଆଷାଢ ଶୁକ୍ଳ ଦ୍ୱାଦଶୀ ଦନ ବଶାଖପଟ୍ଟଣରେ ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ କନ୍ୟା ଜାତ ହେଲେ । ସେହ କନ୍ୟାଙ୍କର ନାମ ଶ୍ରୀମତୀ ମଣି ଦେଈ । ଏହ ସମୟରେ ବକ୍ରମ ଦେବଙ୍କ ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା କ୍ରମଶଃ ଅସ୍ୱଚ୍ଛଳ ହୋଇଆସିଲ । ବହୁବ୍ୟୟସାଧ୍ୟ ମୋକଦ୍ଦମାର ଖର୍ଚ୍ଚ ଚଳାଇ ଗୋଟାଏ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସହର ଜାଗାରେ ସପରିବାର ନଜର ମାନମହତ୍ତ୍ୱ ଅକ୍ଷତ ରଖି ଚଳବା କ ଭଳ ବ୍ୟାପାର, ତାହା କହବାର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ ନବରଙ୍ଗପୁର ଦ୍ୱିତୀୟା ରାଣୀ ଏହ ସଙ୍କଟ ସମୟରେ ତାଙ୍କୁ ସାମୟିକ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ମାଡଗୁଲ ରାଜ୍ୟସ୍ଥ ତାଙ୍କ ନଜର କେତେକ ଭୂମିରୁ କଛି କଛି କର ଆସୁଥିଲ । ଏତକମାତ୍ର ସମ୍ବଳରେ ସେ ଚଳୁଥିଲେ । ଜୟପୁର ମହାରାଜଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ତାଙ୍କର ମନୋମାଳନ୍ୟ ଥିଲ; କନ୍ତୁ ମହାରାଜ କୁମାର ଜୟପୁରର ଭବୀ ରାଜ୍ୟଧର ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ତାଙ୍କୁ ଅତଭଲ ପାଉଥିଲେ, ଭକ୍ତି ମଧ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ବୋଧହୁଏ ପିତୃରୋଷ ଭୟରେ ଉପସ୍ଥିତ ବପଦରେ ସେ ପିତୃବ୍ୟ ଦେବଙ୍କୁ କଛି ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରୁ ନ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପରବର୍ତ୍ତୀ ରାଜ ଜୀବନରେ ଏ ଅନୁମାନର ସତ୍ୟତା ପ୍ରତିପନ୍ନ ହୋଇଥିଲ ।

ସପ୍ତମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ବିଶାଖପାଟଣାରେ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ପରିବାର ଘେନି ସୁଖେଦୁଃଖେ ବାସ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେ ଜୀବନରେ ଅନେକ ଦୁଃଖ ଭୋଗ କରି ଅଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ସେଥି ପାଇଁ ସେ କାତର ବା ଅଧୀର ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ସଂସାରରେ ଦୁଃଖ ସୁଖ ଶୀତୋଷ୍ଣ ପରି ସ୍ୱାଭାବିକ । ମହାଜନମାନେ ସେଥିପ୍ରତି ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସୁଖ ଦୁଃଖ ଦୁହେଁ ସେମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ତୁଲ୍ୟ ମୂଲ୍ୟ । ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି—ଏ ସଂସାର କର୍ମଭୂମି, କର୍ମ କରିବା ପାଇଁ ଏଠାକୁ ଆସିବାକୁ ହୋଇଅଛି । କର୍ମ କରିବାକୁ ହେଲେ ଦୁଃଖ ସହିବାକୁ ହୁଏ; ସୁତରାଂ ମନୁଷ୍ୟ ଦୁଃଖ ଭୋଗ କରିବାକୁ ଆସିଅଛି । ଏହି ଦୁଃଖହିଁ ସଂସାରରେ ସୁଖ । ଏହି ବିଶ୍ୱରରେ ସେମାନେ କର୍ମ ଅର୍ଥାତ୍ ଦୁଃଖକୁହିଁ ସାଦରେ ବରଣ କରିନିଅନ୍ତି । ସେହି ଦୁଃଖରେ ହିଁ ସେମାନେ ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କରନ୍ତି । ନିଷ୍କ୍ରିୟ ମାନବ ସୁଖ ଭୋଗକରେ ନାହିଁ, ବରଂ ସୁଖ ତାକୁ ଭୋଗକରେ । ସୁଖ ନାମରେ ଯାହା ଅଭିହିତ ହୁଏ, ତାହା ଗୋଟିଏ ତୀବ୍ର ମଦିରା । ମନୁଷ୍ୟ ସେହି ମଦିରା ପାନ କରେ; ମାତ୍ର ମଦିରା ତାହାର ଅସ୍ଥିପାନ କରେ । ନିଷ୍କ୍ରିୟ ଜୀବନ ଅସାର; ସୁତରାଂ ନିଷ୍କ୍ରିୟତାହିଁ ମୃତ୍ୟୁ । କର୍ମପ୍ରାଣ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ସର୍ବଦା କର୍ମନିରତ । ତାଙ୍କର କର୍ମ ତିନି ଶାଖାରେ ବିଭକ୍ତ—ଅଧ୍ୟୟନ, ଦେଶସେବା ଏବଂ ଦାନ । ଏହି ସମୟରେ ସେ ଇଂରେଜୀ, ସଂସ୍କୃତ, ତେଲୁଗୁ ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ବିବିଧ ପୁସ୍ତକ ପାଠ କରି ନିଜ ଜ୍ଞାନର ପରିସର ବୃଦ୍ଧି କରୁଥିଲେ । କବି ଓ ପଣ୍ଡିତ-ମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ସାହିତ୍ୟ ଏବଂ ଶାସ୍ତ୍ରାଲାପରେ ସେ ଅପାର ଆନନ୍ଦ ଏବଂ ତୃପ୍ତି ଭୋଗ କରୁଥିଲେ । କାବ୍ୟାମୃତ, ରସାସ୍ୱାଦ ଏବଂ ସଜ୍ଜନ ସହ ସଦାଳାପ ସଂସାର ବିଷବୃକ୍ଷର ଏହି ଅମୃତ ଫଳଦ୍ୱୟ ଭୋଗ କରି ସେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ସ୍ୱର୍ଗସୁଖ ଭୋଗର ଅଧିକାରୀ ହୋଇଥିଲେ । କଠୋର ଦୈନ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ସୁଦ୍ଧା ଦାନର ବିରାମ ନ ଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟହ ଶକ୍ତ୍ୟନୁସାରେ ଦାନ ଏବଂ ଅତିଥିସେବା ତାଙ୍କ ଜୀବନର ମହାବ୍ରତ । ଦିନେ ଦିନେ ଖାଦ୍ୟ ବନ୍ଦ ହେଉଥିଲା, ମାତ୍ର ଦାନ କେବେ ବନ୍ଦ ହେଉ ନ ଥିଲା । ବିଶେଷତଃ ନିଜର ଜାତି ଏବଂ ଭାଷାର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଦେଖି ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମର୍ମାହତ ହେଉଥିଲେ । ଏପରି କି ଜାତି ଏବଂ ଭାଷା ପାଇଁ ତାଙ୍କର

ପ୍ରାଣ ସର୍ବଦା କାନ୍ଦୁଥିଲା । କିପରି ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଉନ୍ନତି ହେବ, ଏହି ଚିନ୍ତାରେ ସେ ତନ୍ମୟ ଥିଲେ ।

ତାଙ୍କର ଅତିଥି ସତ୍କାର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଦିନକର ଗୋଟିଏ ଘଟଣା ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ଦିନେ ଜଣେ ଅପରିଚିତ ବ୍ୟକ୍ତି ତାଙ୍କ ଘରେ ଆସି ଅତିଥି ହେଲେ । ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲା; ମାତ୍ର ସେ ବୁଲିବାକୁ ଯାଇ ଅନେକ ଘଣ୍ଟା ଯାଏ ଫେରିଲେ ନାହିଁ । ଯାଚକ ତାଙ୍କ ନିମିତ୍ତ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଖାଦ୍ୟ ବିତରଣ କରିଦେଲେ । ତହିଁପରେ ଅତିଥି ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ଯାଚକ କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ପଇସା ଦେଇ ବିଦାୟ କରିଦେଲେ । ସେତେବେଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିକ୍ରମ ଦେବ ଭୋଜନ କରି ନଥିଲେ । ଦୈବାତ୍ ଏ ଘଟଣା ତାଙ୍କର କର୍ଣ୍ଣଗୋଚର ହେଲା । ତହୁଁ ସେ ଲୋକ ପଠାଇ ଅତିଥିଙ୍କୁ ଖୋଜିଆଣି ନିଜ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବା ଖାଦ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଦେଇ ନିଜେ ଉପବାସ ରହିଲେ । ଏଭଳି ହୃଦୟ ମନୁଷ୍ୟ ହୃଦୟ କି ଦେବ ହୃଦୟ, ତାହା ସହଜରେ ଅନୁମେୟ । ତାଙ୍କର ଗୁପ୍ତ ଦାନ ଏତେ ଗୋପନୀୟ ଥିଲା ଯେ, ଦକ୍ଷିଣ ହସ୍ତର ଦାନ ବାମ ହସ୍ତ ଜାଣିପାରେ ନାହିଁ । ଜାତିଧର୍ମନିର୍ବିଶେଷରେ ଗରିବ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦାନ ତାଙ୍କ ଜୀବନର ମହୀୟସୀ କୀର୍ତ୍ତି । ଦୁଃଖୀ, ରୋଗୀ, ଅନାଥ, ଅକ୍ଷମ ଲୋକଙ୍କୁ ସାଧ୍ୟାନୁସାରେ ଦାନ କରିବା ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ନିତ୍ୟ କର୍ମ । ପ୍ରତ୍ୟହ କେତେ ଟଙ୍କାର ସୁକି, ଦୁଇଅଣି ଏବଂ ପଇସା ନେଇ ସେ ବହିଃପ୍ରାଙ୍ଗଣରେ ଯାଚକର ଅପେକ୍ଷାରେ ବସିଥାଆନ୍ତି । କେତକ ଦାନ କରି ଭିତରକୁ ଯାଆନ୍ତି । ଇଷ୍ଟପୂଜା ଶେଷରେ ଏହା ତାଙ୍କର ପ୍ରାତ୍ୟହିକ ଦାନ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଦେଶର ମଙ୍ଗଳାନୁଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ସେ ଯଥାସାଧ୍ୟ ଦାନ କରନ୍ତି । ଯାଚକ ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରରୁ ନିରାଶ ହୋଇ ଶୂନ୍ୟହସ୍ତରେ ଫେରିବାର କେବେ କେହି ଦେଖି ନାହାନ୍ତି ।

ବିଶାଖପଟ୍ଟଣ ସହର ସଦାଶିବ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କର ଜୀବନର ପ୍ରଧାନ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ର । ସେହିଠାରେ ବାସ କରି ସେ ବିଶ୍ୱ ବିଶ୍ରୁତ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଏବଂ ଅସାଧାରଣ ଜ୍ଞାନୋପାର୍ଜନ କରିଅଛନ୍ତି । ବିଶାଖପଟ୍ଟଣ ସେହି ମହାମନା ମହାପୁରୁଷଙ୍କ ଯୋଗୁ ବାଣୀତୀର୍ଥରେ ପରିଣତ ହୋଇଅଛି । ତାଙ୍କ ସାହିତ୍ୟ ସାଧନାର ସ୍ୱଚ୍ଛ ଜାହ୍ନବୀଧାରା ସେହି ହିମାଳୟର ନିଭୃତ କନ୍ଦରରୁ ନିଃସୃତ । ସେ ଜଣେ ନିରଭିମାନୀ; ନିରାଡ଼ମ୍ବର ଏବଂ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ କର୍ମଯୋଗୀ । ପ୍ରତିଷ୍ଠା ସେ ଖୋଜନ୍ତି

ନାହିଁ; ମାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ତାଙ୍କୁ ଉପଯୁକ୍ତ ପାତ୍ର ମଣି ବଳେ ବଳେ ଖୋଜି ଖୋଜି ଯାଇ ଆଶ୍ରୟ କରେ । ମହାସମୁଦ୍ର ନଦୀକୁ ଆହ୍ୱାନ ନକଲେ ସୁଦ୍ଧା ନଦୀ ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ତାକୁ ଖୋଜି ଖୋଜି ଯାଇ ଆଲିଙ୍ଗନ କରେ । ଏ ପୁସ୍ତକ ଲେଖିବା ପୂର୍ବରୁ ଲେଖକ ତାଙ୍କ ଜୀବନର ଘଟଣାବଳୀ ପଚାରିଥିଲେ । ସେ ହସି ହସି ଉତ୍ତର ଦେଇଥିଲେ—"ମୁଁ ଏକ ନମ୍ବର ମୂର୍ଖ ମହାଶୟ ! ମୋ ଜୀବନର ଏପରି କି ବିଶେଷ ଘଟଣା ଅଛି ଯେ, କହିବି ।" ତହୁଁ ଲେଖକ କହିଥିଲେ— "ଏହା ସତ୍ୟ କି ନା ତାହାର ବିଚାର ଜଗତ କରିବ; କିନ୍ତୁ ଏକଥା ନିର୍ମଳ ସତ୍ୟ ଯେ, ନିଜକୁ ଯେ କ୍ଷୁଦ୍ର ଜ୍ଞାନକରେ, ସେହି ଏକା ମହାପ୍ରାଣ । ତହୁଁ ସେ ସେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇପଡ଼ି ହସି ହସି କହିଲେ—"ନାହିଁ ମହାଶୟ; ଜଗତର ଅଧମ ତାଲିକାରେ ମୋର ନାମ ସର୍ବାଗ୍ରରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ । ମୋ ତଳକୁ ଆଉ କାହାର ନାମ ନାହିଁ ।" ନିଜକୁ ସାନ ହୀନ ମଣିବା ମହାପୁରୁଷଙ୍କର ସ୍ୱଭାବସିଦ୍ଧ ଧର୍ମ । ତାହା ନ ହୋଇଥିଲେ ସେମାନଙ୍କର ଆସନ ଏତେ ଉଚ୍ଚରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇ ଥାଆନ୍ତା ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ ସାନାତ୍ମା, ସେହିମାନେହିଁ ମହାତ୍ମପର୍ଯ୍ୟାୟଭୁକ୍ତ । ଆତ୍ମପ୍ରତିଷ୍ଠା ପ୍ରଖ୍ୟାପନକୁ ସେମାନେ ପ୍ରାଣର ସହିତ ଘୃଣା କରନ୍ତି ।

୧୯୨୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ମହାରାଜା ତୃତୀୟ ବିକ୍ରମଦେବଙ୍କ ଭାଗ୍ୟରେ ତୀର୍ଥମୃତ୍ୟୁ ଯୋଗ ଘଟିଲା । ସେ ପବିତ୍ର ପ୍ରୟାଗ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦେହତ୍ୟାଗ କଲେ । ଅନନ୍ତରରେ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଚତୁର୍ଥ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟର ରାଜା ହେଲେ । ସେ ଜଣେ ଶାନ୍ତିପ୍ରିୟ ନ୍ୟାୟପରାୟଣ ରାଜପୁରୁଷ । ସ୍ୱ ଧର୍ମରେ ତାଙ୍କର ବଂଶାନୁରୂପେ ଥିଲା । ପିତୃବ୍ୟ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କୁ ସେ ପିତୃତୁଲ୍ୟ ଭକ୍ତି କରୁଥିଲେ । ପୂର୍ବରାଜ ତୃତୀୟ ବିକ୍ରମ ଦେବଙ୍କ ପ୍ରିଭି କାଉନସିଲ ଅପିଲ ମୋକଦ୍ଦମାର ନିଷ୍ପତ୍ତି ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୋଇନଥିଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଉକ୍ତ ମୋକଦ୍ଦମା ଆଉ ଚଳାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ ନାହିଁ । ସେ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କୁ ଜୟପୁରକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିନେଇ ନିଜ ନିଜ ମଧ୍ୟରେ ଉକ୍ତ ମୋକଦ୍ଦମା ମୀମାଂସା କରିନେବାକୁ ଅନୁରୋଧ କଲେ । ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ପୁତ୍ରୋପମ ସ୍ନେହାସ୍ପଦ ନିଜ ଭ୍ରାତୃଷ୍ପୁତ୍ରଙ୍କର ଏକାନ୍ତ ଅନୁରୋଧ ଏଡ଼ିଦେଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଆନନ୍ଦରେ ସେ ତାଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ସମ୍ମତ ହେଲେ । ତହୁଁ ଚତୁର୍ଥ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ତାଙ୍କୁ ଯାବଜ୍ଜୀବନ ମାସିକ ଏକ ହଜାର ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ ସ୍ୱତଃ ସ୍ୱୀକୃତ ହେଲେ । ଏତେ ମନୋମାଳିନ୍ୟ ଏତେ ମାଲି ମୋକଦ୍ଦମା ସାମାନ୍ୟ କଥାପଦକରେ

ହୁଏନି ଗଲା । ହୃଦୟୀଙ୍କୁ ହୃଦୟୀ ଏକା ଚିହ୍ନେ ସିନା ! ମନୁଷ୍ୟତାର ଏରୂପ ଉଚ୍ଚ ନିଦର୍ଶନ ବାସ୍ତବରେ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ । ବର୍ମା ମହୋଦୟ ଏହି ମୋକଦ୍ଦମା ଜିତିଥିଲେ ମାସିକ ବୃତ୍ତି ଏହାଠାରୁ ବହୁତ ଅଧିକ ପାଉଥାଆନ୍ତେ ଏବଂ ନବରଙ୍ଗପୁର, ଗୁଡାରୀ ପ୍ରଭୃତିରେ ଅନେକ ଭୂସମ୍ପତ୍ତି ମଧ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥାଆନ୍ତେ ; କିନ୍ତୁ ଭାତୃଷ୍ପୁତ୍ର ମହାରାଜାଙ୍କ ଅନୁରୋଧରେ ନିର୍ବିକାରଚିତ୍ତରେ ସେ ବିପୁଳ ସ୍ୱାର୍ଥ ପରିତ୍ୟାଗ କଲେ । ଏକାଳରେ ଏଭଳି ଉଦାରତା କେତେ ଜଣ ଦେଖାଇ ପାରିବେ ? ଏଭଳି ଆଦର୍ଶ ଆତ୍ମୀୟତା, ଦେବଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ସରଳତା ଏବଂ ଅଲୌକିକ ନିର୍ଲ୍ଲୋଭତାର ଉଦାହରଣ କେତେଜଣଙ୍କ ଜୀବନରେ ବା ପରିଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ, ଏରୂପ ସ୍ୱାର୍ଥ ସମ୍ବରଣ ଯେ କରିପାରନ୍ତି, ସେହି ଏକା ମହାପ୍ରାଣ ମାନବ ।

ପିତୃବ୍ୟ, ଭାତୃଷ୍ପୁତ୍ର, ଉଭୟେ ଏକ ଗୁଣରେ ତୁଲ୍ୟ । ପିତା ଯାହାଙ୍କ ପ୍ରତି ବିରକ୍ତ, ପୁତ୍ର ତାହାଙ୍କର ଭକ୍ତ । ବାସ୍ତବରେ ମହତ୍ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ସମ୍ମାନ, ମହତ୍ ବ୍ୟକ୍ତିହିଁ ରକ୍ଷାକରିବାକୁ ସମର୍ଥ । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଚତୁର୍ଥ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ସୁଧୀମଣ୍ଡଳୀର ଅଶେଷ ଧନ୍ୟବାଦଭାଜନ ହେଉଥିଲେ । ରାଜପଦେ, ପ୍ରାଧାନ୍ୟ, ଆଧିପତ୍ୟ କେହି ଚିରସ୍ଥାୟୀ ନୁହେଁ — କେବଳ ସୁକୀର୍ତ୍ତି, ଶୁଭାଦର୍ଶହିଁ ଅମର ହୋଇ ରହେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ବାସ୍ତବରେ ରାଜଧର୍ମୀ ମହାରାଜା । ରାଜପଦ ତାଙ୍କ ଆଶ୍ରୟକରି ଗୌରବିତ ହୋଇଥିଲା । ଏବଂ ରାଜମୁକୁଟ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ମସ୍ତକ ସ୍ପର୍ଶକରି ଧନ୍ୟ, ସାର୍ଥକ ଓ ସୁନ୍ଦର ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କର ଏହି ସୁକୀର୍ତ୍ତିର ସ୍ମୃତି ଜୟପୁର ରାଜବଂଶରେ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ରହିବ । ସେ ଯେଉଁ ମହତ୍ ଆଦର୍ଶ ରଖିଗଲେ, ସେହି ଆଦର୍ଶରେ ବଂଶୀୟ ଗୌରବ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତର ହେବ । ମୋକଦ୍ଦମା ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗଡ଼ିଥିଲେ ରାଜକୋଷର ପ୍ରଭୂତ ଅର୍ଥ କ୍ରୋଧାନଳରେ ଆହୁତି ରୂପେ ଭସ୍ମହୋଇ ଉଡିଯାଇଥାଆନ୍ତା । ଦୂରଦର୍ଶୀ ମହାରାଜ ତାହା ବୁଝିପାରି ତୀକ୍ଷ୍ଣବୁଦ୍ଧିମତ୍ତାର ପରିଚୟ ଦେଇଅଛନ୍ତି । ନଈବନ୍ତି ଗୋଟାଏ କୂଳ ଖାଏ; ମାତ୍ର ମୋକଦ୍ଦମା ଦୁଇ କୂଳ ଖାଏ । ସେଥିରେ ବାଦୀ ପ୍ରତିବାଦୀ ଉଭୟେ ଭୀଷଣ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ଯେ ମାଡ଼ ଖାଏ ସେ ଆଘାତ ପାଏ, ଯେ ମାରେ ସେ ବି ଆଘାତ ପାଏ । ମୋକଦ୍ଦମାର ଅପର ନାମ ମାମଲା । ଏରୂପ ନାମକରଣ ଯେ କରିଅଛି, ସେ ବାସ୍ତବରେ ସୂକ୍ଷ୍ମଦର୍ଶୀ ଏବଂ ପ୍ରତିଭାବାନ୍ । ଏହି ନାମଟି ଭିତରେ ଗଭୀର ସତ୍ୟ ନିହିତ ଅଛି । ମାମଲା ଅର୍ଥାତ୍ ମା ମଲା । ମା ମରିଗଲେ ପୁଅ ଯେପରି ହୀନସ୍ତା ଓ ହନ୍ତସନ୍ତ ହୁଏ, ମାମଲାଦ୍ୱାରା ଲୋକେ ସେହିପରି ବିପନ୍ନ ହୁଅନ୍ତି । ପ୍ରାୟ ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥଳରେ ଦେଖାଯାଏ — ଯେତିକି ପାଇବା ଆଶାରେ

ମାମଲା କରାଯାଇଥାଏ, ସେଥିରେ ଖର୍ଚ୍ଚ ତାହାଠାରୁ ବହୁଗୁଣ ହୁଏ; ସୁତରାଂ ଲାଭ ଗୁଡ଼ ପିମ୍ପୁଡ଼ି ଖାଇଯାଏ । ମୋକଦ୍ଦମାରେ ରାଜାଙ୍କର ପରାଜୟ ଘଟିଲେ, ବହୁ ଅର୍ଥ ଅକାରଣରେ ପାଣିରେ ପଡ଼ିଥାଆନ୍ତା । ପରାଜୟ ଘଟିବା ମଧ୍ୟ ବିଚିତ୍ର ନୁହେଁ । ମୋକଦ୍ଦମା ପାଟହାଣ୍ଡି କାହା ମୁଣ୍ଡରେ ଯେ ଫାଟିବ, ତାହା କିଏ କହିପାରେ ? ଯାହା ହେଉ ନବୀନ ଭୂପତି ଯୁବକ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଆଗପଛ ବିଚାର କରି ଗ୍ରନ୍ଥକାରଙ୍କ ଉକ୍ତି ଦେଇ ଗୁଣଜ୍ଞମଣ୍ଡଳର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ରକ୍ଷା କରିଅଛନ୍ତି । ଗ୍ରନ୍ଥକାର ପଣ୍ଡିତ ଗାଇଅଛନ୍ତି—"ସର୍ବନାଶେ ସମୁତ୍ପନ୍ନେ ଅର୍ଦ୍ଧଂ ତ୍ୟଜତି ପଣ୍ଡିତଃ ।" ବାସ୍ତବରେ ଚତୁର୍ଥ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ମୋକଦ୍ଦମା ମୀମାଂସା କରିଦେଇ ବିଚାର-ବୁଦ୍ଧିର ପରିଚୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଅଛନ୍ତି । ଏଥିରେ "ଶ୍ୟାମ ବି ନ ଯିବ, କୁଳ ବି ନ ଯିବ ।" ଏଭଳି ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନମତିତ୍ୱ ବିରଳ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କର ବଦାନ୍ୟବଞ୍ଚିତ ଚତୁରତା ଏବଂ ଦକ୍ଷତା କୋଟିମୁଖରେ ପ୍ରଶଂସିତ ।

ମଧ୍ୟଦାଶ୍ରୟ ମହାରାଜ ଚତୁର୍ଥ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ନିଜର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ପାଳନ କରି ପିତୃବ୍ୟ ବକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କୁ ମାସିକ ଏକହଜାର ଟଙ୍କା ବୃତ୍ତି ପ୍ରଦାନ କଲେ । ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ବର୍ମା ମୋହଦୟଙ୍କର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସ୍ୱଚ୍ଛଳ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଆବାଲ୍ୟ ଦୁଃଖ ଭୋଗ ପରେ ଏତେଦିନକେ ସେ ସୁଖ ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟରେ କାଳ ଯାପନ କରିବାର ସୁବିଧା ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ ଏବଂ ଦ୍ୱିଗୁଣ ଉତ୍ସାହରେ ଆତ୍ମୋନ୍ନତି, ଦେଶସେବା ଏବଂ ଦେଶସେବାରେ ଆତ୍ମନିୟୋଗ କଲେ । ବକ୍ରମଦେବବର୍ମାଙ୍କ ପରି ବର୍ମା ପୁରୁଷ ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳରେ ବିରଳ । କର୍ମିତା ଙ୍କ ଜୀବନକୁ ଘେରି ହୋଇଅଛି । ସେ ମଧ୍ୟ କର୍ମ ସାଧନରେ ଜୀବନ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଅଛନ୍ତି । କର୍ମ ହିଁ ତାଙ୍କର ସୁଖ, କର୍ମହିଁ ଆନନ୍ଦ, କର୍ମ ହିଁ ଧର୍ମ ଏବଂ କର୍ମ ହିଁ ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣ । ସେ କୌଣସି ସ୍କୁଲ କଲେଜରେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ଲାଭକରି ଉଚ୍ଚ ଉପାଧିରେ ମଣ୍ଡିତ ହୋଇ ନ ଥିଲେସୁଦ୍ଧା ନିଜର ଯତ୍ନ, ଚେଷ୍ଟା, ଅସାଧାରଣ ଅଧ୍ୟବସାୟ ଏବଂ ଦୁର୍ଲଭ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନମତିବଳରେ ଉପାଧିବନ୍ତ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷିତ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ କରିଅଛନ୍ତି । ଏମନ୍ତ କି ଅନେକ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତ ତାଙ୍କ ଆଗରେ କଥା କହିବାକୁ ଶଙ୍କିତ ହୁଅନ୍ତି । କେବଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ମନୁଷ୍ୟ ଗଢ଼ିବାର ଯନ୍ତ୍ର ନୁହେଁ । ମନୁଷ୍ୟ ଚେଷ୍ଟାକଲେ ନିଜର ବୁଦ୍ଧି ଏବଂ ପ୍ରତିଭାବଳରେ ନିଜେ ନିଜକୁ ଗଠନ କରି ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷିତ ଠାରୁ ବଳିଯାଇ ପାରେ । ସେଥିର ସତ୍ୟ ଶିବ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ସେ ନିଜ ଜୀବନରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଭାବରେ ଦେଖାଇଦେଇ ଅଛନ୍ତି । ଅଳ୍ପମାତ୍ର

ଇଂରେଜୀ ଶିକ୍ଷା କରି ସେ ଇଂରେଜୀରେ ସୁନ୍ଦରଭାବରେ ଲେଖାପଢ଼ା କରିପାରନ୍ତି ଏବଂ ସଭାସମିତିରେ ଇଂରେଜୀଭାଷାରେ ପ୍ରବୀଣ ଶିକ୍ଷିତଙ୍କ ପରି ବକ୍ତୃତା ମଧ୍ୟ କରିପାରନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଇଂରେଜୀକଥାବାର୍ତ୍ତା ଯେ ଶୁଣିଅଛି, ସେ ନିଶ୍ଚୟ ତାଙ୍କୁ ବି.ଏ., ଏମ୍. ଏ. ଡିଗ୍ରୀଧାରୀ ବୋଲି ଅନୁମାନ କରିବ । ତାଙ୍କର ସ୍ମୃତିଶକ୍ତି ମଧ୍ୟ ଅସାଧାରଣ । କଥା କହୁଁ କହୁଁ ନାନା ଶାସ୍ତ୍ରରୁ ଏବଂ ନାନା ଭାଷାର ଗ୍ରନ୍ଥରୁ ଉଦାହରଣ ପ୍ରୟୋଗ କରି ଶ୍ରୋତାଙ୍କୁ ମୁଗ୍ଧ ଏବଂ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ କରିଦିଅନ୍ତି । ସଂସ୍କୃତ, ତେଲୁଗୁ ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରଗାଢ଼ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ବାସ୍ତବରେ ବିସ୍ମୟଜନକ । ବହୁ କାଳ ପୂର୍ବର ଘଟଣାବଳୀର ସାଲ, ମାସ, ତାରିଖ, ବାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଅଭ୍ୟାସ କଲାପରି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିପାରନ୍ତି । ଆୟୁର୍ବେଦ ଏବଂ ଜ୍ୟୋତିର୍ବେଦ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ପାରଦର୍ଶିତା ସର୍ବଜନବିଦିତ । ରାଜନୀତି, ଧର୍ମନୀତି, ସମାଜନୀତି ଏବଂ ଗାର୍ହସ୍ଥ୍ୟ ନୀତି ପ୍ରଭୃତି ସକଳ ବିଷୟରେ ସେ ଅଗାଧ ପଣ୍ଡିତ । ତାଙ୍କ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ଶ୍ଳୋକମାନ ଏକତ୍ର କଲେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଗ୍ରନ୍ଥର ଆକାର ଧାରଣ କରିବ ।

ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ପରିବାର ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କର ସହଧର୍ମିଣୀ ଏବଂ ଏକମାତ୍ର କନ୍ୟା ବିଦ୍ୟମାନ । କନ୍ୟାଟିକୁ ନାନା ବିଷୟରେ ଶିକ୍ଷା ଦେଇ ବିଦୁଷୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଅଛନ୍ତି । ସେ ଯେଉଁପରି ବୁଦ୍ଧିମତୀ ସେହିପରି ଗୁଣବତୀ । ପୁତ୍ରସନ୍ତାନ ନ ଥିବାରୁ ତାଙ୍କର ବନ୍ଧୁମାନେ ତାଙ୍କୁ ପୁନଶ୍ଚବିବାହ କରିବା ପାଇଁ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ; ମାତ୍ର ସେ ସ୍ୱୀକୃତ ହେଲେ ନାହିଁ । ଏକାଧିକ ପତ୍ନୀ ଗ୍ରହଣ ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ନୁହେଁ । ଗୋଟାଏ ଗ୍ରାମ୍ୟ ପ୍ରବଚନ ଅଛି — "କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଋଣ ଦୁଇ ମାଇପ ଯାର, ଯମ ନେଲେ ତ ଥରେ ନିଅନ୍ତା, ନିତି ମରଣ ତାର ।' ପୁଣି କେହି କେହି କହନ୍ତି—"ଭାତ ନ ସରିଲେ ଦୋହରା ଘର କର, କଳି ନ ହେଲେ ଯୋଡ଼ା ମାଇପ କର ।" ବାସ୍ତବରେ ପତ୍ନୀସତ୍ତ୍ୱେ ଦ୍ୱିତୀୟ ପତ୍ନୀ ଗ୍ରହଣ କରିବା କଳି ଏବଂ ଅଶାନ୍ତି କିଣିବା ତୁଲ୍ୟ । ଶାନ୍ତ ସୁଖମୟ ଗୃହକୁ ଅଶାନ୍ତ, ଉପଦ୍ରବରେ କଳୁଷିତ କରିବାକୁ ଯାହାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା, ସେହିମାନେ ହିଁ ପତ୍ନୀର ବର୍ତ୍ତମାନତାରେ ପୁନଶ୍ଚ ବିବାହ କରିବାକୁ ଲାଳାୟିତ; ମାତ୍ର ଶାନ୍ତିପ୍ରିୟ ବିବେକୀ ଗୃହସ୍ଥମାନେ ସେଥିର ବିପରୀତ ଉଦାହରଣ । ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା ଜଣେ ସୂକ୍ଷ୍ମଦର୍ଶୀ, ସ୍ୱାଧୀନଚେତା, ବିଶେଷଜ୍ଞ ଗୃହସ୍ଥ । ଏଭଳି ଆତ୍ମୀୟଙ୍କର ପ୍ରସ୍ତାବ ବା ଅନୁରୋଧରେ ସେ ସମ୍ମତ ହେବେ କାହିଁକି ? ସେ ତାହା ଅବଜ୍ଞା, ସେହିଠୁ ତାଙ୍କୁ

ଟଳାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ପଣ୍ଡଶ୍ରମ ମାତ୍ର । ବନ୍ଧୁମାନେ ତାଙ୍କୁ ଅନେକ ଉପଦେଶ ଦେଲେ ବୁଝାଇଲେ, ଅନେକ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନା ଦେଲେ; ମାତ୍ର ସେ କାହାରି କଥାରେ କର୍ଣ୍ଣପାତ କଲେ ନାହିଁ । ନିଜର କ୍ଷତ୍ରିୟ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଅଟଳ ରଖିଲେ । "ଉଦୟତି ଯଦି ଭାନୁଃ ପଶ୍ଚିମେଦିଗ୍‌ବିଭାଗେ, ବିକଶତି ଯଦି ପଦ୍ମଂ ପର୍ବତାନାଂ-ଶିଖାଗ୍ରେ, ପ୍ରଚଳତି ଯଦି ମେରୁଃ ଶୀତତାଂ ଯାତି ବହ୍ନିଃ, ନ ଟଳତି ଖଳୁ ବାକ୍ୟଂ ସଜ୍ଜନାନାଂ କଦାଚିତ୍ ।"

ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ୧୮୮୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରୁ ୧୯୩୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଶାଖପଟ୍ଟଣରେ ବାସ କରିଥିଲେ । ଏହି ଦୀର୍ଘକାଳ ସେ କେବଳ ଆତ୍ମୋନ୍ନତିରେ କଟାଇ ନାହାନ୍ତି । ଦେଶହିତକର ତେଲୁଗୁ ଓ ଓଡ଼ିଆ ଉଭୟ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଯୋଗଦେଇ ଯଥାଶକ୍ତି ସହାନୁଭୂତି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ଆସିଅଛନ୍ତି । ସେ ସ୍ୱଜାତି ଓଡ଼ିଆ ଏବଂ ବିଜାତି ତେଲୁଗୁମାନଙ୍କୁ ସମାନ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖୁଥିଲେ । ଏହି ସମଦର୍ଶିତା ହେତୁ ସେ ଉଭୟ ଜାତିର ବନ୍ଦନୀୟ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଘୋର ତେଲୁଗୁ ରାଜ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥାନ କରି, ସର୍ବଦା ତେଲୁଗୁ ସଂସର୍ଗରେ ରହି ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଓଡ଼ିଆ ଅଭିମାନ, ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରୀତି ଫୁଟି ଉଠୁଥିଲା । ଅଧିକନ୍ତୁ ବିଜାତୀୟତା ମଧ୍ୟରେ ସେ ନିଜର ଜାତୀୟତା ଟେକ ଅକ୍ଷତ ରଖିଥିଲେ । ବିଜାତୀୟ ବେଶଭୂଷା, ଆଚାର ବ୍ୟବହାର ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିପାରି ନ ଥିଲା । ଦୟା, ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟ, ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ, ସ୍ୱଦେଶପ୍ରୀତି, ପରୋପକାରିତା ପ୍ରଭୃତି ବରଣୀୟ ଗୁଣପୁଞ୍ଜ ତାଙ୍କ ଚରିତ୍ରର ଅଳଙ୍କାର ସ୍ୱରୂପ । ଭବିଷ୍ୟତରେ ତାଙ୍କୁ ବିଶାଳ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟର ଏକଛତ୍ରା-ଧିପତି କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବୋଧହୁଏ । ପ୍ରକୃତି ତାଙ୍କୁ ଷୋଳ କଳାରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଆଣିଥିଲା । ସେ ଅନ୍ୟଠାରୁ ଶିକ୍ଷା କରି ପଣ୍ଡିତ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ନିଜଠାରୁ ନିଜେ ସବୁ ଶିଖିଅଛନ୍ତି । ବାସ୍ତବରେ ସେ ଜଣେ ସ୍ୱୟଂସିଦ୍ଧ ପୁରୁଷ । ସେ ସମୟରେ ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଦୁର୍ଗତି ଦେଖି ସେ ଆନ୍ତରିକ କ୍ଷୁବ୍ଧ ହୋଇଥିଲେ । ନିଜ ମାତୃଭାଷାର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ସେ ନାନା ଚେଷ୍ଟା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେ ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ ନାଟକାନୁରାଗୀ । ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ଗୋଟାଏ ରଙ୍ଗାଳୟ ସ୍ଥାପନ କରି ବିବିଧ ନାଟକର ଅଭିନୟ ଦ୍ୱାରା ଭାଷାର ବିଶୁଦ୍ଧତା ଆନୟନ ତାଙ୍କର ସର୍ବ ପ୍ରଧାନ ଏବଂ ସର୍ବପ୍ରଥମ କାର୍ଯ୍ୟ ହେଲା । ବିଶାଖପଟ୍ଟଣରେ "ଜଗନ୍ମିତ୍ର" ସମାଜ ନାମରେ ଗୋଟିଏ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଥିଲା । ସେ ଅନୁଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ସେ ଗୋଟାଏ ସ୍ଥାୟୀ ରଙ୍ଗାଳୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଇ

ହେଲେ । ତାହାର ନାମ ହେଲ—"ଜଗନ୍ନାଥ ହଲ ।" ସେଥିରେ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ତେଲୁଗୀୟ ନାଟକ ଅଭିନୀତ ହେଉଥିଲା । ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ଗୋଟାଏ ଓଡ଼ିଆ ଦଳ ଗଠନ କରି ଓଡ଼ିଆ ନାଟକର ଅଭିନୟ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ପରେ ଅନ୍ୟର ପ୍ରଣୀତ ନାଟକ ଉପରେ ନିର୍ଭର ନ କରି ନିଜେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ନୂତନ ନାଟକ ଲେଖି ଅଭିନୟ କରାଇଲେ । ସେହି ସମୟରେ ସେ "ରାଧାମାଧବ ନାଟକ" ନାମରେ ଖଣ୍ଡିଏ ନାଟକ ରଚନା କଲେ । ତାହା ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ନାଟକ । ସେହି ନାଟକ ଯଥୋପଯୁକ୍ତ ରୂପେ ଅଭିନୀତ ହେଲା । ସର୍ବାଙ୍ଗସୁନ୍ଦର ଅଭିନୟ ଦେଖି ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା ଗାନ କଲେ ସେଥିରେ ତାଙ୍କର ଖ୍ୟାତି, ପ୍ରତିପତ୍ତି ଦୂର ଦୂରାନ୍ତରରେ ବିସ୍ତୃତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାଙ୍କ ରଚିତ ତେଲୁଗୁ ନାଟକ ମଧ୍ୟ ସେହି ରଙ୍ଗମଞ୍ଚର ସମୟ ସମୟରେ ଅଭିନୀତ ହେଉଥିଲା । ବିଶିଷ୍ଟ ଆନ୍ଧ୍ର ଦର୍ଶକମାନେ ମଧ୍ୟ ଅଭିନୟ ଦେଖି ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ଉଚ୍ଚ ମନ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିଲେ । ଏହି ରଙ୍ଗାଳୟ ତାଙ୍କୁ ତେଲୁଗୀୟ ସମାଜରେ ବିଶେଷ ଭାବରେ ପରିଚିତ ଏବଂ ପ୍ରଶଂସିତ କରାଇଲା । ସେହି ରଙ୍ଗାଳୟ ନିର୍ମାଣ ଏବଂ ଉପକରଣ ସଂଗ୍ରହରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରଚୁର ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟ ହୋଇଥିଲା । ସେ ପାଇଁ ସେ ଧନସହ-ସ୍ରାଧିକ ଟଙ୍କା ଅକାତରରେ ଦାନ କରିଥିଲେ । ସେହି ରଙ୍ଗାଳୟ ୧୯୨୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପ୍ରବଳ ତୋଫାନରେ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବାରୁ ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହେଲେ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ବିଶେଷ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ଅର୍ଥନାଶ ପାଇଁ ଦୁଃଖପ୍ରକାଶ ନୁହେଁ, ପ୍ରିୟ ରଙ୍ଗାଳୟଟି ଅକସ୍ମାତ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବାରୁ ଗୋଟାଏ ସାଧୁ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଆଘାତ ଲାଗିଲା, ଏହାହିଁ ଦୁଃଖର କାରଣ । ସେଠାରେ ଶ୍ରୀରାମଲୀଳା ନାମରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଅନୁଷ୍ଠାନ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ତାହା ଅଦ୍ୟାବଧି ତାଙ୍କର କୀର୍ତ୍ତି ଘୋଷଣା କରୁଅଛି । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଜନ୍ମଠାରୁ ରାବଣର ମୃତ୍ୟୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଘଟଣାବଳୀ ନାଟକାକାରରେ ଅଭିନୀତ ହୁଏ, ତାହା ହିଁ ଶ୍ରୀରାମଲୀଳା ନାମରେ ଅଭିହିତ ।

ଅତଃପରେ ସେ ଅଞ୍ଚଳୀୟ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ଉନ୍ନତିର ସହାୟତା ସକାଶେ "ଓଡ଼ିଆ ସମାଜ" ନାମରେ ଗୋଟିଏ ସମାଜ ସ୍ଥାପିତ ହେଲା । ସେହି ସମାଜଦ୍ୱାରା ସେ ଅଞ୍ଚଳର ଉନ୍ନତିକର ଗଠନମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ଅଗ୍ରସର ହୋଇଅଛି । ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ହିତାର୍ଥେ ସମାଜ ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଅଛି ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରାଣରେ ନବ ଜାଗରଣର ଗୋଟାଏ

ସ୍ଥାପନ ଅଣି ଦେଇ ଅଛି । ବ୍ରହ୍ମଦେବ ବର୍ମା ସେହି ସମାଜର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ସମାଜର ସଭାପତି ରୂପେ ସେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ପ୍ରଭୂତ ଉପକାର ସାଧନ କରି ଅଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶା ଦେଶମିଶ୍ରଣ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଏହି ସମାଜ ଯାହା କରିଅଛି, ତାହା ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରାଣରେ ସର୍ବଦା ମୁଦ୍ରିତ ରହିବ । ମୂଳତଃ ଓଡ଼ିଆ ସମାଜ ଯେ ଅଞ୍ଚଳର ତାତ୍କାଳିକ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ପିଣ୍ଡରେ ପ୍ରାଣ ସଞ୍ଚାର କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଅଛି । ଜଣେ ଆଦର୍ଶ ନେତାର ଯାହା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମ ଦେବ ବର୍ମା ତାହା ଶତହସ୍ତ ହୋଇ ପାଳନ କରିଅଛନ୍ତି ! ସେ ଜଣେ ନୀରବ କର୍ମଯୋଗୀ । ତାଙ୍କର କଠୋର ଯୋଗସାଧନା, ନିଷ୍ଠା ଏବଂ ଆନ୍ତରିକତାର ସଜୀବ । ଦେଶ-ମିଶ୍ରଣରେ ସେ ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ଅଗ୍ରଣୀ । ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସେ ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି ଏବଂ କରୁଅଛନ୍ତି । ସେ ସ୍ୱହସ୍ତରୁ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ କରି ଗରିବ ଓଡ଼ିଆ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ବିଦ୍ୟାଦାନ କରିବାରେ କେବେ କୃପଣତା ପ୍ରକାଶ କରି ନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଉତ୍ସାହ ଏବଂ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟରେ କେତେ ଜଣ ଗରିବ ଓଡ଼ିଆ ଛାତ୍ର ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରି ନିଜ ନିଜର ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରୁଅଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆ ସମାଜର ସଭାପତି ରୂପେ ସେ ସେହି ଅଞ୍ଚଳର ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ମଙ୍ଗଳ ସାଧନକରି ଅଛନ୍ତି ତାହା ଅସାଧାରଣ କହିଲେ ଅଣୁମାତ୍ର ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ସରକାରି ଚାକିରି ପାଇବା ଏକାନ୍ତ ଦୁର୍ଲଭ ବ୍ୟାପାର ଥିଲା । ବ୍ରହ୍ମ ଦେବ ବର୍ମା ମହୋଦୟ ଓଡ଼ିଆ ସମାଜର ସଭାପତି ରୂପେ ସରକାରଙ୍କୁ ଅନେକ ଲେଖାଲେଖି କରି କେତେ ଜଣଙ୍କୁ ଚାକିରି କରାଇ ଦେଇଥିଲେ । ସରକାରଙ୍କ ନିକଟରେ ନିଜର ନ୍ୟାଯ୍ୟ ଜାତୀୟ ଦାବୀ ଉପସ୍ଥାପନ କରିବାକୁ ସେ କେବେ ଭୀତ ବା ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ସେ ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ବୋର୍ଡ଼ ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟିର କର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କୁ ସ୍ଥାନୀୟ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ଦୁଃଖ ଏବଂ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଜଣାଇ ସେଥିରେ ବହୁତ ପ୍ରତିକାର କଲେ ସେମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିଅଛନ୍ତି । ଏହିପରି ସତ୍‌ସାହସ ଏବଂ ସଦ୍‌ଗୁଣ ହେତୁ ସେ ସରକାରଙ୍କର ମଧ୍ୟ ପ୍ରୀତିଭାଜନ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ସରକାରଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସହାୟତା କରି ସେ ମଧ୍ୟ ରାଜଭକ୍ତିର ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିଚୟ ଦେଇଅଛନ୍ତି । ଏହି ଉତ୍କଳ ସମାଜଟାକୁ ଉତ୍କଳରେ ବିଶେଷ ଭାବରେ ପରିଚିତ କରାଇଅଛି । ତାଙ୍କର ଗୁଣଗରିମାର ପରିଚୟ ପାଇ କବିଗୁରୁ ରାଧାନାଥ ରାୟ ବାହାଦୁର ଏବଂ ବ୍ୟାସକବି ଫକୀରମୋହନ ସେନାପତି ପ୍ରଭୃତି ଉତ୍କଳର ବରିଷ୍ଠ ବରେଣ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲେ । ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଫକୀରମୋହନ

ବାବୁ ତାଙ୍କ 'ଉତ୍କଳ ଭ୍ରମଣ'ରେ ବର୍ମା ମହୋଦୟଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଲେଖି ଅଛନ୍ତି- "ଏମନ୍ତ ଜଣେ ଯେବେ ଥାଆନ୍ତେ ଉତ୍କଳେ, ବୁଲୁଥାନ୍ତି ମୁହିଁ ହାତ ଫଳାଇ ନନ୍ଦରେ ।" ସ୍ୱର୍ଗୀୟ କବିବର ରାଧାନାଥ ରାୟ ମହେନ୍ଦ୍ରଗିରି ଦେଖିବାକୁ ଯିବା ସମୟରେ ବାଟରେ ବ୍ରହ୍ମପୁରର ସହରରେ ଧନେମାନ ଅବସ୍ଥାନ କରିଥିଲେ । ସେଠାରେ ସେ ଏହି ପୁସ୍ତକର ଲେଖକଙ୍କୁ ପଚାରିଥିଲେ— "ଜୟପୁର-ରାଜଭ୍ରାତା ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ସହିତ ଆପଣଙ୍କର ପରିଚୟ ଅଛି କି ?" ଲେଖକ ପରିଚୟ ନାହିଁ ବୋଲି କହିବାରୁ ରାଧାନାଥ ବାବୁ କହିଲେ—"ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ଜଣେ ଅଗାଧ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ ଏବଂ ବିଧିପ୍ରେରିତ ମହାମାନବ । ସେ କେବଳ ଗୁଣୀ ନୁହନ୍ତି —ଗୁଣର ଉପଯୁକ୍ତ ଗ୍ରାହକ । ତାଙ୍କର ଶିଷ୍ଟାଳାପ ସୁଧା ଶିକ୍ଷା ଏବଂ ଉପଦେଶରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ । ବାସ୍ତବରେ ସେଭଳି ବିଦ୍ୱାନ୍, ବହୁଦର୍ଶୀ ଏବଂ ସର୍ବଗୁଣବିଶାରଦ ବାମଣ୍ଡା ରାଜା ବାସୁଦେବ ସୁଢଳଦେବଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳର ରାଜପରିବାରରେ ବିରଳ । ତାଙ୍କ ସହିତରେ ଆପଣଙ୍କର ପରିଚିତ ହେବା ଉଚିତ ।" ବନ୍ଦନୀୟ ଗୁରୁଦେବଙ୍କର ଏ ମଙ୍ଗଳାଦେଶ ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ କରି ଲେଖକ ସେହିଦିନ ପତ୍ର ଲେଖି ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ସହିତ ପରିଚିତ ହୋଇଥିଲେ । ଫୁଲର ସୁବାସ ମହକିଲେ ଦୂରରୁ ଆସି ମଧୁପ ଦଳ ଆସି ତାକୁ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରନ୍ତି । ସେହିପରି ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କର ସୁଖ୍ୟାତି କୁସୁମର ସୌରଭରେ ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ଉତ୍କଳର ତାତ୍କାଳିକ ଅନେକ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ କରି ତାଙ୍କର ଆଦର ଅଭ୍ୟର୍ଥନାରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଥିଲେ । ଯେ ତାଙ୍କ ସହିତ ଥରେ ସାକ୍ଷାତ କରିଥିବ ତାଙ୍କର ମଧୁର ଦେବ ବ୍ୟବହାର ସେ ଜୀବନରେ କଦାପି ଭୁଲି ପାରିବ ନାହିଁ ।

ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କର ରାଜଭକ୍ତି ଏବଂ ରାଜନୀତିଦକ୍ଷତାରେ ପ୍ରୀତ ହୋଇ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ସରକାର ୧୯୧୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ବେଞ୍ଚ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ପଦରେ ମନୋନୀତ କଲେ । ବର୍ମା ମହୋଦୟ ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷ କାଳ ବିଶ୍ୱାସୀ ଭାବରେ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟ ଦକ୍ଷତାର ସହ ସୁଚାରୁରୂପେ ସମ୍ପାଦନ କରି ଲୋକସାଧାରଣ, ତଥା ସରକାରଙ୍କର ବିଶେଷ ପ୍ରଶଂସାଭାଜନ ହୋଇଥିଲେ । ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ପରେ ପୁଣି ତାଙ୍କୁ ସେହି ପଦ ଯାଚିବାରୁ ସେ ବିନୟର ସହିତ ଅସମ୍ମତି ପ୍ରକାଶ କଲେ । ଆଉ ଅଧିକ ଦିନ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ନରକରେ ପଡ଼ିଯିବି ବୋଲି ରହସ୍ୟରେ କହିଥିଲେ । ପଦ, ପ୍ରାଧାନ୍ୟ, ପରମାୟୁ ଏହି ତିନୋଟି

ପ୍ରକାର ଶବ୍ଦ ସଂସାରରେ ବଡ଼ ପ୍ରିୟ । ତାହା ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ କେହି ଇଚ୍ଛା କରେନାହିଁ; ବରଂ ତାହା ପାଇବା ପାଇଁ ନାନାବିଧ କୃତ୍ରିମ ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବିତ ହୁଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁଗରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଉପାଧିଦଳର ଅଦ୍ଭୁତ ଲୀଳା ସେଥିର ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ । ଉପାଧି ପାଇଁ ବଡ଼ଲୋକଙ୍କ ଗୋଡ଼ରେ ତୈଳ ମର୍ଦ୍ଦନ କରିବାକୁ ଅନେକ ଉପାଧିଧରଙ୍କ ତିଳେମାତ୍ର ଲଜ୍ଜା ବୋଧ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅଧିକନ୍ତୁ ଉପାଧିଦେବତା ପାଦରେ ଆତ୍ମ ସମ୍ମାନକୁ ବଳି ଦିଅନ୍ତି, ସତେ ଯେପରି ତାହାଙ୍କୁ ନେଇ ସ୍ୱର୍ଗର ଇନ୍ଦ୍ରାସନରେ ବସାଇଦେବ । ହାତଚୁଙ୍ଗାଇ ଘୋଡ଼ା-ଆଗରେ ଡେଇଁବାକୁ ସେମାନେ ଗୋଟାଏ ପରମଗୌରବ ମନେକରନ୍ତି; ମାତ୍ର ବିଜ୍ଞ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ସ୍ୱଭାବ ସେଥିରେ ଠିକ୍ ବିପରୀତ । ସେମାନେ ଉପାଧିକୁ ବ୍ୟାଧି ତୁଲ୍ୟ ଜ୍ଞାନ କରନ୍ତି । ଏହା ବୋଲି ଭାବିନେବା ଯେ ଅକର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ତାହା କସ୍ମିନ୍ କାଳେ ନୁହେଁ । ରାଜସେବା ଏବଂ ଦେଶସେବା ଅବଶ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ; ମାତ୍ର ଉପାଧି ପାଇଁ ମହତ୍ତ୍ୱ ହରାଇବା ବଡ଼ ଅସୁନ୍ଦର କଥା । ବିନମ୍ରଦେବଙ୍କ ପରି ବିନା ଯାଚଞ୍ଚାରେ ଯେ ରାଜସେବାର ସୌଭାଗ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତହୁଏ, ସେ ଧନ୍ୟ । ଯୋଗ୍ୟତା ପୁରସ୍କାର ଖୋଜେ ନାହିଁ; ବରଂ ପୁରସ୍କାର ଯୋଗ୍ୟତାକୁ ଖୋଜିବୁଲେ ଏବଂ ତାକୁ ପାଇଲେ ନିଜକୁ ଧନ୍ୟ ମଣେ । ଅପ୍ରାର୍ଥିତ ପଦଗୌରବକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିବା ଭଳି ହୃଦୟୀ ଜଗତରେ କେତେ ଜଣ ମିଳିପାରିବେ ? ପାନଖିଆ ମିଠାଇଖିଆ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରଲୋଭନମୟ ବସ୍ତୁରେ ଯେଉଁ ଉପାଧି କିଣାଯାଏ, ତାହା ବାସ୍ତବରେ ଗୁଣପରିଚାୟକ ଉପାଧି ନୁହେଁ— ତାହା କେବଳ ଉପାଧିର କଳଙ୍କ; ଏହା କହିବା ଦୋଷାବହ ନୁହେଁ । ସେ ଭଳି ଉପାଧିର କିଛି ମୂଲ୍ୟ କି ମହତ୍ତ୍ୱ ନାହିଁ । ଉପାଧିନେତାକୁ ଠଙ୍କା ଥଳି ଧରି ବାଉଳ ଶୁଣ୍ଡୀପିଣ୍ଡାରେ ନଅର ପଅର ହେବାର ଦେଖିଲେ ବାସ୍ତବରେ ହାସ୍ୟ ସମ୍ବରଣ କରିହୁଏ ନାହିଁ । ଅନେକ ଅପଦାର୍ଥ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଭିଖାରୀ ଯେମନ୍ତ ନାଚ ନାଚି— 'ଶ୍ରେଷ୍ଠଦଳଦେ— ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦଳଦେ— ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦଳଦେ ଭଉଁ, ମୁହଁଟାମାନ କରି ନାହିଁ ଖାଇଲା ପରି କଥୁଁ' କରୁଣ କାକୁତିକୋଳ ସ୍ୱରରେ ଗୀତଗାଉଥିଲା ବେଳେ ସେ ଦୃଶ୍ୟ ଉପାଧିପ୍ରେମୀଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ବଡ଼ ଉପଭୋଗ୍ୟ ହୋଇପାରେ; ମାତ୍ର ପ୍ରକୃତ ଦେଶ-ସେବକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଘୃଣା ଏବଂ କ୍ଷୋଭର ବିଷୟ । ଯେ ପ୍ରକୃତ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ ଦେଶକର୍ମୀ, ଯାହାଙ୍କୁ ସାଧାରଣ ଭକ୍ତି ଓ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି, ଯେ ନିଜର ସାଧୁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ନିଦର୍ଶନ ଦେଖାଇ ସମସ୍ତଙ୍କର ହୃଦୟ ଅଧିକାର କରିଅଛନ୍ତି, ଏରୂପ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ନାମ ଶୁଣିଲେ ତ ସମସ୍ତେ ବରଂ ତାଙ୍କୁ ସମର୍ଥନ କରିବେ ।

ସେ କାହାର କୃପା ଭିକ୍ଷା କରନ୍ତେ କାହିଁକି ? ଏହି ଅନାହାରୀ ପଦ ପାଇଁ ବ୍ରହ୍ମ ଦେବ ବର୍ମା ଦରଖାସ୍ତ କରି ନ ଥିଲେ । ବ୍ରିଟିଶ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ତାଙ୍କୁ ଯୋଗ୍ୟତମ ବିବେଚନା କରି ଗୁଣର ପୁରସ୍କାର ସ୍ୱରୂପ ଯାଚି କରି ସମ୍ମାନ ଦେଇଥିଲେ । ବର୍ମା ମହୋଦୟଙ୍କ ମଧ୍ୟ ନାମ ପ୍ରକାଶେ ଉକ୍ତ ପଦ ଗ୍ରହଣ କରି ନ ଥିଲେ । ରାଜାଜ୍ଞା ପାଳନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଏବଂ ଧର୍ମ ବୋଲି ସେ ତାହା ଆଗ୍ରହ ସହକାରେ ପାଳନ କରି ରାଜଭକ୍ତିର ଆଦର୍ଶ ଦେଖାଇ ଥିଲେ । ଡ଼ିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ବୋର୍ଡ଼ ଏବଂ ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟି ଛଡ଼ା ଆଜି ସବୁଥିରେ ସେ ଅନାହାରୀ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି । ସେହି ଦୁଇ ବିଭାଗପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରାଯାଇଥିଲା; ମାତ୍ର ସେ କହିଥିଲେ, ଡ଼ିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟବୋର୍ଡ଼ରେ କାଞ୍ଜିହାଉସ ଇଜାରା ଦେବାର ପ୍ରଥା ଅଛି । ସେଥିରେ ଗବାଦି ପଶୁକୁଳର ବଡ କଷ୍ଟ ହୁଏ. ପୁଣି ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟିରେ ମାଂସ ଦୋକାନ ପାଇଁ ପଟ୍ଟା ଦିଆଯାଏ, ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ନିରୀହ ପଶୁହତ୍ୟାର ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦିଆଯାଏ । ଏହି ଦୁଇଟି ନିଷ୍ଠୁର ପ୍ରଥା ଉକ୍ତ ଦୁଇ ବିଭାଗରୁ ଉଠାଇଦେଲେ ସେ ଆନନ୍ଦର ସହିତ ଉକ୍ତ ବିଭାଗରେ ଅନାହାରୀ କାର୍ଯ୍ୟ ଚଳାଇବାକୁ ସମ୍ମତ ହେବେ । କି ଅପୂର୍ବ ଧର୍ମାନୁରାଗ, କି ଅନୁପମ ସ୍ପଷ୍ଟବାଦ, କି ଅମୂଲ୍ୟ ଦୟା ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟ । ବ୍ରହ୍ମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ହୃଦୟ କେବଳ ମନୁଷ୍ୟ ଦୁଃଖରେ କାନ୍ଦେ ନାହିଁ, ଇତରପ୍ରାଣୀ ପଶୁ-ପକ୍ଷୀଙ୍କ ଦୁଃଖରେ ବି ବ୍ୟାକୁଳ ହୁଏ । ଗୋବ୍ରାହ୍ମଣ ଏବଂ ଦେବତା ପ୍ରତି ଭକ୍ତି ପ୍ରଦର୍ଶନ ସନାତନ ଆର୍ଯ୍ୟଧର୍ମର ପ୍ରଥମ ଆଦେଶ । ପ୍ରକୃତ ଧାର୍ମିକ କି ସେ ଆଦେଶ ଅନ୍ୟଥା କରିପାରେ ? କୋଟି ଦେବତା ତୁଲ୍ୟ ମହୋପକାରୀ ଗୋ-ଜାତି ପ୍ରତି ଯାହାଙ୍କ ହୃଦୟ ଦୟାରେ ସଜଳ, ସେହି ଏକା ଧାର୍ମିକ ଏବଂ ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ । ଏହିଭଳି ନିର୍ଭୀକ ସ୍ପଷ୍ଟ ଉତ୍ତର ଦାନରେ କେତେ ଜଣ ସାହସୀ ହୁଅନ୍ତି ? "ଧର୍ମୋ ରକ୍ଷତି ଧାର୍ମିକଂ" ଏ ମହାବାଣୀର ସତ୍ୟତା ବ୍ରହ୍ମଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ଜୀବନରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୁଏ । ସେ ଯେପରି ଧର୍ମରକ୍ଷା କରନ୍ତି, ଧର୍ମ ସେହିପରି ତାଙ୍କୁ ରକ୍ଷାକରେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ତାଙ୍କର ବୟସ ୬୪ ବର୍ଷ । ସେ ସ୍ୱୟଂ କହିଅଛନ୍ତି, "ମୋ ଜନ୍ମର ଦ୍ୱିତୀୟ କିମ୍ବା ତୃତୀୟ ବର୍ଷରେ ମୋ ବାମ ଜଙ୍ଘରେ ଗୋଟାଏ ଦୁଷ୍ଟ ବ୍ରଣ ବାହାରି ଗୁରୁତର ପୀଡ଼ା ହୋଇଥିଲା । ତାହା ଛଡ଼ା ଜଗଦୀଶ କୃପାରୁ ମୁଁ ଆଜିଯାଏ ଗୁରୁତର ରୋଗାକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇନାହିଁ ।" ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟନୀତି ପାଳନରେ ସେ କେତେ ସତର୍କ, ତାହା ତାଙ୍କ ଉପରୋକ୍ତ ଉକ୍ତିରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଅନୁମେୟ । "ଶରୀରମାଦ୍ୟଂ ଖଳୁ ଧର୍ମସାଧନଂ" ଏହି ନୀତିବଚନର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ସେ ସର୍ବଦା ରକ୍ଷା କରିଅଛନ୍ତି । ପ୍ରାତଃକାଳରୁ ଉଠି କସରତ କରିବାର

ଅଭ୍ୟାସ ତାଙ୍କର ଅଦ୍ୟାବଧି ଅକ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣ ଅଛି । ଶରୀର ସଙ୍ଗରେ ମନର ଏତେ ଦୂର ଦୃଢ ସମ୍ପର୍କ ଯେ, ଶରୀର ଅସୁସ୍ଥ ହେବାମାତ୍ରେ ମନ ମଧ୍ୟ ଅସୁସ୍ଥ ହୋଇ ପଡ଼େ । ଅସୁସ୍ଥ ମନ କ ସାଂସାରିକ କାର୍ଯ୍ୟ, କ ଧର୍ମଚିନ୍ତା କାହିଁରେ ରହେ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ଶରୀର ଅସୁସ୍ଥ ହେଲେ ଧର୍ମସାଧନରେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟାଘାତ ଘଟେ । ଅତଏବ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ହିଁ ଧର୍ମ, ଏଥିରେ ବିନ୍ଦୁମାତ୍ର ଅବକାଶ ନାହିଁ ଧର୍ମର ଏହି ମୂଳ ତତ୍ତ୍ୱ ଯେ ବୁଝେ, ସେହି ଏକା ଜ୍ଞାନୀ, ସେହି ଏକା ପଣ୍ଡିତ । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରକ୍ଷା ସକଳ ଧର୍ମର ମୂଳ ସୋପାନ । ବ୍ୟାୟାମ ପରେ ପ୍ରାତଃସ୍ନାନ, ତହିଁପରେ ଇଷ୍ଟମନ୍ତ୍ର ଜପ, ଏହି ସୁଅଭ୍ୟାସ ବର୍ମା ମହୋଦୟଙ୍କର ଅଦ୍ୟାବଧି ଅକ୍ଷତ ଅଛି । ତେୟଷଠି ବର୍ଷ ବୟସରେ କସରତ, ପ୍ରାତଃସ୍ନାନ, ଜପ, ପୂଜା ପ୍ରଭୃତି ସାମାନ୍ୟ ସାଧନାସାପେକ୍ଷ ନୁହେଁ । ଏହି କଠୋର ସାଧନା ହିଁ ତାଙ୍କର ବୃଦ୍ଧ ଶରୀରରେ ତରୁଣର ଶକ୍ତି ଏବଂ ସ୍ଫୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରଦାନ କରିଅଛି । ତାଙ୍କ ଦୀର୍ଘଜୀବନ ଲାଭ ମଧ୍ୟ ଏହିପରି କେତେକ ସାଧନା ଏବଂ ନିୟମାଧୀନତାର ଶୁଭଫଳ । ଯେଉଁ ବୟସରେ ଲୋକେ ଉଠି ବସିବାକୁ ଅକ୍ଷମ, ସେହି ଜରାକ୍ରାନ୍ତ ବୃଦ୍ଧ ବୟସରେ ସେ ଆଳସ୍ୟର ବଶୀଭୂତ ହୋଇନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଜୀବନର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଶେଷତ୍ୱ ମଧ୍ୟରେ ଏହାବି ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ବିଶେଷତ୍ୱ ।

ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ଜ୍ଞାନ ହେବା ଆଗରୁ ସର୍ବଜୀବ ପ୍ରତି ଦୟା ଏବଂ ଧର୍ମଭାବ ତାଙ୍କ ବାଲ୍ୟ ହୃଦୟରେ ବିକଶିତ ହୋଇ ଥିଲା । ତାଙ୍କର ଉପନୟନୋତ୍ସବ ଖୁବ୍ ଆଡମ୍ବରରେ ହୋଇଥିବା ବିଷୟ ଏଥିପୂର୍ବେ ଲିଖିତ ହୋଇଅଛି । ତଦୁପଲକ୍ଷେ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ଆହାର ସକାଶେ ଅନେକ ପକ୍ଷୀ ଏବଂ ଜୀବନ୍ତ ମାଛ ସଂଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲା । ସେ ତାହା ଜାଣିପାରି କହିଥିଲେ, "ଆଜି ମୋ ଜୀବନରେ ଗୋଟିଏ ଉତ୍ସବର ଦିନ । ଏହି ଶୁଭ ଦିନରେ ଏତେଗୁଡ଼ାଏ ନିରୀହ ଜୀବନଙ୍କୁ ହତ୍ୟାକରି ମୁଁ କି ସୁଖ ଭୋଗ କରିବି ? ସେ ଗୁଡ଼ିକୁ ଛାଡ଼ି ନ ଦେଲେ ମୁଁ ବ୍ରତ ହେବନାହିଁ ।" ଏହା କହି ସେ ଦୃଢ଼ ସଙ୍କଳ୍ପ କରି ବସିଲେ । କୌଣସି ମତେ ତାଙ୍କର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଭଙ୍ଗ ହେଲ ନାହିଁ । ତହୁଁ ଅଗତ୍ୟା ପକ୍ଷୀ ଏବଂ ମାଛଗୁଡ଼ିକୁ ଛାଡ଼ି ଦିଆଗଲା, ତେବେ ଯାଇ ସେ ବ୍ରତ ବେଦୀରେ ବସିଲେ । ସେ ମହୋଦୟ ବିଶାଖପଟ୍ଟଣରେ "ଜୀବହିଂସାନିବାରଣୀ" ସଭାର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ଏବଂ ପ୍ରଧାନ ପୃଷ୍ଠପୋଷକ ହୋଇଥିଲେ । ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟିର ହତା ମଧ୍ୟରୁ କାଞ୍ଜିହାଉସ ଏବଂ କଂସେଇଖାନା ଉଠାଇ ଦେବା ସକାଶେ ସେ ଯଥାଶକ୍ତି

ଭାବରେ ଦାବି କରିଥିଲେ । ସେ ଦାବି ଗୃହୀତ ନ ହେବାର ଦେଖି ସେ ବାର-ମ୍ବାର ଘୋରପ୍ରତିବାଦ କରି ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟି ସଭାର ସଭ୍ୟ ହେଲେ ନାହିଁ ।

ଶିକ୍ଷାବିଭାଗ ପ୍ରତି ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କର ବିଶେଷ ଶ୍ରଦ୍ଧାନୁରାଗ ଥିଲା । ଯେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଅସ୍ୱଚ୍ଛଳଥିଲା, ସେତେବେଳେ ମଧ୍ୟ ସେ ଶିକ୍ଷା ବିଷୟରେ ମୁକ୍ତହସ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଅବସ୍ଥାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କର ସେହି ସତ୍କାର୍ଯ୍ୟରେ ଦାନର ମାତ୍ରା ଅଧିକ ବଢ଼ିଉଠିଲା । ଏହା ଛଡ଼ା ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନରେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଯଥେଷ୍ଟ ସହାୟତା ଥିଲା ଏବଂ ଅଦ୍ୟାବଧି ଅଛି । ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ତେଲୁଗୁ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ନିର୍ବାଚନୀ କମିଟିର ସେ ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ ସଭ୍ୟ ଥିଲେ । ଗୃହବର୍ଷ ଯାଏ ସେ ଉକ୍ତକାର୍ଯ୍ୟର ସୁଚାରୁ ସମ୍ପାଦନ ଦ୍ୱାରା ବିଶେଷ ପ୍ରଶଂସା ଭାଜନ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଏଲିମେଣ୍ଟରି ଏବଂ ସେକେଣ୍ଡରି ଶିକ୍ଷା ସଭାର ସଭ୍ୟରୂପେ ସେ ବହୁତ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି । କେବଳ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ନୁହେଁ ଓଡ଼ିଶାର ଶିକ୍ଷାବିଭାଗ ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଆନ୍ତରିକ ସହାନୁଭୂତିର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ବିରଳ ନୁହେଁ । ୧୯୨୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପାଟଣାଠାରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଅନୁସନ୍ଧାନ କମିଟି ବସିଥିଲା । ବର୍ମା ମହୋଦୟ ଉକ୍ତ କମିଟିରେ ଯୋଗଦାନ କରି ନିଜର ଅଭିମତ ଯଥାଯଥ ରୂପେ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ସର୍ବୋପରି ଆନ୍ଧ୍ର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ବିପୁଳ ଦାନ ତାଙ୍କର ଅକ୍ଷୟ ଅମର ମହାକୀର୍ତ୍ତି । ସେହି କୀର୍ତ୍ତି ତାଙ୍କୁ ବହୁଯୁଗଯାଏ ଅମର କରି ରଖିବ । ସେ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଯଥା ସ୍ଥାନରେ ଲିଖିତ ହେବ ।

ବଡ଼ ଲୋକମାନଙ୍କର ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ପ୍ରିୟ ଆମୋଦ ଥାଏ । ସେମାନେ ସର୍ବଦା ସେଥିରେ ମାତି ଥାଆନ୍ତି । ଦେଶସେବା, ଜନସେବା, ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କର ସେହିପରି ଗୋଟାଏ ଅତିପ୍ରିୟ ଆମୋଦ । ସେ ତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଅନୁଭବ କରିଅଛନ୍ତି, ସେ ଏହା ମୁକ୍ତକଣ୍ଠରେ ନିଶ୍ଚୟ ସ୍ୱୀକାର କରିବେ । ଦେଶସେବା ଏବଂ ଜନସେବା ତାଙ୍କ ନିତ୍ୟକର୍ମର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ନିଜର ଜୀବନକୁ ସେ କେବଳ ବିଶ୍ୱସେବାରେ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଥିଲେ । ଆଉ ଗୋଟାଏ ବିଶେଷତ୍ୱ ଏହି ଯେ, ସେହି ଦେଶର କାର୍ଯ୍ୟ ଆଉ ଦଶର କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ସାହିତ୍ୟସେବା ଏବଂ ଆତ୍ମୋନ୍ନତିର ବିସ୍ତାର ସାଧନ ତାଙ୍କର ଚିର ଲକ୍ଷ୍ୟଥିଲା । ନାନା ଭାଷାର ନାନା ଶ୍ରେଣୀୟ ପୁସ୍ତକ ପାଠ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେ ଗଦ୍ୟରେ ଏବଂ ପଦ୍ୟରେ ବିବିଧ ସନ୍ଦର୍ଭ ଏବଂ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖିବାକୁ ଆରମ୍ଭ

କଲେ । ତାହା ସବୁ ଓଡ଼ିଆ ତେଲୁଗୁ ଉଭୟ ଭାଷାର ଲେଖା ଏବଂ ତାତ୍କାଳିକ ଓଡ଼ିଆ ଓ ତେଲୁଗୁ ମାସିକ, ସାପ୍ତାହିକ ପତ୍ରିକା ମାନଙ୍କରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଥିଲା । ତେଲୁଗୁ ଭାଷାଲିଖିତ ବର୍ତ୍ତମାନ 'ଭାରତୀ' 'ସରସ୍ୱତୀ' 'ଗୃହଲକ୍ଷ୍ମୀ' ପ୍ରଭୃତି ଲବ୍ଧପ୍ରତିଷ୍ଠ ତେଲୁଗୁ ମାସିକ ପତ୍ରିକାମାନ ବଡ଼ ଆଗ୍ରହରେ ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ । ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରବନ୍ଧମାନ ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟ, ମୁକୁର, ପ୍ରଦୀପ ପ୍ରଭୃତିରେ ସ୍ଥାନ ଲାଭ କରୁଥିଲା । ସୁଧୀ ସମାଜ ତାହା ପାଠ କରି ପରମ ପ୍ରୀତି ଲାଭ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ଲେଖାର ଭୂୟସୀ ପ୍ରଶଂସାମଧ୍ୟ କରୁଥିଲେ ।

ଏତଦ୍ଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କର ସାହିତ୍ୟିକ ପ୍ରତିଭା ଗୁରୁଆଡ଼େ ବିକ୍ଷିପ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିଲା । କ୍ରମେ ପୁସ୍ତକ ଲେଖା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ଲେଖା—"ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା ମାହାତ୍ମ୍ୟ ।" ତାହା ନବାକ୍ଷରୀ ବୃତ୍ତରେ ଭଗବଦ୍‌ଗୀତାର ଉତ୍କଳ ପଦ୍ୟା-ନୁବାଦ । ଧର୍ମପ୍ରାଣ କବି ପ୍ରଥମେ ଧର୍ମ ଅଙ୍ଗ କାବ୍ୟ ଲେଖା ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଯେଉଁ କାଳରେ ବୀର, ରୌଦ୍ର ଏବଂ ଆଦିରସାତ୍ମକ ଲେଖା ଆଡ଼କୁ ଚିତ୍ତ ସ୍ୱଭାବତଃ ଅଧିକ ଆକୃଷ୍ଟ ହୁଏ, ସେହି ଯୌବନର ପ୍ରଖର ମଧ୍ୟାହ୍ନ କାଳରେ ତରୁଣ କବି ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ଧର୍ମମୂଳକ ଶାନ୍ତିରସର କାବ୍ୟ ଲେଖି ଯୁବକ ମାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଆଦର୍ଶର ମୁକୁର ଧାରଣ ପୂର୍ବକ ସତ୍ପଥର ସଙ୍କେତ ଦେଖାଇଦେଲେ । ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଉକ୍ତ ପୁସ୍ତକ ଆଉ ମିଳୁନାହିଁ । କବି ଯୌବନରେ ଖୁବ୍ ନାଟକ ପ୍ରିୟ ଥିଲେ ତହୁଁ ପରେ ସଙ୍ଗୀତ ଶ୍ରୀରାଧାମାଧବ ନାଟକ ଲିଖିତ ହେଲା । ଏହି ପୁସ୍ତକ ୧୮୯୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ କଟକ ପ୍ରିଣ୍ଟିଂ କୋମ୍ପାନୀ ଯନ୍ତ୍ରାଳୟରେ ମୁଦ୍ରିତ ହୋଇଥିଲା । ପୁସ୍ତକ ପାଠ କରି ସେ ସମୟରେ ବିଶିଷ୍ଟ ପଣ୍ଡିତ ଏବଂ ସାହିତ୍ୟିକ ମାନେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ବିଶେଷ ଉଚ୍ଚ ମନ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ଜାତୀୟ ବ୍ୟାସକବି, ଖାଣ୍ଟି ଓଡ଼ିଆଭାଷାବିତ୍ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଫକୀର ମୋହନ ସେନାପତି ତାଙ୍କ "ଉତ୍କଳ ଭ୍ରମଣ" କାବ୍ୟରେ ତାଙ୍କ ପୁସ୍ତକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଲେଖିଅଛନ୍ତି—

"ଧନ୍ୟ ହେ ବିକ୍ରମ ଦେବ ପଣ୍ଡିତ ରତନ,
ମହାରାଜ ଜୟପୁର ଉତ୍କଳଭୂଷଣ ।
ତୁମ୍ଭର କବିତ୍ୱ—ରାଧାମାଧବ ନାଟକ,
ପଢ଼ି ଜ୍ଞାନ କରେ ମୋର ଜୀବନ ସାର୍ଥକ ।"

ପୁନଶ୍ଚ ଲେଖିଅଛନ୍ତି—"ଆପଣ ବୋଲନ୍ତି ଶୁଣିଅଛୁ ପରସ୍ପର, ଆନ୍ଧ୍ରରୁ ଉତ୍କଳ କାବ୍ୟ ଅଟଇ ଶ୍ରେଷ୍ଠତର ।" ସଂସ୍କୃତ, ତେଲୁଗୁ, ଓଡ଼ିଆ ତିନି ଭାଷାରେ ଅଗାଧ ପଣ୍ଡିତ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ମହୋଦୟଙ୍କର ଏହି ଧ୍ରୁବ ସତ୍ୟ ବାଣୀ ଉତ୍କଳଭାଷାର ଉତ୍କର୍ଷତାର ଅକାଟ୍ୟ ପ୍ରମାଣ । କବି ଜଣେ ଚୈତନ୍ୟ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ବୈଷ୍ଣବପ୍ରବର, ରାଧାକୃଷ୍ଣ ତାଙ୍କର ଆରାଧ୍ୟ ଇଷ୍ଟଦେବତା; ସୁତରାଂ ସେହି ରାଧାକୃଷ୍ଣ ଲୀଳା ବିଷୟକ କାବ୍ୟ, ନାଟକ ଅଧିକ ଲେଖିଅଛନ୍ତି । ତେଲୁଗୁ ଭାଷାରେ ତାଙ୍କର "ଶ୍ରୀନିବାସକଲ୍ୟାଣ ନାଟକ" "କୃଷ୍ଣାର୍ଜୁନ ଚରିତମ୍" ଏବଂ "ମାନବଙ୍ଗ ଚରିତମ୍" ଏହି ତିନି ଖଣ୍ଡି ପୁସ୍ତକ ଅତି ଉଚ୍ଚଭାବରେ ପ୍ରଶଂସିତ ହୋଇଅଛି । ଉପାଦେୟତା ଦୃଷ୍ଟିରେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଏମ୍.ଏ;, ବି.ଏ. ଏବଂ ଆଇ.ଏ କ୍ଲାସର ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ରୂପେ ବହୁବର୍ଷ ଯାଏ ଚଳିଥିଲା । କେବଳ ପୁସ୍ତକ ଲେଖାରେ ତାଙ୍କର ସାହିତ୍ୟ ସେବା ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ନୁହେଁ—ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କବି ଲେଖକମାନଙ୍କର ପୁସ୍ତକ ସଂଶୋଧନ କରି ସେମାନଙ୍କୁ ସାହିତ୍ୟ ସେବାରେ ଉତ୍ସାହିତ କରୁଥିଲେ । ଜଣେ ପ୍ରାଚୀନ ଆନ୍ଧ୍ର କବିଙ୍କର ଖଣ୍ଡିଏ କଠିନ ନାଟକ ଗ୍ରନ୍ଥର ଟୀକା, ଟିପ୍ପଣୀ ଏବଂ ବିଶଦ ଅର୍ଥ ସେ ଲେଖି ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ପ୍ରାଚୀନ କବିମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଭକ୍ତି ସ୍ୱାଭାବିକ । ତେଲୁଗୁ ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରାଚୀନ କବିମାନଙ୍କର ପୁସ୍ତକମାନ ସେ ଆଗ୍ରହ ସହକାରେ ଅନୁଶୀଳନ କରିଥିଲେ । ମହାକବି ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ, ଭକ୍ତକବି ଦୀନକୃଷ୍ଣ, ଅଭିମନ୍ୟୁ, ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ଚମ୍ପୂକବି ବଳଭଦ୍ର, କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ପଦାବଳୀ ପାଠକରି ସେ ପରମ ପ୍ରୀତି ଏବଂ ଗର୍ବ ଉପଭୋଗ କରନ୍ତି ଓ ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥ ସୁସ୍ୱରରେ ଆବୃତ୍ତି କରି ସୁନ୍ଦର ରୂପେ ଅର୍ଥ କରିପାରନ୍ତି । ଭକ୍ତକବିମାନଙ୍କର ଅନେକ ଗ୍ରନ୍ଥ, ସଙ୍ଗୀତ ଏବଂ ଶିକ୍ଷା ଓ ଉପଦେଶଗର୍ଭକ ପଦାବଳୀ ତାଙ୍କର କଣ୍ଠସ୍ଥ ଅଛି । କବିର, ହରି ଦାସ, ତୁଳସୀ ଦାସ, ରାମକୃଷ୍ଣ ପରମହଂସ ପ୍ରଭୃତି ମହାତ୍ମାମାନଙ୍କ ଧର୍ମ ବିଷୟକ ସଙ୍ଗୀତ ଭଜନ ସେ ଯଥେଷ୍ଟ ଆୟତ୍ତ କରିଅଛନ୍ତି । ସେ ଯେତେ ଲେଖନ୍ତି, ତାହାଠାରୁ ଢେର ଅଧିକ ପଢ଼ନ୍ତି ଏବଂ ଅନୁଶୀଳନ କରନ୍ତି । ବିକ୍ରମ ଦେବବର୍ମା କେବଳ କବି, ଲେଖକ ନୁହନ୍ତି—ସେ ଜଣେ ପ୍ରବୀଣ ସମାଲୋଚକ । ତାଙ୍କର କବି ସିଂହାସନ ଶୁଦ୍ଧ ବାର ବାଣରେ ଗଢ଼ା; ମାତ୍ର ସମାଲୋଚକ ଆସନ ଦୁର୍ଲଭ ମହାର୍ଘ କୋହିନୁରରେ ରଚିତ । ତାଙ୍କଭଳି ନିର୍ଭୀକ, ନିଃସ୍ୱାର୍ଥପର, ସ୍ପଷ୍ଟବାଦୀ, ଗୁଣଦର୍ଶୀ, ସ୍ୱାଧୀନ, ସମାଲୋଚକ ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳରେ ଦୁର୍ଲଭ । ତାଙ୍କର ଭାବବିଶ୍ଳେଷଣ ଶକ୍ତି ଅସାଧାରଣ । ଯେତେ

ଜଟିଳ, କୁଟିଳ, କଠିନ ଲେଖା ହୋଇ ପଡ଼ୁଛି କି, ସେ ତାହା ଶୁଣିଲା କ୍ଷଣି ତା ପଢ଼ିଲାକ୍ଷଣି ଅତି ସହଜରେ ସମାଧାନ କରିଦିଅନ୍ତି । ସେ ଯେଉଁ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶ ଯୋଗ୍ୟ ମନେ କରନ୍ତି, ତାହାର ମୁଦ୍ରଣ ବ୍ୟୟ ଆଗ୍ରହରେ ବହନ କରନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆ ତେଲୁଗୁ କବି ପଣ୍ଡିତ ଏବଂ ଲେଖକ ମାନଙ୍କର ଅନେକ ଭଲ ଭଲ ପୁସ୍ତକ ତାଙ୍କ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟରେ ମୁଦ୍ରିତ ଏବଂ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି । ତାଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ମୁଦ୍ରିତ ପୁସ୍ତକର ସଂଖ୍ୟା ପଚାରିଲେ ସେ କହନ୍ତି, ନାହିଁ । ନାମ ପ୍ରୟାସୀ ସିନା ନିଜର ଖ୍ୟାତିଢ଼େଙ୍କୁରା ନିଜ ହାତରେ ପିଟି ବୁଲେ; ଉଦାରମନା ମହତ୍ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ତାହାର ବ୍ୟତିରେକ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତର ସ୍ଥଳ । ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା କବି ପଣ୍ଡିତ ପ୍ରଭୃତି ଗୁଣିଜନମାନଙ୍କୁ ସମାଦରପୂର୍ବକ ଯଥେଷ୍ଟ ପାରିତୋଷିକ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି । ୧୯୩୩ ସାଲ ଦଶହରା ସମୟରେ ଦୁଇଜଣ ଆନ୍ଧ୍ର ଆଶୁକବି ବହୁ ଦୂରରୁ ଆସିଥିଲେ । ମହାରାଜ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ସେମାନଙ୍କ ଆଶୁ କବିତାଶକ୍ତିରେ ପ୍ରୀତ ହୋଇ ପାଥେୟ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ରାଜକୀୟ ଉପହାର ଛଡ଼ା ସେ ଦୁଇଜଣଙ୍କୁ ସହସ୍ରାଧିକ ଟଙ୍କା ପୁରସ୍କାର ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । "ଗୁଣୀ ଗୁଣଂ ବେତ୍ତି; ନ ବେତ୍ତି ନିର୍ଗୁଣଂ ।"

ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟଭକ୍ତ ବୋଲି ଯେ କେବଳ ପ୍ରାଚୀନ ହିଁ ଗ୍ରାହ୍ୟ, ନବୀନ ଅଗ୍ରାହ୍ୟ; ଏହା ତାଙ୍କର ଅଭିପ୍ରାୟ ନୁହେଁ । ସଂସାର ଯୁଗଧର୍ମ, ପରିବର୍ତ୍ତନ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ, ଏହା କିଏ ଅସ୍ୱୀକାର କରିବ ? ପ୍ରାଚୀନ ଏବଂ ଆଧୁନିକ ଉଭୟ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆସ୍ଥା ଅଛି । ପ୍ରାଚୀନକୁ ଆଦର୍ଶ କରି ନୂତନ ଗଠିତ ହେଉ, ଏହାହିଁ ତାଙ୍କର ମତ । ନବ ସାହିତ୍ୟ ଜାତୀୟ ଆଦର୍ଶଭ୍ରଷ୍ଟ ନ ହେବା ବିଷୟରେ ତାଙ୍କର ସର୍ବଦା ଦୃଷ୍ଟି ଥାଏ । ବ୍ୟାକରଣ ଦୋଷ ତାଙ୍କର ଚକ୍ଷୁଃଶୂଳ । ତାଙ୍କର ଲେଖା ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣର ନିୟମ ଲଙ୍ଘନ କରେ ନାହିଁ । ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଭାଷା କ୍ଲିଷ୍ଟ, ଏହା ସର୍ବସମ୍ମତ କଥା ଦୀର୍ଘ ସନ୍ଧି ସମାସ ଏବଂ ସଂସ୍କୃତଶବ୍ଦର ବହୁଳତା ହେତୁ ଭାଷା ସ୍ୱଭାବତଃ କ୍ଲିଷ୍ଟ ହୋଇ ପଡ଼େ, ଏହା ଯେତେଦୂର ସତ୍ୟ, ତାହା ଯେ ଭାଷା ସାହିତ୍ୟର ଗୋଟାଏ ବୈଭବ, ଏହା ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ସତ୍ୟ ଏବଂ ସ୍ୱୀକାର୍ଯ୍ୟ, ପ୍ରାଚୀନ ବା ଆଧୁନିକ ଗୋଟିଏ ସାହିତ୍ୟର ଅନୁଶୀଳନରେ ସାହିତ୍ୟସେବା ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ନୁହେଁ, ଉଭୟ ସାହିତ୍ୟର ଅନୁଶୀଳନ ଏବଂ ବିଶ୍ଳେଷଣଦ୍ୱାରା ସାହିତ୍ୟସେବା ପୂର୍ଣ୍ଣତା ବା ପରିପୁଷ୍ଟି ଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସରହୁଏ ଏହାହିଁ ବର୍ମା ମହୋଦୟଙ୍କର ଦୃଢ଼

ବିଶ୍ୱାସ । ବାସ୍ତବରେ ତାଙ୍କର ଏହି ମତ ଅତିମୂଲ୍ୟବାନ୍ ଏବଂ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠସତ୍ୟ । ସାହିତ୍ୟସେବା ସକାଶେ ସରକାରୀମହଲରେ ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କର ଉଚ୍ଚ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଅଛି । ଲୋକ ମୁଖରୁ ଶୁଣାଯାଏ, ସେ ମେଘଦୂତ କାବ୍ୟର ଉତ୍କଳାନୁବାଦ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ; ମାତ୍ର କାହିଁକି କେଜାଣି ସେ ଇଚ୍ଛା କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ ହୋଇ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ମେଘଦୂତବର୍ଣ୍ଣିତ ଦୃଶ୍ୟାବଳୀ ରୂପ ଓ ପ୍ରାଣ ଧରି ବିରାଜିତ । ବିଶେଷତଃ ମେଘଦୂତର ନାୟକ ବିରହୀ ଯକ୍ଷର ନିବାସ ସ୍ଥଳ ରାମଗିରି ତାଙ୍କର ରାଜ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ ବୋଲି ପଣ୍ଡିତମାନେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରନ୍ତି । ରାଜା ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ପ୍ରଶଂସନୀୟ ବିଶିଷ୍ଟ ଗୁଣ ଏହି ଯେ, ପତ୍ରର ଉତ୍ତର ସେ ସ୍ୱହସ୍ତରେ ଲେଖନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆ, ତେଲୁଗୁ ଏବଂ ଇଂରେଜୀ ପତ୍ରର ପ୍ରତିପତ୍ର ସେ ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ଲେଖାନ୍ତି ନାହିଁ । ଯେଉଁଦିନ ପତ୍ରମିଳେ ସେହି ଦିନ ତାହାର ଉତ୍ତର ନିଜେ ଲେଖି ପଠାଇ ଦିଅନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ମହାରାଜ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ସେ ସେହି ସୁରୀତି ଅକ୍ଷତ ରଖି ଅଛନ୍ତି ।

ପିତୃବ୍ୟଙ୍କର ଖ୍ୟାତି ପ୍ରତିଷ୍ଠାରେ ଭ୍ରାତୃଷ୍ପୁତ୍ର ମହାରାଜ ଚତୁର୍ଥରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଆନନ୍ଦ ଉଦ୍‌ବେଳିତ ହୋଇ ଉଠୁଥାଏ । ବଂଶ ଗୌର-ବରେ କିଏ ବା ଗର୍ବ ଅନୁଭବ ନ କରେ ! ସେ ପିତୃବ୍ୟଙ୍କୁ ପିତାପରି ଭକ୍ତି କରୁଥିଲେ, ଏହା ପୂର୍ବରୁ କଥିତ ହୋଇଅଛି । ଖାଲି ଭଲ ପାଉ ନ ଥିଲେ, ଜଟିଳ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟରେ ପିତୃବ୍ୟଙ୍କର ସୁପରାମର୍ଶ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ । ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ମହୋଦୟଙ୍କର ଏକ ମାତ୍ର ବିଦୁଷୀ ରୂପଗୁଣବତୀ କନ୍ୟା ଶ୍ରୀମତୀ ମଣି ଦେବୀଙ୍କୁ ଜୟପୁର ରାଜ ନଗରରେ ରାଜୋଚିତ ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ବିବାହ ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ଶୁଭବିବାହ ୧୯୨୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଜାନୁଆରୀ ତା ୨୯ ରିଖରେ ବରପାତ୍ର ଶ୍ରୀମାନ୍ କୁମାରବିଦ୍ୟାଧର ସିଂହ ଦେବଙ୍କ ସହିତ ସମାହିତ ହୋଇ-ଥିଲା । ବିବାହର ତାବତ୍ତୀୟବ୍ୟୟ ମହାରାଜ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ସ୍ୱହସ୍ତରେ ନିର୍ବାହ କରିଥିଲେ । ସେଥିରେ ପ୍ରଭୂତ ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟିତ ହୋଇଥିଲା ।

କୁମାର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଦ୍ୟାଧର ସିଂହ ଦେବ, ବି.ଏ.ବି.ଏଲ୍, ଏସ୍.ଆର୍. ଏ.ଏମ୍, ସିଂହଭୂମ ଜିଲ୍ଲାର ଷରେଇକଲା ଷ୍ଟେଟ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଇଚ୍ଛାଗଡ଼ ରାଜ-ବଂଶରେ ୧୮୯୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଜୁଲାଇ ମାସରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପିତାଙ୍କର ନାମ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସୁରେଶ୍ୱର ସିଂହ ଦେବ । କୁମାର ବିଦ୍ୟାଧର ସିଂହ

ଦେବ ତାଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୁତ୍ର । ସେ ବାଲ୍ୟଶିକ୍ଷା ଶେଷ କରି ସିଂହଭୂମ ଜିଲ୍ଲା ଉଚ୍ଚଇଂରେଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଅଧ୍ୟୟନ କଲେ । ବାଲ୍ୟ କାଳରୁ ସେ ଜଣେ ମେଧାବୀ-ଛାତ୍ର ବୋଲି ଖ୍ୟାତି ଲଭିଥିଲେ । ସେ ୧୯୧୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସ୍କୁଲଶିକ୍ଷା ଶେଷକରି ମେଟ୍ରିକୁଲେସନ ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେଲେ ଏବଂ ତତ୍ପରେ କଲିକତାର ବିଦ୍ୟାସାଗର କଲେଜରେ ଅଧ୍ୟୟନ କଲେ । ଇତିହାସ ଏବଂ ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱକୁ ସେ ଖୁବ୍ ଭଲ ପାଉଥିଲେ ଓ ଛାତ୍ରାବସ୍ଥାରେ ସେହି ବିଷୟର ଅନୁଶୀଳନ କରି ଯଥେଷ୍ଟ ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କରୁଥିଲେ । ସେହି ଦିନୁ ତାଙ୍କର ସେହି ବିଷୟରେ ପ୍ରତିଭା ବିକଶିତ ହୋଇ ଆସୁଥିଲା । ୧୯୨୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ବି.ଏ, ଉପାଧିରେ ମଣ୍ଡିତ ହେଲେ । ଅନନ୍ତର ଏମ୍.ଏ, ଏବଂ ବି.ଏଲ୍, ଏକ ସଙ୍ଗରେ ପଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପାରିବାରିକ ଜଞ୍ଜାଳ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହେତୁ କିଛି କାଳ ତାଙ୍କୁ ଅଧ୍ୟୟନରୁ ବିରତ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ତାହା ପରେ ୧୯୨୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଏମ୍.ଏ, ଛାଡ଼ି କେବଳ ବି.ଏଲ୍, ପଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଯଥାସମୟରେ ପରୀକ୍ଷାରେ ଦକ୍ଷତାର ସହିତ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ବି. ଏଲ୍, ଉପାଧି ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ ବାର୍‌ରେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ; ମାତ୍ର ସେହି ସମୟରେ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟର ଉଆରସନ ମୋକଦ୍ଦମା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ସେଥିରେ ଜଡ଼ିତ ଥିବାରୁ ତାଙ୍କର ସେ ଇଚ୍ଛା ସାଫଲ୍ୟ ମଣ୍ଡିତ ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ସେ ବିଶାଖପଟ୍ଟଣରେ ଆସି ରହିଲେ । ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ଗୁଣଧର ଜାମାତା ପାଇ ପୁତ୍ରାଭାବ ଦୁଃଖ ଭୁଲିଯାଇ ଅଛନ୍ତି । କନ୍ୟା ଏବଂ ପତ୍ନୀବ୍ୟତୀତ ତାଙ୍କ ପରିବାରରେ ଅନ୍ୟ କେହି ନ ଥିବାରୁ ସେ କନ୍ୟା ଓ ଜାମାତାଙ୍କୁ ନିଜ ଘରେ ରଖିଲେ । କୁମାର ବିଦ୍ୟାଧର ସିଂହଦେବ ନିତ୍ୟୋଦ୍-ଯୋଗୀ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକ । ସେ ବିଶାଖପଟ୍ଟଣରେ ଖାଲି ବସି ନ ରହି ଓକିଲାତି ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଅଳ୍ପ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ବ୍ୟବସାୟରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ମଧ୍ୟ ଲାଭ କଲେ । ଆଇନ ବିଦ୍ୟାରେ ତାଙ୍କର ଦକ୍ଷତା ଅସାଧାରଣ । ଜଟିଳ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଶାସ୍ତ୍ରର ସୂକ୍ଷ୍ମ ଭାବ ସେ ସହଜରେ ବାହାର କରି ପାରନ୍ତି । ଏହେତୁ ଅନେକ କଠିନ ମୋକଦ୍ଦମାରେ ପୁରୁଣା ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଓକିଲମାନେ ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କର ପରାମର୍ଶ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ସପରିବାର ଜୟପୁର ରାଜ ଭବନରେ ବାସ କରୁ ଅଛନ୍ତି । ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳନାରେ ସେ ଯଥେଷ୍ଟ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ଉତ୍କଳର ଅନ୍ୟତମ ଇଂରେଜୀ ମାସିକ ପତ୍ରିକା "ବୈତରଣୀ"ର ସେ ସମ୍ପାଦକ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସମୟରେ 'ବୈତରଣୀ' ସୁନ୍ଦର ରୂପେ ସମ୍ପାଦିତ ହେଉଥିଲା ।

ହିସ୍ପୃଗୌରବ ଏବଂ କୋଠାର ଟେପୋର୍ଟରେ ପତ୍ରିକା ସୁଖପାଠ୍ୟ ହୋଇ ଥିଲା । ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେବାଡ ଉକ୍ତ ପତ୍ରିକା ସେ ଚଳାଇ ଥିଲେ । ଗବ୍ରଁଟରେ ଉପଯୁକ୍ତ ଅର୍ଥର ଅଭାବରୁ ସେ ସମ୍ପାଦକତ୍ୱ ପରିତ୍ୟାଗ କଲେ । ବି. ଏ, ପଢ଼ିବା ଏମୟରୁ ଇତିହାସ ଗବେଷଣାରେ ସେ ଲଗିଅଛନ୍ତି । ଅନେକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଐତିହାସିକ ତାଙ୍କ ଐତିହାସିକ ପ୍ରବନ୍ଧାବଳୀର ଭୂୟସୀ ପ୍ରଶଂସା କରି-ଅଛନ୍ତି, ଏହା ଉତ୍କଳର ଐତିହାସିକ ମାତ୍ରେ ଅବଗତ । ତାଙ୍କ ଲିଖିତ "ତପୋ-ବନରାଜ୍ୟ"; "ପ୍ରାଚୀନ ଭଞ୍ଜରାଜ୍ୟ" "ପ୍ରାଚୀନ ଭଞ୍ଜ ବଂଶୀୟ ରାଜାଗଣ" "ସିଂହଭୂମିର ପ୍ରାଚୀନତ୍ୱ" ଏବଂ ଲାଧ ଓ କର୍ଣ୍ଣସୁବର୍ଣ୍ଣର ଅବସ୍ଥିତି ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରବନ୍ଧଗୁଡ଼ିକ ବଡ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ । ତାହା ସାଧାରଣଙ୍କର ଶିକ୍ଷଣୀୟ । ତାଙ୍କର ସିଂହଭୂମ ଷ୍ଟେଟ ଏବଂ ଓଡ଼ିଶା ନାମକ ବହୁତଥ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରବନ୍ଧ ୧୯୩୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ କଲିକତାର ବିଖ୍ୟାତ ଇଂରେଜୀ ମାସିକ ପତ୍ରିକା 'ମଡର୍ଣ୍ଣରିଭ୍ୟୁ'ରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । "ସିଂହଭୂମିର ଲୁପ୍ତରାଜ୍ୟ ପୋଡାହାଟ" ନାମରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଗଭୀର ଗବେଷଣାପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରବନ୍ଧ ଉକ୍ତ ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ବିଲାତର ଗୋଲଟେବଲ ସମ୍ମିଳନୀରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିବା ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରତିନିଧିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉକ୍ତ ପ୍ରବନ୍ଧ ବିଶେଷ ଗୃଞ୍ଜଳୀ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ଐତିହାସିକ ଏବଂ ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ତାହା ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ଏବଂ ଉପାଦେୟ ଜ୍ଞାନରେ ଆଦର ପୂର୍ବକ ଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲା ।

କୁମାର ବିଦ୍ୟାଧର ସିଂହ ଦେବ ଜଣେ ସୁବିଦ୍ୱାନ୍ ବହୁଭାଷାଜ୍ଞ, ଗମ୍ଭୀର ପ୍ରକୃତିର ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ଯୁବକ । ଉତ୍ସାହ, ଉଦ୍ୟମ ଦେଶହିତୈଷଣାର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ମୁଦ୍ରା ତାଙ୍କ ବଦନମଣ୍ଡଳରେ ମୁଦ୍ରିତ ଚକ୍ଷୁ ଏବଂ ମୁଖ ପ୍ରତିଭାର ଜ୍ୟୋତିରେ ପ୍ରଦୀପ୍ତ । ଜୟପୁରର ବର୍ତ୍ତମାନ ମହାରାଜା ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ବିଶାଖପଟ୍ଟଣସ୍ଥ ଉତ୍କଳ ସମାଜର ସଭାପତି ପଦ ଛାଡ଼ିଦେବାରୁ କୁମାର ବିଦ୍ୟା-ଧର ସିଂହ ଦେବ ୧୯୩୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦଠାରୁ ଉକ୍ତ ସମାଜର ସଭାପତି ଆସନରେ ଅଧିଷ୍ଠିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ପ୍ରାକୃତିକ ଉତ୍କଳର ଅନ୍ୟତମ ଜନନାୟକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଶ୍ୱନାଥ ଦାସ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ସନିର୍ବନ୍ଧ ଅନୁରୋଧରେ ସେ ଉକ୍ତ ପଦ ଗ୍ରହଣ କରିଅଛନ୍ତି । ବିଶାଖପଟ୍ଟଣ ଉତ୍କଳ ସମାଜର ସଭାପତି ରୂପେ ଓଡ଼ିଶା ଦେଶ-ମିଶ୍ରଣ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସେ ଯେଉଁ ପ୍ରବଳ ଆନ୍ଦୋଳନ ଲଗାଇ ଅଛନ୍ତି, ତାହା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରାଣରେ ଆଶାର ସଞ୍ଚାର କରିଅଛି । ପାର୍ଲାମେଣ୍ଟରେ ଦାଖଲ

ହୋଇଥିବା ଜୟପୁର ଦେଶମିଶ୍ରଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ତାଙ୍କ ଲିଖିତ ମେମୋରେଣ୍ଡମ୍ ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳରେ ଚିର ସ୍ମରଣୀୟ ହୋଇ ରହିବ । ତାହା ୧୯୩୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ କଲିକତାର ଲ୍ୟାଣ୍ଡହୋଲଡରସ୍ ଜରନାଲ୍ (Land holders jarnal) ନାମକ ମାସିକ ଇଂରେଜୀ ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ତାହା ପୂର୍ବରୁ ଓଡ଼ିଶା ବାସୀଙ୍କୁ ଜୟପୁରର ଅବସ୍ଥା ଅବଗତ କରାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସେ ଖଣ୍ଡିଏ ଇଂରେଜୀ ପୁସ୍ତକ ଲେଖିଥିଲେ । ତାହାର ନାମ— Jeypore in Vizagapatam । ପୁସ୍ତକ ଖଣ୍ଡି କ୍ଷୁଦ୍ର ହେଲେ ହେଁ ବହୁ ଐତିହାସିକ ତଥ୍ୟରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । କ୍ଷୁଦ୍ର ହୀରକଖଣ୍ଡର ଜ୍ୟୋତି ଗୃହ ଆଲୋକିତ କରେ । ଇଂଲଣ୍ଡର ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ସଭାରେ ଉତ୍କଳ ଦେଶମିଶ୍ରଣ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚଳାଇବା ସକାଶେ ସେ ଦୁଇଥର ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ; ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ଶ୍ୱଶୁର ମହାରାଜ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ଅସମ୍ମତି ହେତୁ ତାଙ୍କର ସମୁଦ୍ରଯାତ୍ରା ପ୍ରସ୍ତାବ ରହିତ ହେଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ଜୟପୁର ଏଜେନ୍‌ସି ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀରେ କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ବାହକ ସମିତିର ସଭାପତି ରୂପେ ଜୟପୁର ଦେଶମିଶ୍ରଣ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚଳାଉଅଛନ୍ତି ।

କୁମାର ବିଦ୍ୟାଧର ସିଂହଦେବ ବର୍ତ୍ତମାନ ଉତ୍କଳର ଲବ୍ଧପ୍ରତିଷ୍ଠ ଐତିହାସିକ । ସେ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନଭାବରେ ଇତିହାସ ଚର୍ଚ୍ଚାରେ ମନୋନିବେଶ କରିଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଏକନିଷ୍ଠ କଠୋର ସାଧନା ଯେ କୌଣସି ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକ ପକ୍ଷରେ ଅନୁକରଣୀୟ । ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଉତ୍କଳର ଅନେକ ଦୁରୂହ ଜଟିଳ ଐତିହାସିକ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ହୋଇଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ତାଙ୍କ ପରି ଉତ୍କଳରେ କେହି ଧାର ବାହକ ରୂପେ ଇତିହାସ ଅନୁଶୀଳନ କରୁନାହାନ୍ତି । ଯେଉଁ କେତେଜଣ ଉଦୀୟମାନ ଐତିହାସିକ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ଗବେଷଣା ସାମୟିକ । ବୋଧହୁଏ ନିୟମିତ ରୂପେ ଚର୍ଚ୍ଚା କରିବାର ସୁବିଧା ସେମାନଙ୍କର ନାହିଁ, ଅବସ୍ଥା ଯେ ଏ ଦେଶର ଉନ୍ନତିର ପ୍ରଧାନ ଅନ୍ତରାୟ, ଏହା କୋହିବା ବାହୁଲ୍ୟମାତ୍ର । ଅର୍ଥହିଁ ସର୍ବବିଧ ଉନ୍ନତିର ମୂଳ, ଏହା ଅଭ୍ରାନ୍ତ ମହାସତ୍ୟ ।

କୁମାର ବିଦ୍ୟାଧର ସିଂହଦେବଙ୍କର ବିନୟ, ସୌଜନ୍ୟ, ଶିଷ୍ଟାଳାପ, ସଜ୍ଜନପ୍ରୀତି ସ୍ୱଦେଶାନୁରାଗ, ଜାତୀୟ ଅଭିମାନ, ବଂଶୀୟ ସମ୍ଭ୍ରମ ପ୍ରଭୃତି ଶୁଭ ଗୁଣନିଚୟ ବିଦ୍ୱନ୍ମଣ୍ଡଳୀରେ ସୁପ୍ରଶଂସିତ । ଜୟପୁର, ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡୀ, ସିଂହଭୂମ ପ୍ରଭୃତି ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳର ସମ୍ମିଶ୍ରଣ ସକାଶେ ତାଙ୍କର ହୃଦୟ ପ୍ରାଣ କିପରି ବ୍ୟାକୁଳ, ତାହା ତାଙ୍କର ଲେଖା ଏବଂ କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଫୁଟି ଉଠେ । ସେ ତାଙ୍କ

ମହିତରେ ବାକ୍ୟାଳାପ କରିଅଛନ୍ତି, ସେ ତାଙ୍କର ପ୍ରାଣରେ କଂଥା ବୁଝିପାରି-ନ୍ତିବେ । ବିଜାଗାପଟ୍ଟ ଜେଲେଷ୍ଟିତ ଦୂରଦୂର ସ୍ଥାନରେ ଅବସ୍ଥାନ କରି ସ୍ୱଜାତି ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ସକାଶେ ସେ ବହୁତ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ କର୍ମଠତା ତାଙ୍କୁ ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳରେ ବରେଣ୍ୟ କରିଅଛି । ଅଦୂର ଭବିଷ୍ୟତରେ ତାଙ୍କର ଆସନ ଅତି ଉଚ୍ଚରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବ, ଏହା ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟାବଳୀରୁ ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରତୀୟମାନ ହେଉଅଛି । ଯେ ତାଙ୍କୁ ଥରେ ମାତ୍ର ଦେଖିଅଛି, ସେ ସୌଜନ୍ୟ, ସାରଲ୍ୟର ସୁନ୍ଦର ସ୍ୱରୂପ ଦେଖିଅଛି । କୁମାର ବିଦ୍ୟାଧର ସିଂହ ଦେବଙ୍କର ଦୁଇଟି କୁମାର ଏବଂ ଦୁଇଟି କୁମାରୀ ଜାତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଆୟୁଷ୍ମାନ ବିଶ୍ୱନାଥ କୁମାର ଯେପରି ସୁଶ୍ରୀ ଓ ଲକ୍ଷଣବନ୍ତ, ସେହିପରି ଚତୁର ଏବଂ ବିଚକ୍ଷଣ ବୁଦ୍ଧିମାନ । ସେହି ବାଳୁତ କୁମାର ବିଶାଳ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟର ଭାବୀ ଅଧୀଶ୍ୱର ସେହି ଶିଶୁଟି ପ୍ରାଚୀନ ଓ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଜୟପୁର ରାଜବଂଶର କ୍ଷୁଦ୍ର କୁଳାଙ୍କୁର । ସମୟରେ ସେ ମହା କଳ୍ପବୃକ୍ଷରେ ପରିଣତ ହୋଇ ଯଶ, ଶ୍ରୀ ବିସ୍ତାର କରିବେ । ତାଙ୍କ ସୌଭାଗ୍ୟରେ ଦେବ ଆଶୀର୍ବାଦ ବୃଷ୍ଟି ହେଉ ।

ଅଷ୍ଟମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଆଶାପ୍ରୀ ଉତ୍କଳର ଆଶାଲତା ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ ସୁରଭି ସୁମନ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା ମହୋଦୟ ଆବାଲ୍ୟ ସାହିତ୍ୟପ୍ରିୟ, ଏହାପୂର୍ବେ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇ-ଅଛି । ତାଙ୍କର ଅଖଣ୍ଡ ସାହିତ୍ୟ ସେବାରେ ବିଶିଷ୍ଟ ସମ୍ମାନ ସ୍ୱରୂପ ଥରେ ତାଙ୍କୁ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜର ବାର୍ଷିକ ଅଧିବେଶନର ସଭାପତି ପଦରେ ବରଣ କରଯାଇଥିଲା । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଅପରିଚିତ ସ୍ଥାନରେ ନିଜେ ନିଜେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଆୟତ୍ତ କରି ସେହି ଭାଷାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ସଭା ସମିତିରେ ଅଭିଭାଷଣ ଦେବା ଏବଂ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରବନ୍ଧାଦି ଲେଖିବା ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସାମାନ୍ୟ ପୌରୁଷର ବିଷୟ ନୁହେଁ । ତାଙ୍କର ଓଡ଼ିଆ ଲେଖା ବହୁଳ ସଂସ୍କୃତ ମୂଳକ । ସଂସ୍କୃତରେ ସେ ଅସାଧାରଣ ପଣ୍ଡିତ ଏବଂ ଅଭ୍ୟାସବଶତଃ ସଂସ୍କୃତ ତାଙ୍କର ଅତି ପ୍ରିୟ । ସୁତରାଂ ସେ ଲେଖାରେ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ ବିଶେଷ ପରିମାଣରେ ପ୍ରୟୋଗ କରନ୍ତି ।

ତାହା ଉଚ୍ଚ ଧରଣର ସାହିତ୍ୟିକ ଭାଷା । ସେହିପରି ଲେଖିବାକୁ ସେ ସୁଖ ବୋଧ କରନ୍ତି । ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜର ସଭାପତି ରୂପେ ସେ ଯେଉଁ ଅଭି-ଭାଷଣ ପାଠ କରିଥିଲେ । ଦୁଃଖର ବିଷୟ ବହୁ ଅନୁସନ୍ଧାନରେ ସେ ଅଭିଭାଷଣ ମିଳିଲା ନାହିଁ । ସେଥିରେ ସାହିତ୍ୟିକ ନାନା ବିଭାଗରେ ବିଶେଷ ଆଲୋଚନା ହୋଇଥିଲା ।

କବି ବାମନମଦେବ ବର୍ମା ସାହିତ୍ୟରେ ଯେପରି ଧୂରନ୍ଧର, ଜ୍ୟୋତି-ବିଦ୍ୟାରେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ବିଶାରଦ । ସାହିତ୍ୟ, ଦର୍ଶନ ପ୍ରଭୃତି ବିଷୟ ସନ୍ଦର୍ଭ ଲେଖି ସେ ବହୁବାର ପତ୍ର ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶ କରିଅଛନ୍ତି । ୨୭ଶ ଭାଗ ଷଷ୍ଠ ସଂଖ୍ୟାର "ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ"ରେ ତାଙ୍କର ଗ୍ରହଣ ବିଷୟରେ ଗୋଟିଏ ଉପାଦେୟ ପ୍ରବନ୍ଧ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ତାହା ତାଙ୍କର ଜ୍ୟୋତିଷ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ପ୍ରଗାଢ଼ ଗବେଷଣାର ପରିଚାୟକ । ପ୍ରବନ୍ଧଟି ନିମ୍ନରେ ଉଦ୍ଧୃତ ହେଲା ।

"ଚନ୍ଦ୍ର ଏବଂ ସୂର୍ଯ୍ୟର ଗ୍ରହଣ ହେଉଥିବା କଥା ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି; ମାତ୍ର କାରଣ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମତଭେଦ ଅଛି । କେତେଁମାନଙ୍କ ମତରେ ରାହୁ କିମ୍ବା କେତୁ ଗ୍ରହ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ କିମ୍ବା ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ଗ୍ରାସିବା ସମୟ ଗ୍ରହଣ ଅଟେ । ଆଉ କେତେକଙ୍କ ମତରେ ଚନ୍ଦ୍ରନେମୀ ଏବଂ ସୂର୍ଯ୍ୟପତି । ସେ ଦୁହିଁଙ୍କ କଳହ କାଳ ଗ୍ରହଣ ଅଟେ । ଏପରି ମତଭେଦ ବହୁବିଧ ହୋଇଅଛି, ସେ ସବୁ ଏଠାରେ ଲେଖିବା ଅନାବଶ୍ୟକ । କିନ୍ତୁ ଗ୍ରହଣତତ୍ତ୍ୱ ଏହି ଯେ, ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ କକ୍ଷାଦ୍ୱୟ ଏକକୁ ଆରେକ ଦୁଇସ୍ଥାନରେ ଅତିକ୍ରମ କରେ । ସେ ସ୍ଥାନଦ୍ୱୟକୁ ପାତ କହନ୍ତି । ଚନ୍ଦ୍ରକକ୍ଷା, ସୂର୍ଯ୍ୟକକ୍ଷା କିବା କ୍ରାନ୍ତିମଣ୍ଡଳର ଦକ୍ଷିଣରୁ ଉତ୍ତରକୁ ଯିବାବେଳେ ଘଟିବା ସନ୍ଧିସ୍ଥାନକୁ ପ୍ରଥମ ପାତ (ରାହୁ) ଏବଂ ଉତ୍ତରରୁ ଦକ୍ଷିଣକୁ ଯିବାବେଳେ ଘଟିବା ସନ୍ଧି ସ୍ଥାନକୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ପାତ (କେତୁ) କହନ୍ତି ।

ଚନ୍ଦ୍ର ଏବଂ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଏକ ପାତ ସମୀପସ୍ଥ ହୋଇଥିବା ସମୟରେ ଭୂ ଚନ୍ଦ୍ର, ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ କେନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ପ୍ରାୟ ଏକପନ୍ତିତ ହୁଏ । ତେବେ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ହେଲେ ଚନ୍ଦ୍ର ଭୂଛାୟାଚ୍ଛାଦିତ ହୋଇ ସୂର୍ଯ୍ୟରଶ୍ମିରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେବା ଦ୍ୱାରା ଚନ୍ଦ୍ରଗ୍ରହଣ ଘଟେ । ଆଉ ଅମାବାସ୍ୟା ହେଲେ ଭୂମି ଚନ୍ଦ୍ରଚ୍ଛାୟାଚ୍ଛାଦିତା ହୋଇ ସୂର୍ଯ୍ୟରଶ୍ମିରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେବା ଦ୍ୱାରା ସୂର୍ଯ୍ୟଗ୍ରହଣ ଘଟେ ।

ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟ କକ୍ଷାଦ୍ୱୟ ଏକତ୍ର ଥିଲେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ଚନ୍ଦ୍ର-ଗ୍ରହଣ ହୋଇପାରେ । କିନ୍ତୁ ଚନ୍ଦ୍ରକକ୍ଷା କ୍ରାନ୍ତିମଣ୍ଡଳରୁ ୫ଅଂଶ ଓହଳିଥିବାରୁ

ସବୁ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଭୂଚ୍ଛାୟାଗ୍ରସ୍ତ ନୋହି ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ କ୍ରାନ୍ତିମଣ୍ଡଳର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱସ୍ଥିତ କିମ୍ବା ଅଧସ୍ଥିତ ହୋଇଥାଏ । ଅତଏବ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ଚନ୍ଦ୍ରଗ୍ରହଣ ହୁଏ ନାହିଁ । ଜାଣିବା ଉଚିତ ଯେ, ଚନ୍ଦ୍ରପାତ ନିକଟସ୍ଥ ହେବା ସମୟରେ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା କି । ଅମାବାସ୍ୟା ହେଲେ ମାତ୍ର ଗ୍ରହଣ ସମ୍ଭବେ ।

ପାତଦ୍ୱୟ କ୍ରାନ୍ତିମଣ୍ଡଳର ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରକକ୍ଷାର ସାମାନ୍ୟ ସ୍ଥାନ ହୋଇଥିବାରୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଏକ ବର୍ଷରେ ଥରେ ଦୁଇ ପାତଦେଇ ଗମନ କରେ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପାତର ନିକଟସ୍ଥ ହେଉଥିବା କାଳରେ ଚନ୍ଦ୍ର ମଧ୍ୟ ପାତ ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ହେଉଥାଏ । ଗଣିତଜ୍ଞମାନେ କହନ୍ତି ଯେ, ୩୬ ଅଂଶ ଭିତରେ ପାତର ଦୁଇପାର୍ଶ୍ୱର କେଉଁ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ହେଉ ସୂର୍ଯ୍ୟଗ୍ରହଣ ଏବଂ ପାତର ୨୪ ଅଂଶ ଭିତରେ ଚନ୍ଦ୍ରଗ୍ରହଣ ହୋଇପାରେ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଏକ ଦିନରେ ଏକ ଅଂଶ ପୂର୍ବ ଦିଗକୁ ଗମନ କରୁଥିବାରୁ ୩୬ ଅଂଶ ଗମିବାକୁ ୩୬ ଦିନ ଲାଗେ । ଏହି ଛତିଶ ଦିନରେ ଗୋଟାଏ ଅମାବାସ୍ୟା ଥିବା ନିଶ୍ଚୟ । ଦିଓଟି ଅମାବାସ୍ୟା ସୁଦ୍ଧା ଥାଇପାରେ । ଦୁଇ ଅମାବାସ୍ୟା ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଥିବା ସହଜ । ଅତଏବ ଏକ ପାତ ନିକଟରେ ତିନୋଟି ଗ୍ରହଣ ହେବା ସମ୍ଭବପର ।

ଚନ୍ଦ୍ରସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଲମ୍ବନ ଏବଂ ବିମ୍ବସ୍ଫୁଟ ବ୍ୟାସଦୂରତ୍ୱାନୁସାରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେଉଥିବାରୁ ଉପରି କଥିତ ନିୟମରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟେ । ପାତର ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ପରମାବଧି ୩୬ ଅଂଶରେ ଏବଂ ଅପରାବଧି ୩୧ ଅଂଶରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ-ଗ୍ରହଣ ଓ ପରମାବଧି ୧୪ ଅଂଶରେ ଏବଂ ଅପରାବଧି ୧୯ ଅଂଶରେ ଚନ୍ଦ୍ରଗ୍ରହଣ ହେଉଥାଏ ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ବର୍ଷରେ ଦୁଇଟି ସୂର୍ଯ୍ୟଗ୍ରହଣ ହୋଇ ଭୂଗୋଲର କୌଣସି ଏକ ସ୍ଥଳରେ ଦୃଶ୍ୟହୁଏ । କିନ୍ତୁ ଚନ୍ଦ୍ରଗ୍ରହଣ ବିରଳ ଅଟେ । ଭୂଚ୍ଛାୟାର କେନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟକେନ୍ଦ୍ର ପରି ସଦା କ୍ରାନ୍ତିମଣ୍ଡଳରେ ଥାଏ । ସୂର୍ଯ୍ୟଗୋଲ ଭୂଗୋଲଠାରୁ ଅତି ବୃହତ୍ ହୋଇଥିବାରୁ ଭୂଚ୍ଛାୟା ପ୍ରଥମରେ ବିଶାଳ ହୋଇଥିଲେ ହେଁ କ୍ରମରେ ସରୁ ହୋଇ କୋଣାକାରକୁ ଧାରଣ କରେ । ସେ ଛାୟାର ବ୍ୟାସ ଚନ୍ଦ୍ରସ୍ଥିତ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ଭୂବ୍ୟାସଠାରୁ ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ହୋଇଥାଏ । ସେ ହେତୁରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ଚନ୍ଦ୍ରପାତର ଅତି ନିକଟସ୍ଥ ନୋହିଲେ ଚନ୍ଦ୍ରଗ୍ରହଣ ହୁଏ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଚନ୍ଦ୍ରଗ୍ରହଣ ସୂର୍ଯ୍ୟଗ୍ରହଣ ଠାରୁ ବିରଳ ଅଟେ । କେଉଁ କେଉଁ ବର୍ଷରେ ଚନ୍ଦ୍ରଗ୍ରହଣ ଆଦୌ ହୁଏ ନାହିଁ ।

ପୂର୍ଣ୍ଣଗ୍ରହଣ, କଙ୍କଣ ଗ୍ରହଣ ଏବଂ ଅଳ୍ପ ଗ୍ରହଣ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ ତ୍ରିବିଧ । ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ସ୍ଥାନଦ୍ୱୟଙ୍କ ଏବଂ ବିମ୍ବବ୍ୟାସର ସ୍ଫୁଟ ପରିମାଣଦ୍ୱୟକୁ ଅନୁସରି ଗ୍ରହଣ ସ୍ୱରୂପରେ ଉକ୍ତ ପ୍ରଭେଦ ଘଟେ । ସୂର୍ଯ୍ୟଗ୍ରହଣ ସମୟରେ ଚନ୍ଦ୍ର କେନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟକେନ୍ଦ୍ର ସହିତ ଏକତ୍ରିତ ହୋଇ ଚନ୍ଦ୍ରସ୍ଫୁଟ ବ୍ୟାସ ସୂର୍ଯ୍ୟସ୍ଫୁଟ ବ୍ୟାସଠାରୁ ବଡ଼ ହୋଇଥିଲେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଦ୍ୱାରା ଆଚ୍ଛାଦିତ ହୁଏ । ତାକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ-ଗ୍ରହଣ କହନ୍ତି । ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥ ସରଳରେଖା ନିକଟସ୍ଥିତ ଦେଶରେ ମାତ୍ର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗ୍ରହଣ ଦେଖିପାରନ୍ତି । ସୂର୍ଯ୍ୟଗ୍ରହଣ ସମୟରେ ଚନ୍ଦ୍ରଭୂମିକୁ ଅତି ଦୂରରେଥିଲେ ଚନ୍ଦ୍ର ବିମ୍ବସ୍ଫୁଟ ବ୍ୟାସ ସୂର୍ଯ୍ୟସ୍ଫୁଟ ବ୍ୟାସଠାରୁ କ୍ଷୁଦ୍ର ହୋଇଥାଏ । ସେ ହେତୁରୁ ଚନ୍ଦ୍ରବିମ୍ବ ସୂର୍ଯ୍ୟବିମ୍ବକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ଆଚ୍ଛାଦି ନ ପାରି ମଧ୍ୟଭାଗକୁ ମାତ୍ର ଆଚ୍ଛାଦୁ ଥିବାରୁ ସୂର୍ଯ୍ୟବିମ୍ବ ବର୍ତ୍ତୁଳାକାରରେ ଦିଶୁଥାଏ । ତାକୁ କଙ୍କଣ ଗ୍ରହଣ କହନ୍ତି । ସୂର୍ଯ୍ୟଗ୍ରହଣ ସମୟରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଭୂସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ସମସ୍ଥିତ ନୋହିଲେ ଚନ୍ଦ୍ରବିମ୍ବ ସୂର୍ଯ୍ୟବିମ୍ବରୁ କେତେକ ଭାଗ ମାତ୍ର ଆଚ୍ଛାଦନ କରେ । ତାକୁ ଅଳ୍ପ ଗ୍ରହଣ କହନ୍ତି । ଚନ୍ଦ୍ରଗ୍ରହଣ ସମୟରେ ଭୂଚ୍ଛାୟା ଚନ୍ଦ୍ରବିମ୍ବକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଆଚ୍ଛାଦିଲେ ପୂର୍ଣ୍ଣଗ୍ରହଣ ଏବଂ ଅଳ୍ପ ପରିମାଣରେ ଆଚ୍ଛାଦିଲେ ଅଳ୍ପ ଗ୍ରହଣ ହୁଏ । ଭୂଚ୍ଛାୟାର ବ୍ୟାସ ଚନ୍ଦ୍ରବିମ୍ବ ବ୍ୟାସଠାରୁ ସର୍ବଦା ବଡ଼ ହୋଇଥିବାରୁ ଚନ୍ଦ୍ରର କଙ୍କଣ ଗ୍ରହଣ ଅସମ୍ଭବ ।

ଭୂକକ୍ଷା ପରି ଚନ୍ଦ୍ରକକ୍ଷାରେ ମଧ୍ୟ ଅଦ୍ଧୃତ ବୃତ୍ତ ହୋଇଥିବାରୁ ଚନ୍ଦ୍ର ଏକ ସମୟରେ ଭୂମିର ନିକଟସ୍ଥ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ସମୟରେ ଭୂମିର ଦୂରସ୍ଥ ହୋଇଥାଏ । ଗ୍ରହଣ ସମୟରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଭୂମିର ନିକଟ ହୋଇଥିଲେ ଗ୍ରହଣ ବେଶିକାଳ ରହେ, ଦୂରସ୍ଥ ହୋଇଥିଲେ ଗ୍ରହଣ ଶୀଘ୍ର ମୋକ୍ଷକୁ ଯାଏ ।

ସୂର୍ଯ୍ୟ କିରଣଗଣ ଭୂମ୍ୟାବୃତ୍ତ ବାୟୁମଣ୍ଡଳରେ ପ୍ରସରିବା ବେଳେ ଋଜୁମାର୍ଗକୁ ଛାଡ଼ି ଭୂଚ୍ଛାୟାରେ ବକ୍ରଭାବରେ ପ୍ରବିଷ୍ଟ ହେଉଥିବାରୁ ଏବଂ ସେ ତେଜ କେତେକ ପରିମାଣରେ ଚନ୍ଦ୍ରବିମ୍ବ ଉପରେ ପଡ଼ିଥିବାରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଗ୍ରହଣ ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ଭୂଚ୍ଛାୟାଚ୍ଛାଦିତ ଚନ୍ଦ୍ରବିମ୍ବ କେବଳ ଅଦୃଶ୍ୟ ନ ହୋଇ ଧୂମ୍ରାକାରକୁ ଧାରଣ କରି ଅଦୃଶ୍ୟ ହେଉଥାଏ ।

ସିଦ୍ଧାନ୍ତୀମାନେ କହନ୍ତି ଯେ, "ଗ୍ରହଣଚକ୍ର ୧୮ ବର୍ଷ ୧୧ ଦିନପରେ ପୂର୍ବସ୍ଥିତରେ ଦୃଶ୍ୟ ହୁଏ ।"

ବ୍ରହ୍ମ ଦେବଙ୍କ ଧର୍ମଜୀବନ ମଧ୍ୟ ଖୁବ୍ ଉନ୍ନତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ନିଯୁମିତ-ଜୀବନରେ କେତେ ସମୟ ତାଙ୍କର ଧର୍ମଚର୍ଚ୍ଚାରେ ଅତିବାହିତ ହୁଏ । ଉପଯୁକ୍ତ ସାଧୁସଙ୍ଗରେ ସେ ଧର୍ମ ଆଲୋଚନାରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ ସେଥିରେ ବିଶେଷ ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କରନ୍ତି । ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସେ କେତେ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖି ପତ୍ରିକାମାନଙ୍କରେ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ମତ ଅତି ଉଦାର ଏବଂ ଗଭୀର । ସବୁ ଧର୍ମକୁ ସେ ସମାନ ଜ୍ଞାନ କରନ୍ତି । ବାସ୍ତବରେ ଧର୍ମ ମଧ୍ୟରେ ଇତର ବିଶେଷ ନାହିଁ । ଧର୍ମ ଏକ ଏବଂ ଅଦ୍ୱିତୀୟ; କେବଳ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଭେଦରେ ବିଭିନ୍ନନାମରେ ଅଭିହିତ ହୁଏ । ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲମାନ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ପ୍ରଭୃତି ସକଳ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଏକମାତ୍ର ଈଶ୍ୱର ପ୍ରାପ୍ତି । ସେମାନେ ଏକା ସେହି ଜଗଦୀଶ୍ୱର ପରମ ବ୍ରହ୍ମଙ୍କୁ ବିଭିନ୍ନ ନାମ ଦେଇ ଉପାସନା କରନ୍ତି । କୃଷ୍ଣ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟ, ଆଲ୍ଲା ସବୁ ସେହି ପରମ ବ୍ରହ୍ମଙ୍କର ନାମାନ୍ତର ମାତ୍ର । ସର୍ବଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ସମାନ; କେବଳ ସେମାନଙ୍କର ସାଧନାପନ୍ଥା ବିଭିନ୍ନ । ସରଳ-ଗାମିନୀ ହେଉ ବା କୁଟିଳଗାମିନୀ ହେଉ, ଏକ ସମୁଦ୍ରରେ ମିଳନ ସବୁ ନଦୀର ଲକ୍ଷ୍ୟ । ତୃତୀୟ ଭାଗ ୬ଷ୍ଠ ଓ ୭ମ ସଂଖ୍ୟା ଏକତ୍ର ପ୍ରକାଶିତ "ପ୍ରଦୀପ" ମାସିକ ପତ୍ରରେ ବର୍ମା ମହୋଦୟଙ୍କର 'ଗୁରୁ' ଶୀର୍ଷକ ପ୍ରବନ୍ଧ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇ ଥିଲା । ସେଥିରେ ତାଙ୍କର ଧର୍ମଜ୍ଞାନର ବିସ୍ତାର ସହଜରେ ଅନୁମେୟ । ତାଙ୍କର ଗଭୀର ଧର୍ମଜ୍ଞାନ ସେହି କ୍ଷୁଦ୍ର ପ୍ରବନ୍ଧର ମହତ୍ତ୍ୱ ଦୃଷ୍ଟିରେ ତାହା ନିମ୍ନରେ ଉଦ୍ଧୃତ ହେଲା —

"ଉପାଧ୍ୟାୟ, ଅଧ୍ୟାପକ, ଆଚାର୍ଯ୍ୟ, ଦେଶିକ, ଶିକ୍ଷକ ଏବଂ ଗୁରୁ ଏହି ଯେ ସଠିକ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିଲେ ହେଁ ତଦ୍‌ବାସ୍ତବିକ ଅର୍ଥରେ ପ୍ରଭେଦ ଅଛି । ତନ୍ମଧ୍ୟରେ ଗୁରୁ ଶବ୍ଦକୁ "ସ୍ୟାନ୍ନିଷେକାଦିକୃଦ୍‌ଗୁରୁଃ" ବୋଲି ଅମର ସିଂହ କହିଥିଲେ ହେଁ ଗ୍ରନ୍ଥାନ୍ତରେ ଗୁକାରସ୍ତ୍ୱନ୍ଧକାରଶ୍ଚରୁକାର ସ୍ତନ୍ନିବେଧକଃ' ବୋଲି ନିରୂପିତ ହୋଇଅଛି । ଅନ୍ୟତ୍ର ମଧ୍ୟ 'ଗୁରୁର୍ବ୍ରହ୍ମା ଗୁରୁର୍ବିଷ୍ଣୁ ଗୁରୁଦେବ ମହେଶ୍ୱରଃ, ଗୁରୁଃ ସାକ୍ଷାତ୍ ପରଂବ୍ରହ୍ମ ତସ୍ମୈ ଶ୍ରୀ ଗୁରବେ ନମଃ" ବୋଲି ଗୁରୁଙ୍କ ପରମ ବ୍ରହ୍ମ ସହିତ ସମାନ କରାଯାଇଅଛି । ତାହାର ତତ୍ତ୍ୱକୁ ମିମାଂସା କରିବା । ଏହି ସୁବିଦିତ ଅଟେ ଯେ, ଏହିଲୋକ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସକଳ ବିଦ୍ୟାଭ୍ୟାସ ନିମିତ୍ତ ଗୁରୁ ଥିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଗୁରୁ ବିନା

କୌଣସି ବିଦ୍ୟା ସମଞ୍ଜସରେ ଲଭ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ । ସ୍ୱୟଂ ପରିଶ୍ରମଦ୍ୱାର ବିଦ୍ୟା-ଭ୍ୟାସ କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲେ ଦୁଇଦିନରେ ଲଭ୍ୟହେବା ବିଦ୍ୟା ଦୁଇ ମାସରେ ଲଭ୍ୟ ହୁଏ । ତଦ୍ୱାମଧ୍ୟ ସମଞ୍ଜସ ନୁହେଁ । କଳିଯୁଗ ତାସଙ୍କ ପରି ପୂର୍ବଜନ୍ମ-ବାସନପ୍ରବିଦ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିରଳ । ଅତଏବ ବିଦ୍ୟାଭ୍ୟାସ ପୂର୍ବରୁ ଗୁରୁ ସମ୍ପାଦନ ସକଳ ଜନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମ ଅଟେ । ଐହିକ ବିଦ୍ୟାଭ୍ୟସ ନିମିତ୍ତ ଗୁରୁର ପ୍ରୟୋଜନ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟହୋଇଥିଲେ ଦୁରୂହାମୁଷ୍ମିକ ବିଦ୍ୟା ନିମିତ୍ତଗୁରୁର ପ୍ରୟୋଜନ ବୋଲିବା ବାହୁଲ୍ୟ ମାତ୍ର । ଆମୁଷ୍ମିକ ବିଦ୍ୟାକୁ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ବିଦ୍ୟା କିମ୍ବା ବେଦାନ୍ତ ବିଦ୍ୟା ବୋଲନ୍ତି । ସେହି ବିଦ୍ୟା ସମ୍ପାଦିବା ମାନବର ଜନ୍ମ ମାତ୍ର ସଫଳ ଅଟେ ।

ଆଜକାଲ ମୁଦ୍ରଣାଳୟ ପ୍ରାଚ୍ୟଁୟ ସଂସ୍କୃତରୁ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ ନାନା ଲିପିରେ ପ୍ରକଟିତ ହୋଇଅଛି । ତହିଁରୁ କେତେକ ପୁସ୍ତକର କେତୋଟି ପୃଷ୍ଠାକୁ ବିନା ଗୁରୁ ଶିକ୍ଷାରେ କେତେଜଣ ପଣ୍ଡିତଂମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ପଢ଼ି ତତ୍ତ୍ୱାର୍ଥକୁ ବୁଝି ନ ପାରି ସ୍ୱୀୟ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟାନୁସାରେ ମାନସ ସମାଧାନ କରି ଯେନ ନକେ ବେଦାନ୍ତୀ ହୋଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି । ତେତିକେ ମାତ୍ର ନୁହେଁ— କେତେକ ପୁସ୍ତକ ଲେଖି ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି । ମଧ୍ୟେକେତିକ ରୂପେ ଦେଶେ ଦେଶେ ବୁଲି ବେଦାନ୍ତ ରଚନାବଳୀ ଦର୍ଶାନ୍ତି । ଅଦ୍ୟ ପ୍ରକଟିତ ହୋଇଥିବା ପୁସ୍ତକମାନଙ୍କୁ ପଢ଼ିଲେ ଏବଂ କଥିତ ପ୍ରସ୍ତାବମାନଙ୍କୁ ଶୁଣିଲେ ଉପର ଲିଖିତ ବିଷୟର ଯଥାର୍ଥତା ଜଣାଯିବ । ସେଠାରେ ପଣ୍ଡିତଂମନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଆଚରଣ ପ୍ରାୟଶଃ ଖରାପ ହୋଇଥାଏ । ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ, ବେଦାନ୍ତ ଶାସ୍ତ୍ର ପଢ଼ିବା କଥା ଏବଂ ବେଦାନ୍ତ ବିଷୟ କହିବା କଥା ଟିକିଏ ଥାଉ, ବେଦାନ୍ତ ନାମୋ-ଚ୍ଚାରଣରେ ସୁଦ୍ଧା ଏମାନଙ୍କର ଅଧିକାର ଆଦୌ ନାହିଁ । ଏ ବିଷୟରେ "ବେଦାନ୍ତ" ପ୍ରଥମ ସୂତ୍ରର ଶ୍ରୀମଚ୍ଛଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟଭାଷ୍ୟ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ।

ସମସ୍ତ ବିଦ୍ୟାରେ ବେଦାନ୍ତ ବିଦ୍ୟା କଷ୍ଟତମ ଅଟେ । ତାହାପ୍ରାୟଶଃ ବୁଝାଯାଏ ନାହିଁ ବୁଝାଗଲେ ସୁଦ୍ଧା ଅନୁଭୂତ ହୁଏ ନାହିଁ । ତାହା ଅନୁଭୂତ ହେଲେ ମୋକ୍ଷ ନିଃସନ୍ଦେହରେ କରଗତ ହୁଅନ୍ତା । ତାକୁ ଶିଖିବାକୁ ଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଏକ ଅଯୁତରେ ଏକ ଜଣ, ଶିଖାଇବାକୁ ଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଏକ ଲକ୍ଷରେ ଏକ ଜଣ ସୁଦ୍ଧା ନାହାନ୍ତି ବୋଇଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବନାହିଁ । ଜିଜ୍ଞାସୁ ବ୍ୟକ୍ତି

ସଦ୍‌ଗୁରୁଙ୍କୁ ଆଶ୍ରୟ କରି ଉତ୍ତମଜ୍ଞାନ ସମ୍ପାଦ ସଂସାର ସାଗରରୁ ତରିଯିବା ଉଚିତ । ଅବତାର ପୁରୁଷମାନେ ଏବଂ ମହାପୁରୁଷମାନେ ମଧ୍ୟ ସଦ୍‌ଗୁରୁଙ୍କ ଆଶ୍ରୟ ନେଇଅଛନ୍ତି ।

ବେଦ ଘୋଷଣା କରେ ଯେ 'ତମେବ ବିଦିତ୍ୱାତିମୃତ୍ୟୁମେତି, ନାନ୍ୟଃ ପନ୍ଥା ବିଦ୍ୟତେଽୟନାୟ ।' (ତାଙ୍କୁ ଜାଣିଲେ ମାତ୍ର ମରଣରୁ ତରେ, ରକ୍ଷଣର ମାର୍ଗ ଆଉ ଅନ୍ୟ ନାହିଁ ।) କେତେକ ପୁସ୍ତକ ଲେଉଟାଲେଉଟି କଲେହେଁ ସଦ୍‌ଗୁରୁ କୃପା ନୋହିଲେ ତତ୍ତ୍ୱରୂପ ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ ।

ସମ୍ପ୍ରତି ସମସ୍ତେ ଗୁରୁ, ଶିଷ୍ୟ କଏ ନୁହେଁ । ତତ୍କାରଣ ଏହି ଯେ କହିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଗୁରୁ ଏବଂ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଶିଷ୍ୟ । ଅଧୁନା ଧର୍ମକୁ ସର୍ବେ କହନ୍ତି, କଏ ଆଚରନ୍ତି ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଜଣେ ବିଜ୍ଞ ବ୍ୟକ୍ତି କହି- ଅଛନ୍ତି ଯେ, "ବହବୋ ଗୁରବଃ ସନ୍ତି ଶିଷ୍ୟ ବିତ୍ତାପହାରକାଃ" ଏ କାଳରେ ଗୁରୁମାନେ ମନ୍ତ୍ରୋପଦେଶାପଦେଶରେ ଶିଷ୍ୟଙ୍କ କାନ ଫୁଙ୍କିଦେଇ ତାଙ୍କଠାରୁ ଧନ ଲୁଟି ନଅନ୍ତି । ଧନ ପ୍ରଲୋଭନତଃ ସେମାନେ ବିଚାରନ୍ତି ନାହିଁ ଯେ ଅପା- ତ୍ରରେ ମନ୍ତ୍ରପ୍ରଦାନ ନରକ ସମ୍ପାଦନ ଅଟଇ । ସେମାନଙ୍କୁ ଗୁରୁ ବୋଲିବା ଅପେକ୍ଷା ପ୍ରତାରକ କିମ୍ବା ଡକାଇତ କହିବା ଉଚିତ । ସେମାନେ କାନରେ କହିବା ମନ୍ତ୍ର "ନମୋ ନାରାୟଣାୟ" କିମ୍ବା "ନମଃ ଶିବାୟ" କିମ୍ବା ତଦ୍‌ଭିନ୍ନ ଆଉ କୌଣସି ଭଗବନ୍ନାମ ମାତ୍ର । ଭଗବନ୍ନାମର ଉପଦେଶ ନିମିତ୍ତ ଟଇସା- ଟିଏ ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ । ତାଙ୍କୁ ବେଦାଦିରୁ ଅବଗତ ହୋଇ ଆପଣାର ମନକୁ ଚାହିବା ନାମକୁ ସର୍ବଦା ଜପ କରୁଥିବା ଯଥେଷ୍ଟ । ସେପରି ଜପ କରୁଥିବା ଦ୍ୱାରା ଚିତ୍ତରେ ଭକ୍ତିଜନ୍ମେ । ସେ ଭକ୍ତି କ୍ରମାଭିବୃଦ୍ଧିରେ ଅକାମ ଭକ୍ତି କିମ୍ବା ପ୍ରପତ୍ତି କିମ୍ବା ପ୍ରେମ ଭକ୍ତି ହେଲେ ତାହା ମୁକ୍ତିପ୍ରଦା ହୁଏ । ଭକ୍ତି ଶିକ୍ଷା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ । ତାହା କେବଳ ବୁଦ୍ଧିସାପେକ୍ଷ । ଅତଏବ ତନ୍ନିମିତ୍ତ ଗୁରୁ ଅନାବଶ୍ୟକ, କିନ୍ତୁ ଜ୍ଞାନୋପଦେଶ; ନିମିତ୍ତ ଗୁରୁ ଆବଶ୍ୟକ ।

କ୍ଷୁଧାତୁରକୁ ଅନ୍ନଦେବା ଅଧମ ଦାନ ଅଟେ । ତାହାର କାରଣ ଏହି ଯେ, ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଶରୀରର ଉପକାର ମାତ୍ର ହୁଏ । ବିଦ୍ୟାହୀନକୁ ବିଦ୍ୟାଦେବା ମଧ୍ୟମ ଦାନ ଅଟେ । ତାର କାରଣ ଏହି ଯେ, ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ମାନସର ଉପକାର ମାତ୍ର ହୁଏ । ଜ୍ଞାନହୀନକୁ ଜ୍ଞାନ ଦେବା ଉତ୍ତମ ଦାନ ଅଟେ ତାର କାରଣ ଏହି

ଯେ, ତଦ୍ୱାରା ଅମ୍ଭର ଉପକାର ହୁଏ । ଗୁରୁ ଅମ୍ଭର ଉପକାର କରେ ଏବଂ ତାହାଙ୍କ କୃପା ବିନା ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ଜାତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଅତଏବ ସେ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞ ଅଟନ୍ତି । ସଦ୍‌ଗୁରୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଶିଷ୍ୟକୁ ଖୋଜୁଥାଏ । ଯୋଗ୍ୟ ଶିଷ୍ୟଟିଏ ସେ ପାଇଲେ ନିଜେ ଉପଯୁକ୍ତ ହେଲି ବୋଲି ଭାବେ । ଅତଏବ ସଦ୍‌ଗୁରୁ ଶିଷ୍ୟ-ବିତ୍ତାପହାରକ ନୁହେଁ— ଶିଷ୍ୟ ଚିତ୍ତାପହାରକ ମାତ୍ର ହୁଏ ।

ମୂର୍ଖ ଶିଷ୍ୟଙ୍କର ଧାରଣା ଏହି ଯେ, ଗୁରୁ ଆସି ତାଙ୍କ କାନ ଫୁଙ୍କି ଦେବା ମାତ୍ରେ ତାଙ୍କ ଅଶାମୀ ସଞ୍ଚିତ ପ୍ରାରବ୍ଧ ପାପକର୍ମବୃତ୍ତି ନାଶ ହୋଇ ସେମାନେ ବୈକୁଣ୍ଠକୁ କିମ୍ବା କୈଳାସକୁ ଚାଲିଯିବେ । ଏହି ଭ୍ରମରୁ ସେମାନେ ଧନ ବ୍ୟୟ କରି କାନ ଫୁଙ୍କାଇ ନିଜେ କୃତାର୍ଥ ହେଲୁ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି । ଅଜ୍ଞାନତା ବଶତଃ ସେମାନେ ଭାବନ୍ତି ନାହିଁ ଯେ, ମୂର୍ଖ ଗୁରୁ ତାଙ୍କୁ ଶିଖାଇବ କଅଣ ଏବଂ ତାଠାରୁ ସେମାନେ ଶିଖିବେ ବା କଅଣ ? ଏହିପରି ଗୁରୁ ଶିଷ୍ୟମାନେ ପରମପଦକୁ ନ ଲଭି ଶତାନ୍ଧଃ କୂପଂ ପ୍ରବିଶନ୍ତି"— ନ୍ୟାୟାନୁସାରେ ଅନ୍ଧତମସକୁ ମାତ୍ର ଲଭନ୍ତି ।

ପରମ ପଦର ତିନୋଟି ମାର୍ଗ- କର୍ମ, ଭକ୍ତି ଏବଂ ଜ୍ଞାନ । ନିଷ୍କାମ କର୍ମାଚରଣ ଦ୍ୱାରା କିମ୍ବା ନିଷ୍କପଟ ଭକ୍ତି କରଣ ଦ୍ୱାରା କିମ୍ବା ସଦ୍‌ଗୁରୁ କୃପାବଶତଃ ଜ୍ଞାନ ସମ୍ପାଦନ ଦ୍ୱାରା ପରମପଦ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ । ଆଉ ଚତୁର୍ଥୋପାୟ ନାହିଁ । ତମୋଗୁଣାଧିକ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଷ୍କାମ କର୍ମ, ରଜୋଗୁଣାଧିକ ବ୍ୟକ୍ତି ଭକ୍ତି ଏବଂ ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣାଧିକ ବ୍ୟକ୍ତି ଜ୍ଞାନ ସାଧନ କରୁଥିବା ଉଚିତ ।"

କବି, ପଣ୍ଡିତ, ଦାର୍ଶନିକ ଏବଂ ବିବିଧ ସନ୍ଦର୍ଭ ଲେଖକ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ଏହିପରି ଅନେକ ପ୍ରବନ୍ଧ ନାନା ପତ୍ର ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶ କରି ଅଛନ୍ତି । ତାହା ସବୁ ସଂଗୃହୀତ ହେଲେ ଏକାଧିକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପୁସ୍ତକ ହେବ । ପୁସ୍ତକର କଳେବର ବୃଦ୍ଧି ଆଶଙ୍କାରେ ତାହାସବୁ ଉଦ୍ଧୃତ କରାଗଲା ନାହିଁ । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପୁସ୍ତକାକାରରେ ସମସ୍ତ ପ୍ରବନ୍ଧ ପ୍ରକାଶିତ ହେବା ବାଞ୍ଛନୀୟ । ସେଥିରୁ ତାଙ୍କର ବହୁମୁଖୀ ପ୍ରତିଭାର ଅପୂର୍ବ ବିକାଶର ପରିଚୟ ମିଳିବ । ଅନେକ ସମୟରେ ତାଙ୍କର କୌତୁକ ପ୍ରଶ୍ନମାନ ସାମୟିକ ଏବଂ ସାପ୍ତାହିକ ପତ୍ରରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ । ସେ ଭଳି ତିନୋଟି ସମସ୍ୟା ନିମ୍ନରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହେଲା । ତାହା "ସହକାର" ମାସିକ ପତ୍ରର ୪ର୍ଥ ଭାଗ ତୃତୀୟ ସଂଖ୍ୟାରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ଏରୂପ କୌତୁକ ପ୍ରଶ୍ନର ସମାଧାନ ଦ୍ୱାରା ଚିନ୍ତାଶକ୍ତି ପ୍ରସାରିତ ହୁଏ, ଉତ୍ତର

କୌତୂହଳ ଏବଂ ଅନୁସନ୍ଧିତ୍ସା ବୃଦ୍ଧି ଲାଭ କରେ । ଚିତ୍ତ ବିନୋଦନ ସକାଶେ ଏଭଳି ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ଦ୍ୱାରା ଯଥେଷ୍ଟ ଆନନ୍ଦ ମଧ୍ୟ ଲାଭ ହୋଇଯାଏ । ଅନ୍ତର୍ଲାପି, ବହିର୍ଲାପି ପରି ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟର ଏହା ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ବିଭାଗ । ଜନ୍ଦୋଶ ଆମୋଦ ଉପଭୋଗ ପକ୍ଷରେ ଏହା ଗୋଟିଏ ଉପାଦେୟ ସାମଗ୍ରୀ । ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକ ନିମ୍ନରେ ଲିଖିତ ହେଲା-

"କିଏ ଦେବ ଲୋକ ସୁଖଦାୟକ,
କିସ ଇହ ପର ଭୋଗସାଧକ ।
କିସ ନ ଥିଲେ ବୃଥା ଏ ଜୀବନ,
କିସ ଅଟଇ ଇନ୍ଦ୍ର ସଦନ ।
ଉତ୍ତର ବଖାଣ - ତ୍ରିବର୍ଣ୍ଣେ ସବ୍ୟାପସବ୍ୟେ ସମାନ" ।୧।

"କିଏ ଦିଅଇ ଶାଶ୍ୱତ ସୁଖକୁ,
କିଏ ଘାଣ୍ଟି ଚକଟଇ ମନକୁ,
କିସ ନାଚଶାଳ କରେ କର୍ମେ,
କିସ ରମ୍ୟ ହୋଇ ଜନ୍ମାଏ ଭ୍ରମ ।
ଉତ୍ତର ବଖାଣ - ପଞ୍ଚବର୍ଣ୍ଣେ ସବ୍ୟାସବ୍ୟେ ସମାନ" ।୨।

"ମର ମର ନାହିଁ ଜଗତେ କିଏ,
ଘରେ କି କରୁଥିଲେ ରଣେ ଜୟେ,
କିସ ତୋଷଇ ସାରଙ୍ଗ ମାନସ,
ଜନେ ଧର୍ମେ ଗୁଡ଼ିବା କିସ ।
ଉତ୍ତର ବଖାଣ - ସପ୍ତବର୍ଣ୍ଣେ ସବ୍ୟାସବ୍ୟେ ସମାନ" ।୩।

ଉତ୍ତର-

୧ । ନନ୍ଦନ, କନକ, ନୟନ, ନନ୍ଦନ ।

୨ । ନନ୍ଦନନ୍ଦନ, ରମାକୁମାର, ରଭସଭର, ନବଯୌବନ ।

୩ । ରମା ନନ୍ଦନ ମାର, ବରଜଳରବ, ନବ ନଳିନ ବନ, ଧବପତ୍ୟପବଧ ।

ଏହା ଭାଷାର ଗୋଟାଏ ଶିଳ୍ପ । ଶିଳ୍ପୀ ସବୁବେଳେ ଏକ ପ୍ରକାର ଶିଳ୍ପ ରଚନା କଲେ ନାହିଁ । ତାହା ମନରେ ଯେତେବେଳେ ଯାହା ଉଦୟ ହୁଏ, ସେତେବେଳେ ତାହାର ମୂର୍ତ୍ତି ଗଠନ କରେ । ଭାଷାଶିଳ୍ପୀ ବକ୍ରମଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ମନରେ ଯେଉଁ କଳ୍ପନା ଜାତ ହୋଇଅଛି, ସେ କ୍ଷଣେ ତାକୁ ରୂପଦାନ କରିଅଛନ୍ତି । ସୁଚତୁର ନିପୁଣ ଭାଷାଶିଳ୍ପୀ ପକ୍ଷରେ ଏହା ସମ୍ଭବ ।

ସହକାର ମାସିକ ପତ୍ରର ଭୂତପୂର୍ବ ସମ୍ପାଦକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଅନ୍ତ୍ରେଷ୍ଟପ୍ରସାଦ ଦାସ ପଞ୍ଚମ ଭାଗ ୩।୪ର୍ଥ ଏକତ୍ର ପ୍ରକାଶିତ ସହକାର ସଂଖ୍ୟାରେ ବକ୍ରମଦେବ ବର୍ମାଙ୍କର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ସହ ଗୋଟିଏ କବିତା ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ସେ ସମ୍ପାଦକୀୟ ମନ୍ତବ୍ୟରେ ଲେଖିଥିଲେ, "ନୂତନ ଓଡ଼ିଶା ଅର୍ଥାତ୍ ଭିଜାଗାପଟ୍ଟମ ଜିଲ୍ଲାରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ବାସ କରନ୍ତି । ସେ ସାହିତ୍ୟିକ ଏବଂ ଦେଶହିତୈଷୀ । ଓଡ଼ିଶା ଦେଶମିଶ୍ରଣ ସମ୍ପର୍କରେ ସେ ପ୍ରଥମେ କେତେ ଯତ୍ନ କରିଅଛନ୍ତି ଏବଂ ତାଙ୍କର ଏହି ଥରର କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଅତି ପ୍ରଶଂସନୀୟ ।" ବୃଦ୍ଧ ବୟସରେ ତାଙ୍କର ଦେଶ ପ୍ରୀତି ସବୁରି ଅନୁକରଣୀୟ । ସେ ଜୟପୁର ମହାରାଜାଙ୍କର ପିତୃବ୍ୟ ଅଟନ୍ତି । ଗଞ୍ଜାମ ଓ ଜୟପୁର ଓଡିଶା ସଙ୍ଗରେ ମିଶାଇବା ବିଷୟରେ ସେ ଓଡିଆ ଭାଇଙ୍କୁ କହିଥିଲେ, "ଆମ୍ଭେମାନେ ସମସ୍ତେ ଏକ ଶାସନାଧୀନ ନହେଲେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ସାମାଜିକ, ମାନସିକ, ବୈଜ୍ଞାନିକ ଏବଂ ଆର୍ଥିକ ଉନ୍ନତି କଦାଚ ହୋଇ ନପାରେ । ସମସ୍ତେ ଧନକୁ ଏବଂ ପରିଶ୍ରମକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନକରି ଅଖଣ୍ଡ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ସମୟ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଅଛି ।" ବୃଦ୍ଧ ବୟସରେ କ୍ଷତ୍ରିୟ ବୀର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବର୍ମା ମହୋଦୟଙ୍କର ଏତାଦୃଶ ବାଣୀ କି ଉତ୍ସାହପୂର୍ଣ୍ଣ !

ବାସ୍ତବରେ ଏରୂପ ଜୀବନ୍ତ ଉତ୍ସାହବାଣୀ ଦେଶୋନ୍ନତି ଏବଂ ଅମ୍ଭୋନ୍ନତିର ଶୁଭଘଣ୍ଟା, ଦେଶକୁ ଶୁଣାଇବା ଅନ୍ତରେ ସ୍ୱଦେଶ ପ୍ରୀତିର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ନିଦର୍ଶନ । ଦେଶକର୍ମୀମାନଙ୍କୁ ଏହିପରି ଜନ୍ମଦେଶ ଭାବ ଉଦବୁଦ୍ଧ କରିବା ପ୍ରବୀଣମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । କର୍ମବୀର ବର୍ମା ମହୋଦୟ ସେହି ଶ୍ରେଷ୍ଠ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରତି ସର୍ବଦା ଅବହିତ । ଯେ କାର୍ଯ୍ୟକରେ ଏବଂ ଯେ କାର୍ଯ୍ୟକରାଏ, ସେ ଦୁହିଁଙ୍କର ମୂଲ୍ୟ ଏକ; ମାତ୍ର ଯେ ନିଜେ କରେ ପୁଣି କରାଏ, ସେ ପୂର୍ଣ୍ଣକର୍ମୀ, ତାହାର କର୍ମ ଦୁଇଗୁଣ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ।

ସ୍ୱଦେଶ ପ୍ରାଣ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ଉତ୍କଳସମ୍ମିଳନୀର ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ପୃଷ୍ଠପୋଷକ, ଏହା ସର୍ବଜନ ବିଦିତ । ସେ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀର ବାର୍ଷିକ ଅଧିବେଶନରେ ଅନେକ ଥର ଯୋଗ ଦେଇଅଛନ୍ତି । ଅନେକ ଗଠନ ମୂଳକ ହିତକର ପ୍ରସ୍ତାବ ଉପସ୍ଥାପିତ କରି ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆଲୋଚନା ମଧ୍ୟ କରି ଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ପ୍ରସ୍ତାବ ମାନ ଯଥାରୀତି ଅନୁମୋଦିତ ଏବଂ ସମର୍ଥିତ ହୋଇ ସର୍ବ ସମ୍ମତି କ୍ରମେ ସାଦରେ ପରିଗୃହୀତ ହୋଇଅଛି । ୧୯୦୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ କଟକରେ ଅଧିବେଶିତ ବାର୍ଷିକ ସମ୍ମିଳନୀରେ ଯୋଗ ଦେଇ ସେ ପ୍ରସ୍ତାବ କରିଥିଲେ, "ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଚିଫ କମିଶନର ପଦରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଥିବା ସମୟରେ ବଙ୍ଗଦେଶର ବର୍ତ୍ତମାନ ଲ୍ରେଟଲାଟ ମହୋଦୟ ସମ୍ବଲପୁରରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୁ ଅଦାଲତର ଭାଷାରୂପେ ପୁନଃ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିଥିବା ଯୋଗୁଁ ଏ ସମ୍ମିଳନୀର ଆନ୍ତରିକ ଧନ୍ୟବାଦ ମାନ୍ୟମାନ୍ୟ ଲ୍ରେଟଲାଟଙ୍କ ଅବଗତି ନିମିତ୍ତ ପ୍ରାଇଭେଟ ସେକ୍ରେଟେରୀଙ୍କ ନିକଟକୁ ପ୍ରେରିତ ହେଉ ।"

ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବ ଉତ୍‌ଥାପନ କରି ସେ କହିଥିଲେ, "ଚିରକାଳରୁ ସ୍ଥାୟୀ ହୋଇଥିବା ଉତ୍କଳଭାଷା ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳ ସରକାରୀ ଅଦାଲତମାନଙ୍କରୁ ଉଠିଯାଇଥିଲା, ଏହା ଆପଣମାନଙ୍କୁ ଅଗୋଚର ନାହିଁ । ଯଦି ସେପରି ଘଟିଥାନ୍ତା ନିଶ୍ଚୟ ସେ ପ୍ରଦେଶରେ ଆଉ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ରହନ୍ତା ନାହିଁ । କାରଣ, କେବଳ ସାହିତ୍ୟାନୁରାଗରେ କୌଣସି ଭାଷା ଗଠିତ ହେଉଥିବାର ପ୍ରାୟ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ପ୍ରୟୋଜନ ବିନା ସର୍ବସାଧାରଣ ପଠନଶ୍ରମ ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଦ୍ୟାଭିବୃଦ୍ଧି ତହିଁର ପରିଚୟସୂଚକ ଅଟେ । ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ବିଶ୍ୱ-ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଦେଶ ପ୍ରଚଳିତ ଭାଷାମାନ ଅର୍ଥାତ୍ ତେଲୁଗୁ, ଦ୍ରାବିଡ଼, କର୍ଣ୍ଣାଟକ ପ୍ରଭୃତି ଭାଷାମାନ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବାରୁ ସେଠା ଛାତ୍ରମାନେ ଉକ୍ତ ଭାଷା-ମାନଙ୍କୁ ନ ପଢ଼ିଲେ ଚଳେ ନାହିଁ । ଏହି କାରଣରୁ ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ସେହି ସେହି ଭାଷାମାନଙ୍କର ଉନ୍ନତି ହେଉଅଛି । ଏହି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରଭୃତି ଦେଶୀୟ ଭାଷାମାନ ଉଚ୍ଚଶ୍ରେଣୀୟ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ଆବଶ୍ୟକ ହେଉ ନ ଥିବାରୁ ଏଠା ବାଳକମାନେ ଦେଶୀୟ ଭାଷା ପଠନରେ ହେଳା କରୁଅଛନ୍ତି । ଯଦି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ସମ୍ବଲପୁର କଚେରୀମାନଙ୍କରୁ ଉଠିଯାଇଥାଆନ୍ତା, ପଠନ ବିଷୟ ଈଶ୍ୱର ଜାଣନ୍ତି; ଓଡ଼ିଆ ସମ୍ଭାଷଣ ସୁଦ୍ଧା ଲୋପ ହୋଇଥାଆନ୍ତା । ଏ ଦୀନ ଦୁଃଖୀ ଉତ୍କଳବାସୀଙ୍କଠାରେ କୃପାକରି ସମ୍ବଲପୁର ପ୍ରଦେଶରେ ଓଡ଼ିଆକୁ

ପୂନଷ୍ଟ ରାଜକୀୟ ଭାଷା ସ୍ୱରୂପ ସଂସ୍ଥାପନ କରିବା ହେତୁ ମାନନୀୟ ଶ୍ରୀ ବଙ୍ଗଳା ଗ୍ରେଣ୍ଟଲିଟଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେବା ନିମିତ୍ତ ଏବଂ ଉକ୍ତ ଧନ୍ୟବାଦ ପ୍ରାଇଭେଟ ସେକ୍ରେଟେରୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସେ ମହୋଦୟଙ୍କୁ ଜଣାଇବା ନିମିତ୍ତ ମୁଁ ପ୍ରସ୍ତାବ କରୁଅଛି ।

୧୯୧୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ବ୍ରହ୍ମପୁରରେ ଅଧିବେଶିତ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବଜ୍ରମଦେବ ବର୍ମା ମହୋଦୟ ପ୍ରସ୍ତାବ କରିଥିଲେ, "ପ୍ରାକୃତିକ ଓଡ଼ିଶାର ଆଦର୍ଶ ନରପତି ଉତ୍କଳସମ୍ମିଳନୀର ପ୍ରେମ ସହିତ ମୟୂରଭଞ୍ଜାଧିପତିର ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ ଦେବଙ୍କର ଅକାଳ ଓ ଆକସ୍ମିକ ବିୟୋଗରେ ଉତ୍କଳୀୟ ମାନଙ୍କର ଯେ ଭୟାନକ କ୍ଷତି ହୋଇଅଛି, ସେଥିପାଇଁ ଏହି ସମ୍ମିଳନୀ ଗଭୀର ଶୋକ ପ୍ରକାଶ କରୁଅଛି ।"

ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବ ଆଗତ କରିବାବେଳେ ସେ ତାଙ୍କ ଅଭିଭାଷଣରେ କହିଥିଲେ, "ମୟୂରଭଞ୍ଜର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଅକାଳ ବିୟୋଗରେ ଉତ୍କଳ ନିଦାରୁଣ ମର୍ମାହତ ହୋଇଅଛି । ମୋ ସଙ୍ଗେ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ମହାରାଜାଙ୍କର ଯେ କେତେଥର ସାକ୍ଷାତ ହୋଇଥିଲା, ସେଥିରେ ମୁଁ ବୁଝି ପାରିଥିଲି ଯେ, ସେ "ରାମଚନ୍ଦ୍ର" ନାମକୁ ସାର୍ଥକ କରିଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ଉତ୍କଳରେ ଯେଉଁ କ୍ଷତି ହେଲା, ତାହା ଶୀଘ୍ର ପୂରଣ ହେବାର ଆଶା ନାହିଁ ।"

ନିଖିଳ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀର ଦଶମ ବାର୍ଷିକ ଅଧିବେଶନ ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡିଠାରେ ୧୯୧୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ହୋଇଥିଲା । ମହାରାଜା ବଜ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ଉକ୍ତ ଅଧିବେଶନର ସଭାପତିରୂପେ ବରିତ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ସୁଚିନ୍ତିତ ଅଭିଭାଷଣ ସାରଗର୍ଭକ ଏବଂ ସମୋୟୋଚିତ ହୋଇଥିଲା । ସେଥିରେ ସେ ଦେଶୋନ୍ନତିର ଅନେକ ବିଭାଗରେ ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖ ଭାବରେ ଆଲୋଚନା କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ସେ ଅଭିଭାଷଣ ନିମ୍ନରେ ଅବିକଳ ଉଦ୍ଧୃତ ହେଲା ।

"ସମ୍ମାନାସ୍ପଦ ରାଜନ୍ୟବୃନ୍ଦ, ପ୍ରତିନିଧିବର୍ଗ ଓ ଆଗନ୍ତୁକ ଭାଇମାନେ,

ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀ ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଶା ଦେଶର ମହୋଚ୍ଚ ଏବଂ ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ଜାତୀୟ ଅନୁଷ୍ଠାନ । ତାହାର ସଭାପତି ରୂପେ ଆଜଯାଏ ଗଣ୍ୟମାନ୍ୟ ବରିଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ବରିତ ହୋଇ ଆସି ଅଛନ୍ତି । ବିଗତ ପୂର୍ବ ଅଧିବେଶନରେ ଅସ୍ମ ମାନଙ୍କର ଗୌରବର ଆଶ୍ରୟ ସୁନାମଧନ୍ୟ ମାନ୍ୟବର ମଧୁସୂଦନ ଦାସ, ସି· ଆଇ· ଇ· ସଭାପତିର ଆସନ ଅଳଙ୍କୃତ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପରେ

ମୋ ପରି ନଗଣ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ନିର୍ବାଚନ କୌଣସି ଅଂଶରେ ସମ୍ମିଳନୀର ଗୌରବ ଓ ଗରିମା ବୃଦ୍ଧି କରିବ ନାହିଁ । ଅଧିକନ୍ତୁ ସଭାପତିଙ୍କର ଆସନ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଲୋକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ମୂଲ୍ୟହୀନ ଥିବାର ପ୍ରତିପାଦିତ ହେବ ବୋଲି ମୋ ମନରେ ଆଶଙ୍କା ଜନ୍ମିଅଛି । ଏହି ଆଶଙ୍କା କରି ଏବଂ ନିଜ ଅପାରଗତା ଓ ଅନୁପଯୁକ୍ତତା ସମ୍ବନ୍ଧେ ଆତ୍ମଜ୍ଞାନ ହେବାରୁ ମୁଁ ପ୍ରଥମତଃ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ସମିତିର ସାଗ୍ରହ ପ୍ରାର୍ଥନା ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଅସମ୍ମତ ଥିଲି । ଦେଶର ଅନେକ ଯୋଗ୍ୟତର ଏବଂ ପ୍ରବୀଣ ବ୍ୟକ୍ତି ଥାଉଁ ଥାଉଁ ମତେ କାହିଁକି ନିର୍ବାଚନ କଲେ, ଏହାର କାରଣ ମନମଧ୍ୟରେ ଖୋଜିବାକୁ ବସିଲି, ବୁଝିଲି ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ସମିତି ଏ ଗୌରବ ମତେ ଦେଇ ନାହାନ୍ତି । ଯେଉଁ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ଜୟପୁର ଓ ବିଶାଖପଟ୍ଟଣରେ ନିଜର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ, ନିଜର ମାତୃଭାଷା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭୁଲିଯିବାକୁ କାଳ କ୍ରମେ ଏବଂ ଅବସ୍ଥାର ବିପର୍ଯ୍ୟୟରେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ସଂଜ୍ଞାପ୍ରାପ୍ତି ନିମିତ୍ତ ମାତୃସ୍ତନ୍ୟ ପାନରୁ ବଞ୍ଚିତପ୍ରାୟ ମାତୃଭାଷାର ଅନବରତ ସେବାରୁ ବିରତ ମୋ ପରି ତାଙ୍କର ଜଣେ ଦୁର୍ବଳ ପ୍ରତିନିଧିଙ୍କୁ ସଭାପତି ନିର୍ବାଚନ କରିଅଛନ୍ତି । ମତେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆପଣମାନେ ଯେଉଁ ସମ୍ମାନରେ ଗୌରବାନ୍ୱିତ କରିଅଛନ୍ତି, ତାହା ବାସ୍ତବିକ ମୋହର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଗୌରବ ନୁହେଁ, ଏହା ମନେକରି ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ସମିତିର ଆମନ୍ତ୍ରଣ ଗ୍ରହଣ କଲି । ବିଶାଖପଟ୍ଟଣରେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଆପଣଙ୍କ ମମତା ପ୍ରଶଂସନୀୟ । ମୋ ପକ୍ଷରୁ ଏବଂ ଜୟପୁର, ବିଶାଖପଟ୍ଟଣ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ମୁଁ ଏଥିପାଇଁ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ତରର ସହିତ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଉଅଛି । ବିଗତ ବର୍ଷ ସମ୍ମିଳନୀ ସଭାରେ ଡ଼ଃ ନରସିଂହ ରାଓ ପାଠକ ନାମକ ଜଣେ ବିଶାଖପଟ୍ଟଣର ଓଡ଼ିଆ ସେହି ଅଞ୍ଚଳରେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ଦୁରବସ୍ଥାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ନିମନ୍ତେ ଯେଉଁ କରୁଣ ନିବେଦନ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ, ତାହା ଫଳରେ ସମ୍ଭବତଃ ଆଜି ବିଶାଖପଟ୍ଟଣରେ ସୋଦରମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଆପଣମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିଅଛି । ମୋହର ନିର୍ବାଚନର ଅନ୍ୟ ଅର୍ଥ, ଅପର କାରଣ ମୁଁ ପାଇପାରୁ ନାହିଁ । ଯାହା ହେଉ ଏହା ଆପଣମାନଙ୍କର ଗଭୀର ହୃଦୟବତ୍ତା ଓ ଉଦାରତାର ପରିଚୟ ଦେଉଅଛି ।

ଯୁଦ୍ଧ:—

ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଘୋର ଅସମୟରେ ପୃଥିବୀର ସର୍ବବିଧ୍ୱଂସକାରୀ ବିପ୍ଳବ ଓ ବ୍ୟୁତ୍ପାତ କାଳରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଏହି ସମ୍ମିଳନୀର ଦଶମ ଅଧିବେଶନ

ହେଉଅଛି । ଇଉରୋପର ମହାଯୁଦ୍ଧ ବିଂଶତି ଶତାବ୍ଦୀର ଏକ ବିଶେଷ ଘଟଣା । ପୁନର୍ବାର କୁରୁକ୍ଷେତ୍ରର ଆବିର୍ଭାବ ହୋଇଅଛି । କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ଫ୍ରାନ୍ସ, ବେଲ-ଜିୟମକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ହୋଇଅଛି; ମାତ୍ର ଉପସ୍ଥିତ ମହାଯୁଦ୍ଧର କାରଣ ଅନୁ-ସନ୍ଧାନ କଲେ ଜଣାଯାଏ ଯେ, ଜର୍ମାନୀ ନିଜର ଅନ୍ୟାୟ ଲୋଭ ଆଶାରେ ରାଜା-ମାନଙ୍କର ସ୍ୱାଧୀନତା ନଷ୍ଟ କରି ନିଜ ଚକ୍ରବୃଦ୍ଧି ପିପାସା ଚରିତାର୍ଥ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭ କରିଅଛି । ଜର୍ମାନୀ କ୍ଷୁଦ୍ର ରାଜ୍ୟସମୂହର ସ୍ୱାଧୀନତା ଓ ଅସ୍ତିତ୍ୱ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲୋପ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କରିଅଛି । ଅନ୍ତ-ର୍ଜାତୀୟ ପବିତ୍ର ସନ୍ଧି ସର୍ତ୍ତମାନ ଲଙ୍ଘନ କରି ବିଶ୍ୱାସଘାତକତାର ପରାକାଷ୍ଠା ଦେଖାଇଅଛି । ମାନବର ସଭ୍ୟତାକୁ ବହୁଦୂର ଏବଂ ବହୁବର୍ଷ ନିମନ୍ତେ ପଛକୁ ପକାଇ ଦେଇଅଛି । ଜଗତର ଶାନ୍ତି ଓ ସଭ୍ୟତା ପଥରେ ମହା ଅନର୍ଥ, ଘୋର ବ୍ୟାଘାତ ଘଟାଇଅଛି । ଜର୍ମାନୀ କେବଳ ଇଂଲଣ୍ଡର ଶତ୍ରୁ ନୁହେଁ, ସେ ଯେଉଁ କାଣ୍ଡପର୍ବ କରିଅଛି, ଯୁଦ୍ଧରେ ସେ ଯେଉଁ ଅମାନୁଷିକ ଅତିମାନୁଷିକ ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ ଓ ଦୁର୍ବୃତ୍ତପନ୍ଥା ଅନୁସରଣ କରିଅଛି, ସେଥିରୁ ସେ ସମଗ୍ର ମାନବ ଜାତିର ଶତ୍ରୁ ବୋଲି ମୁଁ କହିପାରେ । ଜର୍ମାନୀର ଏଭଳି ଦୌରାତ୍ମ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସଭ୍ୟ ଇଂଲଣ୍ଡର କି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ? ସେ ନୀରବ ନିଶ୍ଚଳ ରହିପାରେ କି ? ସେପରି ନୀରବ ରହିଲେ ଜଗତର ଇତିହାସରେ ସଭ୍ୟ ଇଂଲଣ୍ଡର, ଶାନ୍ତିପ୍ରିୟ ଇଂରେଜ ଜାତିର ଆଉ ଗୌରବ ରହନ୍ତା କି ? ଯେଉଁ ଜାତି ଚିରକାଳ ନ୍ୟାୟ ଓ ଶାନ୍ତି ନିମନ୍ତେ ଜଗତରେ ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ, ଯେଉଁ ଜାତି ଶିକ୍ଷା ଓ ସଭ୍ୟତାର ପ୍ରସାର ତଥା ପ୍ରଚାର ନିମନ୍ତେ ସର୍ବଦା ତତ୍ପର, ଯେଉଁ ଦେଶରେ ନ୍ୟାୟ ଓ ସତ୍ୟର ଧ୍ୱଜା ନିରନ୍ତର ଉଡ଼ୁଅଛି, ସେହି ଦେଶ ଓ ସେହି ଜାତି କି ଜର୍ମାନୀର ଅନାଚାର ସହ୍ୟ କରିବ ? ସନ୍ଧି ସ୍ଥାପନ ନିମନ୍ତେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ସମ୍ରାଟ୍ ଏଡ଼ୱାର୍ଡ ପ୍ରଭୃତି ଯତ୍ନ କରିଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ଜର୍ମାନୀର ଦୁରଭିସନ୍ଧି ସମକ୍ଷରେ ସେ ସକଳ ଉଦ୍ୟମ ବୃଥା ହେଲା । ଯେଉଁ ଜର୍ମାନୀ ଏହି ଅଶାନ୍ତିକର ଯୁଦ୍ଧ ନିମନ୍ତେ ବହୁବର୍ଷ ଆଗରୁ ଅବୈଧ ଯତ୍ନ କରୁଥିଲା, ସେ ଶାନ୍ତିର ପ୍ରସ୍ତାବ ଗ୍ରହଣ କରିବ କାହିଁକି ? ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କରିବା ଛଡ଼ା ଇଂଲଣ୍ଡର ଉପାୟାନ୍ତର କଅଣ ? ବେଲଜିୟମର ଧ୍ୱଂସ ସ୍ୱଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖି ନୀରବ ହୋଇ ଇଂଲଣ୍ଡ ରହିପାରନ୍ତା କି ? ଚତୁ-ର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଫେଣିଳ ସମୁଦ୍ର ଜଳରାଶିରେ ପରିବେଷ୍ଟିତ ଦ୍ୱୀପ ମଧ୍ୟରେ ଔଦାସ୍ୟରେ ବସି ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ନିୟମ ଭଙ୍ଗ ହେବାର ଦେଖିଥିଲେ ଇଂଲଣ୍ଡର ଅହଙ୍କାର, ଇଂରେଜ ଜାତିର ବିଶେଷତ୍ୱ ଆଉ ରହନ୍ତା କେଉଁଠାରେ ? ମନ୍ତ୍ରୀ ଆସ୍କ୍ୱିଥ

ସେଥିନ କହିଥିଲେ, "ଇଂଲଣ୍ଡ ଏପରି ସ୍ଥଳରୁ, ନୀରବ ଉଦାସୀନ ଭାବରେ ରହିବା ଅପେକ୍ଷା ତାହାର ନାମ ଜଗତର ଇତିହାସ ପୃଷ୍ଠାରୁ ଏକାବେଳକେ ଲୋପ ପାଇବା ବରଂ ଶ୍ରେୟସ୍କର ।" ନ୍ୟାୟ, ଧର୍ମ ଓ ଶାନ୍ତି ନିମନ୍ତେ, ସମଗ୍ର ଜଗତର ଉପକାର ନିମନ୍ତେ, ମାନବଜାତିର ସ୍ୱାଧୀନତା ଅକ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣ, ଅପ୍ରତିହତ ରଖିବା ନିମନ୍ତେ ଇଂଲଣ୍ଡ ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନ ଦେଖି ଅବଶେଷରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କରିଅଛି । "ଯତୋଧର୍ମ ସ୍ତତୋ ଜୟଃ" ଏହା ନିଶ୍ଚୟ । କିନ୍ତୁ କେବଳ ମୌଖିବାକ୍ୟ ବୋଲିଦେଇ ନୀରବ ରହିଲେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଧର୍ମ ପ୍ରତି, ସତ୍ୟ ପ୍ରତି, ଶୃଙ୍ଖଳା ପ୍ରତି ବିଶେଷ ଆସ୍ଥା ଅଛି ବୋଲି କୁହାଯିବ ନାହିଁ । ନ୍ୟାୟପକ୍ଷରେ ଜୟକାମନା ମଧ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ । ସମାଜରେ ଶାନ୍ତି ସ୍ଥାପନ ନିମନ୍ତେ ଯେ ବ୍ୟାକୁଳ, ତାକୁ ନ୍ୟାୟ ପକ୍ଷରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ହେବ । ଭାରତ ସଦା ଶାନ୍ତିପ୍ରିୟ, ଭାରତୀୟମାନେ ସର୍ବଦା ନ୍ୟାୟର ପକ୍ଷପାତୀ । ରାଜଭକ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ଅସ୍ଥିମଜ୍ଜାରେ ଏକୀଭୂତ ହୋଇ ଶତ ଶତବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅବିଚଳିତ ଭାବରେ ରହିଅଛି; ଅତଏବ ଦେଶର ସକଳ ଶ୍ରେଣୀ, ସକଳ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଲୋକେ ଯୁଦ୍ଧରେ ଇଂରେଜଙ୍କ ଜୟ କାମନା କରୁଅଛନ୍ତି । ଭାରତର ଯେଉଁ ଆଡକୁ ଚାହିଁ ଯୁଦ୍ଧ ନିମନ୍ତେ ଯଥାଶକ୍ତି ସାହାଯ୍ୟ ଦେବାକୁ ସମସ୍ତେ ବ୍ୟାକୁଳ । ସମସ୍ତେ ଏହି ବିଷୟରେ ଏକ ମତ । ଏପରି ମତୈକ୍ୟ, ଏପରି ରାଜଭକ୍ତିର ସରଳ ସ୍ୱାଭାବିକ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଘଟଣାରେ ଦେଖାଯାଇଅଛି କି ନା ସନ୍ଦେହ । ଦାନର ପ୍ରତିଦାନ ଅଛି । ଇଂରେଜ ଜାତି ଭାରତର ଏହି ସହାନୁଭୂତି ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଗୋରାଙ୍କ ପାର୍ଶ୍ୱରେ କଳା ସିପାହୀ ଏକଲକ୍ଷ୍ୟ, ଏକ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ରକ୍ଷା ଚେଷ୍ଟାରେ, ଏକ ପ୍ରବଳ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଯୁଦ୍ଧ କରୁ ଅଛନ୍ତି; ଏହାହିଁ ଭାରତର ଗୌରବ ।

ଯୁଦ୍ଧ ଓ ଓଡ଼ିଶା:—

ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇ ଶାସନାଧୀନରେ ରହିଥିବାରୁ ଓଡିଆମାନଙ୍କର ସମୁଦ୍ଧ ଶକ୍ତିର ବିକାଶ ପାଇପାରୁ ନାହିଁ । ଉତ୍କଳ ନାନା କାରଣରୁ ଶିକ୍ଷା ସମ୍ପର୍କରେ ପଛରେ ପଡ଼ିଅଛି । ତାହାର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ସ୍ୱଚ୍ଛଳ ନୁହେଁ । ତାହାର ପୂର୍ବ ଗୌରବ ନାହିଁ । ପୁରାତନ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟରେ ସେ ଗର୍ବ କରିବାକୁ ଆହୁରି ଶିକ୍ଷା କରି ନାହିଁ ପୂର୍ବ ଯଶ ଆଣିବାକୁ ତାହାର ଉଦ୍ୟମ ନାହିଁ । ନୋହିଲେ କି ଆଜି ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ବେଳେ ତାହାର ଇତିହାସପ୍ରସିଦ୍ଧ ପାଇକ ସେନାକୁ ସେ

ଯୁଦ୍ଧକୁ ପଠାଇ ନ ଥାନ୍ତା ? ଯେଉଁ କୃଷକସେନା ବଳରେ ଗଙ୍ଗାଠାରୁ ଗୋଦାବରୀ ଯାଏଁ ଉତ୍କଳ ଅଖଣ୍ଡ ରାଜ୍ୟ ସଂସ୍ଥାପନ କରିଥିଲ, ଯେଉଁମାନଙ୍କର ପ୍ରବଳ ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗ ପ୍ରଭାବରେ ଓଡ଼ିଶା ଶହ ଶହ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁସଲମାନ୍ ସେନାଙ୍କ ଆକ୍ରମଣ ପ୍ରତିହତ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲା ସେମାନେ କାହାନ୍ତି ? ଆଜି ସେହି ସେନାଙ୍କୁ ଉତ୍କଳ ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରକୁ ପଠାଇ ପାରିଲେ ନିଜକୁ କୃତାର୍ଥ ମଣିଥାନ୍ତା । ସେ ଯାହା ହେଉ ତାହାର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥାରେ ସେ ଯାହା କରିପାରେ ଉତ୍କଳ ଯୁଦ୍ଧର ସାହାଯ୍ୟାର୍ଥେ ତାହା କରୁଅଛି, ଏଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଦେଶର ବିଭିନ୍ନ କେନ୍ଦ୍ରରେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସୈନ୍ୟ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇଯାଇଅଛି । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭାରତୀୟ ଜାତିଙ୍କ ସହ ଓଡ଼ିଆ ଇଂରେଜଙ୍କ ଜୟ କାମନା କରୁଅଛି; କିନ୍ତୁ ଛିନ୍ନ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇ ରହିଥିବାରୁ ଉତ୍କଳର ଅଂଶବିଶେଷର ସହାନୁଭୂତି ଓ ସାହାଯ୍ୟର ଫଳ ପରିସ୍ଫୁଟ ହେଉ ନାହିଁ । ବ୍ରହ୍ମପୁରଠାରେ ଧନକର ସଭାରେ ପ୍ରାୟ ୩୦୦୦୦ ଟଙ୍କା ସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇଅଛି । ଏକା ପାରଳା ରାଜାସାହେବ ଏକ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଦାନ କରିଅଛନ୍ତି । ଜୟପୁର, ଗଞ୍ଜାମ, ଓଡ଼ିଆ, ସିଂହଭୂମ ସ୍ଥାନ-ସ୍ଥାନର କି ରଜା କି ପ୍ରଜା ଯଥାଶକ୍ତି ଚାନ୍ଦା ଦେଉଅଛନ୍ତି । ଏହିପରି ଦାନର ପରିମାଣ ଭାରତର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରବଳ ଜାତିଙ୍କ ଦାନର ସ୍ରୋତରେ ସମ୍ମିଳିତ ହେବାରୁ ଉତ୍କଳ ତାହାର ବିଶେଷତ୍ୱ ଦେଖାଇବାକୁ ସୁବିଧା ପାଉ ନାହିଁ । ଯାହାହେଉ ମୁଁ ଆଶା କରେ ଯେ ଭାରତର ସମୂହ ରାଜଭକ୍ତି ଓ ସାହାଯ୍ୟ ଭିତରେ ଉତ୍କଳର ଅଂଶ ସରକାର ବାହାଦୁର ସ୍ଥିର କରିନେବେ । ସେ ଅଂଶ ସାମାନ୍ୟ ନୁହେଁ, ଏହା ଅନୁସନ୍ଧାନ କଲେ ସରକାର ବୁଝିପାରିବେ ବୋଲି ମୋର ବିଶ୍ୱାସ; କିନ୍ତୁ ଏ ସବୁଅପେକ୍ଷା ଓଡ଼ିଆମାନେ ଏକତ୍ରିତ ହୋଇ ଏକ ସ୍ୱରରେ ଏହି ସମ୍ମିଳନୀ ରୂପ ଧର୍ମମନ୍ଦିରରୁ ପ୍ରବଳ ପ୍ରତାପ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ପ୍ରତି ଯେଉଁ ରାଜଭକ୍ତି ଦେଖାଇବେ, ତାହା ଅତୁଳନୀୟ । ଏହାହିଁ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ସମୂହ ରାଜଭକ୍ତି ପ୍ରକାଶ ବୋଲି ଧରିବାକୁ ହେବ । ଆମ୍ଭେମାନେ ଇଂରେଜଙ୍କ ଜୟ କାମନା କରିବା ଏବଂ ତାଙ୍କ ବିଜୟ ଗୌରବରେ ନିଜକୁ ଗୌରବାନ୍ୱିତ ମନେ କରିବା । ସମ୍ମିଳନୀ ପ୍ରତିବର୍ଷ ହେଉଅଛି; କିନ୍ତୁ ଯୁଦ୍ଧ ଯୋଗୁଁ ଏ ବର୍ଷର ଅଧିବେଶନ ସ୍ଥଗିତ ନ ହେବା ସମୀଚୀନ ହୋଇଅଛି, ଯେହେତୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ମିଳିତ ହୋଇ ଏକତ୍ର ରାଜଭକ୍ତି ଦେଖାଇବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଥାଉଁ ଏବଂ ସମ୍ମିଳନୀ ନିମନ୍ତେ ପାରଳା ପ୍ରକୃଷ୍ଟସ୍ଥାନ । ଯେଉଁ ଓଡ଼ିଆ ରଜା ଅକାତରରେ ଏକଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଦାନ କଲେ, ସେହି ରାଜାଙ୍କର ରାଜ୍ୟରେ ହେବା ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର ଓ ଉପଯୁକ୍ତ ହୋଇଅଛି । (କରତାଳି)

ଯୁଦ୍ଧ ଏକ ମହାଦୁଃଖର କାରଣ । ରାଜା ଓ ପ୍ରଜା ଉଭୟଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଅଶେଷ କ୍ଷତିକାରକ । ଏହି ସାଧାରଣ କ୍ଷତି ଓ କ୍ଷୋଭର ବିଷୟ ଉଲ୍ଲେଖ କରୁଁ କରୁଁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ବିଶେଷ ଦୁଃଖ ଏ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଦୈବ ଦୁର୍ବିପାକରୁ ସଙ୍ଘଟିତ ହୋଇଅଛି, ତାହା ଉଲ୍ଲେଖ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ମନେ କରେ ।

ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ରାଜା ବାସୁଦେବ ରାଜମଣି ଦେବ:—

ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଧ୍ରୁବସମ୍ମିଳନୀ ସଭାର କାର୍ଯ୍ୟାବଳୀ ଭିତରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଶୋକ ପ୍ରକାଶ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ଗୃହୀତ କରିବାକୁ ହେଉଅଛି । ଏଥିରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣାଯାଉଅଛି ଯେ, ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ମାତୃଭୂମି ଚିର ଦୁଃଖିନୀ । ତାର ଶୋକୋଚ୍ଛ୍ୱାସର ବିରାମ ନାହିଁ । ବିଷକୁ ବର୍ଷ ତାହାର କେହି ନା କେହି ଯୋଗ୍ୟ ସନ୍ତାନ ତାକୁ ଛାଡ଼ିଯାଉ ଅଛନ୍ତି । ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ବାସୁଦେବ ରାଜମଣି ରାଜଦେବଙ୍କୁ ହରାଇ କିଏ ବିହ୍ୱଳ ନ ହେବ ? ମଞ୍ଜୁଷାରେ ତାଙ୍କର ସୁଖ୍ୟାତି ସୀମାବଦ୍ଧ ନ ଥିଲା । ରାଜା ବାସୁଦେବ ଜଣେ ନିରଭିମାନ ନୀତିପୁରୁଷ ଥିଲେ । ଧର୍ମପ୍ରିୟ ଧର୍ମ ତାଙ୍କର ପ୍ରତି କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଉଥିଲା । ସଂସ୍କୃତ, ତେଲୁଗୁ ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ତାଙ୍କର ନିପୁଣତା ଥିଲା । ସେ ନିଜେ କୌଣସି ପୁସ୍ତକାଦି ଲେଖିଅଛନ୍ତି କି ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ । ଯେ ଖଣ୍ଡିଏ କୋଇଲି ଲେଖିଅଛି ଏହି ଯୁଗରେ ସେ କବି ବୋଲି ମନରେ ଗର୍ବ କରୁଅଛି । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ସାହିତ୍ୟ ପତ୍ରିକାରେ ଖଣ୍ଡିଏ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖିଅଛି, ସେ ଆଧୁନିକ ଜଗତରେ ସାହିତ୍ୟିକ ଓ ଲେଖକ ବୋଲି ପରିଚିତ । ଏହିପରି ସ୍ଥଳରେ ଯେଉଁ ରାଜା ଏପରି ବାହ୍ୟାଡମ୍ବର ଆଭାସ କିଛି ହିଁ ଦେଖାଇ ନାହାନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ସାହିତ୍ୟିକ ବୋଲି ଧରିବାକୁ ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷିତ ମଣ୍ଡଳୀ କାହିଁକି ଅଗ୍ରସର ହେବେ ? କିନ୍ତୁ ରାଜା ବାସୁଦେବଙ୍କ ଚରିତ ଯେ ଜାଣିଅଛି ମୁକ୍ତ କଣ୍ଠରେ ସେ ସ୍ୱୀକାର କରିବ ଯେ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ରାଜା ମହୋଦୟଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସାହିତ୍ୟ ଚର୍ଚ୍ଚା ଏକ ପ୍ରକାର ବ୍ୟସନ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲା । ସେ ଦିନରେ ପ୍ରାୟ ଆଠ ଘଣ୍ଟା କାଳ ଗ୍ରନ୍ଥ, ପୌରାଣି, କାବ୍ୟ, ନାଟକ, ପଦ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦିର ଚର୍ଚ୍ଚା କରୁଥିଲେ । ସାହିତ୍ୟ ପାଇଁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେ ଜଣ ସେଥିରେ ଅଷ୍ଟମାଂଶ ସମୟ ବ୍ୟୟ କରିଥାଉଁ ? ସେ ଜଣେ ଉଚ୍ଚଧରଣର କାବ୍ୟମୀମାଂସକ ଥିଲେ । ଗ୍ରନ୍ଥ, ବ୍ୟାକରଣ ଓ ଅଳଙ୍କାରରେ ତାଙ୍କର ଜ୍ଞାନ ବଡ଼ ଗଭୀର ଥିଲା । ଗୋଟିଏ ଗ୍ରନ୍ଥ ବା ପଦ୍ୟ ପାଠହେବା ମାତ୍ରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭାଷାର ସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଉକ୍ତ ଭାବର କବିତା ସେ ଆବୃତ୍ତି କରି ଏକ ସହିତ ଅନ୍ୟର ଯେ

ତୁଳନା କରିପାରୁ ଥିଲେ ତାହା ଅତି ଅଳ୍ପ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ । ତାଙ୍କ ସ୍ମରଣ ଶକ୍ତିର ପ୍ରଶଂସା କରି ଜଣେ ପଣ୍ଡିତ ଥରେ କହିଥିଲେ— "ମଞ୍ଜୁଷାଧିରାଜା ନନ୍ଦେ ଗୋଟିଏ ଜୀବନ୍ତ Encyclopadea (ବିଶ୍ୱକୋଷ) ।" ଏହିପରି ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ କୃତୀ ସନ୍ତାନଙ୍କୁ ହରାଇ ଉତ୍କଳ ମାତାଙ୍କର ବଦନ ଆଜ ବିବର୍ଣ୍ଣ, ମଳିନ ହୋଇଅଛି ।

ପରିବାରରେ କୌଣସି ଦୁଃଖ ଦୁର୍ବିପାକର ଘଟଣା ଘଟିଲେ ବନ୍ଧୁ-ବାନ୍ଧବମାନେ ସହାନୁଭୂତି ପ୍ରକାଶ କରି ସେହି ଦୁଃଖର ଲାଘବ କରିଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଓଡ଼ିଶାର ଏ ବର୍ଷ ସେ ଭାଗ୍ୟ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ତାହାର ବନ୍ଧୁବର୍ଗଙ୍କ ଭିତରୁ ଶ୍ରଦ୍ଧେୟ ରେଭେନ୍‌ସା ସାହେବ ମଧ୍ୟ ଇହ ଜଗତରୁ ଅନ୍ତର୍ହିତ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ଯେଉଁ ବିଦେଶୀୟମାନେ ଶାସକ ରୂପେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେଶକୁ ଆସି ଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଉତ୍କଳବନ୍ଧୁ ରେଭନସା ସାହେବଙ୍କ ନାମ ଚିରସ୍ମରଣୀୟ । ଯେ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ହେଉ ନା କାହିଁକି ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ଓଡ଼ିଆଜାତି ପ୍ରତି ସଦୟ ସେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଭକ୍ତି ଓ କୃତଜ୍ଞତାର ପାତ୍ର । ଉତ୍କଳର ଯେ କୌଣସି ଅଂଶରେ ହେଉ, ଯେଉଁମାନେ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରତି ସାଦର ସହାନୁଭୂତି ପ୍ରକାଶ କରୁ ଅଛନ୍ତି ବା କରିଅଛନ୍ତି ସେମାନେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ପ୍ରକୃତ ବନ୍ଧୁ । ପୂର୍ବେ ଜନ୍ ବିମସ ସାହେବ ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଯାହା କରିଯାଇଥିଲେ, ଶିକ୍ଷାପ୍ରସାର ଓ ଆର୍ଥିକ ଉନ୍ନତି ନିମନ୍ତେ ତାହା ରେଭେନ୍‌ସା ସାହେବ କରିଅଛନ୍ତି । ମହା ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ନଅଙ୍କ ସମୟରେ ରେଭେନ୍‌ସା ସାହେବ ଓଡ଼ିଶାର କମିଶନର ଥିଲେ । ୧୩ବର୍ଷ କାଳ ସେ କମିଶନର ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଓଡ଼ିଶାର ସକଳ ପ୍ରକାର ଭବିଷ୍ୟତ ଉନ୍ନତିର ମୂଳଭିତ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ରେଭେନ୍‌ସା କଲେଜ ହେତୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ଉଚ୍ଚ ଇଂରେଜୀ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରଚାର । ଯେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଆଭାଷା ଉଠିଯାଇ ତାହା ବଦଳରେ ବଙ୍ଗଳା ଭାଷା ପ୍ରଚଳିତ ହେବାର ପ୍ରସ୍ତାବ ହୋଇଥିଲା ରେଭେନ୍‌ସା ସାହେବ ସେତେବେଳେ ନିର୍ଭୀକ ଭାବରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ପକ୍ଷ ସମର୍ଥନ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ମତାନୁକୂଳ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ସ୍ୱଭାଷାର ମହତ୍ତ୍ୱ ଓ ଅସ୍ତିତ୍ୱ ରହିଲା । କଟକର ପ୍ରିଣ୍ଟିଂ କମ୍ପାନୀ ଛାପାଖାନା ତାଙ୍କ ସାଧୁ ଉଦ୍ୟମର ଫଳ । କଟକର ବାଳିକା ବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରଭୃତି ନାନାବିଧ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ ତାଙ୍କ ଉଦ୍ୟମରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ।

ସ୍ଥଳରେ କହିଲେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଓଡ଼ିଶାର ସକଳ ପ୍ରକାର ଉନ୍ନତି ମୂଳରେ ରେଭେନ୍‌ସା ସାହେବଙ୍କ ଯତ୍ନ ଓ ଉଦ୍ୟମ ବିଦ୍ୟମାନ । ଓଡ଼ିଆମାନେ ତାଙ୍କ ଭାଷାର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ନିମନ୍ତେ ରେଭେନ୍‌ସା ସାହେବଠାରେ ଋଣୀ । ଓଡ଼ିଶା ଛାଡ଼ି ଗଲେ ସୁଦ୍ଧା ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ହିତଚିନ୍ତା ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଜାଗରୂକ ଥିଲା । ଦୁଇ ତିନି ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ଶିକ୍ଷୋନ୍ନତି ନିମନ୍ତେ ସେ ଏକ ସହସ୍ର ଟଙ୍କା ପଠାଇଦେଇଥିଲେ । ଏ ଶ୍ରେଣୀର 'ମା ବାପ' ଶାସନକର୍ତ୍ତା ଆଜିକାଲି କ୍ୱଚିତ୍ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ମାୟା ମମତା ପ୍ରକାଶ କରି ତାଙ୍କ ହୃଦୟ କିଣିନେବା ଭଳି ଶାସନ କର୍ମଚାରୀ ଖୋଜି ପାଇବା ସହଜ ନୁହେଁ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମହାପୁରୁଷଙ୍କ ପରି ରେଭେନ୍‌ସା ସାହେବ ନିଜ ସ୍ମୃତି ନିଜେ ଗଢି ଯାଇ-ଅଛନ୍ତି । କାଳକ୍ରମେ ଉକ୍ତ ସ୍ମୃତିର ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ବୃଦ୍ଧି ହେଉଅଛି । ରେଭେ-ନ୍‌ସା ସାହେବଙ୍କ ସ୍ମୃତି ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ହୃଦୟରେ ସଦା ଜାଗରୂକ ଥିବ । ତାଙ୍କ ନିଜକୃତ ସ୍ମୃତିଚିହ୍ନ ଅପେକ୍ଷା ଓଡ଼ିଆମାନେ ଉନ୍ନତତର ସ୍ମୃତିର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା ସମ୍ଭବ ପର ନୁହେଁ । ସ୍ୱଚ୍ଛ ଏବଂ ପବିତ୍ର ହୃଦୟର ସରଳ ଭକ୍ତିବ୍ୟଞ୍ଜକ କୌଣସି ଉପାୟରେ ସମ୍ମିଳିତ ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ଏକ ସମୟରେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଆନ୍ତରିକ ସ୍ନେହ ଓ କୃତଜ୍ଞତା ଦେଖାଇ ପାରିଲେ ଓଡ଼ିଆମାନେ ନିଜକୁ ଧନ୍ୟ ଓ କୃତାର୍ଥ ମନେ କରନ୍ତେ । ତାହାର ଅଭାବରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେହି ସମ୍ଭ୍ରମଭକ୍ତିର ସୂଚନା ଏହି ସମ୍ମିଳନୀରେ ଦେଖାଇବାକୁ ବସିଅଛୁ । ସମ୍ମିଳନୀରେ ରାଜନୈତିକ ଓଡ଼ିଶାର ଜଣେ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ବିୟୋଗରେ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରାହେଉଅଛି । ଏଥିରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣାହେଉଛି ଯେ, ଓଡ଼ିଆର ଜାତୀୟ ପ୍ରାଣ ଅଖଣ୍ଡ ଓ ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ । ଯେ କୌଣସି ଅଞ୍ଚଳର ସୁଖ ଦୁଃଖରେ ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ସୁଖଦୁଃଖଅନୁଭବ କରୁଅଛି । ଓଡ଼ିଆ ହୃଦୟରେ ଏହି ସ୍ୱାଭାବିକ ଅନୁଭୂତି ବହୁଦିନର ଶାସନ ଭେଦ ନୀତି ସୁଦ୍ଧା ଅନ୍ତରାୟ ହୋଇ ଛିଡ଼ାହୋଇ ପାରୁ ନାହିଁ, ଏହା ଚିହ୍ନି ରଖିବା ଦରକାର ।

ଭାଷାସୂତ୍ରରେ ଓଡ଼ିଆମାନେ ଏକ ଶାସନାଧୀନରେ ରହିବା ବାଞ୍ଛନୀୟ, ଏହା ସେମାନେ ଅନେକ ଦିନରୁ କହି ଆସୁଅଛନ୍ତି । କୌଣସି କୃତ୍ରିମ ଭିତ୍ତିରେ ଏହି ଭାଷା ମିଳନର ଅନ୍ତରାୟ ହେଲେ ତାହା ସମାଜର ହିତକାରକ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏହି କଥା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ମହାଶୟ ବଡ଼ଲାଟ ଲର୍ଡ ହାର୍ଡିଞ୍ଜ ତାହାଙ୍କର ୨୭ ତାରିଖ ଅଗଷ୍ଟ ସନ ୧୯୧୦ ର ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ଉଲ୍ଲେଖରେ ପ୍ରତିପାଦନ କରି ଅଛନ୍ତି ।

ଭାଷା, ଜାତି, ପୂର୍ବପରମ୍ପରା ଇତ୍ୟାଦିରେ ଯେଉଁମାନେ ଏକ ଓ ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ, ସେମାନେ ଏକା ପ୍ରାଦେଶିକ ଶାସନାଧୀନ ହୋଇ ରହିବା ବାଞ୍ଛନୀୟ, ଏହି ମତ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ସଦାଶୟ ବଡ଼ଲାଟ ଲର୍ଡ଼ ହାର୍ଡିଞ୍ଜ ଦେଖାଇଅଛନ୍ତି । ପୁଣି ଏହି ସୂତ୍ରରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରାଦେଶିକ ଶାସନର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ସମ୍ପାଦିତ ଓ ସଂରକ୍ଷିତ ହେବାର ସେ ସୂଚନା ଦେଇଅଛନ୍ତି । ବଙ୍ଗାଳିମାନଙ୍କ ଚିତ୍କାର କିମ୍ବା ରାଜନୈତିକ ଦୁର୍ବିନୀତତା ଫଳରେ ବଙ୍ଗର ପୁନର୍ମିଳନ ହୋଇ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଏକ ଉନ୍ନତ ରାଜନୀତି ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବୋଲି ମୋହର ଆନ୍ତରିକ ଧାରଣା । ପ୍ରାଦେଶିକ ଶାସନ ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ଭାରତବାସୀଙ୍କ ପକ୍ଷେ ପ୍ରଧାନ ଆକାଙ୍କ୍ଷାର କଥା । ଲର୍ଡ ହାର୍ଡ଼ିଞ୍ଜଙ୍କ ଶାସନରେ ସମସ୍ତ ଘଟଣାବଳୀ ସେହି ଦିଗକୁ କ୍ରମେ ଅଗ୍ରସର ହେଉଅଛି, ଏଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଦିଲ୍ଲୀ ବୋମା ଆଘାତ, କାନପୁର ଗୋଳମାଳ, କୋମାଗାଟାମାରୁ ପ୍ରକରଣ, ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରେ ଭାରତବାସୀଙ୍କ ସମସ୍ୟା ଇତ୍ୟାଦିରେ ଲର୍ଡ଼ ହାର୍ଡ଼ିଞ୍ଜ ଯେଉଁ ଉଦାରତା ଓ ହୃଦୟବତ୍ତା ଦେଖାଇଅଛନ୍ତି, ତାହା ଭାରତ ଇତିହାସରେ ଚିରସ୍ମରଣୀୟ ହୋଇ ରହିବ । ତାଙ୍କ ଶାସନ କାଳରେ ସେ ଯେଉଁସବୁ ନୀତି ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିଅଛନ୍ତି, ଶାସକ ଓ ଶାସିତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ସହାନୁଭୂତି ସାହଚର୍ଯ୍ୟ ସଂସ୍ଥାପନର ଚେଷ୍ଟା କରିଅଛନ୍ତି ସେ ସବୁର ଫଳ କ୍ରମେ ଭାରତରେ ଫଳିବ ଏବଂ ଦେଶବାସୀମାନେ କ୍ରମେ ଉନ୍ନତ ହେବେ । ସେ ଯେଉଁ ଶାସନ ସଂସ୍କାରର ସୂତ୍ରପାତ କରିଅଛନ୍ତି, ତାହା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବାପାଇଁ କେତେକ କାଳ ଲାଗିବ । ଅତଏବ ତାଙ୍କର ଶାସନକାଳ ବଢ଼ାଇବା ପାଇଁ କେତେକ ଦିନ ପୂର୍ବେ ଯେଉଁ ଆନ୍ଦୋଳନ ହୋଇଥିଲା ସେଥିରେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସହାନୁଭୂତି ଅଛି ବୋଲି ମୋହର ବିଶ୍ୱାସ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭାରତୀୟ ଜାତିଙ୍କ ସହ ଓଡ଼ିଆମାନେ ସାଧାରଣ ଭାବରେ ଲର୍ଡ଼ ହାର୍ଡ଼ିଞ୍ଜଙ୍କ ଉଦାର ଶାସନର ସୁଫଳ ଭୋଗ କରୁଅଛନ୍ତି । କେବଳ ସେଥି ନିମନ୍ତେ ନୁହେଁ, ଓଡ଼ିଆମାନେ ଲର୍ଡ଼ ହାର୍ଡ଼ିଞ୍ଜଙ୍କଠାରେ କୃତଜ୍ଞ ରହିବାର ବିଶେଷ କାରଣ ଅଛି । ଏଥିପୂର୍ବେ କୌଣସି ବଡ଼ଲାଟ ଓଡ଼ିଶାର ରାଜଧାନୀରେ ପଦାର୍ପଣ କରି ନ ଥିଲେ । ଲର୍ଡ଼ ହାର୍ଡ଼ିଞ୍ଜଙ୍କ ସମୟରେ ଓଡ଼ିଆମାନେ ତାଙ୍କ ରାଜଧାନୀରେ ପ୍ରବଳ ପ୍ରତାପ ସମ୍ରାଟ୍ ପ୍ରତିନିଧିଙ୍କ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ଓ ଅଭିନନ୍ଦନ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲେ । ଏହି କାରଣରୁ ଓଡ଼ିଆମାନେ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କଠାରେ ଚିରକୃତଜ୍ଞ । ଓଡ଼ିଆମାନେ ଆଶା କରନ୍ତି ଯେ, ବଡ଼ଲାଟ ମହୋଦୟ ତାଙ୍କ ଅଳ୍ପକାଳ ଅବସ୍ଥାନରେ ସୁଦ୍ଧା ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିଗ

ଓ ବିଶେଷତ୍ୱ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କିଛି ଅନଭୂତ ସଂଗ୍ରହ କରିଯାଇଅଛନ୍ତି । କଟକ ନଗର ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଶୁଭାଗମନ ଘଟଣା ଓ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ଇତି-ହାସରେ ଜଡ଼ିତ ରହିବ । ତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକାଳ ବୃଦ୍ଧି ହେବା ନିମନ୍ତେ ଓଡ଼ିଆମାନେ ଉଦ୍‌ବେଗପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାଣରେ ଆଶା କରୁଅଛନ୍ତି । ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଏପରି ମହାନ୍ ସଦାଶୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଝମାନ୍ୱୟରେ ଦୁଇଗୋଟି ଶୋକର ଘଟଣା ହୋଇ-ଯାଇଅଛି । ତାଙ୍କ ପତ୍ନୀବିୟୋଗରେ ଯେଉଁ ଦୁଃଖ ହୋଇଥିଲା ତାହା ତାଙ୍କ ପୁତ୍ରନିହତରେ ଦ୍ୱିଗୁଣିତ ହୋଇଅଛି । ଭଗବାନ୍ ତାଙ୍କ ଶୋକସନ୍ତପ୍ତ ହୃଦୟରେ ଶାନ୍ତିବାରି ସେଚନ କରନ୍ତୁ । ଓଡ଼ିଆମାନେ ତାଙ୍କର ଏହି ଦୁଃଖରେ ଦୁଃଖୀ, ଏହା ଉଲ୍ଲେଖ କରିବା ବାହୁଲ୍ୟ ମାତ୍ର ।

ଦେଶ ମିଶ୍ରଣ:—

ଏହା ଲର୍ଡ଼ ହାର୍ଡ଼ିଞ୍ଜିଙ୍କ ପରି ଉଦାର ଉନ୍ନତମନା ଶାସନକର୍ତ୍ତାଙ୍କ ସମୟରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ । ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ସେ ଉତ୍ତମ ରୂପେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କଲେ ଏବଂ ଏତାଦୃଶ ଅବସ୍ଥା ପ୍ରଜାଙ୍କ ପକ୍ଷେ ଓ ଶାସନ ପକ୍ଷେ ଶ୍ରେୟସ୍କର ନୁହେଁ ବୋଲି ସେ ଥରେ ଜାଣିପାରିଲେ କୌଣସି ପ୍ରାଦେଶିକ ଶାସନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଆପତ୍ତି ଅଥବା ସ୍ୱାର୍ଥପର ଲୋକମାନଙ୍କ ଚିତ୍କାର ପ୍ରତି ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ନ କରି ତାଙ୍କ ପ୍ରକୃତିଗତ ସ୍ୱଭାବସୁଲଭ ଭ୍ରାତୃସଂଯୋଗ ନୀତିବର୍ଦ୍ଧିନୀ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରୟୋଗ କରିବେ ବୋଲି ମୋହର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ ଅଛି । ଓଡ଼ିଆମାନେ ନିଜ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଲୋପର ଆଶଙ୍କା କରୁଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କର ଉକ୍ତ ଆଶଙ୍କା ନିରାକରଣ ନିମନ୍ତେ ସେମାନଙ୍କୁ ବଙ୍ଗଳାରୁ ପୃଥକ୍ ରଖାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ତାଙ୍କର ଏକ ଡେସ୍ପାଚରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଥିଲେ । କେବଳ ବଙ୍ଗଳାରୁ ପୃଥକ୍ ରହିବା ଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କ ଆଶଙ୍କା ନିରାକରଣ ହେଲା କି ? ପ୍ରବଳ ଜାତିଙ୍କ ନିଷ୍ପେଷଣ ଓ ନିର୍ଯ୍ୟାତନାରେ, ଆଧିପତ୍ୟ ଓ ଆକ୍ରମଣରେ ଆଜି ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ସଙ୍କୁଚିତ ଓ ସବୁ କିଛି ଆଶା ବହୁଦୂରକୁ ଚାଲିଯାଇ ନାହିଁ କି ? ତାଙ୍କର ମାତୃଭାଷା ନାନା ଭାବରେ ବିକୃତ, ଦୂଷିତ ହେଉନାହିଁ କି ? ଆକୃତି, ପ୍ରକୃତି, ଆଚାର, ବ୍ୟବହାର, ଭାଷା, ଭାବ ଇତ୍ୟାଦି ସକଳ ବିଷୟରେ ଭାରତର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜାତିଙ୍କଠାରୁ ଓଡ଼ିଆମାନେ ପୃଥକ୍ ବୋଲି ବିଜ୍ଞ ମଣ୍ଡଳ ଶାସନ କର୍ମଚାରୀ ଏବଂ ଘଟଣା ବିଶେଷରେ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ମଧ୍ୟ ଘୋଷଣା କରିଆସିଅଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆଙ୍କର ଏହି

ପାର୍ଥକ୍ୟ ଓ ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ରକ୍ଷା କରିବା ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନୁହେଁ କି ? ବଙ୍ଗରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ରହିବା ମାତ୍ରକେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ଏହି ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ରକ୍ଷା ବିଧାନ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା କି ? ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରଦେଶ, କି ଜୟପୁର କି ଗଞ୍ଜାମ ଏହା ପ୍ରାକୃତିକ ଓଡ଼ିଶାର ଏକ ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଅଂଶ । ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲା ଓ ଜୟପୁର ଓଡ଼ିଆ ରାଜାମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅଧିକୃତ ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ଲୋକଙ୍କଦ୍ୱାରା ଅଧ୍ୟୁଷିତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଦୁଃଖର ବିଷୟ କ୍ଷମତାଶାଳୀ ତେଲଙ୍ଗମାନଙ୍କ ପ୍ରଭାବରେ ଓଡ଼ିଆ ଶକ୍ତି ଏକାବେଳେ ମ୍ରିୟମାଣ ହୋଇଅଛି । ଓଡ଼ିଆ ଆଜି ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଚାଲିପାରୁ ନାହିଁ । ବିଦ୍ୟାଳୟରେ, ଅଫିସରେ, ରାଜକାର୍ଯ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଆ ଏକପ୍ରକାର ବର୍ଜିତ । ଓଡ଼ିଆ ଗ୍ରାମ, ନିଜ ଜାତୀୟଭାଷା ଅଧ୍ୟୟନ, ଓ ନିଜ ଜାତୀୟ ସାହିତ୍ୟ ଚର୍ଚ୍ଚାରୁ ବଞ୍ଚିତ । ରାଜଦ୍ୱାରରେ ଓଡ଼ିଆ ଅବହେଳିତ ଓ ଅପମାନିତ । ଜନ୍ମଭୂମିର ଅବସ୍ଥା ତଥୈବଚ । ଓଡ଼ିଆ ଦେଶ ଆଜି ଖଣ୍ଡବିଖଣ୍ଡିତ । ଏଥିରେ ଓଡ଼ିଆ କପରି ତାହାର ପାର୍ଥକ୍ୟ ରଖିପାରିବ ? ପ୍ରାୟ ଦଶବର୍ଷ ହେଲା ଓଡ଼ିଆମାନେ ଏହି ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଉତ୍କଳ ପ୍ରଦେଶର ଏକୀକରଣ ନିମନ୍ତେ ଆନ୍ଦୋଳନ କରିଆସୁଛନ୍ତି । ଦରଖାସ୍ତ ହୋଇ ଯାଇଅଛି, ନିବେଦନ ଆବେଦନର ସୀମା ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଦୁଃଖର ବିଷୟ — ସରକାର ବାହାଦୁର ନିଶ୍ଚଳ ହୋଇ ରହିଅଛନ୍ତି । ସେ ଦିନ ସମ୍ବଲପୁର ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଥିବାରୁ ଯେ ଅସହ୍ୟ ଅସୁବିଧା ଭୋଗ କରୁଥିଲା, ତାହା ଆପଣମାନଙ୍କର ସ୍ମୃତିର ଅଗୋଚର ନୁହେଁ । କେତେକ କାଳଯାଏ ସେମାନେ କପରି ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ଓ ନିଷ୍ପେଷଣ ଭୋଗ କରିଥିଲେ ତାହା ପାସୋରି ହୋଇ ନାହିଁ । ଆଜିଯାଏ ମେଦିନୀପୁର ଅଞ୍ଚଳର ଓଡ଼ିଆମାନେ ବଙ୍ଗଳା ଅକ୍ଷରରେ ୰ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସଙ୍କ ଭାଗବତ ଲେଖୁଅଛନ୍ତି । ଉନ୍ନତ ବଙ୍ଗ ସହିତ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ଥାଇ ମେଦିନୀପୁର ଓଡ଼ିଆଙ୍କର କିଛି ଅଭିବୃଦ୍ଧି ହୋଇପାରି ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ କହନ୍ତି, ଉନ୍ନତତର ଜାତିମାନଙ୍କ ସଂସ୍ରବ ଜାତି ପକ୍ଷରେ ଶ୍ରେୟସ୍କର, ସେମାନେ ଏଥିର କି ଉତ୍ତର ଦେବେ । ଏହିପରି ଭାବରେ ପ୍ରବଳ ଜାତିଙ୍କର ଆଧିପତ୍ୟରେ ଜୀବନ ଯାପନ କଲେ ଆତ୍ମବିସ୍ମୃତି ଘଟିବ ନାହିଁ କି ? ଏହି ଆତ୍ମବିସ୍ମୃତି ଦୂରୀଭୂତ ହେବା ପରେ [illegible] ଜାତିର ଉନ୍ନତି ହେବ ନାହିଁ । ମେଦିନୀପୁରର କାନ୍ଥି ଅଞ୍ଚଳରେ ଓଡ଼ିଆଙ୍କର ଦୂରବସ୍ଥା ଶବ୍ଦରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ହେବାର ନୁହେଁ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ସମାଜ ବଳହୀନ ହେଲେ ତାହାର ଆତ୍ମବୋଧ ରହେ ନାହିଁ । ଆଜି ମେଦିନୀପୁର ଅଞ୍ଚଳସ୍ଥ ଓଡ଼ିଆମାନେ ନିର୍ବାସିତ ପ୍ରାୟ ଓଡ଼ିଆ ଦେଶର ବାହାରରେ ପଡ଼ିଅଛନ୍ତି । ଶାସନସମ୍ପର୍କ ବିଚ୍ଛେଦ ହେବା

ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ସହ ସେମାନଙ୍କ ସାମାଜିକ ବନ୍ଧନ ଶିଥିଳ ହୋଇ ଯାଉଅଛି । ସେହି ପ୍ରଦେଶସ୍ଥ ଓଡ଼ିଆଙ୍କର କଦର ସଙ୍ଗପ୍ରାପ୍ତି ହେବ, ସେମାନେ କିପରି ନିଜ ଜାତିର ଲୋକଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିବେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ପିତୃପିତାମହଙ୍କ ପ୍ରତି ଗୌରବରେ ତାଙ୍କ ଇତିହାସରେ ଶ୍ରଦ୍ଧାପ୍ରକାଶ କରିବେ, ଏହା ସମ୍ମିଳନୀର ଗୋଟିଏ ବିଶିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟ ହେବା ଉଚିତ ବୋଲି ମୁଁ ମନେକରେ । ସେମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇଦେବାକୁ ହେବ, ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଇତିହାସ ଅଛି, ଗୌରବ ଅଛି । ପୁରୀ, କୋଣାର୍କ, ଭୁବନେଶ୍ୱର ଯେଉଁ ଓଡ଼ିଆ ହସ୍ତର ନୈପୁଣ୍ୟ, ବୁଦ୍ଧିର ବିଚକ୍ଷଣତା, ହୃଦୟର ପ୍ରଶସ୍ତତାର ପରିଚୟ ଦେଉଅଛି, ସେ ଓଡ଼ିଆର ଶକ୍ତି, ତାହାର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଲୋପ ହେବ ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଆ ବୋଲି ପରିଚୟ ଦେବାରେ ସେମାନଙ୍କର ଅପମାନ ଓ ଲଜ୍ଜାର କିଛି କାରଣ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଓଡ଼ିଆ ପାଲିଙ୍କି ବାହକ ହୋଇପାରେ; କିନ୍ତୁ ତାହାର ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନେ ତ ପାଲିଙ୍କି ପରିବର୍ତ୍ତିରେ ଦେଉଳର ଯେଉଁସବୁ ପ୍ରସ୍ତର ଉତ୍ତୋଳନ କରିପାରିଅଛନ୍ତି, ତାହା ଦେଖି ଆଧୁନିକ ଯୁଗ ମଧ୍ୟ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟରେ ଅବାକ ହେଉଅଛି । ସେହି ଓଡ଼ିଆଙ୍କର ବଂଶଧର ବୋଲି ପରିଚୟ ଦେବାକୁ ଲଜ୍ଜା କାହିଁକି ? ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ଦ୍ୱାରସ୍ଥ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦେଶମିଶ୍ରଣ ସମ୍ବନ୍ଧେ ନ୍ୟାୟସଙ୍ଗତ ଓ ଆଇନାନୁମୋଦିତ ଆନ୍ଦୋଳନ କରିବାକୁ ହେବ । ଯେଉଁମାନେ ବୁଝି ନାହାନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇବାକୁ ହେବ, ପ୍ରତିଗ୍ରାମରେ ପ୍ରତିସହରରେ ଏହି ଦେଶମିଶ୍ରଣ ଆନ୍ଦୋଳନର ସୂତ୍ରପାତ କରିବାକୁ ହେବ । ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ କେତେକ ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଆବଦ୍ଧ ନାହିଁ, ଏହା ଓଡ଼ିଆର ସରଳ ସ୍ୱାଭାବିକ ଆକାଙ୍କ୍ଷା ଏବଂ ଓଡ଼ିଆର ଘରେ ଘରେ ଦେଶମିଶ୍ରଣ ଆଶା ଉଦ୍ରେକ ହୋଇଅଛି, ଏହିକଥା ସରକାର ଜାଣନ୍ତୁ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯାଇ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ଦୃଢ଼ୀଭୂତ କରନ୍ତୁ; ଦେଖିବେ ଲୋକଙ୍କର ପ୍ରାର୍ଥନା ସରକାର ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କରିବେ ନାହିଁ । ଯୁକ୍ତି ଅକାଟ୍ୟ ହେଉ ପଛକେ, ତାହାର ପଶ୍ଚାଦ୍ଦେଶରେ ଲୋକସମୂହର ଆର୍ତ୍ତନାଦ ସମର୍ଥନ କରିବାକୁ ନଥିଲେ ଯେ କୌଣସି ବିଷୟ 'ଅବାଞ୍ଛନୀୟ ଓ ଅନାବଶ୍ୟକ' ବୋଲି ସରକାର କହିଦେଇ ପାରନ୍ତି । ସମ୍ମିଳନୀ ରାଜନୈତିକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ନୁହେଁ । ଅତଏବ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଶାସନରେ ରହିଥିବାରୁ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ଶାସନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କି ଅଭାବ ଅଭିଯୋଗ ଅଛି ସେ ସକଳର ଆଲୋଚନା ମୁଁ, ଏଠାରେ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୁହେଁ; କିନ୍ତୁ ସ୍ଥୂଳ ଭାବରେ ଏତିକି ଜଣାଇପାରେ ଯେ, ଶାସନ ସମ୍ପର୍କୀ ଅନେକ ତ୍ରୁଟି, ଅନେକ ପ୍ରକାର ଅସନ୍ତୋଷ ଦେଶମିଶ୍ରଣ ହେଲେ ଆଉ

ରହନ୍ତା ନାହିଁ । ସରକାର ଯାହା କହନ୍ତୁ, ଚଞ୍ଚଳମତି ତେଲେଗୁ ଭାଇମାନେ ଯାହା କହନ୍ତୁ, ରକ୍ତର ଆକର୍ଷଣ କଦାପି ଶିଥିଳ ହେବାର ନୁହେଁ । ଯେଉଁ-ମାନଙ୍କର ପ୍ରାଣର ଆଶା, ଭରସା, ଆଗ୍ରହ, ବ୍ୟବହାର, ସାମାଜିକ ସଂସ୍କୃତି ବହୁଶତାବ୍ଦୀର ଇତିହାସରେ, ଉତ୍କଳରେ ଗଠିତ ଓ ଗ୍ରଥିତ ହୋଇଆସିଅଛି, ସେମାନଙ୍କୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ରଖିବା ପ୍ରକୃତିର ବିରୁଦ୍ଧାଚରଣ ମାତ୍ର । ଭାରତ ପରି ମହା ଦେଶର ପ୍ରାଦେଶିକ ଜାତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଏକ ଭାଷାଭାଷୀ ଭୂମିଖଣ୍ଡରେ ସୀମାବଦ୍ଧ ନ ହେଲେ ପ୍ରାଦେଶିକ ଜାତୀୟ କଲ୍ୟାଣ ତଥା ଭବିଷ୍ୟତରେ ଭାରତୀୟ ମହା-ଜାତୀୟତାର ଆଶା ସୁଦୂରପରାହତ । ସରକାର ଯେ ଏହି କଥା ବୁଝି ନାହାନ୍ତି, ତାହା ନୁହେଁ । ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପଣ୍ଡିତ ପ୍ରବର ଗ୍ରିଏରସନ୍ ସାହେବ ଭାରତର ସମସ୍ତ ସ୍ଥାନ ନିଜେ ଦେଖି ଭାଷା ଭିତ୍ତିରେ ପ୍ରାଦେଶିକତା ସ୍ଥିର କରି ଭାରତର ଗୋଟିଏ ନୂତନ ମାନଚିତ୍ର ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛନ୍ତି, ଓଡ଼ିଆଭାଷୀ ବୋଲି ଗ୍ରିଏରସନ ସାହେବ ଯେଉଁ ଭୂଭାଗ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିଅଛନ୍ତି, ତାହା ଓଡ଼ିଆଙ୍କର ଅଭିପ୍ରାୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ସମର୍ଥନ କରୁଅଛି । ଗ୍ରିଏରସନ୍ ମାନଚିତ୍ର ପାଖରେ ଥୋଇ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ଆବେଦନ ଆଲୋଚନା କଲେ ସରକାର ଦେଖିବେ ଯେ, ତାଙ୍କ ଦାବୀ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅପ୍ରାକୃତ ଓ ଅସମୀଚୀନ ନୁହେଁ । ରାଜା ପ୍ରଜା ସମସ୍ତେ ଏକ ସ୍ୱରରେ ଏହି ମିଳନ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଅଛନ୍ତି । ପାରଳାର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ପଦ୍ମନାଭ ନାରାୟଣ ଦେବ ଏହି ମିଳନ ଆକାଂକ୍ଷା ପୋଷଣ କରିଥିଲେ । ୰ ବଳରାମ ମହାରଣାଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ୰ ନରସିଂହଦାସଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତେ ଏହି ମିଳନ ପାଇଁ ବ୍ୟାକୁଳ ଥିଲେ । କବି ମଧୁସୂଦନ ଏହି ମିଳନର "ଶୁଭ ଶଙ୍ଖଧ୍ୱନି" ବଜାଇଅଛନ୍ତି । ଚେଷ୍ଟା କଲେ ଏହି ମିଳନ ଯେ ଦିନେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସିଦ୍ଧ ହେବ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହର କାରଣ କିଛି ନାହିଁ । ନୂତନ ଆଶାରେ ପ୍ରାଣକୁ ଉଜ୍ଜୀବିତ ରଖି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ହେବ । ସମ୍ପାଦ-କମାନେ ଏ ବିଷୟରେ ସର୍ବଦା ଆନ୍ଦୋଳନ କରନ୍ତୁ ଏବଂ ଲୋକେ ଏହି ମିଳନ ପାଇଁ ବ୍ୟାକୁଳତା ଦେଖାନ୍ତୁ । କବି ଏହି ମିଳନ କବିତା ଲେଖନ୍ତୁ, ବକ୍ତା ଏହି ମିଳନ ବକ୍ତୃତା ଦିଅନ୍ତୁ, ଦେଖିବେ ଏହି ହୃଦୟର ଆବେଗପୂର୍ଣ୍ଣ ଆକାଂକ୍ଷା ସରକାର ଦିନେ ପୂରଣ କରିବେ ଏବଂ ଭଗବାନ୍ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ନିଶ୍ଚୟ ସହାୟ ହେବେ ।

କିନ୍ତୁ ନିଜ ଗୋଡରେ ଛିଡ଼ାହେବାକୁ ନ ଶିଖିଲେ ବାହାରର ଯେତେ ସାହାଯ୍ୟ ଓ ଅବଲମ୍ବନ ହେଉ ନା କାହିଁକି ତାହାଦ୍ୱାରା କିଛି ହେବ ନାହିଁ । ସ୍ୱାବଲମ୍ବନଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତିର ନିଜେ ଭଗବାନ୍ ସହାୟ ହୁଅନ୍ତି । ପ୍ରଥମେ କୌଣସି ବିଷୟରେ ଯୋଗ୍ୟ ନ ହେଲେ ଅପରର ଦୟାଦାକ୍ଷିଣ୍ୟ, ସାହାଯ୍ୟ ସହାନୁଭୂତି କିଛି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଆମ୍ଭ ଜାତି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜାତିଙ୍କ ସମାସନାସୀନ ହେବାକୁ ହେଲେ ପ୍ରଥମତଃ ସେମାନଙ୍କ ପରି ଯୋଗ୍ୟ ହେବାକୁ ହେବ । ଏହି ଯୋଗ୍ୟତା ସମ୍ପାଦନ ପାଇଁ ଯେତେଗୁଡ଼ିଏ ଉପକରଣ ଆବଶ୍ୟକ, ତନ୍ମଧ୍ୟରେ ଶିକ୍ଷା ସର୍ବ ପ୍ରଥମ ଓ ସର୍ବ ପ୍ରଧାନ ।

ଶିକ୍ଷା:—

ଶିକ୍ଷାବିହୀନ ହେଲେ ଆମ୍ଭେମାନେ ସଭ୍ୟ ହେବାର ତେଣିକି ଥାଉ କ୍ରମେ ଲୋପ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବାର ଆଶଙ୍କା ପୂର୍ଣ୍ଣମାତ୍ରାରେ ଅଛି । ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ପୂର୍ବକାଳରେ ଶିକ୍ଷାଦୀକ୍ଷାରେ ପ୍ରବୀଣ ଥିଲା । ହୃଦୟକୁ ଉନ୍ନତ କରିବା, ମନୁଷ୍ୟର ଦେବତା ସୁଲଭଗୁଣ ବିକାଶ କରିବା ଏବଂ ମନକୁ ସଂସ୍କାର କରିବା ଯେ କୌଣସି ଶିକ୍ଷାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଯେଉଁ ଭାଷାରେ, ଭାବରେ ଦିଆଯାଉ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରଧାନ ଲକ୍ଷ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟତା ପ୍ରାପ୍ତି । ପୂର୍ବକାଳରେ ଓଡ଼ିଆମାନେ ଏହି ମନୁଷ୍ୟତା ପ୍ରାପ୍ତି ନିମନ୍ତେ ଯେ ଶିକ୍ଷିତ ହେଉଥିଲେ, ଏହାର ଭୂରି ଭୂରି ପ୍ରମାଣ ମିଳୁଅଛି । କିନ୍ତୁ ଆଧୁନିକ ଯୁଗରେ ସେମାନଙ୍କ ଶିକ୍ଷାର ଅବସ୍ଥା କିଅଣ ? ସେମାନେ ନବ୍ୟ ଶିକ୍ଷାର ବହୁଦୂରରେ ପଡ଼ିଅଛନ୍ତି ଏବଂ ପୁରାତନ ଯାହା କିଛିଏ ଥିଲା, ତାହା ମଧ୍ୟ ଲୋପ ପାଇଅଛି । ଅବଧାନ ଗୃହାଳୀ ଦେଖିବାକୁ ନାହିଁ କି ସ୍କୁଲ କଲେଜର ମଧ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ ଆଭାସ ନାହିଁ । ଏପରି ଜାତିଟା ନ ଘରେ ନ ଘାଟରେ ହୋଇ ପଡ଼ିଅଛି । କୌଣସି ଲୋକକୁ ସାକ୍ଷର କରିବା ମାତ୍ରେ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଗଲା ବୋଲି ବୁଝାଯିବ ନାହିଁ । ଭାରତବର୍ଷ ଭିତରୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ଯେତେ ସାକ୍ଷର ବ୍ୟକ୍ତି ଅଛନ୍ତି, ବୋଧହୁଏ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରଦେଶରେ ନାହାନ୍ତି । ଏହି କଥା ସରକାର ରିପୋର୍ଟରୁ ମଧ୍ୟ ଜଣାଯାଏ । ଏହା ମଧ୍ୟ ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷା ବିସ୍ତାର ଚେଷ୍ଟାର ଫଳ ବୋଲି ବୋଧ ହୁଏ ନାହିଁ । ଉତ୍କଳରେ ଯେଉଁ ସବୁ ଅବଧାନ ଚାଟଶାଳୀ ଚୌପାଢୀର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲା ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ଉଠିଯାଇଅଛି, ତାହା ଫଳରେ ଦେଶରେ ଅନ୍ତ୍ୟଜ ଜାତିର ଲୋକମାନେ ମଧ୍ୟ ଭାଗବତ ପଢିବା ଭଳି ସାକ୍ଷର ହୋଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ

ଯେଉଁ ସବୁ ଶିକ୍ଷା ସଂସ୍କାର ପ୍ରବେଶ କଲଣି ସେଥିରେ ଓଡ଼ିଶାର ଏହି ପୂର୍ବଖଣ୍ଡ ଆଉ ଅଧିକ ଦିନ ସକାଶେ ରହିବ କି ନାହିଁ ସନ୍ଦେହର ବିଷୟ । ଅଧିକାଂଶ ସାକ୍ଷର ବୋଲି ଧରି ନିଆଯାଏ, ଯାହା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଜାତି ଶିକ୍ଷିତ ବୋଲି କୁହାଯିବ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଅନ୍ୟ ଦେଶରେ ଯେ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନର ଅଭାବ ଅଛି, ଏଥିରେ କୌଣସି ଦ୍ୱିରୁକ୍ତି ହୋଇ ନ ପାରେ । ଜୟପୁର ବିଶାଖପଟ୍ଟଣ ଅଞ୍ଚଳ ଓଡ଼ିଆପ୍ରଧାନ ସ୍ଥଳମାନଙ୍କରେ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟର ଏକାନ୍ତ ଅଭାବ ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଉଅଛି । ସେହିଠାରେ ଓଡ଼ିଆ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଓଡ଼ିଆ ବାଳକମାନେ ତେଲୁଗୁ ଶିଖିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଅଛନ୍ତି । ଏଥି ପ୍ରତି ସରକାର କିମ୍ବା ଲୋକଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଅଦ୍ୟାବଧି ପଡ଼ି ନାହିଁ । ପାଦ୍ରି ମିସନାରିମାନେ ଯାହା କରୁଅଛନ୍ତି, ତାହା ବାଦଦେଲେ ଓଡ଼ିଆ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଚାର ନିମନ୍ତେ ସେହି ଅଞ୍ଚଳରେ କୌଣସି ଉତ୍ସାହ, କୌଣସି ଉଦ୍ୟମ ନାହିଁ । ଏହିପରି ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଶିକ୍ଷାର ଅଭାବ ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଉଅଛି । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ କେଉଁ ପ୍ରଣାଳୀର ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯିବା ଉଚିତ, ଏହି ବିଷୟର ଆଲୋଚନାରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଲେ କି ଲାଭ ହେବ ? ଶିକ୍ଷା ତ ନାହିଁ, ସେଥିରେ ପ୍ରଣାଳୀ ନିରୂପଣ ପାଇଁ ଏତେ ବ୍ୟାକୁଳତା କାହିଁକି ? ତଥାପି କେବଳ ଶିକ୍ଷାର ପରିମାଣ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦେଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । କ୍ଷୁଧାରେ ପ୍ରପୀଡ଼ିତ ବୋଲି ଏଣୁ ତେଣୁ ଆହାର ଯୋଗାଇଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ଖାଦ୍ୟ ଏପରି ହେବା ଉଚିତ; ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ରକ୍ତବୃଦ୍ଧି ହେବ, ଅଙ୍ଗ ସବଳ ଓ ସତେଜ ହେବ । ତାହା ନ ହେଲେ ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ ରୋଗରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହେବା ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରକୃତି ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ନ ଦେଲେ ତାହା ଅଶିକ୍ଷାଠାରୁ ଭୟଙ୍କର ହୋଇ ଉଠିବ ଏବଂ ଜାତି ମାନସିକ ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ ରୋଗରେ ଗ୍ରସ୍ତ ହେବା ବିଚିତ୍ର ନୁହେଁ । ଏହି କଥା ଆମ୍ଭଦେଶର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସାଧାରଣ ଗ୍ରାମୀୟ ବୋଉଁ ପାଠଶାଳା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସକଳ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ।

ସବୁ କଥା ପରି ଶିକ୍ଷାର ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଆଦର୍ଶ ରଖିବାକୁ ହେବ । ସେ ଆଦର୍ଶ ଜାତିର ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ଅବସ୍ଥା, ଜାତିର ପୂର୍ବପରମ୍ପରାର ଅନୁକୂଳ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏକ କଥାରେ ଆଦର୍ଶ ଏପରି ହେବା ଉଚିତ ଯେ, ତାହା ଗ୍ରହଣ କରି ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇ ଜାତି ଉପରକୁ ଉଠିପାରିବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଓଡ଼ିଆଙ୍କର ଭାଗ୍ୟରେ ଦୁଇଗୋଟି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପଡ଼ି ଅଛି । ଆଉ କେତେଦିନ ପରେ ପାଟଣା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ମଧ୍ୟ ସଂସ୍ଥାପିତ ହେବ । ଗୋଟିଏ

ଜାତି ଉନଗୋଟି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇ ଶିକ୍ଷିତ ହେଲେ ଜାତିର ଗୋଟିଏ ଆଦର୍ଶ ଚଳିବ କି ? ଅନ୍ୟ ବିଷୟମାନଙ୍କରେ ଯେପରି ଶିକ୍ଷାରେ ମଧ୍ୟ ସେପରି ଏକ Common standard ସମାନ ପ୍ରଣାଳୀ ଓ ଆଦର୍ଶ ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ । ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଅଞ୍ଚଳରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ସଂସ୍କୃତକୁ ଯେ ସ୍ଥାନ ଦିଆଯାଇଅଛି କଲିକତାରେ ତାହା ନୁହେଁ । ଜଣେ କଟକର ଗ୍ରାଜୁଏଟ ଜଣେ ଗଞ୍ଜାମର ଗ୍ରାଜୁଏଟଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ସଂସ୍କୃତରେ ଅଧିକ ପାରଦର୍ଶି ଓ ମାତୃଭାଷାରେ ଅଧିକ ପ୍ରବୀଣ । ଏହିପରି ଯେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଅନ୍ୟତ୍ର ରହୁନାହିଁ; ଏହା କହିବା ମୋହର ଅଭିପ୍ରେତ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ଏକ ଜାତି ନିମନ୍ତେ ଏକ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ଏକ ଆଦର୍ଶ ଏକ ଶିକ୍ଷାପ୍ରଣାଳୀ ଅଧିକତର ଉପଯୋଗୀ ଓ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକରବୋଲି ମୋହର ଧାରଣା । କିନ୍ତୁ ଏହା କେତେଦୂର ସମ୍ଭବ ସରକାର ଓ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଆଲୋଚନାର ବିଷୟ । କେତେ ଦିନ ପୂର୍ବେ ଧର୍ମକୋଟର ମାନ୍ୟବର ରାଜା-ସାହେବ ସମସ୍ତ ଓଡ଼ିଆଭାଷୀ ପ୍ରଦେଶର ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ଏକ ଶିକ୍ଷାକର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଅଧୀନରେ ରହିବା ବାଞ୍ଛନୀୟ ବୋଲି ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ ସଭାରେ ଯେଉଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଉତ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ, ତାହା ଗୃହୀତ ହେଲେ ଅନେକାଂଶରେ ଶିକ୍ଷାର ଏକ ଆଦର୍ଶ ଓ ସମାନ ହୋଇପାରେ ।

ଶିକ୍ଷାର ଆଦର୍ଶ ସମ୍ବନ୍ଧେ କହୁଁ କହୁଁ ସତ୍ୟବାଦୀର ଆଦର୍ଶ ହାଇସ୍କୁଲ କଥା ମନେ ପଡ଼ିଲା । ସତ୍ୟବାଦୀ ସ୍କୁଲ ମୁଁ ଦେଖି ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଲୋକମୁଖରେ ଓ ସମ୍ବାଦପତ୍ରାଦି ଦ୍ୱାରା ତାହାର ପରିଚୟ ପାଇପାରିଅଛି । ତ୍ୟାଗର ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଆଦର୍ଶ ଦେଖାଇ ସତ୍ୟବାଦୀ ସ୍କୁଲର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତାମାନେ ଏହି ନୂତନ ସ୍କୁଲ ନୂତନ ଧରଣରେ, ନୂତନ ଆଦର୍ଶରେ ଚଳାଉଅଛନ୍ତି । ଶୁଣିଥାଉଅଛି, ସେଠାରେ ସେମାନେ 'ମନୁଷ୍ୟ ଗଢ଼ୁଅଛନ୍ତି' । ଶିକ୍ଷକମାନେ ପ୍ରାଚୀନ ପୁରାଣ କଥିତ ଆଚାର୍ଯ୍ୟାଦିର କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଅଛନ୍ତି । ଶିକ୍ଷକ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ନ ହେଲେ, ଅର୍ଥାତ୍ ଶିକ୍ଷା ଆଚରଣରେ ପରିଣତ ନ ହେଲେ ତାହାର ଫଳ କିଛି ହୁଏ ନାହିଁ । ମନୁଷ୍ୟତା ପ୍ରାପ୍ତି ନିମିତ୍ତ ସେମାନେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଯେଉଁମାର୍ଗରେ ଚଳାଉଥିବାର ଜଣାଯାଏ, ତାହା ସର୍ବଥା ଅନୁକରଣୀୟ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେଶରେ ଏହିପରି ସ୍କୁଲର ସଂଖ୍ୟା, ଏପରି ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗୀଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ହେଉ ଏବଂ ସତ୍ୟବାଦୀର ଉଚ୍ଚ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଆଦର୍ଶରେ ଦେଶର ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ ସକଳ ଗଠିତ ହେଉ, ଏହା ମୋହର ଆନ୍ତ-ରିକ ଇଚ୍ଛା ଏବଂ ଭଗବାନ ଏହି ସ୍କୁଲର ଅନୁଷ୍ଠାତାମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସହାୟ ହୁଅନ୍ତୁ, ଏହା ହିଁ କାମନା ।

ସିଂହଭୂମ ଅଞ୍ଚଳରେ ଓଡ଼ିଆ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଚାରର ଯେପରି ଅଭାବ ଅଛି, ଗଞ୍ଜାମ ବିଶାଖପଟ୍ଟଣରେ ମଧ୍ୟ ତଦ୍ରୂପ । ସିଂହଭୂମରେ ଯେପରି ଓଡ଼ିଆ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଅଭାବ ଅଛି, ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଅଭାବ ରହିଅଛି । ଏଥିପ୍ରତି ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ଶୁଭଦୃଷ୍ଟି ନ ପଡ଼ିଲେ ଓଡ଼ିଆଙ୍କର ଉନ୍ନତି ଆଶା ବିଡମ୍ବନା ମାତ୍ର । ତେଲୁଗୁମାନେ ଯେତେ ଶିକ୍ଷିତ ହୁଅନ୍ତୁ ସେମାନେ ଓଡ଼ିଆରେ ଶିକ୍ଷା ଦେଇପାରିବେ ନାହିଁ ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ଆଦର୍ଶ, ଓଡ଼ିଆର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଓ ବିଶେଷତ୍ୱ ତେଲୁଗୁମାନେ ରକ୍ଷା କରିବେ ବା କିପରି ? ସମ୍ମିଳନୀ ଚେଷ୍ଟା କଲେ କେତେକ ଓଡ଼ିଆ ଶିକ୍ଷକ ଏ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଆମଦାନୀ କରାଇପାରନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ଗଞ୍ଜାମ ଓଡ଼ିଆ ସମାଜ ପ୍ରଭୃତି ଉଦ୍ୟମ କରୁଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ସାହାଯ୍ୟ ଦେବାକୁ ହେବ । ରସଲକୋଣ୍ଡାରେ ଓଡ଼ିଆ ହାଇସ୍କୁଲ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଅଛି । ଏହା ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ବିଶେଷ ଅନୁକମ୍ପାର ଫଳ । ମୁଁ ସେଥିପାଇଁ ଲର୍ଡ଼ପେଣ୍ଟଲଣ୍ଡଙ୍କ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟକୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଉଅଛି । ପରନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଆ ଶିକ୍ଷକ ନିଯୋଗ ପ୍ରତି ବିଶେଷ ମନୋଯୋଗ ନ ଦେଲେ ସରକାର ଯେଉଁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ରସଲକୋଣ୍ଡାଠାରେ ହାଇସ୍କୁଲ ବସାଇ ଅଛନ୍ତି ସେହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ରହିବ । ଅନ୍ୟନ ଶିକ୍ଷକାଭାବ ପୂରଣ କରିବା ନିମିତ୍ତ ବ୍ରହ୍ମପୁର ଟ୍ରେନିଂ-ସ୍କୁଲ ଉଚ୍ଚ ଗ୍ରେଡ଼ ସ୍କୁଲରେ ପରିଣତ ହୋଇଅଛି । ଏହା ଅବଶ୍ୟ ଆନନ୍ଦର କଥା । ଆଶା କରାଯାଏ, ସରକାର ବାହାଦୂର ଜୟପୁର ପ୍ରତିଶିକ୍ଷାର ସୁବିଧା କରିଅଛନ୍ତି । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ସାହିତ୍ୟିକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ତଦ୍ରୂପ କରିବାକୁ ହେବ । ଜ୍ଞାନର ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଧରଣର ପୁସ୍ତକମାନ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ହେବ । ପୁରାତନ ସାହିତ୍ୟପ୍ରତି ଲୋକଙ୍କର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଆସ୍ଥା ଉଦ୍ରେକ କଲେ ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟ ଅନୁଶୀଳନରେ ମଣିକାଞ୍ଚନ ସଂଯୋଗରେ ଯତ୍ନ କରିବାକୁ ହେବ । ନୂତନ ଧରଣର ନବଯୁଗରେ ଉପଯୋଗୀ କବିତା ରଚନାରେ ୰ ରାଧାନାଥ ଯେଉଁ ମାର୍ଗ ଦେଖାଇଅଛନ୍ତି, ଗଦ୍ୟ ଲେଖାରେ ୰ ମଧୁସୂଦନ ଯେଉଁ ପ୍ରତିପତ୍ତି ସମ୍ପାଦନ କରିଅଛନ୍ତି, ନାଟକ ପ୍ରଣୟନରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାମଶଙ୍କର ରାୟ ଯେଉଁ କୃତିତ୍ୱର ପରିଚୟ ଦେଇଅଛନ୍ତି, ଉପନ୍ୟାସରେ ଭକ୍ତ ଭଜନ ଫକୀର ମୋହନ ଓଛ ସାହିତ୍ୟରେ ଯେଉଁ ମାର୍ଗ ଦେଖାଇଅଛନ୍ତି, ସେ ସମସ୍ତ ଆମ୍ଭ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିକୁ ଏକ ପ୍ରକାର ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଦିଗ ଦେଖାଇଅଛି । ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁଗରେ ଏମାନଙ୍କ ଲେଖାରୁ ପ୍ରଚୁର ମାନସିକ ଖାଦ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରୁଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଜାତି ନିମନ୍ତେ ଏକ କୋଟିରୁ ଅଧିକ

ଓଡ଼ିଆ ଜାତିଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଏହି ଗୃହଜନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବହୁ ଯତ୍ନରେ ସଞ୍ଚିତ ସୁମିଷ୍ଟ ଖାଦ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ । ନାନା ପ୍ରକାର ଗ୍ରନ୍ଥ, ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଉପନ୍ୟାସ, କାବ୍ୟ ନାଟକ ଆବଶ୍ୟକ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସବୁ ବିଷୟରେ ଅଭାବ । ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଆଜିଯାଏ ଓଡ଼ିଆରେ ଖଣ୍ଡିଏ ଉଚ୍ଚ ଧରଣର ଅଭିଧାନ ସଙ୍କଳିତ ହୋଇ ନାହିଁ । ଏହି ପାରଳାର ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ ବହୁ ପରିଶ୍ରମ କରି ଖଣ୍ଡିଏ ଅଭିଧାନ ପ୍ରଣୟନ କରିଅଛନ୍ତି । ତାହା ଅଦ୍ୟାବଧି ପ୍ରକାଶ ହୋଇ ପାରି ନାହିଁ । ନିଜେ ସେ ପ୍ରଭୂତ ଉଦ୍ୟମ କଲେଣି । କେଉଁଥିରେ ନ ପାରି ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ-ସମାଜ ହାତରେ ସେ କାର୍ଯ୍ୟଟି ଦେଇଅଛନ୍ତି । ସମାଜର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ସ୍ୱଚ୍ଛଳ ନ ଥିବାରୁ ଅଭିଧାନ ଖଣ୍ଡ ଛପା ହୋଇ ପାରି ନାହିଁ । ଆଶା କରୁଯାଏ, ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଜୀବନରେ ତାହା ଦେଖିବାକୁ ପାଇବୁଁ । ଆଜିଯାଏ ସାହିତ୍ୟସମାଜ କୌଣସି ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରକାଶ କରିଥିବାର ମୁଁ ଜାଣି ନାହିଁ । ଅନ୍ତତଃ ଏହି ଅଭିଧାନ ଖଣ୍ଡି ଛପାଇଲେ ସମାଜର ଗୌରବ ବଢ଼ନ୍ତା । ଆନନ୍ଦର ବିଷୟ କେତେକ ରାଜା ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଚର୍ଚ୍ଚାରେ ମନୋଯୋଗ ଦେଇଥିବାର ଆଭାସ ମିଳୁଅଛି । ସେମାନେ ଯେ ଯାହା କ୍ଷେତ୍ରରେ କିଛି ନା କିଛି କରୁଅଛନ୍ତି, ଏହା ଅବଶ୍ୟ ଶୁଭର ଲକ୍ଷଣ ।

କରଣ, କ୍ଷତ୍ରିୟ, ବ୍ରାହ୍ମଣ ଇତ୍ୟାଦି ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତଙ୍କ ଘରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଶିକ୍ଷା ପାଇଥିବାର ଶୁଣାଯାଇଥାଏ; କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ଅଧିକାଂଶ ସାକ୍ଷର ମାତ୍ର । ଅକ୍ଷର ଚିହ୍ନିବା ମାତ୍ରେ ସେମାନେ ଯେ ଶିକ୍ଷିତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗଣ୍ୟ ହେବେ, ତାହା ନୁହେଁ । ନାରୀଗଣଙ୍କୁ ଏପରି ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯିବା ଉଚିତ, ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ସେମାନେ ନାରୀସୁଲଭ ଦୟା, ପ୍ରୀତି, ମାୟା, ମମତା, ଶୁଶ୍ରୂଷା ଇତ୍ୟାଦି ସଦ୍‌ଗୁଣ ପ୍ରତି ସମଧିକ ଆସ୍ଥାବତୀ ହେବେ ଏବଂ ମାନବ ସମାଜକୁ ସମଧିକ ସୁଖ, ଶାନ୍ତି ଓ ମଙ୍ଗଳ ଆନୟନ କରିବେ । ଆମ୍ଭେମାନେ ସ୍ତ୍ରୀଶିକ୍ଷା ପ୍ରତି ଯେଉଁ ଉଦାସୀନତା ଦେଖାଇଅଛୁଁ ତାହା ଦେଶ ପକ୍ଷରେ ଘୋର ଅମଙ୍ଗଳର ଲକ୍ଷଣ । ସ୍ତ୍ରୀ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରତି ଉଦାସୀନତା ଯେପରି ନିନ୍ଦନୀୟ ଏବଂ କ୍ଷତିକାରକ, ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତି ଅସ୍ଥାବାନ୍ ନ ହେବା ସେତିକି କ୍ଷୋଭର ବିଷୟ । ସୁଖାଦ୍ୟ ଯେପରି ଶରୀରକୁ ସବଳ, ସତେଜ କରେ, ସୁସାହିତ୍ୟ ସେପରି ଜାତିର ମାନସିକ ତେଜ ବିକାଶ କରେ । ଜାତିର ମସ୍ତିଷ୍କ ସତେଜ ନ ରଖିଲେ ତାହାର ମଜ୍ଜାଗତ ଶକ୍ତି କ୍ଷୀଣ ହୋଇଯାଏ ଓ ଜାତି କ୍ରମେ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇଉଠେ । ସବୁଦେଶ ସବୁ ସମୟରେ ସାହିତ୍ୟିକମାନେ, କବି ଓ ଜାତିର ନେତା ହୋଇ ଆସିଅଛନ୍ତି । ଅର୍ଥାତ୍ ମନ ଯେପରି ଶରୀରକୁ ଚାଳନ କଲେ

ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ସାହିତ୍ୟିକମାନେ ସେପରି ତାଙ୍କୁ ପୂଜନ କରିଥାଆନ୍ତି । ଅସ୍ମ-
ମାନଙ୍କର ଏହି ମାନସିକ ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ତାହେ ସାହିତ୍ୟର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ସମସ୍ତେ
ବିଶେଷଭାବରେ ଯତ୍ନ କରିବା ଅବଶ୍ୟକ ମନେକରେ । ଉନ୍ନତବଙ୍ଗ ଏହି
ବିଷୟରେ ଯାହା କରିଅଛି, ତାହା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ସର୍ବତୋଭାବେ ଅନୁକରଣୀୟ ।
କେବଳ ବଙ୍ଗଳାରେ ସାହିତ୍ୟ ପରିଷଦ ଅଛି ବୋଲି ଆମ୍ଭେମାନେ ନାମରେ
ମାତ୍ର ସାହିତ୍ୟସମାଜମାନ ସ୍ଥାପନ କଲେ କେହି ନାହିଁ । ଅନ୍ୟମାନେ ଏହି
କେତେକ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଯାହା କରୁଅଛନ୍ତି, ବର୍ତ୍ତମାନ ସେମାନଙ୍କର ଏକାଡେମୀ
ଓ ସାହିତ୍ୟିକ ସଙ୍ଘମାନେ ତାହା ସମସ୍ତେ ଏକ କରି ସୁବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବେ ।
ଗଞ୍ଜାମ ଓଡ଼ିଆମାନେ ଟିକିଏ ସଙ୍କୋଚ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ସେମାନେ ନିଜ ଅଭାବ
ଅସୁବିଧା କହିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କଲେଣି । କିନ୍ତୁ ଜୟପୁର, ସିଂହଭୂମ ଓଡ଼ିଆଙ୍କର
ତାହା ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ଅତଏବ ସରକାର ବାହାଦୁର ଏହି ବିଭାଗମାନଙ୍କ ପ୍ରତି
ବିଶେଷ ଦୃଷ୍ଟି ନ ଦେଲେ ଉନ୍ନତି ଅସମ୍ଭବ । ଯେଉଁଠାରେ ବାଳକମାନଙ୍କ ପ୍ରତି
ଶିକ୍ଷାର ଏପରି ଅବସ୍ଥା, ସେଠାରେ ସ୍ତ୍ରୀଶିକ୍ଷା ସମ୍ବନ୍ଧେ ବିଶେଷ କହିବା ନିଷ୍ପ୍ରୟୋ-
ଜନ । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁମାନେ ମନୁଷ୍ୟର ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗସ୍ୱରୂପ ଗୃହୀତ ହୁଅନ୍ତି, ଯେଉଁମାନଙ୍କ
ଉପରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପୁତ୍ରକନ୍ୟାଙ୍କ ଭବିଷ୍ୟ ଜୀବନର ଭାର ରହିଅଛି, ସେମାନେ
ପ୍ରକୃତମାତା, ପ୍ରକୃତ ଭଗିନୀ ଓ ପ୍ରକୃତ ପତ୍ନୀ ନ ହୋଇ ପାରିଲେ ଦେଶର ଉନ୍ନତି
କେଉଁଆଡ଼େ ହେବ ? ପକ୍ଷୀର ଗୋଟିଏ ଡେଣା ବାନ୍ଧିଦେଇ ତାକୁ ଉଡିବାକୁ
ଦେଲେ ସେ ଉଡିପାରିବ କି ? ସେହିପରି ଜାତିର ଏତେବଡ଼ ଏକ ପ୍ରାଣୀ ଶିକ୍ଷାବିହୀନ
ହୋଇ ରହିଲେ ସେହି ଜାତିର ଉନ୍ନତି ଅସମ୍ଭବ । ପୂର୍ବକାଳରେ ହିନ୍ଦୁର-
ମଣୀମାନେ ସୁଶିକ୍ଷିତା ଥିଲେ । ସୀତା, ସାବିତ୍ରୀ, ଦମୟନ୍ତୀ ହିନ୍ଦୁ ଦେଶର ପରମ
ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ । ଲୀଳାବତୀଙ୍କ ପରି ବିଦ୍ୟାବତୀଙ୍କୁ ପାଇ ଯେ କୌଣସି ଦେଶ ଗର୍ବ
କରିବ । କିନ୍ତୁ ସେସବୁ ପୁରାଣର କଥା ହୋଇଯାଇ ଅଛି । ପ୍ରାଚୀନକାଳର
ରମଣୀଗଣଙ୍କ ଚରିତ୍ର ରମଣୀୟତା ଆଣିବାକୁ ଅନେକ କାଳ ଲାଗିବ । ପୁରାଣ
କଥା ଛାଡନ୍ତୁ. ଓଡ଼ିଶାର କବିକୁଳମଣ୍ଡନା ମାଧବୀ ଦାସୀଙ୍କ କଥା କିଏ ନ
ଜାଣେ ? ଯେଉଁ ମହାତ୍ମା ଚୈତନ୍ୟ ଦେବ ନାରୀମୁଖ ଦର୍ଶନ କରିବେ ନାହିଁ
ବୋଲି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଥିଲେ. ସେ ମାଧବୀଙ୍କ ଶିକ୍ଷାଦୀକ୍ଷାରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ନିୟମ-
ଭଙ୍ଗ କରି ତାଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ ଦେଇଥିବା ଶୁଣାଯାଏ । ଆଜି ଜଣେ ଏହି ଆଧୁନିକ
ଯୁଗରେ ସାହିତ୍ୟଚର୍ଚ୍ଚା କରି ସଂସ୍କୃତ ପ୍ରଭୃତିରେ ନିପୁଣତାର ପରିଚୟ ଦେଉ-
ଅଛନ୍ତି । ରାଧାନାମୀ ଧବଳକୋଟର ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣଘରର ବିଧବା । ତାଙ୍କର ସେହି

ଶିକ୍ଷାର ଆଗ୍ରହ ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍ତ୍ରୀସମାଜରେ କାହିଁ ? ସ୍କୁଲମାନ ଯଥେଷ୍ଟ ରୂପରେ ନ ହେଉ ବୋଲିବାକୁ ହେବ । ଶ୍ରୀ ବିଦ୍ୟାଧରଭଞ୍ଜଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସୁଚଳ, ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜାମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଭାରତର ସଂସ୍କୃତ ତଥା ପ୍ରାଦେଶିକ ଭାଷାର ସାହିତ୍ୟ ପରିପୁଷ୍ଟ ହୋଇ ଆସିଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ଓଡ଼ିଶାର ନରପତିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକଙ୍କଠାରେ ଏହି ସାହିତ୍ୟ ଅନୁରାଗ ଦେଖାଯାଏ, ଏହା ଅତି ଆନନ୍ଦର କଥା । ରାଜା ଏବଂ ଭୂସ୍ୱାମୀଶ୍ୱରମାନେ ନିଜେ ସାହିତ୍ୟଚର୍ଚ୍ଚା କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ସାହିତ୍ୟିକମାନଙ୍କୁ ଆର୍ଥିକ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରକାରେ ସାହାଯ୍ୟ ଦେଇ ସାହିତ୍ୟଚର୍ଚ୍ଚାର କ୍ଷେତ୍ର ବଢ଼ାଇଲେ ଅତିଶୟ ଭଲ ହୁଅନ୍ତା ।

ସଂସ୍କାର:—

ଆଜିକାଲି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେଶରେ ସଂସ୍କାର କରିବାକୁ କେତେକଙ୍କର ପ୍ରୟାସ ଦେଖାଯାଉଅଛି । କିନ୍ତୁ କାହିଁକି ଯେ ସଂସ୍କାର ଆବଶ୍ୟକ, ତାହା କେହି ସ୍ଥିର କଲା ପରି ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । ଦେଶର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥାରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଆଚାର, ବ୍ୟବହାର, ସାମାଜିକ ରୀତିନୀତିରେ କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟାଇବା ସମୀଚୀନ ନୁହେଁ । ବରଂ ପୁରାତନ ପ୍ରତି ପ୍ରାଚୀନ ସାମାଜିକ ରୀତିନୀତି ପ୍ରତି ଲୋକଙ୍କର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଆଗ୍ରହ ବଢ଼ାଇବା ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି ମୁଁ ମନେ କରେ । ଜାତିର ଯାହା ସମ୍ବଳ, ତାହା ଛାଡ଼ି ଦେଇ କେବଳ ଅନୁକରଣରେ ପଶ୍ଚାତ୍‌ଧାବନ କଲେ କିଛି ଫଳ ହେବ ନାହିଁ । ଏହା ଦ୍ୱାରା ମୁଁ ପ୍ରକାଶ କରୁ ନାହିଁ ଯେ, ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ସମାଜରେ କୌଣସି ତ୍ରୁଟି ବା ଦୋଷ ନାହିଁ । କେଉଁ ସମାଜରେ ବା ତାହା ନାହିଁ ? ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ସମାଜ ପରି ପ୍ରାଚୀନ ସମାଜ ନାନା ଅବସ୍ଥା ଅତିକ୍ରମ କରି ଆସିଥିବାରୁ କାଳକ୍ରମେ ତହିଁରେ ସେପରି ଅନେକ ତ୍ରୁଟି ବା କୁସଂସ୍କାର ପ୍ରବେଶ କରିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ସେସବୁର ନିରାକରଣ ସର୍ବଦା ବାଞ୍ଛନୀୟ, କିନ୍ତୁ ତାହା କରିବାବେଳେ "ଶନୈଃ ପନ୍ଥା ଶନୈ ପନ୍ଥା ଶନୈଃ ପର୍ବତଲଙ୍ଘନଂ" ନୀତି ଅବଲମ୍ବନ କରିବା ଶ୍ରେୟସ୍କର ।

ଉପସଂହାର:—

ଏପରି ଦେଶର ଉନ୍ନତି ବିଧାୟକ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଭାଗ ଅର୍ଥାତ୍ କୃଷି, ଶିଳ୍ପ, ବାଣିଜ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ସମ୍ମିଳନୀର ସଭାପତିମାନେ ବିଶେଷ ଭାବରେ

କହିଦେଇ ଯାଇଅଛନ୍ତି । ସେ ସମସ୍ତର ଆମ୍ରେଡ଼ନ ବର୍ତ୍ତମାନ ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ । ଗୋଟିଏ ଜାତିକୁ ଉନ୍ନତ ପଥରେ ଅଗ୍ରସର କରାଇବାକୁ ହେଲେ ତାହାର ଏହି ସମସ୍ତ ବିଭାଗର ଉତ୍କର୍ଷ ସମ୍ପାଦନ କରିବାକୁ ହେବ । କିନ୍ତୁ ଏହିସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଷକରେ ବା ଦଶ ବର୍ଷରେ ହେଲା ନାହିଁ ବୋଲି କ୍ଷୋଭ ପ୍ରକାଶ କରି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରୁ ନିବୃତ୍ତ ହେଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ଶତବର୍ଷବ୍ୟାପୀ ଉଦ୍ୟମ, ଆନ୍ଦୋଳନ ଆବଶ୍ୟକ । କଠୋର ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗ, ପ୍ରଭାବଶାଳୀମାନଙ୍କର ଶକ୍ତି ଓ ସାମର୍ଥ୍ୟ ବିନିଯୋଗ ଆବଶ୍ୟକ ।

ଉତ୍କଳର ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ କୌଣସି କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଏହି ଜାତୀୟ କଲ୍ୟାଣ ନିମନ୍ତେ ଯେତେ ସାମାନ୍ୟ ହେଉ ପଛକେ, ଉତ୍ସାହ ଏବଂ ଆତ୍ମୋତ୍ସର୍ଗ ପ୍ରଦର୍ଶିତ (ଦେଖାଯିବା) ବିଶେଷ ଆଶାପ୍ରଦ । ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ମିଳନୀ ଯେ ଏ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଜାଗରଣ କରାଇ ନାହିଁ, ଏହା କୁହାଯାଇ ନ ପାରେ । ସମ୍ମିଳନୀ କଣ କାର୍ଯ୍ୟ କଲା ବୋଲି ସମ୍ମିଳନୀ ଅଧିବେଶନ ପରେ ପଚାରିବା କିମ୍ବା ବର୍ଷକ ପରେ ଅନ୍ୟ ଅଧିବେଶନ ସମୟରେ ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ନିରାଶାବାଣୀ କହି ବୀତଶ୍ରଦ୍ଧ ହେବା ବିଶ୍ୱାସୀ ମାନବର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନୁହେଁ ।"

ଓଁ ଶାନ୍ତିଃ, ଶାନ୍ତିଃ, ଶାନ୍ତିଃ ।

ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡି
୨୭।୦୨।୧୯୧୪

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା
ସଭାପତି—ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀ
(ଦଶମ ଅଧିବେଶନ)

ସମ୍ମିଳନୀର କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ହେଲା ପରେ ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡିର ସ୍ୱନାମଧନ୍ୟ ଗଜପତି ମହାରାଜ ମହୋଦୟ ସଭାପତି ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେବା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ କହିଥିଲେ—"ସଭାପତି ମହୋଦୟଙ୍କ ସଦ୍‌ଗୁଣାବଳୀ ଆପଣମାନଙ୍କର ଅବିଦିତ ନୁହେଁ । ସେ ଏହି ମହାନଗର କାର୍ଯ୍ୟାବଳୀ ଯେପରି ଦକ୍ଷତା ସହକାରେ ଚଳାଇ ଅଛନ୍ତି, ସେଥିରୁ ତାହାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକାରିତାର ପରିଚୟ ମିଳୁଅଛି । ନାନାବିଧ ବୈଷୟିକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଅନୁରୋଧ ରକ୍ଷାକରି ଏହି ସମ୍ମିଳନୀର ଦାୟିତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସଭାପତି ଆସନ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବାରୁ ତାହାଙ୍କୁ ମୁଁ ଆନ୍ତରିକ ଧନ୍ୟବାଦ ଅର୍ପଣ କରୁଅଛି" ।

ସମ୍ମିଳନୀ ସମୟରେ ଥରେ ରାତିରେ ସ୍ଥାନୀୟ ପଦ୍ମନାଭ ଥିଏଟରର ନେତାମାନେ "ବାଣଦର୍ପଦଳନ" ଏବଂ "ବିଜୟ ବସନ୍ତ" ନାଟକର ଅଭିନୟ ଦେଖାଇଥିଲେ। "ବାଣଦର୍ପଦଳନ" ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଦ୍ୱିତୀୟ ରାଜକୁମାର ପ୍ରଖ୍ୟାତ-ନାମା ପଦ୍ମନାଭ ଗଜପତି ନାରାୟଣ ଦେବଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏବଂ "ବିଜୟ ବସନ୍ତ" ଉକ୍ତ ରଙ୍ଗାଳୟର ସୁଯୋଗ୍ୟ ମେନେଜର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଅପର୍ଣ୍ଣା ପଣ୍ଡାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ। ବର୍ମା ମହୋଦୟ ଉଭୟ ନାଟକର ଅଭିନୟ ଦର୍ଶନରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ନାଟକ ଦଳକୁ ଗୋଟିଏ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପଦକ ପୁରସ୍କାର ପ୍ରଦାନଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ସାହିତ ଏବଂ ଗୌରବିତ କରିଥିଲେ।

ସେହି ସମୟରେ ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡିରେ ଆହୁରି କେତେକ ସଭା ସମିତିର ଅଧିବେଶନ ହୋଇଥିଲା। ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ସଭାପତିତ୍ୱରେ ସମ୍ମିଳନୀ ମଣ୍ଡପରେ "କେନ୍ଦ୍ରିକ ଉତ୍କଳ ଯୁବକ ସମ୍ମିଳନୀ"ର ପ୍ରଥମ ବାର୍ଷିକ ଅଧିବେଶନ ହୋଇଥିଲା। ଉକ୍ତ ସମିତିର ବାର୍ଷିକ ଅଧିବେଶନ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀ ମଣ୍ଡପ ଉପରେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ହେବାର ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲା। ସେହି ଅଧିବେଶନରେ ସଭାପତି ବର୍ମା ମହୋଦୟ ବହୁ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ପ୍ରଦର୍ଶନ ଦ୍ୱାରା ନାନା ସଦୁପଦେଶ ପ୍ରଦାନ ପୂର୍ବକ ଯୁବକମାନଙ୍କୁ ବିଶେଷ ଉତ୍ସାହିତ କରିଥିଲେ।

ତହିଁ ପର ଦିନ ବୈଷ୍ଣବ ସମ୍ମିଳନୀ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା। ବୈଷ୍ଣବ-ପ୍ରବର ବର୍ମା ମହୋଦୟ ଧର୍ମଯୋଗ, କର୍ମଯୋଗ, ଜ୍ଞାନଯୋଗ, ଭକ୍ତିଯୋଗ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରଗାଢ଼ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ, ଭାବପ୍ରାଣ ବକ୍ତୃତା ପ୍ରଦାନ କରି ଶ୍ରୋତୃ-ମଣ୍ଡଳୀକୁ ମୁଗ୍ଧ କରି ଦେଇଥିଲେ। ସେହି ସଭାରେ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ସଂସ୍କାର ସଙ୍ଗୀତ ଗୀତ ହୋଇଥିଲା, ତାହା ଶୁଣି ରକ୍ଷଣଶୀଳ ଦଳ କିଞ୍ଚିତ୍ ବିଚଳିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ। ସଙ୍ଗୀତଟି ବଡ଼ କୌତୁକପୂର୍ଣ୍ଣ ତାହା ନିମ୍ନରେ ଉଦ୍ଧାର କରାଗଲା—

"ନାହିଁ ନାହିଁ ତିଳେ ମୁକ୍ତ ଭାବିଲେ। ପଦ।

ପ୍ରାତଃ ସମୟରେ କାକର ପାଣିରେ
ପାଣିକୁଆ ପରି ବୁଡ଼ିଲେ ହେଲେ। ୧।
ପାଉଁସେ ଧୂସର ହୋଇ ବୃଦ୍ଧ ଖର—
ଖିତିରେ ଚମରେ ଗଡ଼ିଲେ ହେଲେ। ୨।

ନାମରେ ଭୁଲକୁ, ସ୍ତୁପରେ ଦେହକୁ
ମଣ୍ଡି ବାଘ ପରି ବସିଲେ ହେଲେ । ୩ ।
ଜଟାକୁ ମୁଣ୍ଡରେ, ଦାଢ଼ିକି ଥୋଡରେ
ପୋଷି ଭାଲୁ ପରି ବୁଲିଲେ ହେଲେ । ୪ ।
ଗୋଟି ଗୋଟି ଧରି, ମାଳ ଲେଖା କରି
ଗୋମୁଖେ ଝୋଲରେ ଜପିଲେ ହେଲେ । ୫ ।
ହୋଇ ଜ୍ଞାନଯୁତ ବିକ୍ରମ ବନ୍ଦିତ—
ହରିରେ ଶରଣାପନ୍ନ ନୋହିଲେ । ୬ ।"

ଏହି ସଙ୍ଗୀତଟି କବି ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ବିରଚିତ "ଭକ୍ତାନନ୍ଦ ମାଳା" ନାମକ ମୁଦ୍ରିତ ପୁସ୍ତକର ୩୦ ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଅଛି । ଏହା କବିଙ୍କ କବିତାନନ୍ଦନ- କାନନର ପାରିଜାତ ଫୁଲ ।

ଦଶମ ବାର୍ଷିକ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀର ବିବରଣ ପୁସ୍ତକରେ ସଭାପତିଙ୍କର ପରିଚୟ ଏହିପରି ଦିଆଯାଇଅଛି—"ଦକ୍ଷିଣ ଓଡ଼ିଶା ଅଞ୍ଚଳ ଅନ୍ତର୍ଗତ ବିଶାଖପଟ୍ଟଣ ନଗର ନିବାସୀ ପ୍ରଖ୍ୟାତନାମା ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ମହୋଦୟ ଆଲୋଚ୍ୟ ସମ୍ମିଳନୀରେ ସଭାପତି ଆସନ ଅଳଙ୍କୃତ କରିଥିଲେ । ଏ ମହାତ୍ମା ବର୍ତ୍ତମାନ ଜୟପୁର ମହାରାଜାଙ୍କ ଦ୍ୱିତୀୟ ଭ୍ରାତା ଅଟନ୍ତି । ଇଂରେଜୀ ସଂସ୍କୃତ ଆନ୍ଧ୍ର ଓ ଉତ୍କଳ ପ୍ରଭୃତି ଭାଷାମାନଙ୍କରେ ଏବଂ ଜ୍ୟୋତିଷ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଏହାଙ୍କର ଅଭିଜ୍ଞତା ଅନେକଙ୍କର ଅବିଦିତ ନୁହେଁ । ଏହାଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧେ ସବିଶେଷ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ବିଷୟ ଏହି ଯେ, ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଆନ୍ଧ୍ର ପରିବେଷ୍ଟିତ ଅଞ୍ଚଳରେ ଥାଇ ସୁଦ୍ଧା ଏହାଙ୍କ ଉତ୍କଳଭାଷା ପ୍ରବୀଣତା ଓ ସକଳ ବିଷୟକ ଉତ୍କଳପ୍ରିୟତା ଅତୀବ ପ୍ରଶଂସନୀୟ ଅଟେ । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଏହାଙ୍କ ବିରଚିତ ଅନେକାନେକ ପଦ୍ୟ ପ୍ରବନ୍ଧ ଓ ପୁସ୍ତକାଦି ମଧ୍ୟରୁ "ଭଗବଦ୍ଗୀତା ମାହାତ୍ମ୍ୟ" ଓ "ଶ୍ରୀ ରାଧା-ମାଧବ ନାଟକ" ଅନେକ ଦିନରୁ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି ଏବଂ ଏ ମହୋଦୟ ଆନ୍ଧ୍ର ଭାଷାରେ ଯେତେ ପ୍ରବନ୍ଧ, ନାଟକ ଓ କାବ୍ୟାଦି ରଚନା କରିଅଛନ୍ତି, ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ 'ଶ୍ରୀନିବାସ କଲ୍ୟାଣ ନାଟକ' 'ମାନବତୀ ଚରିତ୍ର ନାଟକ' କୃଷ୍ଣାର୍ଜ୍ଜୁନ ଚରିତ୍ରର ବ୍ୟାଖ୍ୟା' ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରକାଶିତହୋଇ ଶିକ୍ଷାବିଭାଗୀୟ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏଫ୍. ଏ. ବି. ଏ, ଓ ଏମ୍, ଏ, ଶ୍ରେଣୀମାନଙ୍କର ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ସ୍ୱରୂପ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଆସୁଥିବା ତାହାଙ୍କ ପକ୍ଷେ ତଥା ଉତ୍କଳ ପକ୍ଷେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶ୍ଲାଘନୀୟ ବିଷୟ ଅଟେ ।

ସେ ଜଣେ ପରମ ବୈଷ୍ଣବ ଅଟନ୍ତି ଓ ବୈଦିକ ଧର୍ମଚର୍ଚ୍ଚା ପ୍ରତି ତାହାଙ୍କର ସବିଶେଷ ଅନୁରାଗ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ।

ସେ ସ୍ଥାୟୀ ଅଞ୍ଚଳସ୍ଥ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଭା ସମିତି ଓ ସାଧାରଣ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଆଦିରେ ଜଣେ ଅଗ୍ରଣୀ ସ୍ୱରୂପ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥାନ୍ତି ଏବଂ ରାଜନୈତିକ ଆନ୍ଦୋଳନାଦିରେ ମଧ୍ୟ ସେ ତତ୍ ପ୍ରଦେଶବାସୀଙ୍କର ଜଣେ ସୁପ୍ରଧାନ ନେତା ସ୍ୱରୂପ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥାନ୍ତି । ପ୍ରାଦେଶିକ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ନିକଟରେ ତାହାଙ୍କର ସବିଶେଷ ପ୍ରତିପତ୍ତି ଅଛି ଏବଂ ଏ କ୍ଷମତାପନ୍ନ ଅନରେରି ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ (Hony Magist-rate 1st. Class) ସ୍ୱରୂପ ମନୋନୀତ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି ।

ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡି ଅଧିବେଶନର ଦୁଇ ବର୍ଷ ପରେ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ୧୯୧୬ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀର ଦ୍ୱାଦଶ ଅଧିବେଶନରେ ବାଲେଶ୍ୱରରେ ଯୋଗଦେଇ ପ୍ରସ୍ତାବ କରିଥିଲେ— "ବିଶାଖପଟ୍ଟଣ ଜିଲ୍ଲାସ୍ଥିତ କରଣମାନେ ଓଡ଼ିଆ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଶିକ୍ଷାବିଭାଗୀୟ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଆ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରୁ ନ ଥିବା ଅତି ଶୋଚନୀୟ ବିଷୟ ବୋଲି ଏହି ସମ୍ମିଳନୀ ଉପଲବ୍ଧି କରନ୍ତି ।"

ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବ ଆଗତ କରି ସେ କହିଥିଲେ— ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବ ଆଗତ କରି ଆପଣମାନେ ବିଶାଖପଟ୍ଟଣ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସହାନୁଭୂତି ଦେଖାଇ ଅଛନ୍ତି, କାରଣ ସେଠାକାର ଭାଇମାନେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଓଡ଼ିଆ । ସେମାନଙ୍କ ମାତୃଭାଷା ଓଡ଼ିଆ ଓ ସେମାନଙ୍କର ଉପାଧି ବେହେରା, ମହାନ୍ତି ଇତ୍ୟାଦି । ଜନଗଣନାରେ ସେମାନେ ଓଡ଼ିଆ ବୋଲି ଗୃହୀତ; କିନ୍ତୁ ସରକାର ବାହାଦୁର କହନ୍ତି ଯେ, 'ତୁମ୍ଭେମାନେ ଓଡ଼ିଆ ନୁହଁ !' ଏଥିଦ୍ୱାରା ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ କ୍ଷତି କରାହେଉଅଛି । ସମ୍ମିଳନୀ ତରଫରୁ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରାଯାଉ ଯେ ସେମାନଙ୍କୁ ସରକାର ଓଡ଼ିଆ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତୁ ।

ଯେଉଁ ବୟସରେ ଲୋକେ ଘରୁ ବାହାରିବାକୁ ସାହସୀ ହୁଅନ୍ତିନାହିଁ ସେହି ବୃଦ୍ଧ ବୟସରେ ଦେଶକର୍ମୀ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ଅଭୂତ ମନୋବଳରେ ସୁଦୂର ବିଶାଖପଟ୍ଟଣରୁ ବାଲେଶ୍ୱର ଯାଏ ଦେଶମାତୃକାର ଆହ୍ୱାନରେ ମାତୃପୂଜା ପାଇଁ ଆସିବାକୁ ତିଳେ ମାତ୍ର କୁଣ୍ଠିତ ହୋଇ ନ ଥିଲେ । ସେ ମାତୃପୂଜାର ପବିତ୍ର ଯଜ୍ଞବେଦୀରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ନିଜକୁ ଧନ୍ୟ ମଣିଥିଲେ ।

ମନ ବଳରେ ଲୋକ ସାଗର ସନ୍ତରଣ କରିପାରେ । ମାତୃପାଦରେ ଅଚଳା ଭକ୍ତି ଥିଲେ ସେହି ଭକ୍ତି ଅନୁରାଗ ଏବଂ ଆନ୍ତରିକତାରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇଥିଲେ ସେହି ମାତୃଭକ୍ତର ଆକର୍ଷଣ ପ୍ରକାର ଠିକ୍ ଅପେ ଫାଣି ଆଣେ । ବର୍ମା ମହୋଦୟଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଦୃଢ଼ ନିଷ୍ଠା ଏବଂ ଅଦ୍ଭୁତ ଆନ୍ତରିକତା ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ।

ନବମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ସାହିତ୍ୟପ୍ରେମୀ, କାବ୍ୟମୋଦୀ, କବି ଲେଖକ, ଗ୍ରନ୍ଥକାର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ବିରଚିତ ପୁସ୍ତକାବଳୀର ବିବରଣ ନିମ୍ନରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହେଲା ।

ତେଲୁଗୁ ପୁସ୍ତକ

"ଶ୍ରୀନିବାସ କଲ୍ୟାଣ ନାଟକ"—ଏ । କର୍ଣ୍ଣାଟୀ ଭାଷାର ତେଲୁଗୁ ଅନୁବାଦ । କୌଣସି କାରଣରୁ ବିଷ୍ଣୁ ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ବିଚ୍ଛେଦ ଘଟିଲା । ଉଭୟେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ରହିଲେ । କିଛି କାଳ ପରେ ବିଷ୍ଣୁ ଶ୍ରୀନିବାସ ନାମରେ ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପଦ୍ମାବତୀ ନାମରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କଲେ । ବିବାହ ପରେ ଦୁହିଁଙ୍କର ପୁନର୍ମିଳନ ହେଲା । ଏହାହିଁ ନାଟକର ମୂଳଆଖ୍ୟାନ । ଏହି ପୁସ୍ତକର ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ ହୋଇଅଛି । ପୁସ୍ତକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଆନ୍ଧ୍ର କବି ଓ ପଣ୍ଡିତମାନେ ଭୂୟସୀ ପ୍ରଶଂସା କରିଅଛନ୍ତି ।

"କୃଷ୍ଣାର୍ଜୁନ ଚରିତମ୍" ଏହା ଟିଣ୍ଡିଏ ଛନ୍ଦ ଠିକରେ ତେଲୁଗୁ କାବ୍ୟ । ମାଡଗୁଲ ରାଜ୍ୟର ରାଜା କୃଷ୍ଣ ଭୂପତି ଦେବଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ସଭା ପଣ୍ଡିତ ମନ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରଗଡା ସୂର୍ଯ୍ୟପ୍ରକାଶ କବି ଏହି କାବ୍ୟର ରଚକ । ତାଙ୍କ ପୌତ୍ରଙ୍କଠାରୁ ବର୍ମା ମହୋଦୟ ଏହାର ପାଣ୍ଡୁଲିପି ସଂଗ୍ରହ କରି ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । କାବ୍ୟରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଅର୍ଜୁନଙ୍କର ସଖ୍ୟଭାବ ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟ କଳାପ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । କାବ୍ୟର ଭାଷା ଅତି କଠିନ ଏବଂ ଦୁଇ ଅର୍ଥବୋଧକ । ବର୍ମା ମହୋଦୟ ସରଳ ଅର୍ଥ, ଭାବାର୍ଥ ଏବଂ ବିଶଦ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ସହ ତାହାକୁ ସୁବୋଧ

କରି ପ୍ରକାଶ କରିଅଛନ୍ତି । ଏହି କାବ୍ୟ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ବି.ଏ. କ୍ଲାସରେ ୧୯୦୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପାଠ୍ୟ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିଲା । ତହିଁପରେ ୧୯୧୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଏମ୍.ଏ. କ୍ଲାସର ପାଠ୍ୟ ହେଲା । ଏହିପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶ ଦ୍ୱାରା ଆନ୍ଧ୍ର ସାହିତ୍ୟରେ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କର ଆସନ ଅତିଉଚ୍ଚରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହେଲା ।

"ମାନବତୀ ଚରିତମ୍"—ଏହା ଖଣ୍ଡିଏ ତେଲୁଗୁ ନାଟକ । ଏହାର ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି । ୧୯୦୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଏହି ପୁସ୍ତକ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଅ.ଇ.ଏ. କ୍ଲାସର ପାଠ୍ୟ ନିରୂପିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀର ତେଲୁଗୁ ସାହିତ୍ୟ ଏବଂ ସାଧାରଣର ବିଶେଷ ଆଦୃତ । କଳିଙ୍ଗରାଜା ମାଧବ ବର୍ମାଙ୍କ କୁମାର ଗୋପାଳ ବର୍ମା ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଥିଲେ— "ଯେଉଁ ରାଜକନ୍ୟା ତାଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନର ଉପଯୁକ୍ତ ଉତ୍ତର ଦେବେ, ସେ ତାଙ୍କୁ ନିଜର ପତ୍ନୀରୂପେ ବରଣ କରିବେ" । ଅନେକ ରାଜକନ୍ୟା ଏ ବିଦ୍ୟା ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ପରିଶେଷରେ କୁମାର କର୍ଣ୍ଣାଟ ଦେଶର ରାଜା କେଶବ ବର୍ମାଙ୍କ ବିଦୁଷୀକନ୍ୟା ମାନବତୀଙ୍କ ମନୋମାଳି କରି ବିବାହ କରିଥିଲେ । ପରେ ମାନବତୀ ଦୁଷ୍ଟ ତସ୍କରଦ୍ୱାରା ଅପହୃତ ହେଲେ, ମାତ୍ର ନିଜର ଅସାଧାରଣ ସତୀତ୍ୱ ତେଜରେ ଅପୂର୍ବ ବୁଦ୍ଧି ଏବଂ ସାହାସ ଦ୍ୱାରା ଦୁଷ୍ଟ ତସ୍କରଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡିତ କରି ନିଜ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ମିଳିତ ହୋଇଥିଲେ । ଏହାହିଁ ନାଟକର ସ୍ଥୂଳ ବୃତ୍ତାନ୍ତ । ମାନବତୀର ଚରିତ୍ର ଚିତ୍ରଣରେ କବି ଅନିର୍ବଚନୀୟ ପ୍ରତିଭାର ପରିଚୟ ଦେଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର କବି ଆଖ୍ୟା ସାର୍ଥକ ହୋଇଅଛି ।

"ନୀତିଗୀତିତତି"—ଏଥିରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ନୀତି କବିତା ଅଛି । ତାହା ସୁଚିନ୍ତିତ ଏବଂ ଶିକ୍ଷୋପଦେଶପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏହି ପୁସ୍ତକ ଖଣ୍ଡି ତେଲୁଗୁ ଭାଷାର ଗ୍ରନ୍ଥରତ୍ନ ଆଖ୍ୟା ଲଭିବାର ଉପଯୁକ୍ତ । ଏ ପୁସ୍ତକ ମଧ୍ୟ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଅଞ୍ଚଳରେ ସ୍କୁଲପାଠ୍ୟ ରୂପେ ନିର୍ବାଚିତ ।

"ଗୋବିନ୍ଦ ମଞ୍ଜରିକାବଳୀ"— ଏହା ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ "ମୋହମୁଦ୍-ଗରର ତେଲୁଗୁ ଅନୁବାଦ । ମୂଳ ସଂସ୍କୃତ ବୃତ୍ତରେ ଲିଖିତ । ଏହାର ଦୁଇ-ଗୋଟି ସଂସ୍କରଣ ହୋଇଯାଇଅଛି ।

ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ "ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଗୀତବ୍ରତ" ନାମରେ ଆଉ ଖଣ୍ଡିଏ ତେଲୁଗୁ ପୁସ୍ତକ ବର୍ମା ମହୋଦୟଙ୍କ ସାରସ୍ୱତ ଲେଖନୀରୁ ଉଦ୍ଭୂତ ହୋଇ ଅଛି । ତାଙ୍କର ପ୍ରାପ୍ତ ଅଧିକାଂଶ ଲେଖା ଧର୍ମମୂଳକ ଏବଂ ଶାସ୍ତ୍ରସାଶ୍ରିତ ।

ଓଡିଆ ପୁସ୍ତକ

"ଭଗବଦ୍‌ଗୀତାମାହାତ୍ମ୍ୟ"— ଏହା ନବାକ୍ଷରୀ ଭଗବତ ବୃତ୍ତରେ ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭଗବଦଗୀତାର ଉତ୍କଳାନୁବାଦ । ବର୍ମା ମହୋଦୟଙ୍କର ଏହା ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶିତ ପୁସ୍ତକ ।

"ସଙ୍ଗୀତଶ୍ରୀରାଧାମାଧବ ନାଟକ"—ଏଥିରେ ରାଧିକାଙ୍କର ମାନଭଞ୍ଜନ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ନାଟକାକାରରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ପାତ୍ରପାତ୍ରୀଙ୍କର ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ କଥୋପକଥନ ଏ ନାଟକର ବିଶେଷତ୍ୱ ଏବଂ ନୂତନତ୍ୱ । କବି ଯମକ, ଅନୁପ୍ରାସର ଭଣ୍ଡାର ଲୁଣ୍ଠନ କରିଅଛନ୍ତି । ସ୍ୱଭାବୋକ୍ତିଗୁଡିକ ଅତିସୁନ୍ଦର ଏବଂ ସମୀଚୀନ । ଏହି ନାଟକ ଖଣ୍ଡି ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ଅନେକ ଥର ଅଭିନୀତ ହୋଇ ସୁପ୍ରତିଷ୍ଠା ଅର୍ଜନ କରିଅଛି । ଏହା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ବ୍ୟାସକବି ଫକୀରମୋହନ ସେନାପତି କହିଅଛନ୍ତି, "ତୁମ୍ଭର କବିତ୍ୱ ରାଧାମାଧବ ନାଟକ ପଢ଼ି ଜାଣିଲି ମୋର ଜୀବନ ସାର୍ଥକ ।" କବିଗୁରୁ ରାଧାନାଥ ରାୟ ମଧ୍ୟ ଏ ନାଟକର ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରଶଂସା କରିଅଛନ୍ତି । ଏହାର ଅନେକ ସ୍ଥାନର ସୂକ୍ତି ସେ ମୁଖେ ମୁଖେ ଆବୃତ୍ତି କରୁଥିଲେ ।

"ଶ୍ରୀଗୋବିନ୍ଦ ମଞ୍ଜରିକାବଳୀ" – ଏହା ମୋହମୁଦ୍‌ଗରର ଉତ୍କଳାନୁବାଦ । କବିତାଗୁଡ଼ିକ ମୂଳ ସଂସ୍କୃତ ଶ୍ଳୋକର ବୃତ୍ତରେ ଲିଖିତ । ଏମନ୍ତ କି ଭାଷାଶ୍ଳୋକରେ ସଂସ୍କୃତଶ୍ଳୋକର ପଦାବଳୀ ଅବିକଳ ଉଦ୍ଧାର କରି ସଂସ୍କୃତର ଜୀବନ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଅଛି । ଏହା ଦୁର୍ବଳତା ନୁହେଁ, କବିଙ୍କର ସାଧୁତା । ଏ ଖଣ୍ଡିକର ମଧ୍ୟ ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି ।

"ଯଜୁର୍ବେଦୀୟ ସନ୍ଧ୍ୟାପ୍ରୟୋଗ"—ଏହା ନିତ୍ୟାନିଷ୍ଠ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ଅବଶ୍ୟ ପାଠିତବ୍ୟ । ଏଥିରେ ଶୁକ୍ଳ ଯଜୁର୍ବେଦୀୟ ସନ୍ଧ୍ୟାବନ୍ଦନାଦି ବିଶଦ ଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟାତ ହୋଇଅଛି । ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ମହୋଦୟ କ୍ଷତ୍ରିୟ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ବ୍ରାହ୍ମଣଭାବାପନ୍ନ । ତାଙ୍କର ଶୌଚ, ସଦାଚାର ଏବଂ ନିତ୍ୟାନିଷ୍ଠତା ଅନେକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପକ୍ଷରେ ଅନୁକରଣୀୟ ।

"ଦ୍ୱିଜାଚମନ ବିଧାନଂ" ଏ ଖଣ୍ଡି ମଧ୍ୟ ଉପରୋକ୍ତ ଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ ପୁସ୍ତକ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶ୍ଳୋକର ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ ଦିଆଯାଇ ଥିବାରୁ ବିଷୟ ସୁବୋଧ ହୋଇଅଛି । ଦ୍ୱିବିଧ ଆଚମନର ବିଧିବିଧାନ ଏଥିରେ ବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଅଛି । ଜ୍ଞାନ ବୀର ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ପୁରୋହିତଦ୍ୱାରା କ୍ରିୟାକର୍ମ କରାଇ ତୃପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ନିଜେ ମଧ୍ୟ ମନ୍ତ୍ର ପଢ଼ି ଶାସ୍ତ୍ର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ମତେ କର୍ମାଦି କରନ୍ତି । ପୁରୋ-ହିତବିଦ୍ୟାରେ କୌଣସି ବିଜ୍ଞ ବିଚକ୍ଷଣ ପୁରୋହିତ ତାଙ୍କଠାରୁ ବଳିପାରିବେ ନାହିଁ । ବୋଧ ହୁଏ ସେ ପୂର୍ବ ଜନ୍ମରେ ସୁବ୍ରାହ୍ମଣଥିଲେ । ପଇତା କେତେ ଖିଅ ବ୍ରାହ୍ମଣର ଚିହ୍ନ ନୁହେଁ—ଯେ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନରେ ନିପୁଣ ସେହି ଏକା ବ୍ରାହ୍ମଣ ହେବାଚ୍ୟ । ଶମ, ଦମ ଆର୍ଜବ ତିତିକ୍ଷା ପ୍ରକୃତ ବ୍ରାହ୍ମଣର ଭୂଷଣ । ପ୍ରକୃତ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜଳଠାରୁ ଶୀତଳ ଏବଂ ଅଗ୍ନିଠାରୁ ତେଜସ୍ୱୀ । ଶୁଆପକ୍ଷୀ ପରି ଅନର୍ଗଳ ମନ୍ତ୍ର ଆବୃତ୍ତି କରିପାରିଲେ କେହି ପୁରୋହିତ ନାମର ଯୋଗ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ । ମନ୍ତ୍ରର ଅର୍ଥ ବୁଝିବା ଶକ୍ତି ଧାରଣା କରିବା ସହଜ କଥା ନୁହେଁ । ଅଶୁଦ୍ଧ କିମ୍ବା ବିକଳାଙ୍ଗ ଭାବରେ ମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା ମହାପାପ, ଏ କଥା ଅନେକ ତଥାକଥିତ ପୁରୋହିତ ଗୋସାଇଁ ଜାଣନ୍ତି କି ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ । ଏ କାଳରେ ପୁରୋହିତର ବର୍ତ୍ତିଜ୍ଞାନହୀନ ମୂର୍ଖ ପୁଅ ବି ପୁରୋହିତ ହୁଏ, ଏହା ଧର୍ମ କର୍ମ ପକ୍ଷରେ ଅତି ମାରାତ୍ମକ ।

"କାଦମ୍ବରୀ କଥାସାର"—ଏହା ମହାକବି ବାଣଭଟ୍ଟଙ୍କ ବିରଚିତ ସଂସ୍କୃତ କାଦମ୍ବରୀ କାବ୍ୟର ଓଡ଼ିଆ ଗଦ୍ୟାନୁବାଦ । ଲେଖା କଠିନ; ମାତ୍ର କବିତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏହା ଗଦ୍ୟ ହେଲେ ହେଁ କବିତାମୟ । ଏହାକୁ ଗଦ୍ୟକାବ୍ୟ କହିଲେ ଅସଙ୍ଗତ ହେବ ନାହିଁ । କବି ବିକ୍ରମ ଦେବଙ୍କ ଭାଷାରେ କହିବାକୁ ଗଲେ—"ଗଦ୍ୟପଦ୍ୟମୟଂ କାବ୍ୟଂ" । ବର୍ମା ମହୋଦୟ ବାକ୍ୟକୁ ଲମ୍ବାଚୌଡ଼ା ପଦବିନ୍ୟାସ ଦ୍ୱାରା ଯେପରି ବଢ଼ାଇପାରନ୍ତି, ସେହିପରି ଟ୍ରେଣ୍ଟ ମଧ୍ୟ କରି ପାରନ୍ତି । ଅଳ୍ପ କଥାରେ ଉଚ୍ଚ ଏବଂ ଗମ୍ଭୀର ଭାବ ପ୍ରକାଶ କରିବା ତାଙ୍କର ବିଶେଷତ୍ୱ । କାଦମ୍ବରୀ କାବ୍ୟର ବିଷୟାବଳୀକୁ ସେ ସାମାନ୍ୟ ୨୬ ପୃଷ୍ଠାବିଶିଷ୍ଟ ପୁସ୍ତକରେ ସମାପ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ଅଳଙ୍କାରର ବୈଚିତ୍ର୍ୟ, ରଚନାର ପାରିପାଟ୍ୟ ବାସ୍ତବରେ ଉପଭୋଗ୍ୟ । ଏ ପୁସ୍ତକର ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ ଶେଷ ହୋଇଯିବାରୁ "ଆଶା" ପତ୍ରିକାର ସମ୍ପାଦକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଶଶିଭୂଷଣ ରଥ ଗ୍ରନ୍ଥକାରଙ୍କର ଅନୁମତି ନେଇ ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ ପ୍ରକାଶ କରିଅଛନ୍ତି ।

"ଶ୍ରୀ ତୁଳସୀ ବନ୍ଧମ ରାମାୟଣ"— ଭକ୍ତିବେଣୀ ସାଧକପ୍ରବର ମହାତ୍ମା ତୁଳସୀ ଦାସଙ୍କ ହିନ୍ଦୀ ରାମାୟଣର ଏହା ଉତ୍କଳ ଭାଷାନୁବାଦ । ଏ ପୁସ୍ତକ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶାକ୍ଷରୀ କବିତା ଛନ୍ଦରେ ରଚିତ । ପ୍ରକାଣ୍ଡ ମୂଳ ପୁସ୍ତକର କେତେକାଂଶ ଅନୁଦିତ ହେଲାପରେ ଅନ୍ୟର ଅନୁବାଦିତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ତୁଳସୀ ରାମାୟଣ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ସେହି ହେତୁ ବର୍ମା ମହୋଦୟ ଆଉ ଅନୁବାଦ ନ କରି କ୍ଷାନ୍ତ ହେଲେ । ସେହି ଆଂଶିକ ଅନୁବାଦରୁ ମଧ୍ୟ କେତେକ ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା । ଅବଶିଷ୍ଟ ଆଦି-କାଣ୍ଡଟି ମାତ୍ର ଖଣ୍ଡକାବ୍ୟାକାରରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି । ପୁସ୍ତକର ମୂଳ ନାମରେ ନିଜର ନାମ ଯୋଗକରି ଶ୍ରୀ ତୁଳସୀ ବନ୍ଧମ ରାମାୟଣ ବୋଲି ଅନୁବାଦ ପୁସ୍ତକର ନାମ କରଣ ହୋଇଅଛି । ଏ ପୁସ୍ତକ ମଧ୍ୟ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଶିକ୍ଷାବିଭାଗର ସ୍କୁଲ ସମୂହରେ ପାଠ୍ୟ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଅଛି ।

"ସରସ ଗୀତାବଳୀ"— ଶ୍ରୀ ବନ୍ଧମ ଦେବ ବର୍ମା ଅବସର ସମୟରେ ଅନେକ ଖଣ୍ଡ କବିତା, ଧର୍ମସଙ୍ଗୀତ, ସ୍ତବ, ଜଣାଣ, ଚୌପଦୀ, ଚତୁଷ୍ପଦୀ ଏବଂ ଧନ୍ଦା ପ୍ରଭୃତି ଲେଖିଥିଲେ । ସେଥିରୁ ଅଧିକାଂଶ ଅଯତ୍ନରେ ନଷ୍ଟ ହୋଇ-ଯାଇଅଛି । ଅବଶିଷ୍ଟ ଯାହା ଥିଲା ତାହା ସଂଗ୍ରହ କରି ତାଙ୍କ ପୁରୋହିତ ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡି ନିବାସୀ ପଣ୍ଡିତ ନୀଳମଣି ରଥଶର୍ମା ପୁସ୍ତକାକାରରେ ପ୍ରକାଶ କରିଅଛନ୍ତି । ଏହି କବିତାଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ସାମୟିକ ପତ୍ରପତ୍ରିକା-ମାନଙ୍କରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ପୁସ୍ତକରେ ମୋଟ ୩୫ ଗୋଟି କ୍ଷୁଦ୍ର କବିତା ଅଛି । ବର୍ମା ମହୋଦୟ ସେଥିରୁ କେତେକ ନିଜ ନାମରେ ଏବଂ କେତେକ ତାଙ୍କର ପରମାତ୍ମୀୟା ରାଜେନ୍ଦ୍ରମଣି ଦେବୀ ଏବଂ ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣା ଦେବୀଙ୍କ ନାମରେ ଭଣିତ କରିଅଛନ୍ତି । ବର୍ମା ମହୋଦୟ ଜଣେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସଙ୍ଗୀତ ବିଶାରଦ । ତାଙ୍କ ଲିଖିତ ସଙ୍ଗୀତରେ ତାନ, ମାନ, ଲୟ ପ୍ରଭୃତିର ବ୍ୟତିକ୍ରମ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ ।

"ଭକ୍ତିରତ୍ନମାଳିକା"— ଏହା ଖଣ୍ଡିଏ ଶ୍ଳୋକ ଏବଂ କବିତା ପୁସ୍ତକ । ଉପଯୁକ୍ତ ପୁରୋହିତ ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନୀଳମଣି ରଥଶର୍ମାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସଙ୍ଗୃହୀତ ଏବଂ ପ୍ରକାଶିତ । ଏଥିରେ ନାନା ଦେବଦେବୀଙ୍କର ସ୍ତବ, ସ୍ତୋତ୍ର କବଚ, ଚୌତିଶା, ଚୌପଦୀ ସଙ୍ଗୀତ ପ୍ରଭୃତି ୬୮ ଗୋଟି ସଂସ୍କୃତ ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ କବିତା ଅଛି । କବିତାଗୁଡ଼ିକ ଧର୍ମଭାବ ବ୍ୟଞ୍ଜକ । ଏ ପୁସ୍ତକ ଖଣ୍ଡ ଭକ୍ତି ରସାଶ୍ରିତ ଖଣ୍ଡିଏ ଖଣ୍ଡକାବ୍ୟ ଏହାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପୃଷ୍ଠା ପବିତ୍ର ପ୍ରେମ ଜ୍ୟୋତିରେ ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ । ଧର୍ମକାମୀ ପକ୍ଷରେ ଏହା ଅମୂଲ୍ୟ ରତ୍ନସ୍ୱରୂପ ଏବଂ ପୂଜା କୋଥଳ

ପରି ସେବେ ଉପାଦାନରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏଥିରେ ଯାହା ଅଛି ସେତକ ନିର୍ମାଲ୍ୟ ପରି ସବୁ ସରସ, ସବୁ ମଧୁର । ସଂସ୍କୃତ ରଚନା ଗୁଡ଼ିକ ଅସାଧାରଣ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ କବିଙ୍କର ଅଗାଧ ସଂସ୍କୃତଜ୍ଞାନର ପରିଚାୟକ । ପୁରୋହିତ ପଣ୍ଡିତ ନୀଳମଣି ମିଶ୍ରଶର୍ମା ମହାଶୟ ଏ ପୁସ୍ତକ ଖଣ୍ଡି ପ୍ରକାଶ କରି ନିଜର ନାମ ଧନ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି । ରଚକ ଅପେକ୍ଷା ପ୍ରକାଶକର ଦାୟିତ୍ୱ ଅଧିକ, ଏହା ବୋଲିବା ଅତିବାଦ ମାତ୍ର । ସେ ଏହା ସଂଗ୍ରହ କରି ପ୍ରକାଶ କରି ନ ଥିଲେ ଉତ୍କଳ ଦେଶ ଏ ବିଶୁଦ୍ଧ ଅମୃତ ପାନରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇଥାଆନ୍ତା । ସେ ଜଣେ ପ୍ରବୀଣ ଜହ୍ଲରୀ, ଏ ମହାର୍ଘ ରତ୍ନକଣିକା ଗୁଡ଼ିକର ମୂଲ୍ୟ ବୁଝିପାରି ଇତସ୍ତତଃ ବିକ୍ଷିପ୍ତ ମହାରତ୍ନଙ୍କୁ ସଂଗ୍ରହ କରି ମାତୃସାହିତ୍ୟ ଭଣ୍ଡାରରେ ସାଇତି ରଖିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଅଛନ୍ତି । ଏ ହେତୁ ସେ ନମସ୍ୟ ଏବଂ କୃତଜ୍ଞତା ଭାଜନ ।

"ଲୋକ ହିତଃ"—ର ଆଦର୍ଶ ସୁପ୍ରବାଦ ଗୁଡ଼ିକ ଅତି ମୂଲ୍ୟବାନ । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ପ୍ରାଣ ଏବଂ ମହତ୍ତ୍ୱ ତାହାର ଭିତରେ ଅନୁସନ୍ଧେୟ । ସେ ଗୁଡ଼ିକ କୈବଲ୍ୟକଣିକା ତୁଲ୍ୟ ସରସ ଏବଂ ଦୁର୍ଲଭ ।

"ଋତୁବର୍ଣ୍ଣନ"— ପୁସ୍ତକ କ୍ଷୁଦ୍ର ହେଲେହେଁ ମହତ୍ତ୍ୱରେ ହିମାଳୟଠାରୁ ବଡ଼ । ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ଭଣ୍ଡାରରେ ତାହା ଖଣ୍ଡିଏ ହୀରାକଣି । ତାହାର ବିମଳ ଜ୍ୟୋତିରେ ସାହିତ୍ୟ ମନ୍ଦିର ଆଲୋକିତ ।

ଯେଉଁ ପୁସ୍ତକମାନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଉଚ୍ଚ ଶ୍ରେଣୀର ପାଠ୍ୟ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଅଛି ଏବଂ ଯାହାର ଉପାଦେୟତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅନେକ ଲବ୍ଧପ୍ରତିଷ୍ଠ କବି ଏବଂ ପଣ୍ଡିତମଣ୍ଡଳୀ ମୁକ୍ତକଣ୍ଠରେ ଉଚ୍ଚ ମନ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିଅଛନ୍ତି, ସେ ପୁସ୍ତକର ସମାଲୋଚନା କରିବା ଧୃଷ୍ଟତା ମାତ୍ର ସୁତରାଂ ସଂକ୍ଷେପରେ ପୁସ୍ତକଗୁଡ଼ିକର ପରିଚୟ ମାତ୍ର ଦିଆଗଲା । ଦୋଷ ତ୍ରୁଟିର ବିଚାର ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ । ପୁଣି କିଏ ବା ସୃଷ୍ଟିରେ ଦୋଷଶୂନ୍ୟ । ସବୁ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ହୋଇଥିଲେ ଦୋଷ ଶବ୍ଦ ଅଭି-ଧାନରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଥାଆନ୍ତା ନାହିଁ । ସୁନ୍ଦରର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଉପମା ଅନ୍ଧକାରହାରୀ ରଜନୀ-ପ୍ରଦୀପ ଚନ୍ଦ୍ରର ସୁଦ୍ଧା ଦୋଷ ଅଛି, ଅନ୍ୟ କଥା ତ କିଏ ପଚାରେ । ସେହି ଦୋଷ ହେତୁ ଚନ୍ଦ୍ରର ନାମ ଶଶାଙ୍କ ହୋଇଅଛି । ସର୍ବତ୍ର ଦୋଷଗୁଣର ସମାବେଶ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ଗୁଣ ଗ୍ରହଣୀୟ ଏବଂ ଦୋଷ ପରିତ୍ୟାଜ୍ୟ । ଅସାର ପଦାର୍ଥ ଯାଚି ଗୁଞ୍ଜି ଦେଲେ ସୁଦ୍ଧା କେହି ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ରସ

ଏବଂ ଚୂପୁରି ଉଭୟ ଇକ୍ଷୁଦଣ୍ଡର ଉପାଦାନ; ମାତ୍ର ସମସ୍ତେ ରସ ଆସ୍ୱାଦନ କରି ଅସାର ଚୂପୁରିକୁ ଫୋପାଡ଼ି ଦିଅନ୍ତି । ମନୁଷ୍ୟର ମଧୁବ୍ରତବୃତ୍ତି ଧରିବା ଉଚିତ, ମକ୍ଷିକା ବୃତ୍ତି ନିନ୍ଦନୀୟ । ବର୍ଣ୍ଣିତ ପୁସ୍ତକାବଳୀରେ କେତେକ ସାମାନ୍ୟ ଦୋଷ, ତ୍ରୁଟି ବା ଭ୍ରମ ଥାଇପାରେ । ତାହା ଥାଉ ପଛକେ ବହୁଳ ଗୁଣ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଉପେକ୍ଷଣୀୟ ।

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ୧୮୮୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରୁ ୧୯୩୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୀର୍ଘ ୪୬ ବର୍ଷ କାଳ ବିଶାଖପଟ୍ଟଣରେ ଅବସ୍ଥାନ କରି ଯେତେ ଯେତେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି, ତାହା ଜଣକର ସାଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ସେ ବହୁ ରୂପରେ, ବହୁ ଦିଗରେ କାର୍ଯ୍ୟରତ ଥିଲେ । ନିଜର ତେତେ କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ ନ ଥାଏ; ସୁତରାଂ ସବୁ-ବେଳେ ସାଧାରଣ କାର୍ଯ୍ୟ ତାଙ୍କର ବ୍ରତ ହୋଇଥାଏ । ଜାତୀୟ ଅଭ୍ୟୁତ୍ଥାନ ଚିନ୍ତା ସର୍ବଦା ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଜାଗରୂକ ଥାଏ, ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ଅଛି । ସ୍ଥାନୀୟ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ଅଭାବ, ଅସୁବିଧା ସରକାରଙ୍କୁ ଜଣାଇ ସେଥିରେ ପ୍ରତିକାର ପ୍ରତି ରାଜପୁରୁଷମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରୁଥିଲେ । ତେଣେ ରାଜ-କାର୍ଯ୍ୟର ସହାୟତା କରୁଥିଲେ, ଏଣେ ଦେଶ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରି-ଥିଲେ । ତାଙ୍କର କର୍ମମୟ ଜୀବନ ସଂସାର କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ ତାଙ୍କୁ କର୍ମରେହିଁ ଆବଦ୍ଧ ରଖିଥିଲା । ସେନାପତି ବ୍ୟାସକବି ଯଥାର୍ଥ ଗାଇଅଛନ୍ତି—"ଏହିପରି ଜଣେ ଯେବେ ଥାଆନ୍ତେ ଉତ୍କଳରେ, ବୁଲୁଥାନ୍ତି ମୁହିଁ ହାତ ଟେକାଇ ନିଶରେ ।" ବାସ୍ତବରେ ଏହିପରି ଅନ୍ତତଃ ଦଶଜଣ କର୍ମପ୍ରାଣ ପୁରୁଷ ଥିଲେ ଦେଶର ଏବଂ ଜାତିର ଅବସ୍ଥା ଭିନ୍ନ ଆକାର ଧାରଣ କରିଥାନ୍ତା । ନିଜର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ଉନ୍ନତ ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ଦୀନ, ଦୁଃଖୀ, ଅଭାବଗ୍ରସ୍ତ ଗୁଣୀ, କବି ଓ ପଣ୍ଡିତ-ମାନଙ୍କୁ ଯେତେ ଦାନ କରିଅଛନ୍ତି, ତାହା ତାହାଙ୍କୁ ହିଁ ଏହା ପଟାନ୍ତର । ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକଙ୍କ ହୃଦୟ ସିଂହାସନରେ ବସାଇ ଦେଇ ତୁଲ୍ୟ ପୂଜା ପ୍ରଦାନ କରୁଥିବ । ସେ ରାଜା ନ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଅବାଳସାଧାରଣ ତାଙ୍କୁ ରାଜସମ୍ମାନରୁ ବଳି ସମ୍ମାନ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଆବାଲ୍ୟ ଅଧ୍ୟୟନ, ଅଦମ୍ୟ ଅଧ୍ୟବସାୟ, ଅତୃପ୍ତ ଜ୍ଞାନ ପିପାସା, ସାହିତ୍ୟସେବା, ଦେଶସେବା ଯେ କୌଣସି ଦେଶର ଯେ କୌଣସି ଯୁବକ ପକ୍ଷରେ ଶୁଭାଦର୍ଶ ଏବଂ ସର୍ବଥା ଅନୁ-କରଣୀୟ । ଉତ୍କଳ ପ୍ରଦେଶମିଶ୍ରଣ ଆନ୍ଦୋଳନ ଖବର ନିଶା ପରି ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣକୁ ଘାରିଥିଲା । ତେତେବେଳେ ଜୟପୁର ପରି ଗୋଟାଏ ରାଜ୍ୟ ତାଙ୍କ ହାତରେ

ଥିଲେ ଦେଶ ମିଶ୍ରଣ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆହୁରି ପ୍ରବଳଭାବରେ ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ପାରି ଥାଆନ୍ତା । ଦକ୍ଷିଣୋତ୍କଳର ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଜାତୀୟତାର ଅକ୍ଷୟ ବୀଜ ସେହି ଏକା ସର୍ବପ୍ରଥମେ ବପନ କରିଅଛନ୍ତି । ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ଉତ୍କଳ ଜାତୀୟ ଜାଗରଣ ତାଙ୍କରି ଯୋଗୁ ସମ୍ଭବ ହୋଇଅଛି ।

ବର୍ମା ମହୋଦୟଙ୍କର ନୈତିକ ସାହସ ଅସାଧାରଣ । ସ୍ପଷ୍ଟ କଥା କହିବାକୁ ସେ ବାସ୍ତବରେ ବିକ୍ରମକେଶରୀ ପରି ତେଜସ୍ୱୀ । ପଞ୍ଚାଗ୍ନି ଆହ୍ୱାନାତ୍ପୂର୍ଣ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ନାମକ ଜଣେ ଆନ୍ଧ୍ର ପଣ୍ଡିତ "ବାତ୍ସ୍ୟାୟନ କାମସୂତ୍ର" ଆଖ୍ୟାତ ଖଣ୍ଡିଏ ପ୍ରାଚୀନ ସଂସ୍କୃତ ଗ୍ରନ୍ଥର ତେଲୁଗୁ ଅନୁବାଦ ପୁସ୍ତକାକାରରେ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ପୁସ୍ତକର ଆକାର ଡିକାଣ୍ଡ, ମୂଲ୍ୟ ଦଶଟଙ୍କା । ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ସରକାର ସେହି ପୁସ୍ତକକୁ ଅଶ୍ଳୀଳ ପୁସ୍ତକ ଜ୍ଞାନରେ ବାଜ୍ୟାପ୍ତ କଲେ ଏବଂ ଅନୁବାଦକ ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡିତ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲେ । ବର୍ମା ମହୋଦୟ ସମ୍ବାଦପତ୍ରରେ ଉକ୍ତ ବିଷୟ ପାଠକରି ସରକାରୀ ଆଦେଶର ତୁମୂଳ ପ୍ରତିବାଦ କଲେ ଏବଂ ସମାଲୋଚନା ଦ୍ୱାରା ପୁସ୍ତକ ଅଶ୍ଳୀଳତାବର୍ଜିତ ବୋଲି ଉପଯୁକ୍ତ ପ୍ରମାଣ ବଳରେ ସରକାରଙ୍କ ମତ ଖଣ୍ଡନ କଲେ । ତେତେବେଳେ ସରକାର ନିଜର ଭ୍ରମ ବୁଝିପାରି ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କଲେ । ବାଜ୍ୟା ଗ୍ରନ୍ଥ ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ଫେରାଇ ଦିଆଗଲା, ପୁସ୍ତକ ଖଣ୍ଡି ମଧ୍ୟ କଳଙ୍କମୁକ୍ତ ହେଲା । ଏହି ଅଯାଚିତ ଉପକାରର ପ୍ରତିଦାନ ସ୍ୱରୂପ ବିପନ୍ମୁକ୍ତ ଆନ୍ଧ୍ର ପଣ୍ଡିତ ସୁଦୂର ମାନ୍ଦ୍ରାଜରୁ ବିଶାଖପଟ୍ଟଣ ଆସି ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରାଣର କୃତଜ୍ଞତା ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ଆସନ୍ନ ରାଜଦଣ୍ଡରୁ ମୁକ୍ତି ଲାଭକରି ସେ ନବଜୀବନ ଲାଭ ତୁଲ୍ୟ ମଣିଥିବେ । ଏଭଳି ନିର୍ଭୀକ ସତ୍ୟପ୍ରିୟତା ଏବଂ ଅଯାଚିତ ଉପକାରର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ କେତେ ଜଣ ଦେଖାଇବାକୁ ସାହସୀ ହୁଅନ୍ତି ?

କର୍ମଜୀବନର ବର୍ମା ମହୋଦୟଙ୍କର ଆଉ ଗୋଟିଏ ମହାସାହସ ବିଶେଷ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ବିଶାଖପଟ୍ଟଣ ଅଞ୍ଚଳରେ ଥରେ ଘୋର ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ଖାଦ୍ୟ ଶସ୍ୟ ଅଭାବରୁ ଲୋକେ ପ୍ରମାଦ ଗଣିଲେ । ସେ ସମୟରେ ଜିଲ୍ଲା କଲେକ୍ଟର ମାଳ ପ୍ରଦେଶ ମାଲକାନଗିରିରେ ଥିଲେ । ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ଦୁର୍ଭିକ୍ଷର ନଗ୍ନ କରାଳ ମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖି ଖିନ୍ନ, କାତର ହୋଇପଡିଲେ । ଅନନ୍ୟୋପାୟ ହୋଇ ସେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଲାଟ ସାହେବଙ୍କୁ ତାରଦ୍ୱାରା ଦୁର୍ଭିକ୍ଷର ପ୍ରାଦୁର୍ଭାବ

ଜଣାଇଲେ । ଗଭର୍ଣ୍ଣର ସେହି ତାର ପାଇ କଲେକ୍ଟରଙ୍କୁ ସମ୍ବାଦ ବିଶୋଧ-ପତ୍ରଣ ଯିବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ତହୁଁ କଲେକ୍ଟର ଟ୍ରେନରେ ବିଶୋଧପତ୍ରଣ ଆସିଲେ । ପୂର୍ବରୁ ବର୍ମା ମହୋଦୟ ଷ୍ଟେସନରେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତୀକ୍ଷାରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ । କଲେକ୍ଟର ସାହେବ ଗାଡ଼ିରୁ ଓହ୍ଲାଇ ତାଙ୍କୁ ଦେଖି କହିଲେ —"ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ କାହିଁ, ଆପଣ ତ ଏଠାରେ ଅଛନ୍ତି । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଲୋକେ ସୁଖରେ ଆନନ୍ଦରେ ନାଚ ପରି ବୋଧ ହେଉଅଛି, ଆଉ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷଟା ପୁଣି କେଉଁଠି ରହିଛି ?" କବି ବର୍ମା ମହୋଦୟ ଏହି ଶ୍ଳୋକ ଶୁଣି ବିନୟବୋଲା ଦୃଢ଼ ସ୍ୱରରେ ଉତ୍ତର ଦେଲେ—"ଆପଣ ଏ ଷ୍ଟେସନରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷର ସାକ୍ଷାତ ପାଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । କାଲି ଆପଣଙ୍କ ବଙ୍ଗଳାଠାରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷର ସ୍ୱରୂପ ସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖି ପାରିବେ ।" ଏହା କହି ସାହେବଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଘରକୁ ଆସିଲେ । ତହୁଁ ପର ଦିନ ପ୍ରାୟ ୨୦ ହଜାର ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପୀଡ଼ିତ ଲୋକଙ୍କୁ ନେଇ ସାହେବଙ୍କୁ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷର ପ୍ରେତମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖାଇ ଦେଲେ । ସାହେବ ସ୍ୱଚକ୍ଷୁରେ ସମ୍ମୁଖରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ରାକ୍ଷସର ଭୀଷଣ ମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖି ଚମକି ପଡ଼ିଲେ । ତାଙ୍କର ହୃଦୟ ଦୟା ଏବଂ ସମବେଦନାରେ ସଜଳହୋଇ ଉଠିଲା । ତହୁଁ ସେ ତତ୍କ୍ଷଣାତ୍ ଦୁଇଶତ ବସ୍ତା ଚାଉଳ ବାଣ୍ଟିବା ପାଇଁ ମଞ୍ଜୁର କଲେ । ପରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଦମନର ଉପଯୁକ୍ତ ପ୍ରତିକାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥିଲା । ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଅଭିବାଦନୀୟ ହୋଇଥିଲେ । ଏହି ପରି ସଙ୍କଟ ସମୟରେ ସହାୟତା କରି ସେ ରାଜା ପ୍ରଜା ଉଭୟର ପ୍ରୀତିଭାଜନ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ଭାରତ ସରକାର ତାଙ୍କ ଗୁଣ ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ୧୯୧୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ତାଙ୍କୁ ଖଣ୍ଡିଏ ମାନ-ପତ୍ର ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ସରକାର ତାଙ୍କୁ କି ଭଳି ଶ୍ରଦ୍ଧା ଏବଂ ଆଦର ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖନ୍ତି, ସେହି ପ୍ରଶଂସାପତ୍ର ଖଣ୍ଡି ସେଥିର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ନିଦର୍ଶନ । ଯୋଗ୍ୟ ପାତ୍ରରେ ଅର୍ପିତ ହେଲେ ରାଜଦତ୍ତ ଉପାଧିର ଗୌରବ ବଢ଼େ । ସେହି ସାର୍ଟି-ଫିକେଟ ଖଣ୍ଡି ନିମ୍ନରେ ଉଦ୍ଧୃତ ହେଲା ।

ସାର୍ଟିଫିକେଟ

Madras
12th December 1911.

By command of His Excellency the viceroy and Governor General in Council, this certificate

is presented in the name of his most Gracious Majesty, King George V. Emperor of India on the occasion of His Majesty's coronation darbar at Delhi.

To

M. R. Ry. Shri Vikram Deo Varma Garu, son of Shri Krishna Deo Garu in recognition of his charities and encouragement of scholarship.

Sd A. Stewart.
Ag. Chief Secretary to the
Goevrnment of Madras.

ଆନ୍ଧ୍ର ସମାଜରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ମହୋଦୟଙ୍କର ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ପ୍ରତିପତ୍ତି ସମଧିକ । ଆନ୍ଧ୍ର ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବେଦଜ୍ଞ ପଣ୍ଡିତ ଅନେକ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ସଂସ୍କୃତ ଉଚ୍ଚାରଣ ବିଶୁଦ୍ଧ ଏବଂ ସୁସ୍ପଷ୍ଟ । ସେମାନଙ୍କ ବେଦଶ୍ଲୋକର ଆବୃତ୍ତି ବାସ୍ତବରେ ଉପଭୋଗ୍ୟ । ନିରକ୍ଷର ଗଜ ମୂର୍ଖ ସୁଦ୍ଧା ସ୍ୱରମୁଗ୍ଧ ମୃଗ ପରି କାନ ଡେରି ତନ୍ମୟ ହୋଇ ସେ ସ୍ୱର ଶୁଣିବାର ଦେଖା-ଯାଏ । ସେ ସ୍ୱର ଭଙ୍ଗୀର ଗୋଟାଏ ଏପରି ମୋହିନୀ ଶକ୍ତି ଅଛି ଯେ ଶ୍ଲୋକର ଅର୍ଥ ବୁଝି ନ ପାରିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସ୍ୱର ଶ୍ରବଣର ଲୋଭ ସମ୍ବରଣ କରିହୁଏ ନାହିଁ । ପ୍ରାଚୀନ ଆଧୁନିକ ଉଭୟ ଶ୍ରେଣୀର କବି ପଣ୍ଡିତ ଏବଂ ଶିକ୍ଷିତ ସାଧାରଣ ବର୍ମାଙ୍କ ଗୁଣ ଏବଂ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟରେ ମୁଗ୍ଧ ଓ ଆକୃଷ୍ଟ । ତାଙ୍କର ତେଲୁଗୁଭାଷା ଶୁଣି ଅନେକ ଆନ୍ଧ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି ତାଙ୍କ ତେଲୁଗୁ ବୋଲି ଜାଣନ୍ତି । ଭାଷା, ସାହିତ୍ୟ ଏବଂ ଦେଶୋନ୍ନତି ପ୍ରଭୃତି ସକଳ ପ୍ରକାର ହିତସମିତିରେ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମାଙ୍କର ଯୋଗଦାନକୁ ଆନ୍ଧ୍ରମାନେ ବାଞ୍ଛନୀୟ ମଣନ୍ତି । ସେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଯୋଗଦେଇ ଯଥାଶକ୍ତି ସାହାଯ୍ୟ, ସହାନୁଭୂତି ପ୍ରଦାନ କରିବାକୁ କେବେହେଲେ କୁଣ୍ଠିତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ସାମାଜିକ ସଭାସମିତିରେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ମତ ଆନ୍ଧ୍ର ସମାଜରେ ସାଦର ପରିଗୃହୀତ ହୁଏ । ଆନ୍ଧ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଗୁଣଗ୍ରାହୀ ଅଛନ୍ତି । ଆନ୍ଧ୍ର ପଣ୍ଡିତମାନେ ସାରଗ୍ରାହୀ ଏବଂ ମିତଭାଷୀ । ଯୁକ୍ତିହୀନ ଖର-ତୁଣ୍ଡୀର ବି ଅଭାବ ନାହିଁ ସେପରି ଲୋକ ସବୁ ସମ୍ପ୍ରଦାୟରେ ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ସ୍ୱଭାବ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର । ୧୯୦୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଆନ୍ଧ୍ର ଜିଲ୍ଲା ସମ୍ମିଳନୀର ପ୍ରଥମ ଅଧିବେଶନ ବିଶାଖପଟ୍ଟଣରେ ହୋଇଥିଲା । ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ମହୋଦୟ

ସେହି ସମ୍ମିଳନୀରେ କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ବାହିକା ସମିତିର ସଭାପତି ପଦରେ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇ ବିଶେଷ ଯୋଗ୍ୟତାର ସହିତ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରି ଥିଲେ । ପୁଣି ୧୯୧୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ହୋଇଥିବା ବିଶେଷ ସମ୍ମିଳନୀର କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ବାହିକା ସମିତିରେ ସଭାପତି ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ବକ୍ତୃତା ସାଧାରଣ ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶୀ ସାରଗର୍ଭକ ହୋଇଥିଲା । ସେଥିରେ ଦେଶପ୍ରେମ ଏବଂ ଦେଶାତ୍ମବୋଧ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ରୂପେ ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ ହୋଇଥିଲା । ଅନେକ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ସେହି ଅଭିଭାଷଣରେ ଭୂରି ପ୍ରଶଂସା କରିଥିଲେ । ସ୍ଥାନାଭାବରୁ ସମସ୍ତ ବକ୍ତୃତା ଉଦ୍ଧାର କରାଯାଇ ପାରିଲା ନାହିଁ, ଅଂଶ ବିଶେଷ ମାତ୍ର ନିମ୍ନରେ ଉଦ୍ଧୃତ ହେଲା । ଏହିପରି ଆନ୍ଧ୍ର ନାଗପୁ ସଭା, ସମ୍ମିଳନୀରେ ସେ ବହୁବାର ସଭାପତି ଆସନ ଅଳଂକୃତ କରିଅଛନ୍ତି ।

"ବ୍ରିଟିଶ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଅଧିବାସୀ ସ୍ୱରୂପ ଏକ ମହୀୟାନ ଐତିହାସିକ ସଭ୍ୟତାର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ରୂପେ ଏବଂ ବ୍ରିଟିଶ ପ୍ରଜାପୁଞ୍ଜଙ୍କ ସହିତ ବ୍ରିଟିଶ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଖ୍ୟାତି ଓ ଦାୟିତ୍ୱର ସମାନ ଓ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଅଂଶୀଦାର ସ୍ୱରୂପ ଆମ୍ଭ-ମାନଙ୍କର ଦାବୀ ଏହି ଯେ, ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ମାତୃଭୂମିଟାର ବର୍ତ୍ତମାନ ପରାଧୀନ ଅବସ୍ଥାରୁ ଉନ୍ନୀତ ହୋଇ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ସ୍ୱାୟତ୍ତଶାସନଭୋଗୀ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଂଶ ପରି ସମାନ ଅଧିକାର ପାଇବା ଉଚିତ । ଏପରି ସମାନ ଅଧିକାର ପାଇଁ ସେ ସର୍ବଥା ଉପଯୁକ୍ତ । ଯଦି ଭାରତବର୍ଷକୁ ଅଳ୍ପ ଦାୟିତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାୟତ୍ତଶାସନ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଏ, ତେବେ ବ୍ରିଟିଶ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ୱାୟତ୍ତ-ଶାସନ ଭୋଗୀ ଅଞ୍ଚଳ ସହିତ ଭାରତବର୍ଷ ସମକକ୍ଷ ହୋଇପାରିବ ଓ ଏହି ସମାନ ଅଧିକାର ତା ପକ୍ଷରେ ସମ୍ମାନଜନକ ହେବ, ନଚେତ ତାହା ଅସମ୍ଭବ ।"

୧୯୨୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଗୋଦାବରୀ ଜିଲ୍ଲାନ୍ତଃପାତୀ "ତନି" ଗ୍ରାମରେ "ଆନ୍ଧ୍ର ସାହିତ୍ୟ ପରିଷଦ"ର ଦ୍ୱାଦଶ ବାର୍ଷିକ ଅଧିବେଶନ ହୋଇଥିଲା । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ମହୋଦୟ ଉକ୍ତ ଅଧିବେଶନର ସଭାପତି ଆସନ ଗ୍ରହଣ କରି ସୁଚିନ୍ତିତ ବକ୍ତୃତା ପ୍ରଦାନପୂର୍ବକ ଉପସ୍ଥିତ ସଭ୍ୟ ଏବଂ କର୍ମୀ-ମାନଙ୍କୁ ପ୍ରବୁଦ୍ଧ ଓ ମୁଗ୍ଧ କରିଦେଇଥିଲେ । ୧୯୨୮ ସାଲରେ ପାରଳାଖେ-ମଣ୍ଡିର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଇତିହାସ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମୁଖଲିଙ୍ଗଠାରେ ଐତିହାସିକ ସଭାର ଅଧିବେଶନ ହୋଇଥିଲା । ସେହି ସଭାର କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ବାହିକା ସମିତିର ସଭାପତି ରୂପେ ବର୍ମା ମହୋଦୟ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଅଭିଭାଷଣ ଐତି-

ହାସିକ ଗବେଷଣା ପୂର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ଅତି ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ବୋଲି ନିରୂପିତ ହୋଇଥିଲା । ସମସ୍ତ ବକ୍ତୃତା ଏହି କ୍ଷୁଦ୍ର ପୁସ୍ତକରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେ, ସୁତରାଂ ଅଗତ୍ୟା ଉପେକ୍ଷିତ ହେଲା । ତାଙ୍କର ବକ୍ତୃତାମାନ ଅନୁଧ୍ୟାନ କଲେ ଜଣାଯାଏ, ସ୍ତ୍ରୀଶିକ୍ଷା ସକାଶେ ସେ ଅନେକ ଥର ବ୍ୟାକୁଳତା ପ୍ରକାଶ କରି-ଅଛନ୍ତି । ଏକାଧିକ ଥର ସେ ବିଷୟର ଆଲୋଚନା ଏବଂ ପ୍ରସ୍ତାବ ମଧ୍ୟ କରି-ଅଛନ୍ତି । ବାସ୍ତବରେ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ସମାଜର ଦୁଇଟି ଡେଣା, ଗୋଟିଏ ଦୁର୍ବଳ ହେଲେ ପକ୍ଷୀ ଉଡ଼ିପାରେ ନାହିଁ । ସଭ୍ୟ ଉନ୍ନତ ଦେଶର ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଯୁଦ୍ଧବିଭାଗର ସେନାପତି ଏବଂ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ମନ୍ତ୍ରୀପଦ ଲାଭ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉନ୍ନତି କଲେଣି; ମାତ୍ର ଏ ଦେଶର ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ବରଡ କଜିଆ ଲାଗିଲେ କବାଟ କିଳି ଘର କୋଣରେ ଲୁଚି ଥାଆନ୍ତି । ସ୍ତ୍ରୀଶିକ୍ଷାର ଅଭାବ ଏହି ବୈଷମ୍ୟର ମୁଖ୍ୟ କାରଣ । ଯେଉଁ ଦେଶରେ ଶିକ୍ଷିତ ସ୍ତ୍ରୀସଂଖ୍ୟା ମୁଷ୍ଟିମେୟ, ସେ ଦେଶରେ ସ୍ତ୍ରୀଶିକ୍ଷାର ଅଭାବ ନ କହି, ଏକାନ୍ତ ଅଭାବ କହିଲେ ବି ଅସଙ୍ଗତ ହେବ ନାହିଁ । ଏହି ଅଭାବଟି ଦେଶର ଗୁରୁତମ ଅଭାବ । ବର୍ମା ମହୋଦୟ ସ୍ତ୍ରୀଶିକ୍ଷାର ଉନ୍ନତି କାମନାରେ ବହୁତ ଧନ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟୟ କରିଅଛନ୍ତି । ସେ ଖାଲି ସଭା ସମିତିରେ ବକ୍ତୃତା କରି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଶେଷ ହେଲା ବୋଲି ଭାବନ୍ତି ନାହିଁ । ନିଜର ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ନିଜେ ରୂପବାନ୍ କରିବା ସକାଶେ ସାଧ୍ୟାନୁସାରେ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି । ସେ ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ସଂସ୍କା-ରକ । ସର୍ବବିଧ ଆବଶ୍ୟକ ସଂସ୍କାର ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଆନୁକୂଲ୍ୟ ଅଛି । ଯେଉଁମାନେ ତାଙ୍କୁ ଅତି ରକ୍ଷଣଶୀଳ ବୋଲି କହନ୍ତି, ସେମାନେ ଭୁଲ କରନ୍ତି ଏବଂ ତାଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ମନୋଭାବ ବୁଝି ନାହାନ୍ତି । ସର୍ବବିଧ ସଂସ୍କାରରେ ତାଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ମତ ଏହି ଯେ, "ପ୍ରାଚୀନ ଆଦର୍ଶର ସାର ନେଇ ନୂତନ ଗଠିତ ହେଉ ।" ଯାହା ଦେଶକାଳପାତ୍ରର ଉପଯୋଗୀ ନୁହେଁ, ସେ ଭଳି ଉଗ୍ର ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ ସଂସ୍କାରର ସେ ପକ୍ଷପାତୀ ନୁହନ୍ତି । ଯେଉଁ ସଂସ୍କାର ଏ ଦେଶର ଜଳ, ବାୟୁ, ମୃତ୍ତିକାରେ ଉଧେଇ ପାରିବ ନାହିଁ, ସେ ସଂସ୍କାର ଯେତେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ହେଉ ପଛକେ ତାହା ଗ୍ରହଣୀୟ ନୁହେ । ଅନେକ କୁସଂସ୍କାର ଆପେ ଆପେ ମରିଯାଉ-ଅଛି । ତାକୁ ମାରିବା ପାଇଁ କୌଣସି ଯତ୍ନର ଆବଶ୍ୟକ ମଧ୍ୟ ହୋଇ ନାହିଁ । ଯାହାକୁ ଲୋକେ ମନ୍ଦ ବୋଲି ଜାଣିବେ, ତାକୁ ବଳେ ବଳେ ଘୃଣାରେ ତ୍ୟାଗ କରିବେ । ବଳ ପ୍ରୟୋଗ ବା ବାଧ୍ୟ ବାଧକତାରେ ସଂସ୍କାର ଚଳାଇବା ନିରାପଦ ନୁହେଁ; ତାହା ମଧ୍ୟ ଦୀର୍ଘାୟୁ ହୁଏ ନାହିଁ ।

ଧର୍ମପ୍ରାଣ ବିକ୍ରମ ଦେବ ଭାରତବର୍ଷର ବହୁତୀର୍ଥ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କରି-
ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ତୀର୍ଥାଟନସୁଲଭ ବହୁ ଅଭିଜ୍ଞତା ମଧ୍ୟ ଉପାର୍ଜନ କରିଅଛନ୍ତି । ଉତ୍ତର
ଭାଗରେ ସିଂହାଚଳ, କୂର୍ମ, ମୁଖଲିଙ୍ଗ, ପୁରୀ, ଭୁବନେଶ୍ୱର, କଲିକତା,
କାଳୀକ୍ଷେତ୍ର, ବୈଦ୍ୟନାଥ, କାଶୀ, ଗୟା, ପ୍ରୟାଗ ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣ ଭାଗରେ
କୋଟିଫଳ, କାଞ୍ଚି, ଶ୍ରୀକାଳହସ୍ତୀଶ୍ୱର, ଜମ୍ବୁକେଶ୍ୱର, ଅରୁଣାଚଳ, ଚିଦମ୍ବରମ୍,
ଶ୍ରୀରଙ୍ଗମ, ମଦୁରା ଏବଂ ରାମେଶ୍ୱର ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ତୀର୍ଥ ଭ୍ରମଣ କରି ବହୁ ସ୍ଥାନର
ବହୁ ବିବରଣ ଅବଗତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ମହାତୀର୍ଥ ଗୋଦାବରୀର ପ୍ରିୟ ସଖୀ
ଇନ୍ଦ୍ରାବତୀ ତାଙ୍କ ରାଜ୍ୟର ତୀର୍ଥ ପୂଜା ।

ବିକ୍ରମ ଦେବଙ୍କ ଓଡ଼ିଆ ସମାଜ କେବଳ ସ୍ଥାନୀୟ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ
ହିତ ସକାଶେ ସ୍ଥାପିତ ନୁହେଁ । ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଏତେ କ୍ଷୁଦ୍ର ସୀମାରେ
ଆବଦ୍ଧ ନୁହେଁ । ସେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟର ଲକ୍ଷ୍ୟ, ଅତି ବିରାଟ ଏବଂ ଅତି ମହତ୍ ।
ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଶିକ୍ଷା, ସଭ୍ୟତାଦି ସର୍ବବିଧ ଉନ୍ନତିର ବିକାଶ ବିଷ-
ୟରେ ସମାଜର ଚେଷ୍ଟା ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ଉନ୍ନତିର ଏହି ଶୁଭ ଯୁଗରେ
ଓଡ଼ିଆ ଜାତି କିପରି ଏକତାସୂତ୍ରରେ ଆବଦ୍ଧ ହୋଇ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ପାରିବେ,
ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଦେଶ ମିଶ୍ରଣର ପ୍ରବଳ ଦାବୀ ସରକାରରେ କିପରି ସାଫଲ୍ୟ
ଲାଭ କରିବ, ଏହାହିଁ ସମାଜର ମୁଖ୍ୟ ଆଲୋଚ୍ୟ ବିଷୟ । ସମାଜର ଏହି
ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅଦ୍ୟାବଧି ଅକ୍ଷତ ଅଛି । ସେ ଜାତୀୟତାର ଛିନ୍ନସୂତ୍ରରେ ଗଣ୍ଠି
ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଅଛି । ସେହି ସମାଜ ବିଭିନ୍ନ ଶାସନାଧୀନସ୍ଥ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ
ଓଡ଼ିଆ ଭାଇମାନଙ୍କୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ରାଜନୈତିକ ନେତୃବର୍ଗଙ୍କ ସହିତ ପରିଚୟ
କରାଇ ଦେଇଅଛି । ପରସ୍ପର ପରସ୍ପରକୁ ନିଜର ଭାଇ ବୋଲି ଚିହ୍ନିପାରି
ଅଛନ୍ତି; ଏତିକି ସାମାନ୍ୟ ଲାଭ ନୁହେଁ । ବର୍ମା ମହୋଦୟଙ୍କର ଏହି କୀର୍ତ୍ତି ତାଙ୍କୁ
ଯୁଗେ ଯୁଗେ ସ୍ମରଣୀୟ କରି ରଖିବ । ଉତ୍କଳର ଭାବୀ ବଂଶଧରମାନେ
ତାଙ୍କର ମଣିମୟ ମୂର୍ତ୍ତି ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଦେଉଳରେ ସ୍ଥାପନ କରି ତାଙ୍କ ଚରଣରେ
ଭକ୍ତିପୁଷ୍ପାଞ୍ଜଳି ଅର୍ପଣପୂର୍ବକ ପୂଜା କରୁଥିବେ ।

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା କେବଳ ଦେଶୀୟ ସଭାସମିତିରେ
ଯୋଗଦାନ କରି ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ନ ଥିଲେ, ସରକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଅନେକ କମିଶନଙ୍କ
ଆଗରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଜୀବନ ମରଣ ସମସ୍ୟାର କଥା
ବିଶଦ ଭାବରେ ବୁଝାଉଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶା ଦେଶ ମିଶ୍ରଣ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସରକାର

୧୯୨୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ "ଫିଲିପ ଡ଼ଫ୍ କମିଶନ" ବସାଇଥିଲେ । ଉକ୍ତ କମିଶନ ଗଞ୍ଜାମ ଏବଂ ବିଶାଖପଟ୍ଟଣ ଜିଲ୍ଲାସ୍ଥ ଓଡ଼ିଆ ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କର ମତ ସଂଗ୍ରହ କରୁଥିଲେ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ବିଶାଖପଟ୍ଟଣ ଓଡ଼ିଆ ସମାଜ ପକ୍ଷରୁ ସେହି କମିଶନ ନିକଟରେ ଦୃଢ଼ଭାବରେ ଦେଶମିଶ୍ରଣ ସପକ୍ଷରେ ମତ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଜିଲ୍ଲାସ୍ଥ ବିଶିଷ୍ଟ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କୁ ଘେନି କମିଶନ ନିକଟରେ ଗୋଟିଏ ଡେପୁଟେସନ ଦେଇଥିଲେ । ଉକ୍ତ ଡେପୁଟେସନ ଖୁବ୍ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଭାଷାରେ ଲିଖିତ ହୋଇଥିଲା । ମତଦାତାମାନେ ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ଦେଶ ମିଶ୍ରଣର ଦାବୀ ପରିବ୍ୟକ୍ତ କରିଥିଲେ ।

ବାଲ୍ୟବିବାହ ନିରୋଧ ଆଇନ ବା ସାରଦା ଆଇନ ଜାରିହେବା ପୂର୍ବରୁ ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମତ ସଂଗ୍ରହ ସକାଶେ ସରକାର ଗୋଟିଏ କମିଟି ନିଯୁକ୍ତ କରିଥିଲେ । ଏହା ୧୯୨୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦର ଘଟଣା । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା ସେହି କମିଟିରେ ବାଲ୍ୟବିବାହ ସପକ୍ଷରେ ମତ ଦେଇଥିଲେ । ଭିନ୍ନ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ବିଜାତୀୟ ସରକାର ଦ୍ୱାରା ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମ ଦାୟରେ ସମାଜ ସଂସ୍କାର ତାଙ୍କର ବାଞ୍ଛିନୀୟ ନୁହେ । ବିଶେଷତଃ ଆଇନ ବଳରେ ଧର୍ମରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପକୁ ସେ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ମତରେ କନ୍ୟାମାନଙ୍କୁ ୧୦ ବର୍ଷ କିମ୍ବା ୧୨ ବର୍ଷ ବୟସରେ ବିବାହ ଦେବା ଉଚିତ । ୧୪ କିମ୍ବା ୧୫ ବର୍ଷ ବୟସରେ ସେମାନେ ସ୍ୱାମୀ ସହବାସର ଯୋଗ୍ୟା ହୋଇପାରନ୍ତି ।

୧୯୨୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଭାରତ ସରକାର କୃଷି କମିଶନ ବସାଇଥିଲେ । ଦେଶୀୟ କୃଷକ କୁଳର ଉନ୍ନତି ଏହି କମିଶନର ଲକ୍ଷ୍ୟ । ମାନନୀୟ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ସେଥିରେ ମଧ୍ୟ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେଇଥିଲେ । ଏ ଦେଶରୁ ବିଦେଶକୁ କୁଲି ଚାଲାଣ ବରାବର ଲାଗିଅଛି । କୁଲି ସଂଗ୍ରହ ପାଇଁ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଡ଼ିପୋ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଅଛି । କୋରାପୁଟ, ପାର୍ବତୀପୁର ଏବଂ ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡିରେ ଏହିପରି ଡ଼ିପୋ ଅଛି । ଜୟପୁର ଏବଂ ଗଞ୍ଜାମର ମାଳ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଏହି ଡ଼ିପୋ ଦ୍ୱାରା ବହୁସଂଖ୍ୟକ ଆଦିମବାସୀ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଜାତି କୁଲି ଆସାମ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଚା ବଗିଚା ପ୍ରଭୃତିକୁ ପ୍ରେରିତ ହୁଅନ୍ତି । ଏ ବିଷୟରେ ଭାରତ ସରକାର ଗୋରା ବଗିଚା ମାଲିକମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିବାର ଜାଣି ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ଏହାର ପ୍ରତିବାଦ କରିଥିଲେ । ବର୍ଷକୁ ବର୍ଷ ଏତେ ଲୋକ ବିଦେଶକୁ ଚାଲିଯିବାରୁ

ଏ ଦେଶର ଲୋକସଂଖ୍ୟା ଊଣା ହୋଇଯାଉଅଛି । ସେ ବିଷୟ ସରକାରଙ୍କୁ ଜଣାଇ ପ୍ରତିକାର ପ୍ରାର୍ଥୀ ହୋଇଥିଲେ ।

ଯଥା ସମୟରେ ଫିଲିପ୍ ଡଫ୍ କମିଶନଙ୍କର ରିପୋର୍ଟ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । କମିଶନ ଉତ୍କଳ ଦେଶମିଶ୍ରଣ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅନୁକୂଳ ମତ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ, ତଥାପି ସରକାର ତୃପ୍ତ ନ ହୋଇ ପୁଣି ସାଇମନ କମିଶନ (Simon Commission) ବସାଇଲେ, ମାତ୍ର ଗଞ୍ଜାମର ଦୁଃଖ ଏବଂ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟର ବିଷୟ-ସାଇମନ କମିଶନ ଭିନ୍ନ ପନ୍ଥା ଧରିଲେ । ସେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ଦାବୀର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସପକ୍ଷରେ ମତ ଦେଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ରିପୋର୍ଟ ପ୍ରତି ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଜୟ ଦେବ ବର୍ମା ଯେଉଁ ମତ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ, ତାହା ନିମ୍ନରେ ଉଦ୍ଧୃତ ହେଲା—

MADRAS ORIYAS AND THE SIMON COMMISSION

The recommenadtion for a boundary Commission along with a few words of sympathy in the Report of the Simon Commission seems to have caught the imagination of some of our friends. The readers have to realise that the problem of the Oriyas is quite distinct, and separate from the larger one of a federation of India on the basis of linguistic provinses. The object though desirable can not be one for immediate realisation. In this first place a language like Malayalam may not require a province unless the question of the inclusion of her States like Cochin and Travancore also in the federation is solved. The Assamese, after the amalgamation of Bengalee population in the Burma valley in Assam may not be able to stand-for a province Sindh has to be eternally spoon-fed by the Federal Government. Orissa with her $1\frac{1}{2}$ crores of people can not be kept waiting till the proposed Commission sits and decides the general question, no one knows when. Again political leaders in India may not welcome such a commission before the basic political

relations between India and England are decided. The proposal to constitute a commission is thus uncalled for under the present conditions and circumstances.

STILL RECOMMENDATIONS !

We have long passed the stage of recommendations. The readers of Blue Books from 1902 to 1905 will see that the Government of Lord Curzon made their recommendations after a long and elaborate enquiry. The coronation despatches of 1911 speak of the grave injustice done to Orissa and resulted only in creating confusion worse confounded by adding the present political Orisssa Division to the newly created province of Bihar and Orissa. The Montford Report made a special recommendation to the reformed Government to take early action regarding Orissa and Bihar as an urgent and immediate case for their consideration Agitation from the people has been continuous, persistent, vigorous and spread all over the Oriya speaking tracts. public opinion on this question was so strong that the Government of India was obliged to appoint the Phillip—Duff Commission for a detailed enquiry. The Government of Orissa deputed a special officer for the collection of further materials. The Simon Commission appointed a sub-committee to make detailed proposals on this question. Why then a fresh enquiry and the question made a part of the general one of the creation of provinces in India on a language basis ? This, to say the least, is only an attempt to hood-wink public opinion on the pleae of an enquiry.

FOR THE ENQUIRY.

The Sub-Committee of Simon Commission seems to have tackled the question neither properly nor fairly so for as their recommendations relate to the

Oriya speaking tracts of Madras. No reason was assigned why the Vizag. Agency as also the Taluks of Sompeta, parlakimidi, and Tekkali in Ganjam are to be excluded from the proposed Oriya province. From a reply given to Sriman Biswanath Das Mahasay to a series of his interpellations, the Government of Madras admitted that figures of Vizagapatam Agency have not been called for, by the Commisssion and that they had to furnish only such information as was required by them. These porve beyond doubt that the Sub-Committee has not at all considered the necessity of the inclusion of Vizag Agency in the new Oriya Province. In my article published in the "East coast" as also in the Dailies of Madras, I have clearly shown from official reports how the Vizag. Agency is predominantly Oriya a fact recognised by the Government in all its reports and publications. Oriyas form the majority of the population in the Agency. Oriya has been the court language and the language taught to the Khonds ever since the British occupation of the Agency. Again Khonds have all their kinsmen in the adjoining Oriya tributary States and British areas of Orissa. I have quotted Mr.Macpherson and other special officers deputed to the Khond area with thier findings that the Oriyas even in the fifteen of the last century had as close and intimate a relation with the Khonds as they have today. Some military authorities were also quotted in my letter showing the stratajic importance of this proposal. Regrettable therefore, that the inclusion of this extensive and importent area should have altogether been omitted by a set of gentlmen who called themselves responsible and earnest.

IMPORTANCE OF THE AREA AND VIEW OF THE ANDHRAS.

The Oriya portion of Vizagapatam Agency consists of about 12000 :(twelve thousand) square miles

surrounded on three sides by the Oriya speaking tracts of the Orissa Division, the Oriya Agency tracts of Ganjam and the Tributary States of Orissa. This vast area is being connected with the Railway system connecting the Central Provinces with the sea board at Vizegapatam. The Agency with its vast area of forests, fertile plains and the mineral wealth is bound to play an important part in the economic history at any province to Which it may be attached. If this vast area is to be added to the Andhra province to be you not only decide the entire Khond and Savera population between two provinces, but also undo all the work done during a period of 100 years of British rules and leave a big discontented minority cemmunity of Oriyas in the Andhra country which will neither add to their peaceful growth nor be conducive to a peaceful administration• with this view the Andhra leaders never claimed the Vizag Agency for inclusion in the proposed Andhra province. This is seen from the pamphlet published by the Andhra Provincial Committee as also from the written and oral evidence of the Andhra representatives before the Jonit Select committee of both Houses of parliament on the Government of India Bill of 1919. Let not any one, therefore, be deceived by the recommendation of the Simon Commission so far as Orissa is concerned. We can not allow scattered limbs of Orissa to be turn as under in the way proposed by a commission which never waited to solve the problem. The proper course for the Oriyas, therefore, is not to accept the recommendations, unless the Oriya speaking tracts of the Vizagapatam Agency are included in the proposed Oriya province.

Vizagapatam
15-1-30

Sree Vikrama Deo
Varma

—O—

ଦଶମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ସ୍ୱାଧୀନଚେତା ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ମହୋଦୟ ଅର୍ଥଯୁଦ୍ଧସାପେକ୍ଷ ଉପାଧି ଲଭ ଆକାଙ୍କ୍ଷାର ସ୍ପୃହା ସୁଦ୍ଧା ମାତ୍ର ନାହାନ୍ତି । ସେହି ହେତୁରୁ ସେ କୌଣସି କାଉନ୍‌ସିଲ ଅଥବା ଅସେମ୍ବ୍ଲିର ମେମ୍ବର ଦେବରେ ମଣ୍ଡିତ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । କତାବକା ଉପାଧିକୁ ସେ ଅନ୍ତରର ସହିତ ଘୃଣା କରନ୍ତି । ସ୍ୱତଃ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ କୌଣସି ଉପାଧି ପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେବା ତାଙ୍କର ପ୍ରକୃତି ବରୁଦ୍ଧ । ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ଏବଂ ଦେଶବାସୀମାନେ ତାଙ୍କ ଗୁଣରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ଅନରାରୀ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ଏବଂ ହତ୍ତପସମିତିର ଅଧିନାୟକତ୍ୱ ବଳେ ବଳେ ଯାଚକର ଦେଇଥିବାରୁ ସେ ତାହା ଗ୍ରହଣ କରିଲେ । ମନ ଅନୁରୂପ ଧନ ଏବଂ ଶକ୍ତି ଅନୁରୂପ କ୍ଷେତ୍ର ପାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ନାମ ସରକାରଙ୍କ ବିଶ୍ୱାସଭାଜନ ଖ୍ୟାତନାମା ବ୍ୟକ୍ତି ଏବଂ ବଡ ବଡ଼ ରାଜା ମହାରାଜାମାନଙ୍କ ନାମ ତାଲିକାରେ ଶୀର୍ଷସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଥାଆନ୍ତା ଏବଂ ଇଂରେଜୀ ବର୍ଣ୍ଣମାଳାର ଅଧିକାଂଶ ଅକ୍ଷର ତାଙ୍କ ନାମ ସଙ୍ଗରେ ଯୋଡ଼ାହୋଇ ଥାଆନ୍ତା । ମାତ୍ର ତାହା ନ ହେଉ ପଛକେ, ସେ ଯାହା କରିଅଛନ୍ତି, ଅନେକ ବଡ ବଡ ରାଜା ମହାରାଜା ତାହା କରିନାହାନ୍ତି ।

୧୯୩୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦର ଫେବୃୟାରୀ ୨° ତାରିଖ ଦିନଟା ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟରେ ବଡ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ଥିଲା । ସେହି ଦିନ ତାହା ଭାଗ୍ୟରେ ଅକସ୍ମାତ୍ ବଜ୍ରପାତ ହେଲା । ମହାରାଜା ୪ର୍ଥ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ତୀର୍ଥ ଭ୍ରମଣ କରିବାକୁ ଯାଇ ଥିଲେ । ପବିତ୍ର ପ୍ରୟାଗ ଧାମରେ ଶୀର୍ଷାଙ୍କିତ ଦିବସରେ ତାହାଙ୍କର ଦେହତ୍ୟାଗ ଘଟିଲା । ଏ ଦୁଃସମ୍ବାଦ ପହଞ୍ଚିଲା କ୍ଷଣି ଚନ୍ଦ୍ରହାସ୍ୟମୟ ଜୟପୁର ନଗରୀ ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ରାହୁ ଗ୍ରାସିଲା ପରି ମଳିନ ଏବଂ ଶ୍ରୀହୀନ ହୋଇଗଲା । ତାହାର ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ମୁଖକମଳ ପ୍ରଦୋଷ ପଦ୍ମମର ଦଶା ଭଜିଲା । ଆର୍ତ୍ତ ହାହାକାରରେ ରାଜ୍ୟର ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ଭରି ହୋଇଉଠିଲା । ରାଜପରିବାର ଏବଂ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳୀ ନେତ୍ରରୁ ଧାରଶ୍ରାବଣ ପରି ଶୋକାଶ୍ରୁ ଧାର ପ୍ରବାହିତ ହେଲା । ହୃଦୟୀ ବକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ପ୍ରାଣ-ପ୍ରତିମ ଭ୍ରାତୃଷ୍ପୁତ୍ରଙ୍କର ଅକାଳ ବିୟୋଗ ଶୋକରେ ଅଧୀର ହୋଇ ପଡିଲେ । ଶୋକର ପ୍ରଖର ଉତ୍ତାପରେ ନେତ୍ରର ଅଶ୍ରୁନିର୍ଝର ଶୁଷ୍କ ହୋଇଗଲା । ବାସ୍ତବରେ ନିରଶ୍ରୁ ଶୋକ ବଡ ଭୀଷଣ ଏବଂ ଦୁର୍ବିସହ । ସେ ଦାରୁଣ ଶୋକର ପ୍ରାଣଦାହୀ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଲେଖନୀମୁଖରେ ବର୍ଣ୍ଣନାତୀତ । ଅଶ୍ରୁହିଁ ମହାଶୋକର ସାନ୍ତ୍ୱନା ସିନା ।

ଶୋକର କ୍ଲେଦ ଅଶ୍ରୁ ରୂପରେ କେତେକ ବାହାରିଯାଏ । ଅଶ୍ରୁହୀନ ଶୋକ ପାଗଳ ବାଥ ପରି ପିଣି ପିଣି ହୋଇ ଅନିର୍ବଚନୀୟ ଯନ୍ତ୍ରଣା ପ୍ରଦାନ କରେ; ସୁତରାଂ ନିରଶ୍ରୁ ଶୋକ ଶତ ଯନ୍ଦୂତଠାରୁ ଭୟାବହ । ବର୍ମା ମହୋଦୟ ବିନା ମେଘରେ ବଜ୍ରପାତ ବେଦନା ଅନୁଭବ କଲେ । ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ଯେଉଁ ନିଦାରୁଣ ଆଘାତ ଲାଗିଲା, ସେ ଆଘାତର କ୍ଷତ ଅବଧି ଶୁଷ୍କ ହୋଇନାହିଁ । ସେ ଯାହାଙ୍କୁ ପୁତ୍ରାଧିକ ସ୍ନେହ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ଯାହାଙ୍କଠାରୁ ଭକ୍ତି ପୂଜା ପାଉଥିଲେ, ଏକମାତ୍ର ସେହି ବଂଶର କୁଳାଙ୍କୁର ସ୍ନେହ ପ୍ରତିମାଙ୍କ ବିୟୋଗବ୍ୟଥା ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣକୁ କିପରି ବାଧୁଥିବ, ତାହା ବୁଝାଇବାକୁ ଭାଷା ସର୍ବଥା ଅକ୍ଷମ ।

ଚତୁର୍ଥ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ନିଃସନ୍ତାନ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ପରେ କିଏ ତାହାଙ୍କର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ରାଜା ହେବେ, ସରକାର ତାହା ଆଲୋଚନା କରି ୧୯୩୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଜୁନ ମାସ ୫ ତାରିଖରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ମହୋଦୟଙ୍କୁ ପ୍ରକୃତ ଉପଯୁକ୍ତ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ନିର୍ବାଚନ ପୂର୍ବକ ଜୟପୁର ରାଜସିଂହାସନ ଆରୋହଣ ନିମନ୍ତେ ଆଦେଶ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ଏହି ଶୁଭ ସମ୍ବାଦ ଶୁଣିଲା କ୍ଷଣି ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳରେ ଆନନ୍ଦର ମହା କୋଳାହଳ ଖେଳିଗଲା । ବାସ୍ତବରେ ଉକ୍ତ ଦିନଟି ଉତ୍କଳ ପକ୍ଷରେ, ବିଶେଷତଃ ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ସୌଭାଗ୍ୟର ସ୍ମରଣୀୟ ମହାଶୁଭ ଦିବସ । ଜୟପୁର ସୂର୍ଯ୍ୟଅସ୍ତ ହେଲା ପରେ ବାସନ୍ତୀ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଉଦିତ ହୋଇ ସ୍ୱଚ୍ଛ ସ୍ନିଗ୍ଧ, ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାରେ ଦିଗ୍‌ବିଦିଗ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ହୋଇଉଠିଲା; ସୁତରାଂ ଶୋକାନ୍ଧକାର ଜୟପୁରରେ ପଶିବାକୁ ବହୁକ୍ଷଣ ଅବସର ପାଇଲା ନାହିଁ । ପ୍ରଜା, ପରିଜନ, ରାଜକର୍ମଚାରୀ ସମସ୍ତେ ପୂର୍ବରୁ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଅନୁରକ୍ତ ଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ତାଙ୍କୁ ନିଜର ଭାଗ୍ୟ-ବିଧାତା ରାଜା ରୂପେ ପାଇ ନିଜ ନିଜର ଭାଗ୍ୟକୁ ଧନ୍ୟ ମଣିଲେ ।

ମହାରାଜ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କର ରାଜପଦ ପ୍ରତି ଆକାଙ୍କ୍ଷା ନଥିଲା; ମାତ୍ର ସୌଭାଗ୍ୟଦାୟିନୀ ନିୟତି ଦେବୀ ତାଙ୍କୁ ଯୋଗ୍ୟ ପାତ୍ର ମଣି ଧରିଆଣି ରାଜ-ସିଂହାସନରେ ବସାଇଦେଲେ । ନିୟତି ଦେବୀ କର୍ମର ପୁରସ୍କାର ବଳେ ବଳେ ଆଣି ଯାଚକର ହାତରେ ଗୁଞ୍ଜିଦିଅନ୍ତି । ରାଜା ହେବାର ବହୁ ପୂର୍ବରୁ ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଦ୍ ତାଙ୍କ କୋଷ୍ଠୀ ଗଣନା କରି ତାଙ୍କ ଭାଗ୍ୟରେ ରାଜଯୋଗ ଘଟିବ ବୋଲି କହିଥିଲେ; ମାତ୍ର ବର୍ମା ମହୋଦୟ ସେ କଥାକୁ ହସରେ ଉଡ଼ାଇ-

ଦେଇଥିଲେ; ଅଧିକନ୍ତୁ ଘୋଷଣା କରି କହିଥିଲେ, "ଦେହରେ ରୋଗ ଯାହାରି ଥାଏ, ସେ ଲୋକଟା ଶୀଘ୍ର ମରେ ।" ଏଣିକି ରଜା ହେବା ପରେ ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଯେ "ପୋଷାକର ଭାର ବାହକ" ବୋଲି କହିଥିଲେ । ଯେଉଁ ରାଜପୁତ୍ର ପାଇଁ ଲୋକେ ଲାଳାୟିତ, ଯାହାଙ୍କୁ ପାଇ ଚନ୍ଦ୍ରଦେବଠାରୁ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟବାନ୍ ମନେ କରନ୍ତି, ସେହି ସର୍ବବାଞ୍ଛିତ ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଯେ ପୋଷାକର ଭାରବାହକ ଆଖ୍ୟା ଦାନ କରନ୍ତି, ତାଙ୍କର ହୃଦୟ କେତେ ଉଚ୍ଚ ଏବଂ ବିବେକଶକ୍ତି କେତେ ପରିପକ୍ୱ, ତାହା ଅଧିକ କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ ମାତ୍ର ।

୧୯୩୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଜୁନ ୫ ତାରିଖରେ ବର୍ମା ମହୋଦୟ ବିଶାଖପଟ୍ଟଣରୁ ଜୟପୁର ବିଜେ ହେଲେ । ଆସିବା ବେଳେ ପଥରେ ଅନେକ ସ୍ଥାନରୁ ଅଭ୍ୟର୍ଥିତ ହୋଇଥିଲେ । ଜୟପୁର ଦୁର୍ଗର ଉପକଣ୍ଠବର୍ତ୍ତୀ ନୂଆବନ୍ଧ ତୋଟାଠାରେ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଜା, ରାଜକର୍ମଚାରୀ ଏବଂ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ନୂତନ ମହାରାଜଙ୍କୁ ଅତୁଳ ଭକ୍ତି ପ୍ରଦର୍ଶନପୂର୍ବକ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରିଥିଲେ । ତନ୍ନିମନ୍ତେ ମଣ୍ଡପ ନିର୍ମିତ ହୋଇ ରାଜୋଚିତ ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇଥିଲା । ଗଡ଼ଠାରୁ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ମଣ୍ଡପ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜନଗହଳରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ମହାରାଜାଙ୍କ ଜୟଧ୍ୱନିରେ ଗଗନ ପବନ ପ୍ରକମ୍ପିତ ହୋଇଉଠୁଥିଲା । ପ୍ରଚୁର ବାଦ୍ୟ ସ୍ୱରରେ ଦିଗ୍‌ମଣ୍ଡଳ ପ୍ରତିଧ୍ୱନିତ ହେଉଥିଲା । ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଗିରିମାଳାରୁ ସେ ଧ୍ୱନିର ଶତପ୍ରତିଧ୍ୱନି ଉଠୁଥିଲା । ସତେ ଯେପରି ପର୍ବତମାନେ ଏକ ସ୍ୱରରେ ସଙ୍ଗୀତ ଗାନ କରି, ନବୀନ ମହାରାଜଙ୍କୁ ପ୍ରାଣର ଅଭିନନ୍ଦନ ଏବଂ ଅଭିବାଦନ ହୃଷ୍ଟାନ୍ତଃକରଣରେ ଜ୍ଞାପନ କରୁଥିଲେ । ଆଗ୍ନେୟ ବାଣରାଶି ସେହି ଶୁଭ ସମାଚାରକୁ ଗୁରୁଗମ୍ଭୀର ସ୍ୱରରେ ଦୂରଦୂରାନ୍ତକୁ ପ୍ରେରଣ କରୁଥିଲା । ଭେରୀ, କାହାଳୀ, ଛନ୍ଦ, ଗୁମର, ଆଡ଼େଣୀ ତରଶା ପ୍ରଭୃତି ରାଜୋପଚାରର ସହ ସମବେତ ବିରାଟ ଜନତା ମହା ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ମହାରାଜ ମହୋଦୟଙ୍କୁ ରାଜଦୁର୍ଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଛୋଟି ନେଇଯାଇ-ଥିଲେ । ବିବିଧ ପ୍ରକାର ନୃତ୍ୟ, ଗୀତ, ଯାତ୍ରା, ତାମାସାର ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥିଲା । ଜୟପୁରବାସୀଙ୍କର ରାଜଭକ୍ତି ସେଦିନ ରୂପ ଧରି ନାଚି ଖେଳି ବୁଲୁଥିଲା । ଶଙ୍ଖ, ହୁଳହୁଳି ପ୍ରଭୃତି ମଧୁର ମଙ୍ଗଳଧ୍ୱନି କର୍ଣ୍ଣରେ ଅମୃତ ବର୍ଷଣ କରୁଥିଲା । ସେ ଦିନ ଦୁଃଖୀ ଦୁଃଖ ଭୁଲିଯାଇଥିଲା, ରୋଗୀ ରୋଗଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୁଲି-ଯାଇଥିଲା, ଶୋକାତୁର ଶୋକ ଭୁଲିଯାଇଥିଲା ଏବଂ କ୍ଷୁତ୍‌ପିପାସୁ କ୍ଷୁଧାତୃଷା ପାସୋରି ପକାଇଥିଲା । ଜୟପୁର ପକ୍ଷରେ ସେ ଦିନ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଆନନ୍ଦମୟ ଦିନ ।

ଆବାଳବୃଦ୍ଧ କେବଳ ଆନନ୍ଦଗଙ୍ଗାରେ ନିମଗ୍ନ । ଜୟପୁରରେ ସେଦିନ ନିର-
ନନ୍ଦର ପ୍ରବେଶାଧିକାର ନ ଥିଲା । ସେଦିନ ମାହେନ୍ଦ୍ର ମଙ୍ଗଳ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ
ନବୀନ ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ଯଥାବିଧି ବିଶାଳ ଜୟପୁର
ରାଜ୍ୟର ରାଜସିଂହାସନରେ ଅଭିଷିକ୍ତ ହେଲେ । ଦେବାଳୟମାନଙ୍କରେ
ଷୋଡଶୋପଚାରରେ ଦେବାର୍ଚ୍ଚନା ଲାଗିଲା । ସେଦିନ ଜୟପୁର ନଗରୀ ସ୍ୱପ୍ନ-
ସ୍ୱର୍ଗର ଅପୂର୍ବ ଅପ୍ସରା ସୁଷମା ଧାରଣ କରିଥିଲା । ଶୂନ୍ୟ ରାଜସିଂହାସନ ନବୀନ
ମହାରାଜାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅଳଂକୃତ ହୋଇ ଅନୁପମ ଶ୍ରୀ ଧାରଣ କଲା । ସେଦିନ
ଜୟପୁର ଭାଗ୍ୟରେ ବିଧାତାର ଦାନ ।

ତହିଁ ପରଦିନ ଅର୍ଥାତ୍ ଜୁନ୍ ୭ ତାରିଖରେ ଦରବାର ହେଲା । ବିସ୍ତୃତ
ଦରବାର ହର୍ମ୍ୟ ଇନ୍ଦ୍ରପୁରକୁ ଉପହାସ କରୁଥିଲା । ସ୍ୱଦେଶୀ ବିଦେଶୀ ନାନା
ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକେ ସମବେତ ହୋଇଥିଲେ । ଜନତା ଏତେ ବଢିଥିଲା ଯେ,
ଜୟପୁର ରାଜଧାନୀ ସେଦିନ ଜନସମୁଦ୍ରରେ ପରିଣତ ହେଲା ପ୍ରାୟ ବୋଧ
ହେଉଥିଲା । ଅଶ୍ୱ, ହସ୍ତିବୃନ୍ଦ ଅମୂଲ୍ୟ ସାଜସଜ୍ଜାରେ ମଣ୍ଡିତ ହୋଇ ଉତ୍ସବର
ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି କରିଥିଲେ । ନିମନ୍ତ୍ରିତ, ଅନିମନ୍ତ୍ରିତ, ସରକାରୀ ଉଚ୍ଚପଦସ୍ଥ
ହାକିମ, ଅମଲା, ବିଶିଷ୍ଟ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରଭୃତି ବହୁ ମାନ୍ୟଗଣ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର
ସମାଗମ ହୋଇଥିଲା । ଦରବାର ସ୍ଥଳ ସମୁଦ୍ର ପରି ଗର୍ଜିଉଠୁଥିଲା । ଦର-
ବାରରେ ଯାହା ସବୁ ହେବାର ବିଧି ତାହା ଯଥାବିଧି ସୁଚାରୁ ରୂପେ ସମ୍ପାଦିତ
ହୋଇଥିଲା । ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା, ଅଭିନନ୍ଦନ ପତ୍ର, ଟେଲିଗ୍ରାମ ଏତେ ଆସିଥିଲା ଯେ,
ସେ ଗୁଡ଼ିକ ଏକତ୍ର କଲେ ଖଣ୍ଡିଏ ବିରାଟ ପୁସ୍ତକର ଆକାର ଧାରଣ କରିବ ।
ପ୍ରଜା, ରାଜକର୍ମଚାରୀ, କବି, ପଣ୍ଡିତ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗୁଣୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଯଥା-
ଯୋଗ୍ୟ ସମ୍ମାନିତ ଏବଂ ପୁରସ୍କୃତ ହୋଇଥିଲେ । ବିବିଧ ଦାନ ଏବଂ ଦୀନ
ସେବାରେ ବହୁ ସହସ୍ର ମୁଦ୍ରା ବ୍ୟୟିତ ହୋଇଥିଲା । ଆବଶ୍ୟକ ରାଜକର୍ମଚାରୀ
ଗ୍ରହଣବେଳେ ରାଜ୍ୟର ଶିକ୍ଷିତ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରଜାଙ୍କ ବିଷୟ ପ୍ରଥମେ ବିଚାର କରିବେ
ବୋଲି ମାନନୀୟ ମହାରାଜ ମହୋଦୟ ଏହି ଦରବାରରେ ଘୋଷଣା କରି-
ଥିଲେ । ଏହି ଆଶାବାଣୀରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ସ୍ଥାନୀୟ ଓଡ଼ିଆମାନେ ମହାରାଜଙ୍କର
ଦୀର୍ଘ ଜୀବନ କାମନା କରି, ଜୟ ଜୟକାର ଉଚ୍ଚାରଣ କରିଥିଲେ । ତୁଳସୀ
ଦୁଇ ପତ୍ରରୁ ବାସେ ଏହି ସଦୁକ୍ତିର ଶୁଭଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ମହାରାଜ ମହୋଦୟ ତାଙ୍କ
ରାଜତ୍ୱର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ପ୍ରଦର୍ଶନ କଲେ । ଏହା ତାଙ୍କର ଜାତୀୟ ପ୍ରୀତି ଏବଂ ମହା

ମହତ୍ତ୍ୱର ପ୍ରଭାବ ନିଦର୍ଶନ । ମହାରାଜଙ୍କର ମହାବାଣୀ ବେଦବାକ୍ୟ ପରି ସତ୍ୟ ଏବଂ ସାର୍ଥକ । ମହାରାଜଙ୍କର ଏହି ଶୁଭ ଘୋଷଣା ବାସ୍ତବରେ ମହାମନା ମହାରାଜୋଚିତ, ଏହା ବୋଲିବା ଦ୍ୱିରୁକ୍ତି ମାତ୍ର । ଏହି ଆଶ୍ୱାସବାଣୀରେ ଏକା ଜୟପୁରବାସୀ ଓଡ଼ିଆ କାହିଁକି, ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଆଜାତି ଆଶ୍ୱସ୍ତ ଏବଂ ଆଶାନ୍ୱିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଜାତିର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାରେ ମହାରାଜଙ୍କ ହୃଦୟ ଚିରବ୍ୟଥିତ; ତେଣୁ ସେ ପ୍ରଥମେ ନିଜ ଜାତିର ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିଅଛନ୍ତି । ଏହା ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ପକ୍ଷରେ ଭାବୀ ମଙ୍ଗଳ ସୂଚନା । ସେହି ହେତୁ ଆଜି ଦୀନ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ବାହୁ ଉତ୍ତୋଳନ ପୂର୍ବକ ତାଙ୍କର ଜୟ ଘୋଷଣା କରୁଅଛି ଏବଂ ଏ ଭଳି ଜଣେ ଗୁଣ-ବାନ୍ ହୃଦୟୀ ରାଜାଙ୍କୁ ପାଇ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରୁଅଛି । ମହାରାଜମହୋଦୟ ଶତାୟୁ ହୋଇ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଆଶା ଆକାଙ୍‌କ୍ଷା ପୂରଣରେ ସହାୟ ହେଉନ୍ତୁ ଏହା ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଆଜାତିର ଏକାନ୍ତ କାମନା ।

ମହାରାଜ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ସିଂହାସନାରୋହଣ କରି ସର୍ବ ପ୍ରଥମେ ରାଜ୍ୟର ଏବଂ ପ୍ରଜାପୁଞ୍ଜର ଅଭାବ ଅସୁବିଧା ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ନିକ୍ଷେପ କଲେ । କେତେକ ରାଜମଣ୍ଡଳର ସଂସ୍କାର ସାଧିତ ହେଲା, କେତେ କାର୍ଯ୍ୟର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଲା, କଠୋର ବ୍ୟବସ୍ଥାମାନ ସଂଯତ ହେଲା, ଅନିୟନ୍ତ୍ରିତ କାର୍ଯ୍ୟ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହେଲା, ପ୍ରଜାପୀଡ଼ାଦାୟକ କେତେକ ବିଧାନ ଏକାବେଳକେ ଉଠିଗଲା, କେତେ ବିଧିବିଧାନ ଉଦ୍ଭାବିତ ହେଲା, ଏହିପରି ଗୋଟାଏ ନୂତନ ସଂସ୍କାର ହୋଇଗଲା । ପୂର୍ବ ରାଜାମାନଙ୍କ ଅମଳରେ ପ୍ରଜାମାନେ ରାଜଦର୍ଶନକୁ ଆସିଲେ କିମ୍ବା ଦାବି ଫେରାଦ, ଅଭାବ, ଅଭିଯୋଗ ଜଣାଇବାକୁ ଆସିଲେ ଭେଟି ସ୍ୱରୂପ ଅର୍ଥ ଦେବାକୁ ପଡୁଥିଲା; ମାତ୍ର ମହାରାଜ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ସେ ପ୍ରଥା ଉଠାଇଦେଲେ । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା ସେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ପ୍ରାଣରେ ଭକ୍ତି ଆକର୍ଷଣରେ ସକ୍ଷମ ହୋଇ-ଅଛନ୍ତି । ଏହା ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ପ୍ରଜାପ୍ରୀତିର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ନିଦର୍ଶନ । ବିଶାଳ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟରୁ ଏହିପରି ଭେଟି ନଜରିଦ୍ୱାରା ଅଳ୍ପ ଟଙ୍କା ଅଦାୟ ହେଉ ନ ଥିବ । ଏହାଦ୍ୱାରା ରାଜକୋଷରେ ଅବଶ୍ୟ କ୍ଷତି ହେଲା ସତ୍ୟ, ମାତ୍ର ପ୍ରଜାମାନେ ଅନାବଶ୍ୟକ ଅତିରିକ୍ତ କରରୁ ରକ୍ଷା ପାଇଲେ । ପ୍ରଜାଙ୍କ ସୁଖସୁବିଧା ଦୃଷ୍ଟିରେ ଏଭଳି କ୍ଷତି କ୍ଷତି ନୁହେଁ । ଅସଦୁପାୟରେ ପ୍ରଜାର ରକ୍ତ ଶୋଷଣ କରି ରାଜକୋଷ ପରିପୁଷ୍ଟ କରିବା ପ୍ରକୃତ ରାଜଧର୍ମୀ ସୁରାଜାଙ୍କର ଧର୍ମ ନୁହେଁ । ଏହି କଲ୍ୟାଣକର ବିଧାନଦ୍ୱାରା ରାଜଦ୍ୱାରର କଣ୍ଟକ ଅପସାରିତ ହେଲା । ଏଣିକି

ପ୍ରଜାମାନେ ଅବାଧରେ ଆସି ରାଜଦର୍ଶନ କରୁଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଅଭାବ, ଅଭିଯୋଗ ମଧ୍ୟ ଜଣାଉଅଛନ୍ତି । କେତେ କାଳର ଅନୁଚିତ ପ୍ରଥା ମହୂର୍ତ୍ତକରେ ଉଚ୍ଛେଦିତ ହେଲା । ଏହିପରି କାର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା ସିନା ରାଜାଙ୍କର ପ୍ରଜାପିତା ଆଖ୍ୟା ସାର୍ଥକ ହୁଏ । ଯେଉଁ ରାଜ୍ୟର ରାଜା ଏଭଳି ସୁବିବେଚକ ଏବଂ ଦୟାଳୁ, ସେ ରାଜ୍ୟ ଧନ୍ୟ ଏବଂ ସେ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଜା ଭାଗ୍ୟଧର । ପ୍ରଜା ତାହାର ଭଲମନ୍ଦ ଗୁହାରି କରିବାକୁ ଆସିବ, ସେଥିପାଇଁ ତାକୁ ଟାକସ୍ ଦେବାକୁ ହେବ, ଏ ପ୍ରଥା ନ୍ୟାୟାନୁମୋଦିତ ନୁହେଁ । ଏ ପ୍ରତିବନ୍ଧକରୁ ମୁକ୍ତ ପାଇ ଜୟପୁର ପ୍ରଜା କି ରୂପ ସନ୍ତୋଷ ଏବଂ ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କରୁଥିବେ, ତାହା ସେହିମାନେ ଜାଣନ୍ତି । ମହାରାଜ ବିକ୍ରମଦେବ କାହାରିଠାରୁ ଦର୍ଶନୀ ଟ୍ୟାକ୍ସ ଆଦାୟ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଭକ୍ତିରେ କେହି ଫଳ ଫୁଲ ଆଣି ଦେଲେ ତାହା ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି; ମାତ୍ର ତାହା କିଣି ଆଣି ଥିଲେ ଫେରାଇ ଦିଅନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଅମଳରେ ଜୟପୁର ରାମରାଜ୍ୟରେ ପରିଣତ ହୋଇଅଛି ।

ଲେଖକର ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ ଅନୁଭୂତି ଏଠାରେ ଲିଖିତ ହେଲା । ଜୟପୁରରେ ମଧୁପାର୍ବଣ ଉତ୍ସବ ମହାସମାରୋହରେ ପାଳିତ ହୁଏ । ପ୍ରାୟ ପ୍ରତି ଗ୍ରାମରେ ଗୁମ୍ମଣ୍ଡିଆ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ନାନା ପ୍ରକାର ସାଜସଜ୍ଜାରେ ମଣ୍ଡିତ ହୁଏ । ସେଥିରେ ରାମଚରିତ ଅଭିନୀତ ହୁଏ । ତାହା ଗୋଟିଏ ଦର୍ଶନ ଯୋଗ୍ୟ ବିଷୟ । ସେହି ଉତ୍ସବ ଉପଲକ୍ଷେ ପ୍ରଜାମାନେ ମହାରାଜଙ୍କ ନିକଟକୁ ବୃନ୍ଦୁଆ ମାଗିବାକୁ ଆସିଲେ । ସେମାନେ କିଛି ଦର୍ଶନୀ ଆଣିଥିଲେ । ମହାରାଜ ତାହା ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ନାହିଁ କରିବାରୁ ସେମାନେ ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଡାଲାରେ ଗୁଡ଼ାଏ ପାନ ଏବଂ ଗୁଜରାତି ଅଳେଇଚ ପ୍ରଭୃତି ମସଲା ଆଣି ଥୋଇଦେଲେ । ତାହା ବାଡ଼ି ଫଳ ନୁହେଁ; ଅବଶ୍ୟ ସେମାନେ କିଣିଆଣିଥିବେ । ତାହା ଗ୍ରହଣ ନ କଲେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ମନରେ ଦୁଃଖ ହେବ ବୋଲି ମହାରାଜା ସ୍ୱହସ୍ତରେ ସେଥିରୁ ଗୋଟାଏ ପାନ ଏବଂ ଗୋଟାଏ ଗୁଜରାତି ଉଠାଇନେଇ ଆଉ ସବୁ ଫେରାଇ ନେଇଯିବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ପରେ ଭାରପ୍ରାପ୍ତ କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ଡ଼ାକି ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରାର୍ଥିତ ବୃନ୍ଦୁଆ ଦେବା ପାଇଁ ବରାଦ୍ କରି-ଦେଲେ । କହିବାକୁ ଭୁଲିଯାଇଅଛି ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ଡାଲା ଦେଖି କହିଥିଲେ ତୁମ୍ଭେମାନେ ତ ଦେବତାକାର୍ଯ୍ୟ ସକାଶେ ବୃନ୍ଦୁଆ ମାଗିବାକୁ ଆସିଛ, ଏହା ସବୁ କାହିଁକି ଆଣିଲ ? ପ୍ରଜାମାନେ କହିଲେ, 'ତୁମ୍ଭ ହାତରେ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ

ଦର୍ଶନକୁ କମିତ ଆସନ୍ତୁ ଆଜ୍ଞା ?' ଟଙ୍କାବୋଲି ଯେଉଁମୋହନ ମୂର୍ତ୍ତି ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ର ତାହା ପ୍ରତି ପର୍ଣ୍ଣକୁଟୀରବାସୀ ଦୀନ ଦରିଦ୍ରଠାରୁ ମଣିମୟ ହର୍ମ୍ମ୍ୟବାସୀ ରଜା, ମହାରଜା, ଋଷି, ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାହାର ଲୋଭ ନାହିଁ ? ପୁଣି ତାହା ପାଖକୁ ଆସି ଫେରିଯିବା ତ ଆହୁରି ଗୁରୁତର କଥା । ଏପରି ଲୋଭ ସମ୍ବରଣ କେତେ ଜଣ କରିପାରନ୍ତି ଏବଂ ଏଭଳି ପ୍ରଜାବାତ୍ସଲ୍ୟ ପୁତ୍ରବାତ୍ସଲ୍ୟ ବା କେତେ ଜଣ ଦେଖାଇପାରନ୍ତି । ଯେ ପାରନ୍ତି ତାଙ୍କର ହୃଦୟ କେତେ ଉଦାର ତାହା କଳ୍ପନାର ଅତୀତ । ନିଜର କ୍ଷତି ହେଉ ପଛେ ପ୍ରଜା ସୁଖରେ ରହନ୍ତୁ ଏ ଭାବ ଯେଉଁ ରଜାଙ୍କ ମନରେ ବିଚରଣ କରେ, ସେ ବିଧିପ୍ରେରିତ ପୁରୁଷ । ରଜା ଟଙ୍କା ନ ନେଲେ ବୋଲି ପ୍ରଜାଏ ଖୁସି ହେଲେ, ସେହି ଆନନ୍ଦ ଭକ୍ତିରେ ପରିଣତ ହେଲା; ତହୁଁ ସାମାନ୍ୟ କିଛି ଭେଟି ଦ୍ରବ୍ୟ ଦେବାକୁ ସେହି ଭକ୍ତି ତାଙ୍କୁ ପ୍ରେରଣା ଦେଲା । ଏ ଭଳି ରାଜକରୁଣା ଏବଂ ପ୍ରଜା ଭକ୍ତି ସାଧାରଣରେ ବିରଳ ରୂପେ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ରଜା ପ୍ରଜା ପରସ୍ପର ପରସ୍ପରକୁ ତୁଷ୍ଟ କରିବା ଦୃଶ୍ୟ ବାସ୍ତବରେ ଦୁର୍ଲଭ ।

ନବୀନ ଭୂପତି ରାଜଧାନୀର ଯେଉଁଠାରେ ଯାହା ଅଭାବ ଦେଖିଲେ, ତାହା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାକୁ ତତ୍ପର ହେଲେ । ନଅର ମଧ୍ୟରେ କେତେ ଘରର ସଂସ୍କାର କରାଗଲା । ଆବଶ୍ୟକ ମତେ କେତେ କେତେ ନୂତନ ଗୃହ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲା । ଧର୍ମରେ ଏକାନ୍ତ ନିଷ୍ଠା ଏବଂ ଦେବଭକ୍ତି ତାଙ୍କ ବଂଶର ଅଳଙ୍କାରସ୍ୱରୂପ; ସୁତରାଂ ସେ ଦିଗକୁ ତାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ସମଧିକ । ନଅର ସଂସ୍କାର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କେତେକ ଦେଉଳ ନିର୍ମିତ ହେଲା । ତାହା ପରେ ଗୋଶାଳା ଘୋଡାଶାଳା ହାତୀଶାଳା ଫାକ୍ଟରୀ ଗୃହ, ଦେବାନ୍ ସାହେବଙ୍କର ବଙ୍ଗଳା ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲା । ରଜା ହେବା ପୂର୍ବରୁ ତାଙ୍କର ଯେଉଁସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ସାମାନ୍ୟ ଭାବରେ ବା ସୀମାବଦ୍ଧ ଭାବରେ ଚାଲୁଥିଲା, ତାହା ସବୁ ବିସ୍ତୃତ ହୋଇଉଠିଲା । ଶାସ୍ତ୍ରଚର୍ଚ୍ଚା, ପଣ୍ଡିତପ୍ରୀତି ସାଧାରଣ ଦାନ, ଦେଶସେବା, ପରୋପକାର, ଦୀନଦୁଃଖୀଙ୍କ ଶିକ୍ଷା ବିଷୟରେ ସହାୟତା, ସାହିତ୍ୟାଲୋଚନା ଏବଂ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରକାଶରେ ଉତ୍ସାହ ଦାନ ପ୍ରଭୃତି ତାଙ୍କ ସହଜାତ ଗୁଣସମୂହ ବହୁଗୁଣ ବଢି ଉଠିଲା । ଅର୍ଥାଭାବରୁ ଯେଉଁ ସତ୍‌ସଙ୍କଳ୍ପଗୁଡ଼ିକ ହୃଦୟରେ ସୁପ୍ତ ହୋଇଥିଲା, ଉପଯୁକ୍ତ କ୍ଷେତ୍ର ପାଇ ତାହା ଜାଗ୍ରତ ହୋଇଉଠିଲା । ତାଙ୍କ ରଜସଭା ଯେ ଦେଖିଅଛୁ, ତାହା ରଜସଭା କି ପଣ୍ଡିତ ସଭା କି ସାହିତ୍ୟ ସଭା ସେହି

ଜାଣେ । ତାହା ଦେଖି ବୀଣାପାଣିଙ୍କର ଚିର ଦରବାର । ସେ ସଭା କେତେବେଳେ କବି, ପଣ୍ଡିତ, ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଦ୍‌ଶୂନ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ । ସଭାର ବିବିଧ ବିଷୟିଣୀ ଆଲୋଚନା ଅତି ଉପାଦେୟ ଏବଂ ଉପଭୋଗ୍ୟ ।

ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ଗୋଟାଏ ସୁବିଶାଳ ରାଜ୍ୟର ଅଧିପତି ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ନିଜକୁ ବଡ଼ ଜ୍ଞାନ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେହି ହେତୁରୁ ବିଧାତା ତାଙ୍କୁ ଏତେବଡ଼ କରିଅଛନ୍ତି । ମହାରାଜସୁଲଭ ଗମ୍ଭୀର ଗୁମାନ ତାଙ୍କୁ ଆଦୌ ସ୍ପର୍ଶ କରି ନାହିଁ । ସେ ବାଳକ, ପ୍ରୌଢ଼, ବୃଦ୍ଧ ସମସ୍ତଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ସମାନ ଭାବରେ ମିଶନ୍ତି ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ସ୍ନେହାଦର ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି । ଜଗତରେ ଯେ ନିଜକୁ ଯେତିକି ସାନ ଜ୍ଞାନ କରେ, ବାସ୍ତବରେ ସେ ସେତିକି ବଡ଼, ପୂଜ୍ୟ ଏବଂ ଶ୍ରେୟ । ବେଶଭୂଷା କଥା ତେଣେ ଥାଉ, ପୋଷାକ ପରିଚ୍ଛଦରେ ମଧ୍ୟ ଆଡ଼ମ୍ବର ନାହିଁ । ଖଣ୍ଡିଏ ପିନ୍ଧା, ଖଣ୍ଡିଏ ଚଦର, ଏହାହିଁ ସାଧାରଣ ପରିଧେୟ । କଦାଚିତ୍ ଖଣ୍ଡେ ସାଧାରଣ ପଞ୍ଜାବୀ ପରିଚ୍ଛଦ ରୂପେ ରାଜଶରୀରର ଆବରଣର ସୌଭାଗ୍ୟ ଲାଭ କରେ । ହାତରେ ଗୋଟାଏ ସାଦା ସୁନା ମୁଦି । ଗୋଡ଼ରେ ହଳେ ଜୟପୁର ନିର୍ମିତ ମରହଟ୍ଟୀ ଜୋତା । ବସିବା ଚୌକିଖଣ୍ଡି ମଧ୍ୟ ନିରାଡ଼ମ୍ବର । ସ୍ୱଭାବ ଯେଉଁପରି ସରଳ, ବେଶଭୂଷା ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ସରଳ । ବାସ୍ତବରେ ତାଙ୍କର ଋଷିମୂର୍ତ୍ତି ଏବଂ ସାଧୁ ସରଳ ବ୍ୟବହାର ଦେଖିଲେ ଦ୍ୱାପର ଯୁଗର ମହାଭାରତ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଧର୍ମଧ୍ୱଜ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ କଥା ସ୍ୱତଃ ମନରେ ଉଦିତ ହୁଏ । ଆଜି କେହି ଏତେ ବଡ଼ ରାଜ୍ୟର ଅଧୀଶ୍ୱର ହୋଇଥିଲେ ମଣିମାଣିକ୍ୟରେ ଦେହ ତାଙ୍କି ହୋଇ ଯାଇଥାଆନ୍ତା । ମହାର୍ଘ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ରତ୍ନଖଚିତ ରାଜପରିଚ୍ଛଦରେ ଗୃହ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ହୋଇ ଉଠୁଥାଆନ୍ତା ଏବଂ ସାତ ଦରିଆ ସେପାରିରୁ ମହାମୂଲ୍ୟବାନ୍ ବୁଟ ଜୋତା ଆସି ରାଜପାଦପଦ୍ମରେ ଶରଣ ନେଇଥାଆନ୍ତା । ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କର ରାଜତନୁ ପାର୍ଥିବ ଭଙ୍ଗୁର ରତ୍ନରେ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ନ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଚିରସ୍ଥାୟୀ ନୈସର୍ଗିକ ଗୁଣ ମହାରତ୍ନର ସ୍ୱଚ୍ଛ ବିମଳ ଜ୍ୟୋତିରେ ସତତ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ।

ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କର ନ୍ୟାୟ ବିଚାର ନିକ୍ତିରେ ଓଜନ କଲାଭଳି ହୁଏ । ସେଥିର ଗୋଟିଏ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷୀଭୂତ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଏଠାରେ ଲିଖିତ ହେଲା । ଦେଶର ଆଦର୍ଶ ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ଜୀବନ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଲେଖିବାକୁ ହେଲେ

ଜୀବନର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଭାଗ ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ହୁଏ । ବିଶେଷ ରାଜାଙ୍କ କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦାୟିତ୍ୱ ବିଭାଗ । ସେ ବିଷୟର ଆଲୋଚନା ସର୍ବାଦୌ ଉଚିତ । ଘଟଣା ଏହି ଯେ, ଜଣେ ବିଧବା ଗୁହାରି କଲା । ତାହାର ସ୍ୱାମୀ ଗ୍ରାମର ବେହେରା ବା ନାୟକ ଜଣେ ଥିଲା । ସେହି ପଦର ନିଜସ୍ୱ ଜମି ତାହା ହାତରେ ପଟ୍ଟେ ଖଣ୍ଡା ଥାଏ । ବିଧବାର ଦୁଇଟି ପୁଅ ଅଛନ୍ତି । ପିତାର ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ସେମାନଙ୍କର ନାୟକ ବା ବେହେରା ପଦ ପାଇବା ଉଚିତ; ମାତ୍ର ତାହା ନ ହୋଇ ଅନ୍ୟ ଲୋକଙ୍କୁ ସେହି ପଦରେ ବସାଯାଇ ତାଙ୍କୁ ଖଣ୍ଡା ଦେବା ସକାଶେ ବିଧବା ପ୍ରତି ଆଦେଶ ହୋଇଅଛି । ମହାରାଜ ଏହା ଶୁଣି ଆଦେଶ କଲେ, "ବିଧବାର ପୁତ୍ରଦ୍ୱୟ ମଧ୍ୟରେ ଯେ ଉପଯୁକ୍ତ, ସେ ପିତୃପଦ ପାଇବ ।" କିଏ ଉପଯୁକ୍ତ ତାହା ଆଗେ ଦେଖିବା ଉଚିତ । ଯଦି ସେଭଳି ଯୋଗ୍ୟତା କାହାର ନ ଥାଏ, ତେବେ ଅନ୍ୟ ଉପଯୁକ୍ତ ଲୋକଙ୍କୁ ବସାଯାଇ ପାରେ । ବାସ୍ତବରେ ଏହା ଉପଯୁକ୍ତ ବିଚାର । ପ୍ରାର୍ଥୀଠାରୁ ରାଜକୋଷକୁ କିଛି ଆସିବାର ସମ୍ଭାବନା ଥିଲା, ତାହା ଯାଉ ପଛେ ନ୍ୟାୟର ଗୌରବ ରକ୍ଷିତ ହେଉ, ଏହା ହିଁ ଯଥେଷ୍ଟ ଲାଭ । ସ୍ୱାର୍ଥ ପଛକେ ଯାଉ, ମାତ୍ର ନ୍ୟାୟର ମହତ୍ତ୍ୱ ଅକ୍ଷତ ଥାଉ, ଏହା ଯେଉଁ ରାଜପୁରୁଷଙ୍କ ବିଚାରବ୍ରତ, ସେହିମାନେ ହିଁ ଗୁରୁ ଦାୟିତ୍ୱମୟ ରାଜପଦର ଯୋଗ୍ୟ ।

ଆଉ ଗୋଟିଏ ବିଚିତ୍ର-ରହସ୍ୟ ଉଲ୍ଲେଖ ଯୋଗ୍ୟ । ଦିନେ ମହାରାଜ ମହୋଦୟଙ୍କର ଶିଶୁ ଦୌହିତ୍ର ଆସି କହିଲେ, "ଅଜା ! ମାଷ୍ଟର ମୋତେ ମାରିଲେ ।" ତହୁଁ ମାତାମହ ମହାରାଜ କହିଲେ, "ତୁ ପଢ଼ି ନ ଥିବୁ, ନ ହେଲେ କିଛି ଦୁଷ୍ଟାମି କରିଥିବୁ ମାଷ୍ଟର ମାରିଲେ, ତହିଁକି ମୁଁ କଅଣ କରିବି ?" ଅଜା ନାତିଙ୍କର ଏ ରହସ୍ୟ ଦେଖି ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ବେଶ୍ କୌତୁକ ଉପଭୋଗ କରିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଲେଖକ ମଧ୍ୟ ଜଣେ । ପୂର୍ବେ ରାଜକୁମାରମାନଙ୍କୁ ପଢ଼ାଇବାବେଳେ ଗୁରୁ ମହାଶୟ କହୁ-ଥିଲେ, "ଶ୍ରୀମୁଖରୁ 'କ' ବୋଲି କହିବାକୁ ଆଜ୍ଞା ହେଉ ମହିମା ।" ସୌଭାଗ୍ୟ-ବଶତଃ ମହିମାଙ୍କ ଶ୍ରୀମୁଖରୁ 'କ' ବୋଲି ଆଜ୍ଞା ହେଲାକ୍ଷଣି ପାଟଲୋକେ ଧାଇଁଆସି "ହାଁ ହାଁ, ଅଭ୍ୟାସ ହୋଇଗଲା, ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗକୁ ଅଭ୍ୟାସ ହୋଇଗଲା, ଆଜି ତେତିକି ଥାଉ ଅବଧାନେ ।" ବୋଲି କହି କେହି ପଙ୍ଖା ଧରି ବିଞ୍ଚିପକାଏ । ଝାଳ ବୋହୁ ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ କେହି ଝାଳ ପୋଛିଦିଏ, କେହି ବା ଚମ୍ପିଣ

ଦେଉଙ୍କୁ ମୌଖିକ ଉତ୍ତରକୁ ଶେଷ ହେଲାଏ । କିନ୍ତୁ ସେ କାଳ ଆଉ ନାହିଁ । ମହାରାଜ ବୈଦ୍ୟନାଥ ବିଶାଳ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟର ଭାଗ୍ୟବିଧାତା ଏ କାଳରେ ମାଷ୍ଟରଠାରୁ ମାଡ଼ ଖାଉନାହାନ୍ତି । ପୁଣି ବିଦୃରକ ସେଥିପାଇଁ ମାଷ୍ଟରଙ୍କୁ ଡ଼ଗ୍ରୀ ଦେଉଅଛନ୍ତି । ସେ କାଳ ଥିଲେ ଗୁରୁ ମହାଶୟ ମାରଣା ଗୋରୁର ସୌଭାଗ୍ୟ ଲାଭ କରି ହୁଏ ତ ଇନ୍ଦ୍ରଲୀଳା ସମ୍ବରଣ କରିଥାଆନ୍ତେ ।

ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ସରସ୍ୱତୀଙ୍କର ବରପୁତ୍ର ପୁଣି କମଳା ମାତାଙ୍କର ଅଙ୍କ ମଣ୍ଡନ କରିଅଛନ୍ତି । ଉଭୟ ମାତାଙ୍କଠାରୁ ସେ ଦୁଇଟି ରାଜ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟ, ଅନ୍ୟଟି ସାରସ୍ୱତ ରାଜ୍ୟ । ଗୋଟିଏ ପାର୍ଥିବ, ଅନ୍ୟଟି ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ଶାଶ୍ୱତ ରାଜ୍ୟ । ତାଙ୍କର ମୃତ୍ତିକା ରାଜ୍ୟପରି ସାରସ୍ୱତ ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟ ବିପୁଳ ବିସ୍ତୃତ । ସାହିତ୍ୟ ସାଧନାର କ୍ଷେତ୍ର ସୀମାବଦ୍ଧ ନ ହେଲେହେଁ ବିରାଟ । ଦୁଇ ମାତାଙ୍କଠାରୁ ସମାନ ଭାବରେ ସ୍ନେହ ଲାଭ କରି ସେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସରସ୍ୱତୀଙ୍କ ବିରୋଧ ଅପବାଦର ବ୍ୟର୍ଥତା, ସପ୍ରମାଣ କରିଅଛନ୍ତି । ସେ ଉତ୍କଳର ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟ; ତାଙ୍କର ଯଶଃ ଗୁଣ, ପ୍ରତିଭାର ସୌରଭରେ ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ସ୍ୱଦେଶୀ, ବିଦେଶୀ ଅନେକ କବି, ପଣ୍ଡିତ, ଦାର୍ଶନିକ ପ୍ରଭୃତି ଜୟପୁରରେ ସମାଗତ ହେଲେ । ଜୟପୁର ଉଜ୍ଜୟିନୀର ସୌଭାଗ୍ୟ ଲାଭ କଲା । ରାଜା ହେବା ପରେ ତାଙ୍କର ସାହିତ୍ୟସେବା ଅପେକ୍ଷାକୃତ ବିସ୍ତୃତ ହୋଇଉଠିଲା । ରାଜ୍ୟପାଳନର ଗୁରୁ ଦାୟିତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କର୍ମଭାର ବହନସତ୍ତ୍ୱେ ସେ ଦୁଇଖଣ୍ଡି ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶ କରିଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର "ବୁଦ୍ଧଚରିତ" ଆଗେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ପୁସ୍ତକର ବିଷୟ ନାମରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ସୂଚିତ ହେଉଅଛି । ରାଜକବି ବିକ୍ରମ ଦେବ ପବିତ୍ର ବୁଦ୍ଧ ଚରିତକୁ ନାଟକାକାରରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଅଛନ୍ତି । ଚରିତ୍ର ଚିତ୍ରଣ ଗୁଡ଼ିକ ଅତି ସ୍ପଷ୍ଟ ଏବଂ ଆଦର୍ଶ ପାତ୍ର ପାତ୍ରୀର ଉପଯୁକ୍ତ । ଲେଖାର ଭଙ୍ଗୀ ମଧ୍ୟ ଚମତ୍କାର । ପୁସ୍ତକରେ ସଂସ୍କୃତ ଢଙ୍ଗରେ ଖାଣ୍ଟି ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ଅଭିନବ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛି । ପୁସ୍ତକର ଉପାଦେୟ ପଙ୍‌କ୍ତିମାନ ଉଦ୍ଧାର କରିବାକୁ ଗଲେ ପୁସ୍ତକର ଅଧିକାଂଶ ପୃଷ୍ଠା ଉଦ୍ଧାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ପ୍ରବନ୍ଧର କଳେବର ବାହୁଲ୍ୟ ଭୟରେ ସେଥିରୁ ନିରସ୍ତ ହେବାକୁ ହେଲା । ପୁସ୍ତକଖଣ୍ଡି ବହୁ ସାହିତ୍ୟାନୁରାଗୀ ସୁଧୀବର୍ଗଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ବିଶିଷ୍ଟ ପ୍ରଶଂସାଭାଜନ ହୋଇଅଛି ।

ବୁଦ୍ଧ ଚରିତ ପରେ ରାଜକବିଙ୍କର "ଉତ୍କଳ କୁନ୍ଦମାଳା" ପ୍ରକାଶିତ, ହେଲା । ଏହା ଗ୍ରନ୍ଥ ନୁହେଁ, ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ରତ୍ନମଞ୍ଜୁଷା । କେତେକାଳର ପୁରୁଣା ତାଳପତ୍ର ଲିଖିତ କୀଟଦଂଷ୍ଟ୍ର ପୋଥିରୁ ଏହି ରତ୍ନ ଉଦ୍ଧାର କରି ରାଜକବି ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟଭଣ୍ଡାରକୁ ସମୃଦ୍ଧ କରିଛନ୍ତି । "କୁନ୍ଦମାଳା" ଖଣ୍ଡିଏ ସଂସ୍କୃତ କାବ୍ୟ । ରାମାୟଣ ଘଟଣା ବିଶେଷ ଏଥିର ବର୍ଣ୍ଣନୀୟ ବିଷୟ । ସଂସ୍କୃତରେ ଏପରି ଖଣ୍ଡିଏ କାବ୍ୟ ଅଛି ବୋଲି ବୋଧହୁଏ ଅତି ଅଳ୍ପଲୋକ ଜାଣିଥିବେ । କେଉଁ ଅନ୍ଧାରଘର କୋଣରୁ ତାକୁ ଆବିଷ୍କାର କରି ଉଠାଦେଇ ଜ୍ଞାନରେ ତାହା ଆଣି ଲୋକ ଲୋଚନର ଗୋଚରୀଭୂତ କରିବା ଅଳ୍ପ ପ୍ରୟାସ ଏବଂ ବାହାଦୁରିର କଥା ନୁହେଁ । ଏ ରୂପ ନୀରବ ଅନୁସନ୍ଧିତ୍ସୁ କେତେଜଣ ମିଳିବେ ? ପୁଣି କେବଳ ଆବିଷ୍କାର କରି ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ସେହି ଦୁରୂହ ସଂସ୍କୃତ ଗ୍ରନ୍ଥର ସରଳ ପ୍ରାଞ୍ଜଳ ଭାଷାନୁବାଦ କରି ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟକୁ ଦାନ କରିଅଛନ୍ତି । ଅନୁଦିତ ଗ୍ରନ୍ଥ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ବୈଚିତ୍ରରେ ମୂଳ ଗ୍ରନ୍ଥ ପରି ବୋଧ ହେଉଅଛି । ସୂକ୍ଷ୍ମ କାବ୍ୟ କାରୁକଳାର ମଧ୍ୟ ଅଭାବ ନାହିଁ । ଯମକ, ଅନୁପ୍ରାସ ପ୍ରଭୃତି ଅଳଙ୍କାର କବିଙ୍କ ଲେଖାବଳୀରେ ସର୍ବତ୍ର ସୁଲଭ । ଏ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ବା କାହିଁକି ଅପ୍ରଚୁରତା ଘଟିବ । ସର୍ବୋପରି ଉଚ୍ଚ ଏବଂ ନୂତନ ଭାବର କନକପ୍ରଭାରେ କାବ୍ୟର ପ୍ରଭାରେ କାବ୍ୟର ପ୍ରତି ପୃଷ୍ଠା ଆଲୋକିତ । ବୋଲିବା ବାହୁଲ୍ୟ, କାବ୍ୟଖଣ୍ଡି ଅଳଙ୍କାରରେ ଭାରାକ୍ରାନ୍ତ ନୁହେଁ—ସୁସଜ୍ଜିତ । ଅଳଙ୍କାରରେ ମୂର୍ତ୍ତି ଢାଙ୍କି ହୋଇ ନାହିଁ, ଅଧିକନ୍ତୁ ସୁନ୍ଦର ହୋଇଅଛି ।

ରାଜକବିଙ୍କର ଖଣ୍ଡିଏ ଖଣ୍ଡିଏ ପତ୍ର ସୁନ୍ଦର କାବ୍ୟକଳାମଣ୍ଡିତ । ସେ ସ୍ୱହସ୍ତରେ ପତ୍ର ଲେଖନ୍ତି, ତାହା ଏଥିପୂର୍ବରୁ ବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଅଛି । ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ଲେଖିବାକୁ ସେ ସୁଖ ମଣନ୍ତି ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟହ ତାଙ୍କୁ ଅନେକ ପତ୍ର ଲେଖିବାକୁ ହୁଏ । ଉତ୍କଳର ଅନେକ ମହାରାଜାଙ୍କୁ ପତ୍ର ଲେଖିଲେ ଉତ୍ତର ମିଳେ ନାହିଁ । କଦାଚିତ୍ କାହାର ଭାଗ୍ୟ ପ୍ରସନ୍ନ ଥିଲେ, ସେ ଦୁଇ ତିନିମାସପରେ ପ୍ରାଇଭେଟ ସେକ୍ରେଟେରୀଙ୍କଠାରୁ ଖଣ୍ଡେ ଉତ୍ତର ପାଏ । ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବଙ୍କ ବ୍ୟବହାରରୁ ସେମାନଙ୍କର ଶିଖିବାର ବିଷୟ ଯଥେଷ୍ଟ ଅଛି । ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ଲେଖାଇବା ଏବଂ ନିଜେ ଲେଖିବା ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ପ୍ରଭେଦ ଅଛି । ସ୍ୱହସ୍ତରେ ଲେଖିବା ଅଗୌରବ ନୁହେଁ, ପ୍ରତ୍ୟୁତଃ ତାହା ମହତ୍ତ୍ୱର ପରିଚାୟକ । ସେଥିରେ ଆପଣାର ଉଦାରତା ପ୍ରକାଶ ପାଏ । ଲେଖାପଢ଼ା କାର୍ଯ୍ୟ ଖାଇବା ପିଇବା

ବେଶି ତାହା ନିଜ ହାତରେ ଯେତେବେ ସୁଖ ସନ୍ତୋଷକର ହୁଏ, ଅନ୍ୟ ହାତରେ ସେପରି କଦାଚ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ଲେଖାପଢ଼ାର ଅଭ୍ୟାସ ଅମଳିଠାରୁ ଫଙ୍କର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କର ଥିବା ଶ୍ରେୟସ୍କର । ରାଜା, ମହାରାଜାଙ୍କ କଥା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର; ମାତ୍ର ଅନେକ ଶିକ୍ଷିତ ସାଧାରଣ ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟ ନିଜେ ଲେଖିବାକୁ ବଡ଼ ସଙ୍କୁଚିତ । ଏହା କେତେ ନିନ୍ଦନୀୟ ବୋଲି ଆଉ କଅଣ ? ପୁସ୍ତକ, ପତ୍ର ଲେଖା ବ୍ୟତୀତ ରାଜକବି ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ମହୋଦୟ ନାନାବିଧ ସନ୍ଦର୍ଭ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗଦ୍ୟ ପଦ୍ୟ ଗଳ୍ପ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖି ମାସିକ ସାପ୍ତାହିକ ଦୈନିକ ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶ କରୁଅଛନ୍ତି । ସେ ସବୁ ପ୍ରବନ୍ଧ ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟ, ସହକାର, ଋଷଚନ୍ଦ୍ର, ନବଭାରତ, ଶିଶିର, ନବୀନ, ଦୈନିକ ଆଶା, ଇଂରେଜୀ ଦୈନିକ ନିଉ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଭୃତି ଉତ୍କଳର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପତ୍ର ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି । ଉତ୍କଳର ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରଚଳିତ ପତ୍ରିକାମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟରେ ଖଣ୍ଡିଏ ଦୁଇଖଣ୍ଡି ବ୍ୟତୀତ ଆଉ ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କର ସାମୟିକ ଅର୍ଥସାହାଯ୍ୟ ପାଇଅଛନ୍ତି ଏବଂ କେହି କେହି ପାଉଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଅସାଧାରଣ ସାହିତ୍ୟିକ ପ୍ରତିଭା ଏବଂ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ "ଅନ୍ଧ୍ର ଭାରତୀତୀର୍ଥସମାଜ" ୧୯୩୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ତାହାଙ୍କୁ "ସାହିତ୍ୟ-ସମ୍ରାଟ" ଉପାଧିରେ ଅଳଙ୍କୃତ କରିଅଛି । ଅଦ୍ୟାବଧି କୌଣସି ଓଡ଼ିଆଭାଗ୍ୟରେ ଏହି ଉଚ୍ଚ ସମ୍ମାନଜନକ ଉପାଧି ଘଟି ନ ଥିଲା । ଏହି ଉପାଧି-ଦ୍ୱାରା ସେ ନିଜର ମୁଖ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କରି ମାତୃସମା ମାତୃମହୀର ମୁଖ ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ କରିଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଏହି ସମ୍ମାନରେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ସମ୍ମାନିତ ଏବଂ ଗର୍ବିତ । ତାଙ୍କର ମହିମିତ ଜୀବନ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନ ନୁହେଁ, ତାହା ବିଶାଳ ଉତ୍କଳର ଜାତୀୟ ମହାଜୀବନ ।

ବିଶାଖପଟ୍ଟଣରେ "ଆନ୍ଧ୍ର ଭାରତୀତୀର୍ଥ" ନାମରେ ଗୋଟିଏ ସମାଜ ଅଛି । ସମାଜର ନାମାଦ୍ୟରେ ଆନ୍ଧ୍ର ପଦ ଯୋଗ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣତା ନୁହେଁ, ତାହା ଆନ୍ଧ୍ରମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେତୁ "ଆନ୍ଧ୍ର" ପଦ ସଂଯୋଗ କରାଯାଇଅଛି ସଭାର କ୍ଷେତ୍ର ବିଶାଳବିସ୍ତୃତ । ସେଥିରେ ଆନ୍ଧ୍ର, ଉତ୍କଳୀ, ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ, ଇଂରେଜ, ଜର୍ମାନୀ, ଇଟାଲୀ ପ୍ରଭୃତି ବହୁ ଦେଶ ବିଦେଶର ବରିଷ୍ଠ ପଣ୍ଡିତମାନେ ସମାଜର କର୍ମକର୍ତ୍ତା । ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ମହୋଦୟ ସେହି ସମାଜର କୁଳପତି ବା ଚାନ୍ସେଲର୍ । ସଭାର ପ୍ରତି ବାର୍ଷିକ ଉତ୍ସବ ସମୟରେ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କୁ ପରୀକ୍ଷା କରାଯାଇ ଉପଯୁକ୍ତ ଉପାଧି ପ୍ରଦତ୍ତ ହୁଏ । ସେଥି ପାଇଁ

କାହାଠାରୁ କିଛି ଅର୍ଥ ଗ୍ରହଣ କରଯାଏ ନାହିଁ । ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ "ସାହିତ୍ୟସମ୍ରାଟ୍" ଉପାଧି ସେହି ମହାସଭାପ୍ରଦତ୍ତ । ଉପାଧିର ସନନ୍ଦ ନିମ୍ନରେ ଉଦ୍ଧୃତ ହେଲା—

The Andhra (Bharati Tirtha) Research University is pleased to grant this Diploma of Lord of Letters Sahitya Samrat Homatis Causa in the faculty of Sahitya to Raiah Shri Shri Shri Vikram Deb Varma Moharaja of jeypore as a mark of recognition, by this University corporation of duly attested attainments in Sanskrit, Telugu, Oriya and Hindi Literatures and distinguished services to this University as Kulapathi (chanceller) in promotion of our ideals and educational and cultural programmes and researches.

Given under our pands and the seal of the University this day the sixth of the month of May of the year 1933.

Chanceller—General.

ଏହା କଣା ବକା ବା ମଗାସରୁ ଉପାଧି ନୁହେଁ । ଏଭଳି ଉପାଧିର ମୂଲ୍ୟ ଖୁବ୍ ଅଧିକ । "ଆନ୍ଧ୍ର ଭାରତୀତୀର୍ଥ ସମାଜ" ଉପଯୁକ୍ତ ପାତ୍ରରେ ଉପଯୁକ୍ତ ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦାନ କରି ସ୍ୱୀୟ ଗୁଣଗ୍ରାହିତା ଏବଂ ବିଚକ୍ଷଣତାର ପରିଚୟ ଦେଇ-ଅଛନ୍ତି । ଏହାଦ୍ୱାରା ସମାଜର ମହତ୍ତ୍ୱ ବର୍ଦ୍ଧିତ ହୋଇଅଛି । ସମାଜର ଏ ହିତକର ପବିତ୍ର ବ୍ରତ ଆଦର୍ଶ ସ୍ଥାନୀୟ । ମହାରାଜ ମହୋଦୟ ଯେଉଁଦିନ ଏ ଉପାଧି ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ, ସେ ଦିନ ମଧ୍ୟ ସାରା ଉତ୍କଳରେ ଉଲ୍ଲାସର ଉତ୍ତୁଙ୍ଗ ଲହରୀ ଖେଳି ଯାଇଥିଲା । ପୂଜ୍ୟପୂଜାର ଆଦର୍ଶ ଦେଖିଲେ କିଏ ବା ଉତ୍ଫୁଲ୍ଲ ନ ହୁଏ ? ମହାରାଜଙ୍କର ଅକ୍ଳାନ୍ତ ସାହିତ୍ୟ ସେବାର ଏହି କଥିତ ପୁରସ୍କାର; ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ପ୍ରାପ୍ୟ ଏହାଠାରୁ ଅନେକ ଅଧିକ । ଦିନେ ଦେଶ ତାହା ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନ କରିବ ।

ଶିକ୍ଷା ଏବଂ ସାହିତ୍ୟର ଉନ୍ନତି ସକାଶେ ତାଙ୍କର ବିପୁଳ ଦାନ ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳରେ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଆଦର୍ଶ । ଆନ୍ଧ୍ର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ବାର୍ଷିକ ଏକଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା

ଦାନ ତାଙ୍କୁ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଅମର କରି ରଖିବ । ଏ ମହାଦାନ ଜାତି, ଧର୍ମ ବା ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ବିଶେଷରେ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ସୀମାରେ ଆବଦ୍ଧ ନୁହେଁ ।ସାର୍ବଜନୀନ ଶିକ୍ଷା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏଭଳି ବିରାଟ ଦାନର ଶୁଭାଦର୍ଶ କେବେ କେହି ଦେଖାଇ ପାରି ନାହାନ୍ତି । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର କିରଣ ଦାନ ସମଗ୍ର ଜଗତ ସକାଶେ ସିନା, ସେଥିରୁ କୌଣସି ପ୍ରାଣୀ ବଞ୍ଚିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏଭଳି ମହୋଦାର ସମଦର୍ଶିତା ମାନବକୁ ଦେବତ୍ୱ ଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସର କରାଏ । ସେଥିରେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ସକାଶେ ମଧ୍ୟ ସୁବିଧା ରଖାଯାଇଛି । ହୃଦୟ କେତେ ସରସ କେତେ ଅମାୟିକ ହେଲେ ଏଭଳି ଅସାଧାରଣ ଦାନ ସମ୍ଭବ ହୁଏ, ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ହୃଦୟରେ ତାହାର ବିଚାର ପାଇଁ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ଜୟପୁର ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କର ଏହି ଦାନ ସାମୟିକ ବା ଏକକାଳୀନ ଦାନ ନୁହେଁ । ଏହା ଚିରସ୍ଥାୟୀ ଦାନ । ଆନ୍ଧ୍ର ଇଉନିଭରସିଟି ଜୀବିତ ଥିବାଯାଏ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଜୟପୁର ରାଜକୋଷରୁ ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କା ଲେଖାଏଁ ପାଉଥିବ । ପୌରାଣିକ ଓଡ଼ିଆ ମହାଜାତି ଭାଗ୍ୟବିପର୍ଯ୍ୟୟ ହେତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେତେ ହୀନ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି ସେ ଯେ ହୃଦୟୀ ଦାନବତ୍ସଳ ଜାତି, ମହାରାଜ ମହୋଦୟ ତାହା ଜଗତକୁ ଦେଖାଇ ଦେଇଅଛନ୍ତି । ଏହି ଦାନ ପାଇଁ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି, ବିଶେଷତଃ ଜୟପୁରର ଭାବୀ ରାଜବଂଶଧରମାନେ ଛାତି ଫୁଲାଇ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରିବେ । ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ଆନ୍ଧ୍ର ଇଉନିଭରସିନେଟ ମେମ୍ବର । ତାଙ୍କର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀମାନେ ସୁଦ୍ଧା ସେହି ପଦର ଅଧିକାରୀ ହେବେ ବୋଲି ଚୁକ୍ତି ହୋଇ ରହିଅଛି । ମହାରାଜଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧିରୂପେ ତାଙ୍କର ଦେବାନ ବର୍ତ୍ତମାନ ସିନେଟ ମେମ୍ବର ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଆଗାମୀ କନ୍-ଭୋକେସନ୍ ସମୟରେ ଉକ୍ତ ଆନ୍ଧ୍ର ଇଉନିଭରସିଟି ତରଫରୁ ମହାରାଜା ମହୋଦୟଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଉଚ୍ଚ ଉପାଧି ପ୍ରଦତ୍ତ ହେବ ବୋଲି ୨୮।୭।୩୪ତାରିଖର ଦୈନିକ ଆଉଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି । ଆନ୍ଧ୍ର ଇଉନିଭରସିଟି କି ଉପାଧି ମନୋନୀତ କରିଅଛନ୍ତି କେଜାଣି; ମାତ୍ର 'ଉତ୍କଳ ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟ' ଉପାଧି ତାଙ୍କ ସମ୍ମାନର ସର୍ବଥା ଉପଯୁକ୍ତ ହୁଅନ୍ତା ଏବଂ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଉତ୍କଳର ଗୌରବ ମଧ୍ୟ ବଢ଼ନ୍ତା । ଜୟପୁରର ସୁନାମଧନ୍ୟ ମହାରାଜ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ବାର୍ଷିକ ଏକଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଦାନ କରି ଆନ୍ଧ୍ର ଇଉନିଭରସିଟି ପ୍ରତି ଯେଉଁ ଆନୁକୂଲ୍ୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ କଲେ, ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜ ପ୍ରତି ସେହିପରି ଆନୁକୂଲ୍ୟ କେହି ଦେଖାଇଥିଲେ ଅଚିରେ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଉଠନ୍ତା ଏବଂ ଏକଶତା-

ଘୀର ଉନ୍ନତ ଏକବର୍ଷରେ ସାଧିତ ହୁଅନ୍ତା । ସେ ଭଳି ଧନୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଉତ୍କଳରେ ଅଧିକ ନ ଥିଲେହେଁ ବଡ଼େଲ ନାହାନ୍ତି । କେବଳ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମନର ଅଭାବ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ଅନ୍ୟର ରଚିତ ପୁସ୍ତକ କିଣି ନେଇ ନିଜ ନାମରେ ପ୍ରକାଶ ପୂର୍ବକ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଦେଖାଇବା ଭଳି ଧନୀ ଯଥେଷ୍ଟ ଅଛନ୍ତି, ମାତ୍ର ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ ଦାନବୀରଙ୍କ ଭଳି ଧନୀ କେତେ ଜଣ ମିଳିବେ ? ଅପ୍ସରା ନୃତ୍ୟରେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଉଡ଼ିଯାଏ, ଶିକାର ଆମୋଦରେ ହଜାର ହଜାର ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟିତ ହୋଇଥାଏ; ମାତ୍ର ସତ୍କାର୍ଯ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ଅନେକଙ୍କ ବଜେଟରେ ଧନା-ଭାବର ବାହ୍ୟ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୁଏ, ଏହା ଉତ୍କଳର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ । ବଡ଼ଲୋକଙ୍କର ତ ସବୁ ବଡ଼, ଛଳନାଟା ବଡ଼ ନ ହେବ ବା କାହିଁକି ? ଏହି ଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ ବଡ଼-ଲୋକଙ୍କ ନାମରେ ପୁଣି ସମ୍ବାଦଦାତାମାନେ ଦାତା, ମହାଦାତା, ଅତିଦାତା ବୋଲି ଉଚ୍ଚରେ ଢେଙ୍ଗୁରା ପିଟନ୍ତି । ଆଜି କାଲିର ସମସ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ଏହାହିଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଧର୍ମଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିଥାଆନ୍ତେ । ଏ କାଳରେ ଏତିକି କୁହାଯାଇପାରେ ଯେ, ପୃଥିବୀରେ ସବାଠୋ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ବସ୍ତୁ ଆଠଗୋଟି ଥିଲି । ତାହା ସଙ୍ଗରେ ଏହି ଛଳନାଟି ମିଶି ନଅଟି ହେଲି । ଏ କାଳରେ "ବସୁଧୈବ କୁଟୁମ୍ବକଂ" ମାତ୍ର ନିନ୍ଦିତ ବିବେଚିତ ହୁଏ । ଆଉ ଯେ ପରଗୁଣ କିଣି ଆଣି ଦେହରେ ସେହି ରଙ୍ଗ ବୋଳିହୋଇ ସ୍ୱାର୍ଥ ଯଜ୍ଞର ଅନୁଷ୍ଠାନ କରେ, ପ୍ରଶଂସାର ସୁନା କଳସ ତାହାର ମୁଣ୍ଡରେ ଅଜାଡ଼ି ହୁଆ-ଯାଏ । କୌଣସି ଜାତି ପ୍ରତିବେଶୀ ଜାତି ସଙ୍ଗରେ ଆତ୍ମୀୟତା ନ ରଖି ନିଜ ହାତରେ ଚଉଦପା ହୋଇପାରେ ନାହିଁ, ଏହା ଅନେକ ଭୁଲି ଯାଆନ୍ତି । ମହା-ରାଜ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ଆନ୍ଧ୍ର ଇଉନିଭରସିଟିକୁ ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କା ଦାନର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଲ ବେଳେ କେହି କେହି ମୁହଁ କୁଞ୍ଚୁଡ଼ା କରିଥିଲେ । ବନ୍ୟା ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ବେଳେ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ବିଦେଶରୁ ସାହାଯ୍ୟ ଆସିଲି, ତାହା ନିଜ-ଦେଶରେ ଖର୍ଚ୍ଚ ନ କରି ଓଡ଼ିଶାକୁ ଦେଲେ ବୋଲି କେହି ମନ ଊଣା କରି ଥିଲେ କି ? ଅନ୍ୟ ଜାତିଠାରୁ ଖାଇବାଟା ଧର୍ମ, ମାତ୍ର ଅନ୍ୟ ଜାତିକୁ ଦେବା ମହାପାପରାଶି! ମନୁଷ୍ୟମାତ୍ରେ ମନୁଷ୍ୟକୁ ସାହାଯ୍ୟ ସହାନୁଭୂତି କରିବ, ଏହାହିଁ ମାନବ ଧର୍ମ, ମାତ୍ର ପରଶ୍ରୀ କାତରତାର ସେ ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାନନାହିଁ, ତାହା ପଶୁଧର୍ମ ।

—●—

ଏକାଦଶ ପରିଚ୍ଛେଦ

ରାଜକବି ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ରାଜସଭା ସତତ ସାହିତ୍ୟାଲୋଚନାରେ ମୁଖର। ତାହାରି ମଧ୍ୟରେ ରାଜକୀୟ କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ହୋଇ ଯାଉଥାଏ। ରାଜକବି ତେତେବେଳେ ବହୁ ଅଧିବାସୀ। ଏଣେ ଉପସ୍ଥିତ ବିଦ୍ବନ୍ମଣ୍ଡଳୀ ସହ ସାହିତ୍ୟାଲୋଚନା ଲାଗିଅଛି, କର୍ମଚାରୀମାନେ ରାଜ୍ୟ ସମ୍ପର୍କୀୟ କାଗଜ ପତ୍ର ଆସିଲେ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ସେଥିରେ ଆଦେଶ ଲେଖି ଦିଆଯାଉଅଛି କିମ୍ବା ମୌଖିକ ଆଦେଶ ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଉଅଛି, ତେଣେ ଏହି ଅବସରରେ ସଭ୍ୟ ସଦସ୍ୟମାନେ କିଏ କଅଣ କହୁଅଛନ୍ତି ସେଥିପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଅଛି। ଏହିପରି ଏକ ସମୟରେ ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଯାଉଅଛି। ତେତେବେଳେ ସାହିତ୍ୟସମ୍ରାଟଙ୍କର ଧାବ-ଗମ୍ଭୀର ସରଳ ସୁନ୍ଦର ମୂର୍ତ୍ତି, ସହାସ୍ୟ ମୁଖ ଏବଂ ପ୍ରତିଭାପ୍ରଦୀପ୍ତ ଚକ୍ଷୁ ଦେଖିଲେ ସ୍ୱତଃ ଭକ୍ତି ଜାତହୁଏ। ଯେ ତାଙ୍କ ସହ ବାକ୍ୟାଳାପର ସୁବିଧା ପାଇଅଛି, ସେ ତାଙ୍କ ବହୁଦର୍ଶିତା ଏବଂ ବହୁମୁଖୀ ପ୍ରତିଭାର ପରିଚୟ ଉପଲବ୍ଧି କରି ପାରିଥିବ। ଏଣିକି ତାଙ୍କ ଲେଖାର ବିଶେଷ ବିକାଶ ଦେଖାଯାଉଅଛି। ଭାଷା ମଧ୍ୟ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସରଳ ହେଉଅଛି। ଅଳ୍ପଦିନ ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କର ଯେଉଁ ଗଳ୍ପ, କବିତା ବିଭିନ୍ନ ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି, ସେଥିରୁ କେତେ ଗୋଟି ନମୁନାରେ ଉଦ୍ଧୃତ ହେଲା। ଲେଖାର ବିକାଶ ସେହିଥିରୁ ଅନୁମେୟ। ପୁଣି ଲେଖାର ଆଉ ଗୋଟିଏ ବିଶେଷତ୍ୱ ଏହି ଯେ, ଏଣିକି ସେ ଉପାନ୍ତ୍ୟସ୍ୱର ମିଳାଇ କବିତା ଲେଖୁଅଛନ୍ତି। କବିତାର ତାହା ଗୋଟାଏ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ। ଉପାନ୍ତ୍ୟସ୍ୱରର ସମତା ନ ଥିଲେ ପୂର୍ଣ୍ଣମିତ୍ରାକ୍ଷର ହୁଏନାହିଁ; ତାହା ଅପୂର୍ଣ୍ଣ-ମିତ୍ରାକ୍ଷର। ସାଧାରଣତଃ ଅପୂର୍ଣ୍ଣମିତ୍ରାକ୍ଷର ଅପେକ୍ଷା ପୂର୍ଣ୍ଣମିତ୍ରାକ୍ଷର ଅଧିକ ଶ୍ରୁତିମଧୁର। ଦୁଃଖର ବିଷୟ—ଆଧୁନିକ ଅନେକ କବି, ଲେଖକ ଉପଧା ନିୟମ ମାନୁ ନାହାନ୍ତି। ତଦ୍ଦ୍ୱାରା କବିତାର ଗୋଟାଏ ପ୍ରଧାନ ଶିଳ୍ପ ଅନାଦୃତ ଏବଂ ଉପେକ୍ଷିତ ହେଉଅଛି। ଅନେକେ ସେଥିରେ ଭାବ ଭଙ୍ଗର ଆଶଙ୍କା କରନ୍ତି; ମାତ୍ର ତାହା ଦୁର୍ବଳ ଆଶଙ୍କା। କବିଗୁରୁ ରାଧାନାଥ ବାବୁ ଏତେ କାବ୍ୟ, କବିତା ଲେଖିଗଲେ, କାହିଁ କେଉଁଠାରେ ତ ତାଙ୍କର ଭାବଦୁର୍ବଳତା ଘଟି ନାହିଁ। ପୁଣି କେହି କେହି କହନ୍ତି—ଉପଧା ରଖି କବିତା ଲେଖିବା କଠିନ ବ୍ୟାପାର, ଏହା ମଧ୍ୟ ହାସ୍ୟକର ଉକ୍ତି। ଯେଉଁ ଦେଶର କବିମାନେ ଆଦ୍ୟଯମକ, ମଧ୍ୟଯମକ, ପ୍ରାନ୍ତ ଯମକ, ଅଦ୍ୟ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାନ୍ତଯମକ, ଯୋଡ଼ଯମକ,

ମାଳାଯମକ, ସର୍ବଯମକ ପ୍ରଭୃତି ସାହିତ୍ୟ କାରୁକଳାରେ ମଣ୍ଡିତ କରି ପ୍ରକାଣ୍ଡ ପ୍ରକାଣ୍ଡ କାବ୍ୟ ଲେଖିଯାଇଅଛନ୍ତି, ତେଣୁ ଦେଶର କବିଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଉପଧା ମେଳ ରଖି କବିତା ଲେଖିବା କଠିନ ବ୍ୟାପାର ନୁହେଁ, ବରଂ ଏଭଳି ଉକ୍ତି ଉତ୍କଳ କବିଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଅପମାନକର । ଛନ୍ଦ ଏବଂ ଯତିର ବିକୃତିରେ କେତେ କବିତା ଅପାଠ୍ୟ ହୋଇ ଯାଉଅଛି । ପୁଣି କେହି କେହି କାରକ ବିଭକ୍ତିରେ, ଆପେକ୍ଷିକ ଅବ୍ୟୟ ପଦରେ ମିତ୍ରାକ୍ଷର ମିଳାଇ ଦେଉଅଛନ୍ତି । ସେଥିରେ କବିତା ଦୁର୍ବଳ ହୋଇପଡେ । କାରକ ବିଭକ୍ତିରେ ମିତ୍ରାକ୍ଷର ମିଳାଇବାକୁ ହେଲେ ଉପାନ୍ତ୍ୟ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣର ସମତା ରଖି ତତ୍ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣର ସ୍ୱର ସମାନ ରଖିବାକୁ ହେବ । ଯେପରି 'ତଥିରେ' 'ଯଥିରେ' ଏଠାରେ କାରକ ବିଭକ୍ତି'ରେ'କୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ସୁଦ୍ଧା 'ତଥି' ଏବଂ 'ଯଥି'ରେ ମିତ୍ରାକ୍ଷର ଏବଂ ଉପାନ୍ତ୍ୟ ସ୍ୱରର ମେଳ ରହିଲା; ସୁତରାଂ ପୂର୍ଣ୍ଣମିତ୍ରାକ୍ଷର ହେଲା । 'ଯଥା' 'ତଥା' ଏବଂ 'ଯେବେ' 'ତେବେ' ଆପେକ୍ଷିକ ଶବ୍ଦରେ ମିତ୍ରାକ୍ଷର ମିଳାଇଲେ ତାହା ମିତ୍ରାକ୍ଷରରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପଡ଼ିଲା ପରି ହେବ । ତାହା ଦୁର୍ବଳ ତ ହେବ, ଅଧିକନ୍ତୁ ଶ୍ରୁତିକଟୁ ଦୋଷରେ ଦୁଷ୍ଟ ହେବ । ଆଧୁନିକ କବିତାରେ ଏହିପରି ଅନେକ ନିୟମ ଭଙ୍ଗ ଦେଖାଯାଉଅଛି । ତାହା ସବୁ ଦେଖିଲେ ମନେହୁଏ— ଓଡ଼ିଆ କବିତା ପିତୃମାତୃହୀନ ଏବଂ ଅନାଥ । ଭଦ୍ରକୁ ଭଦର କରିବା ଯାହା, ଦାଅଁ ଗଢ଼ି ଗଢ଼ି ମାଙ୍କଡ଼ ଗଢ଼ିବା ତାହା । କଠିନ ଶବ୍ଦକୁ କୋମଳ ମଧୁର କରିବା ସକାଶେ ଶବ୍ଦକୁ କାଟି, ଛାଣି, ମାଡି, ଭାଙ୍ଗି ଗଢ଼ିବାର ଅଧିକାର କବି, ଲେଖକମାନଙ୍କର ଅଛି; ତାକୁ "ପଦ୍ୟସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ" କହନ୍ତି । ମାତ୍ର ଭଦ୍ରକୁ ଭଦର କଲେ ତାହା ମୂଳ ଶବ୍ଦଠାରୁ ଆହୁରି ଶ୍ରୁତିକଟୁ ହେଲା ପୁଣି ଦୁର୍ବୋଧ ହୋଇ-ଉଠିଲା । ଏରୂପ ଶବ୍ଦଗଠନ ଆଦୌ ବାଞ୍ଛନୀୟ ନୁହେଁ । ସାହିତ୍ୟସମ୍ରାଟଙ୍କ ଆଧୁନିକ କବିତା ମଧ୍ୟରୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ତୃତୀୟ ଯୁଗ୍ମସଂଖ୍ୟା ପ୍ରକାଶିତ ୩୮ଶଭାଗ 'ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟ'ରୁ 'ହେମନ୍ତ ସମୟ' ଶୀର୍ଷକ କବିତାଟି ଏଠାରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହେଲା ।

ହେମନ୍ତ ସମୟ

କୃତାନ୍ତ ଦନ୍ତ ସମାନ ହେମନ୍ତ ସମୟ,
ଉପଗତ ଭର ପ୍ରାଣିଶ୍ରେଣୀ ଚିତ୍ତେ ଭୟ ।
ଶସ୍ୟଗୃହ ଶୂନ୍ୟ ଶୂନ୍ୟ ହୋଇଛି ଯୋବଲ୍,
ପୁଷ୍କରଣୀ ପରିଶୁଦ୍ଧ ସୁଶୀତଳଜଳା ।
ନିର୍ଜୀବ ପ୍ରତିମା ମଧ୍ୟ ଜାଡ଼ ଜରକୁଳୀ,
ଘୋଡ଼ ଲାଗି ହୋଇ ବଦ୍ଧି ସେବକେ ଆଳୁ ।
ରଜା ପରଜା ସମସ୍ତେ ଶୀତରେ କମ୍ପିତ,
ଦେହୁଁ ଖଡ୍ଗ କାଢିବାକୁ ନିତାନ୍ତ କୁଣ୍ଠିତ ।
ସୌଧେ, ମନ୍ଦିରେ, କୁଟୀରେ ହସନ୍ତୀ ରାଜଇ,
ସକଳ ଜନ ମାନସ ଉଷ୍ଣକୁ ବାଞ୍ଛଇ ।
ପାବକ, ଦିନନାୟକ ହେଲେ ହୀନପ୍ରଭ,
ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୀତଳ ହେଲ ରଜନୀବଲ୍ଲଭ ।
ଲୋକଙ୍କର ପ୍ରିୟ ହେଲେ ଛନ, ହୁତାଶନ,
ଅପ୍ରିୟ ହୋଇଲେ ହିମକରେ, ପବନ ।
ଅହୋ ଦେଶ କାଳ କର୍ମ ପରିବର୍ତ୍ତନରେ,
ପ୍ରିୟ ଅପ୍ରିୟ, ଅପ୍ରିୟ ପ୍ରିୟ ଜଗତରେ ।
ନର ଶରୀର ଖଦଡ଼ା, କାଳାଙ୍ଗ ଚକକ୍ଣ,
ନିଶାରେ ପ୍ରକଟେ ଗ୍ରାମପ୍ରାନ୍ତେ ଶିବାସ୍ୱନ ।
ଚିତ୍ତପାନ, ଦହୀ ବଡ଼ ରହିବା ନିଲୟ,
ପର ଦିନ ହ୍ରାସ, ରାତ୍ରି ଆବୃତ ସମୟ ।
ଫଳ ଅଛନ୍ତି ଆତୃପ୍ୟ ଫଳ କର୍ମରଙ୍ଗ,
ନେଉଆ, ବଦରୀ, ଲେମ୍ବୁ, କମଳା, ନାରଙ୍ଗ ।
ସରୁ କୁହୁଡ଼ରେ ସବୁଆଡ ଆଚ୍ଛାଦିତ,
ସେବତୀ, ଗୋଲାପ, କୁବଳୟ କୁସୁମିତ ।
ଦିବା ଖରରେ ନିଶାରେ ଜନୁ ଧରି କୋଳେ,
ଧାନହୀନ ଜନ କାଟେ ଏ କାଳ ନରେଲେ ।
କମ୍ବଳ ଉପରେ ଭରି ପାଳ ପାଡ଼ି ତଳେ,
ଖଟତରେ ଶୟନ କରନ୍ତି ବର୍ଷକ ନିଷ୍ଠଲେ ।

ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟ ଦେଇ ମିଳୁ ବିବିଧ ବସନ,
ପିଧାନରେ ଧନୀ କରେ ସମୟ ଯାପନ ।
ଯେତେ ବଡ଼ ଲୋକ ହେଲେ ନିତ ଶୟନରେ,
ଉକାଣ୍ଡ ବାପୁଡ଼ା ଭୀକ ଲଭେ ଅଧିକରେ ।
ଶୀତବାଧା ସହି ମୃଗ ମାରିବା ଆଶାରେ,
ମୃଗୟୁ ବନେ ଚଳିରେ ବସଇ ନିଶାରେ ।
ଆଶା ଦେଖାଇ କାଙ୍କର କଷ୍ଟକୁ ସହାଇ,
କୁଣ୍ଠିତ ନୋହି କୁତ୍ସିତ କର୍ମକୁ କରାଇ ।
ଶସ୍ୟ ଭରିତ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ବିଲୋକି କୃଷକେ,
ନିର୍ଭିବନନ୍ଦ ଲଭଇ ଚିନ୍ତା ତେଜି ଦୂରେ ।
ଶ୍ରୀ କେଶବ ନାରାୟଣ ଚାଳିତ ସମସ୍ତ,
ଲୋକଭୟଙ୍କର ହେବା ଦୁଃଖର ବିଷୟ ।

ଏ କବିତାଟି ସରଳ ସ୍ୱଭାବୋକ୍ତି ଅଳଙ୍କାରରେ ଅତି ସୁନ୍ଦର ହୋଇ-ଅଛି । ଧୋବଲା, ଓରକୁଲା, ଲଙ୍ଗିହୋଇ, ଦେଢା, ବାପୁଡ଼ା, ଚୁଲିତ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଖାଣ୍ଟି ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ କବିତାର ଉପାଦେୟତା ବଢ଼ାଇଅଛି । "ଲୋକଙ୍କର ପ୍ରିୟ ହେଲେ ଶିନ ହୁତାଶନ, ଅପ୍ରିୟ ହୋଇଲେ ହିମକରେଣ ପବନ । ଅହୋ ଦେଶ କାଳ କର୍ମ ପରିବର୍ତ୍ତନରେ, ପ୍ରିୟ ଅପ୍ରିୟ, ଅପ୍ରିୟ ପ୍ରିୟ ଜଗତରେ" ଏ ପଙ୍‌କ୍ତିଚତୁଷ୍ଟୟ ବାସ୍ତବତାରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ । ସମୟର ପରିବର୍ତ୍ତନଦ୍ୱାରା ପ୍ରିୟ ଅପ୍ରିୟ ହୁଏ, ଅପ୍ରିୟ ମଧ୍ୟ ପ୍ରିୟ ହୁଏ । ଶୀତକାଳରେ ଯେଉଁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଅଗ୍ନି ପ୍ରିୟ ହୋଇଥାଏ, ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ ତାହା ପୁଣି ବିଷବତ୍ ଅପ୍ରିୟ ହୁଏ । ଶୀତକାଳରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଏବଂ ପବନ ଅପ୍ରିୟ ହେଲେ ହେଁ ଗ୍ରୀଷ୍ମ-କାଳରେ ତାହା ବାଞ୍ଛିତ ଏବଂ ସମାଦୃତ ହୁଏ, ଏହା ନିର୍ମଳ ସତ୍ୟୋକ୍ତି । କାଳ ସମସ୍ତଙ୍କ ଭାଗ୍ୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣେ; ସୁତରାଂ କାଳ ବିଶ୍ୱଜୟୀ, କାଳର ଅସାଧ୍ୟ କିଛି ନାହିଁ । କି ଗମ୍ଭୀର ଭାବ ! ବାସ୍ତବରେ କବିତାଟି ମୌଳିକତାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ପୁଣି ସାହିତ୍ୟସମ୍ରାଟ, ରାଜକବି ମହୋଦୟ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଉପମାର ଅବତାରଣା କରିଅଛନ୍ତି—"ପତି ସାନ ପତ୍ନୀ ବଡ଼ ରହିବା ନିଳୟ, ପରି ଦିନ ହ୍ରାସ ରାତ୍ରି ଆୟତ ସମୟ ।" ଉପମାଟି ନୂତନ ଏବଂ କବିଙ୍କର ନିଜସ୍ୱ । ଶୀତ ଋତୁରେ ରାତ୍ରି ବଡ଼ ହୁଏ ଏବଂ ଦିନ ସାନ ହୁଏ । କବି ରାତ୍ରିକୁ ପତ୍ନୀ ଏବଂ

ସ୍ଥାନକୁ ପତ୍ର କଳ୍ପନା କରିଅଛନ୍ତି । ବର୍ଷୀୟସୀ ପାର୍ବତୀ ସଙ୍ଗରେ ଅଳ୍ପବୟସ୍କ ପାର୍ବତର ବିବାହ ଦେଇ ସେ ପ୍ରକୃତ କବିସୁଲଭ ଅପୂର୍ବ କୌତୁକର ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛନ୍ତି । ଏହି ପଙ୍କ୍ତି ଦ୍ୱୟ ସମଗ୍ର କବିତାଟିକୁ ଆଲୋକିତ କରୁଅଛି । କବିତାଟି ସୁଧୀ-ବର୍ଗର ଉପଭୋଗ୍ୟ । କବିର ସୃଷ୍ଟି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର, ସେ କଳ୍ପନା ବଳରେ ଅସମ୍ଭବକୁ ସମ୍ଭବ କରିପାରେ —ଏହା ହିଁ କବିତାର ବୈଚିତ୍ର୍ୟ । ଏହି ହେମନ୍ତ କବିତାଟି ହିମ ବିନ୍ଦୁ ପରି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ, ଶରତ ଏବଂ ଜ୍ୟୋସ୍ନାରେ ଢଳ ଢଳ । ଯେଉଁପରି ସରଳ, ସେହିପରି ଭାବ ସମ୍ପଦରେ ସମୃଦ୍ଧ । ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ରାଟଙ୍କର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଋତୁକବିତା ନିମ୍ନରେ ଅବିକଳ ଉଦ୍ଧୃତ ହେଲା:—

ବର୍ଷା ସମୟ

ବିଦେଶୀ ବିଯୋଗୀ ଖେଦପ୍ରଦ ବର୍ଷାକାଳ,
ଆଗତ ସେ କଳକଣ୍ଠ—କୁଳ କଣ୍ଠକାଳ ।
ନଭେ ନୀଳ ମେଘ ଘୋଟି ଆଚ୍ଛାଦେ ଭୂମିକା,
କରେ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ଦିନକୁ, ଅନ୍ଧାର ରାତିକା ।
ଦିନେ ଭାନୁଶୂନ୍ୟ, ନିଶା—କାଳେ ଋକ୍ଷଶୂନ୍ୟ—
ହୋଇ ମରୁଭୂମି ପରି ଅସୁନ୍ଦର ଶୂନ୍ୟ ।
ଶମ୍ପା ପ୍ରକାଶି ମୁଦାଏ ମନୁଜ ଆଖିକି,
ସ୍ତନିତ ଘନେ ପ୍ରକଟି କମ୍ପାଏ ଛାତିକି ।
ପୁରାଣ ବର୍ଣ୍ଣିତ ରାମ ପାର୍ଥ ବାଣଗଣ,
ବୃଷ୍ଟି ପରି ଜଳବୃଷ୍ଟି ହୁଏ ଅନୁକ୍ଷଣ ।
ନଈ ନାଳ ବନ୍ଧ ବିଲ ପାଣିରେ ପୂରିତ,
ମାତ୍ର ଜଳ ସ୍ୱଚ୍ଛ ନୋହି ପଙ୍କ କଳୁଷିତ ।
ପୂର୍ବ ଦିଗରୁ ବହିଲା ପ୍ରବଳ ପବନ,
କୁହୁଡ଼ି ଛୁଟିଲା, ଉଡ଼ି ଭଜିଲା ନାଶନ ।
ଘନ ବୋଲଏ ଜୀମୂତ କରି ନୀରଦାନ,
କଣ୍ଟକ କର୍କଟୀ ଜମ୍ବୁ ଫଳ ବିଦ୍ୟମାନ ।
ମାଳତୀ ସୁମ ବିକଶି ଭୃଙ୍ଗପ୍ରକରକୁ,
ଆକର୍ଷଣ କରି ନିଏ ନିଜ ନିକଟକୁ ।

ନିର୍ଜୀବ ପ୍ରାୟ ବନକୁ ପୁଣି ସଞ୍ଜୀବନ,
କରିବାରୁ ସିନା ଜଳ ବୋଲାଏ ଜୀବନ ।
ବୁଧହୀନ ସ୍ଥାନେ ମୂର୍ଖେ ପଣ୍ଡିତ ହୁଅନ୍ତି,
ତେଣୁ ତାରାହୀନ କାଳେ ଖଦ୍ୟୋତେ ଉଡ଼ନ୍ତି ।
ଝିଲିକା ମଣ୍ଡୂକଗଣ ରାବ ପ୍ରବଳିଲା,
କୃଷକ ହୃଦ ସନ୍ତୋଷ ଭରିତ ହୋଇଲା ।
ଚୂନରିଙ୍କ କୁମ୍ଭାରଙ୍କ ଦୁଃଖ କହି ନୁହେ,
କାଏ ସନ୍ତୋଷୀ ହୋଇଲେ କାଏ ଦୁଃଖୀ ହୁଏ ।
ଗୃହୀଏ କୁଳାୟେ ତନ୍ତ୍ର ଆର୍ଜିତ କରନ୍ତି ।
ଧନୀଏ ସୌଧାନ୍ତରଲେ ସୁଖରେ ରହନ୍ତି ।
ନ୍ୟୂନାଧିକ ନୋହି ଏବେ ଉଷ୍ଣଶୀତ ସମ,
ବାହାରେ ଧରିସ୍ଥ କଳତ କଦମ ।
ପାକାର କୋଦଣ୍ଡ ମାଳ ଲୋହିତ ଧୂମଳ,
ଆବତ କପିଳ ପୀତ ହରିତ ଶ୍ୟାମଳ ।
ବର୍ଣ୍ଣସପ୍ତକାପ୍ତ ହୋଇ କଦା ଗଗନରେ,
ଦେଖାଦେଇ ଲୋକଙ୍କର ଆଖି ମୁଖ କରେ ।
ବାଡ଼ ଶାଦ୍ୱଳ ହୋଇଛି କେଦାର ପ୍ରକର
ମରକତ ବିଭୂଷିତ ପରି ମନୋହର ।
ଶିଲୀନ୍ଧ୍ର ଭୂମିଦେଖାଇ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ସ୍ୱରୂପରେ ।
ରଙ୍ଗଛାରୁ ପର ଖ୍ୟାତ ଛତ୍ରାକ ନାମରେ ।
ଖେଦ ମୋଦହୀନ ଜ୍ଞାନୀ ମାନସ ପରାଏ,
କନ୍ଦ କାର୍ଣ ଗ୍ରୀଷ୍ମେ ବୃଦ୍ଧି ବୃଷ୍ଟି ହେଲେ ପାଏ ।
ଶ୍ରୀଧର ହୃଷୀକେଶ ପ୍ରପାଳିତ କାଳବେ,
ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ଘୋଟିବା ଲୋଚ୍ୟ ଅଟେ କଷ୍ଟସ୍ଥରେ ।

("ରସଚକ୍ର" ଦ୍ୱିତୀୟଭାଗ ୫ମ ୬ଷ୍ଠ ଯୁଗ୍ମ ସଂଖ୍ୟାରେ ପ୍ରକାଶିତ)

ଉପରୋକ୍ତ କବିତାଟି ଅତି ସରଳ ହୋଇଅଛି । ବହୁ ସମାସଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥିଲେହେଁ ଅର୍ଥ ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରତୀତ ହେଉ-ଅଛି । ସ୍ଥାନେ ଦୁଇ ସ୍ଥାନରେ ଅନ୍ତର୍ପଦ ଏବଂ ବିରାମ ଯତିର ଭଙ୍ଗ ଘଟିଅଛି,

ତାହା ଧର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନୁହେଁ । କବିତାଟି ପଢ଼ୁଁ ପଢ଼ୁଁ ବର୍ଷାକାଳର ଚିତ୍ର ଆଖିଆଗରେ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଗଲାପରି ବୋଧହୁଏ । କବିତାଟି ପ୍ରସାଦ ଗୁଣବିଶିଷ୍ଟ ଏବଂ ସ୍ୱଭାବୋକ୍ତିରେ ଅଳଙ୍କୃତ । "ବୃଷ୍ଟିହୀନ ସ୍ଥାନେ ମୂର୍ଖେ ଚଳନ୍ତି ହୁଅନ୍ତି, ତେହ୍ନେ ତାରହୀନକାଳେ ଖଦ୍ୟୋତେ ଉଡ଼ନ୍ତି ।" ଉପମା ସାର୍ଥକ ହୋଇଅଛି । ଏ କବିତା ପଦକ ଗୋଟିଏ ଭାବପ୍ରାଣ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଶ୍ଳୋକ । ରାଜକବିଙ୍କର ଆଉ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଋତୁଚିତ୍ର ନିମ୍ନରେ ସନ୍ନିବେଶିତ ହେଲା ।

ନିଦାଘ ସମୟ

ଅହୋ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଋତୁ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ସମୟ,
ପ୍ରପଞ୍ଚ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଚଣ୍ଡକର କରମୟ ।
ସୁରକର କରଘାତ ଲଭି ଜନ୍ତୁମାନେ,
ଉହଲ ବିକଳ ହୋଇ ସ୍ଥିତ ଥଣ୍ଡା ଥାନେ ।
ଘର ଭିତରେ ଉତ୍ତାପ ଦାଣ୍ଡେ ଝାଣ୍ଟି ମାଡ଼,
ଯେସନେ ଆଗରେ କୂପ ପଛଆଡ଼େ ଖାତ ।
ବର୍ଷାକାଳେ ପ୍ରଭବିବା ତରୁଲତା ପାଇଁ,
ପ୍ରଦେଶ ଯୋଗାଇବାକୁ ନିଜ ଚିତ୍ତେ ଧାଇଁ ।
ନର ହିତକର ଗୁଣ କଳିତ କାନନ,
ଦାବାନଳରେ କରଇ ଆତ୍ମ ବିସର୍ଜନ ।
ମାତ୍ର ଜନ୍ତୁଙ୍କ କଷ୍ଟ ସେ ମନେ ନ ଭାବଇ,
ପରମକାରୀ ତ ଜଗତେ ପ୍ରବିରଳ ଅଟଇ ।
ପ୍ରଭଞ୍ଜନ ଦୃଷ୍ଟିମରୁ ପ୍ରଖରରେ ବହି,
ନିଜ ବଳ ମହିମାକୁ ଲୋକେ ପ୍ରକଟଇ ।
ଶୀତକାଳ ବଶୁଁ କୂଅପାଣି ବଟଗ୍ଛାଇ,
କୃଷ୍ଣ ହେଲେ ମାନବଙ୍କ ପ୍ରଶଂସାକୁ ଗାଇ ।
ଜଳ ସଂଗ୍ରହ କରଣେ ମୃତ୍ତିକାର ପାତ୍ର,
ହେମ ରୌପ୍ୟ ପାତ୍ରଠାରୁ ଅତ୍ୟାଦର ପାତ୍ର ।
ତପନ ଆପଣା କରେ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ପ୍ରଭାବରୁ,
ଜଳପାନ କରେ ଜଳ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରୁ ।
ସଲିଳ ବିହୀନ ହେଲେ ତଟିନୀ ତଡ଼ାଗ,

ଅନ୍ତଦୁଃଖୀ ବାଟେ ଯାଉଥିବା ଲୋକ ଯାକ ।
ଖରରେ ଥିବା ମନୁଜେ ଛାୟାକୁ ଗୁମ୍ଫାରେ—
ଦୀନ ଲୋକ କୁଡ଼ିଆକୁ, ହୀନକୁଡ଼ିଆକୁ—
ବାସ କରୁଥିବା ଧନେ ସୁନ୍ଦର ସୌଧକୁ,
ସୌଧସ୍ଥ ନରେ ବାଞ୍ଛନ୍ତି ହିମ ଦେବତକୁ ।
ସବୁଙ୍କର ଅନ୍ତ କରୁ ନଶ୍ୱର ଜଗତେ;
ମାତ୍ର ମାନବ ବାଞ୍ଛାର ଅନ୍ତ ନାହିଁ ହତେ ।
କୁଟୀରନିବାସୀ ସୁଖେ ନିଦ୍ରିତ ସୌଧରେ,
ଚନ୍ଦନଚର୍ଚ୍ଚିତ ବ୍ୟକ୍ତି କୋମଳ ତଳ୍ପରେ—
କଙ୍କରଦେହବତ ହୋଇ କରେ ଜାଗରଣ,
ବୋଧ ହୁଏ ତୃପ୍ତି ମାତ୍ର ତାହାର କାରଣ ।
ଅକର୍ମୀ କର୍ମୀ ସକଳେ ଝାଳେ ଜର୍ଜରିତ,
ଘିମିରଗୁଡ଼କେ ଅଙ୍ଗ ହୁଅଇ ପୂରିତ ।
ଅଭେକ୍ଷା ଦୁର୍ବଳ, ଭେକ୍ଷା ପୀଡ଼ିତ ଶୋଷରେ,
ମୃଗତୃଷା ପ୍ରସରଇ ମରୁ ପ୍ରଦେଶରେ ।
କୁକ୍କୁରରେ ଜିଭ ଲମ୍ବାଇ ସୁଶୀତଳ ସ୍ଥଳେ,
ପଡ଼ିରହି ଧଇଁ ସଇଁ ହୁଅନ୍ତି ବିକଳେ ।
ବୃକ୍ଷ କେତେକ ହେମ ପୁଷ୍ପକ ପୁଷ୍ପିତ,
ଆମ୍ର ଜମ୍ବୁ ପନସାଦି ଫଳ ବିରଜିତ ।
କୃଷକେ କର୍ମନିବୃତ, କାରୁକର୍ମୀ ଗଣ,
ପେଟ ପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ସହଇ କଷଣ ।
ଶୀତଳ ଜଳ ପ୍ରଭୃତି ସାମାନ୍ୟ ପଦାର୍ଥ,
ପଥିକକୁ ଦେଇ ଜନେ ହୁଅନ୍ତି କୃତାର୍ଥ ।
ଦୁଃଖଦ ଦିନ ବୃଦ୍ଧି, ସୁଖଦ କ୍ଷପା କ୍ଷୟ,
"ପାପୀ ଶତାୟୁ, ସୁକୃତୀ ଗତାୟୁ ନିଶ୍ଚୟ ।"
ପାବକ ଯୁବକ, ଶଉଜାତ ପଳାତକ,
ଶୀତମୟୂଖ ମାଠିଆ ଦିଶେ ତେଜ ଝିକ ।
ଏ ବିଷମ ବାମନାଧିପତ୍ୟ ଋତୁବର,
ଲୋକ ଖେଦପ୍ରଦ ହେବା ମହିମା କାହାର ।

ଏହି କବିତାଟି ପ୍ରଥମ ଖଣ୍ଡ ତୃତୀୟ ସଂଖ୍ୟା "ନବଭାରତ"ରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା ।

ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ କବିତାଟି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଧରଣର । ପଦ୍ୟ ପରି ପଢିଲେ ଏହାର ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ଉପଲବ୍ଧି ହେବ । ପ୍ରଥମ କେତେ ଧାଡିରେ ରୌଦ୍ର ରସ ଖୁବ୍ ଫୁଟିଅଛି । "ଉତ୍କଳ ବିକଳ" ଶବ୍ଦଟି କେବଳ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ପ୍ରକୃତି ଅନୁସାରେ ଗଠିତ । ଏ ଶବ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗଦ୍ୱାରା ଗୋଟିଏ ପୁରୁଣା ଲୁପ୍ତ ଶବ୍ଦର ଉଦ୍ଧାର ସାଧନ କରାଯାଇଅଛି । ଏହିପରି ଯେତେ ପୁରୁଣା ଶବ୍ଦ ଉଦ୍ଧାର କରାଯାଇପାରେ ଭାଷାର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଭାବ ପ୍ରକାଶ ସେତେ ସରଳ ହୋଇଆସିବ । "ସ୍ଥାନେ" ପରିବର୍ତ୍ତରେ "ଥାନେ" ଶବ୍ଦ ହାର ଅନ୍ତର୍ଦୃଷ୍ଟିର ପରିଚୟକ । ତାହା କୋମଳ ଏବଂ ମଧୁର । ଶବ୍ଦକୁ ଶ୍ରୁତିସୁଖକର କରିବା ପାଇଁ ଏଭଳି କଠାଛଠା କରିବାର ଅଧିକାର କବି ଲେଖକର ଅଛି, ଏହା ପୂର୍ବରୁ ଉକ୍ତ ହୋଇଅଛି । "ଦୁଃଖଦ ଘନ ବୃଦ୍ଧି, ସୁଖଦ କ୍ଷପାକ୍ଷୟ । ପାପୀ ଚରିତ୍ର, ସୁକୃତି ଗତାୟୁ ନଷ୍ଟଧୟ" ଏହି ଦୁଇ ଧାଡ଼ି ସୂକ୍ତି ସଦୃଶ ମହାମୂଲ୍ୟବାନ୍ । ଏହି କବିତାଟି ରୀତି ନବୀନ ପ୍ରାଚୀନ ଉଭୟ ରୀତିର ସୁନ୍ଦର, ମଧୁର ସମାବେଶ । ଏହା ରାଜକବିଙ୍କ ଲେଖାର ଅପୂର୍ବ ବିକାଶ ।

ବ୍ୟାକରଣରେ ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ରାଟଙ୍କର ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଅସାଧାରଣ; ତେଣୁ ବ୍ୟାକରଣ ତାଙ୍କର ଅତି ପ୍ରିୟ । ସମୟ ସମୟରେ ସେ ବ୍ୟାକରଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖି ପତ୍ରପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି । ତାଙ୍କର ବ୍ୟାକରଣୀୟ ସମାଧାନ ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣର ସୂତ୍ରାନୁସାରେ ହୁଏ । ୫।୭।୧୯୩୪ ତାରିଖରେ ପ୍ରକାଶିତ ସାପ୍ତାହିକ "ନବୀନ"ରେ ତାଙ୍କର "ନବରସ" ନାମରେ ଗୋଟିଏ କବିତା ମୁଦ୍ରିତ ହୋଇଥିଲା । ତାହା ଏଠାରେ ଉଦ୍ଧୃତ ହେଲା । ସେଥିରୁ ତାଙ୍କର ବ୍ୟାକରଣଜ୍ଞାନ ସ୍ପଷ୍ଟ ଅନୁମେୟ ।

ନବ ରସ

ଶୃଙ୍ଗାର ବୀର କରୁଣ ରୌଦ୍ର ଭୟାନକ,
ଅଦ୍ଭୁତ ବୀଭତ୍ସ ହାସ୍ୟ ଶାନ୍ତ ଏ ନବକ ।
ରସ ବୋଲି ଖ୍ୟାତ, ଏଥି ପ୍ରଧାନ ଶୃଙ୍ଗାର,
ମୋଦଦ, ପ୍ରେମୋତ୍ପାଦକ ସୃଷ୍ଟି ସ୍ଥିତ୍ୟାଧାର ।

ସାତ୍ତ୍ୱିକ ଶୃଙ୍ଗାର ପ୍ରେମ ଭକ୍ତି ପରିଣାମ,
ସେହି ପୁଣି ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଅତ୍ୟନ୍ତାଭିରାମ ।
ରାଜସ ତାମସ ଯୁକ୍ତ ଶୃଙ୍ଗାର ବିଷୟ—
ସକ୍ତ କାମ ମୋହ ପରିଣାମଟି ନିଶ୍ଚୟ ।
ଆବର ଆଧିଭୌତିକ ଅତି ଭୟଙ୍କର,
ହିଂସା ଶୋକାଦି ଦୁର୍ଗୁଣମାନଙ୍କ ଆକର ।
ନିଜ ଗୁଣାନୁରୂପରେ ଶୃଙ୍ଗାରକୁ ନରେ,
ଅନୁଭବ କରି ତୁଷ୍ଟି ଲଭନ୍ତି ମନରେ ।
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ରାସ ବିଳାସ ଯେପରି ମୋହଦ,
ରୁଦ୍ର, ପ୍ରଳୟ ତାଣ୍ଡବ ଯେପରି ତୋଷଦ ।
ପ୍ରେମୈକବୀଜ ଅଟଇ ସେ ଶୃଙ୍ଗାର ରସ,
ମୋଧୈକବୀଜ ରୂପରେ ଶୋହେ ବୀର ରସ ।
ଆନନ୍ଦୈକବୀଜ ଶାନ୍ତ ରସ ଏ ତିନିରେ,
ସୃଷ୍ଟି ସ୍ଥିତି ଲୟ ତିନି ବର୍ତ୍ତିନ୍ତି ବିଧିରେ ।
ସୁଷୁପ୍ତିରେ ସମାଧିରେ ନର ଶାନ୍ତ ରସ,
ଉପଲବ୍ଧି କରି ଚିତ୍ତେ ଲଭଇ ହରଷ ।
ପ୍ରବର୍ତ୍ତି ହିଂସୈକବୀଜ ହୋଇ ରୌଦ୍ର ରସ,
ଦ୍ୱେଷୈକବୀଜ ସ୍ୱରୂପ ସେ ବୀଭତ୍ସ ରସ ।
ବିଷାଦୈକବୀଜ ରୂପ କରୁଣ ଅଟଇ,
ଅଜ୍ଞାନୈକବୀଜାକାର ଅଦ୍ଭୁତ ହୁଅଇ ।
ଭୟୈକବୀଜ ଅଟଇ ଭୟାନକ ରସ;
କୌତୁକୈକବୀଜ ହୋଇ ବସେ ହାସ୍ୟ ରସ ।
ଏ ନବ ରସଙ୍କୁ କବିବରେ ବିବିଧରେ,
ବିସ୍ତାରେ ବର୍ଣ୍ଣନ କରିଛନ୍ତି ଉଚିତରେ ।
ଶୃଙ୍ଗାର ବୀର ରସକୁ ମାତ୍ର ଅଙ୍ଗୀ କରି,
ଇତର ରସମାନଙ୍କୁ ଅଙ୍ଗ ରୂପେ ଭରି ।
ଦୃଶ୍ୟ କାବ୍ୟନାଟକକୁ ପୂର୍ବ କବିବରେ,
ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ରଚିଛନ୍ତି ମଞ୍ଜୁଳରେ ।

କାବ୍ୟର ଜୀବନ ରସ, କାବ୍ୟ ତାହା ବିନା,
ଅତି ଶୁଷ୍କ ତୃଣ ପରି ଅନାଦୃତ ଘିନା ।
ରସ ପୋଷଣରେ ହୁଏ ପାଠକଙ୍କ ପୋଷଣ,
ତେଣୁ ବ' କାବ୍ୟ କରେ ଜନ ମାନସାକର୍ଷଣ ।
ରସାତ୍ମକ କାବ୍ୟକର୍ତ୍ତା ଆପଣାର ମନେ,
ରସାଧିପତ୍ୟକୁ ଭୁଞ୍ଜ ପରକାରେ ମନେଣ ।
ସରସ ହୃଦୟୁ କବି ମାତ୍ର ରସମୟ,
କାବ୍ୟ ରଚି ସ୍ଥିର ଯଶ ଲଭେ ଏ ନିଶ୍ଚୟ ।

ନବରସ ଏବଂ ତାହାର ରୂପ ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ରଚିତ ହୋଇଅଛି । ସାହିତ୍ୟସମ୍ରାଟ ଆଦ ରସକୁ ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନ ଦେଇଅଛନ୍ତି; ଦେବାହିଁ ଉଚିତ । ରସ ମଧ୍ୟରେ ସେ ପ୍ରଧାନ ବୋଲି ତାହାର ନାମ ଆଦ ରସ ହୋଇଅଛି । ଆଦ ରସହିଁ ଜଗତର ସୃଷ୍ଟି ଏବଂ ବୃଦ୍ଧିର ମୂଳ ଉପାଦାନ । ତାହା ଦୁଇ ପ୍ରକାର — ଦୈବିକ ଆଦ ରସ ଏବଂ ପାଶବିକ ଆଦ ରସ । ପ୍ରଥମଟି ଦେବତା ହିଁ ଖିଯୁଛି ପିଶାଚ । ଗୋଟିଏ ସ୍ୱର୍ଗର ଅମୃତ, ଅପରଟି ନରକର ପୂତିଗନ୍ଧମୟ ପୂଜରକ୍ତ । ଗୋଟିଏ ନମସ୍ୟ, ଆରଟି ଘୃଣ୍ୟ । ଦୈବିକ ଆଦ ରସର ପ୍ରାଣ ପ୍ରେମ ଏବଂ ଭକ୍ତି; ମାତ୍ର ପାଶବିକ ଆଦ ରସର ପ୍ରାଣ ପାପ ଏବଂ ମୃତ୍ୟୁ । ପୈଶାଚିକ ଆଦ ରସ ନୁହେଁ, ତାହା କୁତ୍ସିତ ରସ । ଦୈହିକ ମିଳନ ତାହାର ଧର୍ମ; ମାତ୍ର ଦୈବିକ ବା ଶୁଦ୍ଧ ଆଦ ରସ ଆତ୍ମାର ପବିତ୍ର ନିବିଡ଼ ମିଳନର ଘଟକ ସ୍ୱରୂପ ।

ଆଦ ରସ ବିନା କାବ୍ୟ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ସୂକ୍ଷ୍ମଭାବରେ ଆଲୋଚନା କଲେ ଏହି କଥାର ମର୍ମ ସୁବୋଧ । ଭାଷା ଏବଂ ଭାବର ମିଳନରେ କାବ୍ୟ, କବିତା, ପ୍ରବନ୍ଧ ପ୍ରଭୃତିର ଉତ୍ପତ୍ତି । ଭାଷାକୁ ଛାଡ଼ ଭାବ ତିଷ୍ଠିପାରିବ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଭାବକୁ ଛାଡ଼ ଭାଷା ତିଷ୍ଠିପାରିବ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ କାବ୍ୟ କବିତାଦିରେ ଆଦ ରସ ବିଦ୍ୟମାନ । ସବୁଠାରେ ଭାଷା ଓ ଭାବର ପବିତ୍ର ବିବାହ ଲଗି ରହିଅଛି । ଆଦ ରସ ଆବଶ୍ୟକ; ମାତ୍ର ବିଭତ୍ସ ଆଦ ରସ ଆଦରର ପାତ୍ର ନୁହେଁ । ବିଶ୍ୱବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଆଦରସରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ; ମାତ୍ର ଏହା ବୋଲି କୁକ୍କୁଟ କୁକ୍କୁଟୀ ପରି ସବୁବେଳେ ଦେହରେ ଘାଣ୍ଟି ହେବା ସମୟରେ ଶ୍ରେୟସ୍କର ନୁହେଁ । ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସୀମା ଅଛି । ସେହି ସୀମା

ଅତିକ୍ରମ କଲେ ବିପଦ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ । ପ୍ରାଣଘାତୀ ବିଷ ବି ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ମାତ୍ର ତାହାର ମାତ୍ରା ବଳିପଡ଼ିଲେ ହିତ ପରିବର୍ତ୍ତେ ବିପରୀତ ହୁଏ । ଅତି ଶବ୍ଦଟି ବଡ଼ ବିଷମ, ଏହି ହେତୁରୁ "ଅତି ସର୍ବତ୍ର ବାଧତେ" ବୋଲି ମହାଜନମାନେ କହି ଯାଇଅଛନ୍ତି ।

ପଦ୍ୟ ପରି ଗଦ୍ୟ ରଚନାରେ ମଧ୍ୟ ବ୍ରଜକବି ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ମହୋଦୟଙ୍କର ଶକ୍ତିର ବିଶେଷ ଘଟିଅଛି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ତାଙ୍କ ଲିଖିତ ଗୋଟିଏ ଗଳ୍ପ ଏଠାରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହେଲା—

ଗୁଣବତୀ ପତ୍ନୀ

ନିପଟ ନିଦାଘ ସମୟ । ଜଗତ ଆତପାନଳର ଆହୁତି ହୁଏ । ଦିନ ଦଶଘଣ୍ଟା ପୂର୍ବରୁ ପଶୁପକ୍ଷିଚୟ ତରୁ ଛାୟାଶ୍ରିତ, ଭୋଗିଗଣ ବଲ୍ମୀକ ଗର୍ଭ-ସ୍ଥିତ, ଭୋଗିଜନ କର୍ପୂର ମିଶ୍ରିତ ଚନ୍ଦନ ଚର୍ଚ୍ଚିତ; କିନ୍ତୁ ରନ୍ଧନାଦି ଗୃହକୃତ୍ୟ କାରିଣୀ ଗୃହିଣୀର ମାତ୍ର ବିଶ୍ରାନ୍ତି କିମ୍ବା ଶୈତ୍ୟୋପଲବ୍ଧି ଘଟେ ନାହିଁ । କୋର୍ଟ ଏବଂ ସ୍କୁଲ ବନ୍ଦ । ଧନାଢ୍ୟମାନେ ଉଦକମଣ୍ଡଳାଦି ସ୍ଥାନମାନଙ୍କର ବାସ କରନ୍ତି । ଧନହୀନ କୋଠାରେ ବସି ବ୍ୟଜନ ଚାଳି ଚାଳି ଅର୍ଦ୍ଧଦଗ୍ଧା ଗୃହିଣୀକୃତ ରନ୍ଧନର ସମାଲୋଚନା କରେ ।

ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ଆପଣାର ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ର ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଲଣ୍ଡନରେ ତିନିବର୍ଷ ପଢ଼ି ବାରିଷ୍ଟର ପରୀକ୍ଷାରେ ପାସକରି ଘରକୁ ବାହୁଡ଼ିଆସୁଥିଲା ସମ୍ବାଦ ଜାଣି ନାରାୟଣ ନାୟକର ଗୃହିଣୀ କମଳା ଚୁଲ୍ଲୀ ମୁହଁରେ ବସି ପିଠା ଭାଜୁଥିଲା । ପୁଅଠାରେ ଥିବା ପ୍ରେମ ବଶରୁ ସେ କଷ୍ଟ ପାଉଥିଲା । ତତ୍ପୂର୍ବ ଦିନ ତାର ପୁତ୍ରବଧୂ ହୀରାମଣି ମାଆ ଘରରୁ ଆନୀତା ହୋଇଥିଲା । ସେ ଶାଶୁ ପାଖେ ବସି ପିଠା ଗଢ଼ୁଥିଲା । କମଳା ସରଳା ଏବଂ କୋମଳା । ସେ ବୋହୂକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଲାଳନ କରେ ।

ନାରାୟଣ କେବଳ ନାଶକୋପାଧିକାରକ ମାତ୍ର ନୁହେଁ, ସେ ଲକ୍ଷ୍ମୀପୁର ଗ୍ରାମର ଅଧିକାରୀ । ବିଶାଖପଟ୍ଟଣ ମଣ୍ଡଳର ଗ୍ରାମାଧିକାରୀ ନାୟକ ବୋଲାଏ । ନାରାୟଣ ଗୃହବାସ, ହଳବଳଦ, ହଳଆମୂଲିଆ ରଖି ଏବଂ କିଛି ମହାଜନୀ

କଟ କେତେ ଦିନମ ହଙ୍କାର ଅଧିକାଂଶ ନଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲା । ସେ ଲୋଭୀ ହୋଇ-ଥିଲେ ହେଁ, ନିଜ ତନୁଜଙ୍କୁ ନଷ୍ଟ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଆଙ୍ଗ୍ଲୋ ଭାଷା ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ଜୟପୁରର ହାଇସ୍କୁଲକୁ ପଠାଇଲେ । ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରର କୁଶାଗ୍ରବୁଦ୍ଧି, ସେ କେଉଁ କ୍ଲାସରେ ଫେଲ ନୋହି ମାଟ୍ରିକୁଲେସନ ପାସ କରି ବିଜୟ ନଗର କଲେଜରେ ଚାରିବର୍ଷ ପଢ଼ି ବି.ଏ. ଉପାଧି ପାଇଲେ । ତେବେ ନାରାୟଣ ପୁଅକୁ ପଢ଼ାଇସାରି ରେଭେନ୍ୟୁ ଡିପାର୍ଟମେଣ୍ଟରେ ପ୍ରବେଶ କରାଇବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲା । ସେ ବିଭାଗରେ ପ୍ରବେଶିଲେ କାଳେ ପୁଅ ମେଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ହେବ ବୋଲି ତାର ଆଶା । କିନ୍ତୁ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଅସମ୍ମତ ହୋଇ ଆଇନ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ଜିଦ୍ କଲା । ସେ ସରିକ ପୁଅର ପଢ଼ା ପାଇଁ ବେଶି ଧନ ବ୍ୟୟିତ ହୋଇଥିଲା କାରଣରୁ ତାହା ବନ୍ଦ କରାଇବାକୁ ବାପ ବହୁବିଧ ଯତ୍ନ କଲା । କିନ୍ତୁ ପୁଅର ଜିଦର ବଶୁଁ ଏବଂ ମାଇପର ଅନୁରୋଧ ବଶୁଁ ସେ ପୁଅକୁ ମାନ୍ଦ୍ରାଜର ଲ କଲେଜରେ ପଢ଼ାଇବାକୁ ମଙ୍ଗିଲା । କମଳା ସର୍ବଦା ପୁତ୍ରପକ୍ଷ-ପାତିନୀ । ଜନନୀ ସର୍ବଦା ସନ୍ତାନପକ୍ଷପାତିନୀ ସିନା ।

ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ବିଜୟ ନଗରରେ ପଢ଼ୁଥିଲା ସମୟରୁ ଇଂରେଜ ଗମନୋ-ଦ୍ଦେଶ୍ୟ ତା ହୃଦୟରେ ପୋଷଣ କରୁଥିଲା ହେତୁରୁ ସେ ବୋଇଲା— "ଦେଖ, ହାତ ଗୁଣ୍ଡର ଦଶ ଟାଣି କରି ମାନ୍ଦ୍ରାଜରେ ଆଇନ ପଢ଼ି ପାସ କଲେ ଓକିଲ ହୋଇ ମକେଲଙ୍କ ଏବଂ ଅଧିକାରୀଙ୍କ ଖୋସାମତ କରୁ କରୁ ମୋ ଜୀବନ ଅନ୍ତ ହେବ । ଚାକରର ପ୍ରାୟଶଃ ଏକ ମାତ୍ର ପ୍ରଭୁ; କିନ୍ତୁ ଓକିଲର ସମଗ୍ର ଜଗତଯାକ ପ୍ରଭୁ । ଅତଏବ ମୁଁ ଓକିଲ ହେବି ନାହିଁ, ଲଣ୍ଡନରେ ଆଇନ ପଢ଼ି ବାରିଷ୍ଟର ହେବି । ବାରିଷ୍ଟର ହେବାର କେତେକ ସମୟରେ ଜିଲ୍ଲାଜଜ୍ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇବି ।

ଏତେକ ଶୁଣିଲା ମାତ୍ରେ କମଳା ଆନନ୍ଦାବ୍ଧିରେ ଭାସିଲା । ନାରାୟଣ ବୋଇଲା—"ଏବେ ଏ ଦେଶରେ ଯେତେ ଲୋକ ବାରିଷ୍ଟର ହୋଇଅଛନ୍ତି; ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ତ ଜଜ୍ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି, ତୁ ଆଜି ବିଲାତ ଯାଇ କାଲିକି ବାରିଷ୍ଟର ହୋଇ ପରଦିନ ଆସିବା ମାତ୍ରେ ଜଜ୍ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇପାରିବୁ, ବୋଲି-ଯାଇ ନ ପାରେ । ତୁ ବିଲାତରେ ତିନି ଚାରିବର୍ଷ ରହି ଜାତିକି ଏବଂ ସମ୍ପତ୍ତିକି ମାଟି କରିବୁ ମାତ୍ର । ତୁ ବିଲାତରେ ଆଇନ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ଯେତେ ଧନ ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବୁ, ସେତେ ଧନ ଏଠାରେ ରିଣ ଦେଲେ ତା'ର କାଳାନ୍ତରରେ ତୁ ଏବଂ ତୋ କୁଟୁମ୍ବ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ନ କରି ଦୁଧା ଦୁଃଖରେ ବଞ୍ଚିପାରିବ । ମଧ୍ୟ ସେହିରୁ

ଧନ ତୋତେ ଦେବାକୁ ମୋଠାରେ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଦୁରାଶା ଛାଡ଼ି କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଯତ୍ନ କର, ନତୁବା ବିଲାତ ନ ଯାଇ ମାନ୍ଦ୍ରାଜରେ ଆଇନ ପଢ଼ ।"

ଏହା ଶୁଣି ପୁତ୍ର ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ଦେଲା—"ଏବେ ଯେଉଁ ଜନେ ବାରିଷ୍ଟର ହୋଇଅଛନ୍ତି, ତାଙ୍କର ଗୃହର କବାଟ ମୁନ୍ଦା ନ ଥିବ କମ୍ବା ସେମାନେ କୌଶଳହୀନ ହୋଇଥିବେ । ମୁଁ ବାରିଷ୍ଟର ହେଲେ ମୋ କୌଶଳ ବଳରେ ଜଜ୍ କାର୍ଯ୍ୟ ନିଶ୍ଚେ ଲଭିବ । ବିଲାତ ଗଲେ ଜାତିଯାଏ ବୋଲିବା ଧାରଣା ନିତାନ୍ତ ପୁରୁଣା । ଆଜକାଲ ବିଲାତ ହୋଇଛି ଚରମ ପବିତ୍ର ତୀର୍ଥସ୍ଥାନ; ବିଲାତ-ଫେରା ବ୍ୟକ୍ତି ହେଉଛି ସଭ୍ୟବର ।"

ତେବେ କମଳା ନିଜ ପତିଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶି ବୋଇଲା—"ଆହେ, ତୁମେ ଧନ ଲୋଭରୁ ଗୋଟିଏମାତ୍ର ପୁଅକୁ ଭଲ ପାଠ ପଢ଼ାଇ ବଡ଼ କରିବାକୁ ମଙ୍ଗ ନାହିଁ । ଧନ ଅରଜି ରଖି ଭଲ କାମରେ ଖରଚ ନ କଲେ ସେ ତ ସଙ୍ଗରେ ଯାଏ ନାହିଁ । ଭଲ କାମରେ ଖରଚ ହେବ ତ ହେଉ । ତା ପାଇଁ ଭାବନା କାହିଁକି ? କାଲିକି ପୁଅ ଜଜ୍ ହେଲେ, ସେ କେତେ ଧନ ଅରଜିବ ନାହିଁ ? ଜନ ଧନକୁ ଅରଜେ, ନା ଧନ ଜନକୁ ଅରଜେ ? ଏଣୁ ତୁମେ ଅବଶ୍ୟ ଧନ ଦେବାକୁ ହେବ, ପୁଅ ବିଲାତ ଯିବାକୁ ହେବ ।"

ମାଇପର ଜିଗରରେ ଏବଂ ପୁଅର ଅଳରେ ବାଧ ହୋଇ ସେ ବାପୁଡ଼ା ପାଞ୍ଚ ହଜାର ଟଙ୍କା ପୁଅ ହାତରେ ଦେଲା । କମଳା ନିଜ ପତିର ଅଜଣାରେ ଅଲଙ୍କାର ବନ୍ଧକ ଦେଇ ଏକ ହଜାର ଟଙ୍କା କରଜ କରିଆଣି ପୁଅକୁ ଦେଇ ବୋଇଲା—'ଏବେ ଏତିକି ଟଙ୍କା ନେଇଯାଅ । ଲୋଡ଼ାବେଳେ ଆହୁରି ପଠାଯିବ ।'

ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଲଣ୍ଡନ ଯାଇ ମିଡ଼ିଲ ଟେମ୍ପିଲରେ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ରାଓ ବୋଲି ନିଜ ନାମ ଲେଖାଇ ପ୍ରବେଶିଲା । ଅତଏବ ସେ ସେଠାରେ ପି. ସି. ରାଓ ନାମରେ ବ୍ୟବହୃତ । ଏଣିକି ଆମ୍ଭମାନେ ମଧ୍ୟ ସେହି ନାମ ବ୍ୟବହାର କରିବା । ବିଲାତରେ ଦୁଷ୍ଟ ସହବାସ ବଶୁ ରାଓର ଆଚରଣ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେଲା । ସେ ସିଗାରେଟ ପୋଡ଼ାଏ, ମଦ ପିଏ, ବ୍ୟଭିଚାରିଣୀଙ୍କ ସ୍ନେହ ସମ୍ପାଦେ, ପ୍ରାୟଶଃ ପ୍ରତ୍ୟେକ ନିଶା ସିନେମା କିମ୍ବା ନାଟକ ଦେଖିବାକୁ ଯାଏ, ଛୁଟି ଦିନମାନଙ୍କରେ ଦେଶଭ୍ରମଣ କରେ । ଅତଏବ ସେ ବାରଂବାର ଧନ ପ୍ରେରଣ

ନିମିତ୍ତ ବାପଠାକୁ ପତ୍ର ଦେଲା । ବାପ ଆଖିରୁ ଲୁହ ନୁହେଁ — ଲହୁ ଗଡ଼ାଇ
କରଜ କରି ଧନ ପଠାଉଥାଏ । ଶେଷରେ ତାର ସକଳ ଚର ସମ୍ପତ୍ତି
ନିକାଶ ପାଇଁ ସ୍ଥିର ସମ୍ପତ୍ତି ବନ୍ଧକ କରିଦେଲା । କପାଳ ହେଉ ପୁଅ ବାରିଷ୍ଟର
ହୋଇ ଫେରିଆସୁଥିଲା ସମ୍ବାଦ ଅବଗତ ହୋଇ ତାର ମନ ଥୋଡ଼ା ଖୁସି-
ହୋଇଥିଲା । ସେ ପୁତ୍ର ପ୍ରେମବଶ ହୋଇ ସାଲୁର ରେଲଷ୍ଟେସନରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ
ସମୟରେ ହାଜର ହୋଇଥାନ୍ତେ, ମେଲ ଗାଡ଼ି ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ନାରାୟଣ ଇଣ୍ଟର
କ୍ଲାସ ଗାଡ଼ିରେ ଏବଂ ସେକେଣ୍ଡ କ୍ଲାସ ଗାଡ଼ିରେ ଖୋଜି ନିଜ ତନୁଜକୁ ନ ଦେଖି
ଚିନ୍ତାନ୍ୱିତ ହୋଇ ଠିଆହୋଇଥାଆନ୍ତେ, ପାଦେ ବୁଟ, ଅଙ୍ଗେ ଓଭର କୋଟ,
ଶିରେ ହ୍ୟାଟ ଧାରଣ କରିଥିଲା ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ଫାଷ୍ଟକ୍ଲାସ ଗାଡ଼ିରୁ ଓହ୍ଲାଇ ପ୍ଲାଟ
ଫାରମରେ ତାର ପୂର୍ବ ପରିଚିତ ଜନୈକ ବ୍ୟକ୍ତି ତୁଲେ କର ଧାରଣ କରି
ଆଙ୍ଗ୍ଲ ଭାଷାରେ ସମ୍ଭାଷଣ କରୁଥିଲା ସମୟରେ ପୋର୍ଟର ଗାଡ଼ିଭିତରୁ ସୁଟ-
କେଶଟିଏ ଆଣି ସେଠାରେ ରଖି ଆପଣାର ହକ ପାଉଣା ପାଇଁ ସଲାମ
କରିଗଲା । ନାରାୟଣ ମଧ୍ୟ ସାହେବ ବୋଲିବା ଶଙ୍କାରେ କିଛି ଦୂର ଘୁଞ୍ଚିଲା ।
କଥୋପକଥନ କରୁଥିଲା ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱୟରେ ପୂର୍ବସ୍ଥିତ ବ୍ୟକ୍ତି ଆଗତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ
ଉଦ୍ଦେଶି "ଗୁଡ୍‌ବାଇ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର" ବୋଲି ଯାନ୍ତେ ଆଗତ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜାତ୍ମଜ ବୋଲି
ତେବେ ଜାଣି ତା କତିକି ନାରାୟଣ ଯାଇ ସୁଟକେଶ ବହନ କଲା । ମୋଟର
ବସରେ ଯିବାକୁ ପୁତ୍ର ଅନିଚ୍ଛୁକ ହେଲା ହେତୁରୁ ଗୋଟାଏ ଭଡ଼ା ମୋଟର
କାରରେ ବାପ ଏବଂ ପୁଅ ବସି ସ୍ୱପୁରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ।

ଭାରତ ପ୍ରଥା ଏବଂ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ପ୍ରଥା ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ତର ବହୁତ । ପ୍ରାୟଶଃ
ବିଂଶନ୍ତ ବର୍ଷ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଥିଲା ଚାଲି ଚଳି ତିନିବର୍ଷ ବ୍ୟବଧାନରେ ପୁତ୍ରଠାରୁ
ଦୂର ହୋଇଯାଇ ତାକୁ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରୀତି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନୂତନ କରିଦେଲା । ଭାରତୀୟ
ଭଙ୍ଗୀରେ ଶାଢ଼ୀ ଏବଂ ଖଦି ପିନ୍ଧିଥିଲା କାରଣରୁ ପର ହେ ନିଜ ଜନନୀ ଏବଂ
ଜନକ ସହିତରେ ଭଲେ କଥୋପକଥନ କଲା ନାହିଁ । ହୀରାମଣିର ବର୍ଣ୍ଣ ପୁଣ୍ଡ୍ରୀକ
ପରି ନୋହି କେତକୀ ପରି ଏବଂ କେଶ ସୁନା, ରୂପା କମ୍ବା ତମ୍ବା ପରି ନୋହି
ନୀଳମଣି ପରି ଦିଶୁଥିଲା, ତା ଦେହରୁ ସାବୁନ ବାସନା ନ ବାସି ହରିଦ୍ରା ଗନ୍ଧ
ପ୍ରସରୁଥିଲା । ତାର ଶିରରେ ଓଢ଼ଣୀ, ନାସାରେ ବସଣି, ଭାଲରେ ସିନ୍ଦୂର ବିନ୍ଦୁ,
ହାତରେ ଶଙ୍ଖା, ପାଦରେ ନୂପୁର, ଅଙ୍ଗରେ ପେଟୀ କୋଟ-ବିହୀନ ହୋଇ
ଶାଢ଼ୀରେ ଆବୃତ । ଅଧିକନ୍ତୁ ସେ ଲଜ୍ଜାନ୍ୱିତା । ଅତଏବ ସେ ପୁତ୍ରର ମନକୁ

ଟାଣିଆଣି ପାରିଲ ନାହିଁ । ବରଂ ମୁକୁନ୍ଦଙ୍କ ମାଳପ ମୁଖକୁ ଚାହିଁଲା ନାହିଁ । କାନ୍ଥ ମାଟି, ଛାମର ଛଣ, ଘର କୁଟୀର, ପୁଣି ଅନ୍ଦୋଳିତ, ଗ୍ରାମ ଛଡ଼ା, ଗ୍ରାମବାସୀ ଅସଭ୍ୟ; ଅତଏବ ଜନକ ସ୍ଥାନ ହୋଇଲେ ହେଁ ସେଠାରେ ସେ ଦୁଇଦିନ ମଧ୍ୟ ରହି ନ ପାରି ମାନ୍ଦ୍ରାଜରେ ବାସ କରି ଓକାଲତି କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲେ; କିନ୍ତୁ ବାଞ୍ଛିତ ଧନ ଜନକ ପୋତାଇ ନ ପାରିଲେ ହେତୁରୁ କେତେ କାଳ ବିଶାଖପାଟଣାରେ ଓକାଲତି କରି ପରେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଯିବା ସ୍ଥିର କରି ସହରରୁ ବାହାର ବିଶାଖପାଟଣା ଯାଇ ସମୁଦ୍ର ତୀରର ଗୋଟିଏ ବଙ୍ଗଳାର ଆଗରେ "ସି. ପି. ଟି- ରଓ, ବାରିଷ୍ଟର" ବୋଲି ଲିଖିତ ହୋଇଥିବା ଗୋଟିଏ ପଟା ଲମ୍ବାଇ ତହିଁ ବାସ କଲେ । ସେ ବଙ୍ଗଳାର ମାସିକ ଭଡ଼ା ପଚାଶ ଟଙ୍କା । ରଓର ଓକାଲତି ନୂଆ ହୋଇଥିଲେ ହେଁ ଉପାଧି ବଳରୁ ପଇସା ଉପାର୍ଜନ ମନ୍ଦ ନୋହି ଆଶାଜନକ ହୋଇଥିଲା । ସେ ଘରକୁ ଚିଠି ପଠାଏ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଘରୁ ପ୍ରେରିତ ହେଲେ ପତ୍ରର ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ଲେଖେ ନାହିଁ ।

ଚେଟ୍ଟି ମହାଜନେ ନାରାୟଣଙ୍କ ସକଳ ଚର ସ୍ଥିର ସମ୍ପତ୍ତି ବିକାଇ ନିଜ ଋଣ ଧନ ଅସୁଲ କରିନେଲେ । ସେ ସମସ୍ତ ସମାଚାର ଅବଗତ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ରଓ ଏକ ପଇସାଟିଏ ମଧ୍ୟ ଘରକୁ ପଠାଇଲେ ନାହିଁ । ଅଭିମାନୀ ନାରାୟଣ ବାସବାସହୀନ ହୋଇ ଦାମ୍ଭିକ ହୋଇଥିଲ ଗ୍ରାମରେ ରହିବା ଅନୁଚିତ ବୋଲି ଭାବି ଲକ୍ଷ୍ମୀପୁର ତେଜ ଚେଲ୍ଲଙ୍ଗ ବେଣୁଙ୍କୁ ଯାଇ ଏକ ଗ୍ରାମୋପାନ୍ତରେ ଗୋଟିଏ ପତରକୁଡ଼ିଆ ତୋଳି ତହିଁ ଜାୟା ଏବଂ ପୁତ୍ରବଧୂ ସହିତରେ ରହି କୁଲି ହୋଇ ଜୀବନ ଯାପନ କଲେ । ପୁଅଠାରେ ଆଶା ଭରସା ସ୍ଥାପିଥିଲେ । କମଳା ତାର ଉପେକ୍ଷାରୁ, ଘରର ଗଞ୍ଜଣାରୁ ଏବଂ ଦରିଦ୍ରତାରୁ ଖିନ୍ନା ହେଲା । ହୀରାମଣିର ଦୁଃଖ କଥନାତୀତ, ଅନୁଭବୈକବେଦ୍ୟ ମାତ୍ର । କଷ୍ଟୀ ସୁଖୀ ହେବା ସତ୍ୟ; କିନ୍ତୁ ସୁଖୀ କଷ୍ଟୀ ହେବା ଦୁଃସହ ।

ଏକ ଦିନେ କମଳା ହୀରାମଣିକି କୋଳରେ ବସାଇ କହିଲା, "ମା, ତୋ ଭାଗ୍ୟରେ ପତିସୁଖ ଲାଭ ତ ଲେଖାଯାଇ ନାହିଁ, ତୁ ନିଜେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ କଷ୍ଟ ମଧ୍ୟ ଭୁଞ୍ଜୁଛି କାହିଁକି ? ମୋ କଥା ଶୁଣେ । ମା ଘରକୁ ଯା । ସେଠାରେ ଭାତଗୁଣ୍ଡାଏ ଏବଂ ଖଦି ଖଣ୍ଡିଏ ହେଲେ ପାଇବୁ ।"

ଏତେ ଶୁଣି ହୀରାମଣି ଶୋକାକୁଳା ହୋଇ ଶାଶୁ ପଦଯୁଗ ଧରି ବୋଇଲା—"ମା, ସେପରି କହ ନାହିଁ । ତୁମ ପୁଅ ବିଲାତରେ ଥିଲାବେଳେ ମୁଁ ମାଆ ଘରେ ତିନିବର୍ଷ କାଳ କାଟିଲି । ତାହା ନିତାନ୍ତ ନିନ୍ଦ୍ୟ । ମାଆ ଘରେ ସଧବାର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ମୋ କପାଳରେ ପତିସେବା କରିବା ଲେଖାଯାଇ ନାହିଁ । ତାହା ବୋଲି ଗୁରୁଜନ ସେବକ ଛାଡ଼ିବି କାହିଁକି ? "ମୋର ମାଆ ଘରର କ୍ଷୀରି ଖେଚଡ଼ିଠାରୁ ଶାଶୁଘରର ଜାଉ ପେଜ ବଡ଼ ମଧୁର, ସେଠା ପାଟପଟନୀ ଠାରୁ, ଏଠା ଚିରା ଲେଙ୍ଗୁଡ଼ା ବେଶି ସୁନ୍ଦର । ମାଆ ଘରେ ରହି ନିନ୍ଦିତା ହୋଇପାରିବି ନାହିଁ । ମା, ମୋତେ ତୁମ ପାଖରେ ମାସ ରଖ, ତୁମ ବେନିଙ୍କ ସେବା କରି ଧନ ନେବି, ସେତିକି ମୋତେ ଅଣ୍ଟିଇ ।"

ତାହା ଶୁଣି କମଳା ଶୋକଭରେ ବୋହୂକୁ କୁଣ୍ଢେଇ କହିଲା—'ମା, ତୋ କଷ୍ଟ ଦେଖି ନ ପାରି ସେପରି ବୋଇଲି । ପୁଅ ବୋଇଲେ ତୁ, ବୋହୂ ବୋଇଲେ ତୁ । ତୋତେ ଛାଡ଼ି ପାରିବି ନାହିଁ । ତୁ ଆମ ପାଖେ ଏକା ଥା ।' ପାଠକେ ହୀରାମଣିର ଚାଲିଚଳଣି ପୂର୍ବେ ରାଜାତ୍ମଜା ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ବନବାସ କ୍ଲେଶ ଭୁଞ୍ଜି ଶାଶୁଶ୍ୱଶୁରଙ୍କ ସେବା କରୁଥିଲା ସାବିତ୍ରୀ ଚରିତକୁ ଜ୍ଞାପନ କରୁଏ ନାହିଁ କି ?

ଅନ୍ୟ ଏକଦିନେ କମଳା ନିଜ ନାଥଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶି ବୋଇଲା—'ଆହେ, ତୁମେ ସିନା ଅଭିମାନୀ ହୋଇ ମୁହଁଠାକୁ ଯାଉନାହଁ । ମୋର ତ ଅଭିମାନ ନାହିଁ, ମୁଁ ଥରେ ଯାଇ ତାକୁ ଦେଖି ଆସିବି । ସେ ସିନା ଏବେ ପାରିଗ ହୋଇ ମୋତେ ଦୂର କଲା, ପାଇଲେ ପେଟ ତାକୁ ଦୂର କରିପାରିବ କି ? ଏଣୁ ମୋତେ ଅନୁମତି ଦିଅ ।'

ଏତିକି ଶୁଣିଲା ମାତ୍ର କ୍ରୋଧାରୁଣିତଲୋଚନ ହୋଇ ନାରାୟଣ ଉଚ୍ଚେ ଭାଷିଲା—'କିସ, ସେ କୁଳାଙ୍ଗାରକୁ ଦେଖିବାକୁ ଯିବୁ ? ତୋତେ ଲାଜ ମାତ୍ର ନାହିଁ ? ମୋ ପ୍ରାଣ ଖାଇ ସର୍ବସ୍ୱ ସେ ଦ୍ରୋହୀ ପାଇଁ ଧ୍ୱଂସ କରିଛିଲୁ କୁଳଅଣୀ ହେଲୁ । କୋଡରେ ଥିବାଯାଏ ପୁତ୍ର, ଥୋଡ଼ ବଢ଼ିଲେ ସେ ଅମିତ୍ର । ଏହି ଲୋକୋକ୍ତି ଆଜୁର ଜଣାଯାଇ ନାହିଁ କି ? ସେ ତୋତେ ଦାସେର ଦେଇ ଥିଲେହେଁ, ତୁ ତାକୁ ଯାଇ ହାତ ପାତିବାକୁ ପାଞ୍ଚୁ । ମୁଁ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ କଷ୍ଟକୁ ସହିଲି; କିନ୍ତୁ ଅପମାନକୁ ସହିପାରିବି ନାହିଁ । ଯିବୁ ତ ଯା ସେ ବିଶ୍ୱାସଘାତୁକ

ତୋତେ ଆଦର କରୁଥିଲେ ଦେଲେ ଆଣି ଖା; ମାତ୍ର ତାହାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଉତ୍ତରସ୍ବତା ହୋଇ ଆସିଲେ, ତୋର ଏଠାରେ ଆଉ ସ୍ଥାନ ଥିବ ନାହିଁ । ଖବରଦାର !'

ପୁଅଠାରେ ଥିଲା ମମତାରୁ ଏବଂ ଭରସାରୁ କମଳା ଗିରସ୍ତର ଘର ଠେଲିଦେଇ ବଶାଙ୍କଠେଣେ ଯାଇ ବଡ଼ର ଗୃହଦ୍ୱାରରେ ହାଜର ହୋଇ ଦ୍ୱାର-ପାଳ ଦ୍ୱାରା ନିଜାଗମନବାର୍ତ୍ତା ଭିତରକୁ ପଠାଇଲେ । ଦ୍ୱାରୀ ଫେରି ଆସି 'ବାବୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି, ତୁମେ କିଛିକାଳ ଏଠାରେ ବସି ଥାଅ' ବୋଲି କହନ୍ତେ ସେ ମର୍ଦ୍ଦିତପୁଚ୍ଛ ଫଣିନୀ ପରିକ୍ଷୁବ୍ଧା ହୋଇ, "କଣ, ତାର ଆଖି ଫୁଟିଛି ଏବେ ତାଳୁରେ ଚଢ଼ିଲା ! ମାଆକୁ ବାହାରେ ବସାଇ ଘରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛି ? ଦ୍ୱାର ବାରଣ ମାନେ କି ?" ବୋଲି ଜବରଦସ୍ତରେ ଭିତରେ ପଶି ପୁଅର ଆଗରେ ଉଭା ହୋଇ ବୋଇଲେ—"ପୂର୍ଣ୍ଣି, ତୁ ଏବେ କେଡେ ବଡ ହେଲୁ ରେ !!"

ଏତିକି ଶୁଣି ରାଓ ଦୁଇ ଆଖି ତରାଟି ଚାହିଁ ବୋଇଲେ—"ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ରାଓ ମହାଶୟ" କିମ୍ବା 'ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ବାବୁ' ବୋଲିପାରୁ ନାହୁଁ ? ବାରିଷ୍ଟର ମହାଶୟଙ୍କୁ 'ପୂର୍ଣ୍ଣି' ବୋଲି ଡାକୁଛୁ ? ଅନୁଜ୍ଞା ବିନା ଭିତରକୁ ଆସିଛୁ ?"

ଏତିକି ଶୁଣିଲା ମାତ୍ର କମଳା କୁପିତା ହୋଇ ଉଚ୍ଚସ୍ୱରରେ ବୋଇଲା—"ଆରେ ମୂର୍ଖ, ତୁ ଆନ ଜନଙ୍କର 'ମହାଶୟ' 'ବାବୁ' ଆଉ ବାରିଷ୍ଟର'; କିନ୍ତୁ ମାବାପାଙ୍କର ନୋହୁ । ତୁ ମଦାନ୍ଧ ହୋଇ ଭଲ ମନ୍ଦ ଜାଣିପାରୁ ନାହୁଁ । ତୋତେ ପାଇ ସବୁ ସମ୍ପତ୍ତି ହରାଇ କଷ୍ଟ ସହି ତୋତେ ମଣିଷ କଲି ମାବାପଙ୍କୁ ପାସୋରିଲୁ । ହାତ ଧରି ବାହାହେଲ ମାଇପକୁ ଛୁଡ଼ିଲୁ । ତୁ ମୋ ପୁଅ ନୋହୁ, ବିଶ୍ୱାସଘାତକ । ତୋଠାରୁ କୁକୁର ଅଧିକ । ଧର୍ମ ଯଦି ଥାଏ, ତୋ ଗରବ ଗୁଣ୍ଡ ହେବ. ପାପ ଫଳ ଅବଶ୍ୟ ଭୁଞ୍ଜିବୁ । ଛି, ତୋ ମୁହଁ ଆଉ ଦେଖିବି ନାହିଁ । ଗିରସ୍ତଙ୍କ ଘର ନ ମାନି ଏଠାକୁ ଆସି ବେଶି ଖୁସି ହେଲି, ତାର ଶାସ୍ତି ପାଇଲି ।" ଏତେ ବୋଲି ସେ ସେଠାରୁ ବାହାରିଗଲା; ମାତ୍ର ସ୍ୱଗୃହକୁ ଯାଇ ନାହିଁ । ସେ କେଉଁଠାକୁ ଗଲା କିମ୍ବା କ'ଣ ହେଲା, ସେ ସମ୍ବାଦ ଜଗତ ଏଯାଏ ଜାଣିପାରି ନାହିଁ । ରାଓ ଜନନୀ ବଚନ ଶୁଣି ମନେ ହସି ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟରେ ରତ ହେଲା ।

ପ୍ରପଞ୍ଚର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ୱାର୍ଥ ଦେଖୁଥିବା ଜଣ ମାନବର ଦଶା ମଧ୍ୟ ସେହିପରି। ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଘଟିବା କାଳରେ ସୁଧୀର ମଧ୍ୟ ବୁଦ୍ଧିଭ୍ରଂଶ ଘଟେ। ଦଶାନନ ଜନକସୁତାସକ୍ତ, ନଳ ଏବଂ ଧର୍ମଜ ଦ୍ୟୂତାନୁରକ୍ତ, ଦଶରଥ ଏବଂ ପରୀକ୍ଷିତ ମୃଗୟାଭିଳାଷୀ, ଶିଶୁପାଳ ଦୁର୍ଭାଷାଭାଷୀ, ଯାଦବେ ମଦ୍ୟପାନରତ, ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଦାୟୁଦ୍ରନୁବନ୍ଧ। ତେବେ ସହଜ ନିମିତ୍ତ କେତୋଟି ମୋଟର କାର ବଗାନପକ୍ଷଙ୍କୁ ଅଣାତ। ତାଙ୍କୋଳଯାଏ ମୋଟର ବାଇସିକଲରେ ଗମନାଗମନ କରୁଥିଲା ସେଓ ଠାନି କରି ମୋଟର କାରଟିଏ କିଣିଲା। ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜ ନୂତନ ସ୍ୱାର୍ଥପ୍ରିୟ ଥିଲା। ସେ ବେଶ୍ୟା ସମ୍ଭୋଗ କଲା, ମଦ୍ୟପାନ ବଢ଼ାଇଲା, କାଳକ୍ଷେପ ନିମିତ୍ତ ଜୁଆ ଖେଳକୁ ଅବଲମ୍ବିଲା। କଥିତ କର୍ମାସକ୍ତି-ବଶରୁ ତାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ତ୍ରୁଟି ଘଟି ଆୟ କମିଲା ଏବଂ ବ୍ୟୟ ବଢ଼ିଲା। ଅତଏବ ସେ କୃତ୍ରିମ ଲେଖନାଦି କୁତ୍ସିତ କର୍ମମାନ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟହେଲା। ପାପ ସର୍ବଦା ଲୁଚିରହେ ନାହିଁ। ତାର ପାପାଚରଣ ପ୍ରକଟିତ ହୁଅନ୍ତେ ସେ କେତେ କାଳଯାଏ ନ୍ୟାୟ ସ୍ଥାନ ପ୍ରବେଶ ସୁଖରୁ ତ୍ୟକ୍ତ ହେଲା; ମଧ୍ୟ ନିଃସ୍ୱ ହୋଇ ଦେଉଳିଆ ହେଲା। ଦୂରବସ୍ଥା ଏକଲା ଆସେ ନାହିଁ। ସେଓ ଆଧିବ୍ୟାଧି-ଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ଜେନେରଲ ହାସ୍ପିଟାଲର ଦରିଦ୍ର ରୋଗୀଙ୍କ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଏକାକୀ ପଡ଼ିରହିଲା। ତୃଷା କଲେ ତା ତୁଣ୍ଡକୁ ପାଣି ଟୋପାଏ ମଧ୍ୟ ମିଳେନାହିଁ। ଜନନୀର ଲାଳନ ପାଳନ ଏବଂ ନିଜର ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ ସ୍ମୃତି ହୁଅନ୍ତେ, ତା ଚିତ୍ତରେ ପ୍ରଭବିଲା ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ ଆଧିବ୍ୟାଧି ସଙ୍ଗରେ ମିଶି ପୀଡ଼ା ବଢ଼ାଇଲା।

ଅନ୍ଦାଜ ଏକବର୍ଷ ଅତିକ୍ରମ କଲେହେଁ ଶାଶୁ ଖବର ଅଗୋଚର ହେଲା ହେତୁରୁ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମଣି ଦୁଃଖିନୀ ହୋଇ ତଦନୁସନ୍ଧାନ ନିମିତ୍ତ ନିର୍ଗମିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କଲେ; ନାରାୟଣ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ବୋହୂ ସଙ୍ଗରେ ବିଶାଖପଟ୍ଟଣରେ ପ୍ରବେଶିଲା। ସେଠାରେ ଯେତେ ଭଙ୍ଗୀରେ ଅନ୍ୱେଷଣ କଲେହେଁ, କମଳାର ବୃତ୍ତାନ୍ତ ବିଦିତ ହେଲା ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ସେଓର ଅବସ୍ଥା ଜଣାଗଲା। ତାକୁ ଜାଣିଲା କ୍ଷଣି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମଣି ଅଧୀର ହୋଇ ସହସା ହାସ୍ପିଟାଲକୁ ଯିବା ପାଇଁ ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କଲା। ତଥାପି ନାରାୟଣ ନନ୍ଦନବଦନ ବିଲୋକନ କରିବାକୁ ଅସମ୍ମତ ହେଲା; ମାତ୍ର ଯିବା ପାଇଁ ବଧୂକୁ ଅନୁମତି ଦେଲା। ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମଣି ହାସ୍ପିଟାଲକୁ ଯାଇ ବହୁବିଧ ଯତ୍ନ କରି ସେଓର ଖଟ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତା ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା କଙ୍କାଳାକୃତି ଧାରଣ କରିଥିଲା କାରଣରୁ ତାକୁ ଚିହ୍ନି ପାରିଲା

ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ସେ ନିଜ ତାଙ୍କୁ ଦେଖି କ୍ରନ୍ଦନ କରି କହିଲେ—"ଏ ଦୋଷୀର ଦୋଷ କ୍ଷମା କଲୁ କି ? ଏ କୁବୁଦ୍ଧିଯୋଗେ ତୋ କୂଳ ବୁଡ଼ାଇଲି କି ?"

ତାହା ଶୁଣି ସାଶ୍ରୁନୟନା ହୀରାମଣି ଚେଡେଦେ ମୃଦୁସ୍ୱରେ ବୋଇଲା—"ତୁମେ ବ୍ୟଥିତ ହେବା ଅନୁଚିତ। ତୁମର ଦୋଷ କିଛି ହିଁ ନାହିଁ। କଳି ପ୍ରଭାବରୁ ନଳଙ୍କ ମତି ବଦଳି ଯାଇଥିଲା। ସେ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାରେ ତୁମ ବୁଦ୍ଧି ବଦଳି ଥିଲା ଭଲେ ଭାବିଲେ ମଣିଷ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ନୁହେ। ଦୁଃଖପୁର ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତ ଅଛି। ଜଗଦୀଶ କୃପାରୁ ଆମ୍ଭ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଦୂର ହେବ। ବିଷାଦକୁ ତେଜ, ପ୍ରମୋଦକୁ ଭଜ।" ତା ପରେ ସେଓ ସ୍ତ୍ରୀମୁଖରୁ ନିଜ ଜନକ ଜନନୀଙ୍କ ଗତି ସ୍ଥିତି ଅବଗତ କରି ଦୁଃଖିତ ହେଲା।

ହୀରାମଣିର ଶୁଶ୍ରୂଷାବଶୁଁ ଏବଂ ଡାକ୍ତରଙ୍କ ଚିକିତ୍ସାବଶୁଁ ସେଓ କ୍ରମ କ୍ରମରେ ଆରୋଗ୍ୟ ଲାଭ କରି ହସ୍ପିଟାଲରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇଯାଇ ପିତାର ପାଦେ ପଡ଼ି କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା କଲା। ସଜଳ ଲୋଚନେ ମାଧବ ନନ୍ଦନକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ପ୍ରବୋଧିଲା। ସେଓ ପୂର୍ବାଭ୍ୟସ୍ତ ସମସ୍ତ ଦୁର୍ଗୁଣ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ପୁନଶ୍ଚ ଆଇନ ବ୍ୟବସାୟ ଆରମ୍ଭିଲା। ତାହା କ୍ରମେ ବର୍ଦ୍ଧିତ ହେଲା। ସେଓର କମଳାକାନ୍ତ ନାମକ ବାଳକଟିଏ ଜନ୍ମି ଜନନୀ ଜନକଙ୍କୁ ଏବଂ ପିତାମହଙ୍କୁ ଆନନ୍ଦାବ୍ଧିରେ ଭସାଇଅଛି। ଅଦ୍ୟ ସେଓର କୌଣସି ଅଭାବ ନାହିଁ। ତଥାପି ମାତା ସ୍ମୃତା ହେବା ସମୟରେ ମାତ୍ର ତାର ଆନନ୍ଦ କିଞ୍ଚିନ୍ମଳିନ ହୁଏ।

ଗଳ୍ପର "ଗୃହଲକ୍ଷ୍ମୀ" ନାମ ସାର୍ଥକ ହୋଇଅଛି। ଏହା ଖାଲି ଗଳ୍ପ ନୁହେଁ—ଆଧୁନିକ ସମୟର ଖଣ୍ଡିଏ ଚିତ୍ର। ଭାଷାଶିଳ୍ପୀ ରାଜକବି ନିପୁଣ ହସ୍ତରେ ଗୋଟିଏ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ଗୃହସ୍ଥର ଚିତ୍ର ସୁନ୍ଦର ରୂପେ ଅଙ୍କନ କରିଅଛନ୍ତି। ଗଳ୍ପଟି ସୁଚିନ୍ତିତ ଏବଂ ସୁସଜ୍ଜିତ। ଏଥିରେ ସୁଖ, ଦୁଃଖ, ବିଚ୍ଛେଦ, ମିଳନ, ଅନୁତାପ, କ୍ଷମା, ଭ୍ରମ, ସଂଶୋଧନ, ଶିକ୍ଷା, ସଂସ୍କାର, ଅଭିମାନ, ଉପଦେଶ, ପତନ, ଉତ୍ଥାନ ସବୁ ଏକାଠାରେ ବର୍ତ୍ତମାନ। ଯାହା ମୁହଁରୁ ଯେଉଁପରି ଭାଷା ବାହାରିବା ସ୍ୱାଭାବିକ; ଲେଖକ ତାହା ମୁହଁରୁ ଠିକ୍ ସେହିପରି କଥା ବାହାର କରିଅଛନ୍ତି। ସାଧାରଣତଃ ପୁରୁଷର ଭାଷା କଠୋର ଏବଂ ସ୍ତ୍ରୀର ଭାଷା କୋମଳ। ଗଳ୍ପରେ ସେହି ସ୍ୱାଭାବିକତା ରକ୍ଷିତ ହୋଇଅଛି। "ଓକିଲର ପ୍ରାପ୍ୟତଃ ଏକମାତ୍ର ତୁମ୍ଭେ; କିନ୍ତୁ ଓକିଲର ଟଙ୍କା ସେ ଯୋଗ ତୁମ୍ଭେ। ଅତଏବ ମୁଁ ଓକିଲ

ହେବ ନାହିଁ ଲଣ୍ଡନରେ ଆଇନ ପଢି ବାରିଷ୍ଟର ହେବ । ବାରିଷ୍ଟର ହେବା କେତେକ ସମୟ ପରେ ଜିଲ୍ଲା ଜଜ୍ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇବ ।" ଏହି ଆଶା ସ୍ୱପ୍ନ ହେଲେହେଁ ପାଠ ମଡ଼ୁଁ ପଡ଼ୁଁ ଓଡ଼ିଆ ଯୁବକର ଏଭଳି ଭବିଷ୍ୟତ ଉଚ୍ଚାକାଙ୍କ୍ଷା ବାସ୍ତବରେ ଯୁବଜନୋଚିତ ନୁହେଁ କି ? ଉଚ୍ଚଲକ୍ଷ୍ୟ, ଉଚ୍ଚାଦର୍ଶ ଯେଉଁ ଜୀବନରେ ନ ଥାଏ, ସେ ଜୀବନ ଅସାଡ଼ ଜୀବନ । ପୁତ୍ରର ଏ କଥା ଶୁଣି ପିତା କହିଲେ, "ଏବେ ଏ ଦେଶରେ ଯେତେ ଲୋକ ବାରିଷ୍ଟର ହୋଇଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ତ ଜଜ୍ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି ; ତୁ ଆଜି ବିଲାତ ଯାଇ କାଲିକି ବାରିଷ୍ଟର ହୋଇ ଫେରିବା ମାତ୍ରେ ଜଜ୍ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇପାରିବୁ ବୋଲି ବୋଲିଯାଇ ନ ପାରେ ।" ଅଳ୍ପ ଶିକ୍ଷିତ ପିତାର ଏ ଉକ୍ତି କିଞ୍ଚିତ୍ ବିଦ୍ରୁପାତ୍ମକ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଦେଶକାଳର ଉପଯୋଗୀ । ଗୃହିଣୀ କମଳା ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ କହିଲେ, "ଆହେ, ତୁମେ ଧନଲୋଭରୁ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ରର ପୁଅକୁ ଭଲ ପାଠ ପଢ଼ାଇ ବଡ଼ କରିବାକୁ ମଙ୍ଗୁ ନାହଁ । ଧନ ଅରଜିରଖି ଭଲ କାମରେ ଖରଚ ନ କଲେ ସେ ତ ସଙ୍ଗରେ ଯାଏ ନାହିଁ । ଭଲ କାମରେ ଖରଚ ହେବ ତ ହେଉ, ତା ପାଇଁ ଭାବନା କାହିଁକି । କାଲିକି ପୁଅ ଜଜ୍ ହେଲେ ସେ କଅଣ ଧନ ଅରଜିବ ନାହିଁ । ଜନ ଧନକୁ ନା ଧନ ଜନକୁ ଅରଜେ ?" ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ୱାମୀକୁ ଏଭଳି ସଦୁପଦେଶ ଦେଇପାରେ, ସେ ପାଠ ପଢ଼ି ନ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଶିକ୍ଷିତାର ଗୁରୁଶ୍ରେଣୀୟା । ବିଶେଷତଃ କମଳାର ଶେଷ କଥାଟି ଖୁବ୍ ଉଚ୍ଚ ହୃଦୟର କଥା । ସ୍ତ୍ରୀସୁଲଭ ସରଳ ପ୍ରାଣର ଏ ଧରଣ ଉକ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟାଏ ଗମ୍ଭୀର ସତ୍ୟ ନିହିତ ଅଛି । ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ରାଟ କମଳାର ଚରିତ୍ରକୁ ଏହିପରି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତରେ ଅଳଙ୍କୃତ କରିଅଛନ୍ତି । ନାରୀ ଚରିତ୍ରକୁ ଯେଉଁ ପରି ଭାବରେ ଚିତ୍ର କଲେ ସୁନ୍ଦର, ସେ ଠିକ୍ ସେହିପରି ଭାବରେ ଚିତ୍ର କରିଅଛନ୍ତି—ଏହା ସାମାନ୍ୟ ଦକ୍ଷତାର ପରିଚୟକ ନୁହେଁ ।

ପୁତ୍ରବଧୂ ହୀରାମଣିର ଚରିତ୍ରକୁ ମଧ୍ୟ ଲେଖକ ହୀରା ମଣିରେ ମଣ୍ଡିତ କରିଅଛନ୍ତି । ପୁତ୍ର ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ବାରିଷ୍ଟରୀ ପାସ କରି ବିଲାତରୁ ଫେରିଆସି ମିଷ୍ଟର ପି. ସି. ରାଓ ବାରିଷ୍ଟର ସାଇନ୍‌ବୋର୍ଡ ବାନ୍ଧି ବ୍ୟବସାୟ ଆରମ୍ଭ କଲା । ସେ ଉଚ୍ଚ ଉପାଧିରେ ମଣ୍ଡିତ ହୋଇ ଉଚ୍ଚ ହୃଦୟର ପରିଚୟ ମଧ୍ୟ ଦେଲା । ଘୃଣାରେ ବୃଦ୍ଧ ପିତାମାତା ଓ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ସେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଜୀବ ହୋଇ ରହିଲା । ବୃଦ୍ଧ ପିତାମାତା ଏବଂ ବଧୂ ହୀରାମଣିର ଦୁଃଖ ଗାଆନ୍ତି ଗାଇ ସରିଲା ନାହିଁ । ଶାଶୁ ହୀରାମଣିକୁ ବାପ ଘରକୁ ଯାଇ ସେଠାରେ ସୁଖରେ ରହିବା ପାଇଁ

କହିବାରୁ ହୀରାମଣି ବ୍ୟଥିତ ହୋଇ ସଜଳନେତ୍ରରେ କହିଲା "ମା, ସେପରି କହ ନାହିଁ । × × × × × ମାଆ ଘରର ଖିରି ଖେଚେଡ଼ିଠାରୁ ଶାଶୁ ଘରର ନାଡ଼ୁ ପେଜ ବଡ଼ ମଧୁର । ସେଠା ଦାଠ ଦମ୍ପତିଠାରୁ ଏଠା ଚଟିଲେଙ୍ଗଡ଼ା ବେଶି ସୁନ୍ଦର । ମାଆ ଘରେ ବନ୍ଦିତା ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ମାଆ, ମୋତେ ତୁମ ପାଖରେ ରଖ ମାନ, ତୁମ ଦୁହିଁଙ୍କ ସେବା କରି ଧନ ନେବ ।" ହୀରାମଣିର ଏ ଉକ୍ତି ସାଧ୍ୱୀ ହିନ୍ଦୁ କୁଳବଧୂର ଉପଯୁକ୍ତ । ଏଭଳି ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗ, ଗୁରୁଜନସେବାରେ ଆତ୍ମଦାନବ୍ରତ କେତେଜଣ ତରୁଣୀ ଧାରଣା କରି ଦାରିଦ୍ର୍ୟ, ଦୁଃଖ ସ୍ୱଇଚ୍ଛାରେ ବରଣ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେବ । ଆଉ କେହି ନ ହେଉ ପଛେ; ମାତ୍ର ହୀରାମଣି ହୋଇପାରେ । ଯେ ହେତୁ ସେ ଯେ ହୀରାମଣି, ତାହାର ଏ ନାମ ସାର୍ଥକ ।

ବାରିଷ୍ଟର ମିଷ୍ଟର ପି. ସି. ରାଓଙ୍କର ରୋଜଗାର ବୃଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଉନ୍ନତି ମଧ୍ୟ ବଢ଼ି ଉଠିଲା । ସେ ପଞ୍ଚମକାରର ଉପାସକ ହେଲେ । ତାଙ୍କର ଅଖାଦ୍ୟ ଅପେୟ ଏବଂ ଅକରଣୀ କିଛି ରହିଲା ନାହିଁ । ସେହି ସୁଚେ ଫଳରେ ସେ ହାସ୍ପିଟାଲର ରୋଗଶଯ୍ୟାରେ ଯାଇ ଶୋଇଲେ । ପତିପ୍ରାଣା ହୀରାମଣି ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ତାଙ୍କର ସେବା ଶୁଶ୍ରୂଷା କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଗୁଣଧର ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ହୃଦୟରେ ବେଳେବେଳେ ଅନୁତାପ ଜାଗ୍ରତ କରୁଥିଲା । ସେ କରୁଣ ସ୍ୱରରେ ଗଦ୍‌ଗଦ କଣ୍ଠରେ କହନ୍ତି—"ଏ ଦୋଷୀର ଦୋଷ କ୍ଷମା କଲୁ କି ? କୃତଘ୍ନଠାରେ ତୋ କୃପା ପ୍ରସରିଲା କି ?" ଏ ଉକ୍ତି ତାଙ୍କ ସ୍ୱକୃତ ପାପର କଥିତ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ । ବାସ୍ତବରେ ଅନୁତାପ ହିଁ ସର୍ବବିଧ ପାପର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ସିନା । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଧେନୁ ଦାନରେ ଯେଉଁ ପାପ କ୍ଷୟ ହୁଏ ନାହିଁ, ଏକା ଅନୁତାପରେ ତାହା କ୍ଷୟ ହୁଏ । ଅନୁତାପ କଲେ ଫଳ ହୁଏ ନାହିଁ, ତହିଁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପାପନିବୃତ୍ତିର ଦୃଢ଼ସଙ୍କଳ୍ପ କରି ପ୍ରାଣ ପଣରେ ତାହା ପାଳନ କରିବା ଉଚିତ । ବାରିଷ୍ଟରଙ୍କର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନରେ ସେହିପରି ଦୃଢ଼ ସଙ୍କଳ୍ପର ପ୍ରମାଣ ମିଳେ ।

ଏହା ଶୁଣି ନାରୀ ହୀରାମଣି ପତିପାଦ ଧରି ସାଶ୍ରୁନେତ୍ରରେ ତାଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଆଶ୍ୱାସନା ଦେଇଥିଲା ସେଥିରୁ ତାହାର ଧର୍ମ ବିଶ୍ୱାସର ଦୃଢ଼ତା ସୁନ୍ଦର ରୂପେ ଫୁଟି ଉଠୁଅଛି । ସେ କହିଲା—"ତୁମ୍ଭେ ବ୍ୟଥିତ ହେବା ଅନୁଚିତ । ତୁମ୍ଭର ଦୋଷ କିଛିହିଁ ନାହିଁ । କଳି ପ୍ରଭାବରୁ ନଳଙ୍କ ମତି ବଦଳି ଯାଇଥିଲା । ପରି

ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ବଶୁଁ ତୁମ ବୁଦ୍ଧି ବଦଳାଇଲା । ଭଲେ ଭାବନ୍ତେଲ ମଣିଷ ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ନୁହେଁ । ଭିକଯୂର ମଧ୍ଯ ଅନ୍ତ ଅଛି । ଜଗଦୀଶ କୃପାରୁ ଆମ୍ଭ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଦୂର ହେବ । ବିଷାଦକୁ ତେଜ, ପ୍ରମୋଦକୁ ଭଜ ।” ଯେ ଏ ଭଳି ଗାତରେ ସ୍ବାମୀକୁ ପ୍ରବୋଧ ଦେଇପାରେ, ସହଧର୍ମିଣୀ ଆଖ୍ୟା ତାହାଠାରେ ସାର୍ଥକ । ସେ ପ୍ରକୃତ ହିତୈ-ଷିଣୀ, ପ୍ରକୃତ ମନ୍ତ୍ରୀ । ମୂର୍ତ୍ତିଚନ୍ଦ୍ର ବେଗମୁକ୍ତ ହୋଇ ପିତାଙ୍କ ପାଦ ଧରି କାନ୍ଦି କ୍ଷମା ଭିକ୍ଷା କଲ । ପିତୃହୃଦୟ କ୍ଷମାରେ ଗଢ଼ା । ସେ ପୁତ୍ରକୁ ସଜଳନେତ୍ରରେ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି କ୍ଷମାର ନିଦର୍ଶନ ଦେଖାଇଲେ । ବିଚ୍ଛେଦ ପରେ ପିତା, ପୁତ୍ର ଓ ପୁତ୍ରବଧୂର ମିଳନଚିତ୍ର ବଡ଼ ମଧୁର ହୋଇଅଛି । କମଳା ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ, ତାହା ଆହୁରି ମଧୁମୟ ହୋଇଥାନ୍ତା । କମଳା ପୂର୍ବରୁ ନିରୁଦ୍ଦେଶ ହୋଇଥିଲା ।

ଗଳ୍ପଟିରେ ମୌଳିକତା ଅଛି, ବିଶେଷତ୍ବ ଅଛି, ଗ୍ରନ୍ଥ ଦୃଢ଼ ଏବଂ ସୁନ୍ଦର । ସାଧାରଣ ବୋଧଗମ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଗଳ୍ପଟିକୁ ସରଳ କରାଯାଇଅଛି । “ଜିଗର, ମଙ୍ଗିଲା, ଖୁସାମତ, ନିହାତି, ଘଇତା, ମାଇପ, ବାପୁଡ଼ା, ଥୋଡ଼ା ଭଳେ” ପ୍ରଭୃତି ଅନେକ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ ବିଷୟକୁ ଅଧିକ ସରଳ ଏବଂ ସୁଖପାଠ୍ୟ କରିଅଛି । ସ୍ଥାନ ବିଶେଷରେ “ବୁଟ, ଓଭର କୋଟ, ହ୍ୟାଟ, ପୋର୍ଟର, ସୁଟକେଶ୍ ପ୍ରଭୃତି ଇଂରେଜୀ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଅଛି; ମାତ୍ର ତାହା ଓଡ଼ିଆ ଅକ୍ଷରରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥିବାରୁ ପଠନର ଅସୁବିଧା ଦୂର ହୋଇ-ଅଛି । “କଷ୍ଟୀ ସୁଖୀ ହେବା ସହ୍ୟ; କିନ୍ତୁ ସୁଖୀ କଷ୍ଟୀ ହେବା ଦୁଃସହ,” “କୋଳରେ ଥିବାଯାଏ ପୁତ୍ର, ଥୋଡ଼ ବଢ଼ିଲେ ସେ ଅମିତ୍ର” ଏହିପରି କେତେ ଗୁଡ଼ିଏ ସୁବଚନ ଗଳ୍ପର କଳେବର ଆଲୋକିତ କରିଅଛି ।

କେବଳ ମୁଦ୍ରସାହିତ୍ୟ ପ୍ରଚାରରେ ସାହାଯ୍ୟଦାନ ଏବଂ ପୁସ୍ତକ-ପ୍ରବନ୍ଧାଦି ଲେଖାରେ ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ରାଟଙ୍କର ସାହିତ୍ୟ ସେବା ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ନୁହେଁ । ସାହିତ୍ୟୋନ୍ନତିର ବିଭିନ୍ନ ଶାଖା ପ୍ରତି ମଧ୍ଯ ତାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ବହୁମୁଖୀ ପାଠାଗାର ସାହିତ୍ୟପ୍ରଗତିରେ ଗୋଟିଏ ବିଭାଗ । ସେଥି ପାଇଁ ସେ ଅନେକ ପାଠାଗାରକୁ ଅର୍ଥ; ପୁସ୍ତକ ସାହାଯ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି ଏବଂ କରୁଅଛନ୍ତି । ନବରଙ୍ଗ-ପୁର ପାଠାଗାର ନିର୍ମାଣ ସକାଶେ ସେ ଏକ ହଜାର ଟଙ୍କା ଦାନ କରିଅଛନ୍ତି, ଅବଶିଷ୍ଟ ଦେବାକୁ ମଧ୍ଯ ସ୍ବୀକୃତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ପଣ୍ଡିତ ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାଶଙ୍କ ସମ୍ପାଦିତ ‘ନବଭାରତ’ ମାସିକ ପତ୍ର ତାଙ୍କର ଦାନରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ଉକ୍ତ ପତ୍ରର

ପରିଚାଳନ ପାଇଁ ସେ ପାଞ୍ଚ ହଜାର ଟଙ୍କା ଦାନ କରିଅଛନ୍ତି । ଡାକ୍ତର ମୁଞ୍ଜେଙ୍କ ହିନ୍ଦୁ ସୈନିକ ଶିକ୍ଷାଶାଳା ପାଇଁ ତିନି ହଜାର ଏବଂ କବିଗୁରୁ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଠାକୁରଙ୍କ ଶାନ୍ତିନିକେତନକୁ ପାଞ୍ଚ ହଜାର ଟଙ୍କା ଦାନ କରିଅଛନ୍ତି । ଅନେକ ସ୍କୁଲକୁ ସେ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାବାସୀ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଏ ରୂପ ଭକ୍ତି-ପ୍ରବଣ ଯେ, ତାଙ୍କ ପବିତ୍ର ନାମରେ ବିଦ୍ୟାଳୟ ସ୍ଥାପନ କରି କୃତଜ୍ଞତା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଅଛନ୍ତି । ଅଳ୍ପଦିନ ପୂର୍ବରେ ସେ ବାଣପୁର ହାଇସ୍କୁଲକୁ ଦୁଇ ହଜାର ଟଙ୍କା ଦାନ କରି ଦେଶରେ ଆନନ୍ଦର ଢେଉ ଖେଳାଇ ଦେଇଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଏହିପରି ସାନ ବଡ଼ ଦାନର ପରିମାଣ ଅସଂଖ୍ୟ । ତାହା ସବୁ ସଂଗ୍ରହ କରି ଲେଖିବା ସହଜ ନୁହେଁ । ଦେଶର ଯେ କୌଣସି ଶୁଭାନୁଷ୍ଠାନ ସକାଶେ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଲେ ସେ କାହାକୁ ଶୂନ୍ୟହସ୍ତରେ ଫେରାନ୍ତି ନାହିଁ । ସେଥି ପାଇଁ ତାଙ୍କ ରାଜକୋଷ ଚିରମୁକ୍ତ ।

ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ମହୋଦୟ "ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୋଷ"ର ପଞ୍ଚମ ଖଣ୍ଡର ମୁଦ୍ରଣ ସକାଶେ ଦଶ ହଜାର ଟଙ୍କା ଦାନ କରିଅଛନ୍ତି । ଏହା ତାଙ୍କର ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ଦାନ। ଏହି ଦାନ ହେତୁ ସେ ଗୋଟାଏ ବିପୁଳ କୀର୍ତ୍ତିରେ ଅଳଙ୍କୃତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ୫ମ ଭାଗ ୧୮ଶ ସଂଖ୍ୟାର 'ସତ୍ୟ ସମାଚାର" ଲେଖିଅଛନ୍ତି—

"ଜୟପୁରର ମାନନୀୟ ରାଜା ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ସାହିତ୍ୟସମ୍ରାଟ" ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୋଷର ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ ପୃଷ୍ଠପୋଷକ ଅଟନ୍ତି । ଜୟପୁର ରାଜଗାଦି ଅଧିକାର କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଭାଷାକୋଷ ପ୍ରତି ବିହାର ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ରାଜା ସାହେବ ପ୍ରଥମେ ଆକର୍ଷଣ କରିଥିଲେ । ଜୟପୁର ଅଞ୍ଚଳ ପ୍ରଚଳିତ ବହୁଶତ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରାଦେଶିକ ଶବ୍ଦ ରାଜା ସାହେବ ନିଜେ ସଂଗ୍ରାହକଙ୍କୁ ଯୋଗାଇଅଛନ୍ତି । ଭାଷାକୋଷରେ ବିଶିଷ୍ଟ ପୃଷ୍ଠପୋଷକ ରୂପେ ତାଙ୍କର ପ୍ରତିକୃତି ପ୍ରଥମ ଖଣ୍ଡରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା ଓ ୪ର୍ଥ ଖଣ୍ଡ ତାଙ୍କ ନାମରେ ଉତ୍ସୃଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି । ଭାଷାକୋଷର ପଞ୍ଚମ ଖଣ୍ଡର ମୁଦ୍ରଣାଦି ବ୍ୟୟ ନିର୍ବାହାର୍ଥ ସେ ବିଶିଷ୍ଟ ଭାବରେ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ ବୋଲି ପ୍ରତିଶ୍ରୁତ ହୋଇଥିଲେ । ଆନନ୍ଦର ବିଷୟ ଯେ, ରାଜାସାହେବ ଉକ୍ତ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ରକ୍ଷା କରି ଭାଷାକୋଷର ପଞ୍ଚମ ଖଣ୍ଡର ପ୍ରକାଶାର୍ଥ ବର୍ତ୍ତମାନ ଛ ହଜାର ଟଙ୍କା ନଗଦ ଦେଇଅଛନ୍ତି ଓ ଭାଷା କୋଷର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଖଣ୍ଡମାନଙ୍କ ସମାପ୍ତ ପୂର୍ବରୁ

ଆଉ ୪ ହଜାର ଟଙ୍କା ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଆଶା ଦେଇଅଛନ୍ତି । ଜୟପୁର ରାଜା ସାହେବଙ୍କର ଏହି ଉଦାର ଦାନ ପାଇଁ ଆମ୍ଭେମାନେ ତାଙ୍କୁ କୃତଜ୍ଞତା ଅର୍ପଣ କରୁଅଛୁ । ରାଜା ସାହେବ ମୁକ୍ତହସ୍ତ ହୋଇ ନ ଥିଲେ ଭାଷାକୋଷ ଚତୁର୍ଥ ଖଣ୍ଡର ମୁଦ୍ରଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଡେରି ପଡ଼ିଥାନ୍ତା ।"

ପୁନଶ୍ଚ ସେହି ସଂଖ୍ୟାରେ ସମ୍ପାଦକ ଲେଖି ଅଛନ୍ତି—"× × × × × × × × ତେଲୁଗୁ ସାହିତ୍ୟ ଓ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ରାଜାସାହେବଙ୍କର ଅଗାଧ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଅଛି । ଓଡ଼ିଆରେ ଓ ତେଲୁଗୁରେ ରାଜା ସାହେବ ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ କାବ୍ୟ ନାଟକାଦି ରଚନା କରିଅଛନ୍ତି ଓ ତହିଁ ମଧ୍ୟରୁ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଗ୍ରନ୍ଥ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଓ ଆନ୍ଧ୍ର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଉଚ୍ଚଶ୍ରେଣୀମାନଙ୍କରେ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ରୂପେ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଅଛି । ରାଜାସାହେବ ବିଭିନ୍ନ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ ସହି ସଂସ୍କୃତ ତେଲୁଗୁ ଓ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଏବଂ ଧର୍ମାଲୋଚନାରେ ଦୈନିକ ପାଞ୍ଚଘଣ୍ଟା ଅତିବାହିତ କରନ୍ତି ।"

ବିରାଟକାୟ ଅଭିଧାନ "ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୋଷ"ର ଚତୁର୍ଥଖଣ୍ଡ ମହାରାଜ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ଅର୍ଥାନୁକୂଲ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶିତ । ଭାଷାକୋଷର ସମ୍ପାଦକ ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ସାହିତ୍ୟିକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରହରାଜ ବି. ଏଲ୍. ମହୋଦୟ ତାଙ୍କ ଉପହାର ପତ୍ରରେ ଲେଖିଅଛନ୍ତି—

"The fourth of Purna chandra Oriya Vasakosa is dedicated with kind permission to Sahitya Samrat Raja Sri Sri Sri Vikrama Deva Varma, Raja Saheb, Jeypore Estate, District Vizag who is rightly looked upon as the Vikrama ditya of Utkal, whose burning patriotism has impelled him to devite himself to life-long service in the cause of the Oriya narion with a rare tenacity of purpose, who has during the last forty years identified himself with the movement for the unification of the Oriya speaking tracts, whose catholic munificence in the cause of education and for the all round progress of the Oriya nation has made him the pride and glory of ten millions

of Oriyas, who is him-self a great poet and author of renown and who has been a staunch and active supporter of this lexicon.

CUTTACK
June 1934 } In grateful regard
by
his humble admirer,
The compiler,"

"ଯେଉଁ ଉଦାରଚେତା ମହାମନୀଷୀ ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟାକାଶରେ ସମ୍ପ୍ରତି ଶାରଦ ସୁଧାଂଶୁ ରୂପେ ବିରାଜିତ ରହି ଉତ୍କଳ କବିହୃଦକୈରବକୁଳକୁ ବିକଶିତ କରିଉଅଛନ୍ତି, ଖଣ୍ଡବିଖଣ୍ଡ ମାତୃଭୂମିର ଏକୀକରଣ କଳ୍ପନାରେ ଯେ ଗତ ୪୦ ବର୍ଷ ହେଲା ଆତ୍ମାପ୍ରାଣ ବିନିଯୋଗ କରିଅଛନ୍ତି, ଯାହାଙ୍କର ଉଦାର ହୃଦୟ ଓ ପ୍ରଶସ୍ତ ଦାନର ପୁଣ୍ୟ ନିଦର୍ଶନ ସମସାମୟିକ ଉତ୍କଳର ଜାତୀୟ ଇତିହାସରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣବର୍ଣ୍ଣାବଳୀରେ ରଞ୍ଜିତ ହୋଇ ରହିବ, ଯେଉଁମାନଙ୍କ ପୂର୍ବେ ଯାହାଙ୍କଠାରୁ ଅକିଞ୍ଚନ ସଂଗ୍ରାହକ ଏହି ଭାଷାକୋଷର ସଙ୍କଳନ ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ଉତ୍ସାହ ଲାଭ କରି ଧନ୍ୟଂମନ୍ୟ ହୋଇଅଛି, ଭାରତବର୍ଷ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତି ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟକଳ୍ପ ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟସମ୍ରାଟ ବିଶାଖାପତ୍ତନ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟାଧୀଶ୍ୱର ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ମହୋଦୟଙ୍କ ମହିମାମୟ କର କମଳରେ ତାଙ୍କର ସାନୁଗ୍ରହ ଅନୁମତି ସହ ଭାଷାକୋଷର ଚତୁର୍ଥ ଖଣ୍ଡ ଅର୍ପିତ ହେଲା ।"

ସାହିତ୍ୟସମ୍ରାଟ ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ମହୋଦୟଙ୍କର ସାହିତ୍ୟ ସାଧନାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିକାଶ ଘଟିଅଛି । ତାଙ୍କର ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟର ଲେଖା ପରିପକ୍ୱ ଏବଂ ଭାବସମ୍ପଦରେ ସମୃଦ୍ଧ । ବର୍ତ୍ତମାନ ତାଙ୍କର ବୟସ ୭୮ ବର୍ଷ । ଏ ବୃଦ୍ଧାବସ୍ଥାରେ ହୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କର ସାହିତ୍ୟସେବା ଶିଥିଳ ହୋଇ ନାହିଁ । ମନୋବଳରେ ଯୁବକ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କଠାରେ ପରାସ୍ତ । ତାଙ୍କର ମନୋବଳ ପ୍ରବଳ ଅଶ୍ୱଗତିରେ ଛୁଟିଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ଛନ୍ଦଖଣ୍ଡ ବିରାଟ ଗ୍ରନ୍ଥ ଲେଖିଅଛନ୍ତି । ଛନ୍ଦଖଣ୍ଡି ଯାକ ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଗ୍ରନ୍ଥ । "ପୁରନ୍ଦର ଦାସୀ ଚରିତ" ନାମରେ ହରିକଥା ଲିଖିତ ହୋଇଅଛି । ତାହା ଗଦ୍ୟ, ପଦ୍ୟ ଏବଂ ସଙ୍ଗୀତ ବିଶିଷ୍ଟ । ତେଲୁଗୁ ଭାଷାରେ "କଳାପୂର୍ଣ୍ଣୋଦୟ" ନାମରେ ଯେଉଁ ଏକ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଗ୍ରନ୍ଥ ଅଛି, ତାହାର ଓଡ଼ିଆ ପଦ୍ୟାନୁବାଦ ହୋଇଅଛି । ପୁଣି ମହାତ୍ମା ତୁଳସୀଦାସ ବିରଚିତ 'ବିନୟ ପତ୍ରିକାର' ଅନୁବାଦ ପଦ୍ୟାକାରରେ ଲିଖିତ ହୋଇଅଛି । ଏହି ଛନ୍ଦଖଣ୍ଡି ଗ୍ରନ୍ଥ

ପ୍ରକାଶିତ ହେଲେ ତାହା ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟଭଣ୍ଡାରରେ ସ୍ଥାୟୀ ରତ୍ନ ହୋଇ ରହିବ । ତାଙ୍କର ଏ ଦାନ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ପାସୋରିପାରିବ ନାହିଁ । ଜରାଜୀର୍ଣ୍ଣଶୀର୍ଣ୍ଣ କଳେବରରେ ଯେ ଏ ଭଳି ବିରାଟ ଗ୍ରନ୍ଥ ଲେଖିବାକୁ ସାହସୀ ହୁଅନ୍ତି, ତାଙ୍କର ଅସୀମ ସାହସର କଥା ଚିନ୍ତାକଲେ ମସ୍ତକ ବିଘୂର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଉଠେ । ଏ ଭଳି ନିଷ୍ଠାପର ସାହିତ୍ୟଯୋଗୀ ଉତ୍କଳରେ ଅଛନ୍ତି, ଏହା ଦେଶ ଏବଂ ଜାତି ପକ୍ଷରେ ଗର୍ବର କାରଣ ନୁହେଁ କି ? ସାହିତ୍ୟସେବା ବଡ଼ ସହଜ ବ୍ୟାପାର ନୁହେଁ । କୃଷକ ମାଟି ସଙ୍ଗରେ ମାଟି ହେବା ପରି ସାହିତ୍ୟସେବକକୁ ଜୀବନଟାଯାକ ଚିନ୍ତାରେ ମିଶି ଚିନ୍ତା ହୋଇ ରହିବାକୁ ହୁଏ । ଥରେ ସାହିତ୍ୟସମ୍ରାଟ କଥା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ କହିଥିଲେ—"ମନୋଭାବକୁ କବିତାକାରରେ ପ୍ରକାଶ କଲାବେଳେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ବଡ଼ ହରବର ହେବାକୁ ହୁଏ । ଭାବପ୍ରକାଶର ଉପଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ନ ମିଳିଲେ ବାନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧୁ ଗଳଦଘର୍ମ ହେବାକୁ ପଡ଼େ । ସେତେବେଳେ ପ୍ରସବ ବେଦନା ପରି ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ଛଟପଟ ହେବାକୁ ହୁଏ, ମାତ୍ର ତାହା ପୂରଣ ହୋଇଗଲେ ଅର୍ଥାତ୍ ଭାବପ୍ରକାଶ ଭଳି ଉପଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ମିଳିଗଲେ ଠିକ୍ ପୁତ୍ରଲାଭ ପରି ସୁଖ ଏବଂ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ ।" ଏ ଉକ୍ତିରୁ ତାଙ୍କର ସାଧନାର କ୍ଷେତ୍ର କିପରି ବିସ୍ତୃତ, ସାହିତ୍ୟସେବା କି ରୂପ ନିୟମିତ ଏବଂ ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ, ଚିନ୍ତାଶକ୍ତି କେତେ ଗଭୀର, କଳ୍ପନା କେତେ ଉଚ୍ଚ ଏବଂ ଅନୁଭୂତି କେତେ ପରିପକ୍ୱ, ତାହା ଭୁକ୍ତ ଭୋଗୀ ମାନେ ସହଜରେ ବୁଝିପାରିବେ । ବାସ୍ତବରେ ଗୋଟାଏ ମନୋମତ ଭାବ ବା ଶବ୍ଦ ସକାଶେ ଯେ ପୁତ୍ର ପ୍ରାପ୍ତି ଭଳି ଏତେ ବଡ଼ ଆନନ୍ଦ ଏବଂ ତୃପ୍ତି ଉପଭୋଗ କରିପାରନ୍ତି, ସେହି ଏକା ପ୍ରକୃତ ଭାବୁକ ଏବଂ ପ୍ରକୃତ କବି । ସାରସ୍ୱତ ରାଜ୍ୟର ରତ୍ନସିଂହାସନ ତାଙ୍କର ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ, ତାଙ୍କ ସ୍ପର୍ଶରେ କବି ଆଖ୍ୟା ଧନ୍ୟ ହୁଏ ।

ରାଜକବିଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଲେ ଅନେକ ବିଷୟ ଶିକ୍ଷା ହୁଏ । ହାସ୍ୟ କୌତୁକ ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦରେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ଊଣା ନୁହନ୍ତି । ସମୟ ସମୟରେ ଅନେକ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତମୂଳକ ପ୍ରବାଦ, ଢଗ ପ୍ରଭୃତି କଥାଛଳରେ ଆବୃତ୍ତି କରନ୍ତି । ତେଲୁଗୁ ପ୍ରବାଦର ଉଦାହରଣ ସେ ଅଧିକ ଦିଅନ୍ତି । ତାହା ତେଲୁଗୁ ଗ୍ରନ୍ଥର ବିଶେଷ ଅନୁଶୀଳନର ଫଳ । ଥରେ କଥା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ କହିଥିଲେ — "ତେଲୁଗୁରେ ଗୋଟାଏ ପ୍ରବାଦ ଅଛି, ବଳଦ ବେଇଲେ ପାଞ୍ଚମାଣ ଦୁଧ ଦେବ ।" (ମାଣକ ଗୁରସେର) ଅର୍ଥାତ କୋଡ଼ିଏସେର ବା ଅଧ ମହଣେ ଏହା

ଅସ୍ୱାଭାବିକତା ବ୍ୟଞ୍ଜକ ଉକ୍ତି । ବଳଦ ଦୋହିବା ଯେପରି ଅସମ୍ଭବ, ଅଧ ମହଣେ ଦୁଧ ଦେବା ମଧ୍ୟ ତହୁଁ ବଳି ଅସମ୍ଭବ । ଆଉ ଥରେ କହିଥିଲେ,—"କାଣ୍ଡି ଘୋଡ଼ାର ଶିଙ୍ଗ ନାହିଁ, ଶିଙ୍ଗ ଥିଲେ ଘୋଡ଼ା ରହନ୍ତା ନାହିଁ ।" ଦୁର୍ଜନ ସ୍ୱଭାବତଃ ଦୁଷ୍କରଣୀରତ, ତହିଁ ଉପରେ ପୁଣି ସେ ମନୋମତ କ୍ଷମତା ପାଇଲେ ଅଉ କ ରକ୍ଷାରକ୍ଷଣ ଅଛି । ରାଜକବିଙ୍କ ଗୃହିଣୀପଦଗୁଡ଼ିକ ଖୁବ୍ ଚମତ୍କାର । ଗପ କହିବାର ଭଙ୍ଗୀ ମଧ୍ୟ କୌତୁକପ୍ରଦ । ଯେତେ ଶୁଣୁଥିଲେ ଶ୍ରୋତାର ଇଚ୍ଛା ତେତେ ପ୍ରବଳ ହେଉଥାଏ । ଫୁଲାଇ, ଫେଣାଇ, ନଚାଇ, ଖେଳାଇ ସେ କଥାକୁ ଅଯଥା ଭାରାକ୍ରାନ୍ତ ବା ମୋଟା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସରଳ ଭାଷାରେ ସଂକ୍ଷେପରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରନ୍ତି । ଖାଲି ଏଣୁ ତେଣୁ ଗୁଡ଼ାଏ କହିବା ତାଙ୍କର ପ୍ରକୃତି ବିରୁଦ୍ଧ । ଯେଉଁ ଗଳ୍ପ କହନ୍ତି, ତାହା ନାନା ଶିକ୍ଷା ଏବଂ ଉପଦେଶରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଗଳ୍ପର ବାହାର ରୂପ, ଭିତର ରୂପ ସବୁ ସୁନ୍ଦର ଏବଂ ଚମତ୍କାର ।

ନୈସର୍ଗିକ କବି ସାହିତ୍ୟସମ୍ରାଟଙ୍କର କବିସୁଲଭ ରସିକତା ବଡ଼ ମଧୁର, ବଡ଼ ଉପଭୋଗ୍ୟ । ତାଙ୍କ ମୁଖରୁ କେତୋଟି ଗଳ୍ପ ବା ରୂପକଥା ଶୁଣିବାର ସୁଯୋଗ ଲେଖକଭାଗ୍ୟରେ ଘଟିଥିଲା । ସେଥି ମଧ୍ୟରୁ ମାତ୍ର ଏଟି ଶିକ୍ଷାମୂଳକ ଦୁଇଟି କଥା ଏଠାରେ ଲିଖିତ ହେଲା । ତାଙ୍କ ଗଠିତ ଗଳ୍ପର ମୂର୍ତ୍ତି ମଠା ବା ପାଲିସ କରା ନୁହେଁ କିମ୍ବା ସେଥିରେ ଅସମାନ ରଙ୍ଗର ଚାକଚକ୍ୟ ନାହିଁ । ତାହାର ସରଳ ସ୍ୱାଭାବିକ ସୁଷମା ମାତ୍ର ଚିତ୍ତକୁ ଆକର୍ଷଣ କରିନିଏ । ଗଳ୍ପଟି ଜଣେ ବିଚିତ୍ରବୁଦ୍ଧି ଗୁରୁଙ୍କର ବିଚିତ୍ର ଶିକ୍ଷାଦାନର ହାସ୍ୟକର କାହାଣୀ ।

ପୂର୍ବେ ଜଣେ ଗୁରୁ ଥିଲେ, ସେ ଶିଷ୍ୟକୁ ରାଗ ରାଗିଣୀ ଶିକ୍ଷା ଦେଉଥାନ୍ତି । ସେହି ଭଟ୍ଟାଚାର୍ଯ୍ୟ ଗୁରୁ ମହାଶୟ ଶିଷ୍ୟକୁ କହିଥିଲେ 'ତୁ ମୋତେ ଯେତେବେଳେ ଯାହା କହିବୁ, ତାହା କଥା କହିଲା ପରି କହିବୁ ନାହିଁ; ରାଗରାଗିଣୀ ଧରି ଗୀତ ଗାଇଲା ପରି କହିବୁ ।' ଗୁରୁଭକ୍ତ ଶିଷ୍ୟଟି ଗୁରୁଙ୍କର ଏହି କଠୋର ଆଜ୍ଞା ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ କରି ଚଳୁଥାଏ । ସେ ଗୁରୁଙ୍କୁ ଡାକିଲେ କହେ—"ହେ ଏ-ଏ-ଗୁ ଉ-ଉ ରୁ-ଉ ଉ ।" ଏହିପରି ସଙ୍ଗୀତସ୍ୱରରେ ସେ ଗୁରୁଙ୍କୁ ସମ୍ଭାଷଣ କରେ । ଥରେ ଗୁରୁଙ୍କ ଘରେ ନିଆଁ ଲାଗିଲା । ତତକ୍ଷଣ ଶିଷ୍ୟ ଗୁରୁଙ୍କୁ ଏହି ସମ୍ବାଦ ଶୀଘ୍ର ଜଣାଇବାକୁ ଯାଇ ଖୁବ୍ ରାଗିଣୀ ଟେକ ସେହି ସ୍ୱରକୁ ନଚାଇ, ଖେଳାଇ, ଉଠାଇ, ପକାଇ, ଦୋହରାଇ, ତେହେରାଇ, ଚଉତାଇ କହିଲା—

"ଗୁରୁ ହେ, ଆପଣଙ୍କ ଘର ପୋଡ଼ ଯାଉଛି ।" ଏହି ରାଗରାଗିଣୀ ଆଡ଼ମ୍ବର-ପୂର୍ଣ୍ଣ ସଙ୍ଗୀତମୟ ସମ୍ବାଦ ଶୁଣୁ ଶୁଣୁ ସଙ୍ଗୀତରସିକ ଗୁରୁଦେବଙ୍କର କ୍ରୋଧ-ଖଣ୍ଡି ଅଗ୍ନି ଦେବତା ଗର୍ଭସାତ୍ କରିଦେଲେ । ଗୁରୁଜି ସଙ୍ଗୀତପ୍ରିୟତାର ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ପୁରସ୍କାର ସ୍ୱରୂପ କାନ ମୁଣ୍ଡ ଆଉଁସିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେ ଶିଷ୍ୟଙ୍କୁ ରାଗ ରାଗିଣୀ ବିଶାରଦ ତୁମ୍ବୁରୁ ଗନ୍ଧର୍ବ ପରି ରାଗ ରାଗିଣୀରେ ମିଶାଇଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ; ମାତ୍ର ଦୈବଯୋଗରୁ "ବାନ୍ଧୋପ୍ରାର୍ଥୀବ ବାନର" ଦଶା ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ । ଗୁରୁ ଶିଷ୍ୟ ଉଭୟେ ସମାନ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ କେହି କାହାକୁ ଊଣା ନୁହେଁ । ବୋଧହୁଏ ବିଧାତା ଗର୍ଦ୍ଦଭ ଗଢ଼ୁଁ ଗଢ଼ୁଁ ଭୁଲରେ ଗୁରୁ ଗଢ଼ି ପକା-ଇଥିଲେ । ଏହିପରି ଆମୋଦପ୍ରଦ ଗଳ୍ପ ରାଜକବି ଅନେକ କହନ୍ତି । ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କିଛି କହିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହୁଏ ନାହିଁ, କେବଳ ନୀରବରେ ବସି ତାଙ୍କ କଥା ଶୁଣିବାକୁ ବିଶେଷ ଆଗ୍ରହ ଜାତ ହୁଏ । ତାଙ୍କ ଜିହ୍ୱାରେ କି ମଧୁ ଅଛି କେଜାଣି, ସେ ଯାହା କହନ୍ତି ତାହା ମଧୁର । ନିତାନ୍ତ ନୀରସ, ସାମାନ୍ୟ କଥା ବି ତାଙ୍କ ତୁଣ୍ଡରୁ ମଧୁମୟ ରୂପ ଧରି ବାହାରିଆସେ ।

ଆଉଦିନେ ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ, ତୁଳସୀ ଦାସ, କବିର ପ୍ରଭୃତି ମହାପୁରୁଷ-ମାନଙ୍କର ପଦାବଳୀ ଆଲୋଚନା କରୁ କରୁ କହିଥିଲେ — "କବିର ମରିବା ପୂର୍ବରୁ ତାଙ୍କ ପିଣ୍ଡ ସତ୍କାର ସମ୍ବନ୍ଧରେ କହିଥିଲେ—'ଗାଡ଼ୋ ମତ୍ ଜାଲୋ' । ବାକ୍ୟଟି ଦୁଇ ଅର୍ଥବୋଧକ । ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପରେ ତାଙ୍କର ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲମାନ ଉଭୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଶିଷ୍ୟମାନେ ଏହି କଥା ନେଇ ବିବାଦ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଦୁଇଦଳ ଦୁଇ ଅର୍ଥ କରି ନିଜ ନିଜର ମତ ରକ୍ଷା ସକାଶେ ଦୃଢ଼ବ୍ରତୀ ହୋଇ ବସିଲେ । ହିନ୍ଦୁମାନେ ଅର୍ଥ କଲେ -'ଗାଡ଼ୋ ମତ୍—ଜାଲୋ ।' ଅର୍ଥାତ୍ ପୋତ ନାହିଁ—ପୋଡ଼ । ମୁସଲମାନମାନେ ଅର୍ଥକଲେ—"ଗାଡ଼ୋ, ମତ ଜାଲୋ ।" ଅର୍ଥାତ୍ ପୋତ, ପୋଡ଼ ନାହିଁ । ଏ ବିରୋଧାର୍ଥ ନେଇ ଦୁଇଦଳଯାକ ବିଷମ ସମସ୍ୟାରେ ପଡ଼ିଲେ । ଶେଷରେ ଦେଖାଗଲା, ଯୋଗସିଦ୍ଧ ସାଧୁ ମହାତ୍ମା ଫୁଲ ପାଲଟି ଯାଇଅଛନ୍ତି ।" ଅତୀତର ଧର୍ମବୀରମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ରାଜକବି ଏହିପରି ଅନେକ କଥା କହନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଭୂୟୋଦର୍ଶନ ଶକ୍ତି ଅତି ଚମତ୍କାର । ତାଙ୍କ ପରିପକ୍ୱ ଜ୍ଞାନ, ଅସାଧାରଣ ବହୁଦର୍ଶିତା ଦେଖିଲେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟରେ ସ୍ତମ୍ଭୀଭୂତ ହେବାକୁ ହୁଏ । ଏହି କାରଣରୁ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ କଥା କହିବାକୁ ବା ଯୁକ୍ତି କରିବାକୁ କାହାରି ସାହସ କୁଳାଏ ନାହିଁ । ମୁହେଁ ମୁହେଁ

ସଂସ୍କୃତରେ ବାକ୍ୟ ରଚନା କରିବା ବିଷୟରେ ତାଙ୍କ ପରି ଧୂରନ୍ଧର ବ୍ୟକ୍ତି ବିରଳ ଲକ୍ଷିତ ହୁଅନ୍ତି । ଅନେକ ବଡ଼ ବଡ଼ ଉପାଧିଧାରୀ ପଣ୍ଡିତ ଆଶୁ ଶ୍ଳୋକ ରଚନା ବିଷୟରେ ତାଙ୍କର ସମକକ୍ଷ ହୋଇପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଗୁଣଗ୍ରାହୀବର୍ଗ ତାଙ୍କଠାରେ ପରାଜିତ ହୋଇ କ୍ଷୁବ୍ଧ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟୁତଃ ଅନେକଙ୍କୁ ମୁଠେ ଦେବାର ଦେଖାଯାଏ । "ମହାଶୟ" ଶବ୍ଦର ଅପବ୍ୟୟ ସେ ଯେତେ କରନ୍ତି ଅନ୍ୟ କେହି ସେତେ କରନ୍ତି କି ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ । ମାନ୍ୟଗଣ୍ୟଠାରୁ ସାଧାରଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କୁ "ମହାଶୟ" ସମ୍ବୋଧନ କରିବା ତାଙ୍କର ଚିର ଅଭ୍ୟାସ । ସ୍ୱାମୀ, ମହିମା, ମହାପ୍ରଭୁ, ନ କହି ଆଜ୍ଞା ଅପଣ କହିଲେ ତହିଁକି ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ନ ଥାଏ । ଏହାଠାରୁ ବଳି ନିରଭିମାନତାର ପରିଚୟ ଅଉ କଅଣ ହୋଇ-ପାରେ ? ସେ ପରଠାରୁ ସମ୍ମାନ ପ୍ରାପ୍ତିର ଆଶା ନ କରି ପରକୁ ସମ୍ମାନ ଦାନରେ ମୁକ୍ତହସ୍ତ, ତାଙ୍କର ଚରିତ୍ର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଉପାଦାନରେ ଗଠିତ । ଯେଉଁ-ମାନେ ତାଙ୍କୁ ଚିହ୍ନନ୍ତି, ସେମାନେ ଏ କଥାକୁ ଉପହାସ ବା ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ମଣିବେ ନାହିଁ ।

ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ରାଟ ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ମହୋଦୟ ମୂର୍ତ୍ତିମାନ୍ ସୌଜନ୍ୟ ଦେବତା । ତାଙ୍କର ଚରିତ୍ର ସବୁବେଳେ ସରଳ ଏବଂ ସଫାସୁତରା । କୁଟିଳତା ସେ ଦେବଚରିତ୍ରକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିବାକୁ କେବେ ଦୁଃସାହସୀ ହୁଏ ନାହିଁ । ସାନ ବଡ଼ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଆଲୋଚନା ଭିତରେ ସଂକଳ୍ପଭାବରେ ପ୍ରବେଶ କରି ତାହା ସମାଧାନ କରନ୍ତି । ଚରିତ୍ର ହିଁ ତାଙ୍କର ଅସାଧାରଣ ଉନ୍ନତିର ମୂଳ ଭିତ୍ତି । ମହାଭାରତୀୟ ଯୁଗର ରାଜଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ଧର୍ମରାଜ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ପରି ସେ ସହାରେ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରନ୍ତି । ବାସ୍ତବରେ ସେ ଜଣେ ଆଦର୍ଶ ମହାତ୍ମା ଏବଂ ଆଦର୍ଶ ରାଜଯୋଗୀ । ସେ ଲକ୍ଷଲକ୍ଷ ପ୍ରଜାର ଶାସକ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ନିଜକୁ ଶାସକ ନ ମଣି ଶାସିତ ମଣନ୍ତି । ଯେ ନିଜଦ୍ୱାରା ନିଜେ ଶାସିତ ନୁହେଁ, ସେ ଅନ୍ୟକୁ ଶାସନ କରିପାରେ ନାହିଁ । ସେ ସବୁବେଳେ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଭାବରେ ମଗ୍ନ । ଧର୍ମର ନିୟମ ସେ ପ୍ରତି ନିଃଶ୍ୱାସରେ ପାଳନ କରି ଚଳନ୍ତି । ୭୪ ବର୍ଷ ବୟସରେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଜପ, ତପ ଏବଂ ନିୟମିତ ବ୍ୟାୟାମର ଅଭ୍ୟାସ ଅକ୍ଷତ ଅଛି । ଅଦ୍ୟାବଧି ସେ ଭ୍ରମରେ କିମ୍ବା ଏ କାଳର ଅବଳାବୃନ୍ଦଙ୍କ ମୋହନ-ମୁରଲୀ ସିଗାରେଟ ସ୍ପର୍ଶ କରି ନାହାନ୍ତି । ସନାତନ ଆର୍ଯ୍ୟ ଧର୍ମର ଅଙ୍କୁର ନିଷ୍ଠା ତାଙ୍କଠାରେ ବାସ୍ତବରେ ସେ ଜଣେ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତିମାନ ବ୍ୟକ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ

ଯେ କାଳର ପୂର୍ବବର୍ଣ୍ଣିତ ତୃପ୍ତିମୂର୍ତ୍ତି ସ୍ମୃତି ପଟ୍ଟରେ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଯାଏ । ବିଧାତା ତାଙ୍କୁ ସର୍ବବାଞ୍ଛିତ ସକଳ କଳାରେ ଅଳଙ୍କୃତ କରି ପଠାଇ-ଅଛନ୍ତି । କେବେ ତାଙ୍କୁ ରାଗିବାର ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଏଭଳି ଅଜାତକ୍ରୋଧ ସାଧାରଣତଃ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ । ଏହି ଗୁଣଟି ତାଙ୍କ ଚରିତ୍ରର ଅଳଙ୍କାରର ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ଅଳଙ୍କାର ସ୍ୱରୂପ । ତାଙ୍କର ଆତିଥ୍ୟସତ୍କାର ପ୍ରସିଦ୍ଧି । ବିଶାଖପଟ୍ଟଣରେ ଥିଲାବେଳେ ରାଜା ମହାରାଜାମାନେ ଶ୍ରଦ୍ଧାର ନିଦର୍ଶନ ସ୍ୱରୂପ ଯାହାଙ୍କ ଘରେ ବେଳେ ବେଳେ ଆସି ଅତିଥି ହେଉଥିଲେ, ତାଙ୍କର ଅତିଥିସତ୍କାର ଅଧିକ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ । ଯେ ବିଶାଖପଟ୍ଟଣେ କିମ୍ବା ଜୟପୁରରେ ଥରେ ମାତ୍ର ଅତିଥି ହୋଇଅଛି, ସେ ବନ୍ଧୁ ମୁଖରେ ତାଙ୍କର ଅତିଥିସେବାର ପ୍ରଶଂସା ନ କରି ନୀରବ ରହିପାରିବ ନାହିଁ ଏହା ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ବୋଲିଯାଇ ପାରେ ।

ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ଅମଳରେ ପ୍ରଜାମାନେ ସୁଖରେ ଶାନ୍ତିରେ କାଳଯାପନ କରୁଅଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ଅଭାବ ଅଭିଯୋଗର ଯଥାଶୀଘ୍ର-ପ୍ରତିକାର ହେଉଅଛି । ହାଟ ଗୁହାରିଆ ସୁବିଚାର ହେଉଅଛି । ସତ୍ୟ, ନ୍ୟାୟ ଧର୍ମରେ ରାଜ୍ୟ ପରିଚାଳିତ ହେଉଅଛି । ମହାରାଜଙ୍କ ନ୍ୟାୟ ବିଚାରରେ ପ୍ରଜା, ରାଜକର୍ମଚାରୀ ସମସ୍ତେ ପରିତୁଷ୍ଟ । ସେ ଧର୍ମଦଣ୍ଡ ଧରି ମହାରାଜ ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପରି ରାଜ୍ୟଶାସନ କରୁଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଅମଳରେ ବେଠି ପ୍ରଥା ଅଦ୍ଭୁତ ଧରଣର । ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖ ଯୋଗ୍ୟ । ଆଗନ୍ତୁକ-ମାନଙ୍କ ଚର୍ଚ୍ଚା ପାଇଁ କେତେଜଣ ବେଠିଆ ନିଯୁକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ରାଜସରକାରରୁ ଚାଉଳ ଲୁଣ ପ୍ରଭୃତି ଦିଆଯାଏ, ସେମାନେ ରାନ୍ଧି ଖାଆନ୍ତି । ଖୋରାକ ପରେ ପ୍ରତି ବେଠିଆ ପ୍ରତିଦିନ ଦୁଇଅଣା ଖର୍ଚ୍ଚ ପାଆନ୍ତି । ବେଠିଆ-ମାନେ ଯାହା ପାଆନ୍ତି, ତାହା ତାଙ୍କର ଦୈନିକ ମଜୁରି ସଙ୍ଗେ ପ୍ରାୟ ସମାନ । ସେମାନେ ଏକାଦିକ୍ରମେ ଅଧିକ ଦିନ ରହନ୍ତି ନାହିଁ । ଦୁଇଦିନ ପରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟେ । ଦଳକର ବେଠି ଶେଷ ହୁଏ, ଆଉ ଦଳେ ଆସି ତାଙ୍କ ସ୍ଥାନ ପୂରଣ କରନ୍ତି । ପ୍ରଜାପ୍ରୀତିର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଏହିଥିରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରତୀୟମାନ ହୁଏ । ପ୍ରଜାର ପ୍ରାଣ ମଧ୍ୟରେ ପଶି କେଉଁ ଠାରେ ତାହାର ବ୍ୟଥା ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ରହିଅଛି, ତାହା ଜାଣିପାରି ଯେ ଉଚିତ ପ୍ରତିକାର କରନ୍ତି, ସେହି ଏକା "ପ୍ରକୃତିରଞ୍ଜନ" ପଦବୀର ଅପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ଅଧିକାରୀ । ଜୟପୁରର ପ୍ରଜା ଏବଂ କର୍ମଚାରୀମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ମହାରାଜଙ୍କର ବ୍ୟବହାରରେ ପ୍ରୀତ । ସେମାନେ ଆଗନ୍ତୁକ ଆଗରେ ମହାରାଜ-

ଙ୍କର ଦୟା ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟାଦି ସଦ୍‌ଗୁଣାବଳୀ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରି ମନରେ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଶାସନ ବସନ୍ତ ଋତୁପରି ନାତିଉଷ୍ଣ, ନାତିଶୀତଳ ଏବଂ ମଧୁର ସୌରଭମୟ । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା କିପରି ଉନ୍ନତ ହେବ, ପ୍ରଜାକୁଳ କିପରି ଶିକ୍ଷା ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହେବେ, ସେ ବିଷୟରେ ତାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ସମଧିକ । ତାଙ୍କର ରାଜଦଣ୍ଡ ଦୁର୍ବଳଦଳନ ସକାଶେ ନୁହେଁ, ଦୁର୍ବଳର ସହାୟତା ପାଇଁ ସେ ତାହା ଧରିଅଛନ୍ତି ।

ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ବହୁମୂର୍ତ୍ତିଧାରୀ, ସେ କେତେବେଳେ ସଂସାରୀ, କେତେବେଳେ ଯୋଗୀ, କେତେବେଳେ ପଣ୍ଡିତ, କେତେବେଳେ କବି, କେବେ ଐତିହାସିକ, କେବେ ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଦ, କେବେ ସମାଲୋଚକ, କେବେ ସମ୍ପାଦକ, କେବେ ପୌରାଣିକ, କେବେ ଆଳଙ୍କାରିକ, କେବେ ବୈଦାନ୍ତିକ, କେବେ ବା ନୈୟାୟିକ । ଏକାଧାରରେ ଏତେ ଗୁଣର ସମାବେଶ ସାଧାରଣତଃ ଦୁର୍ଲଭ । ପ୍ରତିଭାର ଏରୂପ ବହୁମୁଖୀ ବିକାଶ ସଂସାରରେ ଅତିଅଳ୍ପ ଲୋକଙ୍କ ଭାଗ୍ୟରେ ଘଟେ । ସେ ଅଧିକ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତ ନୁହନ୍ତି; ମାତ୍ର ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷାର ସମସ୍ତ ଶୁଭଫଳ ତାଙ୍କର କରତଳ । ସେ ନିଜେ ନିଜର ମନ୍ତ୍ରୀ ଏବଂ ଉପଦେଷ୍ଟା । ସେ ନିଜକୁ ବି ନିଜର ପ୍ରଜାଜ୍ଞାନ କରନ୍ତି । ସେ ମହାରାଜ ହେଲେହେଁ ସାନାତ୍ମା, ଏହା ତାଙ୍କର ଜ୍ଞାନ ପରିପକ୍ୱତାର ଫଳ । ଅନ୍ୟର ଭ୍ରମ, ତ୍ରୁଟି ସେ ସ୍ୱୀୟ ସହଜ ଉଦାର ଗୁଣରେ ଉପେକ୍ଷା କରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ନିଜକାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ନିଜର ଦୋଷ ସର୍ବଦା ଖୋଜିବୁଲନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ତାଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକ କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରାୟଶଃ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଏବଂ ନିର୍ଭୁଲ ହୁଏ । ଆତ୍ମଶୁଦ୍ଧି ତାଙ୍କର ସ୍ୱାଭାବିକ ଧାରା । ସେ ନିଜର ଅବମାନନା କ୍ଷମାବୋଳା ହାସ୍ୟ ମୁଖରେ ସହିପାରନ୍ତି, ମାତ୍ର ଜାତି ଏବଂ ଧର୍ମର ଅବମାନନା ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ସର୍ବଥା ଅସହ୍ୟ । ତାଙ୍କ ପରି ରାଜସିଂହାସନରେ ବସି ଯୋଗୀ ଜୀବନ ଯାପନ କରିବାର ଶୁଭ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଅତି ବିରଳ କହିଲେ ଅସଙ୍ଗତ ହେବ ନାହିଁ । କେହି ତାଙ୍କର କୌଣସି ମାତ୍ର ତ୍ରୁଟି ବା ସ୍ଖଳନ ଦେଖାଇପାରିଲେ ଗୋଟାଏ ନୂଆ ରାଜ୍ୟ ପାଇଲା ପ୍ରାୟ ସେ ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କରନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଏହି ଗୁଣଟି ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳର ରାଜସମାଜ କାହିଁକି ସାଧାରଣ ଶିକ୍ଷିତ ସମାଜରେ ସୁଦ୍ଧା ବଡ଼ ଅଭାବ । ମହାରାଜ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ନିଜର ମତ ଭୁଲ ବୋଲି ବୁଝିପାରିଲା ମାତ୍ରେ, ତାହା ସ୍ୱୀକାର କରି ଭ୍ରମ ସଂଶୋଧନ କରି ନିଅନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ଲଜ୍ଜା ବା କୁଣ୍ଠା ଅନୁଭବ କରିବା

ତାଙ୍କର ସ୍ୱଭାବ ବିରୁଦ୍ଧ । ଜଗତରେ ଯେଉଁମାନେ ମହାତ୍ମାମାନଙ୍କ ନାମରେ ଆଖ୍ୟାତ, ସେମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହାର ଏହିପରି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର । ସେମାନେ ଗର୍ବରେ ସ୍ଫୀତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ, ବିନୟରେ ନତ ହୁଅନ୍ତି । ନିଜର ତ୍ରୁଟି ବିଚ୍ୟୁତି ପାଇଁ ନିଜକୁ ଦଣ୍ଡିତ ମଧ୍ୟ କରନ୍ତି । ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧିଙ୍କର ଉପବାସ ସେଥିର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ । ଜାତି ବା ସମାଜର ଦୋଷକୁ ବି ସେ ନିଜର ପାପ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ।

ସାହିତ୍ୟସମ୍ରାଟ ରାଜକବି ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ବୟସର ଷଷ୍ଠିତମ ବର୍ଷ ବର୍ତ୍ତମାନ ଚାଲୁଅଛି । ଏହି ଅତ୍ୟଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ସେ ଯାହା କରିଅଛନ୍ତି, ତାଙ୍କ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ରାଜାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକେ ବହୁ ବର୍ଷରେ ତାହା କରିପାରି ନାହାନ୍ତି । ରାଜ୍ୟ ଯେପରି ବିଶାଳ ବିସ୍ତୃତ, ତାହାର ସବୁ ବିଭାଗ ତନ୍ନ ତନ୍ନ କରି ଦେଖି ଅଭାବ ଅସୁବିଧାର ପ୍ରତିକାର କରିବା ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ସମୟସାପେକ୍ଷ, ତଥାପି ପ୍ରତିଆଡ଼କୁ ରାଜଦୃଷ୍ଟି କ୍ରମଶଃ ଅଗ୍ରସର ହେଉଅଛି । ମଙ୍ଗଳ ବିଧାତା ପରମେଶ୍ୱର ମହାରାଜ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କୁ ଶତାୟୁ କଲେ ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଜୟପୁରର ବିଶେଷତଃ ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳର ଅନେକ ଆଶା ଏବଂ ମହତ୍ତ୍ୱ ଅଭାବ ପୂର୍ତ୍ତି ହୋଇପାରିବ । ଅନନ୍ତ କରୁଣାମୟ, ମର୍ତ୍ତ୍ୟବୈକୁଣ୍ଠବାସୀ ମହାପ୍ରଭୁ ଜଗନ୍ନାଥ ତାହାହିଁ କରନ୍ତୁ । ତାଙ୍କ ଦୟା ସଜଳ ଶ୍ରୀପଦସରୋଜରେ ଉତ୍କଳର ଏହି ଭିକ୍ଷା, ଏହି ଅଳି । ଶ୍ରୀ ଶୁଭମସ୍ତୁ । ସାହିତ୍ୟସମ୍ରାଟ, ରାଜକବି ମହାରାଜ ବିକ୍ରମ ଦେବଙ୍କ ଭଳି ଜଣେ ସର୍ବଗୁଣଧର, ଦେଶବରେଣ୍ୟ ଆଦର୍ଶ ରାଜପୁରୁଷଙ୍କର ପବିତ୍ର ଜୀବନଚିତ୍ର ଅଙ୍କନ କରି ଲେଖକ ନିଜକୁ କୃତାର୍ଥ ମଣୁଅଛି । ଏହି ପୁସ୍ତକ ଖଣ୍ଡି ଲେଖକଙ୍କର ଜୀବନସାଧନାର ସ୍ମୃତିନିଦର୍ଶନ ସ୍ୱରୂପ । ଏହା ରାଜଜୀବନର ଚିତ୍ର ନୁହେଁ ଋଷି ଜୀବନର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଚିତ୍ର ।

ମହାଜନମାନଙ୍କ ଜୀବନର ଅନେକ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ କଥା ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନରେ ରହିଯାଏ, କାଳ ତାହା ପ୍ରକାଶ କରିଦିଏ ନାହିଁ । କାହିଁକି ଦିଏନାହିଁ, ତାହା ସ୍ୱୟଂ ସେହି କାଳ ସୁଦ୍ଧା ଜାଣେ କି ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ । କାଳର ଲୀଳା ରହସ୍ୟ ତାହାର ନିଜ ସୃଷ୍ଟି ନୁହେଁ, ତାହା ଅନ୍ୟର ଆଦେଶ ପାଳନ ମାତ୍ର । ମହାଜନ ଜୀବନର ଯେଉଁ ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକ ଲୋକସମୂହରେ ଗୋଚରୀଭୂତ, ତାହାକୁ ନେଇ ଜୀବନୀ ଗଠିତ ହୁଏ । ସମୟର ବହୁଳ ସ୍ତରରେ ଯାହା ନିବିଡ଼ ଭାବରେ ପୋତି ହୋଇ ପଡ଼ିଅଛି, ତାହାର ଉଦ୍ଧାର ଅସମ୍ଭବ । ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନରେ କର୍ମଚଞ୍ଚଳତା

ଅନେକ ଆସେ, ମାତ୍ର ରହେ କେତୋଟି ? ଗଛରେ ଅନେକ ଫୁଲ ଫୁଟେ, କିନ୍ତୁ ସବୁ ରହେ ନାହିଁ । କେତେଗୁଡ଼ାଏ ଝଡ଼ିପଡ଼େ—କାହିଁକି ଝଡ଼ିପଡ଼େ ତାହା କିଏ କହିବ ? ମହାରାଜ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମଙ୍କ ଜୀବନରେ ଏରୂପ କେତେ କର୍ମଚିକୀର୍ଷା ଯେ ବିସ୍ମୃତି ଗର୍ଭରେ ଲୁକ୍କାୟିତ ନାହିଁ ତାହା କଦାଚ ସମ୍ଭବପର ନୁହେଁ । ଅତୀତର କୃଷ୍ଣ ଯବନିକା ଅନ୍ତରାଳରେ କେତେ ମୂଲ୍ୟବାନ ମୋତି-ମାଣିକ୍ୟ ଯେ ଢାଙ୍କି ହୋଇ ନ ରହିବ, ତାହା ବୋଲାଯାଇ ନ ପାରେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେତିକି ସଂଗୃହୀତ ହୋଇଅଛି ତାହାହିଁ ସମ୍ବଳ । ତାହା ଛଡ଼ା ଆହୁରି ଅନେକ ଥାଇପାରେ । ମନୁଷ୍ୟର ଅଜ୍ଞାତରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଯାଏ । ମନୁଷ୍ୟ ଅଜ୍ଞାତରେ ଅନେକ ପାପ କରେ, ସେହିପରି ଅଜ୍ଞାତରେ ଅନେକ ପୁଣ୍ୟ ମଧ୍ୟ କରେ । ସେ ଅଭ୍ୟାସ ଯୋଗରେ ଯନ୍ତ୍ର ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଯାଏ, ସେହି କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ତାହାର ପାପ ସଞ୍ଚୟ ହେଉଥାଏ, ପୁଣ୍ୟ ବି ସଞ୍ଚୟ ହେଉଥାଏ, ମାତ୍ର ସେ ତାହା କିଛି ଜାଣିପାରେ ନାହିଁ । ସେ ଆଡ଼କୁ ତାହାର ଦୃଷ୍ଟି ବି ନ ଥାଏ । ମାନବର ଅଲକ୍ଷ୍ୟରେ ପ୍ରକୃତି ତାହା ଦ୍ୱାରା କେତେ କାର୍ଯ୍ୟ କରାଇନିଏ । ଏହି ସୂତ୍ରରେ ବେଳେ ବେଳେ ମନୁଷ୍ୟ କେଉଁ ମହତ୍ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଯାଏ, ତାହା ଜାଣିବାର ଉପାୟ କିଛି ନାହିଁ । ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣରେ ମଧ୍ୟ ଏ ରୂପ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ବିରଳ ନୁହେଁ । କିଏ ଖାଇବାକୁ ନ ପାଇ ରାତିରେ ଉପାସ ରହିଲା; ମାତ୍ର ସେ ଦିନ ଏକାଦଶୀ ବ୍ରତ ଥିବାରୁ ସେ ବ୍ରତର ଫଳ ପାଇଲା । କିଏ ଶୋଇବା ପାଇଁ ଦେବାଳୟ ପରିଷ୍କାର କଲା, କିନ୍ତୁ ଦେବାଳୟ ମାର୍ଜନର ପୁଣ୍ୟଫଳ ଦେହାନ୍ତରେ ଭୋଗ କଲା । ଖୋଜିଲେ ଏଭଳି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ପ୍ରଚୁର ମିଳିବ, ମହାଜନମାନେ ଜୀବନର ଘଟଣାବଳୀ ନିଜ ମୁଖରେ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି ନାହିଁ, ସେଥିରେ ଆତ୍ମଶ୍ଲାଘା ହୁଏ ବୋଲି ବୋଧ ହୁଏ ସେମାନଙ୍କର ଧାରଣା । ତାହା ହେଉ ପଛେ, ମାତ୍ର ତାଙ୍କ ଜୀବନୀରୁ ସାଧାରଣ ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷା ଉପଦେଶ ଲାଭ କରିବେ, ସେଥିରୁ ତାଙ୍କୁ ବଞ୍ଚିତ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ମହାଜନର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଇତର ସାଧାରଣ ପକ୍ଷରେ ପରମ ଆଦର୍ଶ । ସେହି ଆଦର୍ଶକୁ ଲୁଚାଇ ରଖିବା ସମାଜ ପକ୍ଷରେ କ୍ଷତିର ବିଷୟ । ଏକ ଆଡ଼େ ସେମାନେ ଆତ୍ମ-ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଢାଙ୍କିବାକୁ ଯାଇ ଅନ୍ୟ ଆଡ଼େ ଲୋକଙ୍କୁ ମହାରତ୍ନ ଦାନରୁ ବାରଣ କରିବା ପରି ହୁଏ । ଏହି ସବୁ ବିଷୟ ଗମ୍ଭୀର ଭାବରେ ଚିନ୍ତା କଲେ ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରତୀୟମାନ ହୁଏ ଯେ, କେହି କାହାର ଜୀବନୀ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ରୂପେ ପ୍ରକାଶ କରିପାରେ ନାହିଁ । ଜୀବନର ଅନେକ ଘଟଣା ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନରେ ରହିଯାଏ । ବିଶେଷତଃ

ମହାଜନଜୀବନ ମହାସମୁଦ୍ର ତୁଲ୍ୟ ଅଗାଧ ଅନନ୍ତ, ସେଥିରୁ ସମସ୍ତ ରତ୍ନ ସଂଗ୍ରହ ମାଳ ଗୁନ୍ଥିବା ଅସମ୍ଭବ ।

ଜୟପୁରାଧୀଶ୍ୱରୀ ମହାରାଣୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ହୀରା ଦେବୀ ପଟ୍ଟମହାଦେବୀ ମହାରାଜ ଶ୍ରୀରାମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କର ଉପଯୁକ୍ତ ସହଧର୍ମିଣୀ । ଉଭୟଙ୍କର ମିଳନ ଶିବଦୁର୍ଗାଙ୍କର ମଙ୍ଗଳମିଳନ ପରି ଶୁଭପ୍ରଦ । ବିଧାତା ଯୋଗ୍ୟ ସଙ୍ଗରେ ଯୋଗ୍ୟର ମିଳନ ଘଟାଇଅଛନ୍ତି । ପତି ଯେଉଁପରି ତପସ୍ୱୀ; ପତ୍ନୀ ସେହିପରି ତପସ୍ୱିନୀ । ବାସ୍ତବରେ ଏ ମିଳନ ପ୍ରେମ ଭକ୍ତିର ପବିତ୍ର ମିଳନ ବା ସତ୍ୟ ସହ ମୁକ୍ତିର ମଧୁର ମିଳନ । ମହାରାଣୀ ମହୋଦୟା ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନରେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ଉତ୍ତର-ସାଧିକା । ଓଷା, ବାର, ମୁନେଇ, ପର୍ବରେ ଅଧିକାଂଶ ଦିନ ତାଙ୍କର ଉପବାସରେ ବ୍ୟୟିତ ହୁଏ । ସେ ରାଜରାଣୀ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ସେବାଦାସୀ ପରି ନିଜକୁ ମଣନ୍ତି । ତା ନ ହେବ ବା କାହିଁକି ? ଯେଉଁ ରାଜମହର୍ଷି କୁଳରେ ଭ୍ରାତସୂତା ସୀତା, ସାବିତ୍ରୀ, ଦମୟନ୍ତୀ ପ୍ରଭୃତି ଜାତ ହୋଇ ନାରୀଧର୍ମର ଉଚ୍ଚାଦର୍ଶ ପ୍ରଦର୍ଶନ ଦ୍ୱାରା ଜଗତକୁ ସ୍ତବଧ ମୁଗଧ କରିଯାଇଅଛନ୍ତି, ସେହି କୁଳରେ ତ ମହାରାଣୀ ହୀରା ଦେବୀ ଜନ୍ମଲାଭ କରିଅଛନ୍ତି । ହୀରାକର ଖଣିରୁ ହୀରାକରର ହିଁ ସମ୍ଭବ ଥିଲା । ଏ କାଳରେ ସ୍ୱାମୀ ସେବା ଚାକର ଦ୍ୱାରା କଲେ ଅନେକ ଗୃହିଣୀ ରାଣୀ ପାଲଟିଯାଉ ଅଛନ୍ତି । ପୁଣି ସ୍ୱାମୀ ସେବାକୁ ମାନହାନିକର ବୋଧ କରୁଅଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ପାଟ ମହାଦେବୀ ହୀରାଦେବୀ ମହାରାଣୀ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ବହୁ ଦାସଦାସୀ ସତ୍ତ୍ୱେ ନିଜ ହାତରେ ସ୍ୱାମୀସେବା ନ କଲେ ତୃପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ତାଙ୍କୁ ସ୍ୱହସ୍ତରେ ଅନେକ ଦେବଦେବୀଙ୍କର ପୂଜା ମଧ୍ୟ କରିବାକୁ ହୁଏ । ମହାରାଣୀ ଦୟାର ଅବତାର, ଦୁଃଖୀର ଦୁଃଖ ଦେଖିଲେ ସମବେଦନାରେ ତାଙ୍କର ନେତ୍ର ଅଶ୍ରୁପ୍ଲାବିତ ହୋଇଉଠେ । ଅନାଥ ଅକ୍ଷମଙ୍କୁ ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣା ରୂପରେ ଅନ୍ନ ବିତରଣ ସଙ୍କାଶେ ବୋଧ ହୁଏ ସେ ବିଧିପ୍ରେରିତା । ଦାସ ଦାସୀମାନଙ୍କୁ ସେ ପୁତ୍ର କନ୍ୟା ପରି ସ୍ନେହ କରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ହେୟ ବା ଇତର ମଣିବା ଦୂରେ ଥାଉ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ପଦେ କଟୁ କଥା ବି ପ୍ରୟୋଗ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଜପ, ଧ୍ୟାନ, ପୂଜା ପ୍ରଭୃତିରେ ତାଙ୍କର ଅଧିକାଂଶ ସମୟ ଅତିବାହିତ ହୁଏ । ଦେବୀ ଆଖ୍ୟା ତାଙ୍କଠାରେ ବର୍ଣ୍ଣେ ବର୍ଣ୍ଣେ ସତ୍ୟ ଏବଂ ସାର୍ଥକ ।

ଜୟପୁରାଧୀଶ୍ୱରୀ ମହାରାଣୀ ହୀରାଦେବୀ ପଟ୍ଟମହାଦେବୀ ସ୍ୱହସ୍ତରେ ପ୍ରତ୍ୟହ ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ ଏବଂ ଦୁର୍ଗାଦେବୀଙ୍କର ପୂଜା କରନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା କରାଇଲେ

ତାଙ୍କର ତୃପ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ ତାଙ୍କର ମନୋମତ ପୂଜା ମଧ କେହି କରିପାରିବେ ନାହିଁ । ମାଆ ନିଜ ହାତରେ ପୁତ୍ରକନ୍ୟାମାନଙ୍କୁ ନ ଖୁଆଇଲେ ତାହର ମନ ବୋଧ ହୁଏ ନାହିଁ, କି ଶିଶୁ ସନ୍ତାନଙ୍କର ମନ ବୋଧ ହୁଏ ନାହିଁ । ମହାରାଣୀଙ୍କର ଦେବଦେବୀ ପୂଜାମୂଳରେ ଏହି ବିଶ୍ୱାସ ଦୃଢ଼ୀଭୂତ । ଯାହାଙ୍କର ଭାବ, ଭକ୍ତି ଏଭଳି ଗଭୀର ତାଙ୍କର ଧର୍ମସାଧନା କରୁପ ପଚେକ୍ସ ଏବଂ ଉଚ୍ଚସ୍ତରରେ ଅଧିରୂଢ଼, ତାହା ଭାବୁକ ମାନେ ଉପଲବ୍ଧି କରିପାରିବେ । ଯେ ଧର୍ମକୁ ପ୍ରାଣରେ ମିଶାଇନେଇପାଏ, ଏପରି ଉଚ୍ଚ ଭାବ କେବଳ ତାହାର ହୋଇପାରେ, ସେହି ଏକାଧର୍ମର ଗଭୀର ମର୍ମ ଏବଂ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଅର୍ଥର ସ୍ୱରୂପ ଅବଗତ । ମନ୍ତ୍ର ଆବୃତ୍ତି କରି ଗତାନୁଗତିକ ରୂପେ ପୂଜାକଲେ ପ୍ରକୃତ ପୂଜା ହୁଏ ନାହିଁ । ଭାବବିଶାରେ ବିଭୋଳ ହୋଇ ଯେ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଲା ପରି ପୂଜା କଲେ, ତାହାର ପୂଜା ଦେବତା ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ପ୍ରତି ରବିବାରରେ ମହାରାଣୀ ସୂର୍ଯ୍ୟପୂଜା କରନ୍ତି । ସେ ଦିନ ହବିଷ୍ୟାନ୍ନ ଭୋଜନ ଥରେ ମାତ୍ର ହୁଏ । ସେ ହିନ୍ଦି, ଓଡ଼ିଆ ଓ ତେଲୁଗୁ ଭାଷା ଭଲ ରୂପେ ଲେଖି ପଢ଼ି ପାରନ୍ତି । ପୁରାଣ ଓ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥମାନ ନିଜେ ନିଜେ ପାଠ କରନ୍ତି । ସେ ଆଦର୍ଶ ଗୃହିଣୀ ଏବଂ ଆଦର୍ଶ ତପସ୍ୱିନୀ । "ଯଥାକୁଳେ ଜନ୍ମ ତଥା ଗରିଷ୍ଠ" ଏ ମହାବାଣୀ ତାଙ୍କଠାରେ ସଫଳ ଓ ସାର୍ଥକ ହୋଇଅଛି ।

ମହାରାଣୀ ହୀରା ଦେବୀ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଚୌହାନ ରାଜବଂଶଜା । ତାଙ୍କ ପିତାଙ୍କର ନାମ ୬ ନରହରି ସିଂହ ଦେବ । ସେ ବଲାଙ୍ଗୀରପାଟଣା ରାଜ୍ୟର ତତ୍କାଳୀନ ମହାରାଜଙ୍କର ପିତୃବ୍ୟପୁତ୍ର । ଚୌହାଣ ରାଜବଂଶ ବହୁଶ ଗୋଷ୍ଠୀୟ କୁଳୀନ କ୍ଷତ୍ରିୟ । ଜୟପୁର ରାଜବଂଶ ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ବିଶୁଦ୍ଧ କ୍ଷତ୍ରିୟ । ସେମାନଙ୍କର ଭରଦ୍ୱାଜ ଗୋତ୍ର । ମହାରାଣୀ ମହୋଦୟା ଚୌହାଣ ବଂଶରୁ ଆସି ଜୟପୁର ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶ ଆଲୋକିତ କରିଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଯୋଗୁ ଉଭୟ ମହାବଂଶର ମଙ୍ଗଳ-ମିଳନ ସମ୍ଭବ ହୋଇଅଛି । ତାଙ୍କର ପିତୃକୁଳ, ପତିକୁଳ ଉଭୟ ପବିତ୍ର ଏବଂ ପ୍ରାଚୀନ । ଏ ଦୁଇଟି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବଂଶର ମିଳନ ମଣିକାଞ୍ଚନ ଅଥବା ଗଙ୍ଗାଯମୁନାର ସଂଯୋଗ ତୁଲ୍ୟ । ଗୁଣଧନ୍ୟା ଜୟପୁରାଧୀଶ୍ୱରୀ ନିଜଗୁଣରେ ପିତୃକୁଳ ପତିକୁଳ ଉଭୟ କୁଳ ଧନ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି । ସେ ମୂର୍ତ୍ତିମତୀ କରୁଣା ପରି ଜୟପୁରର ରାଜ-ସିଂହାସନରେ ଅଧିଷ୍ଠିତା । କାହାରି ଦୁଃଖ ବିପଦ ଶୁଣିଲେ ତାଙ୍କର କୋମଳ ପ୍ରାଣରେ ଆଘାତ ଲାଗେ । ସେ ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ବିପନ୍ନଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି । ଅନେକେ ତାଙ୍କର ଅଯାଚିତ ଦାନରେ ଋଣୀ । ଶୁଦ୍ଧଚିତ୍ତ

ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ ଦାନ ତାଙ୍କ ଦେବୀମହିମାର ବିଶେଷତ୍ୱ । ଦାସଦାସୀମାନଙ୍କର କୌଣସି ରୋଗ ପୀଡ଼ା ହେଲେ ସେ ଗର୍ଭଧାରଣୀ ଜନନୀ ପରି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନା ହୋଇ-ପଡ଼ନ୍ତି ଏବଂ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ସେଥିର ପ୍ରତିକାର କରନ୍ତି । ନିଜେ ରୋଗୀର ଶଯ୍ୟାରେ ବସି ବିବିଧ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦ୍ୱାରା ତାହାର ରୋଗଯନ୍ତ୍ରଣା ଅଧେ ହରଣ କରିନିଅନ୍ତି । ଔଷଧଠାରୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦ୍ୱାରା ରୋଗର ଅନେକ ଉପଶମ ହୁଏ, ଏହା ବୋଲିବା ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ନୁହେଁ । ରୋଗୀର ଆତୁର ପ୍ରାଣ ଠିକଏ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଖୋଜେ, ସେହି ସାନ୍ତ୍ୱନା ତା ପକ୍ଷରେ ମହୌଷଧିର କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । ମହାରାଜାଙ୍କର ଅତିଥି-ସତ୍କାରରେ ମହାରାଣୀଙ୍କର ସହାୟତା ଯଥେଷ୍ଟ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ଅତିଥି ପାଇଁ ମହାରାଜଙ୍କର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସୁବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି । ସେ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଅତିଥି ମଧ୍ୟ ରାଜସୁଖ ଉପଭୋଗ କରେ; ତଥାପି ନିଅନ୍ତରୁ ଖଜା, ପିଠା, ନାନା ପ୍ରକାର ବଡ଼ି ଏବଂ ଆଚାର ପ୍ରଭୃତି ଅତିଥି ନିମନ୍ତେ ପ୍ରେରିତ ହୁଏ ; ସୁତରାଂ ଅତିଥି ଦୁଇଗୁଣ ସତ୍କାର ଲାଭ କରେ । ଜଣେ ଅତିଥି ପାଇଁ ଯେଉଁ ସବୁ ସାମଗ୍ରୀ ଆସେ, ତାହା ଦଶଜଣର ଉପଯୁକ୍ତ । ରାଜସମ୍ମାନ ଏହି ପରି ଆଡ଼ମ୍ବରପୂର୍ଣ୍ଣ । ରାଜହୃଦୟ ଏହି ପରି ଉଦାର ଏବଂ ମହତ୍ । ଯେ ଜୟପୁରରେ ଅତିଥି ହୋଇଥିବ ସେ ଏହା ନିଶ୍ଚୟ ଅନୁଭବ କରିଥିବ । ମହାରାଣୀ ପ୍ରତି ଏକାଦଶୀ ବ୍ରତ ପାଳନ କରନ୍ତି ଏବଂ ଅନେକ ଅନାଥ ବିଧବାଙ୍କୁ ସ୍ୱହସ୍ତରୁ ଉପବାସର ସାମଗ୍ରୀ ଖର୍ଚ୍ଚ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି । ନିଜେ କରିବା ଅପେକ୍ଷା ଅନ୍ୟଙ୍କୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବାର ମୂଲ୍ୟ ଅଧିକ । ଧର୍ମ କର୍ମରେ ଯେ ପ୍ରେରଣା ଦିଅନ୍ତି ତାଙ୍କର ପୂଣ୍ୟ ଅଧିକ ହୁଏ । ଯେ ନିଜେ କରନ୍ତି, ପୁଣି ଅନ୍ୟଙ୍କୁ କରାନ୍ତି ସେ ଦୁଇଗୁଣ ଫଳଲାଭର ଅଧିକାରୀ ହୁଅନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଜଦମ୍ପତି ପ୍ରଜାପୁଞ୍ଜର ଧର୍ମ ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ତାଙ୍କର ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଜାଙ୍କର ଅନୁ-କରଣୀୟ ହୁଏ । ଜୟପୁର ଅବସ୍ଥାନ କାଳରେ ମହାରାଣୀଙ୍କର ଏହିସବୁ ସଦ୍‌ଗୁଣାବଳୀର ଜନବାଦ ଲେଖକର ଶ୍ରୁତିଗୋଚର ହୋଇଥିଲା ।

—୦—

ଦ୍ୱାଦଶ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଜୟପୁର ପ୍ରଥମେ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ରାଜ୍ୟ ଥିଲା । ପାର୍ଶ୍ୱବର୍ତ୍ତୀ ରାଜ୍ୟମାନ ଜୟ କରି କ୍ରମେ ବିସ୍ତୃତତର ଆକାର ଧାରଣ କଲା । ସେତେବେଳେ ବୃହତ୍ତମ ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ ରାଜ୍ୟର କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳକୁ ଉଠାଇ ନେବାର ଆବଶ୍ୟକ ହେଲା । ଏହି ସୂତ୍ରରେ ପ୍ରଥମେ ନନ୍ଦପୁର, ପରେ ନାରାୟଣପୁର ପାଟଣା ଏବଂ ଶେଷରେ ଜୟପୁର ରାଜଧାନୀ ହେଲା । ଅନେକ ରାଜ୍ୟ ଜୟ କରିବାଦ୍ୱାରା ତାହା ବିପୁଳ ବିସ୍ତୃତାକାର ଧାରଣ କଲା । ବୋଧ ହୁଏ ସେହି ଜୟପୁର ସ୍ମୃତି ସ୍ୱରୂପ ରାଜ୍ୟ ଏବଂ ରାଜଧାନୀର ନାମ ଜୟପୁର ହୋଇଥିବ । ଜୈନ ନଗରର ନାମାନୁସାରେ ଜୟପୁର ହୋଇଅଛି ବୋଲି ପୂର୍ବରେ ଲିଖିତ ହୋଇଅଛି, ମାତ୍ର ତାହା ପ୍ରାମାଣିକ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ ହୁଏ ନାହିଁ । ଜୈନ ନଗର ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ରଗ୍ରାମ ମାତ୍ର । ନିକଟରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ପର୍ବତ ଜଳ ପ୍ରପାତ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରକୃତିର ମହାଶକ୍ତି ବିଦ୍ୟମାନ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ବିରାଟ ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀର ନାମକରଣ ଗୋଟାଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ପଲ୍ଲୀର ନାମାନୁସାରେ ହେବା ଅସମ୍ଭବ ବୋଧ ହୁଏ । ଜୈନ ନଗରରୁ ଜୈ-ନଗର ବା ଜୟନଗର ହେବା ସମୀଚୀନ ହୋଇପାରେ, ମାତ୍ର ଜୟପୁର ହେବା ସମୀଚୀନ ନୁହେଁ । ନଗରର ଅପଭ୍ରଂଶ ନଗର ବା ନଅର ହୁଏ, ମାତ୍ର ପୁର ହେବା ଅସ୍ୱାଭାବିକ । କିମ୍ବା ଜୟପୁର ନାମର ଅନ୍ୟ କୌଣସି କାରଣ ଥିଲେ, ତାହା ଐତିହାସିକ ବା ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞମାନଙ୍କର ଅନୁସନ୍ଧେୟ । ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟର ପରିମାଣ ତେର ହଜାର ବର୍ଗମାଇଲ ଏବଂ ଲୋକସଂଖ୍ୟା ଦଶଲକ୍ଷରୁ ଅଧିକ । ସେଥିମଧ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଆ ଓ ଓଡ଼ିଆଭାଷୀ ଆଦିମଜାତିର ସଂଖ୍ୟା ଶତକଡ଼ା ୯୬ ଜଣ । ଏହି ଆଦିମ ଜାତିମାନେ ଖାଲି ଓଡ଼ିଆରେ କଥା କହନ୍ତି ନାହିଁ, ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଆଚାର ବ୍ୟବହାରରେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଭ୍ୟସ୍ତ । ବିଶେଷତଃ ସେମାନେ ନିଜକୁ ଓଡ଼ିଆ ବୋଲି ପରିଚୟ ଦେବାକୁ ଗର୍ବ ଗୌରବ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି । ତେଲୁଗୁ, ମୁସଲମାନ ପ୍ରଭୃତି ଜାତିର ସଂଖ୍ୟା ଶତକଡ଼ା ଚାରିଜଣ ମାତ୍ର । ସେମାନେ ଚାକିରି ଏବଂ ବ୍ୟବସାୟ ସୂତ୍ରରେ ଆସି ରହିଯାଇଅଛନ୍ତି । ଜୟପୁର ବର୍ଷର ଆୟ ପ୍ରାୟ ୬୦ ଲକ୍ଷ । ଜମି ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହୋଇ ନ ଥିବାରୁ ଭୂମିକର ଖୁବ ଅଳ୍ପ ଆଦାୟ ହୁଏ । ପ୍ରଜା ସ୍ୱୀୟ ଉତ୍ପନ୍ନ ଶସ୍ୟରୁ ଅତି ଅଳ୍ପ ଅଂଶ ମାତ୍ର ରାଜକର ରୂପେ ପ୍ରଦାନ କରେ, ମାତ୍ର ବନ୍ୟ ବିଭାଗରୁ ଅଧିକ ଆୟ ହୁଏ । ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଲେ ରାଜ୍ୟର ଆୟ ଆହୁରି ଅନେକ

ଦେଶମାନେରେ ବଢ଼ିଉଠିବ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ତୁମମାନଙ୍କଠାରୁ ଯେଉଁ ନାମ ମାତ୍ର ଭୂମିକର ଆଦାୟ ହୁଏ, ତାହା ରାଜ୍ୟର ବିଶାଳତା ତୁଳନାରେ ସମୁଦ୍ରରୁ ଶଙ୍ଖେ ମାତ୍ର । ଯଥାମତ ମାପହୋଇ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହେଲେ ତାହା ମଧ୍ୟ ବହୁଗୁଣ ବଢ଼ିଉଠିବ ।

ଜୟପୁର ଇତିହାସ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଓଡ଼ିଆ ରାଜ୍ୟ । ଜୟପୁର ଅନ୍ତର୍ଗତ କୋଟ-ପାଡ ସହରରେ ଓଡ୍ର ରାଜାଙ୍କ ଦୁର୍ଗର ଭଗ୍ନାବଶେଷ ଦେଖାଯାଏ । କୋଟପାଡର ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଦମୟନ୍ତୀ ଜଳାଶୟ କୌଣସି ଓଡ଼ିଆ ରାଜାଙ୍କର କୀର୍ତ୍ତି ବୋଲି ଅଦ୍ୟାପି ଲୋକ ମୁଖରେ ଘୋଷିତ ହେଉଅଛି । ଏହି ସବୁ ପ୍ରମାଣରୁ ବୁଝାଯାଏ, କୋଟପାଡ ଓଡ୍ର ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା । ଉତ୍କଳର ସୁନାମ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଐତି-ହାସିକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବ୍ରଜବନ୍ଧୁ ଦାସ, ବି. ଏ., ବି.ଏଲ୍. ମହୋଦୟଙ୍କର "ଓଡ୍ର-ଜାତିର ପ୍ରସାର" ଶୀର୍ଷକ ପ୍ରବନ୍ଧ ୧୯ଶ ଭାଗ ଅଷ୍ଟମ ସଂଖ୍ୟାର "ମୁକୁର" ମାସିକ ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ଏ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ବ୍ରଜବନ୍ଧୁ ବାବୁ ଯେଉଁ ସବୁ ପ୍ରମାଣ ଦେଖାଇଅଛନ୍ତି, ସେଥିରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଅନୁମିତ ହୁଏ— ସମୟରେ କୋଟପାଡ ଓଡ୍ର ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା । ବିଗତବର୍ଷର ଅଷ୍ଟମସଂଖ୍ୟକ "ରସଚକ୍ର"ରେ "ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳର ରାଜ୍ୟ ବିଭାଗ" ଶୀର୍ଷକ ପ୍ରବନ୍ଧ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି । ଲେଖକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କେଦାରନାଥ ମହାପାତ୍ର, ବି. ଏ. ଲେଖିଛନ୍ତି— "ମହାବଂଶ, ଶୈଳବଂଶ ରାଜାମାନଙ୍କ ତାମ୍ର ଶାସନରୁ ନିଃସନ୍ଦେହରେ ପ୍ରମାଣିତ ହୁଏ, ବସ୍ତରର କେତେକାଂଶ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟ ଓ କଳାହାଣ୍ଡି ପ୍ରଭୃତି ଓଡ୍ର-ଦେଶ ନାମରେ ବହୁଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଖ୍ୟାତି ଲାଭ କରିଥିଲା । ଜୟପୁରକୁ "ଆଟବୀ" ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଏହା କୋଶଳ ରାଜ୍ୟର ଦକ୍ଷିଣ ପଶ୍ଚିମରେ ଅବସ୍ଥିତ ଥିଲା । ଜୟପୁରର କୋଟପାଡ଼ବାଡି ଏହାର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା । ଏଠାରେ ମେଢ଼, ମଣ୍ଡପ, ଜଗତି, ଦୁର୍ଗ, ମନ୍ଦିର ପ୍ରଭୃତିର ଭଗ୍ନାବଶେଷ ଅଛି । ଶୈଳବଂଶର ରାଜାମାନେ କୋଙ୍ଗଦରୁ ବିତାଡ଼ିତ ହୋଇ ଓଡ୍ର ଦେଶରେ ନସୁଣ୍ଡ ପାହାଡ ନିକଟରେ ରାଜଧାନୀ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ସେମାନେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ୧୫ଶ ଶତାବ୍ଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜୟପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ ସୋନପୁର, ପାଟଣା ପ୍ରଭୃତି ରାଜ୍ୟରେ ଥିବା ଓଡିଆମାନେ ଜୟପୁର ନିଜର ବାସସ୍ଥାନ ବୋଲି ପରିଚୟ ଦେଇଥାନ୍ତି ।

ଜୟପୁର ଯେ ବିଶୁଦ୍ଧ ଓଡ଼ିଆ ରାଜ୍ୟ ସେ ବିଷୟରେ ଅଧିକ ବାକ୍ୟ-ବ୍ୟୟ ଅନାବଶ୍ୟକ । ସେଥିର ଜ୍ୱଳନ୍ତ ପ୍ରମାଣ ଉତ୍କଳର ପ୍ରାଚୀନ ସ୍ମୃତି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କରୁଅଛି । ଜୟପୁରର ରାଜା ଓଡ଼ିଆ, ପ୍ରଜା ଓଡ଼ିଆ, ରାଜ୍ୟର ନାମ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ପ୍ରାଣ, ପ୍ରକୃତି ଅନୁସାରେ ଗଠିତ; ମାତ୍ର ଦୁଃଖର ବିଷୟ ସେଠାର ଓଡ଼ିଆ ଶକ୍ତି ଅତି କ୍ଷୀଣ ଏବଂ ଦୁର୍ବଳ । ପ୍ରତିବେଶୀ ତେଲୁଗୁ ଜାତିର ପ୍ରବଳ ପ୍ରଭାବରେ ଜୟପୁରର ଓଡ଼ିଆ ମୁଣ୍ଡ ଟେକିପାରୁ ନାହିଁ । କାଳକ୍ରମେ ଜୟପୁର ଓଡ଼ିଶାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇ ଆନ୍ଧ୍ରପ୍ରଦେଶର ଶାସନାଧୀନ ହୋଇଅଛି । ସେହି ହେତୁ ଆନ୍ଧ୍ରମାନେ ଜୟପୁରକୁ ଆନ୍ଧ୍ରପ୍ରଦେଶ ବୋଲି ଦାବୀ କରୁଅଛନ୍ତି ଏବଂ ବଳାତ୍କାରରେ ମାଡ଼ିବସିଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରବଳ ପୀଡ଼ନରେ ଜୟପୁର ଓଡ଼ିଆର ଶ୍ୱାସ ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଆସୁଅଛି । ଲତା ଆସି ବୃକ୍ଷକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲା-ବେଳେ ତାହାର କୋମଳ ସ୍ପର୍ଶ ବୃକ୍ଷକୁ ବଡ଼ ମଧୁର ବୋଧ ହୁଏ; ମାତ୍ର ଲତା ଯେତେବେଳେ ଶାଖା ପ୍ରଶାଖା ବିସ୍ତାର କରି ତାକୁ କଠୋର ବଜ୍ର ବେଷ୍ଟନରେ ଯାକି ଧରେ, ତେତେବେଳେ ସେ ଧାହି ମଧୁସୂଦନ ସ୍ମରଣପୂର୍ବକ ଅତି କଷ୍ଟରେ ଲତାଚ୍ଛାଦନ ଛିଦ୍ରପଥରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପତ୍ର ବାହାର କରି ଜୀବନ୍ମୃତ ଅବସ୍ଥାରେ କେବଳ ବଞ୍ଚିରହିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୁଏ । ଜୟପୁର ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ଦୁର୍ଗତି ଠିକ୍ ସେହିପରି ହୋଇଅଛି ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ରାଜନୈତିକ ଓଡ଼ିଶାର ପରିମାଣ ଯେତେ, ଜୟପୁର ପ୍ରାୟ ତେତେ ଏଡ଼େ ବଡ଼ ବିଶାଳ ରାଜ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇରହିଅଛି । ସେଥିରେ ଓଡ଼ିଶାର ଅର୍ଦ୍ଧେ ଶକ୍ତି, ବଳ ଏବଂ ପ୍ରଭାବ ଊଣା ହୋଇଯାଉଅଛି । ଏଡ଼େ ବଡ଼ ବିଶାଳ ରାଜ୍ୟର ଅଧିବାସୀ ହୋଇ ଓଡ଼ିଆମାନେ ନେହ ଦାଉ ନାହାନ୍ତି, ଏ କ୍ଷୋଭ ରଖିବାର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ଜୟପୁରକୁ ପାଇବା ପାଇଁ ଓଡ଼ିଶା ଆତୁର, ଓଡ଼ିଶାରେ ମିଶିବା ପାଇଁ ଜୟପୁର ତତୋଽଧିକ ବ୍ୟାକୁଳ; ତଥାପି ଏ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ହେଉ ନାହିଁ । ବିଂଶବର୍ଷାଧିକ କାଳ ହେଲା ଉତ୍କଳର ଜାତୀୟ ଶକ୍ତି ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀ ଜୟପୁର ପ୍ରଭୃତିକୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ମିଶାଇବା ସକାଶେ ରାଜଦ୍ୱାରରେ ବାରମ୍ବାର ଆବେଦନ ନିବେଦନ, ପ୍ରାର୍ଥନା ଏବଂ ଦାବୀ କରିଆସୁଅଛି, ମାତ୍ର ପ୍ରତିବେଶୀ ପ୍ରବଳଜାତିର ପ୍ରବଳ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହେତୁ ତାହା କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ ହୋଇପାରୁ ନାହିଁ । ପ୍ରତିବେଶୀ ପ୍ରତିବେଶୀ ଭାଇକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ସିନା ଧର୍ମ, ମାତ୍ର ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ମୋହ କରିବା ପାଇଁ

ଭାଗରେ ସ୍ୱାର୍ଥ ଛଡ଼ାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା କୌଣସି ସଭ୍ୟ ଶିକ୍ଷିତ ଜାତି ପକ୍ଷରେ ନୈତିକ ଆଦର୍ଶର ପରିପନ୍ଥୀ ନୁହେଁ । ଜୟପୁର, ପାରଳା ସିଂହଭୂମ ପ୍ରଭୃତି ଓଡ଼ିଶାରେ ମିଶିଲେ କେବଳ ଓଡ଼ିଆମାନେ ଏକଶାସନାଧୀନ ହେବେ ନାହିଁ, କନ୍ଧ, ସାନ୍ତାଳ ପ୍ରଭୃତି ଆଦିମ ଜାତିମାନଙ୍କର ସୁଦ୍ଧା ଜାତୀୟ ମିଳନ ଘଟିବ । ସେଥିରେ ସେମାନଙ୍କର ଜାତୀୟ ଶକ୍ତି ପୃଥୁଳ ହେବ ଏବଂ ସେମାନେ କ୍ରମେ ଉନ୍ନତ ହୋଇ ଉଠିବେ ।

ଜୟପୁର ଓଡ଼ିଶା ମିଶ୍ରଣ ବିରୁଦ୍ଧରେ ତେଲୁଗୁମାନଙ୍କର ଆପତ୍ତି ନିତାନ୍ତ ମୂଲ୍ୟହୀନ । ଜୟପୁର ଓଡ଼ିଶାରେ ମିଶିଲେ ନୂତନ ପ୍ରଦେଶର ଅର୍ଥ ସଙ୍କଟ ବଢ଼ିଉଠିବ ବୋଲି ସେମାନଙ୍କର ଧାରଣା । "ଜୟପୁର ଉତ୍କଳ ଏଜେନ୍ସି ସମ୍ମିଳନୀର" ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଧିବେଶନର ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ସମିତିର ସଭାପତି ତାଙ୍କ ଭାଷଣରେ ତେଲଙ୍ଗାମାନଙ୍କର ଏହି ଧାରଣା ଅତିସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ଖଣ୍ଡନ କରି-ଅଛନ୍ତି । ସେ କହିଅଛନ୍ତି—"ଜୟପୁର ନାନାବିଧ ଖଣିରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ସେ ସବୁ ଉପଯୁକ୍ତ ମତେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିଦିଆଗଲେ ଜୟପୁର ନିଜର ରକ୍ଷଣା-ବେକ୍ଷଣ ଏବଂ ଉନ୍ନତି ନିମନ୍ତେ, ବ୍ୟୟ ଧନ ଛଡ଼ା ନୂତନ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶର ଅର୍ଥାଭାବ ମୋଚନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ସହାୟ ହେବ ।" କେହି କେହି ଜୟପୁର ଶାସନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପଥର ଅସୁବିଧା ଉଲ୍ଲେଖ କରନ୍ତି । ଏହା କେବଳ କଳ୍ପନାବିଳାସ ମାତ୍ର । ଜୟପୁରକୁ ରେଲ ସୁବିଧାରେ ଆସିପାରେ, ଏହା ପୂର୍ବରୁ ବୋଲାଯାଇଅଛି । ତାହା ଛଡ଼ା ଜୟପୁରଗଡ଼ରୁ ମଧ୍ୟ ଜୟପୁରକୁ ଅଳ୍ପ ବ୍ୟୟରେ ରେଲ ବାଟ ଫିଟିପାରେ । ଜୟପୁର ଓଡ଼ିଶାରେ ମିଶିଲେ ଓଡ଼ିଶାସରକାର ଅବଶ୍ୟ ପଥର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବେ । ଆଉ ଗୋଟିଏ ହାସ୍ୟକର ଆପତ୍ତି ଏହି ଯେ, ଓଡ଼ିଶାରେ ମିଶିଲେ ଜୟପୁରର ବଣସବୁ କଟା ହୋଇଯିବ । ସୁତରାଂ ଆନ୍ଧ୍ର ଦେଶରେ ବୃଷ୍ଟିର ଅଭାବ ହେବ । କିନ୍ତୁ ଏହା ଗୋଟିଏ ବିଫଳ ସ୍ୱପ୍ନ । ଆଜିଯାଏ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଅଧୀନରେ ରହି ଜଙ୍ଗଲ କଟା-ହୋଇନାହିଁ । ଓଡ଼ିଶାରେ ମିଶିଲେ ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ଜଙ୍ଗଲ କାଟିପକାଇବେ, ପୁଣି ଇନ୍ଦ୍ର ଦେବତାଙ୍କର କୋପଦୃଷ୍ଟି ଆନ୍ଧ୍ରଦେଶ ଉପରେ ପଡ଼ିବ । ଏହା ବାଳକର କଳ୍ପନା ଛଡ଼ା ଆଉ କଅଣ ହୋଇପାରେ ? ଯେଉଁମାନେ ଏଭଳି ଆଶଙ୍କା ପୋଷଣ କରନ୍ତି ସେମାନେ ଧୈର୍ଯ୍ୟଧରି ଆଶ୍ୱସ୍ତ ହୁଅନ୍ତୁ, ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ଆନ୍ଧ୍ରଦେଶ ସଙ୍ଗରେ ଏପରି ସଉତୁଣୀସୁଲଭ ହଠ କଦାପି ଲଗାଇବେ ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ବଣ କାଟିବେ, ମାତ୍ର ଇନ୍ଦ୍ର ଆନ୍ଧ୍ରଦେଶକୁ ସେଥିପାଇଁ

ଧାଣ୍ଡିବେ, ଏହା ଷଣ୍ଢ ଧାନଖାଇବା ଡର୍ରେ ବଳଦ ଛାଡ଼ିବା ନ୍ୟାୟ । ପେଟ ନ ଦେଖୁଣୁ ପିନ୍ଧିବା ଲୁଗା ମୁଣ୍ଡରେ ବାନ୍ଧିବା ବଡ଼ କୌତୁକର କଥା । ଏହିସବୁ ଯୁକ୍ତିକୁ [illegible] ନାହିଁ । ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ସରକାର କହନ୍ତି "ଜୟପୁର ଅଞ୍ଚଳ [illegible]- କଲେ ଓଡ଼ିଶାସରକାର ତାହା ଦମନ କରିପାରିବେ ନାହିଁ ।" କାହିଁକି ପାରିବେ ନାହିଁ, ସେଥିର କିଛି କାରଣ ମଧ୍ୟ ମିଳୁ ନାହିଁ । କୋରାପୁଟରେ [illegible] ଅଛନ୍ତି । ପୁଣି କଟକ, ପୁରୀ ବ୍ରହ୍ମପୁରର ରେଳରେ ସୈନ୍ୟ ଆସିପାରିବାର ସୁବିଧା ମଧ୍ୟ ଅଛି, ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ସହଜରେ ବିଦ୍ରୋହ ଦମନ କରିପାରିବେ । ମୟୂରଭଞ୍ଜ, କେନ୍ଦୁଝର ଏବଂ ଦଶପଲ୍ଲା ବିଦ୍ରୋହ ଦମନ ସକାଶେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜରୁ ସୈନ୍ୟ ଡାକିବା ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇନାହିଁ । ଏହିପରି ଯେଉଁ ଯୁକ୍ତି ବା ଆପତ୍ତିମାନ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହେଉଅଛି, ସେଥିମଧ୍ୟରୁ କୌଣସି ଯୁକ୍ତି ଉପଯୁକ୍ତ ବୋଧ ହୁଏ ନାହିଁ । ତେଲଙ୍ଗୀୟ କର୍ମଚାରୀମାନେ ଏଜେନ୍ସି ଚାକିରିରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେବେ, ଏହାହିଁ ମୌଳିକ ଆଶଙ୍କା ହୋଇ ପାରେ, ମାତ୍ର ତାହା ନୁହେଁ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଓଡ଼ିଆମାନେ ନିଜ ରାଜ୍ୟରେ ନିଜେ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇ ରହିଅଛନ୍ତି । ତାହାର ତ ପୁଣି ସୁବିଚାର ଆବଶ୍ୟକ । ୧୯୨୧ ସାଲଠାରୁ ମାଳ ଅଞ୍ଚଳର କଚେରୀ ଭାଷା ଓଡ଼ିଆ ହେବ ବୋଲି ସରକାର ଇସ୍ତାହାର ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ, ମାତ୍ର ଅଦ୍ୟାବଧି ତାହା କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ ହୋଇ ନାହିଁ, ତାହା ତେଲୁଗୁ ପ୍ରଭାବର ଫଳ ନୁହେଁ କି ? ଏହି ସୁଦୀର୍ଘ ତେରବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ କେତେଜଣ ଓଡ଼ିଆ ଏଜେନ୍ସି ଚାକିରି ପାଇଅଛନ୍ତି ? ଅଧିକସଂଖ୍ୟାରେ ଓଡ଼ିଆ କର୍ମଚାରୀ ନିଯୁକ୍ତ ନ ହେଲେ ମାଳ ଅଞ୍ଚଳର କଚେରୀ ଭାଷା ଓଡ଼ିଆ ହେବ କିପରି ? ଅନ୍ୟ ଜାତିର ସ୍ୱାର୍ଥରକ୍ଷା ପାଇଁ ଗୋଟାଏ ଜାତିକୁ ତାହାର ସ୍ୱାର୍ଥ ଏବଂ ସ୍ୱତ୍ୱରୁ ବଞ୍ଚିତ କରିବା କଦାପି ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଏଥିର ଫଳ ଏହାହିଁ ହେଉଅଛି ଯେ, ଜଣେ ଖାଉଛି, ଅଉ ଯାହାର ଭାତହାଣ୍ଡି ସେ ଉପାସରେ ଶୁଖୁଛି । ଏଥିପାଇଁ ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ଦେଶମିଶ୍ରଣ ସକାଶେ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ । ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ଦୁରବସ୍ଥା ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖ ରୂପେ ଆଲୋଚନା କରି ଭାରତ ସରକାର ପ୍ରେରିତ ଓଡ଼ନେଲ କମିଟି ଯଥାର୍ଥ କହିଛନ୍ତି — "ତେଲୁଗୁମାନଙ୍କର ପ୍ରତିବାଦ ନ୍ୟାୟତଃ ଗ୍ରହଣଯୋଗ୍ୟ ନୁହେ ।" ବାସ୍ତବରେ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରତିବାଦ ନିତାନ୍ତ ନିନ୍ଦ୍ୟ । ଏହା ସତ୍ୟର ଭୂମିରେ ସର୍ବାଂଶରେ ଠିଆ ହୋଇ ବଜ୍ର କଣ୍ଠରେ ଘୋଷଣା କରାଯାଇପାରେ । ଉତ୍କଳ ଦେଶମିଶ୍ରଣ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ପାଇଁ ଭାରତ ସରକାର ୧୯୨୪ ସାଲରେ "ଫିଲିପଡଫ" କମିଶନ ନିଯୁକ୍ତ କରିଥିଲେ । ଉକ୍ତ କମିଶନ ତାଙ୍କ ସୁଚିନ୍ତିତ

ରିପୋର୍ଟରେ ଏହି ମର୍ମରେ ଲେଖିଛନ୍ତି ଯେ-"ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଅନୁସନ୍ଧାନରେ ଏହା ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୋଇଅଛି ଯେ, ମାନ୍ଦ୍ରାଜର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷୀ ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକମାନେ ବହୁ-ଦିବସାବଧି ହୃଦୟରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକୃତ ବାସନା ପୋଷଣ କରି ଆସୁଅଛନ୍ତି ଯେ – ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷୀ ଖଣ୍ଡମାନ ଓଡ଼ିଶା ସହିତ ମିଳିତ ହୋଇ ଏକ ଶାସନାଧୀନରେ ରହୁ । ଏହା ନିଃସନ୍ଦେହରେ ବୋଲଯାଇପାରେ ଯେ, ଏହି ଦେଶମିଶ୍ରଣ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅଭିଜ୍ଞ ଓଡ଼ିଶାର ଉପ୍ଯୁକ୍ତମାନେ ଏ ବିଷୟର ପୃଷ୍ଠ-ପୋଷକ ।" ସରକାରଙ୍କର ନିଯୁକ୍ତ କମିଟିମାନ ଉତ୍କଳ ଦେଶମିଶ୍ରଣ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବାରମ୍ବାର ଏହିପରି ଅନୁକୂଳ ମତ ପ୍ରକାଶ କରିଥିବା ସ୍ଥଳେ ସେଥିର ସନ୍ତୋଷ-ଜନକ ମୀମାଂସା ଅଦ୍ୟାବଧି ହୋଇ ନ ଥିବା ଓଡ଼ିଶା ତଥା ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ବୋଲିବାକୁ ହେବ । ଏହି କମିସନମାନେ ଦେଶମିଶ୍ରଣ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଭାଷା, ଜାତି, ଇତିହାସ, ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା, ଉପକୂଳ ଓ ପାର୍ବତ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳର ସମ୍ପର୍କ, ଆର୍ଥିକ ସମସ୍ୟା, ଯାତାୟାତରେ ସୁବିଧା ଏବଂ ଜନମତ ପ୍ରଭୃତି ବହୁ ବିଷୟ ପ୍ରତି ସତର୍କ ଦୃଷ୍ଟି ରଖି ଦେଶଗଠନ ଧାର୍ଯ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି । ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରେ ଜୟପୁର ଓଡ଼ିଶା ସଙ୍ଗେ ମିଶିବା ଏକାନ୍ତ ବାଞ୍ଛନୀୟ । ଜୟପୁରର ପୂର୍ବ ରାଜା କେ·ସି·ଆଇ.ଇ· ବିକ୍ରମ ଦେବ ଏବଂ ତତ୍‌ପୂର୍ବ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ତୈଲଙ୍ଗୀୟ ପ୍ରବେଚନାରେ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ ଦେଶମିଶ୍ରଣରେ ସପକ୍ଷତା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ନ ଥିଲେ; ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ଜାତିପ୍ରେମୀ ମହାରାଜ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ଦେଶମିଶ୍ରଣର ପୂର୍ଣ୍ଣ ପକ୍ଷପାତୀ ଏବଂ କର୍ଣ୍ଣଧାର । ଦେଶମିଶ୍ରଣ ଆନ୍ଦୋଳନ ରୂପ ମାତୃପୂଜାଯଜ୍ଞରେ ସେ ପଞ୍ଚପୁରୋଧା ରୂପରେ କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ କରି ଅଛନ୍ତି । ସେ ବିଷୟରେ ତାଙ୍କର ଅକଳଙ୍କ ସଦାବେଦୀ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ଜୟ-ପୁର ଓଡ଼ିଶାର ଜାତୀୟ ଜୀବନର ପୁଣ୍ୟପୀଠ । ଜୟପୁର ଓଡ଼ିଶାର ମହତ୍ତ୍ୱ, ଉତ୍କଳର ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ସମ୍ପଦ ଜୟପୁରରେ, ଉତ୍କଳ ପ୍ରକୃତିର ବିରାଟ ଶକ୍ତି ଡୁଡୁମା ଜଳପ୍ରପାତ ଜୟପୁର ରେ, ଉତ୍କଳର ନବବଳ ଉତ୍କଳତ୍ୱ ସେହି ଜୟପୁରରେ । ଜୟପୁର ଉତ୍କଳର ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗ; ସୁତରାଂ ଜୟପୁର ବିହୀନ ଉତ୍କଳ ସର୍ବଥା ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ, ଅଶକ୍ତ ଏବଂ ଦୁର୍ବଳ—ଏହା ସତ୍ୟ ଅତି ସତ୍ୟ, ଏବଂ ମହାସତ୍ୟ । ସୁତରାଂ ଜୟପୁରର ମଙ୍ଗଳମିଶ୍ରଣକୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉତ୍କଳବାସୀ ଅଧୀର ଚାତକ ନେତ୍ରରେ ଚାହିଁ ରହିଅଛନ୍ତି ।

ସରକାର ଏବଂ ସରକାରଙ୍କ ନିଯୁକ୍ତ କର୍ମଚାରୀମାନେ ଜୟପୁରକୁ ଓଡ଼ିଶା ସଙ୍ଗେ ମିଶାଇବା ସକାଶେ ଥରକୁ ଥର ସୁପାରିଶ କରି ଆସୁଅଛନ୍ତି; ମାତ୍ର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟର ବିଷୟ, ତଥାପି ଶ୍ୱେତ ପତ୍ରରେ ଜୟପୁରକୁ ନୂତନ ଉତ୍କଳ ପ୍ରଦେଶର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରି ଯାଇନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ଜୟପୁର ଏବଂ ଓଡ଼ିଶାରେ ବିଶେଷ ଚାଞ୍ଚଲ୍ୟର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ଅଛି । ଜୟପୁରବାସୀଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଶ୍ୱେତପତ୍ର ଗଭୀର ବ୍ୟଥା ଏବଂ ଅସନ୍ତୋଷ ଜାତ କରିଅଛି । ତଥାପି ସେମାନେ ହତାଶ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ସେମାନେ ଦୁଇଥର ଜୟପୁର ଏବଂ ନିଖିଳ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀର ଅଧିବେଶନ ଦ୍ୱାରା ଜାତୀୟ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ସଜୀବ କରି ବହୁଦୂର ଅଗ୍ରସର କରାଇଅଛନ୍ତି । ଏବର କୌଣସିରେ ପୃଥକତା ନାହିଁ । ସେ ବାଟ ଖୋଲିଲେ ଉତ୍କଳ ବିଶେଷଭାବେ ଅଗ୍ରସର ହୁଏ । ସେଠାର ଜାତୀୟ କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନେ ସେବାର ଜ୍ୱଳନ୍ତ ପ୍ରମାଣ ଦେଖାଇ ଅଛନ୍ତି । ଏହି ସମ୍ମିଳନୀ ସେ ଅଞ୍ଚଳର ଉତ୍ସାହ ଏବଂ ଜାତୀୟ ଜାଗରଣକୁ ବହୁ ଗୁଣିତ କରିଦେଇ ଅଛି । ସମ୍ମିଳନୀ ପ୍ରତି ଜୟପୁରର ବର୍ତ୍ତମାନ ମହାରାଜ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମଙ୍କର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସହାନୁଭୂତି ଅଛି । ତାଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାରେ ମିଶାଇବା ପାଇଁ ସେ ଆତୁର । ମହାରାଜ ମାନ୍ୟତା ବିଦ୍ୟାଧର ସିଂହ ଦେବ ସମ୍ମିଳନୀର ଜଣେ ପ୍ରଧାନ କର୍ମୀ । ଗତ ମେ ମାସରେ ଏହି ସମ୍ମିଳନୀର ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଧିବେଶନ ବିଶେଷ ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ହୋଇଥିଲା । ଉତ୍କଳର ସମଗ୍ର ଅଞ୍ଚଳର ବିଶିଷ୍ଟ ଜାତୀୟ ପ୍ରତିନିଧିମାନେ ଏହି ଅଧିବେଶନରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ଜାତୀୟ ପ୍ରେରଣା ବହୁମୂର୍ତ୍ତିରେ ଖେଳି ବୁଲୁଥିଲା । ଏହି ସମ୍ମିଳନୀ ଜୟପୁର ଦେହରେ ଗୋଟାଏ ବୈପ୍ଳବିକ ଜାତୀୟ ଜୀବନ ଆଣି ପ୍ରବେଶ କରାଇ ଦେଇଅଛି । ଶ୍ୱେତପତ୍ର ଜୟପୁର ପ୍ରାଣରେ ଯେଉଁ କୃଷ୍ଣରେଖାର ଛାୟାପାତ କରିଥିଲା, ଏହି ସମ୍ମିଳନୀର ଜ୍ୟୋତିରେ ତାହା ମିଳେଇ ଯାଇଅଛି । ଜାତୀୟ ଶକ୍ତିର ପ୍ରଖରତା ବନ୍ୟା ସ୍ରୋତ ପରି ଉଚ୍ଛ୍ୱଳ ହୋଇ ଉଠିଅଛି । ଏହି ସମ୍ମିଳନୀ ଜୟପୁରବାସୀ ଶିକ୍ଷିତ ଦେଶପ୍ରାଣ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ମୁକ୍ତି ଚିନ୍ତାର ନିଷ୍ଠା ଦୃଢ଼ତା । ଶୈଶବରେ ସେ ଯେଉଁ ପ୍ରଭାବ ଦେଖାଇଅଛି, ସେଥିରୁ ବିଶ୍ୱାସ ହୁଏ, ତାହାର ଭବିଷ୍ୟତ ଅତି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ । ଏ ସମ୍ମିଳନୀ ପାଇଁ ଜୟପୁର ବହୁ ଅର୍ଥବ୍ୟୟ କରିଅଛି । ସମ୍ମିଳନୀ ପ୍ରତି ଜୟପୁରବାସୀଙ୍କର ଆଗ୍ରହ ବଚନାତୀତ । ହଜାର ହଜାର ଜୟପୁରବାସୀ ସମ୍ମିଳନୀରେ ଯୋଗଦେଇ ପ୍ରାଣର ଆକାଙ୍କ୍ଷା ବ୍ୟକ୍ତ କରିଥିଲେ । ସମ୍ମିଳନୀରେ ଜୟପୁରକୁ ଉତ୍କଳରେ ମିଶାଇବାର ଯୁକ୍ତି ଦୃଢ଼ ରୂପରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୋଇ ପ୍ରସ୍ତାବମାନ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ବକ୍ତାମାନେ

ବହୁବିଧ ଯୁକ୍ତି, ପ୍ରମାଣ ଦେଖାଇ ଜୟପୁରକୁ ଓଡ଼ିଶା ସଙ୍ଗରେ ମିଶାଇବା ପାଇଁ ପ୍ରବଳ ଦାବୀ କରିଥିଲେ । ବହୁ ଲକ୍ଷ ଓଡ଼ିଆଙ୍କର ଜାତୀୟତାକୁ ଧ୍ୱଂସ-ମୁଖରୁ ରକ୍ଷା କରି ଜୟପୁରକୁ ଓଡ଼ିଶାର ସୀମାଭୁକ୍ତ କରିବା ସକାଶେ ବିଳାତସ୍ଥ ମହାମାନ୍ୟ ଭାରତସଚିବ ଏବଂ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କ ସମୀପକୁ ସମ୍ମିଳନୀ ପକ୍ଷରୁ ସର୍ବ-ସମ୍ମତିକ୍ରମେ ଆବେଦନ ପଠାଯାଇଅଛି । ନୂତନ ଉତ୍କଳ ପ୍ରଦେଶର ସୀମା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସରକାରଙ୍କର ଶେଷ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଶୀଘ୍ର ପ୍ରକାଶିତ ହେବ । ଜୟପୁର ତଥା ଓଡ଼ିଶାବାସୀମାନେ ସେହି ନିଷ୍ପତ୍ତିକୁ ଆଶାପୂର୍ଣ୍ଣ ନେତ୍ରରେ ଚାହିଁ ରହିଅଛନ୍ତି । ନ୍ୟାୟପରାୟଣ ଇଂରେଜ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ସେମାନଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସଫଳ କରିବେ, ଏ ଭରସା ଏବଂ ବିଶ୍ୱାସ ମଧ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କର ଅଛି । ଯାହାଙ୍କର ପତିତ ଉଦ୍ଧାରଣ ବାନା ଅର୍ଦ୍ଧ ଜଗତରେ ସଦମ୍ଭରେ ଉଡ଼ୁଅଛି, ସ୍ୱାଧୀନତା ଦାନ ଯାହାଙ୍କର ସହଜାତ ଧର୍ମ, ପତିତ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ତାଙ୍କର ଶରଣାପନ୍ନ । ପ୍ରାୟ ଦୁଇ କୋଟି ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ପ୍ରାଣର ଆକୁଳ କ୍ରନ୍ଦନ ତାଙ୍କ ଉଦାର ସମଦର୍ଶୀ ହୃଦୟକୁ ଅବଶ୍ୟ ସ୍ପର୍ଶକରିବ, ଏହା ନିଃସଂଶୟରେ ବୋଲଯାଇ ପାରେ । ଖଣ୍ଡ ବିଖଣ୍ଡିତ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶର ଏକତ୍ରୀକରଣ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ନ୍ୟାଯ୍ୟ ପ୍ରାର୍ଥନା । ସମୟରେ ଗଙ୍ଗାଠାରୁ ଗୋଦାବରୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶ ବିସ୍ତୃତ ହୋଇଥିଲା । ଓଡ଼ିଆମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହା ଦାବୀ କରୁନାହାନ୍ତି କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ ପ୍ରଦେଶରୁ ଖଣ୍ଡେ ଟାଣିଆଣି ତାହା ଗର୍ଭସାତ୍ କରି ନିଜ ପ୍ରଦେଶ ମୋଟ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁନାହାନ୍ତି । ଧର୍ମତଃ, ନ୍ୟାୟତଃ ଯାହା ତାଙ୍କର ପ୍ରାପ୍ୟ, ସେହି ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଓଡ଼ିଆଭାଷୀ ଅଞ୍ଚଳ-ମାନ ଦାବୀ କରୁଅଛନ୍ତି । ଏରୂପ ଦାବିରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାତିର ଜନ୍ମଗତ ଅଧିକାର ଅଛି । ଜୟପୁର ଓଡ଼ିଶାର ମିଳନ, ପ୍ରାଣସଙ୍ଗେ ଚେତନାର ମିଳନ । ଜୟ-ପୁରକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ଗୋଟାଏ ନିସ୍ତେଜ, ଅସାର ପ୍ରଦେଶ ନେଇ କଅଣ କରିବ ? ଏହି ସବୁ ଆଡ଼କୁ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ ଦୟାମୟ ଇଂରେଜ ସରକାର ନିଷ୍ପତ୍ତି ସୁବିଚାର କରିବେ, ଏ ଧାରଣା ସମୀଚୀନ । ଜୟପୁର ପ୍ରଭୃତି ବିଭିନ୍ନ ଓଡ଼ିଆ ଅଞ୍ଚଳକୁ ମିଶାଇଦେଇ ସରକାର ଏକ ଶାସନାଧୀନରେ ରଖିଲେ ଦୁଇକୋଟି ଓଡ଼ିଆ ତାଙ୍କୁ ହୃଦୟର ଭକ୍ତ୍ୟର୍ଘ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରି ପ୍ରାଣର କୃତଜ୍ଞଭାଷାରେ ଉଚ୍ଚକଣ୍ଠରେ ତାଙ୍କର ଜୟ ଜୟକାର ଘୋଷଣା କରିବେ । କେବଳ ଏତିକି ନୁହେଁ, ଭାରତ ସଚିବ ମହାମତି ହୋର୍ ସାହେବ ଏବଂ ସୁନାମଧନ୍ୟ ବଡ଼ଲାଟ ଲର୍ଡ଼ ଉଇଲିଂଟନଙ୍କୁ ହୃଦୟର ରତ୍ନ ସିଂହାସନରେ

ବସାଇ ଦେବତାଙ୍କାନରେ ଷୋଡଶୋପଚାରରେ ପୂଜା କରିବେ । ଉତ୍କଳୀୟ ଭବିଷ୍ୟ ବଂଶଧରମାନେ ମଧ୍ୟ ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ଉକ୍ତ ମହାତ୍ମାଦ୍ୱୟଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସର୍ବଦା ପୁଷ୍ପାଞ୍ଜଳି ପ୍ରଦାନ କରୁଥିବେ । ଓଡ଼ିଶାର ସୌଭାଗ୍ୟବିଧାତା ବୋଲି ତାଙ୍କର ପବିତ୍ର ଅମର କୀର୍ତ୍ତି ସର୍ବତ୍ର ଘୋଷିତ ହେଉଥିବ । ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଥିବାଯାଏ ଏହି ମହାନ କୀର୍ତ୍ତି ତାଙ୍କୁ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଅମର କରି ରଖିବ । କୀର୍ତ୍ତି-ର୍ଯସ୍ୟ ସ ଜୀବତି ।"

ଉତ୍‌ଥାନ, ପତନ ନିୟତିର ଅଖଣ୍ଡ ନିୟମ । ଉତ୍‌ଥାନ ପରେ ପତନ, ଏବଂ ପତନ ପରେ ଉତ୍‌ଥାନ ଏ ଦୁହେଁ ଚକ୍ରନେମୀ ପରି ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ ଘଟୁ-ଅଛନ୍ତି । ସମସ୍ତଙ୍କ ଭାଗ୍ୟରେ ଉତ୍‌ଥାନ ପତନ ସ୍ୱାଭାବିକ । ଏହି ଦେବ ଭୂମି ଉତ୍କଳ ଭାଗ୍ୟରେ କେତେଥର ଉତ୍‌ଥାନ ପତନ ଘଟିଥିବ ଏବଂ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଘଟିବ, ତାହା ଏକା ଅମର ଐତିହାସିକ ମହାକାଳର ଗୋଚରୀଭୂତ । ଯେଉଁ କାଳ ଉତ୍କଳଭାଗ୍ୟରେ ପତନ ଘଟାଇ ଅଛି, ସେହି ପୁଣି ଉତ୍‌ଥାନ ଆଣି ଦେବ । ଉତ୍କଳର ଭରସା ଜଗତ୍‌କର୍ତ୍ତା ପ୍ରଭୁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ କରୁଣାରେ ଉତ୍କଳ ମହିମିତ । ସେ ସ୍ୱୟଂ ବିଜେହୋଇ ସୁଦୂର କର୍ଣ୍ଣାଟ ମଣ୍ଡଳର କାଞ୍ଚି ସମରରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରିୟଧାମ ଉତ୍କଳର ମାନ ରକ୍ଷା କରି ଅଛନ୍ତି । ସେହି ଅନନ୍ତ ମହିମା-ଧର କାଳିଆ ଧାଆନ୍ତି ତାଙ୍କ ଆଦରିଣୀ କନ୍ୟା ଉତ୍କଳ ଧରଣୀର ପୂର୍ବ ଗୌରବ ଫେରାଇ ଆଣନ୍ତୁ, ଜୟପୁର ଉତ୍କଳ ପ୍ରଦେଶରେ ମିଶି ମହାନନ୍ଦରେ ସାଫଲ୍ୟର ହାସ ବିସ୍ତାର କରୁ — ଏହାହିଁ ତାଙ୍କ ମଙ୍ଗଳପ୍ରଦ ପାଦପଦ୍ମରେ ନତମସ୍ତକରେ ଏକାନ୍ତ ବିନୀତ ଅଳି । ଜୟପୁର ଉତ୍କଳ ମିଳନର ଚିରସ୍ମରଣୀୟ ଶୁଭ ଦିବସ ପର୍ବ ଦିବସ ପରି ଉଲ୍ଲାସ ବର୍ଦ୍ଧନ କରି ଶୀଘ୍ର ଉପସ୍ଥିତ ହେଉ, ଜୟପୁରର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ ମା କନକଦୁର୍ଗାଙ୍କ ନିକଟରେ ଏହି ଭିକ୍ଷା ମାଗି ଲେଖାର ଉପସଂହାର କରିଗଲି । ଜୟ ଜଗଦମ୍ବେ ଦୁର୍ଗେ, ଶୁଭସ୍ୟ ଶୀଘ୍ରମ୍ । ସ୍ୱସ୍ତି, ସ୍ୱସ୍ତି, ସ୍ୱସ୍ତି ।

ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦର ବିଷୟ — ଏ ପୁସ୍ତକର ଲେଖା ସମାପ୍ତ ହେଲା ପରେ ୧୯୩୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ନଭେମ୍ବର ମାସ ୨୨ ତାରିଖ ଦିନ ଜଏଣ୍ଟ ପାର୍ଲ୍ୟାମେଣ୍ଟାରୀ କମିଟିର ରିପୋର୍ଟ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ସେହି ଦିନଟି ଉତ୍କଳ ଭାଗ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ମରଣୀୟ ମହା ଶୁଭ ଦିବସ । ଏଣିକି ସେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ପର୍ବ ଦିବସ ରୂପେ ମହୋଲ୍ଲାସରେ ପୂଜିତ ହେବ । ଜୟପୁର ଉତ୍କଳରେ ମିଶିଲା,

ଏହି ଶୁଭ ସମ୍ବାଦ ଉକ୍ତ ରିପୋର୍ଟରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି । ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଉତ୍କଳର କାତର କ୍ରନ୍ଦନରେ ଉତ୍କଳର ଭରସା ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର କୃପା ସିଂହାସନ ବହୁକାଳ ପରେ ଟଳିଲା, ସେ ତାହାର ଦୁଃଖ କଥା ପାଇ ଆଶ୍ୱସ୍ତ ହେଲା । ତାହାର ଶୋକାଶ୍ରୁ ଆନନ୍ଦାଶ୍ରୁରେ ପରିଣତ ହେଲା । ଏହି ଶୁଭ ସମ୍ବାଦ ଉତ୍କଳର ହତାଶ ପ୍ରାଣରେ ଅମୃତଧାରା ଢାଳିଦେଲା । ସେ ଜୟପୁରକୁ ପାଇ ଜୟଶବ୍ଦ ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ନାଚିଉଠିଲେ । ଏହି ମଙ୍ଗଳ ମିଳନ ପିଣ୍ଡ ସଙ୍ଗରେ ପ୍ରାଣର ମିଳନ ତୁଲ୍ୟ ଅଥବା ଶକ୍ତି ସଙ୍ଗରେ ପୌରୁଷର ମିଳନ ତୁଲ୍ୟ ଦୁର୍ଲଭ ମହାମିଳନ । ସାଧନାରେ ସାଫଲ୍ୟ ମିଳିଲେ ସେ ଆନନ୍ଦ ହୃଦୟରେ ଧରେ ନାହିଁ, ହୃଦୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଉଚ୍ଛୁଳିପଡ଼େ । ସେ ଆନନ୍ଦ କଳନା କରିବାକୁ ଯେ କୌଣସି ଭାଷା ସର୍ବଥା ଅକ୍ଷମ । ଏହି ଅପୂର୍ବ ମିଳନ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉତ୍କଳୀୟ ହୃଦୟରେ ଅମୃତ ମହୋତ୍ସବ ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛି, ଏହା ବୋଲିବା ବାହୁଲ୍ୟ ମାତ୍ର । ମଣିକାଞ୍ଚନର ମିଳନ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାମୃତର ମିଳନ ପ୍ରଭୃତି ବହୁ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ମିଳନର ପ୍ରୟୋଗ ପରମ୍ପରା ଚଳିଆସୁଅଛି; ମାତ୍ର ଏ ମିଳନ ତହୁଁ ବଳି ଶୌର୍ଯ୍ୟରେ ମହତ୍ତ୍ୱର ମିଳନ ପରି ଅତି ମଧୁର ଓ ଅତି ଉପାଦେୟ । ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ମହୋଦୟ ବିଂଶବର୍ଷାଧିକ କାଳ ହେଲା ଏହି ମିଳନ ସକାଶେ ନାନା ପ୍ରକାର ଚେଷ୍ଟା କରିଆସୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଅକ୍ଳାନ୍ତ ସାଧନା ସାଫଲ୍ୟର ମୂର୍ତ୍ତିଧାରଣ କଲା । ସେ ସିଂହାସନରେ ବସିଲେ, ଜୟପୁର ଓଡ଼ିଶାରେ ମିଶିଲା । ତାଙ୍କର ଏ ଅମର ସୁଖ୍ୟାତି ଉତ୍କଳ ଇତିହାସରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାକ୍ଷରରେ ମୁଦ୍ରିତ ରହିବ । ତାଙ୍କୁ ରାଜା ରୂପରେ ପାଇବା ଜୟପୁର ପକ୍ଷରେ ବିଶେଷତଃ ଉତ୍କଳ ପକ୍ଷରେ ପରମ ସୌଭାଗ୍ୟର ବିଷୟ । ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ରାଟ ରାଜର୍ଷିଙ୍କର ଦେଶମିଶ୍ରଣ ତପସ୍ୟା ସାର୍ଥକ ହୋଇଅଛି । ଏହି ଉପଲକ୍ଷରେ ଅନେକ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ତାଙ୍କୁ ଯେଉଁ ପ୍ରୀତ୍ୟଭିନନ୍ଦନ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ, ସେ ଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରତିଲିପି ନିମ୍ନରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲା । ସେଥିରୁ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟରେ କି ଭଳି ଉଚ୍ଚାସନ ଲାଭ କରିଅଛନ୍ତି; ତାହା ସହଜରେ ଅନୁମେୟ ।

ପାଟଣା
ତା ୨୨ । ୧୧ । ୩୪

ଶ୍ରୀମନ୍ ମହାରାଜ,

ଜୟପୁର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହୋଇଅଛି । ଜୟପୁର ଯେ ଓଡ଼ିଆ ରାଜ୍ୟ, ସେ କଥା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଭୁଲିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବାକୁ ପଡୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସତ୍ୟର ଜୟ ଘଟିଅଛି ।

ଭଗବାନ୍ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସହିତ ଦୀର୍ଘଜୀବନ ଦିଅନ୍ତୁ । ତାହା ହେଲେ ତୁମ୍ଭ ଉତ୍କଳରାଜ୍ୟର ଭାଗ୍ୟ ନିଜ ହାତରେ ନେଇ କରିବାରେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇପାରିବେ ।

ମୁଁ କାର୍ଯ୍ୟ ଉପଲକ୍ଷରେ ଏଠାକୁ ଆସିଛି । ଶୀଘ୍ର ଏଠାରୁ ବାଣପୁର ଫେରିବ । ତୁମ୍ଭଙ୍କର କୁଶଳ ଆଶା କରେ ।

ତୁମ୍ଭଙ୍କର ସ୍ନେହାଧୀନ,
ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ର

To
The
Maharaja of Jeypore (Vizag.)

Joint Committee report recommends inclusion of Jeypore, delighted, hearty congratulation.

Shreekrishna Mohapatra,
Great Indian Hotel,

To
The
Maharaja of Jeypore, (Vizag.)

Heartiest congratulations on Jeypore's inclusion in Orissa.

Nilakantha Das,

To

Raja Saheb, Jeypore.

Congratulations for Jeypore inclusion.

Madan Mohan Rath.

To

Raja Saheb, Jeypore (Vizag.)

Hearty congratulations

Anantaram Rath.

To

Maharaja Saheb, Jeypore (Vizag)

Happy Jeypore Parlakemundi included Orissa Province.

Dinabandhu Panda.

To

Maharaja Saheeb, Jeypore (Vizag)

Hearty congratulation for inclusion Jeypore, Orissa.

New Orissa.

To

Maharaja Saheb Jeypore (Vizag)

Heart leaps with joy at announcement,

Editor, Jubaka fund Oriya.

To

Kumar Bidyadhar Singh, Jeypore, Vizag.

please eccept congratulation, your afforts crowned success

Pyari Mohan Panigrahi

To

Maharaja Jeypore, Vizag.

Hearty congratulations, Pray co-operation guide

Madhusudan Panigrahi.

To

Raja Saheb Jeypore, Vizag.

Jeypore inclusion news in Orissa received with joy

Raja of Dharakote.

To

Maharaja,Jeypor, Vizag.

Welcome, Joypore, Orissa Province,

Balakrishna Rath.

To

Raja Saheb Jeypore, Vizag.

Thank God Utkal gets her Vikramarka restored to her.

Praharaja.

To

Maharaja. Jeypore

Orissa rejoices to secure jeypore in new province.

Jeypore will be brightest jewal of Orissa province. Felicitations.

B. Das

To

Maharala, Jeypore

Tikkali Oriyas heartily congratulate Jeypore inclusion.

Tikkali Oriyas

To

Raja Saheb, Jeypore (Vizag.)

Utkal Sahitya Samaj hails your entry Orissa.

Secretary,
Utkal Sahitya Samaj

To

His Highness the Maharaja of Jeypore.
May it please your Highness,
Please accept our heartfelt thanks for kind help rendered in Orissa amalgamation.

We beg to remain,
May it please your highness
Your Highness's most obedient
Servants,
Inhabitants of
Gosaninowgam
25-11-34

କଟକ
୨୪।୧୧।୩୪

ପ୍ରିୟ ଶ୍ରୀ ମହାରାଜ,

ଆପଣଙ୍କ ସ୍ନେହମୟ ପତ୍ର ପାଇଅଛୁ । ଜୟପୁରକୁ ଓ ତହିଁ ସଙ୍ଗେ ଆମ ବିକ୍ରମ ଦେବଙ୍କୁ ପାଇଲୁଁ, ଏହି ସମ୍ବାଦରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଓଡ଼ିଆ ପୁଅର ମନ କୁଣ୍ଢେ ମୋଟ ହୋଇଯାଇଅଛି । ବର୍ଷକ ପୂର୍ବେ ଗୋଟାଏ ଉଡ଼ା ଖବର ଶୁଣି ମୁଁ ଜୟପୁର ଓଡ଼ିଶାରେ ମିଶିବା ଯୋଗୁଁ ଆନନ୍ଦ ପ୍ରକାଶ କରି ଆପଣଙ୍କଠାକୁ ଟେଲିଗ୍ରାମ କରିଦେଲି । ପରେ ଏ ଖବର ମୂଳରେ କୌଣସି ସରକାରି ନିଦର୍ଶନ ନ ଥିବାର ଜାଣି ବ୍ୟଥିତ ହୋଇଥିଲି, ପ୍ରଭୁଙ୍କ କୃପାରୁ ମୋର ବର୍ଷକ ପୂର୍ବର ସେହି ଟେଲିଗ୍ରାମର ଶୁଭବାଚନ ଆଜି ସଫଳ ହେଲା । ଈଶ୍ୱର କୋଟିଏ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ଗୁହାରି ଶୁଣିଲେ ଓ ଜୟପୁରବାସୀ ଦଶଲକ୍ଷ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ପ୍ରାଣ ରଖିଲେ । ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ଜୟପୁର ଗାଦିରେ ବସି ନଥିଲେ ଜୟପୁର ଓଡ଼ିଶାରେ ମିଶିବା କଥା କେବଳ କେଥାରେହିଁ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ହୋଇ ଥାଆନ୍ତା ।

ଆଜି ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶର ରାଜା ମହାରାଜାଙ୍କ ମଉଡ଼ମଣି ରୂପେ ଉତ୍କଳର ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବିରାଜିବେ । ବହୁତରୁ ପାରଳା ରାଜାସାହେବ ତୁମ୍ଭଙ୍କଠାକୁ ଯେଉଁ ଆଶ୍ୱାସନା ବାଣୀ ଲେଖିଥିଲେ, ତାହା ହିଁ ସଫଳ ହେଲା ।

ତୁମ୍ଭଙ୍କର ସ୍ନେହବଦ୍ଧ,
ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରହରାଜ

ଖରସୁଆଁ, ସିଂହଭୂମ
୨୦।୧୧।୧୯୩୪

ଓଁ ତତ୍ସତ୍

ସ୍ୱସ୍ତି ଶ୍ରୀ ବଳପ୍ରତାପୋଦ୍ଦୀପିତପ୍ରତାପଦାନ, ଧର୍ମନନ୍ଦ ଶ୍ରୀମାନ୍ ମହାରାଜାଧିରାଜ ଉତ୍କଳ କାର୍ଣ୍ଣାଟ ଗୌଡ଼ ସମ୍ରାଟ୍ କଟକର ଶ୍ରୀମାନ୍ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ମହାମ୍ଭସୁ ଜୟପୁରାଧୀଶ୍ୱରରେଷୁ—

ଶୁଭାଶିଷାଂମାଳା ବିଳସନ୍ତୁତମାମ୍

ଶ୍ରୀମନ୍ ମହାରାଜାଧିରାଜ,

ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀମନ୍ତଙ୍କ ଅକ୍ଳାନ୍ତ ଯତ୍ନ ବଦାନ୍ୟତା ଓ ଜ୍ଞାନକର୍ମୀଙ୍କ ରତାଦି ହେତୁ ଉତ୍କଳକୁ ଆଜି ସରକାରଙ୍କ ସିଲେକ୍ଟ କମିଟି ରିପୋର୍ଟ ଘୋଷଣାରୁ ଅନେକ ଅଂଶେ ଯୋଡ଼ାଯାଇଅଛି । ଉତ୍କଳର ବର୍ତ୍ତମାନ ଶେଷସୀମା ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟର ଶ୍ରୀମନ୍ତ ଅଧୀଶ୍ୱର ଥିବାରୁ ସେ ଦକ୍ଷିଣ ସୀମା ଉତ୍କଳ ସହିତ ଯୋଡ଼ାଗଲା । ଏଥି ସକାଶେ ଶ୍ରୀମନ୍ତଙ୍କୁ ମୁଁ ଉତ୍କଳର ଉତ୍ତରାଂଶ ସିଂହଭୂମ ତରଫରୁ ହୃଦୟର ସହିତ ଅଭିନନ୍ଦିତ କରୁଅଛି ।

ଶ୍ରୀମନ୍ତ ଯେଉଁ ସିଂହଭୂମକୁ ହୃଦୟ ସହିତ ସ୍ନେହ ଓ ଦୟା ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିଆସୁଅଛନ୍ତି ସେହି ସିଂହଭୂମର ଉଦ୍ଧାର ସାଧନ ଶ୍ରୀମନ୍ତଙ୍କ କରୁଣା ଦୃଷ୍ଟି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁଅଛି ।

ସିଂହଭୂମ ଭାଷା ଇତିହାସ ବହି ୪ଖଣ୍ଡିଏ ଲେଖିଅଛି । ଉପାଧ୍ୟାୟମାନଙ୍କ କୁମାର ଶ୍ରୀମାନ୍ ବିଦ୍ୟାଧର ସିଂହ ଦେବ B.L. ଏହାର ଭୂମିକା ଲେଖିଅଛନ୍ତି ବହିଖଣ୍ଡିକ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଦ୍ରିତ ହେଉଅଛି । ମୁଦ୍ରଣ ଶେଷ ହେବା ମାତ୍ରକେ ଶ୍ରୀମନ୍ତଙ୍କ କରକମଳରେ ଅର୍ପଣ କରି ନିଜକୁ ମୁଁ ଧନ୍ୟ ମଣିବି ବୋଲି ଆଶା କରେ । ପ୍ରଭୁକୃପାରୁ ଏପରି ସୁ-ଅବସର ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଉ, ଯହିଁରେ ଶ୍ରୀମନ୍ତଙ୍କ ସୌମ୍ୟ ମୂର୍ତ୍ତି ଦର୍ଶନ କରି ସିଂହଭୂମ ନିଜକୁ ଧନ୍ୟ ମଣିବ ଓ ସିଂହଭୂମି ବୋଲି ଜଗତରେ ଗୌରବାନ୍ୱିତ ହେବ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଅଶେଷ କୃପାରୁ ଶ୍ରୀମନ୍ତ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସହିତ ଦୀର୍ଘଜୀବୀ ହୁଅନ୍ତୁ । ଇତି ।

ଶ୍ରୀମତଃ ଶୁଭକାଙ୍କ୍ଷୀ
ପଣ୍ଡିତ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଆଚାର୍ଯ୍ୟ

—୦—

The Utkal Sahitya Samaj, Cuttack

P. O. Cuttack

24-11-1934

To

The Raja Saheb of Jeypore.

Sir,

Pray accept our hearty expressions at the news of Jeypore coming into the ken of new Orissa. Sir, your labours in the past and your constant and silent labours for the cause of Oriya amalgamation are too great for words Our breasts are rising with a warmth of joy and happiness ever-expanding with the thought that though your blessings and good will, the cause of Orissa and specially Oriya literature will thrive with ever increasing amplitude and move on right lines. Your presence will ever be felt as source of illumination to the Oriya race through literature which really gives tongue to the mute.

with sincerest love & gratitude,

Your sincerely,
Lakshmi Narayan Sahu,
Secretary.

ଆନନ୍ଦ ଉପରେ ପୁଣି ଆନନ୍ଦ — ପୁଷ୍ପ ଉପରେ ବାସନ୍ତୀ ପୌର୍ଣ୍ଣମାସୀ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାର ହାସ୍ୟରେଖା ସଂଯୋଗ । ଗତ ଡିସେମ୍ବର ମାସ ୧୯ ତାରିଖରେ ବିଶାଖପଟ୍ଟଣଠାରେ ଅନ୍ଧ୍ର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ବାର୍ଷିକ ଅଧିବେଶନ ହୋଇଥିଲା । ମାନ୍ଦ୍ରାଜର ଲାଟସାହେବ ମହୋଦୟ ସଭାପତିର ଆସନ ଅଳଙ୍କୃତ କରିଥିଲେ । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ସଭା ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ରାଟ ମହାରାଜ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ମହୋଦୟଙ୍କୁ "ଡକ୍ଟର ଅଫ୍ ଲିଟରେଚର" "Doctor of Literature" ଉପାଧିରେ ମଣ୍ଡିତ କରିଅଛନ୍ତି । ଏଥିପୂର୍ବେ ପ୍ରାକୃତିକ ଉତ୍କଳର କୌଣସି ରଜା, ମହାରଜା କୌଣସି ବିଶିଷ୍ଟ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ ପକ୍ଷରୁ ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଏ ଭଳି ଗୌରବେର ଉଚ୍ଚତମ ଉପାଧି ଲାଭ କରି ନ ଥିଲେ । ବର୍ମା ମହୋଦୟ ଉତ୍କଳର ରାଜା, ତାଙ୍କର ଏ ଉପାଧି ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ସମ୍ମାନ । ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଓଡ଼ିଆ ଗୁଣ୍ଡି ଫୁଲାଇ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରିବ । ବିଶ୍ୱ ପଣ୍ଡିତଗଣ ପ୍ରଦତ୍ତ ଉପାଧି ବିଶ୍ୱରେ ମହାମୂଲ୍ୟବାନ୍ । ପୁଣି ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ସ୍ପର୍ଶରେ ସେହି ଉପାଧିର ମୂଲ୍ୟ ବହୁଗୁଣିତ ହୋଇଅଛି । ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ସ୍ପର୍ଶରେ ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ ମଣି ଅଧିକ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ହୁଏସିନା । ଏହି ଉପାଧି ଉପଲକ୍ଷେ ମହାରାଜ ମହୋଦୟଙ୍କ ଉତ୍କଳର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଅନେକ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ଆନନ୍ଦାଭିନନ୍ଦନ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ପୁସ୍ତକର କଳେବର ବୃଦ୍ଧି ଆଶଙ୍କାରେ ତାହା ପ୍ରକାଶ କରିବାର ସୁବିଧା ହେଲ ନାହିଁ । ନବଲବ୍ଧ ସାରସ୍ୱତ ମହାମୁକୁଟ ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ମସ୍ତକରେ ଶତବର୍ଷ ବିରାଜିତ ଥାଉ- ଏହାହିଁ ନବ ଉତ୍କଳର କାମନା ।

ପରିଶିଷ୍ଟ – 'କ'

କୋରାପୁଟର ମୁଖ୍ୟ ଐତିହାସିକ ଘଟଣାବଳୀ

(କୋରାପୁଟ ଅଞ୍ଚଳରେ କୌଣସିପ୍ରକାର ପ୍ରତ୍ନତାତ୍ତ୍ୱିକ ସର୍ଭେ କିମ୍ବା ବିଶେଷ ଐତିହାସିକ ଗବେଷଣା ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ହୋଇନାହିଁ । ଏଣୁ ବହୁ ଐତିହାସିକ ତଥ୍ୟ ଲୋକଲୋଚନକୁ ଆସିପାରିନାହିଁ । ତଥାପି ଗେଜେଟିୟରମାନଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ତଥ୍ୟକୁ ଭିତ୍ତିକରି ଏ ଘଟଣାବଳୀର ତାଲିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରଯାଇଛି ।)

ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୨୬୧ – କଳିଙ୍ଗ ବିଜୟ ପରେ ମଗଧ ସମ୍ରାଟ ଅଶୋକ କଳିଙ୍ଗର ଦକ୍ଷିଣ ପଶ୍ଚିମ ଦିଗରେ ଅବସ୍ଥିତ ଆଟବିକ ରାଜ୍ୟ (କଳିଙ୍ଗ ବନ ବା ମହାବନ ଯାହାକି ମୁଖ୍ୟତଃ କୋରାପୁଟ ଅଞ୍ଚଳ) କୁ ଅଧିକାର କରି ନପାରି "ଏ ଅଞ୍ଚଳ ଦୁର୍ଭେଦ୍ୟ" ବୋଲି ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ।

ଖ୍ରୀ.ପୂ. ପ୍ରଥମ ଶତାବ୍ଦୀ—ମହା ମେଘ ବାହନ ବଂଶର ନରପତି ଖାରବେଳଙ୍କ ନିଜ ସମର ବାହିନୀ ପାଇଁ ବିଦ୍ୟାଧର ଅଞ୍ଚଳ (ଆଟବିକ ଅଞ୍ଚଳକୁ ସେ ସମୟରେ ବିଦ୍ୟାଧର ଅଞ୍ଚଳ କୁହାଯାଉଥିଲା ଏବଂ ଏହା ମୁଖ୍ୟତଃ କୋରାପୁଟ ଅଞ୍ଚଳ)ରୁ ସୈନ୍ୟ ନିଯୁକ୍ତ ।

୩୫୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ – ମହାକାନ୍ତାର (କୋରାପୁଟ ଅଞ୍ଚଳକୁ ସେ ସମୟରେ କୁହାଯାଉଥିଲା) ର ରାଜା ବ୍ୟାଘ୍ର ରାଜଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରିଛନ୍ତି ବୋଲି ସମୁଦ୍ରଗୁପ୍ତଙ୍କ ଘୋଷଣା ।

୪ର୍ଥ–୫ମ ଶତାବ୍ଦୀ – ନଳବଂଶ ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି । [ନଳବଂଶ ରାଜାଙ୍କ ରାଜଧାନୀ କୋରାପୁଟ ଜିଲ୍ଲାର ଉମରକୋଟ ନିକଟସ୍ଥ ପୁଷ୍କରୀ (ପୋଡ଼ାଗଡ଼) ରେ ଅବସ୍ଥିତ ଥିଲା) । ଭକ୍ତିକ ରାଜବଂଶର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ହ୍ରାସ ।

୪୯୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ—ମାଠର ରାଜବଂଶ ଅଧୀନରେ ଥିବା ଅଞ୍ଚଳ (କୋରାପୁଟର ଉତ୍ତର ପୂର୍ବାଞ୍ଚଳ-ଗୁଣୁପୁର ଅଞ୍ଚଳ) ଉପରେ ଗଙ୍ଗବଂଶ ନରପତିଙ୍କ ଅଧିକାର ।

ନବମ ଶତାବ୍ଦୀର ମଧ୍ୟଭାଗ – ସୋମବଂଶୀ ନରପତିଙ୍କ ସୋନପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ଏବଂ ତ୍ରିକଳିଙ୍ଗର କିଛି ଅଂଶ (କୋରାପୁଟ ଅଞ୍ଚଳର ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମାଞ୍ଚଳ) ଅଧିକାର ।

୧୦୨୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ – ଶୈଳରାଜାଙ୍କ ଅଳ୍ପ ସମୟ ପାଇଁ ଏ ଅଞ୍ଚଳ ଅଧିକାର ପରେ ଗଙ୍ଗବଂଶ ରାଜା ବଜ୍ରହସ୍ତ (୫ମ) ଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରାସ୍ତ ।

୧୧୧୮—୧୧୮୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ—କାଳଚୁରୀ ଓ ଗଙ୍ଗବଂଶାଧିପତିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସଂଘର୍ଷ । ଏ ସମୟରେ ନାଗବଂଶ ନରପତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏ ଅଞ୍ଚଳ ଅଧିକୃତ ।

୧୩ଶ ଶତାବ୍ଦୀର ମଧ୍ୟଭାଗ—ଏ ଅଞ୍ଚଳର କିଛି ଅଂଶ ମତ୍ସ୍ୟବଂଶୀଙ୍କ ଅଧିକାର ଭୁକ୍ତ ହେଲା । ଏହା ଉକ୍ତ ବାଡ ବା ଜୟପୁର ଜମିଦାରିର କିଛି ଓ ମାଳଗୁଲ ଜମିଦାରୀକୁ ନେଇ ଗଠିତ ଅଞ୍ଚଳ ବୋଲି ବୁଝାଯାଏ ।

୧୪ଶ ଶତାବ୍ଦୀ ମଧ୍ୟଭାଗ—ଶିଳାବଂଶ ଦ୍ୱାରା ନନ୍ଦପୁର ରାଜ୍ୟ ଅଧିକାର ଏବଂ ତିନିପୁରୁଷର ଶାସନ । ଏହି ବଂଶର ଶେଷରଜା ପ୍ରତାପ ଗଙ୍ଗ ଦେବଙ୍କ ଅନ୍ତେ ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀ ବିନାୟକ ଦେବ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ହେଲେ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ **୧୪୪୩**— ପ୍ରଥମ ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀ ରାଜା ବିନାୟକ ଦେବଙ୍କ ନନ୍ଦପୁର ସିଂହାସନ (ବତିଶ ସିଂହାସନ) ଆରୋହଣ ।

,, **୧୫୨୮**— ନନ୍ଦପୁର ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ ରାୟଗଡାକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ।

,, **୧୬୫୦**— ରାଜଧାନୀ ଜୟପୁରକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ।

,, **୧୬୬୧**— ଗୋଲକୁଣ୍ଡା ସୁଲତାନଙ୍କର ଜଣେ ଫର୍ମାନ ଦ୍ୱାରା ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟର ରାଜା ବୀର ବିକ୍ରମଙ୍କୁ 'ମହାରାଜ' ଉପାଧି ପ୍ରଦାନ ପୂର୍ବକ ଏକ ତାମ୍ର ଫଳକ ପ୍ରଦାନ ।

,, **୧୭୧୧**— ରାଜା ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବଳରାମଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନାରାୟଣ ପାଟଣାକୁ ରାଜଧାନୀ ସ୍ଥାନାନ୍ତର ।

,, **୧୭୧୨**— କାଶିପୁର, ଚନ୍ଦ୍ରଗିରି, ଖିଷ୍ଣୁଗିରି ଓ ମହୁଲପାଟଣା ଅଞ୍ଚଳ କଳାହାଣ୍ଡିକୁ ହସ୍ତାନ୍ତର ।

,, **୧୭୫୫**— କ୍ୟାପଟେନ ମାଥ୍ୟୁସଙ୍କ ରାୟଗଡା ଓ ଜୟପୁର ଆକ୍ରମଣ ଓ ଘାଟି ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର ।

,, **୧୭୫୮**— ରାଜଧାନୀ ପୁନର୍ବାର ଜୟପୁରକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତର ।

,, **୧୭୭୮**— ବସ୍ତର ରାଜ୍ୟର କୋଟପାଡ ପ୍ରଗଣା ଜୟପୁରର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହେଲା ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୮୦୯ — ଜୟପୁର ଇଷ୍ଟେଟ ପାଇଁ ଜୟପୁର ଓ ପାର୍ବତୀପୁରରେ ଆସିଷ୍ଟାଣ୍ଟ ଏଜେଣ୍ଟ ନିଯୁକ୍ତ । ଶାସନର ସୁବିଧା ପାଇଁ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ୧୮୬୪ ମେ ମାସରେ ଜୟପୁରକୁ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପୋଲିସ ଜିଲ୍ଲା ଘୋଷଣା କରି ଜଣେ ଆସିଷ୍ଟାଣ୍ଟ ପୋଲିସ ସୁପରିନ୍‌ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟଙ୍କୁ ଜୟପୁରଠାରେ ଅବସ୍ଥାପିତ କଲେ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୮୬୪ — ଗୁଣୁପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ଶବର ମେଳି ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୮୬୬ — ସାଲୁର-ଜୟପୁର ରାସ୍ତାର ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୮୭୦ — ବ୍ରିଟିଶମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କୋରାପୁଟକୁ ସଦର ମହକୁମା ପରିବର୍ତ୍ତନ । ଏଠାକୁ ଆସିଷ୍ଟାଣ୍ଟ ଏଜେଣ୍ଟ ଓ ପୋଲିସ୍ ସୁପରିନ୍‌ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ସ୍ଥାନାନ୍ତର

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୮୭୬-୭୮ — ଦୁର୍ଭିକ୍ଷର କରାଳଗ୍ରାସ । ବହୁ ଧନଜୀବନ ହାନି ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୮୭୯-୮୦ — ମାଲକାନଗିରି ଅଞ୍ଚଳରେ ତମା ବିଦ୍ରୋହ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୮୮୨ — କୋରାପୁଟରେ ଇଭେନ୍‌ଜେଲିକାଲ ଲୁଥରାନ ମିଶନର କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୮୯୬-୯୭ — କରାଳ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷରେ ବହୁ ଜନଜୀବନ କ୍ଷୟ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୦୫ — କୋରାପୁଟ ସବ୍‌ଡିଭିଜନ୍‌ରେ ପ୍ରଥମ ଲୋକାଲ ବୋର୍ଡ଼ ଗଠନ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୧୦ — ବିଷମକଟକରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୧୩-୧୪ — ପ୍ରଳୟଙ୍କରୀ ବନ୍ୟା ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୧୮ — ଇନ୍‌ଫ୍ଲୁଏଞ୍ଜା ମହାମାରୀର ବ୍ୟାପକ ପ୍ରସାରଣ ହେତୁ ବହୁ ଜୀବନ ହାନି ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୨୦ — ଏଜେନ୍‌ସି ଡ଼ିଭିଜନ୍ ସୃଷ୍ଟି ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୨୩ — ଏଜେନ୍‌ସି ଡ଼ିଭିଜନ୍‌ର ଅବସାନ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୩୧ — ଗୁଣୁପୁରକୁ ଗ୍ରେଟ ରେଲ ଲାଇନର ପ୍ରସାରଣ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୩୨ — ବିଜୟନଗରମ୍‌ରୁ ରାୟପୁରକୁ ରେଳପଥ ଉନ୍ମୋଚନ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୩୬ — ଏପ୍ରିଲ୍ — ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ଗଠନ । ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡି ତାଲୁକାକୁ ନେଇ କୋରାପୁଟ ଜିଲ୍ଲା ସୃଷ୍ଟି ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୩୬ — ନଭେମ୍ବର — ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡି ତାଲୁକା ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହେଲା ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୩୮ — ଗୁଣୁପୁରରେ ଭୟଙ୍କର ବନ୍ୟା ଓ ବୈପାରିଗୁଡା ଅଞ୍ଚଳରେ ପରୀକ୍ଷାମୂଳକ ସର୍ଭେ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୪୧ — ନବରଙ୍ଗପୁର ସବ୍‌ଡ଼ିଭିଜନ ସୃଷ୍ଟି ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୪୨ — ବସନ୍ତ ରୋଗର ବ୍ୟାପକ ସଂକ୍ରମଣ ଜନିତ ବହୁ ଜୀବନ କ୍ଷୟ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୪୨ — ମାଥିଲି ଓ ପାପଡାହାଣ୍ଡିରେ ପୋଲିସର ଗୁଳିଗୋଳା । ମାଥିଲିରେ ଛଅ ଜଣ ସ୍ଥଳେ ପାପଡାହାଣ୍ଡିରେ ୧୯ ଜଣ ମୃତ୍ୟୁ ବରଣ କଲେ । ୫୪ ଜଣ କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀଙ୍କ ସହ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ନାୟକଙ୍କୁ ବିଚାରାଧୀନ ବନ୍ଦୀ ରୂପେ ରଖାଗଲା ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୪୩ — ବ୍ରହ୍ମପୁର ସେଣ୍ଟ୍ରାଲ ଜେଲରେ ୨୯. ୩. ୧୯୪୩ ଦିନ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ନାୟକଙ୍କୁ ଫାଶୀ ଦିଆଗଲା ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୪୫ — ବ୍ୟାପକ ହଇଜା ଓ ଶସ୍ୟ ହାନି ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୪୬ — ମାଛକୁଣ୍ଡ ଜଳ ବିଦ୍ୟୁତ ପ୍ରକଳ୍ପର ଶୁଭାରମ୍ଭ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୪୭ — ଜୟପୁରଠାରେ ଜିଲ୍ଲାର ସର୍ବପ୍ରଥମ କଲେଜ ବିକ୍ରମଦେବ କଲେଜ ସ୍ଥାପିତ । ସର୍ଭେ ଓ ଜମିଜମା ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୪୯ — ଇନ୍ଦ୍ରାବତୀ ଓ କୋଲାବ ନଦୀରେ ବନ୍ୟା ହେତୁ ବିପୁଳ ଶସ୍ୟହାନି ଓ ହଇଜା ରୋଗରେ ବହୁ ଲୋକଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ । ତାଲୁକ୍ ବୋର୍ଡକୁ ଭାଙ୍ଗି ଦିଆଗଲା ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୫୨ — ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଛେଦ । ଜୟପୁରରେ ଜମିଦାରୀ ଶାସନର ଅବସାନ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୫୩ — ସାଧାରଣ ସିଭିଲ ଓ କ୍ରିମିନାଲ ଆଇନ ଓ ଶାସନର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ । ନୂତନ ଅଞ୍ଚଳ ଗଠନ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୫୨-୫୪ — ଇନାମ ଇଷ୍ଟେଟ ଉଚ୍ଛେଦ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୫୫ — ମୁସ୍ତାଦାରୀ ପ୍ରଥା ବିଲୋପ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୫୬ — ପ୍ରଳୟଙ୍କରୀ ବନ୍ୟାରେ ବହୁ ଧନ, ଜୀବନ ଓ ଶସ୍ୟ ହାନି ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୫୭ — ଅଞ୍ଚଳ ଓ ଅଞ୍ଚଳ ଅଧିକାରୀମାନଙ୍କୁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହସିଲ ଓ ତହସିଲ୍‌ଦାର ନାମରେ ନାମିତ କରାଗଲା ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୫୮ — ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟ ଯୋଜନାର ଆରମ୍ଭ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୫୯ — ତହସିଲ ଗୁଡ଼ିକର ପୁନର୍ଗଠନ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୬୨ — ଗୁଣୁପୁର ଓ ମାଲକାନଗିରି ସବ୍‌ଡିଭିଜନର ସୃଷ୍ଟି । କୋଟପାଡ ଓ ମୋଟୁ ତହସିଲ ଗଠନ । କାଶିପୁର ତହସିଲ କୋରାପୁଟ ଜିଲ୍ଲା ସହିତ ସାମିଲ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୬୪ — ବିଶାଖାପାଟ୍ଟଣାରୁ କିରଣ୍ଡୋଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଡ଼. ବ. କେ ରେଳ ରାସ୍ତା ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୬୬ — ଜୟପୁର ସବ୍‌ ଡ଼ିଭିଜନ ସୃଷ୍ଟି ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୬୯ — ସୁନାବେଡ଼ା ଠାରେ ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନ ଏରୋନାଟିକସ ଲିମିଟେଡ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୭୨ — କୋରାପୁଟରେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଆବିର୍ଭାବ ଓ ଶବର ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୭୩ — ବାଲିମେଳା ବନ୍ଧ ପ୍ରକଳ୍ପ ଆରମ୍ଭ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୭୪ — ମାଛକୁଣ୍ଡ ତହସିଲ୍ ଗଠନ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୭୫ — ଅପର କୋଲାବ ପ୍ରକଳ୍ପ ଆରମ୍ଭ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୭୮ — କୋଡ଼ିଙ୍ଗା ତହସିଲ ସୃଷ୍ଟି । ଶବର ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରରେ ନବନିର୍ମିତ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଉତ୍ସବ ଏବଂ ଗଜପତି ମହାରାଜା ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଦିବ୍ୟସିଂହ ଦେବଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତିରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଧା ମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କ ରତ୍ନସିଂହାସନ ବିଜେ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୭୮-୭୯ - ଅପର ଇନ୍ଦ୍ରାବତୀ ନଦୀବନ୍ଧ ଯୋଜନାର ଶୁଭାରମ୍ଭ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୮୦ — ବଂଶଧାରା ନଦୀରେ ପ୍ରଳୟଙ୍କରୀ ବନ୍ୟା ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୮୨ — ଶବର ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରରେ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶବରେଶ୍ୱର ମହାଦେବଙ୍କ ମନ୍ଦିର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଉତ୍ସବ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୮୩ — ଚନ୍ଦକୋଣ୍ଡା ଓ ଡ଼ାଙ୍ଗୁଲା ତଉସିଲ ସୃଷ୍ଟି ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୮୬ — ଦାମନଯୋଡଠାରେ ନ୍ୟାସନାଲ ଅଲୁମିନିୟମ କମ୍ପାନୀର (ନାଲକୋ) କାର୍ଯ୍ୟାରମ୍ଭ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୮୮ — କୋରାପୁଟରୁ ରାୟଗଡ଼ା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରେଳରାସ୍ତା ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ । ଶାବର ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରରେ ଚାରିଧାମ ଦେବତା ମାନଙ୍କର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଉତ୍ସବ ସମାରୋହ । ଅପର କୋଲାବ ପ୍ରୋଜେକ୍ଟର ଅବସାନ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୯୦ — ଶାବର ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରର ଭଗବତ ଟୀକାର ଅତିବଡ଼ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସଙ୍କର ପଞ୍ଚଶତତମ ଜୟନ୍ତୀ ଅବସରରେ ଅତିବଡ଼ଙ୍କ ଦାରୁ ମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠା ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୯୧ — କୋରାପୁଟସ୍ଥ ଆଦିବାସୀ ଦେବୀ କଣାଶୁଣୀ ମାଙ୍କ ପୀଠରେ ଶାବରୋତ୍ସବ ପାଳନର ଆରମ୍ଭ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୯୨ — ଜାନୁୟାରୀ ୨୬ ତାରିଖ ଦିନ କୋରାପୁଟରେ ଆଦିବାସୀ ସଂଗ୍ରହାଳୟର ଉନ୍ମୋଚନ । ଅକ୍ଟୋବର ୨ ତାରିଖ ଗାନ୍ଧୀ ଜୟନ୍ତୀ ଦିନ କୋରାପୁଟ ଜିଲ୍ଲାକୁ କୋରାପୁଟ, ନବରଙ୍ଗପୁର, ମାଲକାନଗିରି ଓ ରାୟଗଡ଼ା ୪ଟି ଜିଲ୍ଲାରେ ବିଭାଜନ କରାଗଲା ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୯୩ — ଓଡ଼ିଶାର ମାନ୍ୟବର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ବିଜୁପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଜାନୁୟାରୀ ୯ ତାରିଖ ଦିନ କୋରାପୁଟ ଠାରେ କୋଟସ (ପ୍ରୟୋଗାତ୍ମକ ଆଦିବାସୀ ଗବେଷଣା କେନ୍ଦ୍ର) ଉନ୍ମୋଚିତ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୯୪ — କୋଟସ ପରିସରରେ ଓଡ଼ିଶାର ଜଙ୍ଗଲମହଲ ଓ ଆଦିବାସୀ ଉନ୍ନୟନ ଆଲୋଚନା ଚକ୍ର ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୯୫ — ରାଜ୍ୟସ୍ତରୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟ ସମୂହର ବିଜ୍ଞାନ ପ୍ରଦର୍ଶନୀ । ନିଖିଳ ଉତ୍କଳ ଶ୍ରୀଅରବିନ୍ଦ ମହିଳା ପାଠଚକ୍ର । କୋରାପୁଟରେ ମାନ୍ୟବର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଜାନକୀ ବଲ୍ଲଭ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଆଦିବାସୀ ମେଳା 'ଡଙ୍ଗର ୯୫' ଉତ୍ସବର ଉଦ୍‌ଘାଟନ ।

ଡିସେମ୍ବର ୩୦ ତାରିଖରେ କୋରାପୁଟ-ରାୟଗଡ଼ା ରେଳପଥରେ ରେଳ ଚଳାଚଳ ଆରମ୍ଭ ।

(ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ସରଫ୍‌ଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସଂଗୃହିତ)

ପରିଶିଷ୍ଟ-'ଖ'

କୋରାପୁଟର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଭୌଗୋଳିକ ବିବରଣୀ

I ଅବସ୍ଥିତି :

ଅବିଭକ୍ତ କୋରାପୁଟ 17°-50" ଓ 20°-3" ଉତ୍ତର ଅକ୍ଷାଂଶ ମଧ୍ୟରେ ଏବଂ 81°-27" ଓ 84°-1" ପୂର୍ବ ଦ୍ରାଘିମା ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ ।

II ଚତୁଃସୀମା :

ପୂର୍ବରେ-ଗଂଜାମ, କନ୍ଧମାଳ ଏବଂ ଆନ୍ଧ୍ରର ଶ୍ରୀକାକୁଳମ୍ ଓ ବିଜୟ-ନଗରମ୍ ଜିଲ୍ଲା
ପଶ୍ଚିମରେ-ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ବସ୍ତର
ଉତ୍ତରରେ କଳାହାଣ୍ଡି ଏବଂ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ରାଇପୁର
ଦକ୍ଷିଣରେ ଆନ୍ଧ୍ରର ଖାମାମ୍, ପୂର୍ବ ଗୋଦାବରୀ ଓ ବିଶାଖପାଟଣା

III ଆୟତନ :

10,4୨8.୬5 ବର୍ଗ ମାଇଲ ।

IV ପ୍ରାକୃତିକ ଗଠନ :

ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଭୂପ୍ରକୃତି ବୈଚିତ୍ର୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ । ପୂର୍ବଘାଟ ପର୍ବତମାଳାର କ୍ଷୁଦ୍ର ବୃହତ ଅସଂଖ୍ୟ ପର୍ବତ ଶୃଙ୍ଗ, ଉପତ୍ୟକା, ନଦୀ ଅବବାହିକା ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହାର ଦକ୍ଷିଣ ପ୍ରାନ୍ତରେ ଅବସ୍ଥିତ ମୋଟୁ ଅଞ୍ଚଳ ସମୁଦ୍ର ପତନ ଠାରୁ 150 ଫୁଟ ଉଚ୍ଚ ଥିବାବେଳେ ଏହାର କେନ୍ଦ୍ରାଞ୍ଚଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ଦେଓମାଳି ପର୍ବତ ସମୁଦ୍ର ପତନ ଠାରୁ 5486 ଫୁଟ ଉଚ୍ଚତା ବିଶିଷ୍ଟ । ଭାରତର ପ୍ରାପ୍ୟ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଭୂମିରୂପ ଓ ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଦେଖାଯାଏ । ଏହାକୁ ମୁଖ୍ୟତଃ ଚାରୋଟି ପ୍ରାକୃତିକ ବିଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଏ ।

(କ) ପୂର୍ବାଞ୍ଚଳ-ସମୁଦ୍ର ପତନ ଠାରୁ 250 ରୁ 1,300 ଫୁଟ ଉଚ୍ଚତା ବିଶିଷ୍ଟ ଏହି ଅଞ୍ଚଳକୁ ନେଇ ରାୟଗଡ଼ା ଓ ଗୁଣପୁର ସବ୍‌ଡିଭିଜନ (ସଂପ୍ରତି ଜିଲ୍ଲା) ଗଠିତ । ବଂଶଧାରା ଓ ନାଗାବଳୀ ନଦୀଦ୍ୱୟର ଅବବାହିକା ଏହାର ଅଧିକାଂଶ ଅଞ୍ଚଳ ଅଧିକାର କରିଛି । କୈଳାସ-କୋଟା ପର୍ବତ ଏହି ନଦୀଦ୍ୱୟ ମଧ୍ୟରେ ଜଳ ବିଭାଜିକା ରୂପେ ରହିଛି । ଉତ୍ତର ପୂର୍ବ କୋଣର ଗୁଣପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ

ଅବସ୍ଥିତ ପୃଥ୍ବୀସିଙ୍ଗି ପର୍ବତମାଳା ଲଞ୍ଜିଆ ସଉରାଙ୍କ ବାସସ୍ଥଳୀ । ରାୟଗଡ଼ା ଓ ଗୁଣପୁର ସବ୍‌ଡିଭିଜନ୍ ଦ୍ୱୟର ସୀମାରେ ଅବସ୍ଥିତ ନିୟମଗିରି ପର୍ବତ-ମାଳାରେ ଡଙ୍ଗରିଆ କନ୍ଧମାନେ ବସବାସ କରନ୍ତି ।

(ଖ) ଉଚ୍ଚ ପାର୍ବତ୍ୟାଞ୍ଚଳ : ପ୍ରାୟ 3000 ଫୁଟ ଓ ତଦୁର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଉଚ୍ଚତା ବିଶିଷ୍ଟ ଏହି ଭୂମି କାଶିପୁର ଅଞ୍ଚଳରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ଅନ୍ଧ୍ର ପ୍ରଦେଶରେ ପୂର୍ବ ଗୋଦାବରୀ ଯାଏ ଲମ୍ବିଛି । ପ୍ରାୟ 110 ମାଇଲ ଦୈର୍ଘ୍ୟ ଓ 40 ମାଇଲ ପ୍ରସ୍ଥ ବିଶିଷ୍ଟ ଏହି ଉଚ୍ଚ ମାଳଭୂମି କୋରାପୁଟକୁ ପ୍ରକୃତିର ଅବଦାନ । କୋରାପୁଟ ସବ୍‌ଡିଭିଜନ୍‌ଟି ପ୍ରାୟତଃ ଏହି ମାଳଭୂମିରେ ଅବସ୍ଥିତ । କୁବିକନ୍ଧ ଗଦବା, ପାରେଙ୍ଗା ପରଜାମାନେ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ମୁଖ୍ୟତଃ ବସବାସ କରନ୍ତି । ପଟାଙ୍ଗୀ ନିକଟସ୍ଥ 5,486 ଫୁଟ ଉଚ୍ଚତା ବିଶିଷ୍ଟ ଦେଓମାଳି ପର୍ବତ ଓଡ଼ିଶାର ଉଚ୍ଚତମ ଶିଖର । ଏହା ପୂର୍ବଘାଟ ପର୍ବତ ଶ୍ରେଣୀରେ ଉଚ୍ଚତମ ଶୃଙ୍ଗ । ଶାବର ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରସ୍ଥ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରର ଦୋଳବେଦୀରେ ଠିଆ ହୋଇ ପୂର୍ବ ଦିଗକୁ ଦୃଷ୍ଟି ପକାଇଲେ ଇଂରେଜ M ଅକ୍ଷର ପରି ଦୁଇ ଶିଖର ବିଶିଷ୍ଟ ଏହି ପର୍ବତ ଖାଲି ଆଖିରେ ଦେଖାଯାଏ । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରବାହିତ କୋଲାବ ନଦୀରେ ନିର୍ମିତ କୋଲାବ ଜଳ ଭଣ୍ଡାର ସାରା ଦେଶରେ ଅଦ୍ୱିତୀୟ । ସମୁଦ୍ର ପତ୍ତନ ଠାରୁ 3000 ଫୁଟ ଉଚ୍ଚରେ ଅବସ୍ଥିତ ଏହି କୃତ୍ରିମ ହ୍ରଦ କାଶ୍ମୀରର ଡାଲ ହ୍ରଦ ସହ ତୁଳନୀୟ । ଏହାକୁ ଏକ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସ୍ଥଳୀର ରୂପ ଦିଆଯାଇ ପାରେ । ହ୍ରଦ ମଧ୍ୟରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଟାପୁ, ପାହାଡ଼ ଏବଂ ହ୍ରଦର ଉପର ଦେଇ ଯାଇଥିବା ପୃଥିବୀର ଉଚ୍ଚତମ ବ୍ରଡ଼ଗଜ୍ ରେଳଲାଇନ୍ ଏ ଅଞ୍ଚଳକୁ ସ୍ୱପ୍ନପୁରୀର ରୂପ ଦିଏ ।

ଇନ୍ଦ୍ରାବତୀ, କୋଲାବ ଓ ମାଛକୁଣ୍ଡ ନଦୀ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରବାହିତ । କୋଲାବ ନଦୀ ପାଡୁଆ ନିକଟରୁ ବାହାରି ଗୁପ୍ତେଶ୍ୱର ନିକଟରୁ ଶବରୀ ନାମ ଧାରଣ କରି ମୋଟୁ ନିକଟରେ ଗୋଦାବରୀ ନଦୀରେ ମିଶିଛି । ମାଛକୁଣ୍ଡ ନଦୀ କୋଣ୍ଡାକାମ୍ବେରୁ ପୂର୍ବରୁ ସିଲେରୁ ନାମ ଧାରଣ କରି ମୋଟୁ ନିକଟରେ ଗୋଦାବରୀରେ ମିଶିଛି । ଏହି ତ୍ରିବେଣୀ ସଙ୍ଗମ ସ୍ଥଳୀର ଶୋଭା ଅତ୍ୟନ୍ତ ରମଣୀୟ । ଏହା ଓଡ଼ିଶାର ଦକ୍ଷିଣ ପ୍ରାନ୍ତ ବିନ୍ଦୁ । ଏହି ବିନ୍ଦୁ ଓଡ଼ିଶା, ଆନ୍ଧ୍ର ପ୍ରଦେଶ ଓ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଦେଶର ସଙ୍ଗମ ସ୍ଥଳୀ । ଏଠାରେ ସଂପ୍ରତି ଏକ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମିତ ହୋଇଛି । ଗୋଦାବରୀର ଏହି ତ୍ରିବେଣୀ ସଙ୍ଗମ ସ୍ଥଳୀ

ବାସ୍ତବରେ ଅପରୂପ ଶୋଭାର ସ୍ଥଳୀ । ଏହି ପୁଣ୍ୟସ୍ଥଳୀ ପ୍ରତି ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିବାର ବାସ୍ତବତା ସରକାରଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆସିନଥିବା ପରିତାପର ବିଷୟ ।

(ଗ) **ଅନୁଚ୍ଚ ପାର୍ବତ୍ୟ ଭୂମି** : ଏହି ଅଞ୍ଚଳ ପ୍ରାୟ 2000 ଫୁଟ ଯାଏ ଉଚ୍ଚତା ବିଶିଷ୍ଟ । ଜୟପୁର ସବ୍‌ଡ଼ିଭିଜନ୍‌ର କିଛି ଅଞ୍ଚଳ ଓ ସମଗ୍ର ନବରଙ୍ଗପୁର ସବ୍‌ଡ଼ିଭିଜନ୍ (ବର୍ତ୍ତମାନ ଜିଲ୍ଲା) ଏହି ଅଞ୍ଚଳର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ଅଧିକାଂଶ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏହା ପ୍ରାୟ ସମତଳ । କିନ୍ତୁ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଅନୁଚ୍ଚ ପାହାଡ଼ ମାନ ରହିଛି । ଏହି ଅଞ୍ଚଳ ମୁଖ୍ୟତଃ ଭତ୍ରା, ଗଣ୍ଡିଆ, ପରଜା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆଦିବାସୀଙ୍କ ବାସଭୂମି । ଏଠାରେ ଶାଳ, ପିଆଶାଳ ବୃକ୍ଷର ଜଙ୍ଗଲ ରହିଛି । ଏ ଅଞ୍ଚଳରୁ ପ୍ରାୟ ହଜାରେ ଫୁଟ ତଳକୁ ଖସିଲେ, ପଶ୍ଚିମରେ କଳାହାଣ୍ଡି ଓ ପୂର୍ବରେ ମାଲକାନଗିରି ଅଞ୍ଚଳ ।

(ଘ) **ଦକ୍ଷିଣାଞ୍ଚଳ** : ଏହା ପ୍ରାୟ ସମତଳ । ମୁଖ୍ୟତଃ ମାଲକାନଗିରି ଅଞ୍ଚଳ ଏହାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ବଣ୍ଡା ଓ ଦିଦାୟୀ ଜାତିର ଆଦିବାସୀ କେବଳ ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ହିଁ ବାସ କରନ୍ତି । କୋୟା ଜାତି ଓଡ଼ିଶା ଓ ଆନ୍ଧ୍ର ଅଞ୍ଚଳରେ ଭାଗ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ପରଜା ଓ ଅନ୍ୟ ଜାତିଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ନଗଣ୍ୟ । କୋୟା ଭାଷା ଦ୍ରାବିଡ଼ ଗୋଷ୍ଠୀର । ଉଭୟ ଆନ୍ଧ୍ର ଓ ଓଡ଼ିଶାରେ କୋୟାଙ୍କ ଜନବସତି । ଏ ଅଞ୍ଚଳ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ । ଏହି ଅଞ୍ଚଳର ଉତ୍ତର ମୁଣ୍ଡରେ ଗୋବିନ୍ଦପାଲ୍ଲୀ ସମୁଦ୍ର ପତ୍ତନ ଠାରୁ 800 ଫୁଟ ଉଚ୍ଚ ହୋଇଥିବାସ୍ଥଳେ ମୋଟୁ ନିକଟରେ ଏହା 150 ଫୁଟରୁ ବି କମ୍ । ବର୍ଷା କାଳରେ ଏ ଅଞ୍ଚଳ ବନ୍ୟା ପ୍ଲାବିତ ହୁଏ ଏବଂ ବନ୍ୟାଜଳ ସହଜରେ ନିଷ୍କାସିତ ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ । ଏ ଅଞ୍ଚଳ ସବୁବେଳେ ସନ୍ତସନ୍ତିଆ । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ଗ୍ରୀଷ୍ମଋତୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଯାଏ ଏବଂ ଏହି ଋତୁରେ ଅତିମାତ୍ରାରେ ଗରମ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ । ଏହି ସମତଳ ଅଞ୍ଚଳରେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଅନୁଚ୍ଚ ପାହାଡ଼ ଦେଖାଯାଏ । ଶରଣାର୍ଥୀଙ୍କ ଥଇଥାନ ପାଇଁ କେନ୍ଦ୍ର ସରକାରଙ୍କ ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟ ଯୋଜନା ଓ ବାଲିମେଳା ନଦୀବନ୍ଧ ଯୋଜନା ଏ ଅଞ୍ଚଳର ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ଅରଣ୍ୟ ସମ୍ପଦ ନଷ୍ଟ କରି ଦେଇଛି । କାଠ ଓ ବାଉଁଶ ପାଇଁ ଏ ଅଞ୍ଚଳ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ।

[ଆଦିବାସୀ ସଂଗ୍ରହାଳୟ, କୋରାପୁଟ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ]

●

ପରିଶିଷ୍ଟ 'ଗ'

କୋରାପୁଟ ଅଞ୍ଚଳରେ ଆଦିବାସୀ ବସତି

(୧୯୯୧ ଜନଗଣନା ଅନୁଯାୟୀ)

ବ୍ଲକର ନାମ	(ମୁଖ୍ୟ ଆଦିବାସୀ ଗୋଷ୍ଠୀ)	ମୋଟ ଜନସଂଖ୍ୟା	ଆଦିବାସୀଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା
କୋରାପୁଟ ଜିଲ୍ଲା—			
କୋରାପୁଟ ସବ୍ ଡିଭିଜନ			
୧. କୋରାପୁଟ ବ୍ଲକ—	* ପରଜା * କନ୍ଧ	56,740	23,212
୨. ସେମିଳିଗୁଡ଼ା ବ୍ଲକ—	* ପରଜା * କନ୍ଧ * ଗାଦବା	49,081	26,550
୩. ପଟାଙ୍ଗୀ ବ୍ଲକ—	* କନ୍ଧ * ପରଜା * ଗାଦବା	52,799	37,574
୪. ଲକ୍ଷ୍ମୀପୁର ବ୍ଲକ—	* କନ୍ଧ * ପରଜା	49,301	33,925
୫. ନନ୍ଦପୁର ବ୍ଲକ—	* କନ୍ଧ * ପରଜା * କୋଟିଆ	73,890	39,930
୬. ବନ୍ଧୁଗାଁ ବ୍ଲକ—	* କନ୍ଧ	42,954	33,345
୭. ନାରାୟଣ ପାଟଣା ବ୍ଲକ—	* କନ୍ଧ	32,835	26,806
୮. ଲମତାପୁଟ ବ୍ଲକ—	* କନ୍ଧ * ପରଜା * ଗାଦବା	46,628	21,770
୯. ଦଶମନ୍ତପୁର ବ୍ଲକ—	* କନ୍ଧ * ପରଜା	61,528	34,610
ଜୟପୁର ସବ୍ ଡିଭିଜନ			
୧. ଜୟପୁର ବ୍ଲକ—	* ପରଜା * ଗଦବା * ଭୂମିଆ	83,747	41,811

୨. ବୈପାରୀଗୁଡା ବ୍ଲକ—

* ଭୂମିଆ * ପରଜା * ଧୁରୁଆ	75,254	45,215

୩. କୋଟପାଡ ବ୍ଲକ—

* ଭତ୍ରା * ଧୁରୁଆ	69,551	42,540

୪. କୁନ୍ଦ୍ରା ବ୍ଲକ—

* ଭତ୍ରା * କନ୍ଧ * ପରଜା * ଭୂମିଆ	52,181	26,198

୫. ବରିଗୁମ୍ମା ବ୍ଲକ —

* ପରଜା * ଭତ୍ରା * ଅମାନତ୍ୟ	1,13,983	58,135

ମାଲକାନଗିରି ଜିଲ୍ଲା

ମାଲକାନଗିରି ସବ୍ ଡିଭିଜନ

୧. ମାଲକାନଗିରି ବ୍ଲକ—

* ଧୁରୁଆ * କୋୟା	48,618	34,048
* ମାଡ଼ିଆ * ପରଜା		

୨. କୋରକୋଣ୍ଡା ବ୍ଲକ—

* କୋୟା * ସାନ୍ତାଳ	88,219	47,068

୩. ଖଇରପୁଟ ବ୍ଲକ—

* ବଣ୍ଡା * ପରଜା	27,321	19,863
* ଗାଦ୍‌ବା * କନ୍ଧ		

୪. ପାଡୁଆ ବ୍ଲକ—

* କୋୟା * ବଣ୍ଡା * କୋମର	38,459	25,145
* ଧୁରୁଆ * ହାଲବା		

୫. କୁଡୁମୁଲୁଗୁମ୍ମା ବ୍ଲକ—

* ପରଜା * କନ୍ଧ * ଦିଦାୟୀ	40,699	30,956

୬. କାଲିମେଲା ବ୍ଲକ—

* କୋୟା * କନ୍ଧ	83,992	35,664
* ହାଲବା * ଦୋର		

୭. ମାତ୍ତିଲ ବ୍ଲକ—

* ଭୂମିଆ * କୋୟା	66,162	49,585

ନବରଙ୍ଗପୁର ଜିଲ୍ଲା

ନବରଙ୍ଗପୁର ସବ୍ ଡିଭିଜନ

୨. ନବରଙ୍ଗପୁର ବ୍ଲକ—
* ଭତ୍ରା * ପରଜା * ଧରୁଆ 57,914 33,538

୨. ଉମରକୋଟ ବ୍ଲକ—
* ଭତ୍ରା 1,01,854 63,257

୩. ତେନ୍ତୁଳଖୁଣ୍ଟି ବ୍ଲକ—
* ପରଜା * ଭତ୍ରା * ଧରୁଆ 68,189 29,207

୪. ଚନ୍ଦାହାଣ୍ଡି ବ୍ଲକ—
* ଗଣ୍ଡ * ଭୁଞ୍ଜିଆ * ବନଜାର 51,937 17,492

୫, କୋସାଗୁମୁଡା ବ୍ଲକ—
* ଭତ୍ରା 1,17,731 74,907

୬, ପାପଡାହାଣ୍ଡି ବ୍ଲକ—
* ଭତ୍ରା * ପରଜା * ହାଲବା 95,768 56,307

୭, ଝରିଗାଁ ବ୍ଲକ—
* ଭତ୍ରା * ପରଜା * ଗଣ୍ଡ * କନ୍ଧ 95,920 59,344

୮, ଡ଼ାବୁଗାଁ ବ୍ଲକ—
* ଭତ୍ରା * ପରଜା 46,095 27,371

୯, ରାୟଘର ବ୍ଲକ—
* ଗଣ୍ଡ * ହାଲବା * ବନଜାର 1,25,244 80,797

୧୦, ନନ୍ଦାହାଣ୍ଡି ବ୍ଲକ—
* ଭତ୍ରା * ପରଜା * ଅମାନତ୍ୟ 43,890 20,784

ରାୟଗଡା ଜିଲ୍ଲା

ରାୟଗଡା ସବ୍ ଡିଭିଜନ

୧, ରାୟଗଡା ବ୍ଲକ—
*କନ୍ଧ * ଜାତାପୁ ଦୋର 96,107 61,695

୨, କାଶିପୁର ବ୍ଲକ —
* କନ୍ଧ * ପରଜା 1, 01,995 62, 742

୩, କୋଲନଗ ବ୍ଲକ--
* କନ୍ଧ 59,309 40, 775

୪, କଲ୍ୟାଣ ସିଙ୍ଗପୁର ବ୍ଲକ---
* କନ୍ଧ 50, 807 32, 105

ଗୁଣପୁର ସବଡିଭିଜନ୍

୧. ଗୁଣପୁର ବ୍ଲକ —
* କନ୍ଧ * ସଉରା * ଧରୁଆ 54, 237 38, 501

୨. ଗୁଡାରୀ ବ୍ଲକ —
* କନ୍ଧ *ସଉରା * ଜାତାପୁ 30. 120 22, 552

୩. ବିଷମକଟକ ବ୍ଲକ—
* କନ୍ଧ 73, 276 45, 579

୪. ଚନ୍ଦ୍ରପୁର ବ୍ଲକ —
* କନ୍ଧ 25, 947 18, 188

୫. ମୁନିଗୁଡା ବ୍ଲକ —
* କନ୍ଧ 65, 032 21, 195

୬. ରାମନାଗୁଡ଼ା ବ୍ଲକ —
* ସଉରା * ଜାତାପୁ * କନ୍ଧ * ଧରୁଆ 42, 259 27, 336

୭. ପଦ୍ମପୁର ବ୍ଲକ —
* ସଉରା * କନ୍ଧ * ଜାତାପୁ 41, 720 19, 533

[ଆଦିବାସୀ ସଂଗ୍ରହାଳୟ, କୋରାପୁଟ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ]

ପରିଶିଷ୍ଟ 'ଘ'   'ଜୟପୁର' ପୁସ୍ତକ ଉପରେ ଟିପ୍ପଣୀ

(ତୃତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ ଯାଏ ଫୁଟ୍ ନୋଟ୍ ଘଳେ ଦିଆଯାଇଛି)

ପୃ–55 ଅନୁଚ୍ଛେଦ–2—ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟ ନଅ ଗୋଟି ତାଲୁକ ଓ ଚଉଦ ଗୋଟି ପରଗଣାରେ ବିଭକ୍ତ ଥିଲା । ଏବର ପ୍ରଶାସନିକ ବିଭାଗର ବିବରଣୀ ପରିଶିଷ୍ଟ–'ଙ' ରେ ଦିଆଯାଇଛି ।

ପୃ–58 ନଂ–4— ହରିହର ମିଶ୍ର : ବଉଦ ରାଜ୍ୟର ଜଣେ ସ୍ୱାଧୀନଚେତା ବିପ୍ଳବୀ । ସେଠାରେ ପ୍ରଜା ମେଳିର ନେତୃତ୍ୱ ନେଇ ରାଜ୍ୟରୁ ବିତାଡ଼ିତ ହୋଇ ଜୟପୁରରେ ଆତ୍ମଗୋପନ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଜାତୀୟ ସ୍ୱାଭିମାନର ସ୍ଫୁଲିଙ୍ଗ ପରେ ଜୟପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ଓଡ଼ିଆ ଚେତନା ଜାଗ୍ରତ କରିଥିଲା । ଜୟପୁରରେ ସେ ବହୁ ଅତ୍ୟାଚାର ଶିକାର ହୋଇଥିଲେହେଁ ମହାରାଜା ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମାଙ୍କୁ ସହାୟତା କରି ଜୟପୁର ଜମିଦାରୀକୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ମିଶାଇବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ଅବ୍ୟାହତ ରଖିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସମ୍ପାଦନାରେ ଜୟପୁର ବିକ୍ରମ ପ୍ରେସରୁ 'ପ୍ରଜାବାଣୀ' ନାମକ ପତ୍ରିକା ପ୍ରକାଶ ପାଉଥିଲା ।

ପୃ–60 ନଂ–5—ନଉପଡା ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡି ଶାଖା ରେଳପଥକୁ 1931 ମସିହାରେ ଗୁଣପୁର ଯାଏ ବଢାଯାଇଥିଲା । 1932 ରେ ରାୟଗଡା ଅଞ୍ଚଳ ଦେଇ ଯାଇଥିବା ବିଜୟନଗରମ୍ ରାୟପୁର ରେଲ ଲାଇନରେ ରେଲ ଚଳାଚଳ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । କୋରାପୁଟ ଅଞ୍ଚଳ ଦେଇ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ବାଇଲାଡ଼ିଲାରୁ ଅନ୍ଧ୍ରର କଟାବାଲସା ଯାଏ 1967 ମସିହାରେ ରେଲ ଗଲିଲା ଏବଂ କୋରାପୁଟ ଠାରୁ କାଶିପୁର ଦେଇ ଯାଇଥିବା ନବ ନିର୍ମିତ ରେଲ ଲାଇନରେ ଆସନ୍ତା 1995 ଡ଼ିସେମ୍ବର 30ରୁ ରେଲଗାଡ଼ି ଚଳାଚଳ ଆରମ୍ଭ ହେବ ।

ପୃ–74 ଅନୁଚ୍ଛେଦ-1—ଜୟପୁର/ନନ୍ଦପୁର ରାଜବଂଶର ପ୍ରଥମ ରାଜା ବିନାୟକ ଦେବ କାଶ୍ମୀରରୁ ଆସି 1443 ରେ ନନ୍ଦପୁର ରାଜ୍ୟ ଭାର ଗ୍ରହଣ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉପରେ ଜର୍ମାନ ଗବେଷକ Burkhard Schnepel ଭିନ୍ନ ମତ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି । ଏହା 1993 The Orissa Historical Research Journal ରେ ପ୍ରକାଶିତ ।

ପୃ-81 ଅନୁଚ୍ଛେଦ–2—1922 ରୁ 1924 ମଧ୍ୟରେ ଆନ୍ଧ୍ର ପ୍ରଦେଶର ଶହୀଦ ଆଲୁରୁ ସୀତାରାମ ରାଜୁଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଇଂରେଜ ସରକାର ବିରୋଧୀ ବିଦ୍ରୋହୀଙ୍କୁ 'ଫିତୁରୀ ବୀର' କୁହାଯାଏ । 'ଫିତୁରୀ' ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ 'ବିଦ୍ରୋହ' ।

ପୃ–238 ଅନୁଚ୍ଛେଦ-3—1934 ନଭେମ୍ବର 22 ତାରିଖରେ ଜଏଣ୍ଟ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟରୀ କମିଟିର ରିପୋର୍ଟ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା ଏବଂ ଏଥିରେ ଜୟପୁର ଅଞ୍ଚଳକୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ସୁପାରିଶ କରାଯିବା ଫଳରେହିଁ 1936 ରେ ନବ ଗଠିତ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶରେ ଏ ଅଞ୍ଚଳ ମିଶି ପାରିଲା । ଏଣୁ ନଭେମ୍ବର 22 ତାରିଖଟି ଉତ୍କଳ ଇତିହାସରେ ସ୍ମରଣୀୟ ଶୁଭଦିବସ ବୋଲି କବି ଶେଖରଙ୍କ ମନ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରଣିଧାନ ଯୋଗ୍ୟ ।

ପରିଶିଷ୍ଟ-'ଙ'

୧୯୯୪ ରେ କୋରାପୁଟ ଅଞ୍ଚଳର ପରିସଂଖ୍ୟାନ ବିବରଣୀ

ତଥ୍ୟ	କୋରାପୁଟ ଜିଲ୍ଲା	ମାଲକାନଗିରି ଜିଲ୍ଲା	ନବରଙ୍ଗପୁର ଜିଲ୍ଲା	ରାୟଗଡ଼ା ଜିଲ୍ଲା	ଅବିଭକ୍ତ କୋରାପୁଟ ଜିଲ୍ଲା	ଓଡ଼ିଶା
୧	୨	୩	୪	୫	୬	୭
ପ୍ରଶାସନିକ ତଥ୍ୟ-						
କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ବର୍ଗ କି.ମି	୮,୩୭୯.୩	୬,୧୧୫.୩	୫,୨୯୦.୧	୭,୫୮୪.୭	୨୭,୩୬୯.୪	୧,୫୫୭.୦୭
ii ସବଡ଼ିଭିଜନ୍	୨	୧	୧	୨	୬	୫୮
iii ତହସିଲ	୬	୩	୪	୪	୧୭	୧୪୭
iv ପୋଲିସ୍ ଷ୍ଟେସନ	୨୦	୮	୧୦	୧୨	୫୦	୪୨୪
v ବ୍ଲକ	୧୪	୭	୧୦	୧୧	୪୨	୩୧୪
vi ଗ୍ରାମପଞ୍ଚାୟତ	୧୯୭	୭୭	୧୪୮	୧୪୦	୫୬୨	୫୨୬୩
vii ଗ୍ରାମ	୧,୯୯୭	୯୨୮	୮୯୭	୨,୬୬୭	୬,୪୮୯	୫୧,୦୫୭
viii ସହରାଞ୍ଚଳ	୫	୩	୨	୪	୧୪	୧୨୩
ix ଲୋକସଭା ସ୍ଥାନ	୧	୧	୧	୧	୨	୨୧
x ବିଧାନସଭା ସ୍ଥାନ	୪	୨	୪	୪	୧୪	୧୪୭

୧	୨	୩	୪	୫	୬	୭
ଲୋକ ସଂଖ୍ୟା–						
(୧୯୯୧-ଜନଗଣନା ଅନୁଯାୟୀ)						
i ପୁରୁଷ	୫,୧୭,୨୭୪	୨,୧୨,୫୭୬	୪,୨୫,୭୫୯	୩,୫୪,୯୧୧	୧୫,୧୦,୫୨୦	୧,୬୦,୬୪,୧୪୬
ii ସ୍ତ୍ରୀ	୫,୧୨,୭୧୨	୨,୦୯,୩୪୧	୪,୨୦,୯୦୦	୩,୫୯,୦୭୩	୧୫,୦୨,୦୨୬	୧,୫୫,୯୫,୫୯୦
iii ମୋଟ	୧୦,୨୯,୯୮୬	୪,୨୧,୯୧୭	୮,୪୬.୬୫୯	୭,୧୩,୯୮୪	୩୦,୧୨,୫୪୬	୩,୧୬,୫୯,୭୩୬
iv ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳ	୮,୫୮,୨୮୧	୩,୮୭,୪୮୯	୮,୦୪,୫୪୨	୬.୨୪,୬୫୮	୨୬,୭୪,୯୭୦	୨,୭୪,୨୪,୭୫୩
v ସହରାଞ୍ଚଳ	୧,୭୧,୭୦୫	୩୪,୪୨୮	୪୨,୧୧୭	୮୯,୩୨୬	୩,୩୭,୫୭୬	୪୨,୩୪,୯୮୩
vi ହରିଜନ	୧,୩୮,୧୬୯	୮୪,୨୦୮	୧,୨୭,୮୦୦	୧,୦୧,୯୫୬	୪,୫୨,୧୩୩	୫୧,୨୯,୩୧୪
vii ଆଦିବାସୀ	୫,୨୧,୮୪୯	୨,୪୬,୨୧୪	୪,୬୭;୯୧୯	୪,୦୦,୦୯୭	୧୬,୩୬,୦୭୯	୭୦;୩୨,୨୧୪
ରାଜ୍ୟର ଲୋକ ସଂଖ୍ୟା ତୁଳନାରେ ଜିଲ୍ଲାର ଲୋକ ସଂଖ୍ୟା (ଶତକଡ଼ା ହାରରେ)	୩.୨୫%	୧.୩୩%	୨.୬୮%	୨.୨୬%	୯.୫୨%	୧୦୦
ସାକ୍ଷରତା ହାର (୧୯୯୧)–	୨୪.୬୪	୨୦.୦୪	୧୮.୬୨	୨୬.୧୦	୧୮.୪୨	୪୯.୦୯
i ପୁରୁଷ	୨୯.୪୨	୨୮.୨୨	୨୮.୧୦	୩୬.୫୩	୨୬.୧୭	୫୨.୪୧

୧	୨	୩	୪	୫	୬	୭
ii ମହ୍ଲା	୧୫.୧୫	୧୧.୬୯	୯.୧୦	୧୪.୬୩	୧୦.୬୨	୨୮.୮୩
iv ଜଙ୍ଗଲ ଅଂଚଳ (ବର୍ଗ କିଲୋମିଟରରେ)	୧,୮୩୪.୧୫	୧,୬୨୯.୨୫	୧,୫୮୪.୧୩	୪,୦୦୮.୦୯	୯,୦୫୫.୬୨	୫୨,୯୪୦.୩୩
v ୧୯୯୩ ମସିହାରେ ବୃଷ୍ଟିପାତ (ମିଲିମିଟରରେ)	୧,୨୯୨.୫	୧,୧୮୯.୧	୧,୩୨୭.୦	୧,୦୩୭.୭	—	—
vi ମୋଟ ଚାଷ ହୋଇଥିବା ଜମି ୧୯୯୨-୯୩ ରେ (ହେକ୍ଟରରେ)	୨,୯୪,୫୩୦	୧,୪୭,୯୭୦	୨,୩୭,୩୦୦	୧,୪୯,୮୧୦	୮,୩୯,୬୧୦	୫୭,୩୮,୮୮୦
ଶିକ୍ଷା— (୧୯୯୨-୯୩ ର ସଂଖ୍ୟା)						
ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟ						
୧) ସ୍କୁଲ ସଂଖ୍ୟା	୧,୬୩୯	୮୦୭	୧,୦୩୪	୧,୩୩୩	୪,୮୧୩	୩୬,୫୪୨
୨) ନାମ ଲେଖାଇଥିବା ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ସଂଖ୍ୟା	୭୬,୦୫୩	୪୭,୬୨୯	୬୮,୧୭୨	୬୫,୧୫୮	୨,୫୭,୦୧୨	୫୦,୫୩,୫୩୧
୩) ଏକ ଲକ୍ଷ ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍କୁଲ ସଂଖ୍ୟା	୧୭୭	୨୬୦	୧୫୭	୧୯୫	୧୫୯	୧୧୨

୧	୨	୩	୪	୫	୬	୭
ମଧ୍ୟଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟ						
୧) ସ୍କୁଲ ସଂଖ୍ୟା	୧୯୧	୭୭	୧୪୩	୧୪୭	୫୫୮	୯୮୫୭
୨) ନାମ ଲେଖାଇଥିବା ଛାତ୍ର ଛାତ୍ରୀ ସଂଖ୍ୟା	୩୨,୯୩୨	୭,୭୩୨	୧୭,୫୨୪	୧୧,୭୧୨	୬୯,୯୦୦	୧୦,୧୧,୧୫୯
୩) ଏକ ଲକ୍ଷ ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍କୁଲ ସଂଖ୍ୟା	୬୧	୩୬	୨୫	୩୨	୧୮	୩୧
ଉଚ୍ଚ ଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟ–						
୧) ସ୍କୁଲ ସଂଖ୍ୟା	୬୧	୩୧	୬୦	୫୩	୨୨୫	୫୨୨୭
୨) ନାମ ଲେଖାଇଥିବା ଛାତ୍ର ଛାତ୍ରୀ ସଂଖ୍ୟା	୧୫,୫୨୦	୫,୫୨୨	୮,୯୯୧	୧୧,୭୩୩	୪୧,୬୬୬	୯,୧୯,୭୧୦
୩) ଏକ ଲକ୍ଷ ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍କୁଲ ସଂଖ୍ୟା	୭	୮	୫	୮	୭	୧୭
ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ–						
୧) ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ ସଂଖ୍ୟା	୧୫	୪	୫	୧୧	୩୫	୬୪୮
୨) ନାମଲେଖାଇଥିବା ଛାତ୍ର ଛାତ୍ରୀ ସଂଖ୍ୟା	୮,୭୧୯	୧,୨୬୯	୨,୨୮୪	୩,୮୨୩	୧୬,୦୯୫	୪୦,୨୨,୦୯୪

(COATS, କୋରାପୁଟ ଦ୍ୱାରା ସଂଗୃହୀତ)